ISTORIA
CRITICA A ROMANILORU

DE

B. P. HASDEU

TOMULŬ I,
Vol. I.

PATRU FĂSCIORE, FIE-CARE DE CÂTE ḌECE COLLE CELLŬ PUȚINŬ, APPĂRÊNDŬ DIN PATRU LUNE IN PATRU LUNE, VORŬ FORMA VOLUMULŬ II, PRIN CARE SE VA INCHIĂIA:

ISTORIA TERRITORIALĂ A ȚERREĬ-ROMÂNESCĬ PÊNĔ LA ANNULŬ 1400.

Prețulŭ Vol. I : 20 leĭ n. — Pentru districte 24 l. nuoĭ

DUPĂ VOLUMULŬ II VA APPARE TOTŬ IN FĂSCIORE :

ISTORIA ETNOGRAFICA ; — ISTORIA DOMNILORŬ ; — ISTORIA BOERILORŬ ; — ISTORIA MILITARĂ;—ISTORIA RELIGIÓSĂ;— ISTORIA GĬURIDICĂ;—ISTORIA ECONOMICĂ; —ISTORIA LITTERARIĂ SI ARTISTICĂ.

DUPĂ ȚERRA-ROMANESCĂ VORŬ URMA DUPĂ ACELLA-ȘI PLANŬ :

ROMÂNIA TRANS-CARPATINĂ, ROMÂNIA TRANS-DANUBIANĂ ȘI MOLDOVA.

BUCCURESCI
TIPOGRAFIA CURTII, (LUCRATORI ASSOCIATI), PASSAGIULU ROMANU.

M. D. CCC. LXIII.

B. P. HASDEU

ISTORIA CRITICA A ROMANILORU

B. P. HASDEU

ISTORIA
CRITICA A ROMANILORU

DIN

AMBELE DACIE

IN

SECOLULŬ XIV.

TOMU I.

Volumu I.

BUCCURESCI
TIPOGRAFIA CURTII (LUCRATORII ASSOCIATI,) PASSAGIULU ROMANU
M. D. CCC. LXXIII.

BOGDANU PETRICEICU-HASDEU

PAMENTULU

ȚERREI ROMANESCI

IN SECOLULŬ XIV:

INTINDEREA TERRITORIALĂ. — NOMENCLATURA. — ACȚIUNEA NATUREĬ.
REACȚIUNEA OMULUĬ. — URBILE DANUBIANE.
URBILE CARPATINE. — URBILE CÂMPENE. — SINTESEA.

PRIMULU CAPU

DIN

ISTORIA ANALITICĂ A FORMAȚIUNIĬ STATURILORŬ ROMÂNE.

Antiquam exquirite matrem!
Cercetațĭ pe antica mumă!
VIRGILIU, Aen., III, 96.

BUCCURESCI
TIPOGRAFIA CURTII (LUCRATORII ASSOCIATI,) PASSAGIULU ROMANU

M. D. CCC. LXXIII.

Fie-care essemplarŭ va purta griffa autorului.

Copillulu se mişcă fără astêmpĕru din instinctiva pornire de a-şi întări născênda vigóre prin gimnastică.

Giunele se'ncrede orbesce în totu ce'i esse înainte, căci altu-feliu n'aru căştiga recea ispită cu preţulu desamăgirii.

Sossesce apoi o vrêstă, cându omulu, maturu la corpu, la ânimă şi la minte, se concentră în sine'şi, devenindu ellu însu-şi o mică lume, basată în relaţiunile selle cu lumea cea mare pe principiulu conservaţiunii şi desvoltării individuale.

Aşa sunt şi popórele.

Pruncia loru se manifestă printr'o sgomotósă dinamică; tinereţea, prin velleităţi federative; bărbăţia, prin naţionalismu.

Secolulu XIV a fostu pentru Români demănéţa acestei din urmă fase, a cării auroră resărise cu puţinu înainte.

Pe ambii ţermi ai Dunării, differite mollecule alle ginţii latine dintre Balcanu şi Carpatu desnódă, una câte una, precipitatele căsătorie cu feliu de feliu de viţe străine.

In locu de amalgame româno-bulgare, româno-cumane, româno-rutene, româno-serbe, româno-maghiare, séu cellu puţinu allături cu dênsele, apparu licărindu vr'o câte-va staturi esclusivamente române.

Pênĕ la măréţa concepţiune a unităţii genetice mai este departe, déru agiunge d'o-camu-dată, că Românulu voesce a fi Românu.

Acéstă virilă epocă ḑace pênĕ acumu în cellu mai adûncu întunerecu.

Cu facla criticei în mână, vomu cuteḑa noi s'o străbattemu în tóte direcţiunile, studiând'o passu la passu într'o strînsă legătură cu periódele anterióre, căci biografia bărbatului nu trebue să uite ceia-ce fusese giunele şi copillulu.

Pênĕ la unu puntu, va fi o istoriă generală a Românităţii.

Ni-amu înţellesu missiunea pe o scară colossală.

Totu ce ne'ngrozesce, este ca nu cumu-va munca şi voinţa să fie covĕrşite prin sărăcia puterii.

Nesicuri de ḑiua de mâni, ne-amu creḑutu datori a da fie-cării porţiuni mai substanţiale a vastului întregu atâta obiectivă rŏtunḑéllă, încâtu să pótă fi considerată ca o cămăruţă gata de locuitu, pe cându celle-l'alte se mai lucréză încă şi — cine scie, décă Meşterulu-Manole nu va cădé de pe şchelle!

Offerimu de astă dată *Istoria territorială a Terrei-Românesci.*

Pămêntulu Munténu cu tóte alle lui!

Ca parte, este d'abia unu capitolu; şi totuşi, prin fondu şi prin formă, ellu constituă în acella-şi timpu unu corpu separatu şi nedependinte, analisându unu lungu şiru de probleme omogene pe cinci-ḑeci cólle de tiparu.

Nu numai volumii, déru pênĕ şi paragrafii acestei opere lesne s'aru puté deslipi unulu de altulu, privindu-se fie-care ca o monografiă assupra unui puntu isolatu.

Ce-va mai multu.

Temerea de a nu uita vr'o portiţă deschisă ne-a silitu adesea a introduce în materiă căte unu epizodu, care póte fi luatu şi ellu dreptu o dissertaţiune a-parte.

Mai pe scurtu, ceia-ce facemu noi, décă ni va fi îngŏduitu a ne esprime astu-feliu, este unu statu descentralisatu: fie-care puntu trăesce prin propria'i viuéţă, déru tóte d'o potrivă nu încetéză a tinde la o collectivă armoniă.

In migăiósa procedură de descompunere din mai micu în mai micu consistă metoda analitică, singură aptă a clădi edificiulu istoricu pe o temelliă solidă, largă şi profundă.

O dată fiindu definite tóte elementele constitutive alle schelettului, devine apoi uşoru a'lu recompune prin sintesă.

Uşoru şi necessaru, căci numai sintesa verifică în istoriă rectitudinea analisei, precumu în mecanismulu orologiului, după ce s'au făuritu reţelle şi roticelle, abia atunci se cunnósce, punêndu-le într'unu contactu activu unele cu altele, décă elle potu funcţiona împreună: de nu, dovédă că nu tóte sunt bune.

Ne-amu feritu a neglege partea sintetică a sarcinei.

Fie-care epizodu, fie-care paragrafu, fie-care capitolu, sunt urmate de căte o sintesă, din ce în ce mai abundinte.

Planulu nostru îmbrăţişéză tóte ramificaţiunile ambeloru Dacie.

Incepemu înse prin Muntenia, fiindu-că la Puntea-lui-Traianu fusese arruncată în brasdă prima fecundă semênţă a Latinităţii din Oriinte.

Ori-ce fracţiune a némului românescu va fi approfundată din tóte punturile de vedere: territorialu, etnograficu, dinasticu, nobilitaru, ostăşescu, religiosu, giuridicu, economicu, litterariu şi artisticu.

Rare-ori ne vomu plânge de lipsa materialului, grămăditu şi rumegatu printr'o necurmată labóre de doue-ḑeci de anni; déru póte să ne desguste indifferinţa dela cei mulţi şi nedreptatea dela cei puţini.

Décă se voru găssi inse lectori destullu de attentivi şi critici destullu de serioşi pentru a resfoi şi a căntări aceste *grelle* pagine, îi rugâmu din capulu locului a nu perde din vedere următórele criterie, din cerculu cărora noi-unii ne-amu încercatu a nu ne abatte:

1-o. Nu este permisu istoricului a-şi întemeia asserţiunile decâtu numai pe fŏntâne, adecă pe date sincronice evenimenteloru;

2-o. Chiaru o sorginte în înţellesulu de mai susu nu e sufficiinte, décă este *una*, fŏră să-i pótă veni în agiutoru o seriă de mai multe consideraţiuni;

3-o. O mărturiă mai nouă numai atunci capetă caracterulu de fŏntână, décă se póte demonstra, cumu-

că autorulu fusese fórte apropiatu de locu şi de timpu, séu cellu puţinu va fi avutu la dispositiune nesce adevĕrate sorginţi, în numele cărora se rostesce;

4-o. Să nu se invóce nici o dată ceia-ce nu s'a cititu, éru în casu de a fi împrumutată de aiuri vr'o citaţiune, să nu se uite modestulu *apud*, pentru a se sci : pe responsabilitatea cui se vorbesce;

5-o. Affară de fôntâne, scuturate de ori-ce dubiu, nu essistă nici o autoritate în istoriă, şi cu atâtu mai puţinu nici o nefallibilitate;

6-o. O sorginte trebue studiată în testu şi în contestu, cunnoscêndu-se într'unu modu filologicu limba originalului;

7-o. Nu este iertatu a sacrifica eterna veritate trecĕtorului interessu : să nu ascundemu prin minciună căile Provedinţei, căci falsificându-se o singură verigă, nu vomu mai puté înţellege totalitatea catenei ;

8-o. Giosu provincialismu şi giosu essageraţiunea : e ciudatu a vedé pe unii, printr'o piramidală contradicţiune, pe de o parte făcêndu-se mai Romani decâtu chiaru Romanii, éru pe de alta, giganţi şi pitici totu-d'o-dată, nesciêndu a fi nici măcaru Români, ci numai Ardeleni séu numai Moldoveni;

9-o. Ceia-ce 'i communu naturei umane întregi, formându o nestrămutată lege universală, nu póte a nu fi applicabilu către tóte casurile concrete, supplenindu lipsa fôntâneloru propriu ḑisse ;

10-o. Nu este nici o ramură a cunnoscinţeloru, care să nu pótă respândi câte o dată pe neaşteptate o viuă raḑă de lumină assupra unei cestiuni istorice.

Amu fi fericiţi, décă aceste câte-va criterie aru petrunde la noi în spiritulu acellora, cari se asvĕrlă cu pré multă frivolitate în *sciinţa viueţei :* «magistra vitæ humanæ»!

Incă unu cuvêntu, şi amu terminatu.

Differite biblioteci din străinĕtate, Parisu, Petersburgu, Viena, etc., ni-au procuratu successivamente massa materialului, utilisatu în scrierea de faţă.

Suntemu mai cu sémă simţitori pentru affabilulu concursu, pe care ni l'au accordatu în diverse occasiuni: d. bibliotecaru Föringer din Municu, d. Dr. Iancu Şafarik din Bielgradu, d. comite Mauriciu Dzieduszycki şi d. archivistu Rasp din Lembergu, dd. Dr. Gustavu Wenzel şi Franciscu Toldy, membrii Academiei Regesci din Pesta, etc.

Nu puţinu înse ni-au servitu chiaru în Buccuresci Biblioteca Centrală, Biblioteca Archivei Statului, Biblioteca Seminariului, şi avutele biblioteci particulare alle d-loru Alessandru Odobescu şi Gr. N. Manu.

Buccuresci, 20 martiŭ 1872. HASDEU.

CARTEA I.

PAMENTULU SI POPORULU.

Or, tout ainsi que nous voyons en toute sorte d'animaux une variété bien grande, et en chacune espèce quelques différences notables, pour la diversité des régions; aussi pouvons nous dire qu'il y a presque autant de variété au naturel des hommes, qu'il y a de pays; voire en mêmes climats, il se trouve que le peuple oriental est fort différent à l'occidental...

Bodin, *La République*, V, I.

CAPULU I.

TERRITORRIULU.

§ I.

Intinderea territoriala.

O națiune se mișca într'unu spațiu.

Istoria uneĭ națiunĭ este o dare de sémă analitică și sintetica despre natura, processulŭ, referințele, resultatele și ținta acesteĭ mișcarı.

Intru catŭ spațiulŭ, adecă teatrulŭ de acțiune, ḑace necunnoscutŭ, însă-șĭ mișcarea relativă remâne o enigmă și istoria se vede împinsă a retăci în tenebre.

Una dintre celle maĭ radicale cause alle erroriloru factice și raționale, commise necontenitu în trecutu assupra originiloru Țerreĭ-Romanescĭ, este anacronismulu de a fi creḑutu pêne acumu, ca totŭ în acella-șĭ spațiu se mișcaŭ Muntenii în véculu de miḑu-locŭ și'n epoca fanarioțiloru.

Vomu începe prin a limpeḑi acestu puntu fundamentalu, fara care nu vomu puté face cu sicuranța unŭ singuru passu înainte.

In secolulu XIV și chiaru pêne la a doua ĭumetate a secolulu XV pamêntulu Moldoveı era fórte micu și fórte saracu în allăturare cu marimea și avuția Munteniei.

Totu lungulu Dunarii, dela Pórta-de-ferrŭ pêne la talazurile Pontuluĭ, apparținea Bassarabiloru.

Acestu faptu se probéza printr'o seria de fontâne, maĭ pe susu de orı-ce îndouéla și în care primulu locu occupă doue tractate commerciale între Moldova și Polonia, conservate ambele în Archivulu Municipalu din Lemberg.

In actulŭ din 8 octobre 1407, Alessandru

dru cellu Bunu dice : „Lembergenii, mer-„gêndu la Braila dupa pesce, voru plăti „vama la *fruntariă în Bacâŭ séŭ în Ber-„ladŭ*“ (1).

Astu-felu Berladulu spre sudu şi Bacâulu spre occidinte erau ultimele oraşe alle Moldovei în direcţiunea Ţerrei-Românesci.

Cellu-l'altu documentu, din 3 iuliu 1460, vorbesce şi mai respicatu.

Stefanu cellu Mare dice : „Lembergeniĭ, „mergêndu la Braila séu la *Chilia* dupa pesce, „sa platésca vama *la graniţă în Bacâŭ séŭ în „Berladŭ*“ (2).

Prin urmare, Bacâulu şi Berladulu nu încetasera a forma hotarulu Moldovei despre Muntenia pêne pe la 1460.

Tóta Dunarea de giosu, dela Braila şi pêne la Chilia, facea parte din territoriulŭ munténu.

Se înţellege de sine, ca şi Galaţulu.

In adeveru, nici unulu din aceste doue porturi, Galaţulu şi Chilia, fiindu departate ambele de limitele de atunci alle Moldoveĭ, nu se menţionéză în tractatulu commercialŭ cellu vechiu din 1407, deşi gasimu acollo înşirate localitaţi cu multu mai secundare, precumu: Tighinea, Baia, Trotuşulu, Németulŭ, Moldoviţa, etc.

În specia despre vama dela Berladu şi Bacâŭ, ca doue oraşe de margine, noĭ maĭ avemu înca, pe lôngă celle doue tractate commerciale, mai multe alte crisóve moldovene, din 20 augustŭ 1422, 6 februariŭ 1431, 8 septembre 1456, 20 aprile 1460, etc. (3)

Bizantinulŭ Calcocondila, alle caruĭa cuvinte vĕdescŭ totu-d'a-una cea mai sòlidă şi cea maĭ amenunta cunnoscinţa de ceĭa-ce se petrecea în Romania în secoliĭ XIV şi XV, ni offeră accia-şĭ stare de lucruri.

Vorbindŭ despre Mircea cellu Mare pe la anniĭ 1396—1398, ellu se rostesce fórte netedu:

„*Ţérra Muntenilorŭ se întinde dela Trans-„silvania pênĕ la Marea-Négră, d'a-dréptaĭ „avêndŭ Dunărea pênĕ la ţermulŭ marinŭ şi „d'a-stângaĭ avêndŭ Moldova*“. (4)

Mai póte fi ce-va mai limpede?

Insu-şĭ numele, pe care cronicarulu grecŭ îllŭ dă Munteniei, este: „ţérra dela Dunăre“, pe cândŭ Moldoveĭ îĭ dice: „ţérra luĭ Bogdanŭ“ (5).

Calcocondila, mai multŭ séu mai puţinŭ, a fostŭ cunnoscutŭ tuturorŭ istoriciloru nostri.

Inţellesu-l'a vre-unulu dintr'înşiĭ?

Cantemirŭ îllŭ traduce pe dosŭ şi anapoda :

„A Dacilorŭ séŭ a Vlachiloru némŭ de „vitézŭ vestitŭ este. Ţerrele loru începêndŭ „dela muntele Orbalu şi Peucinu, cariĭ din „Pannonia începu şi dela Ardélŭ pênĕ la

(1) A mea *Archivă Istorică a Românieĭ*, t. I. Bucurescĭ, 1865, in-4, p. 131.—Testulŭ slavicu în *Akty Zapadnoi Rossii*, t. I, Petersb., 1846, in 4, p. 31: „A Lvovczane szto imut poiti „do Brailova na ryby, *na krainee myto ili u Bakovie ili u „Berladie*, tam imut dati...“—Cf. *Zubrzycki, Kronika miasta Lwowa*, Lwów, 1844, in-8, p. 75—76, unde actulu este resumat i, dar într'unu modu fórte neessactu.

(2) *Ordinatio Stephani Palatini Moldaviae de theloneis per iter Valachicum a Mercatoribus Leopoliensibus extorquendis, Anno Mundi 6968, Xti 1460*, în Archivulŭ Municipalu din Lemberg, fascic. 517, nr. 16. — *Archiva Istorică*, t. 2, p. 174: „A Livovczane sczo imut choditi do Braila „ili do *Kelei* po ribu, *na krainych mita u Bakovie ili u Berlad* „imaiut dati...“—Cf. *Zubrzycki*, p. 113, unde actulu este numai menţionatu.

(3) *Archiva Istorică*, t. I, part. I, p. 122, 132, 154; part. 2, p. 6 etc.

(4) *Laonici Chalcocondylae Historiarum libri decem*, rec. Bekker; Bonnae, 1843, in-8, p. 77, lib. II: „διήκει δ'αὐτῶν ἡ χώρα, „ἀπὸ 'Αρδελίου τῆς Παιόνων Δακίας ἀρχομένη, ἔστε ἐπὶ Εὔξεινον πόντον, „ἔχει δὲ ἐπὶ δεξιὰ μὲν καθήκουσα ἐπὶ θάλασσαν τὸν Ἴστρον ποταμόν. „ἐπ'ἀριστερὰ δὲ Βογδανίαν χώραν οὕτω καλουμένην“.

(5) *Ib.* p. 78. — Cf. maĭ gĭosŭ nota 16.

„Marea-négră se întinde, din drépta pre „lôngă Dunăre stă Dacia Pannoniloru, térra „muntenéscă înțellege, érŏ din stânga este „țérra, pre care o chĭamă Bogdania.“ (6)

O maĭ perfectă gallimatiă nicĭ că se póte!

Maĭ ântêiŭ în Calcocondila nu se afflă nicăirĭ „muntele Orbalŭ și Peucinŭ“, ci numaĭ ἀπὸ Ἀρδελίου τῆς Παιόνων Δακίας, cătră care apoĭ commentatorulŭ latinŭ modernŭ a adausŭ la margine, din propriulŭ seŭ capŭ, o absurditate fără nicĭ o legătură cu însu-șĭ testulŭ: „A monte Orbalo ac Peucinis initium sumens.“ (7)

Allŭ douilea, din modulŭ de a se esprime allŭ luĭ Cantemirŭ e peste putință a decide, décă „țerrele Dacilorŭ“, séŭ décă „Pannonia“, séŭ décă „muntele Orbalŭ și Peucinŭ“, séŭ în fine déçă „Ardélulŭ“, care anume din acestea „pênĕ la Marea-négră se întinde“?

Allŭ treilea, pe „Dacia Pannonilorŭ“, adecă Transsilvania séŭ Ardélŭ, Ἀρδέλιον, după cumŭ o numesce însu-șĭ Calcocondila (8), Cantemirŭ o confundă și o identifică cu „țérra muntenéscă“.

Și totușĭ ellŭ lesne s'arŭ fi pututŭ dumeri assupra înțellesuluĭ, de nu după testulŭ grecescŭ, încaĭ cu agĭutorulŭ traduceriĭ latine litterale, care este aci destullŭ de lămurită:

„Extenditur eorum (Dacorum Myrxae du„cis) regio, ab Pannonum Ardelio (hoc est) „a Pannonum Dacia (quae et Transsylvania) „initium sumens, usque ad Pontum. A dex„tra, qua vergit ad mare, Istro fluvio allui„tur; a sinistra regionem Bogdaniam (Molda„viam) appellatam habet“ (9).

Cantemirŭ a fostŭ maĭ fericitŭ cu cellu-l'altŭ passagĭu geograficŭ din Calcocondila: τὴν Βογδανίαν καὶ αὐτὴν παρ' Ἴςρον Χώραν, pe care 'lŭ traduce fórte bine: „Bogdania și *Istria séŭ țérra „de lôngă Dunăre, adecă țérra muntenéscă.*“ (10)

Dar ce folosŭ, cândŭ pe dată trece ĭute înainte, fără a se reține măcarŭ aci assupra importanțeĭ espressiuniĭ!

Engel este și maĭ puținŭ pĕtrundĕtoru.

Ellŭ esplică „pênĕ la Marea-négră“ a luĭ Calcocondila prin resbóiele transdanubiane alle luĭ Mircea cellŭ Mare, carele cucerise littoralulŭ bulgărescŭ allŭ Dunăriĭ pêne la Pontŭ (11).

Dar cine óre nu vede, că scriitorulŭ bizantinŭ vorbesce esclusivamente despre mallulŭ nordicŭ allŭ Istruluĭ, rostindu-se cu o chĭaritate estremă: „Muntenia se întinde pênĕ „la Marea-négră, *d'a-drépta'ĭ avêndŭ Dună„rea pênĕ la țermulŭ marinŭ și d'a-stânga'ĭ a„vêndŭ Moldova*“?

Déçă era în cestiune Bulgaria, Calcocondila arŭ fi ḑisŭ: „d'a-drépta'ĭ avêndu munțiĭ Balcanĭ și d'a-stânga'ĭ avêndu Dunărea.“

Uĭtatu-s'a Engel pe o cartă geografică?

(6) *Chroniculŭ Romano-Moldo-Vlachilorŭ*, Iașĭ, 1835, in-8, t. 1, p. 126.

(7) *Stritter*, *Memoriae populorum ad Danubium incolentium*, Petropoli, 1771-80, in-4, t. 2, part. 2, Valachica, p. 903, nota m.—Este și maĭ cĭudatŭ, că pênĕ și acestŭ non-sensŭ e desnaturatŭ în traducerea luĭ Cantemirŭ, căcĭ *Peucini* este unŭ nume de poporŭ, érŭ nu de munte!

(8) Lib. V, p. 253: „ἐπὶ Παιονοδακίαν τὴν Ἀρδέλιον Χώραν καλου„μένην..“

(9) *Rec. Bekker*, l. c. — *Stritter*, l. c.

(10) *Chroniculŭ*, I, 127.

(11) *Geschichte der Moldau und Walachey*, Halle, 1804, in-4, t. I, p. 157: „Scheint es, dass Myrxa in den Jahren 1383—1387 „mit Sisman (Fürst der Bulgarey) Krieg geführt habe. Muss „der Ausgang des Kriegs glücklich für ihn gewesen seyn, denn „er war oder nannte sich wenigstens im J. 1390 einen Despo„ten von Dobrutsche und Herrn von Silistria. *So konnte denn „Chalcocondylas mit gutem Grund berichten, dass sich die „Walachey zu Myrxa's Zeit bis ans schwarze Meer ausge„dehnt habe*“.

Singurulu Şincaĭu precepuse cumŭ se cuvine relaţiunea annalistuluĭ grecŭ.

Reproducêndŭ preţiósa definiţiune a territoriuluĭ munténŭ, ellŭ o resumă apoĭ într'unŭ modŭ aforisticŭ:

„Bassarabia maĭ 'nainte s'a ţinutŭ de Valachia." (12)

Scriêndŭ pe la finea seculuĭ trecutŭ, Şincaiŭ înţellegea prin Bassarabiă întrégă parte de gĭosŭ a provincieĭ actuale de acestŭ nume, adecă regiunea de lôngă Chilia, Ismailŭ, Cetatea-Albă şi Tighinea pênĕ la Căuşanĭ (13), care se ḑicea Bassarabiă pênĕ la 1812. (14)

Eĭ bine, observaţiunea luĭ Şincaĭu, deşi fórte apropiată de adevĕru, totuşĭ nu este încă pe deplinŭ rigurósă.

Muntenia se întindea numaĭ pênĕ la gurele Dunăriĭ, nu pênĕ la Nistru.

Calcocondila în doue locurĭ numesce Chilia oraşŭ muntenescŭ (15), pe cândŭ totŭ dênsulŭ numesce oraşŭ moldovenescŭ Cetatea-albă séŭ Akkermanulŭ de astă-ḑi (16).

Cellė doue tractate commerciale din 1407 şi din 1460, pe lôngă Cetatea-albă maĭ lassă Moldoveĭ Tighinea séŭ Benderulŭ actualŭ şi orăşellulŭ Lăpuşna, arĕtândŭ astŭ-felĭu cu destullă precisiune, cumŭ-că territoriulŭ munténŭ copprindea peste Prutŭ numaĭ gurele Dunăriĭ şi littoralulŭ marinŭ allŭ Chilieĭ.

In speciă despre Cetatea-albă şi Tighinea, ca oraşe curatŭ moldovene din vechime, se maĭ potŭ consulta, între maĭ multe alte fontâne, căllĕtoria Russuluĭ Zosima din 1420(17) şi a Franceseluĭ Lannoy din 1421 (18).

Marea-négră apparţinea Moldoveĭ şi Munteniei totŭ-d'o-dată.

Moldova o avea ce-va maĭ gĭosŭ de Cetatea-albă.

Muntenia o avea la Chilia.

Bavaresulŭ Iohann Shildberger, carele căllĕtorise prin Oriinte pe la finea seculuĭ XIV, ḑice că Pontulŭ se numĭa atuncĭ: „Mare-Românéscă" (19).

Moldoveniĭ şi Munteniĭ se măndrĭaŭ d'o potrivă cu acéstă dominaţiune marină.

Romanŭ-vodă, în crisovulŭ seŭ din 1392, păstratŭ în Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ, îşĭ dă titlulŭ: „stăpânulŭ ţerreĭ mol-„dovenescĭ dela munte şi *pênĕ la Mare*" (20).

Marele Mircea, într'unŭ actŭ din 1387, afflătorŭ de assemenea în originalŭ în Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ, se intituléză: „domnulŭ tóteĭ ţerre ungro-române, allŭ „părţilorŭ de peste Carpaţĭ şi allŭ ţerrelorŭ „tătărescĭ, ducele Amlaşuluĭ şi Făgăraşuluĭ, „stăpânulŭ banatuluĭ de Severinŭ şi allŭ o-„raşuluĭ Silistria şi *pe ambele ţermurĭ alle*

---

(12) *Cronica*, t. I, p. 370, an. 1398.

(13) *Geschichte des transalpinischen Daciens*, Wien, 1781 — 82. in-8, t. I, p. 376, 456—64.

(14) *Zasczuk, Etnografia Bessarabskoi Oblasti*, în *Zapiski Odeskago Obsczestva Istorii*, t. 5, Odessa, 1863, p. 492-3.

(15) Lib. IX, p. 506: „τὸ Κελίον πόλιν οὕτω καλουμένην τοῦ Βλά-„δου".—Cf. ib. p. 514.—In ambele passage traducerea latină sună: „Celium *urbem Bladi*", adecă urbea luĭ Vladŭ-vodă Ţepeşŭ, principele munténŭ între 1456—62.

(16) Lib. III, p. 134: „ἡ μέλαινα Πογδανία, ἡ ἐν τῇ Λευκοπολίχνῃ „καλουμένην τὰ βασίλεια ἔχουσα, ἀπὸ Δακῶν τῶν παρὰ τὸν Ἴστρον ἐπὶ „Λιτουάνων καὶ Σαρμάτας διήκει". — In acestŭ importantŭ passagĭu Daciĭ de lôngă Dunăre sunt Munteniĭ.

(17) *Sacharov, Skazaniia Ruskago naroda*, Peters., 1849, in-8. t. 2, cartea 8, p. 60.—*Archiva Istorică*, t. 2, p. 49.

(18) *Voyages et ambassades de Messire Guillebert de Lannoy en 1399-1450*, Mons, 1840, in-8.—*Archiva Istorică*, t. I, part. I, p. 130.

(19) *Ein wunderbarliche History, wie Schildtberger von den Türcken gefangen ist*, Frankfurt, in-4, (1549), fără paginaţiune: „Es ligt auch ein grosse statd *bey dem Walachischen* „*Meer*, inn dem Griecherlandt, die heisst Salonich".—Traducerea germană modernă: *Penzel, Schildberger's Reise*, München, 1814, in-8, p. 83, § 31: „am Ufer *des Wallachischen* „*Meeres*".

(20) A mea *Archivă Istorică*, t. I, part. I, p. 18: „obladaia „zemleiu moldav'skoiu ôt planiny *do moria*".

„Dunărĭĭ pretutindenĭ pênĕ la Marea cea „mare.“ (21).

Maı pe scurtu, datulu istoricŭ decisivŭ este, ca estrema limita a Munteniei despre oriinte se oprıa la Chilia, de dincollo de care mergea pêne la Nistru pamêntulŭ moldovenescu, intervallulu Mariĭ-negre dela Dunăre pêne la Cetatea-alba fiindu suppusu parte Moldovei și parte Munteniloru.

Să revenimu acumu assupra titlului princiaru, dupa cumu l'amu gassitŭ cu câte-va rônduri maı susu în diploma din 1387.

Marele Mircea dice: *„..tăpânŭ pe ambele „ţermurĭ alle Dunărĭĭ pretutindenĭ pênĕ la „Mare“* (22).

Observați bine: „ambele“.

Prin urmare, amêndoue mallurile fluviului, cellu bulgarescu ca și cellu moldovenescu, Silistria ca și Galațulu, Dobrogea ca și ânghiulu bassarabianu dintre Prutu și Pontŭ, erau atunci în aceia-și messura sub sceptrulŭ voevodului munténu.

Peste o gıumetate de secolu, la 8 septembre 1439, unulu dintre fiii luĭ Mircea, celebrulu Vladu-voda supranumitu Draculu, accórda neguțitoriloru din Polonia și din Moldova unu privilegiu doganiaru, în care se întituléza: „stapânu și domnu allu tóteĭ „țerre ungro-române *pênĕ la Marea cea „mare“* (23).

Ellu nu maĭ dice ca tata-seu: „pe *ambele* țermurĭ“, căcĭ littoralulu danubianŭ allu Bulgarieĭ căduse de-multu în mânele Ottomaniloru (24).

Tocmaĭ acéstă înse probéza cu atatu maĭ categoricu, cumu-că pe la 1439 Muntenia nu se putea lungi „pêne la Mare“, decatu numaĭ și numaĭ pe socotélla țermuluĭ moldovenescŭ allŭ Dunăriĭ, adeca dela Braila prin Galațŭ pênĕ la Chilia.

Pe lônga tractatele commerciale moldovene și pe lôngă Greculu Calcocondila, maĭ écce dérŏ înca doue nerecusabile marturie, din gura luĭ însu-și Mircea cellu Mare și a famosuluĭ seu fiiu Dracu-voda, punêndu o dată pentru totu-d'a-una capetu discussiunii, cacĭ probele sunt pré-multe și pré-ponderóse pentru ca sa maĭ póta persiste o umbra de dubiŭ.

Dela 1387 și pêne la 1460, Alessandru cellu Bunu, Vladŭ Draculu, Calcocondila, Stefanu și Mircea ceĭ Marı, autoritățile autorităţilorŭ în acésta materia, descriu într'o voce, cu o essactitate ca și geometrica, hotarele orientale alle țerreı Bassarabiloru.

Maı remânu înse de resolvitu doue cestiunĭ cronologice:

1⁰ Fost'a partea moldovenésca a Dunăriĭ în possessiunea Munteniloru și pêne la 1387, adeca înainte de crisovulu mareluĭ Mircea?

2⁰ Cândŭ anume încetat'a acésta stare de lucrurĭ în urma annuluĭ 1460, datulŭ tractatuluĭ commercialu din partea luĭ Stefanŭ cellŭ Mare?

(21) *Archivulŭ Statuluĭ*, *Documentele Coziei*, legătura 40: „obladayi i gospodstvuyi v'sei zemi uggrovlachiiskoi, „i zaplaninskym esczezse i k tatarskym stranam, i Amlaszu „i Fagraszu chertzeg, i sieverinskomu banstvu gospodin, i „*obu pol po v'semu po Dunavĭu dazse i do velikaago mòria* „i Dr'stru gradu vladaletz“.

(22) Totu așa într'o altă diplomă din 1399, ap. *Venelin, Vlacho-bolgarskiia ili dako-slavianskiia gramaty*, Petersb., 1840, in-8, p. 18.

(23) Originalulŭ se afflă în *Archivulŭ Municipalŭ din Lemberg*, fascic. 519, de unde l'amŭ reprodusŭ noĭ în *Archiva Istorică*, t. I, part. 1, p. 84: „v'sei zemli ugrovlachiiskoi *dazse „i do velikago mora*“ — Cf *Zubrzycki*, p. 101: „Jan Wlad, pa„nujacy jak sie tytulowal, *az po samo morze*“.

(24) *Engel, Geschichte der Bulgarey*, Halle, 1797, in-4, p. 463-66, § 85.

Intre 1375 — 1390 domnise în Moldova şésse-spre-ḑecĭ annĭ Petru Mușatŭ. (25)

De nicairĭ nu se scie, ca ellŭ să fi fostŭ vre-o data în luptă cu Muntenii, încatŭ acestiĭa să-ĭ fi pututŭ răpi cea maĭ frumósă parte a țerreı.

Cu Mircea cellŭ Mare, maĭ cu deosebire, Petru Mușatŭ traia în cea maĭ bună vecinetate.

La 1389, numaĭ cu duoı annĭ în urma diplomeĭ muntene cu formula: *„pe ambele țermurĭ alle Dunăriĭ pretutindenĭ pênĕ la Mare“*, ĭĭ vedemŭ pe amenduoĭ trămittêndŭ o singură ambassadă în Polonia pentru a închiaia acollo unu tractatŭ solidarŭ cu regele Vladislavŭ Iagello.

În acea soliă boĭerulŭ moldovenescu Dugoiŭ, „ Magnifici Principis Domini Petri Voievodae Muldanensis marschalcus“, negoțiéză și conclude, nu în numele propriuluĭ seŭ domnu Petru Mușatŭ, carele fusese legatu maĭ de ’nainte cu Curtea din Cracovia (26), încatu nu maĭ avea nevoiă de o nouă allianța, ci tocmaĭ în numele luĭ Mircea cellu Mare : „nomine et pro parte Domini „Miricii“. (27)

Cu alte cuvinte, din prietenia pentru Muntenı Moldova lua assupră’șĭ de a-ĭ încumetri cu regatulŭ polonŭ, éru Muntenii la rôndulŭ lorŭ, din prieteniă pentru Moldova, primĭaŭ cu o estremă încredere acésta gingașa miḑulocire. (28)

Peste unŭ annu marele Mircea re’noesce allianța, tramittêndu de asta dată o ambassadă curatŭ muntenésca, care însе nu merge dreptŭ în Polonia, ci se opresce anume în capitala Moldoveĭ, unde convine cu mandatariĭ regeluĭ Vladislavu Iagello, ca într’o localitate d’o potriva simpatică și d’o potrivă sicură pentru ambele parțĭ contractante (29).

Fața cu acestea nu se póte admitte vre-o dușmaniă próspetă, séu macaru o suvenire de ostilitate între Moldova și Muntenia, cellŭ puținŭ pe catu timpu domnise Petru Mușatŭ în cea de’nteiu din elle.

Scopulŭ triplei conventiunı internaționale din 1389 era de a combatte cu forțele commune Ungaria (30).

Dacă Ţérra-Romanésca aru fi smulsu de maĭ ’nainte o buccata de pamêntu din corpulŭ Moldoveĭ, Petru Mușatu nu se putea uni cu Munteniĭ assupra Maghiariloru, ci arŭ fi căutatŭ cu totulu din contra a se înțellege cu Maghiariĭ assupra Munteniloru, punêndŭ pe aceștiĭa între doue formidabile focurı, o armata moldovéna la Siretŭ și o armata ungară la Oltŭ, o sulița la resaritu și o suliță la appusŭ, ceıa-ce ı-aru fi înlesnitu redobândirea înstrăinatuluı territoriu.

Astŭ-felĭu déra se demonstra, cu faptele și cu logica în mână, cumu-ca între 1375—1390, intervallulŭ domniriĭ luĭ Petru Mușatŭ, nu s’a pututŭ schimba rapportulu geograficŭ, constatatŭ maĭ susŭ în memorabilulŭ crisovu

(25) Ne apropiâmŭ aci de computulŭ cronologicŭ allŭ luĭ *Şincaĭu*, I, 357, differitŭ de allŭ luĭ *Engel, Gesch. d. Mold.*, II, 110, și maĭ cu sémă de allu luĭ *Wolf, Beschreibung des Furstenthums Moldau*, Hermannstadt, 1805, in-8, t. 2, p. 214. — In opera nóstră *Lațcu-vodă* vomŭ suppune uneĭ noue analise critice acestŭ puntŭ din cronologia Moldoveĭ.

(26) *Dogiel, Codex Diplomaticus Regni Poloniæ*, t. 1, Vilnae, 1758, in-f., p. 597, an. 1387.—*Archiva Istorică*, I, 1, 177. —*Akty Zapadnoi Rossii*, I, 22.

(27) *Dogiel*, I, 597 an. 1380.—*Inventarium omnium privilegiorum, quaecunque in Archivo Regni continentur*, ed. Rykaczewski, Paris, 1862, in-8, resumă actulŭ în următorulŭ modŭ: „Mainus et Romanus Hericki comites Miricii woiewodae Tran-„salpini, et *Dugoyus Petri woiewodae Moldaviensis mar-„schalcus*, oratores, *foedus nomine Miricii* cum Vladislao rege „Poloniae et societatem belli contra regem Hungariae sanciunt.‘

(28) *Engel*, II, 110, înțellege totŭ așa.

(29) *Dogiel*, I, 598, an. 1390— *Inventarium*,. — Cf. observațiunea luĭ *Şincaĭu*, I, 359.

(30) Veḑĭ maĭ susŭ nota 3

din 1387, în celle doue tractate din 1407 și 1460, în actulu luĭ Vladu Draculu din 1439 și 'n cronica bizantina a lui Calcocondila sub annii 1396-1398; adeca: spațiulu întregu dela Braila pêne la Chilia, între Băcâu și Berladu d'o parte și între Dunarea de cea-l'alta, apparținea Bassarabiloru.

Așa a fostu dela 1375 încóce.

Sa sgandarimu óre datulu cuceririi muntene într'o epoca anterióra?

Perdut'a Moldova țermulu dunarénu sub predecessorii lui Petru Mușatu?

Timpulu fundariĭ principatului moldovenescu în urma retragerii urdieloru tatare, carĭ au fostu usurpatu cósta orientala a Daciei mai bine de unu secolu, este cunnoscutŭ cu o deplina certitudine.

Trei marturie contimpurane, cronica Ungurului Ionu de Küküllo (31) și doue diplome dela regele maghiarŭ Ludovicu cellŭ Mare, una din 1360 (32) și cea-l'alta din 1365(33), affirma într'unu glasu, cu totu pondulu unei autoritați irresistibile, cumŭ-că pe la 1355, ce-va mai multu séu ce-va maĭ puținu, puterniculu voevodu allu Românilorŭ din Maramurașu, numitu Bogdanŭ, se scóllă contra corónei Sântului Stefanu, adună o numerósa cétă, trece peste munte în țérra moldovenésca și înființéza acollo o nouă domniă.

31 *Thwrocz, Chronica Hungarorum, inserta simul chronica Joannis Archidiaconi de Kikullew*, în *Schwandtner*, *Scriptores Rerum Hungaricarum*, t. 1, Vindobonae, 1766, in-4, p. 245.—*Chronicon Budense*, ed. Podhradczky, Budae, 1838, in-8, p. 337.

(32) *Féjer, Codex Diplomaticus Regni Hungariae*, Budae 1825-31, in-8, t. 9, vol. 2, p. 159.—Reprodusŭ întregŭ în *Laurianŭ, Istoria Românilorŭ*, ed. 2, Bucur., 1862, p. 263, nota.

(33) Ap. *Simonchich, Noctium Marmaticarum Vigiliae*, 1803, manuscriptu nr. 274 quart. lat. în Biblioteca Muzeuluĭ din Pesta, p. 165: *„profugi in Moldavia Bogdani Voivodae „Marmarusiensis, una cum infidelibus filiis suis."*—Cf. *Wagner, Dissertatio de Cumania* nr. 4, MS. ap. *Șincaĭu*, I, 326.

Prima'ĭ așeḑare avusese locu, dupa însa-și firea lucrurilorŭ, anume în acea parte a Moldoveĭ, care este cea maĭ apropiata de Maramurășŭ, fiindŭ despărțita de ellu numai prin crescetulu Carpațiloru, adeca în Bucovina de asta-ḑĭ, unde ne întimpina, în adeveru, cea maĭ vechiă capitală a țerreĭ: Sucéva.

Dela 1355 pênĕ la 1375, dela Bogdanu pênĕ la Petru Mușatu, avemu abia vr'o douĕḑecĭ de annĭ.

In acéstă glumă de timpu Moldovenii, atâtŭ de curêndŭ descallecați, erau copleșiți cu următórele treĭ băttâĭ de capu:

1-o. A prinde rădecină într'unu cuibulețu restrînsu, a se organisa bine-reu, a se întări pe unu locŭ de țelina printr'unu sîmbure de administrațiune;

2-o. A cresce la numeru și la forța, înaintându cu încetulŭ totŭ mai giosu și împingêndŭ mereŭ resturile tataresci peste Nistru;

3-o. A resiste într'una, aprópe în fie-care annu, pretensiuniloru Ungarieĭ, care nu maĭ înceta în vecĭ cu revendicarea prin arme a uneĭ imaginare suveranitați assupra Moldoveĭ. (34)

Cândŭ óre maĭ putut'au ei a-și lați dominatiunea departe la Dunare, perḑênd'o apoĭ în data prin cĭocnire cu Muntenii?

Este o impossibilitate cronologica.

Așa dară dela 1355 pêne la 1460 littoralulu danubianŭ dintre Braila și Chilia apparținea Țerreĭ-Romanescĭ.

(34) *Ioannes de Kikullew*, p. 241: „(Rex Lodovicus) fere „singulis annis, vel in quolibet anno, movit exercitum contra „aemulos et rebelles, et *saepius contra Ruthenos et Moldavos*". — *Chronicon Budense*, p. 331: *„In quolibet tertio „anno, saepius contra Racenses et Moldavanos"*. — Regele Ludovicŭ cellŭ Mare domnise patru-ḑecĭ de annĭ dela 1342 pênĕ la 1382: facețĭ déră socotélla invasiunilorŭ selle în Moldova!

Inainte de 1270 acéstă porţiune a Dunarii avusese duoĭ stăpânĭ : pênĕ la Prutŭ se întindea bellicósa republică a Berladuluĭ, érŭ de dincollo de Prutŭ dominiulŭ Cumanilorŭ, avêndŭ Chilia dreptu capitala (35).

Prin urmare, epoca cuceririĭ muntene pe mallulu moldovenescŭ allŭ Danubiuluĭ pênĕ la Marea-négră trebuĭ căutată între 1270—1355.

Ne vomŭ încerca a o face maĭ la valle.

Aci d'o-camŭ-dată ni agĭunge a înregistra atata, că Ţérra-Românéscă din secolulŭ XIV copprindea în sine, ca o parte integrantă a territoriuluĭ seu normalŭ, totŭ ţermulŭ nordicŭ allŭ fluviuluĭ rege.

Dela 1400 încóce acéstă regiune, éru maĭ cu sémă Chilia, devine visulŭ de aurŭ allŭ Moldoveĭ, care începe a înţellege suprema importanţă strategica şi commercială a gurelorŭ Dunariĭ.

Pe la 1410 Alessandru cellŭ Bunŭ pune mâna pe Chilia (36).

Vladŭ Draculu o ĭea înapoĭ (37).

Sub Petru-voda, fiiulŭ luĭ Alessandru cellu Bunu, o vedemŭ din nouŭ în possessiunea Moldovenilorŭ, carĭ o cedéză pe unŭ momentŭ Ungariceĭ (38), de unde înse ea se întórce la Muntenĭ sub famosulŭ Ţepeşŭ, fiĭulu luĭ Vladŭ Draculŭ (39).

Cu tótă acéstă perpetuă şovaire a Chilieĭ în prima gĭumĕtate a seculuĭ XV, sa se noteze bine, că principiĭ moldovenĭ, chĭarŭ cândŭ o apucaŭ, profitândŭ din timpu în timpŭ de vr'o resmeriţa în Muntenia, totŭ încă o consideraŭ maĭ multŭ ca unŭ ce precariŭ, încâtŭ numaĭ cronicele şi documentele internaţionale ni vorbescu despre faptulŭ possessiuniĭ moldovene, pe cându nu se gassesce din acea epocă nicĭ unŭ actu civilu séu administrativŭ, donaţiune, vama, etc., privitorŭ la pămênturile de lôngă gurele Dunariĭ, precumŭ avemu atatea diplome despre Tighinea, Cetatea-alba, Berladu şi Bacău (40).

Aşa a fostu pêne la Stefanu cellu Mare.

In 1462 acestu principe re'noesce periodica tentativă a predecessorilorŭ seı de a copprinde Chilia, dar nu reuşesce (41).

Cu treĭ annĭ în urmă armele moldovene sunt maĭ norocóse.

Cronicarulu dice:

„In annulŭ 1465, în luna luĭ genariu 23, „adunândŭ Stefanu-voda multa óste de ţérra, „pogorît'a cu tóta puterea sea spre cetatea

(35) Vedĭ studiulu meu: *Diploma Berladenă din 1134*, § 5, în diarulŭ *Traĭanŭ*, 1869, nr 52.—Despre statulŭ berladénŭ şi Cumania între 1170 — 1270 noĭ vomŭ vorbi maĭ în speciă în opera: *Laţcu-vodă.*

(36) Cellŭ puţinŭ în actulŭ secretŭ de allianţă între Polonia şi Ungaria din 1412 Chilia figuréză între oraşele Moldoveĭ.—Vedĭ *Dlugossi Historiae Polonicae libri XII*, Francof., 1711, in-f, t. I, p. 324, lib. XI.—Cf. *Pray*, *Annales Regum Hungariae*, Viennae, 1764, in-f., t. 2, p. 233—234.—*Idem*, *Dissertationes historico-criticae*, Vindob., 1775, in-f., p. 146. —*Katona*, *Historia critica Hungariae*, t 12, p. 91 93 etc —

(37 Maı susu nota 23.

(38) *Urechĭa* în *Letopiseţele ţerreĭ Moldoveĭ*, ed. Cogălnicénu, t. 1, Iaşĭ, 1852, in-4, p 111: „Acestŭ Petru-vodă, dacă „a pribegitŭ în ţérra unguréscă la létulŭ 1449, n'a făcutu zĭ„bavă multă, ci *a datŭ cetatea Chilieĭ Ungurilorŭ*".—*Cronica moldo-slavică din 1504*, ap. *Karamzin*, *Istoriia Gosudarstva Rossiiskago*, ed Einerling, Petersb., 1842, t. 4, nota 388, p. 157. —*Cronica moldovenéscă cea vechiă*, în a mea *Archivă Istorică*, III, 6, dice în traducere polonă: „*Dal Kilia królowi* „*Wegierskiemu* aby bronil ja od Turków".

(39) Maĭ susŭ nota 15.

(40) Maĭ susŭ notele 3, 17, 18.

(41) *Urechiă*, *Letop.* I, 118.—*Cronica cea vechiă*, III, 6, dice că Stefanŭ cellŭ Mare assediase pe *Unguri*, înţellegêndu reŭ numele slavicŭ allŭ Muntenilorŭ: *Ungro-vlachi.* — Totŭ aşa *Cronica moldo-slavică* din *Karamzin*, loco citato.—*Chalcocondylas. rec. Becker*, lib. IX, p. 514, ni spune în modulŭ cellŭ maĭ positivŭ, cumŭ-că marele Stefanŭ încongĭurase Chilia, oraşulŭ muntenescŭ allŭ luĭ Vladŭ Ţepeşŭ, carele s'a şi grăbitŭ pe dată a allerga în agĭutorulu acesteĭ cetăţĭ: „αὐτὸς „μὲν (ὁ Βλάδος) ἐτράπετο ἐπὶ τὸν Μελαινης Βογδανίας ἡγεμόνα, πολιορ„κοῦντα, ὡς ἠγγέλλετο αὐτῷ, τὸ Κελλίον etc."

„Chilieĭ, şi sossindŭ mĭercurĭ spre gĭoĭ la „médi-nópte, a încungĭuratŭ cetatea, înse „gĭoĭ nu s'a apucatŭ de harţŭ, érŏ vinerĭ de „demănéţă a începutŭ a batte cetatea, şi aşa „tótă ḑiua s'aŭ hărăţitŭ pênĕ'n séră, érŭ sam- „beta se închinară ceĭ din cetate, şi a întratŭ „Stefanŭ-vodă în cetatea Chilieĭ“ (42).

Căderea Chilieĭ sub dominaţiunea luĭ Stefanŭ cellŭ Mare trase necessarmente după sine suppunerea întregeĭ regiunĭ limitrofe pe ambele malurĭ alle Prutuluĭ, pe unde Muntenia nu posseda nicĭ o localitate fortificată.

De aci înainte gurele Dunăriĭ încetéză pentru totŭ-d'a-una d'a maĭ fi alle Ţerreĭ-Romanescĭ.

Dela Moldovenĭ elle trecŭ la Turcĭ, dela Turcĭ la Tătarĭ, dela Tătarĭ la Muscallĭ.

Cu tóte astea o viua adducere a-minte a primitiveĭ situaţiunĭ a spartŭ cincĭ secolĭ şi s'a conservatŭ pênĕ asta-ḑĭ în numele provincialŭ allŭ Bassarabieĭ, adeca *ţérra Bassarabilorŭ*, pe care partea de gĭosu a Moldoveĭ de peste Prutu nu contenise de a'lu purta pênĕ la 1812 şi care se parea tuturorŭ a fi o nestrăbăttuta enigmă, în cătu timpŭ neminĭ nu sciea şi nu putea sa ghicésca anticulŭ şi durabilulu imperiu allŭ Munteniloru, allŭ luĭ Alessandru Bassarabŭ, Vladislavŭ Bassarabu, Radu Bassarabŭ, Danu Bassarabu, Mircea Bassarabŭ, Dracu-Bassarabŭ, Ţepeşu-Bassarabu, spuma némuluĭ bassarabescŭ, pe totŭ lungulŭ Danubiulu pêne la Marea-négră.

(42) *Urechĭa*, I. 119 — *Cronica cea vechiă*, III, 7, şi *Cronica moldo-slavică*, l. c., unde érăşĭ Munteniĭ, adecă *Ungro-românii*, sunt numiţĭ *Ungurĭ*, ca şi'n nota de maĭ susŭ. Urechiă committe cu acéstă occasiune o enormă errore, care nu essistă în celle-l'alte doue cronice, şi anume allăturĭ cu Chilia ellŭ vorbesce despre luarea Cetăţiĭ-albe, ceĭa-ce constituă unu non-sensŭ, căcĭ ţermulŭ occidentalŭ allŭ Nistruluĭ nu încetase nicĭ o dată pênĕ atuncĭ de a fi allŭ Moldoveĭ.

In paragrafulu urmatoru noĭ vomu reveni pe largu assupra numeluĭ topograficu allu Bassarabieĭ, sub care se înţellegea de'nteĭu Ţérra-Romănéscă în genere, din Orşova pêne 'n Pontŭ.

Peste unŭ decenniu după cucerirea Chiliei, care implica în sine împingerea hotaruluĭ moldovenescŭ dela Berladu pênĕ la Dunăre, Stefanŭ cellŭ Mare şĭ-a întorsŭ de asta dată privirile în direcţiunea Bacăuluĭ, tindêndŭ a strămuta în acea parte marginea ţerreĭ dela Siretu la Milcovu.

Sub annulu 1475 cronicarulu suna:

„Şi a luatŭ Stefanŭ-vodă cetatea Cracĭuna „cu ţinutu cu totu, *ce se chĭamă ţinutulŭ Put- „neĭ, şi l'a lipitŭ de Moldova*“ (43).

Éccĕ dara treĭ date riguróse, radicate prin critică maĭ pe susŭ de orĭ-ce controversă:

1-o. Inainte de 1465 Muntenia stapănĭa totŭ littoralulŭ moldovenescu allu Dunariĭ pênĕ la Berladŭ şi Chilia;

2-o. Inainte de 1475 Muntenia stăpanĭa tóta laturea occidentala a Moldoveĭ pêne la Bacău.

3-o. Intre 1350—1400 hotarulu muntenescu pên'la Berladu, Chilia şi Bacău n'a fostu nicĭ măcaru pusu în dubiu de catra Moldova, alle căriĭa successive încercarĭ de a-lu surprinde se refera tóte la epoca posterióra dintre 1410-1460.

Inalţarea Moldoveĭ şi scaderea Munteniеĭ este o întărḑiata opera a luĭ Stefanu cellu Mare.

Scuturaţi de médi-ḑi şi de resaritŭ, vomu specifica fruntaria Ţerreĭ-Romanescĭ despre crivețu în cursulu secolulu XIV.

Avêndŭ Sabiĭulu la appusu şi Braşovulu la resaritu, răḑemată spre sudu de zapeḑele

(43) *Urechĭa*, I, 128.

Carpaţiloru şi spre nordu de mallurile Oltuluĭ, se întinde aşa numita ţérra a Fagaraşuluĭ, în privinţa căriĭa cu greu se póte ḑice, déca natura o légă maĭ multu cu Muntenia séu maĭ multu cu Ardéllulu, cacĭ maiestosulu seŭ fluviŭ o desparte de restulu Transilvanieĭ, unind'o cu Romania, pe cându giganticele selle piscurı o despartu de restulu Romanieı, unind'o cu Transilvania.

O urbe şi peste şésse-ḑecı de sate forméza acéstă lungurété regiune, una din celle maı frumóse prin varietatea situriloru, prin mulţimea peraeloru, prin verdele şesu şi caruntulu plaiu, prin sănetate şi vigóre, prin sufflare romanésca.

Intr'o diploma din 25 noembre 1369 domnulu muntenescu Vladislavu Bassarabu se intituléza : „voevodulu Ţerreĭ-Romanescı, banu de Severinu şi *ducele Făgăraşuluĭ*" (44)

Peste treı annı, anume la 14 iuliu 1372 ellu daruesce uneı ramure a némuluı bassarabescu cincĭ sate „lônga Oltu în ţérra Făgăraşuluĭ" (45).

Mircea cellu Mare, atatu în actulu din 1387 (46), precumu aprópe în tóte uricele selle (47), appare ca „duce allu ţerreı de peste munţĭ a Fagaraşuluı", şi ceĭa-ce 'ĭ şi maĭ remarcabilu, o face pêne şi 'n transacţiunile diplomatice dintre Muntenia şi Ungaria (48).

Vladŭ Draculu, printr'o diploma din 20 genariŭ 1432, hărăzesce boiariloră seĭ Stefanu şi Romanu treĭ sate, unu délu şi o apă în ţérra Fagaraşuluı (49).

Ne poprimu aci, fara a ne pogorî maı gĭosŭ în annalele secoluluĭ XV, carĭ ne interesséză, în scrierea de faţa, numaĭ întru catu elle potŭ arrunca vre-o lumina retrospectiva assupra epoceĭ anteriόre.

Intre 1369—1432 întréga ţérră a Făgăraşuluı era a Bassarabiloru.

Cumŭ şi de cându?

Écce una din cestiunile celle maı a-nevoiă de limpeḑitu.

Cea maĭ vechiă menţiune despre Fagaraşŭ ne întimpina într'unŭ documentŭ din 1231 (50).

(44) *Battyanyi, Leges ecclesiasticae Hungariae*, Claudiopoli, 1827, in-f., t. 3, p. 217: „Wajwoda Transalpiuus et Banus „de Zewerino, nec non Dux de Fogaras".—*Féjer*, IX, nr. 118. — *Laurianŭ*, 270.

(45) *Fridvaldszkj de Frivald, Reges Ungariae Mariani*, Viennae, 1775, in-4, p. 80—84: „in terra Fugaras prope Alt". —*Féjer*, IX, 4, nr. 270.—*Katona*, an. 1372.—*Benkö*, *Milcovia sive episcopatus Milcoviensis explanatio*, Viennae, 1781, in-8, t. 2, p. 284.— *Şincaĭu* etc.

(46) Maĭ susŭ nota 2I.

(47) *Dogiel*, I, 598, 599.—*Venelin*, 22.

(48) *Pray*, *Dissert.*, 144.

(49) *Benkö*, II, 283: „Habeo ad manum transsumptum Lit„terarum Donationalium Ioannis Vlad Wayvodae, anno 6940 „die 20 Januarii Tergovesti. in pergamena scriptarum, et si„gillo super zona sericea rubra pendente communitarum, in „quibus non modo totius Valachiae Transalpinae Dominum, sed „etiam Omlasii et *de Fagaras Ducem* semet scribit, et Ste„phano atque Romano Boer fratribus, *in districtu Fagaras „pagos Vajdafalva ac Sessori Lovisten, in Felsö-Szombath„falva vero portiones possessorias Bajhul et Vlad, alpes „item Mosul dictas et aquam Fagarasensem, donat*".

(50) *Kémeny* în *Kurz, Magazin für Geschichte Siebenbürgens*, Kronstadt, 1846, in-8, t. 2, p. 261. — *Teutsch* u. *Firnhaber, Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens*, Wien, 1857, in-8, t. I, p. 50: „Capitulum ecclesie transilvane. Ad omnium presentes inspecturorum notitiam volumus harum serie pervenire. Quod accedens nostri in presentiam Gallus filius Wydh de Bord, confessus est coram nobis, retulitque taliter, quod licet *terram Boje, terre Zumbuthel conterminam, et de presenti in ipsa terra Blacorum existentem* habitam propriis suis justisque impensis ab homine *Bujul filio Stoje* coemerit, jurique suo subjectam reddiderit, considerans tamen et animo revolvens suo qualiter eadem terra *a tempore humanam memoriam transeunte* per majores, avos, atavosque ipsius Trulh filii Choru possessa, et *a temporibus jam quibus ipsa terra Blacorum terra Bulgarorum extitisse fertur*, ad terram Fugros tenta fuerit, qualiter id dictus Trulh filius Choru quampluri morum hominum elogiis affirmare adnisus fuit, hinc ne jurgia temporum in processu enascerentur, fraterne mutueque charitatis, quam christiana eidem svadet religio, affectu ductus dictam terram Boje, terre Zumbuthel conterminam eidem Trulh

Primulu puntu, care ne isbesce într'ênsulu, este ca laturea făgarașena se numĭa totŭ-d'a-una, chĭaru cu multu înainte de secolulu XIII, „țérra romanésca“ : *terra Blachorum* (51).

Acestŭ datu, atatu de prețiosu și espressu în modulu cellu maı clarŭ, se ciocnesce cu o altă indicațiune de totŭ obscura, care nu póte fi descurcată fara agĭutorulu unei labo-rióse critice.

Actulŭ povestesce, în ce chipu satulu Boıa, asta-ḑĭ Boița séu Turnu-roșu, deși primitivamente nu facea parte din gĭurisdicțiunea Făgarașuluĭ, totușı maı în urma i s'a suppusu prin forța: „a temporibus jam, qui-„bus ipsa terra Blacorum *terra Bulgarorum* „extitisse fertur“.

Adeca:

„Numaĭ de cândŭ se ḑice c' aŭ venitŭ Bul-„garĭĭ în acéstă țérră a Românilorŭ.“

Bulgarii navalliți în Fagarașu și annessându catră ellŭ unu satulețu dela margine, carele ținuse maĭ 'nainte de unu altu scaunu, écce o adeverată cimilitura!

Ș'apoĭ sa se bage bine de séma o împregĭurare.

Intre annulu diplomeĭ și între annulŭ pretinseı cuceririĭ bulgare cata sa fi trecutŭ cellu puținŭ vr'o cincĭ-ḑecĭ de annı, de óra-ce narratorulu nu este în stare de a precisa timpulu evenimentuluı, decatu numaĭ printr'unŭ dubiosu *se ḑice*, ca nesce lucrurı depărtate, necunnoscute, afflate dela betrânı, éru nu veḑute și auḑite.

Aru urma déro, cumu-că Bulgarii voru fi copprinsu Fagarașulu pe la 1170—1180.

Inse tocmaĭ atuncĭ eĭ zaceau prapadiți în sclavia Greciloru, de unde ı-a smulsu Românulŭ Assénu abia între 1190—1200.

Este învederatu, ca *Bulgari* din diploma însemnéza altu ce-va.

Sa arruncâmu o catatura assupra geografieĭ din evulu-mediu, și totulu se împacă.

Bizantinulu Leonŭ Grammaticu, vorbindu despre transportarea unoru compatrioțĭ aı seĭ pe mallulu nordicu allu Dunarii în Țérra-Românésca, ḑice: „în *Bulgaria* de peste I-stru“ (52).

Carta catalana din 1375, pe care noı o vomu maı attinge într'unu altu paragrafu, da Munteniei numele corruptu de *Burgaria*, pe cându Bulgarieĭ propriu ḑise i reserva forma cea correcta : *Bulgaria* (53).

Acésta confusiune nominala avea în vedere maı allesu banatulu Severinuluı, anticulŭ cuıbu allu Bassarabilorŭ, despre care la 1237, adeca numaı șésse annı dupa datulu documentuluĭ de maı susu, regele maghiaru Bela IV scriea catra papa Gregoriŭ IX : „terram Zemram *circa partes Bulgariae*“ (54).

Maı pe scurtu, în actulu din 1231 cuvintele : „a temporibus jam, quibus ipsa terra Bulgarorum extitisse fertur“, nu potu avé nicı unu simțu, déca nu le traducemu : *de*

filio Choru, accepta ejus recompensa in pecuniarum solutione et refusione, remisit coram nobis presentium testimonio literarum. Anno millesimo ducentesimo tricesimo et primo“.

(51) Acésta o întreveḑuse degia *Eder*, *Observationes criticae ad historiam Transsilvaniae*, Cibinii, 1803, in-8, p. 52, înse cu obicĭnuita sea ostilitate și rea-voință pentru totŭ ce este românescŭ.

(52) Ap. *Stritter*, II, 558: „εἰς Βουλγαρίαν ἔκεισεν τοῦ Ἴστρου „ποτάμος“. — Cf. ib. 553.

(53) *Un atlas en langue catalane* în Notices et *extraits des manuscrits*, t. 4, Paris, 1843, in-4, part. 2. p 1-148, planche 4.—*Lelewel*, *Géographie du moyen-âge*, Bruxelles, 1852, in-8, t. 3, p. 142, nota 55. — *Idem*, *Atlas*, Brux., 1851, planche 29.

(54) *Pray*, *Annal.*, I, 218.—Cf. o altă diplomă din 1239 ap. *Theiner*, *Monumenta historica Hungariae*, t. 1, Romae, 1859, in-f., p. 171: „*Circa partes Bulgariae in terra quae Zeuren* „*nominatur*“.

cândŭ Făgăraşulŭ încăpuse în mânele Românilorŭ dela Dunăre.

Pênĕ 'n timpiĭ maĭ nuoĭ Ardeleniĭ ne botezaŭ pe noĭ căte o dată cu epitetulŭ de Bulgarĭ, încâtŭ suburbiulŭ munteneseu dela Braşovŭ, remarcabilŭ prin biserica luĭ Négoiă-Bassarabŭ şi unde nu veţĭ audi o singură vorbă bulgarésca, se poroclesce în limba maghiară „Bolgárszék" séŭ *scaunulŭ Bulgarilorŭ* (55), érŭ romănesce se dice „Şcheĭ" (56), precumŭ cronicele nóstre celle vechi numĭaŭ pe *Bulgarĭ* (57).

Sassulu Reichersdorfer, sciĕndŭ în prima gĭumĕtate a secoluluĭ XVI, se rostesce despre suburbiele Braşovuluĭ: *„unum incolunt „Bulgari,* alterum Hungari, Saxones agrico„lae tertium" (58).

Cine óre nu recunnósce aci sintesa cellorŭ treĭ naţionalitaţĭ alle Ardéluluĭ?

Cu cate-va rônduri maĭ gĭosŭ însu-şĭ autorulu pune în locŭ de *Bulgari* pe Românĭ: „Valachi" (59).

(55) *Engel, Gesch. d. Bulg.*, 385, nota f.: *„Heissen die Wa„lachen bey den neuern Siebenbürgern auch Bulgaren*, weil „die in neuern Zeiten dem Türkischen Joche entfliehenden „Walachen aus der Bulgarey nach Siebenbürgen kamen."

(56) *Gipa, Cronologia bisericeĭ din Şcheĭ, ce se dice Bolgarsegŭ*, în *Cogălnicénu, Dacia litterară*, ed. 2, Iaşĭ, 1859, in-8, p. 45-6. — *Fóia pentru minte*, 1840, nr. 4. — Despre imaginara origine bulgară a Românilorŭ din Şcheĭ nu essistă nicĭ o probă. Tótă istoria lorŭ civilă şi ecclesiasticŭ este curatŭ românéscă. Patronĭ aĭ lorŭ aŭ fostŭ totŭ-d'a-una Domniĭ din Muntenia.

(57) Cronica universală în limba română de pe la începutulŭ secoluluĭ XVII, descoperită de cătră professorulŭ russŭ Grigorovicz în călĕtoria sea prin Turcia, ap. *Rakovski. Niekolko rieczi o Asieniu p'rvomu*, Bielgrad, 1860, in-4, p. 19: „Calioanŭ, *domnulŭ Şcheilorŭ*, trupulŭ luĭ sveti Ioanŭ Ryl„skii l'aŭ dusŭ la cetate în Tĕrnovŭ".

(58) *Transsylvaniae ac Moldaviae descriptio*, Coloniae, 1595, in-f., p. 37.

(59) P. 38: „Suburbia autem complent quicquid est ex„tra muros vallium, ubi ipsi Saxones Ciculique mixtim ha„bitant; reliquam loci istius partem intra ipsas usque montium „angustias *Valachi fere occupant, hic templum habent et ei „praesidentem sacrificulum*". Eccĕ biserica şi popa din Şcheĭ!

Nemicŭ maĭ netedŭ!

Dar de ce óre să maĭ vorbimŭ despre Braşovŭ, cândŭ o mărturia totŭ atâtŭ de positivă allérgă înainte-ne anume în privinţa cea concretă a Făgaraşuluĭ?

Unŭ poetŭ sassescŭ, contimpurénu cu Reichersdorfer, descrie în următorulŭ modŭ ţérra şi cetatea de acestŭ nume:

„Arx iacet ad ripas piscosæ dives Alutæ
„Cui Fogaras prisci nomen tribuere coloni,
„Undique cum fossis valido circumdata muro . . .
„Hanc habitant *circum fodientes rura Triballi*
„*Innumeri*, quibus arx leges et iura ministrat."

Adecă:

„Pe mallurile pescarului Oltŭ dace ves„tita cetate, carila vechiĭ locuitorĭ îĭ impu„seră numele de Făgăraşŭ, încungĭurată de „pretutindenĭ cu şanturĭ şi cu puternicŭlŭ „zidŭ, unde *lŏcuescŭ împregĭurŭ, dedaţĭ plu„găriei, nenumeraţiĭ Triballĭ*, suppusĭ legi„loru şi dreptuluĭ, dictate din acellu castellŭ."

Celebrulŭ Sassŭ Eder, editându poema luĭ Schesaeus, observă:

„Sub epitetulŭ de Triballĭ, sinonimŭ cu Bul„garĭĭ, sunt inţellesĭ Românĭĭ de lôngă Fă„găraşŭ, precumŭ totĭĭ Bulgarĭ se numescŭ Ro„mânĭĭ dela Braşovŭ" (60).

Braşovulŭ, ca si Făgaraşulŭ, d'o potriva aşedate la marginea Munteniei, primiseră de aci în cursulu evuluĭ mediŭ unŭ noŭ continginte de elementŭ românescŭ, pe care Saşiĭ, Unguriĭ şi chiarŭ fraţiĭ nostri de peste Carpaţĭ nu scieaŭ cumŭ să-lŭ distingă, decâtŭ numaĭ attribuindu-ĭ porecla de *Bulgarĭ*, fi-

(60) *Schesaeus, Ruinæ Pannonicæ*, în *Eder, Scriptores „Rerum Transsilvanicarum*, t. 1, Cibinii, 1797, in-4, p. 34: „Triballi hodiernæ Bulgariæ populi fuere. Atque *hoc voca„bulo sæpe nostri striptores, ut idem hoc loco Schesæus, „Valachos adpellant* Nec fortasse abs re *Coronense subur„bium, Valachis habitatum, hodieque Bolgarszék appellatur*."

indu ca veniaŭ din direcţiunea Bulgarieĭ, întocmaĭ precumŭ noĭ înşi-ne, camu totŭ cu aceĭa-şĭ raţiune, botezâmŭ *Ungurenĭ* pe Româniĭ din Ardélŭ.

Essegesea unuĭ singurŭ cuvêntŭ, assupra caruĭa noĭ nĭ-amu datu ostenélla de a grămădi probe peste probe, împrăştiă tótă negura.

Termenulu „Bulgari" din diploma dela 1231 capĕtă astŭ-felĭu o deplina chĭaritate.

Eraŭ Româniĭ dela Severinu.

Epoca approssimativa a stabiliriĭ dominaţiuniĭ Bassarabilorŭ în ţérra Făgăraşuluĭ cade dérŏ între anniĭ 1170—1180.

De atuncĭ înse şi pênĕ pe la 1360, precumu Chilia între 1400 — 1460 trecea din mână în mâna, cându la Muntenĭ, cândŭ la Moldovenĭ, totu aşa Fagaraşulu se pare a fi şovaitu între Muntenĭ şi Maghiarĭ.

In 1231 ellu era allŭ Ungarieĭ, dar nu de-multu, căcĭ actulŭ din acestŭ annu arată graba de a îndrepta în favórea unuĭ Maghiarŭ o strambĕtate, commisa în intervallulŭ stapaniriĭ muntene.

In 1291 ellŭ este din nou ungurescŭ, înse éroşĭ de puţinu timpŭ, precumu se vede din famósa diplomă, mereŭ citată şi nicĭ o dată esplicata, prin care regele maghiarŭ Andreĭu III accórdă oraşulŭ Făgaraşŭ şi unu satu din aceĭa-şĭ ţérră Unguruluĭ numitŭ Ugrinu, fiindu-că: „i s'aŭ fostu răpitŭ pe nedreptu" (61).

Ceĭa-ce caracteriséza d'o potrivă ambele aceste documente, din 1231 şi din 1291, este tendinţa lorŭ communa de a desfiinţa, pe tĕrrêmulu proprietăţiĭ, consecinţele successivelorŭ occupaţiunĭ muntene.

De cate orĭ Bassarabii apucau Fagăraşulu, boiariĭ lorŭ luau acollo prin donaţiunĭ princiare, precumŭ veḑurămŭ maĭ susu în diplomele din 1372 şi din 1432, pamênturĭ, sate, munţĭ şi ape, confiscate cu dreptu séu fară dreptŭ pe séma fisculuĭ dela possessoriĭ ungurĭ, carĭ înse profitaŭ şi eĭ de cea de'nteĭu occasiune pentru a revindeca moşiele lorŭ, din dată ce autoritatea maghiara reuşĭa a înlocui pe cea română.

Pe la 1300 Făgăraşulu depindea înca de Ungaria, cacĭ voevodulu transilvanu Ladislau îllŭ fortifică atuncĭ (62), negreşitŭ contra vre-uneĭa din celle desse tentative din partea Munteniei.

Dela 1300 pênĕ la 1369 nicĭ unu actu maghĭarŭ, întru câtŭ ni adducemŭ a-minte, nu menţionéză ţérra Făgaraşuluĭ, deşi essistă sute de pergamene pentru aprópe tóte localităţile Transilvanieĭ, ceĭa-ce probéza, că noua cetate n'a pututu resiste Bassarabiloru, încâtŭ chĭaru de pe la începutulu seculuĭ XIV regiunea întréga redevenise munténă.

Puţinetatea cea estraordinaria a documentelorŭ ungare despre Fagaraşu a fostŭ degia de-multŭ observată cu mirare (63).

Neminĭ înse n'a voitŭ să ghicéscă adeverata sorginte firéscă a cĭudatuluĭ fenomenŭ.

Maghiariĭ nu puteau regula adessea affa-

(61) *Féjer*, VI, 1, 118.—*Teutsch* u. *Firnhaber*, 167.—*Laurianŭ*, 250: „a se indebite alienatas".—*Engel*, *Gesch. d. Wal*, 147, şi *Eder*, 33, érŭ după dênşiĭ toţĭ ceĭ-l'alţĭ, ḑicŭ că Ugrinŭ a fostŭ Românŭ, „ein gebohrner Walach", dar absolutamente fără probă. Unŭ documentŭ din 1281, *Teutsch* u. *Firnhaber*, 122, constată din contra, în modulŭ cellŭ maĭ positivŭ, ungurismulŭ luĭ Ugrinŭ. — Cf. *Rösler*, *Die Anfänge des walachischen Fürstenthums*, Wien, 1867, in-8, p. 18.

(62) *Szegedi, Sinopsis vitae Belae IV*, § 23, în *Decreta et vitae regum Ungariae*, Claudiop., 1763, in-8, p 307.—*Benkö*, II., 300 —*Windisch*, *Geographie des Fürstenthums Siebenbürgen*. Pressburg, 1790, in-8, p. 229.—*Eder*, 25 etc.

(63) *Rösler*, 9, înregistréză acésta, dar fără a precepe natura faptuluĭ.

cerile unei provincie, care le apparţinea din cându în cându numaĭ în trécĕtu.

Totŭ astŭ-felĭu noĭ constataramŭ maĭ susŭ, dintr'o causa analoga, lipsa actelorŭ moldovene despre Chilia.

Ne resumâmŭ.

In totu cursulŭ secoluluĭ XIV, affara dóra de vr'o căte-va întrerumperĭ momentane, Bassarabiĭ aŭ stapanitŭ cu titlulŭ ducalŭ regiunea Fagaraşuluĭ, dictândŭ de pe culmea Carpaţiloru pênĕ la talazurile Măriĭ-negre.

Dar unde óre se va fi afflându cellŭ-l'altu ducatu trans-alpinu allŭ Munteniеĭ, misteriosulu Amlaşu, carele figuréza maĭ totu-d'a-una allaturĭ cu Fagaraşulŭ în măréţa titulatura a vechiloru Bassarabĭ? (64)

Pêne a nu respunde la acéstă întrebare, noi nu vomu puté combina o ideiă essacta despre primitiva intindere territorială a Ţerrei-Romanescĭ.

Statistica Transilvanieĭ ni offera peste treiḍeci de localitaţi, preserate pe ici şi pe collo în felu de felĭu de direcţiunĭ, purtândŭ tóte acella-şi nume: *Amlaşŭ, Almaşŭ, Omlaşŭ, Amnaşŭ, Olmeşŭ, Omnaşŭ, Halmaşŭ, Almăşellŭ* etc. (65)

In ce modŭ eşi-vomu din labirintulu uneĭ nomenclature atatu de confuse?

Ungurulu Benkö, commentândŭ diploma lui Vladu Draculu din 1432, affirma cu gravitate, cumu-ca Amlaşulŭ din crisóvele muntene se refera anume la unŭ satu de lônga Săbiiu, numitu sassesce *Hamlesch*, unguresce *Omlaşŭ* şi romanesce *Amlaşŭ* séu *Omnaşŭ* (66).

(64) Maı susu notele 21, 47, 49 etc.

(65) *Treuenfeld*, *Siebenbürgens geographisches Lexikon* Wieu, 1839, in-8, t. I, p. 20-24.

(66) *Milcovia*, II, 283, 205.

O erróre, o dată asvĕrlită în circulaţiunea limbelorŭ, cresce prin trecere din gură în gură, ca bulgarulŭ de zapadă, cu care se gĭócă copiii.

Gebhardi preface satulu Hamlesch într'o respectabilă provincia, aşeḍând'o la marginea ţerrei Fagăraşuluĭ (67): doue enormităţĭ geografice, pe cari nu le gassimu în Benkö şi de carĭ s'aru fi speriatŭ bĭetulu parinte allŭ ideei.

Engel merge şi mai departe, nascocindu din seninu: „dominiulu Omlaşuluĭ în însu-şĭ „interiorulŭ districtului fagaraşénŭ" (68).

Şi astŭ-felu s'a înradecinatu neadevĕrulu, mĕritŭ din ce în ce maĭ multu în volumu şi în floricelle.

Să essaminâmu înse realitatea cea prozaica a lucruluĭ.

Amlaşulu lui Benkö este în faptu abia unu sătulcţŭ, lipsitu de ori-ce tradiţiuni în trecutŭ şi de orĭ ce însemnetate în presinte(69).

Oare asta să fi fostu acellu famosu *ducatŭ*, pe care Bassarabii îllu puneau în titlulu princiarŭ maĭ pe susu de Fagaraşu? (70).

Negreşitu ca nu.

Prima impossibilitate.

Amlaşulu lui Benkö nu se affla în districtulŭ făgărăşénu, precumu visa Engel, şi nici măcaru la margine, dupa cumu îşi închipuia Gebhardi, ci tocmai de dincollo de Sabiiu în linia oraşului Miercurea (71), încatu Mun-

(67) *Geschichte der Walachey*, în *Allgemeine Weltgeschichte*, Leipzig, 1782, in 8, t. 35, p. 294, nota: „Das *Gebiet* „Omlas, jetzt Hamlesch, liegt bey Hermannstadt in Sieben-„bürgen, und *stösst* an den jetzigen siebenbürgischen Distrikt „Fogarasch".

(68) *Gesch. d. Wal.*, 174: „Die *Herrschaft* Omlasch *im* Fo-"garascher Distrikt."

(69) *Windisch*, 186.—*Treuenfeld*, III, 224.

(70) Notele precedinţĭ 21, 47, 49 etc.

(71) Mappa luĭ *Bielz* în *Boner*, *Transylvania and its people*, London, 1865, in-8.—Cf. maĭ gĭosŭ nota 72.

tenia nu putea agĭunge pêne acollo, fară a possede totu-d'o-data însă şĭ capitala sassimiĭ din Transilvania.

A doua impossibilitate.

Să presuppunemu înse cu multa bună-voința, cumu-ca Bassarabiĭ, deşi domnĭau peste miĭ de sate dela Carpaţi pêne la Pontu, totuşĭ aru fi commisu ridicola absurditate de a se mandri cu unu peccatosu catunu de lôngă Sabiu, urcându-lu la demnitatea ducală şi chiaru accordându-ĭ unu gradŭ de prioritate assupra bogateĭ şi frumóseĭ ţerre a Fagăraşuluĭ.

Sa maĭ presuppunemu încă, printr'unŭ escessu de concessiune, cumŭ-că voevoḍiĭ munteni puteau stapani o localitate din fundulŭ Transilvanieĭ, orĭ-catu de departată dela hotarele Ţerreĭ-Romanescĭ, precumu principiĭ moldovenĭ stăpanĭau cate-o data Cetatea-de-Balta, fară s'o bage în titlulŭ domnescŭ, considerând'o maĭ multu ca o proprietate particularia a dinastieĭ, séu precumu famillia Obrenoviciu stapanesce astă-ḍĭ ḍecimĭ de moşie în Romania, fara ca elle să fie cătu-şĭ de puţinu alle statuluĭ serbŭ.

Sa presuppunemu tóte astea, deşi nu sunt susceptibile nicĭ măcaru de a fi presuppuse cu o dosa de seriositate, şi totu-şĭ pe locu ne vomu isbi de o a treĭa impossibilitate.

In 1383 regina maghiara Maria daruesce luĭ Goblinŭ, episcopulŭ catolicŭ din Alba-Iulia: *„unŭ satŭ regescŭ, ce se chĭamă Omlaşŭ, „din ţérra Ardélluluĭ, dintre scaunele Săbĭuluĭ „şĭ Mĭercuriĭ“.* (72)

Indicaţiunea topografica este aci atatŭ de precisa, încatŭ distruge orĭ-ce umbra de îndouélă.

Prin urmare:

1-o. Inainte de 1383 Amlaşulu luĭ Benkö fusese allu corónei ungare;

2-o. Dupa 1383 Amlaşulu luĭ Benkö a fostŭ, dacă nu totu-d'a-una, încaĭ pêne la unŭ timpu încóce, allŭ ecclesieĭ din Alba-Iulia;

3-o. Nicĭ înainte, nicĭ dupa 1383, cellu puţinu într'unu intervallŭ óre-care, Amlaşulu luĭ Benkö n'a fostu allu Bassarabiloru.

Publicându diploma din 1383, nemuritorulu Şincaĭu observa cu o sublima naivitate:

„Cumu a pututŭ fi, de Maria a daruitŭ „Omlaşulu luĭ Goblinu, cându dupa puţinĭ „annĭ l'a avutŭ Mircea-vodă, *nu pocĭu pre-„cepe* (73).

Geniulŭ se revolta contra autoritaţiĭ, dar nu cuteḍa sa înfrunte pe Benkö, pe Gebhardi, pe Engel.

Nu cuteḍa, séŭ maĭ bine ḍicêndu, îĭ lipsiaŭ armele.

Celle treĭ impossibilitaţĭ, carĭ nemicescu fantastica opiniune a luĭ Benkö, reprodusă apoĭ într'unŭ modu stereotipu de catra toţĭ istoriciĭ nostri vechĭ şi nouĭ, ni inspira, prin antitesa, următórele treĭ criterie, cu agĭutorulŭ carora să putemu cauta adevĕratulu *ducatŭ allŭ Amlaşuluĭ:*

1-o. Trebue sa fie nu unu satu, şi nicĭ chiaru o urbe isolată, ci o ţérra de o întindere óre-care;

2-o. Trebue să fie limitrofu cu Muntenia;

3-o. Trebue să nu fi fostu într'o possessiune straina în acea epoca, în care ni appare sub sceptrulŭ Bassarabiloru.

Intru câtŭ aru lipsi una din aceste treĭ con-

(72) Katona, XI, 50: „possessionem nostram regalem *Omlas* „vocatam, in terra nostra Transsilvana *inter sedes nostras*, „*Cibiniensem et Szeredahely vocatas, situatam.*“

(73) *Cronica*, I, 350.

dițiunĭ, critica istorică cea sănĕtósa este datóriă a persiste în dubiŭ.

O cronică munténă din secolulŭ XVII, vorbindu despre Cantacuzinescĭ, ni-ĭ arată cerêndu în apanagĭu dela Curtea din Viena „o parte de locŭ a Ardélulu, unde sunt ce-„tățile acestea: Lugoșulŭ, Cavaranŭ-Sebeșŭ, „Mehedia, Lipova cu *ținutulŭ Amlașuluĭ*, ca „să fie de moșiă, cu privilegiŭ dela împera-„tulŭ, date némuluĭ cantacuzinescu" (74).

„Ținutulŭ Amlașuluĭ".

Écce tocmaĭ ceĭa-ce dorimŭ noĭ.

Pênĕ pe la 1700 Munteniĭ cunnosceau fórte bine însemnarea acestuĭ nume, carele nu se applica înse catra vre-unŭ sătulețŭ de lôngă Săbiiu, ci numaĭ și numaĭ cătră o importanta porțiune din Banatulŭ Temeșianŭ, socotitŭ ellu-însușĭ, după espressiunea cronicaruluĭ, ca „o parte de locŭ a Ardéluluĭ".

O prețiósa diplomă maghĭară din 1457 enumera astu-felĭu „districtele Româniloru" de acollo: „Lugoșŭ, Șebeșŭ, Mehadia, *Almașŭ*, „Crașâŭ, Bersava, Comiatŭ și Illadia" (75).

„Districtulŭ Almașŭ" din acestŭ documentu séŭ „tinutulŭ Amlașuluĭ" din cronica munténă, maĭ pe scurtŭ Almașulŭ séŭ Amlașulŭ bănațénu, éru nicĭ de cumŭ vre-unulu din celle transilvane, este unica regiune, cu care correspunde „ducatulu" din crisóvele mareluĭ Mircea și alle luĭ Vladu Draculu.

Primulu din celle treĭ criterie de maĭ susu e îndeplinitu prin marimea territoriala a acestuı „ținutu" séu „districtus."

Criteriulŭ allŭ douilea este satisfăcutŭ nu maĭ puținŭ.

Amlașulŭ bănătenŭ îșĭ învecinéză o cóstă întrégă cu Térra-Românéscă, adecă cu Banatulŭ Severinuluĭ, așa după cumŭ fusese acesta altă dată, pe cândŭ copprindea în sine Mehadia, maĭ correctŭ Mehedia (76), și nu degĭaba se numĭa atuncĭ *Mehedințŭ*, scaunulŭ *Mehedințilorŭ*, gĭudețulŭ *Mehedieĭ* (77).

Unŭ archeologŭ temeșianŭ ni dă următórele amenunte fórte instructive:

„Poporulŭ românŭ în Almașu păstréză din „vécurĭ o tradițiune curiósă, alle căriĭ urme „cellŭ puținŭ autorulŭ nu le afflă în istoria „Banatuluĭ. Éccĕ tradițiunea: cumŭ-căpe rîpa „de lôngă satulŭ Lăpușnicellŭ, unde se vĕdŭ „și astă-ḑĭ ruine de zidire, să fi fostŭ unŭ ca-„stellŭ, unde să fi reșeḑutu regintele Alma-„șuluĭ, numitu de poporŭ Craĭu-Iova; cumŭ-„că acesta, dupa unŭ timpu óre-care, cu fórte „multe famillie s'a dusŭ în România și acollo „a întemeĭatŭ orașulŭ de astă-ḑı Craĭova, nu-„mitu așa după numele seŭ. Rîulŭ, ce curge „pe sub rîpa, unde a statŭ acellŭ castellŭ, „apoĭ și întregŭ ținutulŭ acella, se chĭama și „pênĕ asta-ḑĭ Craĭova séŭ Craina. Totu acollo, „ce-va maĭ departe catră resăritu, în lunca „Iablaniței sub délulŭ Străgița, éróșĭ se afflă „remășițe de unŭ castellŭ mare și largu, unde „totŭ tradițiunea ḑice, ca aru fi locuitu unu „domnŭ mare. Aci sapându ómeniĭ, au scosu „maı multe monete antice romane, dintre carĭ „una de auru, cu inscripțiunea: Traĭanus Ha-

(74) *Anonimŭ, Istoria Țerreĭ-Românescĭ dela annulŭ 1689 încóce*, în *Magazinŭ istoricŭ*, t. 5, p. 101.

(75) *Diploma Ladislai Regis* ap. *Maniŭ, Dissertațiune istorică despre originea Românilorŭ*, Timișóra, 1857, in-8, p. 541, nota: „Universorum Nobilium et Kineziorum, nec non a-„liorum Valachorum de Districtibus Logos, Sebes, Mehadia, „*Almas*, Krasofii etc."—*Laurianŭ*, 311, nota: „Lugos, Sebes, „Mihald, *Halmas*, Krassofii, etc."

(76) *Nicolaus Olahus*, *Hungaria*: „Severinum, arx infra „Trajani pontem, *cum tribus aliis, Orsova, Peth, Mihald, illi „subditis.* Harum praefectus vocabatur Banus etc.," ap. *Podhradczky, Béla király névtelen jegyzöjének idejekora*, Budan, 1861, in-8, p. 301.— Despre numele ungurescŭ *Mihald* allŭ Mehadieĭ vedĭ nota precedinte.

(77) *Ionŭ Ionescu*, *Agricultura din Mehedințŭ*, Bucur, 1868, in-8, p. 1—39.

„drianus, se afflă astă-ḑĭ — amŭ vedut'o în-„sumĭ—în possessiunea paroculuĭ Iablaniţeĭ „Nicolaŭ Tatucŭ". (78)

Legătura numeluĭ Craĭoveĭ temeşiane cu allŭ Craĭoveĭ oltene este cu atâtŭ maĭ interessantă, cu câtŭ totŭ-d'o-dată o mare commună rurală, numită Almaşŭ, ne întimpină în districtulŭ Dolgĭuluĭ, érŭ unŭ satŭ Almăşellŭ ni batte la ochĭ în gĭudeţulŭ Severinuluĭ (79), ambele în vecinĕtatea anticuluĭ ducatŭ amlăşénŭ allŭ Bassarabilorŭ.

„Remăşiţele de unŭ castellŭ mare şi largŭ", descrise maĭ susŭ de către reposatulŭ Tincu-Velea, nu potŭ fi decâtŭ ruinele urbiĭ, după care se numĭa întregulŭ „ţinutŭ allŭ Amlaşuluĭ".

In adevĕrŭ, satulŭ de lôngă acelle remăşiţe se chĭamă pĕnĕ astă-ḑĭ *Iablaniţa*, dela cuvêntulŭ slavicŭ *iablan*, adecă *mărŭ*, o traducere litterală a numeluĭ *Almaşŭ*, dela cuvêntulŭ unguresců *alma*, érŏşĭ *mărŭ*.

Istoria ni procură datulŭ precisŭ allŭ catastrofeĭ acestuĭ oraşŭ.

Simonŭ Massa, cellŭ maĭ vechĭu cronicarŭ săssescŭ din Transsilvania, ḑice sub annulŭ 1460 : „Dracula, Waivoda Transalpinus, *op-„pidum antesylvanum Omlasch* diripit in fe-„sto Bartholomaei." (80)

Adecă :

„La 24 augustŭ voevodulŭ munténŭ Ţe-„peşŭ a dĕrămatŭ *Amlaşulŭ, o urbe affară din „hotarele Transsilvaniei*".

Annalistulŭ copiase aceste cuvinte, din litteră în litteră, după celle scrise pe păretele bisericeĭ săssescĭ din Braşovŭ (81).

Inscripţiunea lapidară e contimpurénă evenimentuluĭ.

O mărturiă maĭ positivă e peste putinţă!

Engel a cunnoscutŭ acéstă relaţiune, după unŭ essemplarŭ manuscriptŭ, şi o reproduce testualmente (82).

Cumŭ dérŏ de n'a înţelles'o?

Cumŭ de n'a vĕḑutŭ, că Amlaşulŭ de aci este oraşŭ, *oppidum*, precumu nu se numesce nicăirĭ sătuleţulŭ Hamlesch de lôngă Săbĭıu?

Cumŭ de n'a observatŭ, maĭ cu sémă, caracteristiculŭ epitetu de *antesylvanum*, carele se întrebuinţa numaĭ în privinţa regiunilorŭ învecinate cu Transsilvania, câte-o-dată dependinţĭ de ea, dar aşeḑate affară din propriulŭ seŭ territoriu, precumŭ aŭ fostŭ, bună-óră, Maramurăşulŭ, Crişiana séŭ Banatulŭ Temeşianŭ?

Numele maghiaro-latinŭ allŭ Ardéluluĭ din véculŭ de miḑŭ-locŭ este : *Terra Ultrasylvana* séŭ *Ultra-sylvas, ţérră de dincollo de pădurĭ* (83), în faţa căriĭa totŭ ce o încungĭóră, formându-ĭ ca unŭ felĭu de barrieră esterióră, devenĭa prin opposiţiune: *Terra Antesylvana* séŭ *Ante sylvas, ţérră de dincóce de pădurĭ*. (84)

Atâtŭ inscripţiunea lapidară dela Braşovŭ,

(78) *Tincu-Velea, Istorióra bisericéscă politico-naţională a Bănăţenilorŭ*, Săbiŭ, 1865, in-8, p. 245-246.

(79) *Indicele communelorŭ României*, Bucur, 1865, in-4, p. 32, 52.

(80) *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, ed. Trausch, Coronae, 1857, in-4, part. I, p. 40.

(81) *Brassoviae ecclesiae parietibus notata*, ap. *Schwandtner*, *Script R. H.*, I, 886 : „1460. Dracola Wayvoda *oppi-„dum antesilvanum Omlasch* diripit, in festo Bartholomaei." — *Katona*, XIV, 338.

(82) *Gesch. d. Wal.*, I, 175, nota. — Cf. *Şincaiu*, II, 36.

(83) *Endlicher*, *Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana*, Sangalli, 1849, in-8, p. 24, 25, 245, 246, etc.

(84) Pentru terminĭ analogĭ din evulŭ mediŭ, *Ducange*, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, ed. Didot, Paris, 1840, in-4, p. 296 — 300, verbis : *antemurale*, *antefenestra*, *anteporta*, *antepositio*, *anterminus*, *antespatium*, *antevallatum*, etc.

precumŭ și cronicarulŭ Simonŭ Massa, care nu adaugă nicĭ o dată adiectivulŭ *transsylvanum* cătră numile localitățilorŭ ardelene, fiindŭ maĭ multŭ séŭ maĭ puținŭ familiare cerculuĭ seŭ de lectorĭ, stăruescŭ cu totŭ adinsulŭ a pune *antesylvanum* de 'naintea Almașuluĭ, pentru ca nu cumŭ-va să se ammestece cu vre-unulŭ din celle numeróse Almașurĭ din Transilvania.

Engel a citit'o, Engel sciea latinesce, Engel putea să restabiléscă adevĕrulŭ, și totușĭ ellŭ n'a voitŭ în ruptulŭ capuluĭ să precépă, cumŭ-că este vorba de Banatulŭ Temeșianŭ, érŭ nicĭ de cumŭ de Ardélŭ!

Ciudată zăpăcéllă!

In 1460 voevodulŭ Țepeșŭ, terribilulŭ fiĭu allŭ luĭ Vladŭ Draculŭ și nepotulŭ mareluĭ Mircea, dĕramă urbea Amlașulŭ.

Și de ce?

Este o învederată reacțiune contra accellora, ce-ĭ răpiseră patrimoniulŭ Bassarabilorŭ.

Tată-seŭ fusese „duce allŭ Amlașuluĭ".

Bunulŭ seŭ de assemenea.

Unguriĭ înse usurpă lăssata moștenire, și étă că energiculŭ erede preferă a-ĭ da focŭ, decâtŭ s'o privéscă liniștitŭ în mânele inamiculuĭ.

Cu tóte astea pĕnĕ peste doue sute de annĭ în urma distrugeriĭ orașuluĭ o mică fortăréță se'nălța încă în agonia pe tĕrrĕmulŭ vecheĭ dĕrămature.

In secolulŭ XVII ea apparținea Turcilorŭ de 'mpreună cu apropiatulŭ castellŭ dela Mehadia (85).

De atuncĭ înse nicĭ una din elle nu maĭ esistă, affară de câte-va triste petre, accoperite cu enigmaticulŭ mușchĭu allŭ sfinxuluĭ trecutŭ.

Aci fusese într'o vreme „Cetatea-de-Mărŭ", scaunulŭ „ducatuluĭ de Amlașŭ".

Nec locus ubi fuit Troja!

Este totŭ ce póte fi maĭ greŭ, în starea de astă-dĭ a fontânelorŭ nóstre istorice, de a precisa cu o perfectă sicuranță începutulŭ dominațiuniĭ Bassarabilorŭ în partea orientală a Banatuluĭ Temeșianŭ.

Radu cellŭ Negru, fratele luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ și tatălŭ mareluĭ Mircea, tĕrrîtŭ de cătră letopisețele nóstre din vécŭ în vécŭ și din locŭ în locŭ sub imaginara aureolă de fundatorŭ allŭ Muntenieĭ, deși în realitate ellŭ a domnitŭ abĭa în allŭ șéptelea decenniŭ din secolulŭ XIV, după cumŭ o vomŭ demonstra matematicesce in cartea a doua a scrieriĭ de fața, stăpânise ducatulŭ Amlașuluĭ.

Astă-dĭ nu se maĭ afflă, întru cătŭ scimŭ noĭ, nicĭ unŭ crisovŭ dela acestŭ principe, dar actele și scriptele posterióre menționéză maĭ multe diplome, emanate dela dênsulŭ, conservate altă dată și actualmente perdute séŭ retăcite (86).

Ellŭ se întitula:

„In Cristŭ Dumnedeŭ bine-credincĭosulŭ
„și de Cristŭ ĭubitorulŭ autocratŭ Io. Radu
„Negrulŭ voevodŭ, din grația luĭ Dumnedeŭ
„domnulŭ tóteĭ țerre ungro-române și ducele
„țerrelorŭ trans-carpatine *Amlașŭ* și Făgă-
„rașŭ" (87).

(85) *Böjthinus, De rebus gestis Gabrielis Bethlen*, 1624, în *Engel, Monumenta Ungrica*, Viennae, 1809, in-8, p. 406: „*Mehadia et Halmas castella cum pertinentiis*".

(86) Doue crisóve mirciane din 1387 în *Venelin*, 9, 13. — Unŭ crisovŭ dela Danŭ-vodă din 1424 în *Archiva Istorică*, I, I, 19.— Unŭ crisovŭ dela Alessandru-vodă din 1576 în *Columna luĭ Traianŭ*, 1871, nr. 35, p. 138 etc.

(87) *Istoria Țerreĭ-Românescĭ*, ed. Ioanidŭ, Bucur., 1859, in-8, t. 2, p 2: „V Christa Boga blagoviarnom blagoczestivomu „i Christoliubivom samoderzsavnomu Io. Radul Negru voevod,

Acésta se petrecea pe la annulŭ 1375.

Sub Vladislavŭ Bassarabŭ, illustrulŭ predecessorŭ allŭ luĭ Radu cellŭ Negru şi adevĕratulŭ părinte allŭ puteriĭ esterne şi interne a Statuluĭ Munténŭ, noĭ găssimŭ primulŭ vestigiŭ allŭ ducatuluĭ amlaşénŭ, dar îmbrobodităŭ sub o formă atătŭ de bizarră, încătŭ neminĭ n'a fostŭ pênĕ acumŭ în stare de a-lŭ recunnósce.

Pentru a constata acestŭ faptŭ, cată să enumerâmŭ maĭ ânteĭu într'o ordine cronologică diversele titlurĭ alle acestuĭ principe.

In actulŭ seŭ slavicŭ dela monăstirea Tisména (88) şi 'n inscripţiunea grécă a icóneĭ selle dela Muntele-Atone (89), ambele fără datŭ, înse după tótă probabilitatea anterióre annuluĭ 1365, Vladislavŭ Bassarabŭ se intituléză purŭ şi simplu: „voevodŭ şi domnŭ allŭ Ungro-românieĭ".

La 1368: „voevodŭ allŭ Ţerreĭ-Româneseĭ şi banŭ de Severinŭ" (90).

La 1369: „voevodŭ allŭ Ţerreĭ-Româneseĭ, banŭ de Severinŭ şi duce de Făgăraşŭ"(91)

In fine la 1372, cătră Ţérra-Românéscă din primele diplome, cătră banatulŭ de Severinŭ încóce dela actulŭ allŭ duoilea şi cătră ducatulŭ de Făgăraşŭ din crisovulŭ allŭ treilea, adecă totŭ mărindu-se din ce în ce maĭ multŭ titulatura princiară, se maĭ adauga pe neaşteptate unŭ attributŭ, pe care nu-lu vomu puté înţellege fără o scrupulósă analisa.

Testulŭ originalŭ sună:

„Ladislaus Vajvoda, Transalpinus, Banus „de Zeurino et Dux *novae plantationis* terrae „Fogaras".

Toţĭ istoriciĭ noştri aŭ tradusŭ în urmatorulŭ modŭ:

„Vladislavŭ, voevodŭ allŭ Ţerreĭ-Română-„nescĭ, banŭ de Severinŭ şi *duce allŭ noueĭ „plantaţiunĭ a ţerreĭ de Făgăraşŭ*".

Dar ce însemnéză óre *noua plantaţiune?*

Éccĕ basca discussiuniĭ.

Atătŭ generalmente în limba latină din evulŭ mediŭ, precumŭ în speciă în diplomatica ungară, *plantatio* este sinonimŭ cu *fundaţiune, cu edificare*, cu *coloniă* (92).

Ducele maghĭarŭ Geisa şi fiĭulŭ seŭ regele Sântu-Stefanŭ, amênduoĭ renumiţĭ prin ardórea, cu care ademenĭaŭ în Pannonia numeróse cărdurĭ de Saşĭ, de Italianĭ, de Bissenĭ, ba pênĕ şi de Saracinĭ, eraŭ „plantatores" (93).

S'arŭ puté înduce la prima vedere, cumŭ-că Vladislavŭ Bassarabŭ, *plantator* la rôndulŭ seŭ în acella-şĭ înţellesŭ, arŭ fi colonisatŭ cu Românĭ ţérra Făgăraşuluĭ, séŭ cellŭ puţinŭ o arŭ fi cuceritŭ, organisând'o şi făcênd'o astŭ-felĭu pentru Muntenia: „nova plantatio".

„bozsĭiu milostiĭu gospodariu vsia zemlia ungro-vlachskiia „zaplanitskii i ot *Amlaszu* i Fagaraszu chertzegu."—Aprópe tóte cuvintele sunt scrise într'unŭ modŭ greşitŭ, maĭ allesŭ în finalurĭ, ceĭa-ce arată, că cronicarulŭ nu pré-sciea să citéscă crisóvele slavóne, în carĭ generalmente ultimele sillabe sunt aruncate d'assupra rônduluĭ, căte o dată prescurtate séŭ chĭarŭ une-orĭ ommise, dar tocmaĭ acésta dovedesce, pe de altă parte, cumŭ-că ellŭ n'a inventatŭ ceĭa-ce spune, încătŭ însă-şĭ errórea garantéză aci autenticitatea actuluĭ.

(88) *Venelin*, 5: „gospodin v'sei Vygrovlachii."

(89) Maĭ gĭosŭ în cartea V.

(90) *Fejér*, IX, 4, nr. 75: „Ladislaus Wajwoda Transalpinus et Banus de Zeurino".

(91) Maĭ susŭ nota 44.

(92) *Ducange*, V. 290: „*Plantatio, aedificatio, erectio.* „Charta Ludovici Ducis Brandenburg.: Appropriavimus al„tari ecclesiae parochialis in villa Borchagen *de novo plan„tandae* duos mansos... Stat. ord. Cartus. ann 1261: pro *nova „plantula construenda.*„ —Cf. *Maigne d'Arnis*, *Lexicon ad scriptores mediae Latinitatis*, Paris, 1866, in-4, p. 1715.

(93) *Féjer*, IV, 3, 103-5 —Cf. *Simon de K za*, *Gesta Hunnorum*, ap. *Endlicher*, 127: „Intraverunt quoque temporibus „tam ducis Geichae, quam aliorum regum, Boemi, Poloni, Greci, „Bessi, Armeni, et fere ex omni extera nacione, quc sub celo „est..."

Scriitoriĭ saşĭ s'aŭ şi grăbitŭ a profita de acestŭ simţŭ directŭ allŭ diplomeĭ, affirmândŭ cu gravitate, că pênĕ la 1372 regiunea Oltuluĭ trans-carpatinŭ nu era românănéscă (94), ci nemţéscă, sĕcuéscă, séŭ cine maĭ scie ce!

Actulŭ din 1231 nĭ-a demonstratŭ maĭ susŭ într'unŭ modŭ irrecusabilŭ, că cea de'nteiŭ stabilire a Românilorŭ dela Severinŭ în Făgăraşŭ se întêmplase pe la 1170-1180, adecă tocmaĭ cu douĭ secolĭ înainte de Vladislavŭ Bassarabŭ, érŭ multŭ maĭ de'nainte, *a tempore humanam memoriam transeunte*, întréga regiune fusese curatŭ românéscă, *terra Blacorum,* deşi nu munténă (95)

Prin urmare, *nova plantatio* nu se potrivesce.

Faţă cu astă impossibilitate logică şi factică avemŭ dreptulŭ de a bănui vr'o ne'nţellegere.

Autenticitatea documentuluĭ din 1372, după tóte prescripţiunile criticeĭ interne, nu póte fi pussă la cea maĭ mică îndouélă.

Remâne dérŏ a se cerceta, décă nu cumŭ-va testulŭ, anume în passagĭulŭ „novae plantationis terrae Fogaras“, a fostŭ reŭ desciffratŭ şi reŭ editatŭ.

Unŭ singurŭ omŭ, iesuitulŭ maghiarŭ Fridvaldszkj, veḍuse originalulŭ, pe care'lŭ descrie cu destulle amĕnunte (96).

La casŭ de a copprinde în sine vre-o errore desciffrarea séŭ ediţiunea, neminĭ nu putea s'o corrégă prin vulgara procedură de collaţionare.

De analisă intrensecă nu s'a apucatŭ neminĭ.

O vomŭ face noĭ.

Să propunemŭ ipotesa, cumŭ-că în testŭ arŭ fi fostŭ: „dux Novae Plantationis *et de* Fogaras“, érŭ nu: „dux novae plantationis *terrae* Fogaras“, şi să vedemŭ apoĭ, décă nu putemŭ, fără multă băttaiă de capŭ, a gĭustifica acéstă lecţiune pe callea demonstrativă, recurgêndŭ la metoda, admisă în recensiunea autorilorŭ classicĭ.

1-o. *Plantatio terrae* este unŭ pleonasmŭ, căcĭ ideĭa *plantatio* împlică în sine ideĭa *terra*, încâtŭ era fórte de agĭunsŭ a ḍice: „dux novae *plantationis de* Fogaras“, fără a maĭ vĕrî de prisosŭ la miḍŭ-locŭ tautologiculŭ „terrae“.

2-o. In diploma din 1369, cu treĭ annĭ maĭ vechiă, Vladislavŭ Bassarabŭ se mărginesce cu: „dux de Fogaras“, fără *nova plantatio* şi fără *terra*, încâtŭ subita întroducere a uneĭ formule atâtŭ de lunge şi maĭ allesŭ atâtŭ de anormale devine de totŭ suspectă.

Pênĕ aci amŭ dobânditŭ probabilitatea, care ni spune, că dela 1369 pênĕ la 1372, într'unŭ timpŭ maĭ multŭ decâtŭ scurtŭ, Vladislavŭ Bassarabŭ nu avea nicĭ o raţiune de a modifica, ba încă într'unŭ modŭ cĭudatŭ, primitiva denumire a Făgăraşuluĭ, încâtŭ *Nova-Plantatio* cată să se refere la altŭ ce-va.

Cunnoscinţa generală a paleografieĭ din

(94) *Eder*, 44: „Aetate regis Ludovici *novam Valachorum* „*coloniam* in regionem Fagarasiensem commigravisse, satis „aperte proditum est litteris anno 1372 editis“. — *Roesler*, 23: „Diese *neue Colonie* Fogaras etc“ — *Balmann* în *Siebenbürgische Quartalschrift*, t. 6, Hermannstadt, 1798, in-8, p 333: „Sollte dieses Ausdruck (nova plantatio) nicht für eine Be„kräftigung der *Auswanderung der Walachen* gelten kön„nen?“

(95) Maĭ susŭ nota 50.

(96) *Reges Mariani*, 80: „Diploma hoc in membrana, ca„ractere aetati congruo, filo violacei coloris, e quo sigillum „dependebat, munito, exaratum, ex authographo ingenue isthuc „transfero.“—Despre viuéţa şi operele luĭ Fridvaldszkj veḍĭ: *Horanyi, Memoria Hungarorum scriptis notorum*, Viennae, 1775. in-8, t. 1, p. 721.—*De Luca, Das gelehrte Oesterreich*, Wien, 1776, in-8, t. 1. part 1, p. 132.—*Stoeger*, *Scriptores provinciae austriacae S. I.*, Ratisbonae, 1856, in-8, p. 88.

evulŭ mediŭ ne va conduce maĭ departe la unŭ înaltŭ gradŭ de certitudine.

Correcţiunea, pe care o azardâmŭ noĭ în diploma din 1372, se reduce unicamente la înlocuirea cuvêntuluĭ *terrae* prin particulele: *et de*.

Sà începemŭ constatândŭ, că în documentŭ nu putea fi *terrae*, ci *terre*, căcĭ *e* în locŭ de *ae* este una din proprietăţile celle maĭ caracteristice alle ortografieĭ latine din secolulŭ XIV (97), érŭ maĭ cu deosebire în Ungaria (98).

Inse nicĭ *terre* nu se scriea pe atuncĭ în cursiva actelorŭ, ci numaĭ *tre*, punêndu-se o codiţă d'assupra littereĭ *t* (99).

Éccĕ dar faţă 'n faţa: *et de* şi *t're*.

Et, scurtatŭ în monogrammă, de celle maĭ multe orĭ nu differă de *t'*, încătŭ lesne amăgesce pe unŭ paleografŭ, fie cătŭ de agerŭ, maĭ cu sémă cândŭ ni vomŭ adduce aminte, că vorbele nu se pré separaŭ prin intercalarea unuĭ spaţiŭ, încătŭ *et de* se lega împreună: *etde*, ceĭa-ce se putea citi prin confusiune: *tede* séŭ *t'de*.

Maĭ remâne dar differinţa de o singură litteră între *t'de* şi *t're*.

Inse aci érŏşĭ, ca o ultimă instanţă, paleografia din evulŭ mediŭ ni arrétă, că minusculele *d* şi *r* se assemenaŭ în scriere, maĭ allesŭ fiindŭ înnodate cu alte littere (100).

In acestŭ chipŭ însă-şĭ firea lucruluĭ permittea luĭ Fridvaldszkj a vedé: „Dux novae plantationis *terrae* Fogaras", deşi trebuĭa să citéscă: „Dux Novae Plantationis *et de* Fogaras".

Restaurândŭ littera, să restabilimŭ acumŭ spiritulŭ testuluĭ.

Avemŭ formula cea correctă: „ducele Noueĭ Plantaţiunĭ şi allŭ Făgăraşuluĭ".

Doue ducaturĭ deosebite, érŭ nu totŭ una, precumŭ se credea orbesce pênĕ astă-ḑĭ din causa unuĭ *qui-pro-quo* paleograficŭ fórte innocinte.

Acollo unde Vladislavŭ Bassarabŭ aşéḑă „ducatulŭ Noueĭ Plantaţiunĭ", adecă înaintea Făgăraşuluĭ, Radulŭ cellŭ Negru şi successoriĭ ambilorŭ fraţĭ punŭ: „ducatulŭ Amlaşuluĭ".

Intru cătŭ nicĭ unŭ allŭ treilea ducatŭ n'a figuratŭ vre-o dată în titulatura princiară din Muntenia, identitatea între *Noua-Plantaţiune* şi *Amlaşŭ* este perfectă.

„Nova-Plantatio" însemnéză aci o *Ţérră nouă*, adecă venită de curêndŭ sub sceptrulŭ Bassarabilorŭ.

Totŭ aşa străbuniĭ nostri, cândŭ fundaŭ vre-o commună rurală, ĭĭ dedeaŭ adessŭ numele de „Satŭ-noŭ" (101).

In alte Staturĭ aceĭa-şĭ origine avuseseră sute şi miĭ de localităţĭ, cunnoscute sub denumirile de Neapolis, Neuburg, Neufchâtel, Nova-castra, Noviodunum, Newcastle, Novigrad, New-forest, New-land, Novigentum, etc.

In apropiarea Românieĭ Serbiĭ aŭ oraşulŭ Novi-sadŭ, numitŭ nemţesce Neusatz şi lătinesce *Neo-planta*, o formă nominală fórte in-

---

(97) *Chassant, Paléographie des chartes*, Paris, 1862, in-16, p. 76.

(98) *Schwartner, Introductio in artem diplomaticam hungaricam*, Pesthini, 1790, in-8, p. 52.

(99) *De Wailly, Eléments de Paléographie*, Paris, 1838, in-4, t. 1, p. 145.

(100) *Dom de Vaines, Dictionnaire de Diplomatique*, Paris, 1863, in-8, t. 1, planche 15, t. 2, pl. 62.

(101) Diploma din 1487, ap. *Eder, Schesaeus*, 198: „Quosdam „Valachos de alpibus (adecă din Muntenia) in quemdam locum Transilvaniae ad incolendum descendisse, *quem Novam* „*Villam dixere.*"—Cf. *Indicele communelorŭ*, 11, 43, 72 etc.

structivă prin assemĕnarea sea cu „Nova-Plantatio“.

Unulŭ dintre vechile regaturĭ france din periodulŭ Merovingilorŭ se chiăma Neustria, adecă Neust-reich, séŭ pe romănesce: *Ţérră-nouă.*

Aceste essemple s'arŭ puté îmmulţi pênĕ la infinitŭ (102).

In titlulŭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ Amlaşulŭ, ca „Ţérră-nouă“, forma aşa ḑicêndŭ o antitesă cu Făgăraşulŭ, „Ţérră-vechiă“, cucerită cu doue-sute de annĭ maĭ 'nainte, pe cândŭ însă-şĭ Muntenia, unde călcâĭulŭ Divuluĭ Traĭanŭ îşĭ înfipsese prima sea urmă, se numesce pênĕ astă-ḑĭ peste Carpaţĭ curatŭ numaĭ „Ţérră“ (103), fără nicĭ unŭ epitetŭ, adecă γαῖα, *terra per excellentiam*, spre care gravitaŭ tóte celle-l'alte *ţerre noue* şi *ţerre vechĭ* alle Românilorŭ.

O singură litteră, ghicită şi corrésă într'unŭ documentŭ reŭ cititŭ, restitună perduta epocă a încorporăriĭ ducatuluĭ amlaşénŭ cătră pămêntulu Bassarabilorŭ.

Datulŭ evenimentuluĭ se circumscrie cu multă precisiune în intervallulŭ triennalŭ dintre 1369 — 1372.

De atuncĭ şi pênĕ la dĕrâmarea oraşuluĭ Amlaşŭ de către furiosulŭ Ţepeşŭ, avemŭ aprópe unŭ secolŭ.

In astă durată de timpŭ Ungurïĭ reuşiaŭ căte o dată a apuca pe unŭ momentŭ ţérra Amlaşuluĭ, precumŭ o vedemŭ bună-óră în 1457, cândŭ ea, de'mpreună cu Mehadia, se socotĭa între districtele temeşiane (104).

In genere înse possessiunea maghiară era aci unŭ fenomenŭ atâtŭ de rarŭ şi atâtŭ de precariŭ, încâtŭ Amlaşulŭ nu se menţionéză maĭ nicăirĭ în divisiunea territorială cea normală şi stabilă a Banatuluĭ dela Temeşŭ (105).

In transacţiunile lorŭ pênĕ şi celle maĭ amicale cu Ungaria, Bassarabiĭ nu se sfieaŭ a se numi ducĭ aĭ Amlaşuluĭ, ca şi aĭ Făgăraşuluĭ, ceĭa-ce probéză o possessiune factică necontestată, érŭ nu numaĭ titulară séŭ dubiósă.

Astŭ-felĭu Vladŭ Draculŭ, petrecêndŭ în Nürenberg la curtea împĕratuluĭ germanŭ Sigismundŭ, carele era şi rege allŭ Ungarieĭ, se întituléză într'unŭ actŭ din 8 februariŭ 1431: „Johannes Wlad, Dei gratia Valachiae Transalpinae Dominus et *terrarum de Omlasch* et de Fogaras Dux“ (106).

La 1467, cincĭ annĭ după distrugerea oraşuluĭ Amlaşŭ, regele Mateĭu Corvinŭ decide, ca *nicĭ o dată* şi *sub nicĭ unŭ pretestŭ* Coróna Sântuluĭ Stefanŭ să nu înstrăineze cuĭ-va Rodna, Făgăraşulŭ şi Amlaşulŭ, pentru ca pururea să pótă fi acollo unŭ adăpostŭ pentru principiĭ ceĭ espatriaţĭ din Moldova séŭ din Ţérra-Românéscă, de unde, intrigândŭ şi năvăllindŭ spre a-şĭ recăpĕta perdutele tronurĭ, eĭ să turbure mereŭ lucrurile Românieĭ, ceĭa-ce convenĭa de minune diplomaţieĭ maghiare.

In acestŭ actŭ atâtŭ Rodna şi Făgăraşulŭ, ambele din Transilvania, precumŭ şi Amlaşulŭ cellŭ din Banatulŭ Temeşianŭ, sunt numite într'unŭ locŭ *provinciae* şi maĭ la valle *territoria* (107).

(102) *Salverte, Essai sur les noms d'hommes, de peuples et de lieux*, Paris, 1824, in-8, I-II, passim.

(103) *Marienescu, Colinde*, Pesta, 1859, in-8, p. 116.

(104) Maĭ susŭ nota 75.

(105) Dreptŭ probă veḑĭ monografia: *Pesty, A Temesi bánság*, 1868, in-8, passim.

(106) *Keméni, Ueber das Bisthum zu Bakov* în *Kurz, Magazin*, t. 2, p. 45, după originalulŭ, conservatŭ în Archivulŭ Franciscaniloŭ din Clușŭ.

(107) *Epistolae Matthiae Corvini*, t. 3, p. II, ap. *Pray, Annales, IV*, 38.—*Katona*, XV, 240.

Documentulŭ este de o autenticitate cu atâtŭ maĭ nebănuită, cu câtŭ era contrariŭ tuturorŭ interesselorŭ private din Ungaria, érŭ în materiă de moşiă numaĭ particularii falsifică.

Dela 1467 încóce maĭ mulţĭ domnĭ munteni îşĭ dedeaŭ din timpŭ în timpŭ solemnulŭ epitetŭ de „ducĭ aĭ Amlaşuluĭ şi Făgăraşuluĭ", pe care noĭ îllŭ gassimŭ cu surprindere pênĕ şi 'n unele crisóve d'alle luĭ Mateĭu Bassarabŭ (108), deşi altŭ feliŭ este totŭ ce póte fi maĭ sicurŭ, că Ţérra-Românéscă demultŭ nu maĭ stăpânĭa pe la gĭumĕtatea seculuĭ XVII nicĭ unŭ petecŭ de pămêntŭ de dincollo de Carpaţĭ.

Era o pură fanfaronadă.

Pe de altă parte Saşiĭ din Ardélŭ, setoşĭ de a usurpa Rodna, Făgăraşulŭ şi Amlaşulŭ cellŭ de lôngă Săbiĭu, căcĭ assupra celluĭ temeşianŭ le era cam a-nevoiă a se întinde, inventară doue diplome dela regele Mateĭu Corvinŭ, una din 1472, prin care le dăruesce „*districtum* Fogaras et *possessionem* Omlas" (109), érŭ cea-l'altă din 1475 despre „*oppidum* Rodna" (110).

Uĭtat'a óre aşa de ĭute, d'abia peste cincĭşésse annĭ, nemuritorulŭ fiĭu allŭ luĭ Iluniadŭ imperiosulŭ seŭ decretŭ din 1467 pentru Rodna şi Făgăraşŭ: „ne *unquam quoquo modo* alienari" ?

Câtŭ privesce Amlaşulŭ transsilvanŭ, însuşĭ Eder mărturesce cu naivitate, după unŭ actŭ aflătorŭ în aşa ḑisulŭ Archivŭ Naţionalŭ din Săbiiŭ sub nr. 234, cumŭ-că pe la 1464, vrea să ḑică numaĭ cu treĭ annĭ maĭ 'nainte, acestŭ satŭ apparţinea familliei maghiare Hederfája (111), încâtŭ regele Mateĭu Corvinŭ nu putea nicĭ într'unŭ casŭ să 'lŭ dăruéscă Saşilorŭ.

Din tóte punturile de vedere, donaţiunile din 1472 şi 1475 sunt absolutamente apocrife.

Fabula este pré-contradictória!

Orĭ-cumŭ să fie, să se noteze cu attenţiune, că pênĕ şi 'n actulŭ din 1472, evidamente falsŭ, Amlaşulŭ cellŭ ardelénŭ se califică *satŭ*, „possessio", érŭ nu *districtum* ca Făgaraşulŭ, nu *oppidum* ca Rodna, nu *provincia* séŭ *territorium* ca Amlaşulŭ banăţénŭ din diploma acelluĭa-şĭ rege dela 1467.

Inchiăiâmŭ.

La marginea occidentală a Ţerreĭ-Românescĭ de dincollo de Mehadia, începêndŭ aprópe dela 1370 şi pênĕ pe la 1460, Bassarabiĭ stăpâniseră în Banatulŭ Temeşianŭ de astă-ḑĭ tótă muntósa regiune a Amlaşuluĭ, rădicată la trépta de ducatŭ.

Isprăvindŭ cu resăritulŭ, cu nordulŭ şi cu appusulŭ, érŭ la sudŭ lungindu-se numaĭ nestrămutata Dunăre, avemŭ la mână tóte elementele pentru a puté defini de acumŭ înainte în deplina cunnoscinţă de causă întinderea territorială a Munteniéĭ în secolulŭ XIV.

In adevĕrŭ, nu totŭ-d'a-una Muntenii, ferbêndŭ cu neastêmpĕrŭ în epoca lorŭ de organisaţiune, se mulţumĭaŭ cu fruntaria cea firéscă a ţerreĭ pênĕ la undele bĕtrânuluĭ Danubiŭ.

Mircea cellŭ Mare reuşise într'unŭ timpŭ a cuceri aprópe întréga Bulgariă, încâtŭ unŭ crisovŭ din 1393, carele fusese óre-cândŭ

(108) Diploma din 1637, ap. *Venelin.* 301: „v'soi zemle Ug„grovlachiiskoe esczi zse i *Zaplanenskiim stranam Amlasza* „*i Fegrasza Chertzeg*"

(109) *Schlözer, Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Göttingen, 1795, in-8, p. 67. — *Eder, Sieb. Quartalschrift*, t. 2, p. 428, ḑice că originalulŭ se afflă în Archivulŭ Naţionalŭ din Săbiĭu, nr. 342.

(110) *Eder, Observ*, 230.

(111) *Quartalschr*, l. c.

în possessiunea boĭarilorŭ Chițorenĭ, îĭ dă maĭestosulŭ titlu: „stăpânitorŭ allŭ ambelorŭ „laturĭ alle Dunăriĭ pênĕ 'n Marea-négră, „domnŭ cetățiĭ Silistria și *allŭ tuturorŭ țer-„relorŭ și orașelorŭ pênĕ 'n hotarele Adriano-„poliĭ*" (112).

Cu vr'o doue-decĭ de annĭ și maĭ 'nainte Vladislavŭ Bassarabŭ, marele unchĭŭ allŭ mareluĭ Mircea, a fostŭ copprinsŭ pe unŭ momentŭ partea occidentală a Bulgarieĭ, unde se affla atuncĭ regatulŭ separatŭ allŭ Vidinuluĭ (113), și se încercase a maĭ apuca și partea orientală, unde era așa numitulŭ imperiŭ allŭ Tĕrnovuluĭ (114).

Dar aceste cucerirĭ, deși forméză una din celle maĭ splendide pagine în istoria ostășéscă a Muntenilorŭ din secolulŭ XIV, totușĭ nu încapŭ în tabellulŭ permaninte allŭ Țerreĭ-Românescĭ.

Și la nordŭ Bassarabiĭ treceaŭ căte o dată peste regiunea propriŭ disă a Făgărașuluĭ.

Sunt probe documentale, cumŭ-că eĭ avuseseră o porțiune din țérra Săbiĭuluĭ, cellŭ puținŭ pênĕ la satulŭ Rĕșinarŭ, în care noĭ vedemŭ pe Radu cellŭ Negru și pe fiĭulŭ seŭ Mircea cellŭ Mare, adecă între 1372-1418, dăruindŭ buccățĭ de pămêntŭ (115).

Totŭ marele Mircea accordase Sașilorŭ din tĕrgușorulŭ Heltau, fórte apropiatŭ de acellŭ Rĕșinarŭ, dar destullŭ de depărtatŭ de hotarulŭ actualŭ allŭ Țerreĭ-Românescĭ, dreptulŭ de a pasce vitele lorŭ în munțiĭ Munteniei (116), ceĭa-ce nu se póte referi, naturalmente, decătŭ numaĭ dóră cătră plaĭurile de prin vecinĕtate, camŭ de pe lôngă Rĕșinarŭ, confirmândŭ astŭ-felĭu și maĭ multŭ possessiunea Bassarabilorŭ pe territoriulŭ transilvanŭ de acollo, anume pe unde sunt acumŭ déllurile Tihanŭ, Țundrellŭ și altele.

Vallea Hațeguluĭ, renumită prin ruinele

(112) Apud Fotinos, Ἱστορία τῆς παλαῖ Δακίας, Βιέννῃ, 1819, in-8, t. 3, p. 370, nota: „ἐξουσιαστὴς τῶν δύω μερῶν τοῦ Δουνάβεως „μέχρι τῆς μαύρης θαλάσσης, καὶ κύριος τοῦ κάστρου Δρύστας μέχρι „τῶν ὁρίων τῆς Ἀδριανουπόλεως ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων."— Cf. maĭ susŭ notele 11 și 21.

(113) *Assemani, Kalendaria Ecclesiae Universae*, t. 5, part. I, Romae, 1755, in-4, p. 61: „Ex Pisano Waddingus in „Annal. Minor. an. 1369 memorat, Bulgariam Ludovici (regis) „jugum excussisse, ac *Bassarath* (*Ladislaum Bassarabam*) „*Regem schismaticum Bodonio urbe regia potitum fuisse* .." —Bodon unguresce, Budim serbesce și bulgăresce, Diĭu românesce și turcesce, este urbea Vidinŭ.

(114) *Diploma Ladislai Vaivodae* an. 1372 în *Fridvaldszkj*, l. c.: „*nobiscum* et cum exercitu nostro viriliter *contra* „*saevissimos et infideles Thorcos et Imperatorem de Tyrna*, „*ipsosque invadendo* etc".—Atătŭ despre resbellulŭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ contra Tĕrnovuluĭ, precumŭ și despre luarea Vidinuluĭ, veĭ vedé pe largŭ maĭ la valle în Cartea IV.

(115) Insemnarea pe documentulŭ din 1488 allŭ păstorilorŭ românĭ din Rĕșinarŭ: „Patrona ecclesiae antiquae est beata „Parasceva. Dos ecclesiae *tres fundi sunt collati a Principe* „*Radul Negru Voda in inferiori campo* ex via claustri su-„perius pene in strimpt (usque in angustum). Medietas a silva „est ecclesiae, *alter fundus infra claustrum, qui collatus est* „*a principe Mirtse Voda Beszarab* etc."—Datulŭ donațiuniĭ mirciane este pusŭ 1283, ceĭa-ce trebuĭ corresŭ prin 1383.— *Schuller, Zwei Bistritzer Urkunden*, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, Neue Folge, Kronstadt, 1853, in-8, p. 49, probéză falsitatea documentuluĭ rĕșinărénŭ din 1488, dar argumentațiunea sea nu attinge întru nemicŭ valórea notițeĭ separate de maĭ susŭ, care trebuĭ considerată ca o simplă citațiune a doue documente inedite. Atătŭ legătura între Radu și Mircea, adecĭ tată și fiĭu, precumŭ și însășĭ erórea 1283 în locŭ de 1383, demonstră essistința reală a crisóvelorŭ în cestiune. Ca o probă supplementariă servesce documentulŭ, addusŭ în nota următóriă.— Assupra Rĕșinaruluĭ noĭ vomŭ maĭ reveni în cursulŭ acesteĭ scrierĭ.

(116) *Diploma Michaëlis Voivodae* ann. 1418, ap. *Engel, Gesch. d. Wal.*, 164, nota: „Universis hospitibus in oppido „Heltha commorantibus... *literas privilegiales, quas de speci-„ali gratia domini et patris nostri Mirche Voivodae piae me-„moriae habuerunt... ipsorum pecudibus aut ovibus in mon-„tibus nostris pascere* etc." — Engel bănuĭa autenticitatea actuluĭ, simplu numaĭ pentru că nu credea, că marele Mircea va fi avutŭ vre-unŭ fiĭu, numitŭ Michaiŭ. Acestŭ dubiŭ se distruge cu desevĕrșire prin crisóvele celle maĭ sicure, în carĭ acellŭ Mihaiŭ figuréză în adevĕrŭ între fiiĭ luĭ Mircea cellŭ Mare. Vedĭ, între celle-l'alte, diploma mirciană din 1399 ap. *Venelin*, 19: „pri zsivotie gospodstvami i *pri zsivotie syna* „*gospodstvami Mihaila voevody*" Așa dérŏ Mihaĭu-vodă fusese nu numaĭ fiĭu, ci chĭarŭ associatŭ la domniă de cătră

capitaleĭ luĭ Decebalŭ şi rădĕmată umĕrŭ la umĕrŭ de ânghĭulŭ nordŭ-vestŭ allŭ Munteniei, cată să fi fostŭ de assemenea din cândŭ în cândŭ sub dominaţiunea Bassarabilorŭ.

Anticele ballade serbe numescŭ căte o dată pe Mircea cellŭ Mare: „craĭu de Haţegŭ"(117).

Unŭ cântecŭ bĕtrănescŭ din Transsilvania maĭ conservă încă, sub o apparinţă camŭ desfigurată, tradiţiunea stăpâniriĭ muntene în acéstă regiune.

Ellŭ este întitulatŭ: „Féta *banuluĭ din Haţegŭ.*"

Venindu-ni rôndulŭ a vorbi maĭ gĭosŭ în speciă despre mişcarea intellectuală a Muntenilorŭ în secolulŭ XIV, o să analisâmŭ atuncĭ cuvêntŭ cu cuvêntŭ astă frumósă remăşiţă litterariă din evulŭ mediŭ, conservată prin vêrtegiulŭ a cincĭ secolĭ în gura poporuluĭ românŭ.

Aci ne mărginimŭ d'o-camŭ-dată a constata în trécĕtŭ, că „banulŭ de Haţegŭ" în casulŭ de faţă, ca şi „craĭulŭ de Haţegŭ" de maĭ susŭ, este anume unŭ Bassarabŭ, pe allŭ căruĭa fiĭu cântecului betranescŭ din Ardélŭ îllŭ numesce:

„Unŭ fecĭorŭ *băssărăbescŭ*",

ceĭa-ce numaĭ uşurinţa editoruluĭ a pututŭ preface în:

„Unŭ fecĭorŭ de *omŭ serbescŭ*" ! (118)

Orĭ-cumŭ să fie înse, nicĭ Vidinulŭ séŭ Silistria, nicĭ Rĕşinarulŭ séŭ Haţegulŭ, nu făceaŭ o parte integrantă din territoriulŭ Ţerreĭ-Românescĭ, ci d'abia allunecaŭ aşa dicêndŭ printre degetele străbunilorŭ nostri, apparţinêndu-le în acella-şĭ modŭ efemerŭ şi controversatŭ, în care apparţinea une-orĭ Făgăraşulŭ şi Amlaşulŭ Ungurilorŭ séŭ Chilia Moldovenilorŭ.

Hotarulŭ normalŭ allŭ Munteniei ne preoccupă singurŭ.

Aicĭ este loculŭ a deplânge perderea uneĭ vechĭ mappe italiane.

Pe la începutulŭ seculuĭ XV ea fusese în mânele celebruluĭ istoricŭ florentinŭ Paolo Giovio, născutŭ la 1483 şi mortŭ la 1559, unulŭ dintre personagele celle maĭ marcante alle timpuluĭ seŭ, confidinte allŭ papilorŭ Leone X, Adrianŭ VI şi Clemente VII, amicŭ cu regele Franciscŭ I.

Vorbindŭ sub annulŭ 1538 despre catastrofa domnuluĭ moldovenescŭ Petru Rareşu, ellŭ descrie în următorulŭ modŭ limitele Munteniei. :

„Ea privesce spre sudŭ, terminându-se cu „Danubiulŭ şi attingêndŭ despre appusŭ ho„tarele Transilvaniei lôngă oraşulŭ Severinu, „unde se vedŭ celle 34 minunate columne „din podulŭ luĭ Traĭanŭ, căcĭ nu sunt tóte „accoperite cu undele Dunăriĭ. Despre resă„ritŭ acéstă regiune are unŭ lacu plinu de „pescĭ, provenitŭ din fluviulŭ Hierassŭ, ce „lŏcuitoriĭ îllŭ numescŭ Prutŭ şi carele ce-va „maĭ gĭosŭ se vérsă în Dunăre. Despre nordŭ „hotarulŭ agĭunge la rîuleţulŭ Hoĭna şi apoĭ „printr'o liniă strâmbă pe uscatŭ se lassă spre „Dunăre în direcţiunea insuleĭ, formate prin

ată-seŭ încă de pe la 1399 —Cf. crisovulŭ luĭ Mircea cellŭ Mare din 1415 în Archivulŭ Statuluĭ din Bucurescĭ, *Documentele Cozieĭ*, rubrica netrebnicelorŭ, pachettŭ nr. 171-216.

(117) *Iunaczke narodne pesme o kralievit'u Marku*, Novisad, 1857, in-8, p. 65: „Kralievit' Marko u Azaczkoi tavnitzy." — Esplicaţiunea în *Rybnikov*, *Narodnyia byliny*, Moskva, 1862, in-8, p. CCCXXX.—Despre duşmănia între Mircea cellŭ Mare şi eroulŭ eposuluĭ serbŭ, vedĭ *Karadzit', Zsivot i obiczaji naroda srpskoga*, Becz, 1867, in-8, p. 241, şi *Mauro Orbini, Regno degli Slavi*, Pesaro, 1601, in-f., p. 279.

(118) *Alexandri*, *Cântece populare a Românilorŭ*, în supplementŭ la *România Litterariă*, Iaşĭ, 1855, in-4. p. XIV—XV.

„fluviulŭ, acollo unde ellŭ se divide în căte-„va marĭ crenge, care insulă se numĭa în an-„ticitate Peuce, erŭ acumŭ se ḑice Barillana. „Tótă astă regiune a Românieĭ se chĭamă „Munteniă..." (119)

Dela cine luat'a óre Paolo Giovio interessanta 'ĭ notiţă geografică, care întinde Ţérra-Românéscă în totŭ lungulŭ Dunăriĭ dela Severinŭ pênĕ la insula Peuce, unde vallurile danubiane se cĭocnescŭ cu talazurile Măriĭ-negre?

La 1538 o assemenea descriere era degia de-multŭ şi fórte de-multŭ unŭ ridicolŭ anacronismŭ.

De pe la 1410, precumŭ veḑuserămŭ maĭ susŭ (120), Chilia începuse a se clătina între Moldova şi Muntenia.

Prin urmare, fôntâna luĭ Paolo Giovio cată să fi fostŭ camŭ de prin secolulŭ XIV, pe cândŭ Italianiĭ, copprinḑêndŭ Pontulŭ prin commerciŭ, simţiseră din ce în ce maĭ multŭ trebuinţa de a avé nesce noţiunĭ maĭ positive despre tóte ţerrele littoraluluĭ, dându-se astŭ-felĭu nascere uneĭ mappografie, illustrate prin lucrările luĭ Ascoli, Marino Sanudo, fraţiĭ Pizigani, etc.

Tóte amĕnuntele narraţiuniĭ luĭ Paolo Giovio ne confirmă în opiniunea, cumŭ-că ellŭ va fi avutŭ de 'nainte-ĭ vre-o cartă genovesă, veneţiană séŭ florentină de pe la 1350-1400, cu agĭutorulŭ cărĭĭa, uĭtândŭ diversitatea timpilorŭ, îşĭ făcea apoĭ o ideiă fórte curiósă despre Muntenia din 1538.

Marinariĭ italianĭ obicĭnuĭaŭ a boteza italianesce differitele localităţĭ orientale, prefăcêndŭ Cetatea-albă în *Moncastro*, Chilia în *Licostomo*, Sucéva în *Canadia*, Teodosia în *Caffa* şi aşa maĭ încollo.

Totŭ astŭ-felĭu insula Peuce pórtă în testulŭ luĭ Paolo Giovio unŭ obscurŭ nume italianŭ: *Barillana*.

Detaĭurile despre celle 34 columne dela Severinŭ, despre lacului de lôngă Prutŭ şi altele, sunt de assemenea în spiritulŭ mappelorŭ italiane din evulŭ mediŭ, în carĭ maĭ totŭ-d'a-una, pe lôngă numile localităţilorŭ, găssimŭ nesce note marginale ca acestea:

„In hoc mari est maxima copia alctiorum...

„Locacessim, regio inhabitabilis propter calorem..."

„Sera, hic nascuntur elefantes..."

„Mecha, hic inveniuntur smaragdi..."(121)

De aceĭa-şĭ natură trebuĭ să fi fostŭ inscripţiunile de pe instructiva mappă, cunoscută luĭ Paolo Giovio:

„Severinum, hic Trajani pontis pilae XXXIV visuntur..."

„Hierassus, ab accolis Pruthes vocatus...„

„Peuce insula, hodie Barillana..."

Confusiunea, pe care o observâmŭ în descrierea rîuleţuluĭ *Hoyna* séŭ a laculuĭ de lôngă Prutŭ, este érŏşĭ propriă cartografieĭ din evulŭ mediŭ, precumŭ şi inessactităţile numerice de felĭulŭ cellorŭ XXXIV columne în locŭ de XX (122).

(119) *Paulus Jovius. Historia sui temporis*, Paris, 1553, n-f., în *Archiva Istorică*, II, 30: „Ad meridiem vergit terminata „Danubio, atque item ab occasu Transylvaniae fines attingens „ad oppidum Severinum, ubi Trajani pontis admirabiles pilae „triginta quatuor, nequaquam totas abruente Danubio visun-„tur. Ab oriente autem piscosum habet lacum, quem Hieras-„sus amnis ab accolis Pruthes vocatus, efficit, suisque demum „aquis adauctum et late stagnantem relinquens, in Istrum e-„volvitur. Ad septentrionem autem finitur Hoyna ignobili flu-„mine, et directis ad Istrum terrestribus terminis, curvata ad-„modum regionis fronte, contra Peucem insulam spargente „se tum primum in ingentes ramos profluente Istro, antiquis „scriptoribus notam, quam hodie Barillanam dicunt. Haec „Valacchiae pars a nostris Transalpina etc."

(120) Nota 36.

(121) *Lelewel, Géogr*, II, passim

(122) *Deuster*. ap. *Aschbach*, *Ueber die Trajans steinerne Donaubrücke*, Wien, 1858, in-8, p. 17, 28.

Affară de mappa cea retăcită a luĭ Paolo Giovio, noĭ nu cunnóscemŭ nicĭ o cartă geografică a Munteniei din secolulŭ XIV.

Inse chĭarŭ de le-amŭ avé cătŭ de multe, şi totŭ încă elle nu nĭ-arŭ procura nesce date maĭ clare şi maĭ certe, de cumŭ sunt acellea, cu carĭ ne înzestrézā cu abundinţă studiulŭ comparativŭ allŭ cellorŭ-l'alte fŏntâne istorice, érŭ maĭ allesŭ allŭ diplomelorŭ.

Cellŭ puţinŭ cătŭ privesce întinderea territorială, noĭ amŭ căpětatŭ pêně acumŭ, mergêndŭ passŭ la passú pe callea analiseĭ celleĭ maĭ minuţióse, o perfectă imagine a Ţerreĭ-Românescĭ.

Éccě-o.

La sudŭ: mallulŭ stângŭ allŭ Dunăriĭ dela Marea-négră pêně la Orşova.

La appusŭ: Carpaţiĭ, formândŭ o curbă, în pântecele căriĭ, ca să ni fie permisŭ a numi astu-felĭu partea'ĭ cea maĭ proemininte, se copprindea Amlaşulŭ.

La nordŭ: érăşĭ Carpaţiĭ, offerindŭ vĕḑuluĭ o figură camŭ assemĕnată cu spatele unuĭ callŭ, d'assupra căruĭa Făgăraşulŭ părea aşeḑatŭ ca o şea, desemnată prin îndouiturele Oltuluĭ.

La resăritŭ: o liniă pleca totŭ din Carpaţĭ în directiunea pĭeḑişa cătră Pontŭ, lăssândŭ Moldoveĭ Bacâulŭ, Bĕrladulŭ, Lăpuşna, Tighinea séŭ Benderulŭ şi Cetatea-albă séŭ Akkermanulŭ, de'mpreună cu zig-zagurile intermediare, érŭ în partea Munteniei remănêndŭ restulŭ, închisŭ între aceste punturĭ mărginaşe şi între lungulŭ Danubiuluĭ, precumŭ şi o buccată din ţermulŭ marinŭ.

Décă vomŭ pune acumŭ celle doue ducaturĭ înstrăinate, Amlaşulŭ şi Făgăraşulŭ, în loculŭ districtelorŭ de susŭ alle Moldoveĭ, maĭ adăugându-se căte-va possessiunĭ occasionale în Ardélŭ şi'n Bulgaria, apoĭ Muntenia singură, aşa după cumŭ fusese în secolulŭ XIV, ni va appare maĭ mare, decătŭ întrégа Româniă-Unită de astă-ḑĭ.

Fără astă întindere territorială, maĭ însoţită, negreşitŭ, de maĭ multe alte consideraţiunĭ, pe carĭ le vomŭ desfăşura treptatŭ în cursulŭ scrieriĭ de faţă, arŭ fi fostŭ din partea Bassarabilorŭ o nebuniă a înfrunta şi unŭ miracolŭ a învinge pêně şi pe nesce regĭ maghiarĭ ca Ludovicŭ cellŭ Mare şi împĕratulŭ Sigismundŭ, ceĭ maĭ puternicĭ suveranĭ aĭ Europeĭ, séŭ pe unŭ cuceritorŭ de tallia vestituluĭ tzaru serbescŭ Stefanŭ Duşanŭ, gróza Bulgarieĭ şi a Bizanţiuluĭ.

Muntenia din secolulŭ XIV trebuĭa să fie fórte, fórte cu orĭ-ce preţŭ, căcĭ altŭ-felĭu arŭ fi peritŭ romănismulŭ de pretutindenĭ, de-multŭ subgĭugatŭ peste Carpaţĭ şi d'abia renăscutŭ în Moldova.

Marele Mircea n'a plăsmuitŭ din nemicŭ acea vastă şi vigurósă Ţérră-Românéscă, ci o găsise gata şi oţelită, strălucindu ca sórele la a-méḑi, cândŭ este d'o-potrivă depărtatŭ de ambele estreme: auroră şi murgulŭ ḑilleĭ.

Istoria cresceriĭ territoriale a Munteniei se póte precisa în căte-va cuvinte.

De 'nteĭu banatulŭ Severinuluĭ, o lungă făşiă de pamêntŭ dintre Oltŭ şi Carpaţĭ, primitivulŭ cuĭbŭ allŭ colonisăriĭ romane în Dacia, sîmburele întregeĭ romănităţĭ din evulŭ mediŭ.

Pe la 1170 cătră Severinŭ se lipesce ducatulŭ transilvanŭ allŭ Făgăraşuluĭ.

Pe la 1270 Severinulŭ şi Făgăraşulŭ se maĭ mărescŭ prin restulŭ Munteniei şi prin totŭ mallulŭ nordicŭ allŭ Danubiuluĭ pêně la Chilia.

Pe la 1370 Vladislavŭ Bassarabŭ operéză ultimulŭ actŭ de rŏtundire a territoriuluĭ munténŭ, annessându-ĭ din partea Temeșianeĭ ducatulŭ Amlașuluĭ.

Éccĕ în ce modŭ, încetulŭ cu 'ncetulŭ, Țérra-Românéscă agĭunse din vrĕstă în vrĕstă la suprema'ĭ espressiune de virilitate.

La sudŭ, la appusŭ și la nordŭ fruntaria munténă presinta unŭ necurmatŭ lanțŭ de fortificațiunĭ naturale, combinatŭ din Carpațĭ și din Dunăre, ceĭa-ce ni esplică într'o mare parte admirabila forță de resistință, pe care Bassarabiĭ aŭ sciutŭ pururea s'o oppună la sudu, la appusŭ și la nordŭ tuturoru încercărilorŭ slavice și maghĭare.

La resăritŭ, din contra, nu era nicĭ unŭ hotarŭ firescŭ între Moldova și Muntenia, amĕndoue espuse a se usurpa mereu reciprocamente și manținêndu-se astu-felĭu din secolŭ în secolŭ fatalulŭ pomŭ de zizaniă și de urră.

Aci înse unŭ cuvêntŭ.

Bună era Dunărea, cândŭ ne apĕra contra Serbilorŭ și Bulgarilorŭ; dar aceĭa-șĭ Dunăre, atâtŭ de bună, ne-a făcutŭ să perdemŭ pe frațiorĭĭ din Dacia luĭ Aurelianŭ.

Bunĭ eraŭ Carpațiĭ, cândŭ ne mântuĭaŭ de urgia maghĭară; dar aceĭa-șĭ Carpațĭ, atâtŭ de bunĭ, aŭ împedecatŭ și maĭ împedecă încă opera unitățiĭ daco-romane.

Rea era lipsa de barriere între Moldova și Muntenia, imbrancindŭ suratele la o perpetuă controversă; dar aceĭa-șĭ lipsă de barriere, atâtŭ de rea, a venitŭ apoĭ să agĭute la realisarea uniriĭ moldo-muntene.

Nemicŭ absolutŭ în bine séŭ în reŭ!

Totulŭ fiindŭ relativŭ, affară de Dumnedeŭ; totulŭ fiindŭ bunŭ și reŭ, affară de Unulu, carele singurŭ reduce antagonismulŭ la armoniă; istoria se silesce a-șĭ da socotéllă de rapporturile lucrurilorŭ sub conducerea Provedințeĭ...

§ II.

Nomenclatura.

Amŭ descrisŭ din tóte punturile de vedere primitivele hotare alle întinseĭ regiunĭ, allŭ căriĭa capŭ se odihnĭa pe culmile Amlașuluĭ, pe cândŭ piciórele 'ĭ se scăldaŭ în undele Pontuluĭ.

In secolulŭ XIV ea fusese cunnoscută, maĭ cu sémă, sub patru numĭ d'o-potrivă caracteristice:

1-o. După naționalitate — *Țérră-Românéscă;*

2-o. După tĕrrêmŭ — *Munteniă;*

3-o. După întindere—*România cea mare;*

4-o. După dinastiă — *Bassarabiă.*

Aceste patru numĭ, traducêndu-se, amplificându-se și desfigurându-se în differite limbe și 'n diverse modurĭ, forméză în totalitate o nomenclatură destullŭ de complicată.

Nicĭ o parte a Dacieĭ nu s'a disŭ vre-o dată cu maĭ multŭ dreptŭ: „Țérră-Românéscă".

In lungulŭ trilaterŭ de mallurĭ, cu Dunărea la sudŭ, cu Temeșulŭ la appusŭ și cu Oltulŭ la resăritŭ, începêndu-se gĭosŭ la Severinŭ și perdêndu-se susŭ în acea Valle a Hațeguluĭ, unde vulturulŭ romanŭ urmărise pênĕ'n ultimu-ĭ adăpostŭ pe fugêndulŭ griffone allŭ Dacieĭ; aci a fostŭ totŭ-d'a-una mĕduva românitățiĭ.

Dela Podulŭ luĭ Traĭanŭ, *Pons Traiani,* pênĕ la Urbea luĭ Traianŭ, *Ulpia Traiana,* intre celle doue Càĭ Traiane, *Viae Traianae,* una lôngă Oltŭ și cea-l'altă aprópe de Temeșŭ (1), totŭ peteculŭ de pămêntŭ maĭ conservă încă întipărită pretutindenĭ sacra memoriă a

(1) Vechĭa cartă a Munteniеĭ în *Aschbach,* op. cit.

patriarculuĭ naționalitățiĭ române, allŭ căruĭa neperitorŭ nume agĭunsese pentru străbuniĭ nostri a fi una cu însu-șĭ numele Romeĭ: „*Plebs et Ordo Traianensis*“ (2).

Pe la 1532 unŭ Italianŭ din Padova, Francesco dalla Valle, visitândŭ în trécĕtŭ o monastire dela Tĕrgoviște, a cercetatŭ din curiositate pe călugĕriĭ de acollo assupra originilorŭ naționale, căcĭ îllŭ surprinsese din capulŭ loculuĭ întrebarea, ce i se adressa la totŭ passulŭ: „sciĭ *romănesce?*“

I s'a respunsŭ:

„Impĕratulŭ Traĭanŭ, cucerindŭ acéstă „țérră și împărțind'o veteranilorŭ seĭ, a făcut'o coloniă romană, érŭ noĭ fiindŭ strănepoțĭ aĭ acellorŭ ostașĭ aĭ Romeĭ, de aceĭa „ne și numimŭ Românĭ“ (3).

Nicăirĭ suvenirea légĕnuluĭ nu s'a pututŭ pastra maĭ correctă și maĭ viuă!

Nu este dar de mirare, că dintre tóte țerrele române Muntenia a fostŭ pururea cea maĭ *Țérră-Românéscă*, pe cândŭ celle-l'alte prefe-rĭaŭ a-șĭ da successivamente felĭu de felĭu de calificațiunĭ, maĭ multŭ séŭ maĭ puținŭ eterogene.

Insișĭ străiniĭ nu s'aŭ sfiitŭ a-ĭ recunnósce în unanimitate acéstă prețiósă aureolă de prima fiiă a Romeĭ în Oriinte, accordându-ĭ numaĭ eĭ pe țermulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ numele propriŭ de *Valachiă* séŭ *Vlachiă*, pe care geografia europeă i-lŭ consacra pênĕ în ḑillele nóstre: *Valachie*, *Walachei*, *Valacchia*.

Ardeleniĭ aŭ mersŭ și maĭ departe în constatarea prioritățiĭ naționale a Munteniеĭ, ḑicêndu-ĭ purŭ și simplu: *Țérră* (4), întocmaĭ precumŭ Romaniĭ ceĭ vechĭ ḑiceau Romeĭ purŭ și simplu: *Urbe*, séŭ precumŭ Indianiĭ ḑicŭ colossaluluĭ lorŭ Gangŭ purŭ și simplu: *Fluviŭ*.

Aci e loculu a approfunda una din cestiunile filologice celle maĭ controversate, deși în realitate ea este atâtŭ de clară și atâtŭ de ușóră, încâtŭ arŭ fi trebuitŭ de-multŭ să respingă din cerculŭ seŭ orĭ-ce velleitate de zădarnică dispută.

La Slavĭ și la Germanĭ, adecă la celle doue marĭ gințĭ, așeḑate de vécurĭ la cóstele Latinitățiĭ, termenulŭ *V-l-h* se applică într'unŭ modŭ genericŭ către tóte popórele, eșite dintr'o tulpină romană, érŭ maĭ în speciă către Italianĭ și Românĭ, ca posteritatea cea maĭ directă a Romeĭ.

Degia Mironŭ Costinŭ observă:

„Nemțiĭ Italianilorŭ le ḑicŭ *Wälschen*, și „noue Moldovenilorŭ și Muntenilorŭ érŭ așa: „*Walachen;* Franțoziĭ Italianuluĭ îĭ ḑicŭ *Val-„lon*, și noue Moldovenilorŭ și Muntenilorŭ: „*Vallaques;* Leșiĭ Italianuluĭ îĭ ḑicŭ *Wloch*, „érŭ noue Moldovenilorŭ și Muntenilorŭ: „*Wołoszyn*“ (5).

Eĭ bine, pe uniĭ spiritulŭ de ostilitate contra Românilorŭ, pe alțiĭ nesciința, pe o sémă

(2) *Neugebauer*, *Dacien aus den Ueberresten des klassischen Alterthums*, Kronstadt, 1851, in-8, nr. 4, p. 72.

(3) *Narracione della infelice morte dell' Sigr Alouis Gritti*, reprodusă după unŭ manuscriptŭ allŭ Bibliotecеĭ St.-Marcu din Veneția în *Magyar Történelmi tár*, t. 3, p. 22: „La lingua „loro e pocco diversa dalla nostra Italiana, *si dimandono in „lingua loro Romei perche dicono esser venuti anticamj da „Roma* ad habitar in quel paese, et se alcuno dimanda se sano „parlar in la loro lingua valacca, dicono a questo modo: *sti Ro-„mineste*, che vol dire: sai tu Romano ?... Ne racontono tutta „l'historia della venuta di quelli popoli ad habitar in quel „paese, che fu questa: che *havendo Trajano Impre debel-„lato et acquistato quel paese, lo divise a suoi soldati, et la „fece come Colonia de Romani, dove essendo questi disceesi „da quelli antichi, conservano il nome de Romani ...*“

(4) Maĭ susŭ § 1, nota 102.

(5) *Letop.*, l, 9.—Cf. *Murgu, Beweis dass die Wallachen der Römer unbezweifelte Nachkömmlinge sind*, Ofen, 1830, in-8, p. 3 sqq., unde cestiunea identitățiĭ între *Vlach* și *Romanus* este desbăttută cu multă erudițiune.

simetria între elementele uneĭ sisteme istorice artificialmente combinate, ĭ a împinsŭ a trece cu vederea séŭ a nu înţellege acéstă universală accepţiune slavo-germană a termenuluĭ *V-l-h* în privinţa tuturorŭ Latinilorŭ.

Nu vomŭ spune nemicŭ despre vechĭa poveste băbéscă a „hatmanuluĭ Flacŭ" (6), dela care s'arŭ fi urḑitŭ numele *Vlachieĭ*, nicĭ despre o mulţime de alte derivaţiunĭ, care de care maĭ absurde, demne a figura numaĭ dóră în catalogulŭ doctelorŭ escentricităţĭ alle minţiĭ umane (7).

Nu putemŭ înse a lăssa la o parte cu indifferinţă teoria ce-va maĭ seriósă a unorŭ filologĭ de a doua mână, în puterea căriĭa termenulŭ *V-l-h* n'arŭ specifica o origine naţională, ci numaĭ şi numaĭ o professiune, fiindŭ-că slavonesce *vlach* — ḑicŭ eĭ — arŭ fi însemnândŭ pe *cĭobanŭ* (8).

Óre nu s'arŭ puté pretinde absolutamente cu aceĭa-şĭ apparinţă de dreptate, că Serbiĭ şi chĭarŭ Slaviĭ în genere nu sunt o ginte, fiindŭ-că robiĭ se numĭaŭ lătinesce *servi* şi *sclavi*?

Curiósă procedură!

Essistă o regulă elementară în studiulŭ numilorŭ proprie : neminĭ, fie individŭ, fie poporŭ, nu-şĭ dă şi nu primesce de bună voiă o poreclă puţinŭ măgulitóriă (9).

Principiĭ muntenĭ în tóte crisóvele lorŭ slavice se întituléză cu mândriă: „domnĭ aĭ Vlachieĭ".

E sicurŭ, că pentru dênşiĭ acéstă espressiune era pré-departe de orĭ-ce ideiă a *cĭobănieĭ*.

Diplomatica din seculolŭ XIV ni procură nenumerate probe, cumŭ-că *Românĭĭ* se făliaŭ a fi *Vlachĭ*, purtândŭ ambele numĭ, cellŭ internŭ şi cellŭ esternŭ, cu aceĭa-şĭ mulţumire de amorŭ propriŭ naţionalŭ (10).

Ce se face dérŏ cu pretinsa *cĭobăniă?*

Orĭ-cătŭ de democratică arŭ fi o naţionalitate, totuşĭ traĭulŭ de stână, nicĭ chĭarŭ în Odisseĭa luĭ Omerŭ, nu constituă o distincţiune onorifică.

Ruşiĭ respingŭ porecla de *Muscallĭ*; Serbiĭ nu vorŭ o dată cu capulŭ a fi *Raţĭ;* Osmanlâiĭ nu primescŭ numele de *Turcĭ;* într'unŭ cuvêntŭ, nicĭ unŭ poporŭ pe faţa pămentuluĭ nu voesce să auḑă vre-unŭ epitetŭ, carele să-ĭ attingă cătu-şĭ de puţinŭ córda cea simţibilă a vanităţiĭ.

Óre numaĭ Româniĭ să fie o esceptiune?

Adevĕrulŭ este, că nicĭ o limbă slavică, dar nicĭ una, nu numesce pe cĭobanĭ *vlachĭ*.

De căte orĭ Vlachiĭ, adecă Româniĭ ceĭ néoşĭ, se întĕmplaŭ a fi totŭ-d'o-dată şi păstorĭ, ceĭa-ce se vede şi se vedea camŭ adessŭ maĭ cu sémă la fraţiĭ nostri de peste Dunăre, Slaviĭ din vecinĕtate li ḑiceaŭ totŭ Vlachĭ, ca şi maĭ înainte, căcĭ prin păstoriă nu-şĭ perde cine-va naţionalitatea, de unde numaĭ necópta erudiţiune şĭ-a permisŭ apoĭ a boteza cu vorba *vlach*, luată dreptŭ

(6) *Urechiă*. Letop., I, 97.

(7) *Laurianŭ*. *Tentamen criticum in originem linguae valachicae*, Viennae, 1840, in-8, p. XVIII, nota.

(8) *Maikov*, *Istoria srbskoga naroda*, Beograd, 1858, in-8, p. 345. — In opera nóstră : *Istoria Românilorŭ Transdanubianĭ în secolulŭ XIV*, acéstă cestiune va fi suppusă uneĭ noue analise maĭ amĕnunte.

(9) *Salverte*, op. cit., II, 135: „Jamais peuple ne s'est donné „à lui-même un nom peu honorable : *tant d'humilité ou de „sottise n'est pas dans la nature* Un nom offensant pour la „nation qu 'il désigne lui a été imposé par un autre peuple, „*et non accepté par elle ; ou bien il ne nous est parv nue que „traduit inèxactement.*"

(10) Diploma din 1362, ap. *Fejér*, IX, 3, 502 : „nostrum di„lectum *Olachum*, *Comitem* Ladislaum..." — Diploma din

nume communŭ, generalitatea cĭobanilorŭ.

Noĭ desfidemŭ pe orĭ-cine a ni arrĕta unde-va unŭ singurŭ testuleţŭ câtŭ de micŭ, în care vre-unŭ păstorŭ serbŭ, boemŭ, russŭ, bulgarŭ séŭ polonŭ, avêndu-şĭ caracterulŭ seŭ naţionalŭ bine specificatŭ, să fie numitŭ *vlach* (11).

Nicăirĭ!

Serbiĭ ceĭ catolicĭ şi mahometaniĭ din Bosnia satiréză une-orĭ cu epitetulŭ de Vlachĭ pe Serbiĭ ceĭ ortodossĭ (12); dar causa acesteĭ confusiunĭ este, că numaĭ între Românĭ nu se găssescŭ peste Dunăre mahometanĭ séŭ catolicĭ, toţĭ pênĕ la unulŭ fiindŭ ortodossĭ, încâtŭ naţionalitatea identificându-se aci cu religiunea, numele de Vlachŭ servesce fórte naturalmente ca unŭ attributŭ de ortodossiă.

In tóte fontânele istorice alle Slavilorŭ fără esccpţiune, termenulŭ *V-l-h* denótă pururea o fiinţă curatŭ latină, conservându-se acéstă numire chĭarŭ acollo, unde românimea s'a desnaţionalisatŭ cu timpulŭ, dar totuşĭ n'a peritŭ încă tradiţiunea sângeluĭ, bună-óră în Dalmaţia şi 'n Moravia. (13)

Să trecemŭ la o altă seriă de adversarĭ.

Luĭ Dobrowsky şi luĭ Paulŭ Schaffarik neminĭ nu le póte contesta sceptrulŭ de regĭ aĭ limbisticeĭ şi archeologieĭ slavice.

Ambiĭ susţinŭ, cumŭ-că termenulŭ *V-l-h* arŭ fi însemnândŭ, în felĭurite dialecte slavo germane, nu pe Latinĭ, ci pe Celţĭ.

Dela acestĭ din urmă, în consideraţiunea şederiĭ lorŭ primitive în Gallia şi 'n Italia de susŭ, numele s'arŭ fi laţitŭ apoĭ, într'unŭ modŭ abusivŭ, assupra naţionalităţilorŭ romanice posterióre de acollo.

Slaviĭ şi Germaniĭ nu numescŭ pe Francesĭ şi pe Italianĭ *V-l-h* din causa latinitaţiĭ, ci din causa celtismuluĭ.

Acésta'ĭ pe scurtŭ teoria luĭ Dobrowsky şi a luĭ Paulŭ Schaffarik (14).

Ea se distruge şi maĭ pe scurtu prin o singură întrebare.

De ce óre Slaviĭ şi Germaniĭ numaĭ pe Celţiĭ ceĭ latinisaţĭ ĭ-aŭ numitŭ *V-l-h?*

Aşa fiindŭ tréba, cată să ni se demonstre maĭ ânteĭu de tóte, printr'o argumentaţiune peremptóriă, cumŭ-că acestŭ termenŭ se va fi referindŭ strictamente la fondulŭ celticŭ, érŭ nu la actulŭ de *latinisare.*

Schaffarik şi Dobrowsky affirmă, dar nu probéză.

Din contra, eĭ cadŭ în pĕccatulŭ de a cita

1291, ap. *Teutsch* u. *Firnhaber*, 167: „universis *nobilibus* Saxonibus, Siculis et *Olachis*..." — etc.

(11) *Miklosich, Lexicon Palæoslovenicum*, Vindob., 1865 in-8, p. 68, după multă bĕttaiă de capŭ reuşesce a adduce numaĭ doue essemple în astă materiă, carĭ şi acellea se referă ambele la „cĭobaniĭ *Românĭ*" de peste Dunăre.

(12) *Karadzit', Lexicon Serbico-Germanico-Latinum*, Vindob., 1852, in-8, p. 68: „Srbi zakona Turskoga u Bosni i u „Hertzegovini, a tako i oni zakona rimskoga, kako u Bosni i „u Hertzegovini, tako i u tzarstvu Austriiskome izvan Dal„matziie zovu i to kao za porugu Vlasima brat'u svoiu zakona „grczkoga"

(13) *Jireczek, Entstehen christlicher R iche vom J 500 bis 1000*, Wien, 1865, in-8, p. 225: „Als die Slovenen im fünf„ten Jahrhundert die östlichen Lænder der thrakischen Halb„insel eroberten, wurden die Dako-Romanen des rechten „Donau-ufers theils auf das linke gedrængt, theils nach We„sten, Norden und Süden versprengt. Ein Theil scheint nœrd„lich von der Save, in die später als *kleine Walachei* be„zeichnete Gegend Slavoniens, ein anderer gegen das adria„tische Meer hingezogen zu sein, wo ein zwischen Dalma„tien, Croatien und Bosnien gelegenes Gebiet ehemals *Wla„chien* hiess Beiderseits wurden die Dako-Romanen slavisirt. „Insbesondere waren die *Morlachen*, welches Wort aus *Mau„rovlach* (*schwarzer Wache*) entstanden ist, ursprünglich „solche Dako-Romanen; slavisch nennen sie sich noch jetzt „*Vlach*, also mit jenem *Gemeinnamen*, *der bei den Slaven „seit jeher für Römer oder deren Stammverwandte üblich „war. Auch die nun ganz slavischen Walachen der mähri„schen Karpaten dürften ähnlichen Ursprungs sein*".

(14) *Safarjk, Slowanské starozitnosti*, Praha, 1837, in-8, p. 196—201, 307—8.— *Dobrowsky*, în *Müller's Nestor*, Berlin 1812, in-8, p. 183, şi'n *Jahrbücher der Litteratur*, Wien, 1827,

unŭ anticŭ annalistŭ germanŭ, carele dĕramă cu desĕvêrşire propria lorŭ asserţiune.

Éccĕ-lŭ.

Intr'o cronică anglo-sassonă din annulŭ 640 locuitoriĭ din Gallia, de-multŭ latinisaţĭ, sunt numiţĭ: *Galwalas*, adecă *Gal-Walas* séŭ *Gallĭ-Romanĭ.*

Cuvêntulŭ *Walas*, una din formele celle maĭ obicĭnuite alle termenuluĭ *V-l-h*, semnifică aci anume pe Latinĭ (15).

Cumŭ dérŏ merge cu doctrina luĭ Schaffarik şi a luĭ Dobrowsky?

Românii dela Dunăre nu numaĭ că nu sunt Celţĭ, ca Francesiĭ séŭ Italianiĭ dela nordŭ, dar nicĭ macarŭ nu se învecinéză cu vre-una din poporaţiunile gallice.

Atuncĭ de ce óre Slaviĭ şi Germaniĭ îĭ numescŭ *V-l-h*, ba încă maĭ cu preferinţă, ca şi cândŭ tocmaĭ în Carpaţĭ arŭ fi fostŭ ţăria celtismuluĭ?

Schaffarik şi Dobrowsky se prefacŭ a nu bănui possibilitatea acesteĭ obiecţiunĭ!

Sa analisâmu maĭ departe.

Cronica russa a căluguruluĭ Nestorŭ din secolulu XI copprinde în sine tóte înţellesurile termenuluĭ *V-l-h.*

In doue locurĭ ea numesce *Vlachĭ* pe locuitoriĭ ceĭ romanisaţı aĭ Gallieĭ (16).

In alte doue locurĭ, confundândŭ pe Slavĭ cu Daciĭ, ea dâ numele de *Vlachĭ* cuceritóreloru legiunĭ romane alle împĕratuluĭ Traĭanu (17).

In fine, totŭ ca *Vlachĭ* apparŭ într'însa, în legătură cu Romaniĭ luĭ Traianŭ, Româniĭ de astă-ḑĭ, povestindu-se allungarea lorŭ de cătră invasiunea maghiară (18).

Astŭ-felĭu dérŏ în limbagiulŭ nestorianŭ, ca şi'n cronica anglo-sassonă de maĭ susŭ, celle maĭ vechĭ documente în astă materiă, termenulŭ *V-l-h* se applică fórte esplicitŭ la differitele forme alle elementuluĭ latinŭ, érŭ nicĭ decumŭ la Celţĭ.

Acésta este aşa de adevĕratŭ, încâtŭ Francesiĭ, în carĭ prototipulŭ celticŭ e cellŭ maĭ pronunţatŭ, rare-orĭ şi numaĭ prin escepţiune sunt numiţĭ *V-l-h,* pe cândŭ Româniĭ, în carĭ celtismulŭ este ca şi nullŭ, şi Italianiĭ, în carĭ ellŭ e de totŭ parţialŭ şi cu multŭ anteriorŭ primeĭ appariţiunĭ a Slavo-Germaniloru pe scena istorieĭ, sunt *vlachisaţĭ* aprópe totŭ-d'a-una.

Maghiariĭ, veniţĭ în Europa în secolulŭ IX şi pe carĭ némurile limitrófe îĭ familiarisară cu nomenclatura diverselorŭ popóre continentale, numescŭ *V-l-h*, adecă *Oláh* şi *Olas,* numaĭ pe Românĭ şi pe Italianĭ.

Poloniĭ şi Boemiĭ de assemenea.

Muscalliĭ, Serbiĭ şi Bulgariĭ numaĭ pe Românĭ.

In faţa acesteĭ statistice, ca să ni fie ĭertatŭ a ne esprime astŭ-felĭu, se spulberă tótă fantasmagoria celtică.

Dar de unde óre se va fi tragêndu însuşĭ termenulŭ *V-l-h?*

Ni place o estremă sobrietate în allunecósa carrieră a etimologieĭ.

Cu tóte astea nu ne putemŭ popri de a

t. 37, p. 13-14, ap. *Safarjk*, 199, nota 37.—Cf. *Schaffarik Ueber die Abkunft der Slawen, Ofen*, 1828, in-8, p. 156-7.

(15) *Meidin er, Die deutschen Volksstämme*, Frankfurt, 1833, in-8, p. 108: „Gal-Wealas, Gal-Walas, Gar-Walas, für „Galli, *gallische Wälschen*, und Gal-Weala-ric, für Gallia."

(16) *Chronica Nestoris, textum russico-slovenicum*, ed. Miklosich, Vindob, 1860, in-8, p 2: „do zemli aglian'sky i do *vlasz'sky* ... Agliane, Galiczane, *Vlachove*..."

(17) *Ib.*, p. 3: „*Vlachom* bo nasz'd'szem na Slovieny na Dunaiskyia..."—P. 12: „Siediachu bo tu priezsde Slovieni, i *Vlachove* priiasza zemliu."

(18) Ib., p. 12: „Ugri prognasza *Vlachy* i nasliedisza zemliu . . ."

azarda o opiniune, maĭ multŭ decătŭ plausibilă, assupra originiĭ termenuluĭ *V-l-h*.

Să stabilimŭ maĭ ânteiŭ, ca unŭ puntŭ preliminariŭ de prima importanță, că Germaniĭ cunnoscuseră pe Romaniĭ ceĭ vechĭ și apoĭ pe popórele latine moderne cu multŭ înainte de Slavĭ.

Cĭocnirile Teutonilorŭ cu Italia eraŭ fórte desse și fórte crâncene, pe cândŭ nicĭ nu se plămădise essistința nominală a Slavilorŭ.

Prin urmare, termenulŭ *V-l-h*, în înțellesŭ de *Romanus* séŭ *Latinus*, Slaviĭ l'aŭ luatŭ dela Germanĭ.

O dată fiindŭ așeḑată acéstă basă, care oferă tótă certitudinea uneĭ assiome istorice, încâtŭ arŭ fi absurdŭ a pretinde contrariulŭ, trebuĭ să recurgemŭ acumŭ la fântânele teutone celle maĭ apropiate de epoca formațiuniĭ dialectelorŭ germanice.

Ne isbimŭ necessarmente de Biblia gotică a luĭ Ulfila din secolulŭ IV.

Cercetândŭ acestŭ tesaurŭ de filologiă, afflâmŭ în ellŭ unŭ singurŭ-singurellŭ cuvêntŭ, din care se deduce termenulŭ *V-l-h.*

Este radicala *val*, însemnândŭ: a stăpâni, a domni, a regi, de unde vine *val-dufni*, forță, dominațiune, stăpânire. (19)

De acollo derivă, fără cea maĭ mică modificare fonetică a rădĕcineĭ, tóte formele germane alle termenuluĭ *V-l-h.*

La Scandinavĭ, Italianulŭ séŭ Francesulŭ se numescŭ *Val-r* și Italia séŭ Francia *Val-land*; în limba germană mediă: *Val-hes* și *Val-holant*, de unde adiectivulŭ *Val-hesc*, din care s'a formatŭ modernulŭ *Welsch*; și așa maĭ încollo.

Maĭ pe scurtŭ, Roma dominândŭ lumea, „Romanos rerum dominos" (20), pe cândŭ aŭ cunnoscut'o Teutoniĭ, acéstă trăssură caracteristică de stăpânire universală s'a resfrântŭ în numele germanicŭ allŭ tuturorŭ Latinilorŭ.

Primindŭ maĭ tărḑiŭ dela Teutonĭ termenulŭ *V-l-h*, Slaviĭ l'aŭ applicatŭ la rôndulŭ lorŭ către Roma și către toțĭ fiiĭ eĭ, ceĭ maĭ aprópe de centrulŭ Europeĭ: Italianĭ, Francesĭ, Românĭ.

Dar renumele cresce prin trecere din locŭ în locŭ.

La Germanĭ *V-l-h* desemna numaĭ regalitatea Romeĭ; la Slavĭ, pe lângă acéstă noțiune de imperiŭ, s'a maĭ broditŭ acea de colossalitate.

Volot, care nu este decâtŭ o formă fórte ordinariă a numeluĭ *Voloch* (21), însemnéză în limba paleo-slavică pe *gigante* (22).

Éccĕ ce înaltă concepțiune manifestă termenulŭ *V-l-h*, sub care aŭ fostŭ cunnoscute Slavo-Germanilorŭ tóte némurile latine, érŭ maĭ cu deosebire Româniĭ.

---

(19) *Gaugengigl, Aeltcste Denkmäler der deutschen Sprache erhalten in Ulfilas*, Passau, 1849, in-8, t. I, p. XLVII.— *Gablentz* u. *Loebe, Glossarium der gothischen Sprache*, Leipzig, 1843, in-4, p. 184. — Maĭ cu sémă veḑĭ: *Diefenbach, Wörterbuch der gothischen Sprache*, Frankfurt, 1851, in-8, t. 1, p. 175-7, unde adduce în comparațiune, între celle-l'alte, cuvêntulŭ persicŭ: *vâlâ, magnus, excelsus.*—Pentru radicala samscrită, *Eichoff, Parallèle des langues de l'Europe et de l'Inde*, Paris, 1836, in-4, p. 328.

(20) *Virg., Aeneid.*, I, 282.

(21) In cronica russă a luĭ Nestorŭ, după manuscriptele celle maĭ vechĭ, în locŭ de *Woloch* se pune *Wolot*, precumŭ arrétă *Schlözer*, *Nestor*, Göttingen, 1805, in-8, t. 2, p. 81, și *Tatisczew, Istoria Rossiiskaia*, Moscva, 1768, in-4, t. I, p. 306.—În bulla papală din 1234, ap. *Theiner, Monum. Hung.*, I, 131, totŭ astŭ-felĭu se numescŭ Româniĭ: „quidam populi qui *Walathi* vocantur... cum eisdem *Walathis*. . ." — *Volot* se contractă slavonesce în *Vlat*, ca și *Voloch* în *Vlach*: veḑĭ *Miklosich, Lex*, 66.

(22) *Czulkow, Abevega russkich suievierii*, Moskva, 1786, in-8, p. 69: „Woloty, sii straszilisczabyli velikany i znaczili u Slavian toze czto u Grekov giganty".—Cf. *Reiff, Dictionnaire Russe-Français*, Petersburg, 1835, t. I, p. 89: „*Welet ou Wolot, géant.*"

La Slavĭ, pe carĭ posițiunea geografică ĭĭ ținea departe de sfera conflictelorŭ cu Romaniĭ, *Vlach* n'a scădutŭ niciĭ o dată la o semnificațiune trivială séŭ îngĭositóriă.

Germaniĭ, din contra, umilindŭ şi cucerindu pe la începutulŭ evuluĭ mediŭ maĭ tóte țerrele latine din Occidinte, s'aŭ vĕdutŭ d'o-dată stăpânĭ aĭ Romanilorŭ, adecă domnĭ actualĭ peste foştiĭ domnĭ aĭ lumiĭ, şi acéstă schimbare radicală în natura relațiuniĭ internaționale n'a pututŭ a nu produce o modificare analogă în limbă : termenulŭ *V-l-h* a căpĕtatu în unele dialecte teutonice o însemnare diametralmente oppusă celleĭ vechĭ.

Waliscus, Wealh, Wall, desemna la Sassonĭ pe robŭ şi pe strainŭ (23).

Inse totŭ aşa de gĭosŭ descinse în acella-şĭ timpŭ la Francĭ séŭ la Longobardĭ cuvĕntulŭ *Romanus* (24).

Astŭ-felĭu în cădere, ca şi 'n mărire, ambele espressiunĭ mergeaŭ totŭ-d'a una brațŭ la brațŭ.

Vlachŭ fiindŭ sinonimŭ cu *Romanŭ*, aşa déro Muntenia, ca *Țérră-Romănéscă* prin escellință, a fostŭ totŭ-d'o-dată prin escellință *Vlachiă* séŭ *Valachiă.*

Este fórte remarcabilŭ unŭ actŭ papalŭ din secolulŭ XIV, în care ne întimpină amendoue aceste numĭ, legate la unŭ locŭ.

La 1345 papa Clemente VI, îndemnândŭ la catolicismŭ pe domnulŭ muntenescŭ Alessandru, vitézulŭ tată allŭ luĭ Vladislavŭ Basarabŭ şi allŭ luĭ Radu cellŭ Negru, scriea între celle-l'alte:

„In Ungaria, Transilvania, Muntenia şi „Sirmia lŏcuescŭ *Vlachiĭ-Romanĭ....* "

Testulŭ latinŭ sună:

„*Olachi Romani*, commorantes in partibus „Ungariae, Transilvanis, Ultralpinis et Sir- „miis". (25)

Apoĭ maĭ gĭosŭ în aceĭa-şĭ bullă nobilimea şi plebea Munteniеĭ sunt numite érŏşĭ: *Vlachĭ-Romanĭ.*

Lătinesce :

„Aliis tam Nobilibus quam popularibus „*Olachis Romanis.*" (26)

Astŭ-felĭu în prima gĭumĕtate a secoluluĭ XIV pĕnĕ şi Scaunulŭ Apostolicŭ afflase degĭa prin missionariĭ seĭ amĕndoue denumirile genetice alle Munteniеĭ.

Țérra-Romănéscă şi *Vlachia* sunt numaĭ doue forme, sub carĭ ni se presintă din timpiĭ ceĭ maĭ depărtațĭ ideia nominală a Statuluĭ Muntĕnŭ : o formă indigenă, născută şi conservată în propriulŭ graĭu allŭ poporuluĭ, şi o formă essotică, dată noue de către némurile învecinate, dar adoptată apoĭ din parte-ne de bună-voiă, maĭ allesŭ din causa limbeĭ slavice, devenite limba curțiĭ, limba bisericeĭ, limba nobilimiĭ, limba litteratureĭ.

(23) *Du Cange*, VI, 902 : „*Waliscus*, *Wealh*, *sax. mancipium...*" — *Ibid*, verbo *Wallus* : „Silvester Giraldus in de- „scriptione Cambriae, cap. 7: *Saxones lingua sua extraneum* „*quemlibet Wallum vocant.* — Cf *Neumann, Die Völker des* „*südlichen Russlands*, Leipzig, 1847, in-8, p. 149 : „Die Walha „oder Wälschen, die Walliser, Walachen oder Wlachen, *d. h.* „*die Anders-Redenden oder Barbaren.*"

(24) *Guizot, Essais sur l'histoire de France*, 9-e éd., Paris, 1857, in-8, p. 173 : „Le Barbare valait d'ordinaire plus que „le Romain, le propriétaire plus que le simple colon, l'homme „libre plus que l'esclave". Astŭ-felĭu d'o parte Germanulŭ, proprietarulŭ, omulŭ liberŭ; de cea-l'altă Romanulŭ, clăcaşulŭ, sclavulŭ ; doue scăre fórte caracteristice.

(25) *Theiner. Mon. Hung*, I, 691.

(26) *Ibid* — Celebrulŭ antagonistŭ austriacŭ allŭ romănismuluĭ, *Rösler*, *Romänische Studien*, *Untersuchungen zur älteren Geschichte Romaniens*, Leipzig, 1871, in-8, p. 296, 300, cunnósce acestŭ prețiosŭ documentŭ şi'lŭ citéză în doue locurĭ, dar numaĭ despre *Olachi-Romani* nu face niciĭ o umbră de mențiune, căcĭ prin doue cuvinte şĭ-arŭ fi distrusŭ întréga'ĭ sistemă, clădită cu vaĭ şi cu chiŭ pe 400 pagine!

O comparaţiune va face şi maĭ lămurită differinţa între ambele aceste forme.

Vlachia pentru *Românĭ* este ca *Bohemia* pentru *Cechĭ* séŭ *Hungaria* pentru *Maghĭarĭ*, la carĭ papismulŭ întrodusese officialitatea latinităţiĭ, întocmaĭ precumŭ patriarchismulŭ furişase la noĭ slavitatea cea officială, érŭ o assemenea bifurcare limbistică nu putea să nu adducă naturalmente cu sine desfacerea numiriĭ naţionale érăşĭ în doue: originalŭ şi traducere.

Acumŭ înse, cândŭ nu maĭ essistă nicăirĭ cultulŭ ex-officio allŭ unuĭ dialectŭ străinŭ în dauna vorbeĭ pămĕntene; acumŭ, cândŭ catolicismulŭ nu maĭ impune nimenuĭ pe „pater-noster" şi ortodossia pe „otcze-nasz" séŭ πάτερ-ἡμῶν; acumŭ Maghiarulŭ, orĭ-unde dă peste *Hungaria*, o retraduce prin *Magyarország*; orĭ-unde Cechulŭ dă peste *Bohemia*, o retraduce prin *Čechy*; orĭ-unde dă Românulŭ peste *Vlachia*, cată s'o retraducă prin *Ţérră-Românéscă*.

Astŭ-felĭu aŭ şi făcut'o părinţiĭ nostri în secolulŭ XVII, cândŭ limba română, de lungĭ vécurĭ gonită şi apăsată, începu a revindeca cu 'ncetulŭ drepturile selle de stăpână în cuĭbulŭ luĭ badea-Traĭanŭ.

Diplomele celle slavice alle luĭ Mateĭu Bassarabŭ pórtă totŭ-d'a-una *Vlachia*: „zemlia uggrovlachiiskaia" (27).

In crisóvele romàne alle acelluĭa-şĭ principe ne întimpină pretutindenĭ înlocuirea acestuĭ cuvêntŭ prin prototipulŭ seŭ: *Ţérră-Românéscă* (28).

O identitate perfectă!

Pe ţermulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ, Muntenia a fostŭ pururea propriŭ ḑisă *Vlachiă*.

(27) *Venelin*, 301—324.

(28) Sute de documente în Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ.

Pe mallulŭ sudicŭ allŭ fluviuluĭ, acestŭ epitetŭ caracteristicŭ de latinitate se dedea în evulŭ mediŭ maĭ cu precădere territoriuluĭ intermediarŭ dintre Epirŭ şi Tessalia (29), unde pênĕ acumŭ, închisă ca într'o scoĭcă de munţĭ, palpită vivace şi resistinte însă-şĭ ânima românimiĭ trans-danubiane (30).

Doue *Vlachie*.

Ceĭa-ce aŭ fostŭ pentru Dacia luĭ Aurelianŭ Vlachia dela Pindŭ, pentru Dacia luĭ Traĭanŭ aŭ fostŭ Vlachia dela Severinŭ: unu vigurosŭ cremene, din care, la momente predestinate, amnarulŭ Provedinţeĭ scăpĕra cu o putere irresistibilă măntuitórea scînteiă a românismuluĭ.

Acéstă analogiă între celle doue „Ţerre-Românescĭ", ambele cărmace alle mişcărilorŭ de redeşteptare naţională pe câte o lature a Danubiuluĭ, ne conduce pe nesimţite la cercetarea uneĭ fase nominale fórte importante, care se păruse unora a fi fostŭ întrodusă într'adinsŭ pentru a nu se confunda cumŭ-va Vlachia carpatină cu omonima sea din Hemŭ.

Incepêndŭ din secolulu XIII şi pênĕ pe la annulŭ 1700, Muntenii nu încetaŭ a adauga

(29) Χρόνικα τῆς Ρωμανίας, în *Buchon*, *Chronique de la conquête de Constantinople, écrite dans les premières années du XIV siècle*, Paris, 1825, in-8, p. 76:

„... αὐθέντης τῆς Βλαχίας καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος,
„Τῆς Ἄρτας, τῶν Ἰωαννινῶν καὶ ὅλου τοῦ Δεσποτάτου..."

Despre hotarele acesteĭ provincie veḑĭ totŭ acollo 8 p. 20, 209, 210.

(30) *Fallmerayer*, *Fragmente aus dem Orient*, Stuttgart 1845, in-8, t. 2, p. 240: „Die Wlachen Thessaliens nennen „sich wie ihre Sprach-und Stammgenossen in den Donau-Für-„sterthümern ebenfalls *Romanen*, sprechen ein verderbtes Ita-„lienisch und *haben ihren Hauptsitz auf dem Kamm und „den beiden Seitenabhängen des Pindus, in den Quellschluch-„ten des Peneios und seiner Nebenflüsse, wo die byzanti-„nische Geschichte des eilften Jahrhunderts ihrer zum er-„stenmal gedenkt*".—Cf. *Philippides*, Ἱστορία τῆς Ρουμουνίας, Λειψία, 1816, in-8, t. 1, part. 2, p. 30 sqq.

pe unŭ misteriosŭ *Ungro-* cătră numele cellŭ radicalŭ allŭ *Vlachieĭ.*

Scaunulŭ metropolitanŭ allŭ Ţerreĭ-Romănescĭ, urmândŭ uneĭ archaice datine, pe care neminĭ n'o maĭ precepe, persistă pênĕ astă-ḑĭ a fi archiepiscopatŭ allŭ *Ungro-vlachieĭ.*

Sciinţa istorică modernă are totŭ dreptulŭ a-şĭ adressa nedomerita întrebare : ce însemnéză óre acéstă cĭudată *Ungaro-romănia?*

Mulţĭ s'aŭ ispititŭ a deslega cimilitura.

Neminĭ înse nu-ĭ dâ de căpĕtêĭu.

Nemuritorulŭ Şincaĭu ḑice :

„Valachia se numesce Ungro-vlachiă ca „să se osebéscă de cea din Tessalia“ (31).

Reposatulŭ Sĕulescu maĭ amplifică acéstă nudă affirmaţiune în următorulŭ modŭ :

„Munteniĭ sunt numiţĭ Ungro-vlachĭ spre „distingerea Vlachilorŭ Mogleniţĭ din Mace„donia şi Tessalia“ (32).

Aşa să fie óre?

Nu este nicĭ o umbră de probabilitate.

Muntenia nu se temea a fi luată vre-o dată dreptŭ Vlachiă dela Pindŭ, fiindŭ despărţite una de alta nu numaĭ prin immensa Dunăre, dar încă şi prin uriaşiĭ Balcanĭ.

Déca era vorba de o assemenea temere, maĭ de grabă trebuĭa să se sperie Bassarabiĭ de a da ţerreĭ lorŭ unŭ nume, care o espunea mereŭ a fi considerată ca unŭ singurŭ corpŭ cu Ungaria.

Departe de a fi prevenitŭ vre-o confusiune în nomenclatură, *Ungro-vlachia* împinsese pênĕ şi pe cronicariĭ moldovenĭ din secolulŭ XV (33) a amalgama adessea pe Muntenĭ cu *Ungurĭ*, érŭ biografulŭ luĭ Négoiă Bassarabŭ, scriêndŭ pe la 1520, califică maĭ pretutindenĭ Ţérra-Romănéscă : *Pannoniă* (34).

Astă-ḑĭ, cândŭ ideia de unitate naţională a prinsŭ de-multŭ adâncĭ rădĕcine, totŭ încă poporulŭ din Dacia luĭ Traĭanŭ abĭa scie câte ce-va într'unŭ modŭ nedefinitŭ despre traĭulŭ unorŭ fraţĭ aĭ seĭ pe icĭ şi pe collea în Dacia luĭ Aurelianŭ.

In secolulŭ XIV acéstă cunnoscinţă etnografică între Vlachia dela Dunăre şi Vlachia din Tessalia era cu multŭ maĭ superficială.

A-şĭ impune dérŏ unŭ nume, érŭ maĭ allesŭ acellŭ de *Ungro-vlachiă*, numaĭ şi numaĭ din gustulŭ de a caracterisa astŭ-felĭu differinţa posiţiuniĭ lorŭ territoriale în raportŭ cătră depărtata şi inoffensiva *Mogleno-vlachiă*, arŭ fi fostŭ pentru Muntenĭ o curată metafisică !

Asserţiunea luĭ Şincaĭu şi a luĭ Seulescu se distruge în treĭ cuvinte :

1-o. Munteniĭ n'aveaŭ nicĭ o nevoiă a se distinge nominalmente de cătră Româniĭ ceĭ trans-danubianĭ de peste nouĕ ţerre şi nouĕ mărĭ ;

2-o. Maĭ simţită arŭ fi fostŭ pentru dênşiĭ trebuinţa de a nu se identifica cu Unguriĭ ;

3-o. Numile ţerrelorŭ şi alle popórelorŭ nu se croescŭ după consideraţiunĭ abstracte, proprie a se urḑi numaĭ dóră în cabinetulŭ unuĭ eruditŭ, ci după impressiunĭ concrete, resimţite de o naţiune întrégă.

Opiniunea luĭ Şincaĭu şi a luĭ Sĕulescu, orĭ-câtŭ de retăcită în conclusiunile selle, totu-şĭ purcedea dintr'unŭ puntŭ de vedere fórte giustŭ, carele arŭ fi pututŭ să le înlesnéscă descoperirea adevĕruluĭ.

Eĭ nu tăgăduĭaŭ, cumŭ-că termenulŭ *Un-*

(31) *Chronica*, II, 316.
(32) *Căllĕtoria*, în *Bucimulŭ*, 1863, nr. 66, p. 263.
(33) Maĭ susŭ § 1, notele 41, 42.
(34) *Archiva Istorică*, t. 1, part. 2, p. 144, 150.

gro-vlachia se născuse chiarŭ la Munteni, érŭ nu le venia gata din affară.

Cu unŭ secolŭ maĭ 'nainte nicĭ atăta nu sciea illustrulŭ Cantemirŭ, căruĭa i se datoresce cea de 'nteĭu încercare de a arrunca o radă de lumină assupra *ungro-vlachismuluĭ* Bassarabilorŭ.

Ellŭ se rostesce:

„Grecii le-a ḑisŭ Ungro-vlachĭ și ţerreĭ Ungro-vlachia" (35).

Apoĭ maĭ gĭosŭ:

„Géle, că uniĭ din scriitorĭ, în diplomatele „Domnilorŭ Muntenĭ și 'n alte cărţĭ, nesoco„tindŭ ce cinste copprinde numele Românŭ, „scriŭ numele de Grecĭ împrumutatŭ Ungro„vlachŭ, adecă căcĭ sunt maĭ aprópe de ho„tarele unguresci, séŭ căcĭ Radu-vodă Ne„grulŭ despre ţérra unguréscă a venitŭ"(36).

Cantemirŭ maĭ adaugă în sferșitŭ, că numele turcescŭ allŭ Munteniei, *Kara-Iflak*, măcarŭ-că se traduce litteralmente „Negrulŭ-Vlachŭ", dar în realitate nu este decâtŭ o desfigurare fonetică a cuvêntuluĭ Οὐγγρο-βλαχός, fiindŭ-că:

„Altmintrelea arŭ fi trebuitŭ să fie altŭ „némŭ, carele să se chiăme *Ak-Iflak*, adecă „Vlachŭ-Albŭ, și împotriva acelluĭa acesta să „se chiăme Vlachŭ-Negru, care nicĭ a fostŭ, „nicĭ este" (37).

Sorgintea espressiuniĭ *Kara-Iflak* o vomŭ studia maĭ la valle, érŭ câtŭ despre fantastica descăllecare a luĭ Radu Negrulŭ din „ţérra ungurésca", o vomŭ desbatte cu tóte amĕnuntele possibile în cartea II a scrieriĭ de faţă.

Aci ne mărginimŭ cu remășiţa asserţiuniĭ: Ungro-vlachia este de origine grecéscă.

(35) *Chroniculŭ*, II, 82, LXXXIX.

(36) *Ibid*, 83.

(37) *Ib.*

Pentru timpulŭ anteriorŭ annuluĭ 1400, Cantemirŭ cunnoscea unŭ singurŭ Bizantinŭ, carele și acella întrebuinţéză într'unŭ singurŭ locŭ ḑicerea *Ungro-vlachiă*, anume împĕratulŭ Ionŭ Cantacuzenŭ de pe la 1375 (38).

Oare din acéstă unică menţiune isolată se putea înduce cu seriositate grecismulŭ cuvêntuluĭ?

Prin înnalta'ĭ posiţiune autorulŭ grecŭ, din actele diplomatice dintre Muntenia și Constantinopole, nu putea a nu sci titlulŭ, pe care și'lŭ dedeaŭ Domniĭ Muntenĭ în secolulŭ XIV de câte orĭ eĭ scrieaŭ grecesce: αὐθέντης πάσης Οὐγγροβλαχίας, precumŭ este, bună-óră, inscripţiunea icóneĭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ de pe la 1365, conservată în Lavra Sântuluĭ Atanasiŭ din Muntele Atone, de unde a desmormĕntat'o ardórea sciinţifică a d-luĭ Odobescu.

După Cantemirŭ s'aŭ maĭ scosŭ la lumină Protocólele Patriarcatuluĭ Constantinopolitanŭ dintre 1315—1402.

Muntenia este numită acollo pretutindenĭ: Οὐγγροβλαχία.

De ce înse?

Pentru că așa se intitula însu-șĭ „marele-voevodŭ" Alessandru, tatălŭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ, în correspundinţa'ĭ bizantină din 1359: „Ὁ εὐγενέστατος μέγας βοϊβόδας καὶ αὐθέντης πάσης Οὐγγρο„βλαχίας".

Scaunulŭ patriarcalŭ trebuĭa negreșitŭ să-ĭ respundă totŭ astŭ-felĭu, căcĭ de pe aĭurĭ nu putea afla cumŭ să-lŭ chiăme într'unŭ modŭ officialŭ: „Εὐγενέστατε, συνετώτατε, ἀνδρικώτατε, μέγα „βοϊβόδα καὶ αὐθέντα πάσης Οὐγγροβλαχίας, ἐν ἁγίῳ πνεύματι γνησιώ„τατε, ποθεινότατε υἱὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κῦρ Ἀλέξανδρε" (39).

(38) Testualŭ ap. *Rösler*, *Rom. Studien*, 295, nota 2.

(39) *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, ed. Miklosich et Müller, Vindob., 1860, t. I, p. 383, 386, etc.— Tóte

Georgiŭ Codinŭ, scriêndŭ degĭa în secolulŭ XV, înse după fôntâne ecclesiastice bizantine anteriôre, ni presintă la rôndulŭ seŭ ḑicerea *Ungro-vlachia* (40); dar ellŭ o cunnoscuse anume din archivulŭ Patriarcatuluĭ Constantinopolitanŭ, precumŭ o demonstră pênĕ la evidinţă espressiunea : μητροπολίτης μέρους Οὐγγροβλαχίας (41).

Affară de Cantacuzenŭ, de Protocóle şi de Codinŭ, acestŭ cuvêntŭ nu se găsesce nicăirĭ în ceĭ l'alţĭ scriitorĭ bizantinĭ.

Pe la 1400 vulgulŭ din Ellada numĭa Ţérra-Românéscă curatŭ numaĭ: Βλαχία (42), întocmaĭ precumŭ îĭ ḑicea pe la 1300, cu unŭ secolŭ înainte, Bizantinulŭ Niceforŭ Gregora (43).

Totŭ aşa scrieaŭ Grecĭĭ ceĭ stabilițĭ în Muntenia, din carĭ unĭĭ reuşĭaŭ a se urca la celle maĭ înalte demnitățĭ alle Statuluĭ (44).

Ungro-vlachia era reservată actelorŭ domnescĭ şi metropolitane.

Erà, ca să ḑicemŭ aşa, numele cellŭ pomposŭ allŭ Statuluĭ.

Din analisa luĭ Cantemirŭ, Şincaĭu şi Seulescu, noĭ amŭ dobânditŭ pênĕ aci doue convicţiunĭ:

1-o. Numele *Ungro-vlachia* nu s'a impusŭ Munteniei ca unŭ simplu miḑŭ-locŭ de a o deosebi de *Mogleno-Vlachiă*;

2-o. Acestŭ nume ni appare ca o propriă creaţiune a Muntenilorŭ, érŭ nicĭ de cumŭ ca unŭ imprumutŭ.

Dar care 'ĭ este înţellesulŭ?

Ghicitu-l'a cine-va?

Maghiarulŭ Pray (45), Germanulŭ Gebhardi (46) şi Maghiaro-germanulŭ Engel (47) vĕdŭ în *Ungro-vlachia* o probă de antica suzeranitate a corôneĭ Sântuluĭ Stefanŭ assupra Ţerreĭ Românescĭ.

Nemicŭ, în adevĕrŭ, nu se pare a fi maĭ probabilŭ la prima vedere!

Discipolulŭ cellŭ maĭ recinte allŭ scóleĭ istorice germano-maghiare, paradossalulŭ şi pretenţiosulŭ Rösler, éttă cumŭ resumă şi completéză teoria predecessorilorŭ seĭ:

„Cumŭ-că voevodatulŭ munténŭ fusese
„dintru 'nteiŭ numaĭ o provincia a regatuluĭ
„ungarŭ, rădicându-se apoĭ d'abia la trépta
„de domniă vassală, dovédă este însuşĭ
„numele ţerreĭ, Ungro-vlachia, usitatŭ în
„propriele diplome alle voevoḑilorŭ mun-
„tenĭ." (48)

Pray, Gebhardi şi Engel nu demonstraŭ nemicŭ.

Eĭ deduceaŭ purŭ şi simplu, printr'unŭ gĭocŭ de cuvinte, cumŭ-că *Ungro-vlachia*, de óră ce copprinde în sine numele *Ungarieĭ* şi numele *Vlachieĭ*, trebuĭ să fi semnificândŭ dominaţiunea *Ungarieĭ* în *Vlachia*.

---

actele, relative la România, sunt traduse de d. *Scarlatŭ Rosetti* în ḑiarulŭ *Ecclesia*, Buccurescĭ, 1866, in-4.

(40) *De officiis ecclesiæ et aulae Constantinopolitanæ*, ed. Gretser, Paris, 1625, in-f., p. 129.

(41) *Ibid.*, 130.—*Acta Patriarchatus*, 535.

(42) *Mazari*, *Dialogi mortuorum*, în Biblioteca Naţională din Paris, MS. grec. nr. 2991, lettre *A* de l'ancien fonds, p. 473 verso: „Τὸ ἀοιδὸν Πῶλον ἰδὼν ἐκ Βλαχίας" etc.—Passagĭulŭ întregŭ, fórte interessantŭ, va fi reprodusŭ maĭ gĭosŭ în Cartea V.

(43) Ap. *Stritter*, II, 205.

(44) *Montfaucon*, *Palaeographia Graeca*, Paris, 1708, in-8, p. 80: „τοῦ ἐντιμοτάτου ἄρχοντος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Σπανοπούλου καὶ Ζουπάνου τοῦ ἀπὸ τῆς Βλαχείας..." Datulŭ acesteĭ inscripţiunĭ este de pe la 1450. —Cf. *Chalcocondylas*, lib. IX, p. 508.

(45) *Dissert.*, 121, 139.

(46) *Gesch. d. Wal.*, 283, nota *f*

(47) *Gesch. d. Wal.*, 148.— *Gesch. d. Bulg.*, 440, nota *u*.

(48) *Rom. Studien*, 309: „Dass die walachische Wojwod-„schaft zuerst als Provinz der ungarischen Krone Geltung ge-„wann, dass die Herrscher sich nur in der Anlehnung an Un-„garn erhoben, zeigt die Bezeichnung Ungrovlachia als Be-„zeichnung des Landes, *gebraucht in den eigenen Urkunden „der walachischen Wojwoden.*"

Dar de ce și cumŭ,—nicĭ o vorbă!

Rösler face unŭ passŭ înainte.

Ellŭ constată usulŭ acestuĭ nume în crisóvele domnescĭ din Muntenia.

Inse tocmaĭ astă împregĭurare, atâtŭ de ponderósă, este ceĭa-ce dobóră la pămêntŭ întréga sistemă a luĭ Rösler, de 'mpreună cu a magistrilorŭ seĭ: Pray, Gebhardi și Engel.

Pacăléla este piramidală!

Și éttă cumŭ.

Se póte ḑice într'unŭ modŭ absolutŭ, că nu essistă nicĭ o diplomă munténă princiară séŭ metropolitană, scrisă slavonesce séŭ chĭarŭ grecesce, în care Ţérra-Romănéscă să nu fie numită: *Ungro-vlachiă.*

Collecţiunea luĭ Venelin ni procură vr'o cincĭ-ḑecĭ de documente de acéstă natură dintre anniĭ 1360—1700 (49).

Ungro-vlachia figuréză în tóte.

In tóte fără escepţiune.

Differitele forme alle cuvêntuluĭ sunt: *Vĭgrovlachiia, Ouggrovlachiia, Ougrovlachiia, Uggrovlachiia, Ugrovlachia, Oggrovlachiia,* Οὐγροβλαχία, Οὐγγροβλαχία, Οὐγκροβλαχία (50)

Cea de 'nteĭu din elle, care ne întimpină în crisovulŭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ de pe la 1365 (51), este fórte remarcabilă, ca o transiţiune între numele paleo-slavicŭ allŭ Ungurilorŭ: *Ugr*, și între acella-șĭ nume în dialectele slavice moderne: *Wenger* séŭ *Wengr.*

Pe cătŭ înse de universală e *Ungro-vlachia* în diplomatica slavo-gréćă a Ţerreĭ-Romănescĭ, totŭ pe atâtŭ de neauḑită este ea în celle-l'alte acte muntene, scrise în limba latină și carĭ sunt destullŭ de numeróse, maĭ allesŭ în secolulŭ XIV.

Bassarabiĭ arŭ fi pututŭ să se întituleze: *Vayvoda Ungro-vlachiæ* séŭ *Ungro-valachiae* séŭ *Hungaro-blachiae*, totŭ așa de lesne, precumŭ se întitulaŭ cĭ toţĭ pênĕ la Vladŭ Draculŭ: *Vayvoda Transalpinus* séŭ *Valachiae Transalpinae* (52).

De ce óre n'aŭ făcut'o?

Tóte referinţele diplomatice între Ungaria și Muntenia se redegeaŭ lătinesce.

Avemŭ la mână maĭ multe diplome internaţionale în acéstă limbă, maĭ cu sémă dela Vladislavŭ Bassarabŭ (53) și dela Mircea cellŭ Mare (54).

Décă termenulŭ *Ungro-vlachia* denota cătu-șĭ de puţinŭ rapportulŭ de vassalitate allŭ Munteniеĭ cătră regatulŭ ungarŭ, precumŭ îșĭ închipuescŭ Pray, Gebhardi, Engel și Rösler, apoĭ necessarmente arŭ fi trebuitŭ, fără dóră și fără póte, ca Bassarabiĭ maĭ în speciă în correspundinţa lorŭ cu regiĭ maghĭarĭ să se serve de acéstă espressiune.

Eĭ bine, eĭ nu făceaŭ așa.

Coróna cea pretinsă suzerană a Sântuluĭ Stefanŭ arŭ fi cerut'o cu orĭ-ce preţŭ, ca o solemnă datoriă de recunnóscerea omagiuluĭ.

Nicĭ o pretensiune de felĭulŭ acesta nu transpiră de nicăirĭ.

Regiĭ maghĭarĭ, demnitariĭ maghĭarĭ, scriitoriĭ maghiarí, tocmaĭ pênĕ pe la 1700, se parŭ a fi ignoratŭ cu totulŭ însă-șĭ essistinţa vorbeĭ *Ungro-vlachia!*

Este comicŭ măcarŭ de a presuppune, cumŭ-că Bassarabiĭ s'arŭ fi lăudatŭ mereŭ cătră Romănĭ, cătră Slavĭ și cătră Grecĭ cu

(49) Cf. *Archiva Istorică*, passim. —Pentru celle în limba gréćă, *Montfaucon*, *Palæographia*, 441 sqq.

(50) Nu scimŭ, de unde va fi luatŭ d. *Laurianŭ*, *Tentamen*, p. XVIII, formele: Ωλροδακία, Ωλροδαυία și Ωλροβλαχία, carĭ nu se afflă absolutamente nicĭ într'o fŏntână istorică.

(51) *Venelin*, 5.

(52) Maĭ susŭ § I, notele 27, 44, 49, 90, etc.

(53) § I, notele 44, 90.

(54) *Pray*, *Dissert.*, 144.

posiţiunea lorŭ de domniă subalternă, ca şi cândŭ era ce-va demnŭ de invidiă, pe cândŭ numaĭ în faţa stăpânuluĭ eĭ luaŭ d'o-dată maiestosulŭ aerŭ de egalitate, ascunḑêndŭ cu stăruinţă ceĭa-ce manifesta suppunerea.

Este şi maĭ comicŭ a-şĭ imagina pe unŭ suzeranŭ, carele nu cunnósce numele omagialŭ allŭ vassaluluĭ!

Déca *Ungro-vlachia* avea înţellesulŭ, pe care i-lŭ attribuescŭ cu atâtă precipitaţiune Pray, Gebhardi, Engel şi Rösler, consecinţele faptuluĭ se intervertĭaŭ cu desevĕrşire, vrêndŭ-nevrêndŭ, în următorulŭ chipŭ :

1-o. Bassarabiĭ arŭ fi murmuratŭ acestŭ cuvêntŭ, aşa ḑicêndŭ cu d'a-sila, numaĭ şi numaĭ în relaţiunile lorŭ directe séŭ indirecte cu Ungaria, adecă în diplome latine;

2-o. Bassarabiĭ l'arŭ fi înlăturatŭ fără reservă, ca o espressiune puţinŭ măgulitóriă pentru susceptibilitatea naţională, din tóte relaţiunile lorŭ directe séŭ indirecte cu Româniĭ, cu Slaviĭ şi cu Greciĭ, adecă din diplome nelatine;

3-o. Curtea regéscă a Ungarieĭ n'arŭ fi lipsitŭ nicĭ o dată a numi Muntenia *Ungro-vlachiă* şi numaĭ *Ungro-vlachiă.*

Aceste imaginare effecte, necessitate de logica cea maĭ rigurósă, sunt diametralmente oppuse realităţiĭ.

Éttă dérŏ ḑisa luĭ Pray, Gebhardi, Engel şi Rösler addusă dreptŭ la absurdŭ.

Maĭ multŭ în interessulŭ curiosităţiĭ, ca unŭ felĭu de dovédă despre labirintulŭ cestiuniĭ, vomŭ intercala aci şésse multiforme opiniunĭ alle d-luĭ Papiŭ în privinţa cuvêntuluĭ *Ungro-vlachia.*

D-luĭ le admitte pe tóte d'o-potrivă, adăpostindu-le cu o egală ospitalitate sub elastica espressiune: „póte nu fără vre-unŭ cuvêntŭ."

Minunatŭ de bună i se părea altă-dată asserţiunea luĭ Şincaĭu şi a luĭ Seulescu despre *Ungro-vlachia* ca antitesă a *Mogleno-vlachieĭ*, dându-ĭ locŭ cu admiraţiune între meritele mareluĭ cronicarŭ dela Blaşŭ (55).

Darŭ acea minunată bunĕtate nu împedecă nicĭ decumŭ pe d. Papiŭ a primi cu aceĭa-şĭ graţiositate la căminulŭ istorieĭ alte cincĭ supposiţiunĭ, dintre carĭ numaĭ cea de'nteĭu, pe gĭumĕtate adevĕrată, precumŭ vomŭ arĕta maĭ la valle, nu este cu multŭ maĭ pe gĭosŭ de orĭ-ce critică.

Éccĕ-le:

1-o. *Ungro-vlachia* póte fi *Transilvaniă*;

2-o. Slavonesce muntele se numesce *gora*; acéstă ḑicere în vecĭ nu se preface în *ugro* séŭ în *ungro;* Slaviĭ, Greciĭ şi Româniĭ numaĭ pe Maghĭarĭ îĭ numĭaŭ totŭ-d'a-una *Ugri*, *Ungri*, şi *Ungurĭ*; d. Papiŭ nu se speriă de assemenĭ amĕnunţimĭ; pentru d-luĭ *Ungro-vlachia* póte fi *Vlachia-Munténă*;

3-o. Pe la 1291 a fostŭ în Ardélŭ unŭ obscurŭ personagĭu, numitŭ Magistru Ugrinŭ; documentele ni-lŭ offeră ca pe néuoşŭ Maghiarŭ, fiĭu allŭ unuĭ comite Barcs din famillia Csak, fără nicĭ o legătură possibilă cu nomenclatura Ţerreĭ-Româneseĭ (56); d. Papiŭ înse n'a avutŭ occasiunea de a consulta nesce fontâne atâtŭ de minuţióse; d-luĭ nu desperă a crede, cumŭ-că *Ungro-vlachia* póte fi *Vlachia luĭ Ugrinŭ*;

4-o. Numele acestuĭ individŭ de viţă arpadiană schimbându-se în Negrinŭ, érŭ Ne-

(55) *Papiŭ, Vıuéţa luĭ Şincaĭu,* Bucccurescĭ, 1869, in-8, p. 41: „(Şincaĭu) probéză şi constată la totŭ passulŭ continuitatea şi maiestatea domnielorŭ române. Combatte, cu învederată măhnicĭune, absurdele şi neputincĭósele pretensiunĭ alle Ungurilorŭ şi alle Polonilorŭ assupra ţerrelorŭ române. *Arrétă de unde România se numi Ungro-Vlachia.* Spune cumŭ Bela etc "

(56) Maĭ susŭ § 1, nota 61.

grinŭ în Negru, érŭ Negru în Radu-vodă, éccĕ dérŏ că *Ungro-vlachia* póte fi *Vlachia luĭ Radu cellŭ Negru*;

5-o. Turciĭ poroclescŭ Muntenia *Kara-Iflak*, adecă Vlachia-Négră, adecă Vlachia luĭ Negru, adecă *Ungro-vlachiă* (57).

Vrea să ḑică, din puntulŭ de vedere allŭ d-luĭ Papiŭ, *Ungro-vlachia* este séŭ póte fi : Nemogleno - Transilvaniă-Ugrino-Negrino-Radu-vodă-Kara-Iflak!!

Să trecemŭ la ce-va maĭ seriosŭ.

Greculŭ Fotino, Russulŭ Venelin și d. Laurianŭ s'aŭ apropiatŭ de veritate maĭ multŭ ca orĭ-cine altulŭ.

Fotino ḑice :

„Muntenia se numesce *Ungro-vlachiă* din „causa locuitorilorŭ seĭ, venițĭ aci din Tran„silvania“ (58).

Intr'unŭ altŭ passagĭu ellŭ traduce *Ungro-vlachia* din titlulŭ luĭ Radu cellŭ Negru (59) prin „Țérra-Românéscă din Ungaria“, maĭ adăugândŭ apoĭ în notă, că prin „Ungariă“ se înțellege Transsilvania (60).

Venelin vorbesce ce-va maĭ pe largŭ :

„Bassarabiĭ s'aŭ ḑisŭ Domnĭ aĭ tóteĭ *Un„gro-vlachie*, adecă aĭ Transsilvanieĭ, anume „de cândŭ apucară possessiunĭ în interio„rulŭ acelleĭ țerre, bună-óră așa numitele „ducaturĭ de Amlașŭ și de Făgărașŭ; fiindŭ „înse că Ardélulŭ avea voevoḑĭ aĭ seĭ pro„priĭ, de aceĭa nicĭ titlulŭ în cestiune nu era „în realitate decâtŭ o controversă (61).

D. Laurianŭ, în fine, commentéză *Ungro-vlachia* prin : „Ungaria de peste Temeșŭ, pe „care o desparte fluviulŭ Murĕșŭ în Teme„șiană și Crișiană“. (62)

Ceĭa-ce 'ĭ communŭ luĭ Fotino, Venelin și d-luĭ Laurianŭ, se póte resume în următorulŭ aforismŭ :

„*Ungro-vlachia* indică stăpânirea Munte„nilorŭ peste o parte óre-care din pamên„tulŭ politicŭ allŭ Ungarieĭ.“

Așa este, precumŭ ne vomŭ încerca a o demonstra pênĕ la certitudine cu câte-va rôndurĭ maĭ la valle.

Așa este, dar fie-care din ceĭ treĭ autorĭ îșĭ întunecă fundamentala ideiă prin câte o parțială retăcire.

Fotino crede, că Radu Negrulŭ arŭ fi addusŭ ḑicerea *Ungro-vlachia* din Transsilvania, pe cândŭ în faptŭ fratele acestuĭ principe, Vladislavŭ Bassarabŭ, și tatălŭ amĕndurorŭ, Alessandru, precumŭ și metropolițiĭ lorŭ, fără a maĭ vorbi de epoce anterióre, o purtaseră cu multŭ maĭ de'nainte în titulatura princiară și archieréscă.

Asta 'ĭ greșélla luĭ Fotino.

Venelin n'a sciutŭ, că ducatulu Amlașuluĭ nu se affla în Ardélŭ, ci în Temeșiana, maĭ închipuindu-șĭ pe d'assupra, cumŭ-că întrégа Transilvaniă s'arŭ fi numitŭ *Ungro-vlachiă*, ceĭa-ce nu'șĭ găsesce gĭustificarea nicĭ într'o fŏntână istorica.

---

(57) *Papiŭ*, *Ugro- și Ungro-vlachia*, în *Românulŭ*, 1871, 4 dec., p. 1053—54.

(58) 1, 292 : Τότε καὶ ἡ Βλαχία ὠνομάσθη Οὐγγροβλαχία ἀπὸ τῶν ἐκ Τρανσιλβανίας εἰς ταύτην μετοικησάντων κατοίκων.“

(59) Maĭ susŭ § 1, nota 87.

(60) II, 6 : „ἡγεμὼν πάσης Ῥουμάνας τζάρας, ἐκ τῆς Οὐγγαρίας... „Οὐγγαρίαν ἐννοεῖ τὴν Τρανσιλβανίαν“. — Cf. *Petru Maĭorŭ*, ap. *Papiŭ*.

(61) *Op. cit.*, 28 : „K slovam Voevoda Basaraba prisovokup„leno : i gospodin *vsei zemli Ugrovlachiiskoi to est Transil„vanii*, s tiech por, kak vladieltzy Basaraba priobrieli vladie„niia vnutri toi strany, kakovy byli tak nazyvaemyia Ger„tzogstva Almaszskoe i Fagaraszskoe. Transilvania imiela „tozse svoich Voevod, mezsdu koimi i Basarabskimi prois„chodili sorevnovaniia; posemu *titlo* : *i gospodin vsei zemli „Ugrovlachiiskoi, bylo tolko pritiazatelno* “.

(62) *Tentamen*, XVIII : „Οὐγγροβλαχία, Pannodacia, *Trans„Tibiscana Hungaria*, partem Hungariae Regni efficiens, di„visa per Marisium fluvium in Temisianam et Chrysianam“.

Asta 'ĭ greşélla luĭ Venelin.

D. Laurianŭ strămută dominaţiunea Bassarabilorŭ peste Temeşŭ, pênĕ unde nu se întinsese nicĭ o dată territoriulŭ Munteniеĭ cellŭ puţinŭ în seccoliĭ XIII şi XIV.

Asta 'ĭ greşélla d-luĭ Laurianŭ, carele însе, cată s'o mărturimu, s'a corresŭ maĭ în urma, adoptândŭ o altă interpretare, maĭ adecuată cu adevĕrulŭ decâtŭ chĭarŭ a luĭ Fotino şi Venelin (63).

Scuturându pe cate-şĭ-treĭ de ceĭa-ce'ĭ de prisosŭ şi completându-ĭ prin ceĭa-ce le lipsesce, noĭ amŭ venitŭ la următórea conclusiune:

Ţérra-Romanésca devine *Ungro-vlachiă* anume de cândŭ cu annessarea Făgăraşuluĭ.

Cu alte cuvinte:

In termenulŭ *Ungro-vlachiă*, descompusu în ambele selle elemente constitutive, Muntenia corrеspunde cu *Vlachia*, érŭ porţiunea olténă a Transsilvaniеĭ cu *Ungria*.

Din celle doue ducaturĭ trans-carpatine alle Bassarabilorŭ, Amlaşulŭ a fostŭ încorporatŭ cu Ţérra-Românéscă d'abia pe la 1370 (64), pe cândŭ *Ungro-vlachia* figurézã documentalmente în titlulŭ domnescŭ şi 'n cellŭ metropolitanu înainte de 1360 (65).

Eliminându-se déro Amlaşulŭ, căcĭ arŭ fi unu anacronismu a-lŭ admitte în casulŭ de faţă, ni maĭ remâne numaĭ Făgăraşulŭ pentru a esplica *ungro-vlachismulŭ* Muntenilorŭ.

Importantissima diplomă din 1231 nĭ-a probatu maĭ susŭ în modulŭ cellŭ maĭ decisivŭ, cumŭ-că Româniĭ dela Severinŭ stăpânĭaŭ regiunea făgărăşénă încă de pe la 1170.

Prin cucerire?

Prin concessiune?

Pe callea păciĭ séŭ cu arme?

Éccĕ cestiunea.

Ionŭ Cinnamŭ, biografulŭ bizantinŭ contimpuránŭ allu împĕratuluĭ Manoilŭ Comnenŭ, cu care'lŭ lega o strînsă amiciă personală şi pe care'lŭ însoţise maĭ în tóte întemplările vieţeĭ (66), narrézã ca marturŭ ocularŭ o espediţiune a suveranuluĭ seŭ contra regeluĭ maghiarŭ Stefanŭ dintre anniĭ 1161—1173.

Vomŭ începe prin a traduce întregulŭ passagĭu, carele este cu atâtŭ maĭ lesne de înţellesu, cu câtŭ originalulŭ ni offeră unŭ rarŭ modelŭ de puritatea şi eleganţa limbeĭ grece din evulŭ mediŭ.

După ce attinge causele ostilitaţiĭ între Ungaria şi Bizanţiu, Cinnamŭ urmézã înainte:

„Pe Alessiu déro, căruĭa'ĭ logodise pe fiiă-„sea, împeratulŭ l'a trămisŭ cu multă oştire „spre Dunăre, prefăcêndu-se a attaca din noŭ „pe Ungurĭ din locurile celle obicĭnuite. Luĭ „Leone, numitŭ Batatze, cu o oştire totŭ atâtŭ „de numerósă, érŭ maĭ allesŭ cu o mare „mulţime de Vlachĭ, carĭ se dicŭ a fi fostŭ o „coloniă italică, ĭ-a poruncitŭ să attace Un-„garia într'o altă direcţiune, din locurile „despre Marea-négrã, de unde în vecĭ ne-„minĭ încă nu 'ĭ attacase. În conformitate „cu acestŭ planŭ, Alessiŭ agĭunse la Dunăre „şi totŭ speria pe Ungurĭ prin apparinţa de „a trece fluviulŭ, pe cândŭ Batatze, atta-„cându-ĭ despre Marea-négrã, a snopitŭ

(63) *Magaz. Ist.*, III, 263: „Mitropoliţiĭ Transilvanieĭ se „chirotonĭaŭ de Mitropoliţiĭ Ţerreĭ-Românescĭ, carĭ *se socotĭaŭ dreptŭ Essarchĭ aĭ Episcopilorŭ din ţerrele suppuse „coróneĭ Ungarieĭ, şi de aceĭa se numĭaŭ şi Mitropoliţĭ aĭ „Ungro-vlachieĭ*"

(64) § 1.

(65) Maĭ susu nota 39.

(66) *Cinnami Epitome*, rec. Meineke, Bonnae, 1836, in-8. I, 1, p. 5.

„tóte în calle-ĭ, uccidêndŭ o mulţime de ó- „menĭ, robindŭ nu maĭ puţinĭ, şi cu turme „de vite, de caĭ şi de alte dobitóce întor- „cêndu-se înapoĭ. Împĕratulŭ înse, medi- „tândŭ a maĭ da Ungurilorŭ o a treĭa lovi- „tura, a maĭ trămisŭ o nouă oştire, care „să înainteze maĭ în susŭ, attacându-ĭ „din direcţiunea Tauro-sciţieĭ şi avêndŭ de „capĭ pe Andronicŭ Lamparda şi Niceforŭ „Petralifa..." (67).

Pentru ca să ni putemu forma o imagine geografică sicură despre tóte aceste mişcarĭ strategice alle Grecilorŭ, primulŭ passŭ de făcutŭ este a constata, că întréga forţă armată a luĭ Manoilŭ Comnenŭ mergea în treĭ corpurĭ separate, fie-care din elle avêndŭ alţĭ generalĭ: peste unulŭ Alessiŭ, peste cellŭ allŭ douilea Batatze, peste cellŭ allŭ treilea Lamparda şi Petralifa.

Corpulu luĭ Alessiŭ occupa o margine; corpulŭ luĭ Lamparda şi Petralifa cea-l'altă margine; la miḑŭ-locŭ între ambele marginĭ se affla corpulŭ luĭ Batatze, adeca allŭ *Vlachilorŭ.*

Este învederatu, ca definirea cellorŭ doue punturĭ estreme ni va permitte a descoperi spaţiulŭ intermediarŭ, în care se mişcaŭ Românii.

Sa ne întrebâmŭ dérŏ:

1-o. De unde lovia pe Ungurĭ Alessiŭ?

Cinnamŭ respunde: din *locurile celle obicĭnuite.*

2-o. De unde lovĭa pe Ungurĭ Lamparda şi Petralifa?

Cinnamŭ respunde: de lôngă *Tauro-sciţia.*

Să ne maĭ cestionâmŭ acumu:

1-o. Unde să fi fostŭ „locurile celle obicĭnuite", de pe unde Greciĭ attacaŭ pe Ungurĭ?

2-o. Ce însemnéză în autorulŭ bizantinŭ cuvêntulu „Tauro-sciţia"?

Inainte de acéstă espediţiune a luĭ Manoilu Comnenŭ, Cinnamŭ descrie vr'o cincĭ-spreḑecĭ alte resbelle anterióre între Grecĭ şi Ungurĭ.

Tóte fără esceptiune se petrecusera la Dunare în actualulŭ Banatŭ şi 'n Sirmia (68).

Prin urmare „locurile celle obicĭnuite", de pe unde Greciĭ lovĭaŭ pe Unguri, erau anume pe mallulu occidentalu allŭ fluviuluĭ Temeşŭ.

Sub numele de Tauro-sciţia, pe de altă parte, Cinnamŭ înţellege porţiunea de gĭosu a Galliţieĭ, aşeḑata între Moldova şi Ungaria şi pe unde este oraşulŭ Halicıu: „κατὰ Γαλίτζης χώρας Ταυροσκυθικῆς" (69).

Generalulu Alessiŭ attaca pe Ungurĭ la appusŭ despre Banatŭ, éru generaliĭ Lamparda şi Petralifa la resăritŭ despre Moldova.

Territoriulu, prin care ĭ-a attacatu cellŭ de allŭ treilea generalŭ Leone Batatze, avêndu cu dênsulŭ „o mare mulţime de Vlachĭ", se affla între celle-l'alte doue, adecă între Banatŭ şi Moldova.

Éccĕ déro Ţérra-Romanéscă, care degia de pe atuncĭ se întindea cellŭ puţinŭ pênĕ la Brăila, fiindŭ-că altŭ-felĭu Cinnamu n'aru fi pus'o în învecinarea Măriĭ-negre.

---

(67) V, 4, p. 260: „Ἀλέξιον μέν, ᾧ τὴν θυγατέρα ἠγγύα, στρατεύ„μασιν ἅμα πολλοῖς ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἔπεμπε δόκησιν ἐμποιήσοντα Οὔν„νοις ὡς ἐκ τῶν συνήθων καὶ πάλιν αὐτοῖς ἐπιτεθήσεται χωρίων, Λέοντα „δέ τινα Βατάτζην ἐπίκλησιν ἑτέρωθεν στράτευμα ἐπαγόμενον ἄλλο τε „συχνὸν καὶ Βλάχων πολὺν ὅμιλον, οἳ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἄποικοι πάλαι „εἶναι λέγονται, ἐκ τῶν πρὸς τῷ Εὐξείνῳ καλουμένῳ πόντῳ χωρίων „ἐμβαλεῖν ἐκέλευεν εἰς τὴν Οὐννικήν, ὅθεν οὐδεὶς οὐδέποτε τοῦ παντὸς „αἰῶνος ἐπέδραμε τούτοις, etc."

(68) P. 11, 12, 104, 114, 119, 131, 133, 213, 217, 222, 226, 239, 240, 257.

(69) Lib. III, c. 11, p. 115 — Cf. lib. V, c. 10, p. 232.

Doue particularitaţĭ sunt fórte interessante.

La 1170 Munteniĭ relataŭ istoriculuĭ grecŭ despre originea némuluĭ romănescŭ : οἵ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἄποικοι πάλαι εἶναι λέγονται, întocmaĭ precumŭ cu patru secolĭ maĭ în urmă, pe la 1532, povestĭaŭ eĭ călletoruluĭ italianŭ : „dicono esser venuti anticamj da Roma“ (70).

„Marea mulţime a Vlachilorŭ“, Βλάχων πολὺν ὅμιλον a luĭ Cinnamŭ, este pe deplinŭ identică cu espressiunea din treĭ bulle papale de pe la 1236—1239, adecă posterióre numaĭ cu vr'o gĭumetate de secolŭ, în carĭ se ḑice : „mulţimea poporuluĭ, crescută peste mĕsură în ţérra Severinuluĭ“ (71).

Arruncândŭ acumŭ o cătătură assupra mappeĭ, noĭ ne încredinţâmŭ dela prima vedere, cumŭ-că invasiunea Vlachilorŭ, descrisă de autorulu bizantinŭ, a fostŭ operată anume assupra Ardéluluĭ dintre Făgăraşŭ şi Braşovŭ, căcĭ spre oriinte dela acéstă liniă crescetulŭ Carpaţilorŭ apucă *susŭ* spre Galliţia, încătŭ pe acollo, ἐπιστείλας ἄνωθέν ποθεν ἐς τοὺς προσοικοῦντας τὴν Ταυροσκυθικὴν ἐμβαλεῖν Οὔννους, fusese îndreptată cea-l'altă oştire a Grecilorŭ sub povéţa luĭ Lamparda şi Petralifa.

Actulŭ maghiarŭ din 1231, analisatŭ în paragrafulŭ precedinte, ne înzestrase cu annulŭ 1170 ca datulŭ approssimativŭ allŭ stabiliriĭ dominaţiuniĭ Bassarabilorŭ în ţérra Făgaraşuluĭ.

Bizantinulŭ Cinnamŭ, confirmândŭ acellŭ datŭ cu tótă imperiósa autoritate a contimpuranităţiĭ selle, ni maĭ communică pênĕ şi modalitatea evenimentuluĭ.

Certitudinea e perfectă (72).

Pe la 1170 Olteniĭ dela Severinŭ, profitândŭ de duşmănia dintre imperiulŭ bizantinŭ şi regatulŭ maghiarŭ, se alliază cu cellŭ de'nteĭu, năvăllescŭ în Ardélŭ şi copprindŭ prin focŭ şi sabiă ducatulŭ Făgăraşuluĭ.

Mândri de noua lorŭ stăpânire pe ambele pólle alle Carpaţilorŭ, răpindŭ de sub sceptrulŭ maghiarŭ unŭ petecŭ allŭ Transilvanieĭ, care la Muntenĭ totŭ-d'a-una se numĭa „Ţérră-Unguréscă“ (73), Bassarabiĭ anină de atuncĭ încóce în titlulŭ domnescŭ *Ungria* cătră *Vlachia*.

„Domnŭ allŭ Ungro-vlachieĭ“ însemna pentru dênşiĭ : *Dominus Hungariae et Valachiae.*

Erà ce-va ca „roy d'Angleterre *et de France*“ în diplomele regilorŭ normanḑĭ din secolulŭ XIV.

Pe ţermulu Danubiuluĭ, ca şi pe aĭ Tamiseĭ, de dincóce *domnia Ungarieĭ,* de dincollo *regalitatea Francieĭ*, aŭ fostŭ de'nteĭu formula uneĭ realităţĭ essagerate, apoĭ în cursŭ

(70) Maĭ susŭ nota 3.

(71) *Theiner*, op. cit., 150—51, din 1236 : „*multitudo gentium* terrae Ceurin.“—*Ibid.*, 165, din 1238: „terram, quæ Zemram nominatur, in qua dudum desolata *excrevit populi multitudo...*“— *Ibid.*, 171, din 1239 : „circa partes Bulgariæ in terra, que Zeuren nominatur, que dudum fuerat desolata, *populi multitudo supercreverit.*“

(72) Să se véḑă acumŭ monstruósa maliţiă séŭ nesciinţă, una din doue, cu care *Engel*, *Gesch. d. Bulg.*, 391, şi maĭ cu sémă *Rösler*, *Rom. Stud.*, 85, deslipindŭ din narraţiunea luĭ Cinnamŭ numaĭ passagĭulŭ despre corpulŭ isolatŭ allŭ luĭ Batatze şi lăssândŭ contestulŭ cu totulŭ la o parte, se sbucĭumă a dovedi, că Βλάχοι de lôngă Marea-négră eraŭ de peste Dunăre! Nu maĭ puţinŭ retăcitŭ, dar nu din rea voinţă, este *Thunmann*, *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen Völker*, Leipzig, 1774, in-8, p. 344, prefăcêndŭ pe Româniĭ luĭ Cinnamŭ în Moldovenĭ. Totŭ aşa *Gebhardi*, *Gesch. d. Wal.*, 268 Adevĕratulŭ simţŭ, atătŭ de clarŭ, allŭ cuvintelorŭ scriitoruluĭ bizantinŭ, nu-lŭ precepuse pênĕ acumŭ nemine.

(73) Cronica Munténă în *Magazinŭ Istoricŭ*, IV, 231 : „Fi-„indŭ în *Ţérra-Unguréscă* unŭ voevodŭ, ce l'aŭ chiămatŭ Ra-„dulŭ Negru voevodŭ etc.“—*Ibid*, p. 280: „Batorŭ Sigmonŭ, „craĭulŭ *ungurescŭ*...“—Diploma din 1570 în *Venelin*, 183 : „u *Ugr'ska zemle*... ot Iakoba Kozsokaria ot *Sibina*...“—*Condica Vieroşuluĭ*, ap. *Tocilescu*, *Fóia Societăţiĭ Românismuluĭ*, t. 1, Bucur., 1870, in-8, p. 153.—etc.

de seclolĭ o deprindere tradiţională a scribilorŭ Curţiĭ.

Este evidinte, că grandióse titulatură *ungro-vlachă* nu putea surrîde gelóseĭ coróne a Sântuluĭ Stefanŭ.

Ţocmaĭ de aceĭa, evitândŭ cértă, în tóte diplomele latine, accessibile Ungurilorŭ, Bassarabiĭ preferĭaŭ a da ţerreĭ nesupĕrăcĭosulŭ nume de Munteniă : *Transalpina*, pe cândŭ în relaţiunile Ţerreĭ-Românescĭ cu celle-l'alte Staturĭ limitrofe, cu Slaviĭ şi cu Greciĭ, precumŭ şi'n affacerile curatŭ interióre, eĭ se fălĭaŭ cu totŭ dreptulŭ a fi Domnĭ aĭ *Ungro-vlachieĭ*.

Regiĭ maghiarĭ, la rôndulŭ lorŭ, d'abia una singură dată aŭ pronunţatŭ *Ungro-vlachiă*, s'apoĭ cu o reservă fórte semnificativă, anume într'o diplomă slavică a Împĕratuluĭ Sigismundŭ din 1420, hărăzită monastiriĭ Tisména şi 'n care se adaugă immediatŭ : „adecă a Bassarabilorŭ" (74), pentru a arrĕta astŭ-felĭu, că nu territoriulŭ Ungarieĭ se înţellege prin *Ungro-*.

Ce maĭ ḑiceţĭ de perspicacitatea critică a luĭ Pray, Gebhardi, Engel şi Rösler?

Cucerindŭ Făgăraşulŭ, prin possessiunea căruĭ îşĭ întindeaŭ suveranitatea, affară din hotarele Ţerreĭ-Românescĭ, assupra uneĭ părtecelle din regatulŭ maghiarŭ, încâtŭ deveniaŭ *Domnĭ aĭ Ungarieĭ şi Vlachieĭ* totŭ-d'o-dată, — visat'aŭ óre Bassarabiĭ, cumŭ-că se va găssi vre-o dată o sectă de istoricĭ, capabilĭ a restălmăci cu totulŭ pe dosŭ *Ungro-vlachia* prin suzeranitatea Ungarieĭ assupra Munteniei?

În faţa uneĭ teorie atâtŭ de bizarre, cu mare hohotŭ arŭ fi rîsŭ terribilulŭ Alessandru Bassarabŭ, cândŭ strivĭa sub stânce armata regeluĭ Carolŭ-Robertŭ; cu mare hohotŭ arŭ fi rîsŭ terribilulŭ Vladislavŭ Bassarabŭ, cândŭ înfrunta annŭ după annŭ tóte ameninţările regeluĭ Ludovicŭ; cu mare hohotŭ arŭ fi rîsŭ terribilulŭ Mircea Bassarabŭ, cândŭ gonĭa cu ruşine pe splendiḑiĭ cavallerĭ aĭ împĕratuluĭ Sigismundŭ!

Tronulŭ munténŭ din evulŭ mediŭ recunnoscea supremaţia tronuluĭ maghĭarŭ, plătindu-ĭ chĭarŭ unŭ tributŭ; dar natura acelleĭ diplomatice-vassalităţĭ, precumŭ ne vomŭ convinge într'unulŭ din capitoliĭ ulteriorĭ, era absolutamente altŭ-felĭu, de cumŭ şĭ-o nălucescŭ Pray, Gebhardi, Engel şi Rösler.

D'o-camŭ-dată ni va fi de agĭunsŭ, resumêndŭ cercetările de maĭ susŭ, a recapitula în doue-treĭ şirurĭ istoria numeluĭ etnicŭ allŭ Munteniei în secolulŭ XIV :

1-o. *Ţérră-Românéscă*;

2-o. Prin traducere slavo-germană, trecută apoĭ la Grecĭ, la Turcĭ şi chĭarŭ la Românĭ : *Vlachiă*;

3-o. Dela 1170, în urma annessăriĭ dela Ungurĭ a pămêntuluĭ făgărăşénŭ de peste Carpaţĭ : *Ungro-vlachiă*.

Tóte aceste numirĭ, avêndu-şĭ fie-care o propriă însemnĕtate, essistaŭ una lôngă alta :

Cea de 'ntêĭu în gura poporuluĭ;

Cea a doua în scriitoriĭ străinĭ;

Cea a treĭa în stilulŭ cancellarieĭ domnescĭ şi metropolitane.

Să abordâmŭ unŭ altŭ nume tipicŭ allŭ Ţerreĭ-Românescĭ.

Nemicŭ nu póte fi maĭ naturalŭ, decâtŭ a desemna o parte ae locŭ după impressiunea cea maĭ elementară a aspectuluĭ seŭ : déllŭ séŭ valle.

Originea unuĭ poporŭ este câte o dată obscură, érŭ în orĭ-ce casŭ cere o prealabilă

(74) *Venelin*, 49 : „v ugrovlachiiskoi zemli, *sczo est Basarabska*".

cercetare; principele séŭ dinastia, după carĭ s'aru puté numi unŭ Statŭ, trecŭ şi se uĭtă; tĕrrĕmulŭ remâne singurŭ neclintitŭ în midu-loculŭ tuturoru vicissitudiniloru, isbindu-ne dela cea de 'nteiu cĭocnire şi nedesminţindu-se nicĭ o dată.

Aru fi oţiosu din parte-ne a grămădi aci denumirĭ locale, datorite posiţiuniĭ muntóse séu vallene a territoriuluĭ, deşi nu e greŭ a offeri unŭ lungŭ registru, începêndu cu strabuna Roma, în faţa cariĭa, dela prima 'ĭ appariţiune pe scena istorieĭ, locuĭau degia doue antice triburĭ italice: *Hernici* séŭ Muntenii şi *Aequi* séu Vallenii (75).

Sa ne marginimŭ în sfera Dacieĭ.

Gotulu Iornande o zugravĭa în secolulŭ VI: *cunună de munţĭ* (76).

Din tóte provinciele Dacieĭ, Ţérra-Românésca şi-a căstigatŭ maĭ în speciă numele de *Munteniă*, pe care înse l'aru fi pututŭ revindeca cu acella-şĭ dreptu Moldova, Ardélulŭ, Crişiana, Temeşiana şi chiarŭ România de peste Dunare, căcĭ Provedinţa, veghiândŭ la câile de conservare alle némuluĭ romanŭ din Oriinte în viscolulu nenumerateloru invasiuni barbare, se pare a fi sadĭtu pretutindenĭ cate unu munte sub paşiĭ sentinelleloru luĭ Traianu.

Originea acesteĭ numirĭ este eminamente din evulu mediu.

In deşertŭ s'au încercatŭ uniĭ a inventa pe socotélla anticitaţiĭ o Daciă Munténa, *Dacia Alpestris*, care în realitate nu se găsesce nicairi în inscripţiuni séu în autorĭ classicĭ (77).

Cuceritoriĭ Romanĭ privĭaŭ actuala Ţérră-Românéscă totŭ-d'a-una din direcţiunea Dunăriĭ, unde munţiĭ gĭócă unŭ rollŭ pré-secundarŭ.

Numaĭ dóră în véculŭ de midu-locŭ acéstă porţiune a Dacieĭ începe a fi maĭ bine cunnoscută despre nordŭ, appusŭ şi resăritu, de unde o attacaŭ mereŭ Germaniĭ, Slaviĭ, Unguriĭ şi differite hórde orientale, întimpinândŭ toţĭ în calle, maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ, stăncósa barricadă a Carpaţilorŭ.

A merge spre Oltŭ, era pentru dênşiĭ a trece *peste munţĭ*, „ultra Alpes", după cumŭ se rostĭa diplomatica latină a Maghiarilorŭ de prin secolulŭ XIII (78).

Pe de altă parte însişĭ Româniĭ, siliţĭ necontenitŭ în faţa năvalleĭ pagâne a căuta refugiŭ în nebiruita cetate alpină, s'aŭ deprinsŭ atuncĭ, printr'o procedură firéscă a spirituluĭ umanŭ, a identifica concepţiunea de *patriă* cu ideia de *munte*, întocmaĭ precumŭ orăşénulŭ séŭ săténulu simboliséză ţérra prin casă, prin căminŭ, prin vétră.

In acestŭ modŭ s'a născutŭ de sine'şĭ numele de *Munteniă*, convenindŭ d'o potrivă străinilorŭ şi pămêntenilorŭ, căcĭ fie-care îllŭ putea înţellege din propriulŭ seŭ puntŭ de vedere.

Superficialitatea permise unora de a crede, cumu-că numaĭ Moldoveniĭ arŭ fi botezatŭ astŭ-felĭu Ţérra-Românéscă (79).

Este o erróre capitală.

Vomŭ enumera maĭ ânteĭu tóte casurile din secolulŭ XIV, în carĭ cuvêntulŭ *Transalpina*, ca numele *Munteniei*, figuréză în

(75) *Servius in Aeneid*, VII, vers. 684 sq.—*Festus*, verbo: Hernici

(76) *El. Closs*, Stuttgart, 1866, in-16, V, p. 26: „Dacia est „*ad coronae speciem arduis alpibus emunita.*"

(77) *Ackner*, *Die Colonien der Römer in Dacien*, Wien, 1857, in 4, p. 8—10. — *Gebhardi*, *Engel*, etc.

(78) Diploma regeluĭ Ladislavŭ din 1285 ap. *Féjer*, V, 3, 274: „aliquam partem de regno nostro, *ultra alpes* existentem", vorbindŭ despre resbellulŭ Ungurilorŭ cu voevodiĭ muntenĭ Liténŭ şi Bărbatŭ.—Cf. *Katona*, VI, 911.

(79) *Papiŭ*, *Românulŭ*, 1871, dec. 4.

actele Bassarabilorŭ celle scrise în limba latină:

1-o. O monetă dela Vladislavŭ Bassarabŭ dintre 1360—1372, întitulându-se: „Vaivoda *Transalpinus*“ (80);

2. O diplomă dela acella-şĭ principe din 1368 (81);

3. O altă din 1369 (82);

4. Idem din 1372 (83);

5. Ambassada în Polonia la 1389 din partea luĭ Mircea cellŭ Mare: „woiewodae *Transalpini*“ (84);

6. Totŭ aşa din 1390 (85);

7. Idem din 1391 (86);

8. Tractatulŭ între acella-şĭ principe şi împĕratulŭ Sigismundŭ din 1395 (87).

Dintre actele străine în limba latină totŭ din secolulŭ XIV nu menţionâmŭ nicĭ unulŭ, fiindŭ-că maĭ tóte sunt unanime a traduce *Muntenia* prin *Transalpina* séŭ căte o dată *Ultralpina* (88), affară numaĭ dóră de doue bulle papale din 1370, una cătră Vladislavŭ Bassarabŭ şi cea-l'altă cătră vĕduva luĭ Alessandru Bassarabu, în carĭ amĕndoue, printr'o escepţiune fórte remarcabilă, occurge numele *Vlachia* (89).

Să ne maĭ întrebâmŭ óre, décă *Transalpina*, adecă *ţérră-de-peste-munţĭ*, este séŭ nu totŭ una cu *Muntenia*?

(80) O vomŭ descri în Cartea IV.
(81) Maĭ susŭ § 1. nota 90.
(82) *Ibid.* nota 44.
(83) *Ib.* nota 96.
(84) *Ib.* nota 27.
(85) *Ib.* nota 29.
(86) *Dogiel*, I, 599.
(87) *Pray*, *Dissert.*, 144.
(88) *Theiner*, *Mon. Hung*, I, 691.
(89) *Magaz. Ist.*, III,130-135.—*Raynaldus*, *Annales ecclesiastici post Baronium*, Romae, 1646-77, in-f., t. 16, nr. 5: „Ladizlao Waydae *Vlachiae*...“—„Alexandri Waydae in *Vlachia* viduae“.

Essistă unŭ modŭ indirectŭ de a adduce acéstă cestiune la ultima evidinţă, în faţa căriĭa să pălĕscă orĭ-ce dubiŭ.

Unŭ casŭ absolutamente identicŭ, o copiă aşa ḑicêndŭ fotografică, ni se presintă în Ardélŭ.

Acestŭ cuvêntŭ, devenitŭ de vécurĭ nume românescŭ allŭ Transsilvanieĭ, derivă din numele 'ĭ unguerescŭ *Erdély*, după vechĭa ortografiă maghiară *Erdeel* (90), formându-se în graĭulŭ poporuluĭ întocmaĭ după aceĭa-şĭ procedură eufonică, prin care grecesculŭ ἐργάτης s'a prefăcutŭ în *argatŭ* séŭ lătinesculŭ *ericius* în *aricĭu*.

Erdély provine la rêndulŭ seŭ din radicala maghiară *erdö*, care însemnéză *codru* (91).

Prin urmare, Ardélulŭ este *Codreniă*.

Lătinesce: *Silvania*.

De ce dérö s'a maĭ adausŭ la începutŭ unŭ *Trans*, combinându-se astŭ-feliŭ *ţérră de peste codri* în locŭ de *ţérra codrilorŭ?*

Pentru că latinitatea, fiindŭ în evulŭ mediŭ limba officială a Europeĭ întregĭ, căuta într'adinsŭ a se pleca după convenința generalităţiĭ popórelorŭ, érŭ nu a unuĭ singurŭ.

(90) *Chronicon Budense*, 37.—Turciĭ: *Erdel-ban*, şi Serbiĭ: *Erdel*, conservă pênĕ astă-ḑĭ acéstă formă primitivă. Veḑĭ *Leunclavius*, *Annales sultanorum Othmanidarum*, Francof., 1596, in-f., p. 191, şi *Karadzit*, *Lexicon*, 153.

(91) Amatoriĭ de curiosităţĭ potŭ citi în famosulŭ *Lexicon Valachico-Latino-Hungarico-Germanicum*, Budae, 1825, in-8, p. 29, sublima etimologiă a Ardéluluĭ: „a civitate *Ardisu* „vel *Argisu*, vel forte a Lat *Ardelio*, *id est homo inquietus*.“ Şi totuşĭ autoriĭ scieaŭ unguresce! Éccĕ pênĕ la ce gallimatiă póte conduce spiritulŭ de sistemă!—Nu maĭ puţinŭ escentrică este opiniunea unuĭ Sassŭ, carele cunnósce şi acella limba maghĭară, dar îĭ conveniĭa maĭ bine din originalitate a se pre-âmbla în lumea celtică. Veḑĭ *Möckesch*, *Die celtische Abstammung der Walachen*, Hermannstadt, 1967, in-8, p. 34: „Das Wort Ardeal ist *eben so gut und celtisch als das Wort* „*Ardennen oder Artgal*, *oder Artalbinum*, *Ardec*, *Ardea* „*Ardala-Hög*, *Ardaban*, *Ardagan*, *Artaxerxes* etc.“

Germanŭ, Slavŭ, Ungurŭ, Latinu, nemin nu putea întra în Ardélŭ fără a da *peste codri*, carĭ îĭ blănĭaŭ cu prisosŭ hotarele de gĭurŭ în gĭurŭ.

Pentru toţĭ era *ţérră-de-peste-codri.*

De aci *Trans-silvania.*

Pentru indigenĭ înse acestŭ *trans* séŭ *peste* constituĭa o formă absurdă, căcĭ patria lorŭ nu se affla *peste codri*, ci eraŭ chĭaru *codriĭ*: *Erdély—Ardélŭ.*

Cu tóte astea, de căte orĭ scrieaŭ lătinesce, eĭ eraŭ constrînşĭ a întrebuinţa vrêndŭ-nevrêndŭ essoticulŭ nume de *Trans-silvania*, fiindŭ-că altŭ-feliŭ s'arŭ fi espusŭ a da locu confusiuniĭ.

Devenise unŭ cuvêntu tecnicŭ.

Ardélŭ séŭ *Erdély*, adecă *Silvania* séŭ *Codreniă*, fară nicĭ o ideiă de *trans*, remăneaŭ pentru usulŭ localŭ.

In fondŭ înse, fie *Trans-silvania*, fie *Ardélŭ*, este totŭ una, offerindu-ni noţiunea essenţială de *codru.*

Numile *Munteniă* şi *Trans-alpina* trecŭ din puntŭ în puntŭ prin aceĭa-şĭ desfăşurare analitică.

Bassarabiĭ admiseră în actele lorŭ latine *Trans-alpina*, în locŭ de *Alpina*, numaĭ spre a înlatura orĭ-ce ecuivocitate în relaţiunile lorŭ cu strainiĭ, pe cândŭ la dênşiĭ a-casă acestŭ termenŭ anormalŭ se înlocuĭa totŭ-d'a-una prin forma'ĭ cea correctă: *Ţérră-Muntenéscă.*

Printr'o cĭudată coincidinţă, Italia era cunnoscută în evulŭ mediŭ totŭ sub epitetulŭ de *Transalpina*, încătŭ verbulŭ *transalpinare*, fără vre-o altă esplicaţiune, însemna a merge la Roma (92).

Azardurĭ de acéstă natură nu sunt de lăpĕdatŭ.

Romăniă la Oltŭ şi Romăniă la Tibru, Transalpină la noĭ şi Transalpină de dincollo, décă acéstă apropiare nu procură istorieĭ vr'o conclusiune sciinţifică, încaĭ opresce pe locŭ mintea lectoruluĭ într'o pausă de cugetare, érŭ o cugetare chĭarŭ indifferinte zămislesce o verigă de alte cugetărĭ, dintre carĭ cea de pe urmă póte fi fórte instructivă.

Maĭ este o altă coincidinţă totŭ atătŭ de băttĕtóriă la ochĭ.

Vĕḑurămŭ maĭ susŭ, că celle doue regiunĭ, carĭ aŭ purtatŭ totŭ-d'a-una maĭ cu precădere falniculŭ nume de *Ţerre-Romănescĭ* séŭ *Vlachie*, aŭ fostŭ Muntenia şi Tessalia.

Eĭ bine, aci éröşĭ ne'ntimpină o nouă analogiă.

Precumŭ Vlachia dela Dunăre se numĭa *Trans-alpina*, totŭ astŭ-feliŭ Vlachia din Hemŭ se ḑicea *Za-goria* (93), adecă *peste-munţĭ*, o traducere slavică litterală a cuvêntuluĭ latinŭ: *ζa*(trans)-*gory*(alpes).

In rapportŭ cu posiţiunea geografică a Serbieĭ şi a Bulgarieĭ acea ţérră se afla *peste*

---

(92) *Du Cange*, VI, 637 : „Transalpinare—Romam vel in Italiam contendere".

(93) *Leake, Researches in Greece*, London, 1814, in-4, p. 103, 217, 372, 407.—*Fallmerayer*, 236.—*Theiner, Monumenta Slavorum Meridionalium*, Romae, 1863, in-f., t. I, p. 17, an. 1202: „Basilius indignus Archiepiscopus et pastor de *Zagora.*" —Acellaşĭ personagĭu *ibid.*, p. 25, an. 1204 : „Basilius, Archiepiscopus Trinovitanus, Bulgarorum et *Blachorum* Primas." — *Codinus* ap. *Stritter*, II, 673, an. 1185 : „Initium cepit in „*Zagoria* (Ζαγορία) bellum *Valachorum* (Βλαχῶν)", acollo unde *Choniates, ibid*: „*Haemi montes* accolas, qui *Blachi* nominan„tur etc." —Peste Dunăre eraŭ în evulŭ-mediŭ maĭ multe regiunĭ curatŭ slavice, numite de assemenea *Zagoria*, precumŭ arrétă *Şafarjk*, *Staroz.*, 619, nota 73. In unele casurĭ singurulŭ modŭ de a distinge cu sicuranţă pe cea românéscă, este de a confrunta căte maĭ multe passage séŭ maĭ mulţĭ autorĭ assupra unuĭa şi accelluĭa-şĭ omŭ séŭ evenimentŭ, după cumŭ amŭ făcut'o noĭ maĭ susŭ în nota de faţă. Şafarjk, Stritter şi alţiĭ, scăpândŭ din vedere acéstă regulă de critică, confundă căte-o dată Zagoria cea română cu vre-una din celle serbe séŭ bulgare.

munţĭ, anume Balcanĭ, întocmaĭ precumŭ Banatulŭ Severinuluĭ se afla *peste munţĭ*, anume Carpaţĭ, în rapportŭ cu posiţiunea geografică a Ungarieĭ şi a Polonieĭ.

Nu póte fi înse nicĭ o îndoélă, cumŭ-că Românii dela Pindŭ, deşi accepeaŭ în relaţiunile lorŭ cu Slaviĭ *Za-goria*, totuşĭ eĭ-înşiĭ nu-şĭ puteaŭ numi ţérra romănesce *Peste-munteniă*, ceĭa-ce arŭ fi fostŭ insipidŭ, ci numaĭ *Munteniă*, essactamente ca şi fraţiĭ lorŭ dela Danubiŭ.

Vlachiă şi Vlachiă, Munteniă şi Munteniă, o voce la Bucegĭu şi unŭ ecoŭ la Pindŭ, — să fie óre totŭ unŭ gĭocŭ allŭ întêmplăriĭ? Pentru noĭ uniĭ azardulŭ nu essistă în decretele Universuluĭ, căcĭ cea de'ntêĭu a luĭ manifestare, orĭ-cătŭ de efemeră, arŭ distruge totala armoniă. . .

O dată demonstrându-se adevĕrulŭ, cumŭ-că nu numaĭ Moldoveniĭ, ci aprópe tóte celle-l'alte popóre, şi maĭ cu sémă chĭarŭ indigeniĭ ḑiceaŭ Ţerreĭ-Româneseĭ *Munteniă*, cată să urmărimŭ după putinţă în celle maĭ vechĭ fŏntâne însăşĭ forma românéscă a acestuĭ cuvêntŭ, ceĭa-ce este cu atătŭ maĭ anevoiă, cu cătŭ noĭ nu possedemŭ pênĕ acumŭ nemicŭ destullŭ de substanţialŭ în limba nóstră naţională de prin secoliĭ XIII, XIV şi XV.

Italianulŭ Bonfinio, născutŭ la 1427 şi rĕposatŭ la 1502, trăitŭ maĭ tótă viuéţa sea in Ungaria, amicŭ şi istoriografŭ allŭ regeluĭ Mateĭu Corvinŭ, scriitorulŭ cellŭ maĭ competinte în privinţa străbunilorŭ nostri, repetă de treĭ orĭ într'unŭ singurŭ passagĭu, că pămêntulŭ Bassarabilorŭ se chĭamă *Munteniă*: „Montana" (91)

Tractatulŭ commercialŭ din 1407 între Moldova şi Polonia, carele nĭ-a servitŭ atâtŭ de multŭ în primulŭ paragrafŭ allŭ acesteĭ scrierĭ, deşi numesce pretutindenĭ Ţérra-Românéscă *Bassarabiă*, precumŭ vomŭ vedé maĭ la valle, totuşĭ mărfurilorŭ de acollo, şi anume cereĭ, le dă calificarea de *muntenescĭ*: „muntianskyi" (92).

Ambele aceste isvóre, atâtŭ Bonfinio, precumŭ şi tractatulŭ moldo-polonŭ, unulŭ scriêndŭ pe la 1450 şi cellŭ-l'altŭ scrisŭ pe la 1400, trebuĭ socotite în casulŭ de faţă ca făcêndŭ parte din secolulŭ XIV, căcĭ înregistréză unŭ lucru degĭa generalmente cunnoscutŭ pe atuncĭ dela Lembergŭ pênĕ la Buda, adecă ce-va înrădĕcinatŭ cu multŭ maĭ de 'nainte.

Peste unŭ secolŭ şi maĭ bine, pe la 1520, numele de *Munteniă* era atâtŭ de respânditŭ în Ţérra-Românéscă, încâtŭ biografulŭ luĭ Négoiă-Bassarabŭ îllŭ întrebuinţéză de vr'o ḑece orĭ, bună-óră:

1-o. „Nifonŭ, Patriarculŭ Ţarigraduluĭ, „care a strălucitŭ în multe patime şi ispite în „Ţarigradŭ şi în *Ţérra-Muntenéscă*";

2-o. „De acesta încă mărturisise sfântulŭ „Nifonŭ maĭ 'nainte, ca şi de *Ţérra-Muntenéscă*";

(91) ***Rerum Ungaricarum libri XLV***, Viennae, 1744, in-f. p. 21: „ad Tibiscum usque spatiatur, quod *montanae Daciae* „caput est, quam Ripensem plerique dixerunt, et *nunc Montanam Valachiam appellant* Altera vero Valachia, cui Mol-„daviae nomen est, inter Istrum et Tyram, ab Hierasso *mon-„tanae Valachiae* termino ad Euxinum usque Pontum exten-„ditur." — Cf. *Petancio*, citatŭ maĭ gĭosŭ în nota 133.

(92) *Akty Zapadnoi Rossii*, I, 32.—*Archiva Istorică*, I, 1, 130: „A *Muntianskyi* vosk i Braszevskyi slobodno im est "— Despre esportaţiunea cereĭ muntenescĭ éttă ce ḑice peste patru secolĭ *Peyssonel*, *Le commerce de la Mer-Noire*, Paris, 1787, in-8, t. 2, p. 185: „La cire est le plus considérable article „du commerce de sortie de Walaquie; elle est de très-belle „qualité, et la quantité en est immense". — Éccĕ o marfă, assupra căriĭa vicissitudinile vécurilorŭ n'aŭ avutŭ nicĭ o influinţă! La 1407 şi la 1787 — totŭ una.

3-o. „Ḑisese maĭ'nainte de Radulŭ-vodă şi „de *Ţérra-Muntenéscă*;"

4-o. „Alţiĭ se răsipiră prin tótă *Ţérra-„Muntenéscă"* ;

5-o. „Maĭ vĕrtosŭ în *Ţérra-Muntenéscă* „marĭ şi minunate mŏnăstirĭ a făcutŭ" ;

6-o. „Mutarea aceĭ sfinte icóne din Ţa-„rigradu în *Ţérra-Muntenéscă"* ;

7-o. „Toţĭ egumeniĭ din *Ţérra-Muntenéscă"* ;

8-o. „Tóte mŏnăstirile *Ţerreĭ-Muntenescĭ"* etc. (93)

Nu ne pogorîmŭ în timpiĭ maĭ de dincóce.

Ni agĭunge a fi probatŭ, că 'n secolulŭ XIV, décă nu şi maĭ încollo, numele de *Munteniă* era totŭ atâtŭ de communŭ pe malurile Oltuluĭ, ca şi acella de *Ţérră-Românéscă*, căḑêndŭ treptatŭ în desuetudine cu fórte multu maĭ târḑiŭ, d'abia şi d'abia după 1700 (94).

Muntenia, tradusă lătinesce în stilŭ diplomaticŭ prin *Transalpina*, servi totŭ în secolulŭ XIV vecinilorŭ nostri Ungurĭ pentru a împune Ţerreĭ-Românescĭ o denominaţiune, care s'a păstratŭ pênĕ astă-ḑĭ în graĭulŭ maghiarŭ, anume *Havas-Alföld*, adecă „Munteniă-de-gĭosŭ", deşi acestŭ termenŭ circuléză la dênşiĭ, ca şi la noĭ, în concurrinţă cu *Olàh-orszàg*, adecă „Româniă"(95).

(93) *Archiva Istorică*, I, 2, 133—150.

(94) *Radu Popescu* în *Istoria Ţerreĭ-Românescĭ*, ed. Ioanidu, Bucur., 1859, in-8, t 2, pênĕ la p. 344, este plinŭ la totŭ passulŭ de *Muntenĭ* şi *Ţérra-Muntenéscă*.

(95) Unŭ memoriŭ din secolulŭ XVII în *Rumy, Magyar emlékezetes irások*, Pesten, 1816, în-8, t. 2, p. 18—19 : „E-„zen Doctor Ferentz vólt Batori Sigmondal, midön *Havasal-„földébe* ment haddal, és ott amaz hires Tyrannus Mihály „Vajdával, ki egyéb aránt igen vitéz Fejedelem vólt, mind „két *Olah Országokut'* birto etc. "— Bassarabiĭ, cândŭ scrieaŭ unguresce, admitteaŭ eĭ-înşiĭ numele *Havas-Alföld*, bună óră într'unŭ actŭ dela Constantinŭ-vodă Şerbanŭ în *Kemény, Notitia Archivi Capituli Albensis*, Cibinii, 1836, în-8, t. 1, p. 18: „My Constandyn Vayda, Isten Kegyelmességéböl *Ha-„vas Alföldének* Ura etc."— Cf. cronica luĭ Ianoşŭ Bors în *Kemény és Kovacs, Erdélyország' története'i 'tara*, Kolozsvártt, 1837, în-8, t. 1, p. 179 etc. — *Transichenfels, Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens*, Kronstadt, 1860, in-8, passim.— Cf. *Heltai, Historiás Enek*, Kolozsvárt, 1577, in-4, pass., etc.

Litteratura ungară pênĕ pe la 1500, maĭ cu sémă cea istorică, a fostŭ tótă eminamente latină, încâtŭ nĭ-arŭ fi a-nevoiă a verifica în ea essistinţa uneĭ vorbe curatŭ maghiare; dar acésta nu ne împedecă de a puté dovedi, prin probe indirecte fórte ponderóse, vechimea cuvêntuluĭ *Havas-Alföld*.

Şi étă cumŭ.

1-o. Tóte monumentele litterare alle Ungarieĭ din secolulŭ XVI, cândŭ se ivesce acollo prima mişcare intellectuală într'unŭ înţellesŭ naţionalŭ, numescŭ în unanimitate astŭ-felĭu Ţérra-Românéscă, ceĭa-ce arétă cu destullă elocinţă, că însăşĭ espressiunea este cu multŭ maĭ bĕtrână.

2-o. „Munteniă-*de-gĭosŭ"* (Havas-*Al*föld), implică necessarmente, cumŭ-că Moldova, cea-l'altă provinciă română dela Dunăre, era considerată în acella-şĭ timpŭ de către Ungurĭ ca „Munteniă-*de-susŭ* (Havas-*Felsö*-föld), după cumŭ, în adevĕrŭ, o şi desemnéză superioritatea'ĭ orografică; fiindŭ înse, că o assemenea numire, pe care noĭ n'o afflămŭ nicăirĭ în vre-una din sorginţile seculuĭ XVI, perise chĭarŭ din limba cea viuă a poporuluĭ maghiarŭ înainte de 1500, este dérŏ evidinte, că ea trebuĭa să-şĭ fi făcutŭ traĭulŭ într'o epocă anterióră: pe la 1400 séŭ maĭ încollo.

3-o. Către 1450 ideĭa *Munteniei-de-gĭosŭ* era degia trecută dela Ungurĭ la Polonĭ, carĭ aŭ applicat'o, negreşitŭ, în simţulŭ proprieĭ lorŭ posiţiunĭ geografice, adecă pe Moldova

aŭ numit'o Moldovă-de-susŭ, érŭ pe Muntenia *Moldovă-de-gĭosŭ* (96): *susulŭ* şi *gĭosulŭ* sunt aci învederatŭ de provenință maghiară (97), cu acea numaĭ deosebire, că Ungaria, fiindŭ maĭ aprópe de Muntenĭ, îĭ lua pe dênşiĭ de normă pentru ambele elemente alle antiteseĭ, pe cândŭ Polonia preferĭa pe Moldovenĭ, fiindŭ limitrofă cu acestiĭa (98).

4-o. In secolulŭ XIV Ţérra-Românéscă nicĭ că putea a nu fi avutŭ în limba maghiară vre-unŭ nume propriŭ, fiindŭ-că de pe timpulŭ împĕratuluĭ Sigismundŭ (1386 — 1437) Unguriĭ se apucară deqĭa a boteza în felĭulŭ lorŭ pênĕ şi localitățile celle mĕnunte din Muntenia, metamorfosândŭ bună-óră Câmpu-lungulŭ in *Hosszumező*, după ortografia archaică *Hozzywmezw*, dela *hosszù* — lungŭ şi *mező* — câmpŭ. (99)

Aşa dérŏ perpetuitatea cuvêntuluĭ *Havas-Alföld* în litteratura națională maghiară; dispariţiunea limbistică a correlativuluĭ seŭ *Havas-Felsöföld* înainte de 1500; imprumutarea acesteĭ numirĭ de către Polonĭ de pe la 1450, şi obiceĭulŭ unguresců de a traduce nomenclatura română de pe la 1380; tóte acestea concurgŭ la unŭ locŭ a demonstra, cumŭ-că fiiĭ luĭ Arpadŭ numĭaŭ Ţérra-Românéscă în graĭulŭ lorŭ: „Munteniă-de-gĭosŭ", în secolulŭ XIV, décă nu şi maĭ de'nainte.

Să trecemŭ la Polonĭ.

Eĭ chĭamă Ţérra-Românéscă: *Multany*.

De'nteĭu o scurtă lămurire filologică.

Limba polonă înlocuesce generalmente numile ţerrelorŭ prin nominativulŭ îmmulţitŭ allŭ numilorŭ popórelorŭ: astŭ-felĭu ea ḑice *Italianiĭ* în locŭ de *Italia* (Wlochy), *Germaniĭ* în locŭ de *Germania* (Niemcy), *Boemiĭ* în locŭ de *Boemia* (Czechy), *Unguriĭ* în locŭ *Ungaria* (Wegry), *Românĭĭ* în locŭ de *România* (Wolochy) etc.

Totŭ aşa *Multany*, numirea polona a Ţerreĭ-Românescĭ, nu e decâtŭ nominativulŭ îmmulţitŭ allŭ cuvêntuluĭ *Multan*, carele la rôndulŭ seŭ, luatŭ chĭarŭ dela Românĭ, este purŭ şi simplu allu nostru: *Muntén*ŭ, schimbându-se *n* în *l* după o procedură ordinariă în fonetica tuturorŭ limbelorŭ indo-europene, precumŭ *alter* latinescŭ s'a formatŭ din samscritulŭ *antaras*, *alma* italiană din latinésca *anima*, *child* anglescescŭ din germanulŭ *kind* etc. (100).

La începutulŭ secoluluĭ XVI numele *Multany* era de-multŭ vulgarisatŭ în Polonia (101).

Originea'ĭ trebuĭa să fi fostŭ pe atuncĭ fórte vechiă, de óră-ce i se perduse tradițiunea pênĕ într'atâta, încâtŭ celebrulŭ enciclope-

(96) Descrierea polonă contimpurénă a espedițiuniĭ ottomane din 1462 contra luĭ Vladŭ-vodă Ţepeşŭ, în *Zbiór pisarzów polskich*, ed. Galenzowski, secțiunea 2, t. 5, Warszawa, 1828, in-16, p. 182—193: „O uoijeuodzije woloskim „Drakule ktorij zdzijerzal *dulna zijemijc moldawska*. . ."

(97) Secuiĭ şi Unguriĭ din Transilvania numescŭ Ţérra-Românéscă în limbă vorbită numaĭ *Alföld*, adecă *Provinciă-de-gĭosŭ*, ommittêndŭ *Havas* séŭ *Munteniă*, ceĭa-ce ne face a crede, că Poloniĭ vorŭ fi luatŭ ḑicerea anume dela Maghiariĭ din Ardélŭ, cu carĭ se şi învecinéză.

(98) Veḑĭ maĭ la valle nota 131.

(99) *Kemény*, în *Kurz*, *Magaz. für Geschichte Siebenbürgens*, Kronstadt, 1846, in-8, t. 2, p. 100 — *Fejér*, X, 6, 876, 878. — *Nagy*, *Paur*, *Rath* és *Véghely*, *Hazai Okmánytàr*, Györött, 1866, in-8, t. 3, p. 353, actŭ din 1428: „in Hozzyw- „mezw dictarum parcium nostrarum Transalpinarum".—Unŭ actŭ din 1395 ap. *Engel*. *Gesch. d. Wal.*, 160, etc.

(100) *Chavée*, *Lexiologie indo-européenne*, Paris, 1849, in-8, p. 156.

(101) *Kromer*, *De origine et rebus gestis Polonorum*, Basileae, 1568, in-f, p. 213: „*Multani* a nostris, a caeteris vero *Transalpinenses* vocentur".— *Idem*, *Polonia sive de situ regni Polonici*, 1576, reprodusŭ în *Mizler*, *Historiarum Poloniae collectio magna*, Varsaviae, 1761, in-f., p. 118: „*Trans*- „*alpinensis et Moldavicus*, quorum hic a nostratibus peculi- „ariter Valachiae Palatinus dicitur, *ille vero Multanicus*."

distŭ polonŭ Sarnicki nu se sfiea a o deduce : „à multitudine gentium “ (102)

Prima cunnoscinţă maĭ officială a Polonilorŭ cu Muntenia, de care'ĭ despărţîa territoriulŭ Moldoveĭ, avusese locŭ sub Mircea cellŭ Mare (103).

Astŭ-felĭu *Multany* cată să se fi formatŭ pe la finea secoluluĭ XIV.

Transalpina, *Havas-Alföld*, *Multany*, arétă că aprópe Europa întrégă cunnoscea pe atuncĭ Ţérra-Românéscă maĭ allesŭ sub numele topicŭ de *Munteniă*.

Engel ni spune, că Serbiĭ o numĭaŭ *Blacho-ʒaplaninska*, dar păstréză cea maĭ adâncă tăcere assupra fontâneĭ, din care va fi scosŭ acéstă informaţiune.

Ceĭa-ce 'ĭ şi maĭ originalŭ decâtŭ tóte, este că, fălindu-se a fi consultatŭ cronicele manuscripte serbe, ellŭ vĕdesce totŭ-d'o-dată cea maĭ gróssă nescire de limbele slavice, traducêndŭ *Blacho-ʒaplaninska* prin „Romănia Văllénа“, pe cându *planina* însemnéză serbesce ce-va diametralmente oppusŭ : nu *valle*, ci *munte* (104).

Bĭetulu Engel, printr'unŭ qui-pro-quo de tótă frumseţea, confundase ḑicerea slavică *planina* cu locuţiunea latină : *planum*! (105)

Apoĭ pentru ca errórea să pară şi maĭ cĭudată, ellŭ maĭ adaugă cu gravitate, că Ţérra-Românéscă s'a ḑisŭ *Văllénă* anume spre distingere de cea *Munténă* din Tessalia (106).

Şincaĭu şi Seulescu căutaŭ la Pindŭ contrastulŭ *Ungro-vlachieĭ*, Engel pe allŭ *Munteniei!*

In faptŭ *Blacho-ʒaplaninska* este o traducere din litteră în litteră a espressiuniĭ : *Valachia Transalpina*.

Fiindŭ înse că astă din urmă occurge pentru ănteia dată în diplome d'abia în secolulŭ XV (107), érŭ maĭ 'nainte vedemŭ purure numaĭ *Transalpina*, fără *Vlachiă* (108), urméză dérŏ de sine'şĭ, cumŭ-că *Blacho-ʒaplaninska* este unŭ termenŭ modernŭ, cellŭ multŭ de pe la 1500 (109), încâtŭ nu ne póte preoccupa în materia de faţă.

Amŭ agĭunsŭ acumŭ la ultima, cea maĭ interessantă şi cea maĭ necunnoscută numire *munténă* a Ţerreĭ-Romănescĭ : *Vrancea*.

Astă-ḑĭ aşa se chĭamă tótă regĭunea muntósă a districtuluĭ Putna, formândŭ unŭ colţŭ de cĭocnire între Moldova, Muntenia şi Transilvania, peste totŭ vr'o optŭ-ḑecĭ de sate şi cătune.

Tradiţiunea înse n'a uĭtatŭ încă timpulŭ, cândŭ acéstă plassă era cu multŭ maĭ mare.

„Vrancea din vechime, — ḑice d. Ionŭ „Ionescu, — se întindea din apa Milcovuluĭ „pênĕ d'assupra Odobescilorŭ, şi apoĭ linia „Măgureĭ pe drumulŭ Vranceĭ prin satele „Gĭarîştea, Ţifescĭ, Satulŭ-noŭ, Crucea-de-„susŭ, Moviliţă, Marginea Păunescilorŭ şi a „Ruginescilorŭ pênĕ'n Trotuşŭ, copprin-

(102) Ad calcem *Dlugossi*, Lipsiae, 1711, in-f, t. 2, p. 919 : „Puto autem *Multanos* a multitudine gentium, quae eo con-„fluxerant temporibus Romanorum, et varietate confusiune-„que linguarum sic appellari“.

(103) Maĭ susŭ § 1, notele 26, 27.

(104) *Karadzit'*, *Lex*, 505 : „Planina, der Bergwald, saltus, mons silvosus“.

(105) Acéstă observaţiune a făcut'o degia *Rösler*, *Rom. Stud.*, 304 : „Planina aber ist sl. Gebirge und unabhängig vom lat. adj. planus“.

(106) *Gesch. d Wal.*, 148 : „Die Serwier nannten die Wala-„che y *Zemlia Blachozaplaninskaia, d. i. die ebene Wala-„chey, im Gegensatz der gebirgigten am Hämus*“

(107) Maĭ susŭ § 1, nota 49.

(108) Maĭ susŭ § 1, notele 27, 29, 44, 90, etc.

(109) Se întrebuintéză în diplomatică maĭ cu deosebire în secoliĭ XVI şi XVII — Veḑĭ *Kemény*, *Notitia Archiv.* passim. — In secolulŭ XIV nicĭ o dată. — In secolulŭ XV fórte rarŭ.

„ḑêndŭ maĭ tótă plassa Zăbrăuţuluĭ, şi din „plassa Gărlele dela Odobescĭ pe Milcovŭ „în susŭ pênĕ la hotarulŭ ţerreĭ, şi satele din „Răcăcĭunĭ dela Ruginescĭ în susŭ pe Trotuşŭ „pênĕ'n Caşinŭ, copprinḑêndŭ şi Caşinulŭ. „Poporaţiunea din maĭ tóte aceste sate pă„stréză şĭ pênĕ astăḑĭ datinele, obiceĭurile şi „portulŭ Vrăncenilorŭ" (110)"

Prerogativele autonome alle Muntenilorŭ Vranciĭ, accordate lorŭ dreptŭ mângăiare de cătră Stefanŭ cellŭ Mare în urma cuceririĭ, incommodândŭ lăcomia administrativă a Domnilorŭ posteriorĭ, împinseră pe aceştia, pe callea uneĭ împilărĭ indirecte, a totŭ micşura treptatŭ territoriulŭ şi gĭurisdicţiunea turbulenteĭ republice.

In timpulŭ luĭ Cantemirŭ, pe la 1700, Vrancea era degĭa mică (111).

In secolulŭ XVI înse, pe la 1518, curêndŭ după mórtea mareluĭ Stefanŭ, ea trebuĭa să fi fostŭ relativamente fórte mare, de ore-ce pênĕ şi catoliciĭ aveaŭ acollo unŭ deosebitŭ decanatŭ : „*Decanatus Varanczensis*„ (112).

In secolulŭ XV întregulŭ crescetŭ allŭ Carpaţilorŭ, începêndŭ maĭ gĭosŭ de Braşovŭ spre resăritŭ în linia Focşanilorŭ şi apoĭ cotindŭ în susŭ cătră Bacăŭ şi maĭ 'nainte, se chiăma *Vrance.*

Bizantinulŭ Calcocondila îllŭ numesce Πρασοβός.

Intr'unŭ locŭ ellŭ ḑice, că „lungulŭ munte, numitŭ de cătră locuitorĭ *Prasovŭ*", desparte Moldova de Muntenia (113).

Maĭ la valle arrétă, că Mircea cellŭ Mare, mergêndŭ la luptă, depunea spre sicuranţă neveste şi copiĭ în „muntele Prasovŭ" (114), carele făcea parte, prin urmare, din territoriulŭ Munteniceĭ.

Intr'unŭ altŭ locŭ ellŭ dă acella-şĭ nume oraşuluĭ Braşovŭ (115).

Forma Πρασοβός este foneticesce intermediară între *Braşovŭ*, unguresce Brassó, şi între *Vrancea*, în care ultima sillabă fiindŭ inesprimabilă în limba grécă, Calcocondila pronunţa cuvêntulŭ : Βρανσοβός, Πρανσοβός, Πρασοβός.

Ellŭ sciea totŭ-d'o-dată, că *Vrancea* se întinde pênĕ la *Braşovŭ*, şi acéstă aprópiare topografică îllŭ autorisa cu atâtŭ şi maĭ multŭ a confunda ambele numĭ.

Cumŭ-că prin *muntele Prasovŭ* Calcocondila înţellege în doue passage anume regiunea muntósă a Vranceĭ, deşi *lungită* în comparaţiune cu actualitatea, acésta resultă cu unŭ prisosŭ de evidinţă din cuvintele scriitoruluĭ bizantinŭ, pe care în acestŭ punctŭ l'aŭ ghicitŭ fórte bine bĕtrânulŭ Cantemirŭ (116) şi bĕtrânulŭ Şincaĭu (117).

---

(110) *Agricultura română din gĭudeţulŭ Putna*, Bucur., 1869, în-8, p. 19.— Cf. *Codrescu*, *Vrancea*, în *Sutzu*, *Notiţe statistice assupra Moldoveĭ*, Iaşĭ, 1852, în-8, p. 108.

(111) *Beschreibung der Moldau*, Leipzig, 1771, in-8, p. 280.

(112) *Benkö*, *Milcov.*, I, 228, actŭ din 6 martiŭ 1518 : „Mi„chael Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Ecclesiae „Milcoviensis Cathedralis Regni Moldaviensis, venerabilibus „et egregiis Archi-Presbyteris, Decanis, nec non Plebanis, sub „*Comitatibus et Archi-Presbyteriatibus ac Decanatibus* Mil„coviensi, Moldvabanensi, Barczensi, Cibiniensi, *Varan„czensi* etc.—Cf. *ibid.* II, 42 : „*Varanczensis Decanatus, po„situm suum habuit in extremis, Moldaviam versus, Vala„chiæ Transalpinæ finibus*". — Sonulŭ addiţionalŭ *a* în *Varanczensis*, în locŭ de *Vranczensis*, este eufonicŭ, ca şi *Valachus* din *Vlachus*, *Ungaria* din *Ungria* etc.

(113) L. II, p. 77: „ὄρος ἐπὶ πολὺ διῆκον, Πρασοβὸς καλούμενον".

(114) *Ib.*, p. 79: „τὰς δὲ γυναῖκας καὶ παῖδας ἐς τὸ ὄρος τὸ Πρασοβὸν κατεστήσατο περιποιούμενος.

(115) Lib. VII, p. 338: „διὰ τοῦ Πρασοβοῦ ἐς τὸ 'Αρδέλιον etc".

(116) Cron., I, 126 : „Pre aceste doue ţerre le despartŭ *munţiĭ ce se chiamă Vransoviĭ adecă a Vranciĭ*".—In ediţiunea luĭ Calcocondila, pe care o avea la mână Cantemirŭ, era scrisŭ nu Πρασοβὸς, ci Βρανσόβοι, décă nu cumŭ-va traducĕtorulŭ şĭ-a permisŭ aci o licenţă ortografică, ceĭa-ce noĭ nu garantâmŭ.

(117) Cron, I, 370: „*Muntele dela Focşanĭ s'a numitŭ Prasovŭ*".

Dela Braşovŭ dérŏ şi pênĕ maĭ susŭ de Bacâŭ tótă ramura carpatină era *Vrance.*

Nu vomŭ căuta etimologia cuvêntuluĭ, căcĭ ne-amŭ perde, după datina unorŭ filologĭ de messeriă, într'o grămadă de supposiţiunĭ, căte o dată fórte ingenióse, dar maĭ totŭ-d'a-una lipsite de orĭ-ce certitudine.

Vomŭ observa numaĭ, că sonulŭ *n* nu este aci addiţionalŭ, ca în maĭ multe alte vorbe române de origine slavică şi chĭarŭ latină, bună-óră : poru*n*că (poruka), ogli*n*dă (ogledalo), mu*n*că (muka), osâ*n*dă (osuda), rô*n*dŭ (red), dê*n*su (desso), meru*n*tŭ (minutus), pegi*n*gine (petigo), pĕtrê*n*gellŭ (petroselinum), etc., cacĭ atuncĭ, după legea analogieĭ fonetice, nu l'arŭ precede unŭ *a* deschisŭ: Vr*a*nce, ci amŭ avé : Vr*u*nce séŭ Vr*â*nce.

Vomŭ maĭ adauga érŏşĭ, că departe de Putna, tocmaĭ în cuĭbulŭ anticuluĭ banatŭ allŭ Severinuluĭ, se afflă pênĕ acumŭ în plassa Blahniţeĭ o pădure, numită de assemenea *Vrance* (118)

Orĭ-de-unde dérŏ amŭ voi noĭ a deduce originea acesteĭ ḑicerĭ, ea trebuĭ să derive dintr'o radicală *v-r-n* şi să fi semnificatŭ în vr'o limbă primitivă ideĭa de *silva*, *nemus*, *saltus.*

Degia Calcocondila ni arrétă, că Vrancea propriu ḑisă apparţinea Muntenilorŭ în ḑillele mareluĭ Mircea.

Acéstă mărturiă a scriitoruluĭ bizantinŭ nu este necessară.

Cronicele moldovene constată elle-înseşĭ într'unu modu şi maĭ positivŭ, cumŭ-că Stefanŭ cellŭ Mare pe la 1475 a deslipitŭ cellŭ de'nteĭu Vrancea din corpulŭ Munteniei, anessând'o către Moldova, de 'mprĕună cu întregulŭ gĭudeţŭ allŭ Putneĭ (119).

Faptulŭ este peremptoriŭ.

Astŭ-felĭu, pênĕ pe la gĭumĕtatea seculuĭ XV Moldoveniĭ vedeaŭ pe locuitoriĭ din interiorulu Ţerreĭ-Românescĭ prin perspectiva Vranceĭ, încătŭ era totŭ ce póte fi maĭ naturalŭ de a le fi ḑisŭ *Vrănceni*, căcĭ orĭ-cine pleca din Moldova ca să mérgă în Muntenia, se ducea vrêndŭ-nevrêndŭ : *la Vrancea.*

Unica rĕtăcită suvenire a acesteĭ poetice numirĭ, după patru seculĭ de desvĕţŭ, agĭunse pênĕ la noĭ într'una din celle maĭ antice şi celle maĭ frumóse ballade poporane alle Moldoveĭ, numită *Mĭeóră.*

Ca fondŭ, după cumŭ a demonstrat'o cu multă erudiţiune d. Odobescu (120), ea se urcă în anticitatea cea maĭ fabulósă; ca formă înse, cellŭ puţinŭ în privinţa nomenclatureĭ, nu póte fi compusă, decătŭ numaĭ şi numaĭ între 1350-1450, adecă degĭa după descăllecarea Moldoveĭ de către Bogdanŭ-vodă şi înainte de cucerirea Vranceĭ de către Stefanŭ cellŭ Mare.

1350 şi 1450 sunt aci duoĭ terminĭ delimitativĭ indispensabilĭ, carĭ restrîngŭ datulŭ composiţiuniĭ formale într'unŭ cercŭ rigurosŭ, căcĭ pênĕ la 1350 nu essista încă *Moldovenĭ*, érŭ după 1450 Munteniĭ nu maĭ sunt stăpânĭ aĭ V*rancĭĭ.*

Acéstă balladă, sublimă din tóte punturile de vedere, ca fondŭ şi ca formă, se începe aşa :

„Pe-unŭ piciorŭ de plaĭu,
„Pe-o gură de raĭu,
„Éccĕ vinŭ în calle,

(118) *Frunḑescu, Dicţionarŭ topograficŭ şi statisticŭ allŭ Românicĭ*, Bucur., 1872, in-8, p. 531. — *Ionŭ Ionescu, Gĭudeţulŭ Mehedinţŭ*, p. 673.

(119) Maĭ susŭ § 1, nota 43.

(120) *Revista Română*, Buccur., 1860, in-4, t. 1 p. 43 sqq. —*Alessandri, Poesie populare*, Buccur., 1866, in-8, p. 1.

„Se coborŭ la valle,
„Treĭ turme de mĭeĭ
„Cu treĭ cĭobăneĭ :
„Unu'ĭ *Moldovénŭ*,
„Unu'ĭ *Ungurénŭ*
„Şi unu'ĭ *Vrăncénŭ* ;
„Iar cellŭ *Ungurénŭ*
„Şi cu cellŭ *Vrăncénŭ*
„Mări se vorbiră
„Şi se sfĕtuiră :
„Pe l'appusŭ de sóre
„Ca să mi'lŭ omóre
„Pe cellŭ *Moldovénŭ*,
„Că-ĭ maĭ ortomanŭ etc."

Româniĭ din celle treĭ provincie alle Dacieĭ luĭ Traĭanŭ sunt gruppaţĭ aci la unŭ locŭ.

Lira poporuluĭ depinge, printr'o admirabilă allegoriă pastorală, o allianţă politică între Muntenia şi Transsilvania contra Moldoveĭ.

Cea de pe urmă născută între Staturile române trebuĭa, în adevĕrŭ, să fi întimpinatŭ din capulŭ loculuĭ unŭ crâncenŭ simţimêntŭ de invidiă din partea surorilorŭ cellorŭ maĭ marĭ, cărora lĭ-arŭ fi convenitŭ maĭ bine a-şĭ împărţi elle moştenirea, décă nu se ivĭa unŭ allŭ treilea erede.

Éttă cumŭ se esplică conspiraţiunea *Vrăncénuluĭ* şi *Ungurénuluĭ* contra *Moldovénuluĭ*.

Moldovénulŭ nu are nevoiă de commentariŭ.

Ungurénŭ, după cumŭ se ḑice la noĭ pênĕ astă-ḑĭ, este Românulŭ din Ardélŭ.

Pentru Munténŭ remâne dérŏ epitetulŭ de *Vrăncénŭ*.

Ne resumâmŭ.

Pe lôngă *Vlachiă*, *Ţérră-Românéscă* şi *Ungro-vlachiă*, pămêntulŭ Bassarabilorŭ maĭ purta în secolulŭ XIV, după caracterulŭ tĕrrêmuluĭ, numele fórte respănditŭ de *Munteniă*.

Limba latină a diplomaticeĭ europene de atuncĭ îllŭ traducea prin *Transalpina*.

Unguriĭ prin *Havas-Alföld* séŭ „Munteniă-de-gĭosŭ."

Poloniĭ împrumutară însuşĭ cuvêntulŭ românescŭ *Munteniă*, desnaturându-lŭ în *Multany*.

In fine Moldoveniĭ, dela 1350 pênĕ la 1450, ḑicéaŭ Ţerreĭ-Românescĭ nu numaĭ *Munteniă*, dar încă şi *Vrance*.

Venimŭ la *Vlachia-Mare*.

Cândŭ o singură naţionalitate forméză doue séŭ maĭ multe unităţĭ politice separate, séŭ cândŭ unŭ singurŭ Statŭ omogenŭ se sub-divide în doue séŭ maĭ multe provincĭe distinse, vedemŭ adessea pe una din acelle unităţĭ séŭ provincie assumêndŭ, în comparaţiune cu celle-l'alte, epitetulŭ de *Mare*.

Vomŭ da essemple dintre veciniĭ.

Elle ni vorŭ servi a înţellege însă-şĭ raţiunea fenomenuluĭ.

Ungaria-Mare, *Magna Hungaria* a Maghiarilorŭ, se affla tocmaĭ în Uralĭ (121), alăturĭ cu o altă ţérră, cunnoscută în evulŭ-mediŭ sub numele de Bulgaria-Mare, *Magna Bulgaria* (122).

(121) *Ricardus*, *De Facto Ungariae magnae*, dintre 1220—1240, în *Endlicher*, *Monumenta Arpadiana*, Sangalli, 1849, in-8, p. 248—54.

(122) *Ibid*, p. 249 şi 252, unde Bulgaria Danubiană se numesce *Bulgaria Asani*, érŭ cea asiatică : *Magna Bulgaria*. —Cf. *Rösler*, *Rom. Stud.*, 157.—*Engel*, *Gesch. d. Bulg.*, etc.

(123) Ap. *Safarjk*, *Slow. Staroz.*, 638. — Constantinŭ Porfirogenetŭ ḑice în acellaşĭ înţellesŭ : ἡ μεγάλη Χρωβατία şi ἡ ἄσπρη Χρωβατία, adecă Croaţia-*mare* şi Croatia-*albă*, fiindŭ-că slavonesce albulŭ este *bel*, érŭ marele *vel*, încâtŭ Greculŭ, nepossedêndŭ sonulŭ *b*, le confunda pe ambele. Lecţiunea cea correctă este *Vel-Hrovatia* şi *Vel-Serbia*, deşi însăşĭ *albéţa* se póte lua figurativamente la Slavĭ în simţŭ de *mărime*, încâtŭ Muscaliĭ numescŭ pe Imperatŭ : *Bielyi-tzar*, adecă tzarulŭ albŭ, ceĭa-ce însemnéză : *marele*.

Ca întindere territorială ambele aceste regiunĭ nu întreceaŭ pe omonimele lorŭ dela Dunăre.

Eĭ bine, elle totuşĭ se numĭaŭ *marĭ*, fiindŭ-că de acollo veniseră Bulgariĭ în Mesia şi Unguriĭ în Pannonia.

Părinţiĭ sunt totŭ-d'a-una *marĭ* pentru copiĭ, chĭarŭ cândŭ aceştiĭa devinŭ giganţĭ.

Totŭ cu acella-şĭ dreptŭ se numĭa Croaţiă-Mare, *Magna-Chrovatia*, şi Serbiă-Mare, *Magna-Serbia*, unŭ anticŭ territoriŭ la nórdŭ de Carpaţĭ, de unde, după mărturia scriitorilorŭ bizantinĭ din secolulŭ X, năvălliseră pentru prima óră Serbo-croaţiĭ assupra Peninsuleĭ Balcanice (123).

Ungaria-*Mare,* Bulgaria-*Mare,* Croaţia-*Mare,* şi Serbia-*Mare* ni probéză, că *mărimea* senmifica aci nu vre-unŭ rapportŭ geometricŭ, ci anume ideia de patriă primordială a uneĭ naţionalităţĭ.

Dintre provinciele polone, una se chĭamă pênĕ astă-ḑĭ Poloniă-Mare, *Wielko-Polska*, şi alta Poloniă-Mică, *Malo-Polska.*

In imperiulŭ russŭ găssimŭ de assemenea: Russia-Mare, *Veliko-Russia*, şi Russia-Mică, *Malo-Russia.*

„Polonia-*Mare* s'a numitŭ astŭ-felĭu, fi-„indu-că acollo se aşeḑase *de'nteĭu* Lech, „*tatălŭ Polonilorŭ*, fundândŭ cetatea Gnezno, „*capitala ţerreĭ*" (124).

Pe aceĭa-şĭ basă o parte a Russieĭ s'a ḑisŭ *Mare*, copprinḑêndŭ în sine însă-şĭ ânima Moscovieĭ (125).

Cu Ungaria-*Mare*, Bulgaria-*Mare*, Croaţia-*Mare*, Serbia-*Mare*, Polonia-*Mare* şi Russia-*Mare* în mână, să ne maĭ întrebâmŭ óre, ce însemnéză *Vlachia-Mare*?

După cumŭ Lech, *tatălŭ Polonilorŭ*, descăllecase în Polonia-*Mare*, totŭ aşa Traĭanŭ, *tatălŭ Românilorŭ*, îşĭ pusese picĭorulŭ *de'nteĭu* în Muntenia : *Vlachia-Mare.*

După cumŭ Bulgaria-*Mare*, Ungaria-*Mare*, Croaţia-*Mare* şi Serbia-*Mare* aŭ fostŭ sorginţile, de unde se reversară departe bulgarismulŭ, ungurismulŭ, croatismulŭ şi serbismulŭ, totŭ aşa Muntenia, *Vlachia-Mare*, a fostŭ isvorulŭ romănismuluĭ pentru Banatŭ, Ardélŭ, Moldova, ba pênĕ şi pentru romănimea trans-danubiană.

Precumŭ a fostŭ Gnezno în Polonia-*Mare* séŭ Novgorodulŭ şi Moscva în Russia-*Mare*, totŭ aşa a fostŭ Severinulŭ în Muntenia séŭ *Vlachia-Mare.*

Maĭ pe scurtŭ, *mărimea* în numele Ţerreĭ-Românescĭ caracteriséză prioritatea acesteĭ porţiunĭ a Dacieĭ assupra cellorŭ-l'alte surorĭ de dincóce şi de dincollo de Dunăre, confirmândŭ încă o dată în astă privinţă ceĭa-ce noĭ amŭ spusŭ degĭa maĭ susŭ şi vomŭ maĭ desvolta în cursulŭ acesteĭ scrierĭ : Muntenia este sîmburele viţeĭ latine din Oriinte.

In casulŭ de faţă înse noţiunea de *paternitate* coincidă cu acea de *volumŭ.*

Pênĕ'n secolulŭ XV, agĭungêndŭ d'o parte la Marea-Négră, de alta înfundându-se în Transilvania, unde possedea Făgăraşulŭ, Rĕşinarulŭ şi chĭarŭ Haţegulŭ, apoĭ stăpânindŭ Amlaşulŭ în Temeşiana şi câte-unŭ petecŭ din Bulgaria, Ţérra-Românéscă era de faptŭ şi de dreptŭ maĭ *mare*, decâtŭ orĭ-care altă provinciă de acella-şĭ sânge (126).

(124) *Stryjkowski*, în *Mizler*, t. 1, p. 45 : „Porro Polonia „bipartita est, maior et minor. *Maior ideo dicitur, quod* „*in ea Lechus, auctor Polonorum, inprimis consederit, ibi-* „*demque Gneznam civitatem, regni sedem, fundaverit*" — Cuvêntulŭ *Gnezno* séŭ *Gniazdo* vrea să ḑică polonesce : *cuĭbŭ.*

(125) *Bouillet, Dict. de Géogr.*, verbo : *Russie.*

(126) Maĭ susŭ § 1, pe la fine.

Ungurii, Turcii și Stefanŭ cellŭ Mare a totŭ cĭopărțit'o treptatŭ de pe la 1400 încóce, micșurând'o pênĕ într'atâta, încâtŭ străinii, ameţiţi prin schimbarea mappografică, aŭ începutŭ din cândŭ în cândŭ a accorda Moldoveĭ numele de *Vlachiă-Mare*, producêndŭ astŭ felĭu în nomenclatură o confusiune, pe care n'aŭ fostŭ în stare s'o descurce istoricii nostri moderni (127).

Nicĭ o fontână din secolulŭ XIV și chĭarŭ XV nu numesce pe Moldova : *Vlachiă-Mare.*

Dintre tóte țerrele române de pe mallulŭ nordicŭ allŭ Dunării, acestŭ nume apparținea numaĭ și numaĭ Munteniei, pe cândŭ sora'ĭ trans-milcoviană se chĭamă din contra: *Vlachiă-Mică.*

Windeck, biografulŭ contimpurénŭ allŭ împĕratuluĭ Sigismundŭ, Munteniei ĭĭ ḑice Vlachiă-Mare: *Grosse-Walachie*, érŭ Moldoveĭ Vlachiă-Mică : *Kleine-Walachie* (128).

De assemenea Bavaresulŭ Schiltberger, carele cercetase ellŭ-însușĭ țerrele dunărene pe la 1390 (129).

Belgianulŭ Guillebert de Lannoy, petrecĕtorŭ pe la 1420 la Curtea domnuluĭ moldovenescŭ Alessandru cellŭ Bunŭ, traduce Moldova prin: *Vallackie-la-petite* (130).

Polonulŭ Mateĭu Miechowski, sub annulŭ 1465, numesce Muntenia : *Maior* (131).

Cea maĭ vechiă mappă cunnoscută a Românieĭ, publicată la Strassburg de către Essler și Ubelin la 1513, după nesce materialurĭ cu multŭ maĭ betrâne, cellŭ puținŭ de pe la 1450, pe Moldova o chiamă simplu : *Valachia*, érŭ pe Muntenia: *Valachia-Magna* (132).

Diplomatulŭ Felice Petantzi, trăitorŭ în Ungaria pe la începutulŭ secoluluĭ XVI, numesce Moldova *Valachia-Minor*, Țérra-Românéscă *Valachia-Maior*, érŭ poporulŭ munténŭ : Valachi *Montani* (133) . . .

De unde dérŏ nemuritorulŭ Cantemirŭ luat'a dogmatica'ĭ asserțiune, cumŭ-că: „Vla-„chia-Mare, din socotéla tuturorŭ geografi-„lorŭ și istoricilorŭ, este Moldova" (134)?

Ceĭa-ce l'a indusŭ într'o erróre nouă, a fostŭ errórea cea vechiă a luĭ Leunclavius, care, întru câtŭ scimŭ noĭ, spusese cellŭ de'nteĭu din precipitare, pe la finea secoluluĭ XVI, cumŭ-că Muntenia este *Vlachiă-Mică* și Mol-

---

(127) *Pray, Dissert.*, 139 : „*Moldavia, quam Majorem Valachiam reges nostri in publicis litteris vocabant*". O gólă affirmațiune. Nu citéză nicĭ o diplomă, și nu putea cita, căcĭ nu essistă, cellŭ puținŭ pentru intervallulŭ secolilorŭ XIV și XV. — *Laurianŭ, Tentamen*, XLI, notă, ḑice din contra, că Ungurii numĭaŭ Muntenia *Valachia Major*, ceĭa-ce 'ĭ essactŭ, dar că Polonii ĭĭ ḑiceaŭ *Valachia-Minor*, ceĭa-ce 'ĭ imaginarŭ. Carĭ Polonĭ? Din ce secolŭ? Nu spune. — *Gebhardi, Gesch. d. Wal.*, notă, assicură, că Nemții numĭaŭ Muntenia Valachiă-Mică : „*Walachia minor* sive occidentalis *in teutscher Sprache.*" O pură fantasmagoriă! Unulŭ ḑice Ungurĭ, altulŭ Polonĭ, cellŭ de allŭ treilea Nemțĭ, și neminĭ n'a consultatŭ în acéstă cestiune nicĭ o singură fŏntână! Unŭ adeveratŭ Babelŭ! . .

(128) Ap. *Engel, Gesch. d. Wal.*, 166—167.

(129) Ed. Pelzel, p. 82, 205 etc. — Edițiunea *princeps* nu este paginată.—Schiltberger ḑice: „der volck *in der grossen und kleinen Walachey* etc."; apoĭ vorbindŭ despre Sucéva: „Sedhof ist die hauptstad *in der kleinen Walachey.*"

(130) In *Archiva Istorică*, I, 1, 129. — Cf maĭ susŭ § 1, nota 18.

(131) *Chronica Polonorum*, Cracoviae, 1521, in-f, p. CCCXXXIII : „Radul autem germanus Wladi, Mahumet „Thurcarum imperatori adhærens, tributarium se illi prestitit, „et praefatam *maiorem Moldaviam* ab illo regendam sub tri-„buto accepit". — Despre obiceĭulŭ polonŭ de a ḑice *Moldavia* în locŭ de *Valachia*, anume in secolulŭ XV, veḑĭ maĭ susŭ nota 96.

(132) Ap. *Lelewel, Géogr. du moyen-âge*, Atlas, nr. 102.— Titlulŭ originaluluĭ este : *Tabula moderna Sarmatie sive Hungarie, Russie, Prussie et Valachie.* — Face parte din *Ptolemaei geographiae opus*, Argentinae, 1513, in-f.

(133) In *De bello contra Turcas libri varii*, ed. Conringi, Helmestadi, 1664, in-4, p. 403, 407.

(134) *Cron.*, II, 245.— Cf. ibid., 79, 80, 84, 247. — Cantemirŭ nu citéză nicăirĭ în astă materiă absolutamente nicĭ o sorginte istorică. — Cf. maĭ susŭ nota 127.

dova *Vlachiă-Mare*, întervertindŭ pe dosŭ adevĕrulŭ istoricŭ allŭ lucruluĭ (135).

Din aceĭa-şĭ causă, pe cândŭ principiĭ moldovenĭ se întitulaŭ numaĭ *voevoḑĭ*, domniĭ muntenĭ, maĭ allesŭ din seculiĭ XIV şi XV, eraŭ *marĭ-voevoḑĭ*, ceĭa-ce arrétă, că *mărimea* comparativă a Ţerreĭ-Romănescĭ, *marele voevodatŭ* allŭ Ungro-vlachieĭ, se consacra chĭarŭ prin titulatura princiară.

Alessandru Bassarabŭ de pe 1359 era „ὁ μέγας βοϊβόδας καὶ αὐθέντης πάσης Οὐγγροβλαχίας“ (136).

Totŭ aşa fiĭulŭ seŭ Vladislavŭ Bassarabŭ în inscripţiunea grécă a icóneĭ din Sântulŭ Munte.

Nepotulŭ de frate allŭ acestuĭa, colossalulŭ Mircea Bassarabŭ, este „*marele* voe„vodŭ şi domnŭ autocratŭ allŭ tóteĭ ţerre „ungro-române“ (137).

In vechĭa poesiă germană despre campania dela Varna din 1444, scrisă de cătră Beheim după arretările marturuluĭ ocularŭ Mägest, celebrulŭ Vladŭ Draculŭ, demnulŭ fiiŭ allŭ luĭ Mircea, este numitŭ totŭ-d'a-una *mare-vodă allŭ Valachieĭ :*

„Trakle waz er genennet,
„*der gross waida van Walachei*,
„siben tausent man kam hyn pey
„da man dy stat auss prennet“ (138).

La domniĭ Moldoveĭ titlulŭ de *mare-voevodŭ* ne întimpină peste totŭ numaĭ de vr'o doue orĭ, ş'apoĭ şi atuncĭ printr'o învederată imitaţiune dela Muntenĭ, precumŭ este, bună óră, în crisovulŭ luĭ Romanŭ vodă din 1392 (139), érŭ străiniĭ nu-ĭ numĭaŭ astŭ-feliŭ nicĭ o dată.

Vlachia-Mare se referĭa din tóte puntele de vedere, ca întindere territorială şi ca precădere naţională, ca usŭ internŭ şi esternŭ, anume cătră Ţérra-Romănéscă (140).

Fraţiĭ nostri de peste Dunăre ĭĭ ḑicŭ pênĕ astă-ḑĭ *Vlachiă-Mare*, căcĭ şi pentru dênşiĭ ea fusese ca unŭ légĕnŭ allŭ naţionalităţiĭ, de unde-ĭ transplantase de'nteĭu împĕratulŭ Aurelianŭ şi de unde apoĭ, precumŭ o vomŭ demonstra în Cartea II, le-a resăritŭ sórele renasceriĭ prin celle treĭ odrasle alle Bassarabilorŭ : Asénŭ, Petru şi Ioniţă.

Inse Românii din Balcanĭ maĭ aveaŭ şi eĭ o altă *Vlachiă-Mare* propriă a lorŭ.

Astŭ-felĭu se numĭa acea Româniă din Pindŭ (141), despre care noĭ constatarămŭ degĭa maĭ susŭ atâtea punturĭ de coincidinţă cu Ţérra-Românéscă : *Vlachiă* una şi alta, *Munteniă* de assemenea, *Mare-Vlachiă* érŏşĭ ambele d'o potrivă.

Hemulŭ era în adevĕrŭ *mare* pentru

---

(135) *Annales*, 146 : „Cingunt ambae Valachiae Transsil„vaniam, *quarum una maioris nomen habet, altera minoris.* „*Maior ad Euxinum mare se porrigit, et nostris Molda„via. . .*“— Cantemirŭ cunnoscea fórte bine carta luĭ Leunclavius şi o citézā mereŭ.

(136) Maĭ susŭ nota 39.

(137) *Venelin*, 18, 22 etc.

(138) *Karajan*, *Zehn Gedichte Beheims*, în *Quellen und Forschungen zur vaterländischen Geschichte*, Wien, 1819, in-4, p. 35—46 : „Von dem kung Pladislav wy der mit den Türken strait“, vers. 327 etc.

(139) *Archiva Istorică*, I, 1, 18.

(140) Pênĕ pe la finea seculuiĭ XVI Italianulŭ *Guazzo*, *Dialoghi piacevoli*, Venezia, 1586, in-4, p. 14, numesce pe vodă Petru Cercellŭ : „Principe della *Valachia Maggiore.*“

(141) *Coniate*. *Pachimere* şi *Frantze*, citaţĭ testualmente în *Rösler*, *Rom. Stud.*, 105, unde sunt resumaţĭ aşa: „Und eben „Thessalien ist es welches im 13 Jahrhundert die Walachen „zu seinen zahlreichsten Einwohnern rechnete. Da *führte es* „*den Namen Gross-Wlachien*, μεγάλη Βλαχία, so dass der alte „Name Thessalien ausser gebrauch kam. *Den notwendigen* „*Gegensatz zu dieser Gross-Walachei bildete die kleine*, „μικρὰ Βλαχία, *in Aetolien und Acarnanien*, wohin noch heute, „nach Bolintinénu, wandernde Walachen ziehen“. — Cf. *De la conqueste de Constantinoble, par Villehardouin et Henri de Valenciennes*, ed. Paris, Par.. 1838, in-8, p. 165: „et si vous „ottroi avoec *Blaquie la grant*, dont je vous ferai segnor, sé „Dieu plaist et je vis.“

Românii de peste Dunăre în acella-şi înţellesŭ, în care era *mare* Muntenia pentru întréga Romănime.

De acollo, ca dintr'unŭ cuĭbŭ communŭ, se răsipiră copiiĭ luĭ Aurelianŭ pênĕ la Adriatică şi Bosforŭ.

Vlachiă-Mică, adecă cea maĭ próspetă prin datulŭ nasceriĭ, unŭ felĭu de Moldovă transdanubiană, se chiămaŭ coloniele române din Acarnania şi Etolia

In faţa acestorŭ noue coincidinţe, noĭ vomŭ repeţi ceĭa-ce amŭ maĭ spusŭ o dată: nu este azardŭ.

Adessea i se pare omuluĭ a fi *azardŭ* ceĭa-ce întrece puterea preceperiĭ selle, căcĭ puţine precepe săraca minte umană!

Popórele, ca şi individiĭ, perdŭ cu anevoiă deprinderile şi suvenirile trecutuluĭ.

„O dulce illusiune,—ḑice unŭ autorŭ fran-„cesŭ, căruĭa litteratura istorică îĭ datoresce „o monografiă în doue tomurĭ assupra nu-„milorŭ proprie,—o dulce illusiune împinge „pe căllĕtorŭ a regăssi la totŭ passulŭ patria, „de care se depărtéză, împunêndŭ regiuni-„lorŭ, unde nu fusese nicĭ o dată, fami-„liarele numĭ alle localităţilorŭ, unde 'şĭ pe-„trecuse copillăria, unde lassă fraţĭ, soţie, „copiĭ. In acestŭ modŭ fundatoriĭ colonie-„lorŭ, fidelĭ impulsuluĭ firescŭ, duréză nepe-„ritóre monumente de gloriă pentru patria „lorŭ primitivă în nesce ţerre, din carĭ cu tim-„pulŭ va peri, póte, orĭ-ce altă urmă de tre-„cerea lorŭ. Pe cósta occidentală a Italieĭ „promontoriulŭ Circeeĭ, *Monte-Circello*, maĭ „amintesce singurŭ, după treĭ miĭe de annĭ, „o coloniă, venită de pe mallurile Fasuluĭ. In „Cantonulŭ Grigionilorŭ din Elveţia ne maĭ „întimpină, cu nesce micĭ schimbărĭ fonetice, „numile *Lavin-ium*, *Falisc-i*, *Ardea* şi o apă „*Albula*, încâtŭ se crede cine-va transpor-„tatŭ în miḑŭ-loculŭ anticuluĭ Laţiŭ. Pre-„utulŭ, eşindŭ din ţerre depărtate pentru „a propaga în lume cultulŭ seŭ, voesce de „assemenea a re'nviua în calle'ĭ sânta urbe, „de unde plecase. Astŭ-felĭu în Epirŭ, ca şi „în Tessalia, vomŭ avé căte o *Dodonă*, cele-„bră prin oracoliĭ luĭ Gĭoue. Totŭ aşa emi-„granţiĭ, siliţĭ a părăsi căminulŭ lorŭ prin „fómete, prin resbellŭ, prin persecuţiunĭ, vorŭ „căuta a se amăgi pe sine 'şĭ. Teucerŭ, fuga-„rulŭ din Salamina, va funda pe insula Ci-„pru o altă *Salamină*. In timpiĭ moderni as-„semenĭ essemple sunt pré-numeróse pentru „ca să le maĭ enumerămŭ. In acestŭ trans-„portŭ allŭ unuĭ nume vechĭu cătră o lo-„calitate nouă, pe lôngă mobilulŭ orgolliuluĭ „naţionalŭ, maĭ gĭócă unŭ rollŭ impressiu-„nea uneĭ assemenărĭ între locurile celle vĕ-„ḑute pentru prima óră şi între celle de-„multŭ părăssite“ (142).

Strămutaţĭ din Italia în Dacia luĭ Traĭanŭ, Româniĭ căutară aci o oglindă a patrieĭ, găssindŭ cu fericire pênĕ şi o copiă a Alpilorŭ în plaĭulŭ Transsilvanieĭ şi imaginea Appeninilorŭ în dunga cea muntósă despre Temeşiana.

Strămutaţĭ dela Dunăre în Dacia luĭ Aurelianŭ, eĭ se siliră din noŭ a-şĭ allege nesce siturĭ, maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ înrudite prin aspectŭ cu póllele Carpaţilorŭ.

Éccĕ de ce : *Munteniă* şi *Munteniă!*

Partea cea maĭ compactă, cea maĭ energică, cea maĭ putinte a emigraţiuniĭ, şĭ-a appropriatŭ firesce territoriulŭ cellŭ maĭ adecuatŭ cu ideĭa aspiraţiunilorŭ selle, devenitŭ astŭ-felĭu, de dincollo ca şi de dincóce de Dunăre, porţiunea cea maĭ naţională a pămêntuluĭ naţionalŭ.

(142) *Salverte*, II. 247.

Éccĕ de ce Muntenia şi Muntenia ni apparŭ totŭ-d'o-dată ca *Vlachiă* şi *Vlachiă*, adecă doue regiunĭ maĭ eminamente latine.

Vigórea fisică şi psichică este simptomulŭ cellŭ maĭ certŭ allŭ răpediĭ îmmulţirĭ a uneĭ naţionalităţĭ.

Agĭunşĭ a nu maĭ încăpé în limitele *ţerrelorŭ-de-făgăduinţă*, Românii dela Severinŭ, ca şi aceĭ dela Pindŭ, începură a împroşca în tóte direcţiunile prisosulŭ poporaţiuniĭ, fundândŭ în drépta şi 'n stânga stabilimente filiale, în tradiţiunea cărora eĭ conservaŭ prestigiulŭ de ascendinţă.

Éccĕ de ce Muntenia şi Muntenia, Romănia şi Romănia, sunt *Vlachiă-Mare* şi *Vlachiă-Mare!*

Acellea-şĭ elemente de *poporŭ* şi de *pămêntŭ* produceaŭ necessarmente aceĭa-şĭ *nomenclatură*.

Azardulŭ cellŭ apparinte este totŭ-d'a-una în fondŭ o lege istorică providenţială.

Dintre numile celle pênĕ acumŭ analisate, *Romănia* séŭ *Vlachia* se póte califica geneticŭ, *Muntenia* séŭ *Transalpina* topicŭ, *Vlachia-Mare* ierarchicŭ.

Acestŭ din urmă esprimă gradulŭ de importanţă morală şi materială a ţerreĭ în comparaţiune cu celle-l'alte provincie alle Dacieĭ luĭ Traĭanŭ şi chiarŭ din ambele Dacie.

Totŭ ce ni maĭ remâne de observatŭ în trécĕtŭ, este că despre *Vlachia-Mică*, după cumŭ se chĭamă astă-ḑĭ celle cincĭ districte de peste Oltŭ, nu se afflă nicĭ unŭ vestigiŭ în litteratura istorică din secoliĭ XIV şi XV, cândŭ elle se numĭaŭ purŭ şi simplu : Banatŭ allŭ Severinuluĭ.

Totuşĭ nicĭ acéstă numire, deşi maĭ modernă, nu este indifferinte.

Ea probéză, că pênĕ 'n ḑillele nóstre totalitatea Munteniei, adecă tóte celle optŭspre-ḑecĭ gĭudeţe, păstréză óre-cumŭ implicitamente caracterulŭ primitivŭ de *Vlachiă-Mare*, căcĭ altŭ-felĭu o parte din elle nu s'arŭ fi pututŭ boteza *Vlachiă-Mică*.

Avemŭ acumŭ de limpeḑitŭ următórele şépte cestiunĭ :

1-o. In secoliĭ XIII, XIV şi XV Muntenia se ḑicea *Bassarabiă*;

2-o. Acestŭ nume i se împusese în vederea glorióseĭ dinastie a *Bassarabilorŭ*;

3-o. Din causa assonanţeĭ, eliminându-se prima sillabă a cuvêntuluĭ, veciniĭ o numĭaŭ câte-o-dată simplu numaĭ *Arabiă* ;

4-o. In calitate de Bass-*arabiă*, Ţérra-Românéscă se simbolisa de către străinĭ prin *treĭ capete negre* ;

5-o. Arabia şi celle treĭ capete negre nu sunt aci fără legătură cu poetica legendă despre *Negru-vodă*;

6-o. Totŭ din causa assemenăriĭ fonetice, Bas-*sarabia* confundându-se cu *Sorabia*, fabula se apucase a attribui Bassarabilorŭ o origine serbéscă ;

7-o. Actuala provincia română de peste Prutŭ datoresce dominaţiuniĭ muntene la gurele Dunăriĭ anacronismulŭ numiriĭ selle : *Bessarabiă*.

Nicĭ unulŭ din istoriciĭ nostri internĭ şi esternĭ n'a prevĕḑutŭ pênĕ aci nicĭ măcarŭ possibilitatea acestorŭ interessante şi importante probleme, a cărora soluţiune este, prin urmare, décă nu fórte grea, cellŭ puţinŭ de totŭ nouă.

Le vomŭ essamina noĭ una căte una, basându-ne, ca şi în cercetările de maĭ susŭ, nu pe combinaţiunĭ fantastice şi affirmaţiunĭ arbitrare, ci numaĭ şi numaĭ pe ceĭa-ce se chĭamă *documente* în înţellesulŭ cellŭ maĭ rigurosŭ allŭ espressiuniĭ.

Vomŭ începe prin studiulŭ sorginţilorŭ

istorice polone, carĭ sunt celle maĭ copiόse în casulŭ de façă.

Engel, Gebhardi, Sulzer, Wolf, Șincaĭu, Palauzov, Vaillant, Ubicini, Rösler, maĭ pe scurtŭ nu essistă aprόpe nimenĭ în litteratura istorică a Românieĭ, care să nu fi cititŭ séŭ cellŭ puținŭ să nu fi avutŭ aerulŭ de a cunnόsce pe famosulŭ Dlugosz.

Născutŭ la 1415, acestŭ illustru cronicarŭ allŭ Polonieĭ face parte din secolulŭ XV prin activitate personală, dar apparține totŭ-d'o-dată maĭ multŭ secoluluĭ XIV prin fontânele grandiόseĭ selle opere.

Dlugosz numesce Țérra-Românéscă în treĭ felĭurĭ.

Ellŭ îĭ ḑice *Munteniă*: „Montania" (143), confirmândŭ tόte observațiunile nόstre de maĭ susŭ, atâtŭ assupra usuluĭ acestuĭ nume în secolulŭ XIV, precumŭ și assupra legătureĭ selle cu forma polonă *Multany*.

Ellŭ cunnόsce nu maĭ puținŭ epitetulŭ de *Vlachiă-Mare*, întrebuințându-lŭ întocmaĭ ca și contimpuranulŭ seŭ Miechowski (144).

Dar celle maĭ de multe orĭ Țérra-Românéscă appare în annalele luĭ Dlugosz sub numele de *Bessarabia*, poporulŭ *Bessarabi*, principele *Bessarabus*.

Ca essemplulŭ cellŭ maĭ palpabilŭ vomŭ reproduce aci unŭ passagĭu din cronicarulŭ polonŭ, pusŭ fațā 'n fațā cu passagĭulŭ corrispundinte din letopisețulŭ Moldoveĭ:

Dlugosz:

„Anno 1474 ad Casi-
„mirum regem Poloniae
„venerunt Stephani Voie-
„vodae Valachiae nuncii
„notabiles, sabbato post
„Epiphaniae octavas, Ste-
„phanus Turkula et alii,
„per quos denunciabat
„*Voivodam Bessarabiae*
„*Radulonem*, hostem su-
„um, Turcorum etiam sub-
„sidiis auctum, se profli-
„gasse, uxoremque suam et
„duas filias et omnem the-
„saurum in castro Dabro-
„vicza, in quo Radul con-
„fugerat, et inde clam ef-
„fugerat, abstulisse, et
„maiorem partem suorum
„dominiorum possedisse.
„In quorum omnium tes-
„tificationem viginti octo
„banderia, hosti detracta,
„Casimiro regi die Solis
„sexta decimamensis Ja-
„nuarii praesentavit. Sed
„denunciationem tantae
„denunciationis et laeti-
„ciae superveniens post
„triduum nuncius alter
„foedavit, referens Casi-
„miro regi *Radulonem*
„*Bessarabiae Voievodam*
„auxiliantibus sibi Turcis,
„et *Bessarabiam recupe-*
„*rasse*, et praefectos ca-
„strorum, quos Stephanus
„instituerat, castris con-
„quisitis trucidasse, et a-
„grum Valachicum in ma-
„gna parte igne populasse
„etc." (145)

Urechia:

„Și întrândŭ Stefanŭ-
„vodă în *Țérra-Munte-*
„*néscă* se găti să dea res-
„boĭu Raduluĭ-vodă. Decĭ
„veḑêndŭ Radulŭ-vodă, că
„nu-ĭ va puté sta împo-
„trivă, a datŭ dosŭ cu os-
„tea sea și s'a dusŭ la sca-
„unulŭ seŭ la Dîmbo-
„vițā... Érŏ Stefanŭ-vodă
„s'a pornitŭ după dênsulŭ
„cu tόtă όstea, și într'a-
„céstă-șĭ lună în 23 a în-
„congĭuratŭ cetatea Dîm-
„bovița, și într'acea nόp-
„te a fugitŭ Radulŭ-vodă
„din cetate, lăssându-șĭ
„pre Dόmna sea Maria și
„pre fiĭcă-sea Voĭchiță, și
„totu ce a avutŭ, și s'a
„dusŭ la Turcĭ. Érŭ Ste-
„fanŭ-vodă în 24 acesteĭ
„lune a dobânditŭ cetatea
„Dîmbovița, și a întratŭ
„într'ênsa, și a luatu pre
„Dόmna Raduluĭ-vodă, și
„pre fiĭcă-sea Voĭchița o
„a luatŭ șie Dόmnă, și tόtă
„averea luĭ, și visteriele
„luĭ, și haĭnele luĭ celle
„scumpe, și tόte stégurile
„luĭ... Érŭ pre Bassarabŭ
„Laĭotŭ l'a lăssatu Domnŭ
„în *Țérra-Muntenéscă*...
„Radulŭ-vodă, décă a lu-
„atŭ agĭutorŭ dela Turcĭ,
„a întratŭ în *Țérra-Ro-*
„*mânéscă* cu 15,000 de
„Turcĭ etc." (146)

Orĭ-unde Urechĭa pune „Țérră-Muntenéscă" și „Țérră-Românéscă", Dlugosz întrebuințéză: *Bessarabia*.

Totŭ așa face Mateĭu Miechowski, compatriotulŭ și discipolulŭ mareluĭ annalistŭ polonŭ.

---

(143) Lib. XIII, t. 2, p. 516: „Anno 1474 Turcorum Caesar omnes arces et munitiones in Bessarabia et *Montania*, tradente sibi ultronee *Bessarabiae Voivoda-Radulone* occupans etc." — Cf. maĭ susŭ notele 101, 102

(144) *Ibid.*, lib XIII, t. 2, p. 345. „Germanus eiusdem Vladi, „Radul nomine, ad Turcorum caesarem Machumetem se con-„ferens, feudalem et tributarium se illi praestitit, et praefatam „*maiorem Moldaviam* ab illo regendam sub tributo suscepit" — *Șincaĭu*, II, 45, traduce fόrte bine: „*Moldova cea maĭ mare, a lecă Valachia.*" — Cf. maĭ susŭ notele 96 și 131.

(145) Lib. XIII, t 2, p. 508.

(146) Letop., I,

Vorbindŭ, spre essemplu, despre catastrofa vitézuluĭ Ţepeşŭ, căḑutŭ de 'nteĭu în sclavia maghiară şi apoĭ assassinatŭ de cătră unŭ trădătorŭ românŭ, ellŭ ḑice :

„Rex Mathias Hungariæ *Wladislaum Dra-* „*culam, Voievodam Bessarabiae*, annis prope „duodecim in captivitate tentum, restituit et „*in Bessarabiam remisit*, qui fraude servi sui, „currendo in equis velocibus, decapitatus oc- „cubuit" (144)

La începutulŭ secoluluĭ XV Munteniĭ ameninţândŭ mereŭ, cu agĭutorulŭ Turcilorŭ, de a năvăli în Transilvania (145), regimele unguresců ceru spriginulŭ regeluĭ Vladislavŭ Iagello, carele s'a şi grăbitŭ a-ĭ trămitte în doue rôndurĭ oştirĭ polone assupra Ţerreĭ-Românescĭ, scriêndŭ totŭ-d'o-dată împĕratuluĭ Sigismundŭ într'o epistolă din 1431 :

„Vestra fraternitas non ignorat demum „versus *Bessarabiam* similiter iterata vice „cum magnis misimus aliam gentem impen- „sis etc." (146)

Pênĕ şi 'n secolulŭ XVI, deşi cu multŭ maĭ rarŭ, Poloniĭ numĭaŭ din cândŭ în cândŭ Muntenia *Bassarabiă.*

Astŭ-feliŭ diplomatulŭ Petru Tomiçki consilia în 1510 regeluĭ Sigismundŭ Iagello de a trămitte unŭ ambassadorŭ la Pórta Ottomană nu pe drumulŭ cellŭ maĭ scurtŭ, ci prin Ungaria, Transsilvania şi Ţérra-Românéscă: „per Hungariam in Turciam proficisciretur „non descendendo Budam, sed recto tra- „mites per Transsilvaniam et *Bessarabiam* „etc." (147)

Veḑurămŭ fontânele polone, pe Dlugosz, pe Miechowski, pe regele Vladislavŭ Iagello, pe Tomiçki, dândŭ Ţerreĭ-Româneseĭ în modulŭ cellŭ maĭ necontroversatŭ numele de *Bassarabiă.*

Celebrulŭ Kromer îĭ resumă şi 'ĭ completéză pe toţĭ.

Chĭămatŭ la 1551 a regula archivulŭ regescŭ allŭ Polonieĭ, ellŭ a găssitŭ acollo maĭ multe acte, relative la unŭ *voevodatŭ allŭ Bessarabieĭ*, tóte fórte vechĭ, anume dintre anniĭ 1389 — 1411.

Citindu-le, ĭ-a fostŭ lesne a înţellege, că elle se referă d'a-dreptulŭ la Ţérra-Românéscă.

Aşa dérŏ ellŭ le a trecutŭ în inventariŭ sub rubrica decisivă: „*Muntenia séŭ Bessarabia*" (148).

Prima cunnoscinţă între Polonĭ şi Muntenĭ avusese locŭ pe la 1380 prin intermediulŭ Moldovenilorŭ (149).

Astŭ-feliŭ dérŏ şi *Bassarabia*, ca una din calificările Ţerreĭ-Românescĭ, cată să fi venitŭ la Polonĭ anume din Moldova.

In adevĕrŭ, noĭ găssimŭ acestŭ nume repeţitŭ de treĭ orĭ în preţiosulŭ tractatŭ commercialŭ moldo-polonŭ din 1407.

Eccĕ passagĭulŭ :

„Neguţitoriĭ din Lembergŭ sunt liberĭ a „esporta postavŭ în Ungaria şi'n *Bessarabia;* „érŭ cine 'lŭ va duce în *Bessarabia*, să plă- „téscă la vama principală în Sucéva căte treĭ „denarĭ de fie-care libru, şi apoĭ *la fruntariă* „*în Bacăŭ* căte douĭ denarĭ de fie-care libru;

(144) *Chronicon*, CCCXLII. — Totŭ aşa în *Dlugosz*, lib. XIII, t. 2, p. 508.

(145) *Engel, Gesch. d. Wal.*, 168.

(146) *Raczynski, Codex Diplomaticus Lithuaniac*, Wroclaw, 1845, in-4, p. 351.

(147) *Acta Tomiciana*, ed. Dzialynski, Posnaniae, 1852, in-4, t. I, p. 67.

(148) *Cromeri Inventarium publicarum literarum Regni Poloniae* MDLI, autografŭ în Archivulŭ principalŭ allŭ Affacerilorŭ Esterne din Moscva, in-f., p. 222: „*Transalpina sive Bessarabia* ", ap. *Obolenski i Danilowicz, Metrika velikago kniazsestva litovskago* (1545-72), Moskva, 1843, in-4, p. 435, 453.

(149) Maĭ susŭ § 1, nota 27.

„érŭ pentru lucrurĭ de importŭ din *Bessara-* „*biă*, fie piperŭ, fie lână, fie alta, se va plăti „în Bacâŭ etc.„ (150).

Peste unŭ annŭ, la 1408, Mircea cellŭ Mare trămitte ambassadorĭ la Lembergŭ pentru a întra la rôndulŭ seŭ, după essemplulŭ domnuluĭ moldovenescŭ Alessandru cellŭ Bunŭ, în nesce relaţiunĭ commerciale directe cu regatulŭ polonŭ.

Originalulŭ tractatuluĭ, închiăiatŭ cu acea occasiune, se păstréză pônĕ astă-ḑĭ în aşa numitulŭ *Archivum antiquum* din capitala Galliţieĭ.

Principele munténŭ se întitulézā acollo :

„Eŭ Ionŭ Mircea, mare-voevodŭ şi domnŭ „allŭ tóteĭ ţerre ungrovlachice şi allŭ ţerre- „lorŭ de peste munţĭ“ (151).

In locŭ de *Ungro-vlachiă* din acestŭ titlu, actulŭ polonŭ contimpurénŭ, prin care se constată presinţa solilorŭ muntenĭ în Lembergŭ, pune : *Bessarabiă.*

Éccĕ însu-şĭ testulŭ :

„1408, Sabbatho ante oculi dati sunt Stein- „hauser centum grossi pro octuale medonis „honorato *nuntiis de Bessarabia*“ (152).

Tractatulŭ commercialŭ moldo-polonŭ din 1460 re'nnoesce aprópe din cuvêntŭ în cuvêntŭ după acellŭ din 1407 importantulŭ passagĭu, pe care noĭ l'amŭ reprodusŭ maĭ susŭ, cu acea numaĭ deosebire destulŭ de interessantă, că 'n locŭ de *Bes*-sarabiă ne întimpină *Bas*-sarabia, adecă întocmaĭ după cumŭ s'a numitŭ totŭ-d'a-una antica dinastiă princiară din Muntenia (153).

Cu unŭ secolŭ înainte, la 1349, celebrulŭ tzarŭ serbescŭ Stefanŭ Duşanŭ închiăiă unŭ tractatŭ commercialŭ cu Ragusa, în care citimŭ între celle-l'alte :

„Orĭ-cine póte trece în libertate şi fără „nicĭ o pedecă prin ţérra nóstră, ducêndŭ „marfă pentru alte ţerre, affară numaĭ de „arme, carĭ să nu se espórte nicĭ în Bulgaria, „nicĭ în *Ţérra-Bassarabéscă,* nicĭ în Ungaria, „nicĭ în Bosnia, nicĭ în Grecia“ (154).

Éccĕ dérŏ Muntenia purtându numele de *Bassarabiă* în tótă flórea véculuĭ XIV !

Cronica serbéscă a monastiriĭ Tronoşa, cunnoscută după unŭ manuscriptŭ din secolulŭ XVI, dar compilată după nesce sorginţĭ cu multŭ maĭ vechĭ, ḑice între annĭĭ 1320 — 1330 :

„Impĕratulŭ bulgarŭ Mihailŭ adunâ o for- „midabilă armată, pe lôngă care maĭ căpĕ- „tândŭ agĭutóre dela *Românĭĭ Bessarabenĭ*, „năvălli în Serbia“ (155).

Vorbindŭ despre acella-şĭ personagĭu, Bi-

(150) *Archiva Istorică*, 1, 1, 131.—*Akty Zapadnoi Rossii*, I, 31 : „A do Ugor i do *Besarab* svodobno im vyvoziti sukna, „a kto povczet sukno do *Besarab*, dati imet na golovnoe myto „u Soczavie ot grivnu po tri groszi, a na krai u Bakovie ot „grivnu dva groszi ; a szto privczet iz *Besarab*, ili peretz, ili „bavolnu, ili bud szto etc.“

(151) *Archivulŭ municipalŭ din Lembergŭ*, fascic. 517, nr. 8. — Reprodusŭ în *Archiva Istorică*, I, I, 3: „Az Iô Mircza „velikyi voivoda i gospodin v'sei zemi uggrovlachiiskoi i za- „planinskym stranam“.

(152) *Archiv. munic. din Lembergŭ*, MS. lib. 1178, p. 232. — Cf. *Zubrzycki, Kronika miasta Lwowa*, 75.

(153) *Archiva Istorică*, II, 173 : „A do Ugor i do *Basarab* „i do Keliu i do Turkov volno im vyvesti sukna, a kto pove- „zet sukno do *Basarab* dati imet na golovnom mytie u Se- „czavie ot grivnu tri groszi etc. a sczo privezut ot *Basarab* „ili ot Turkoch, ili peretz, ili bavolnu, ili bud sczo, u Bakovie „i Romanov t'rg i u tych kraisznych t'rgov ot voza po dva „zlaty turskych “

(154) *Karano-Tvrtkovit'*, *Srbskii spomenitzy*, Bieograd, 1840, in-8, p. 52 : „kto liubi iti u inu zemliu s tr'gom, s ku- „plom da grede priez zemliu tzarstvami svobodno bez vsake „zabave, t'kmo oruzsiia da ne nosit ni u Bugare, ni u *Basa-* „*rabinu zemliu*, ni na Ugrc, ni u Bosnu, ni u Gr'ke“.—Datulŭ este 6858 dela Creaţiune, indictionŭ 2, septembre 20, adecă 1349, érŭ nu 1350, precumŭ pune în parentesĭ editorulŭ, din necunnóscerea regulelorŭ cronologice.

(155) *Rodoslovie serbskoe* în *Glasnik drusztva srbske slovesnosti*, t. 5, Bieograd, 1853, in-8. p. 64 : „Michail zse silnieisze voinstvo sobrav i vzia pomosczi u *Besarabovych Volchov*“. — In ediţiunea tipărită stă: Besarabov i Volchov. — După limbă, cronica se pare a fi fostŭ scrisă, cellŭ puţinŭ parţialmente, în secolulŭ XV.

zantinulŭ Cantacuzenŭ, scriitorŭ contimpurénŭ, numesce Ungro-vlachĭ pe alliaţiĭ Bulgarilorŭ, Româniĭ ceĭ Bessarabenĭ aĭ cronicaruluĭ serbŭ (156).

Nemicŭ maĭ elocinte !

Acéstă aşa ḑicêndŭ ecuaţiune între *Ungro-vlachiă* şi *Bessarabiă* ne conduce d'adreptulŭ la o diplomă a împĕratuluĭ Sigismundŭ, care confirmă la 1420, în calitatea'ĭ de rege allŭ Ungarieĭ, immunităţile şi privilegiele mŏnastiriĭ Tisména :

„Tuturorŭ locuitorilorŭ *Ţerreĭ-Ungrovlachice, adecă aĭ Bassarabieĭ*“ (157).

Óre póte fi ce-va maĭ limpede?

In acella-şí modŭ annalistiĭ maghiarĭ, Thurocz (158) şi anonimulŭ Chronicon Posoniense (159), povestindŭ famósa catastrofă a regeluĭ Carolŭ-Robertŭ de pe la 1330 în codriĭ Severinuluĭ, numescŭ Ţérra-Românéscă : „a Bassarabuluĭ“, séŭ simplu numaĭ „Bassarabŭ.“

Dela Polonĭ, Moldovenĭ, Serbĭ şi Ungurĭ, cărora Muntenia li era d'o potrivă cunnoscută sub termenulŭ dinasticŭ de *Bassarabiă,* să trecemŭ la sorginţĭ occidentale.

Pe la 1570 s'a veḑutŭ în Spira, la curtea împĕratuluĭ germanŭ Massimilianŭ II, unŭ pretendinte românŭ espatriatŭ, despre care Leunclavius ḑice :

„Ellŭ se numĭa Nicolaŭ şi era fiĭu allŭ „*principeluĭ Bessarabieĭ*, demonstrândŭ acé„stă origine prin documente, prin mărturie „şi maĭ cu sémă prin *bulle plumbate alle Ve„neţieĭ*“. (160)

Bulle plumbate alle Veneţieĭ — din ce epocă ?

Leunclavius credea cu naivitate, érŭ după dênsulŭ totŭ aşa creḑu şi Cantemirŭ (161), cumŭ-că *Bessarabia* însemna aci provincia română de peste Prutŭ.

Din fericire pentru lumina istorică, individulŭ în cestiune nu e de totŭ obscurŭ.

Pe la 1569, cu unŭ annŭ înainte de a face solemna'ĭ appariţiune la curtea imperială a Habsburgilorŭ, ellŭ petrecea la Segovia în Spania, de unde 'lŭ vedemŭ scriêndŭ unŭ felĭu de crisovŭ, în care 'şĭ dâ numele de : „Nicolaŭ, fiĭulŭ luĭ Barbu Bassaraba, domnŭ allŭ Munteniei“ (162).

Astŭ-felĭu se esplică pe deplinŭ titlulŭ seŭ: „princeps Bessarabiae.“

Cu multŭ înse înainte de bulle veneţiane alle acestuĭ aventurarŭ, Ţérra-Românéscă se numĭa degia Bassarabiă în bulle papale.

Să nu uĭtâmŭ, că ceĭa-ce ne preoccupă specialmente în studiulŭ de faţă, este secolulŭ XIV.

Eĭ bine, într'o scrisóre cătră regele maghiarŭ Ludovicŭ tocmaĭ din 1372, adecă de

(156) *Historiarum L. IV*, rec. Schopen, Bonnae, 1828, in-8, I, 175 : „ὁ δὲ τήν τε ἰδίαν στρατιὰν συναγαγὼν καὶ ἐξ Οὐγκροβλάχων κατὰ συμμαχίαν οὐκ ὀλίγην etc.“

(157) *Venelin*, 49: „Vsiem koi zsivu v *ugrovlachiiskoi zemli sczo est Basarabska*“. — Originalulŭ acestuĭ documentŭ se află în Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ.

(158) *Ed. Schwandtner*, 208 : „Transtulit se *in terram Bazarad Wayvodae Vlachorum* “

(159) Ap. *Podhradczky*, în *Chronicon Budense*, 250 : „Anno Domini MCCCXXX, feria sexta ante festum beati Mar„tini, in *terra Bazarad* Karolus rex fraudulenter est devic„tus.“

(160) *Annales*, 182 : „ Novi aliquando in aula Maximiliani „II Augusti, Spirae comitia celebrantis, Nicolaum, patre *Bes„sarabiae principe* natum, uti quidem credebatur : *docu„mentis quibusdam ac testimoniis, praesertim Venetorum „plumbeis bullis, hanc eius originem adprobantibus.*“

(161) *Cron.*. II, 373.

(162) *Seivert, Von dem walachischen Wappen*, în *Ungrisches Magazin*, Pressburg, 1781, in-8, t. 1, part. 3, p. 366, dâ acestŭ actŭ numaĭ în traducere Nicolaŭ, *princeps Bessarabiae* allŭ luĭ Leunclavius, îşĭ numesce patria : „unser Fuerstenthum Transalpina“. — Articolulŭ luĭ Seivert este publicatŭ de assemenea în *Anzeigen allergnädigst privilegirte*, Wien, 1771—76, in-8, t. 6, p. 180—8.

pe la finea domniriĭ nemuritoruluĭ Vladislavŭ Bassarabŭ, papa Gregoriŭ XI îllŭ îndémnă la edificarea templurilorŭ catolice în ţerrele învecinate cu Ungaria, ḑicêndu-ĭ :

„In Bosnia, Serbia, *Bassarabia* şi 'n celle-„l'alte părţĭ limitrofe lŏcuescŭ mulţĭ schis-„maticĭ şi ereticĭ." (163)

Fŏntânele de maĭ susŭ, în carĭ vedemŭ Ţérra-Românéscă figurândŭ sub numele de *Bassarabiă*, potŭ fi classificate în următorulŭ modŭ :

Secolulŭ XIV :

1-o. Tzarulŭ serbescŭ Stefanŭ Duşanu (1300—1356) ;

2-o. Papa Gregoriŭ XI (1300—1378) ;

3-o. Impĕratulŭ germano-maghiarŭ Sigismundŭ (1366—1437) ;

4-o. Regele polonŭ Vladislavŭ Iagello (1350—1434) ;

5-o. Domnulŭ moldovenescŭ Alessandru cellŭ Bunŭ (1380—1432) ;

6-o. Actele dintre 1389—1411, inventoriate de cătră Kromer în archivulŭ regescŭ din Cracovia ;

7-o. Notiţa din 1408 în archivulŭ municipalŭ din Lembergŭ;

8-o. Cronica latino-ungară dela Posonŭ.

Secolulŭ XV :

9-o. Annalistulŭ polonŭ Dlugosz (1415—1480) ;

10-o. Confratele acestuĭa Miechowski (1450-1523) ;

11-o. Domnulŭ moldovenescŭ Stefanŭ cellŭ Mare (1430—1504) ;

(163) *Raynaldus*, an. 1372, num. 32, ap. *Assemani*, *Kalendaria*, V, 1, 61 : „Quod in eisdem , Bosnia scilicet, Rascia ac „*Basarath*, et aliis partibus eis vicinis multi schismatici et „haeretici commorantur, et quod ibidem convertendorum mes-„sis est multa, operarii vero pauci "

12-o. Annalistulu maghiarŭ Thurocz (1450—1490) ;

13-o. Cronica anonimă serbă dela Tronoşa (XV—XVI) ;

14-o. Bulle plumbate veneţiane alle pretendinteluĭ muntenescŭ Nicolau Bassarabŭ (XV—XVI) ;

15-o. Diplomatulŭ polonŭ Tomiçki (1470 —1535).

Aceste differite sorginţĭ din seculiĭ XIV şi XV, d'o potrivă autentice, stabilescŭ pênĕ la cellŭ maĭ înaltŭ gradŭ de evidinţa atatŭ faptulŭ cuvêntuluĭ *Bassarabiă* ca o denumire pe atuncĭ fórte respândită a Munteniеĭ, precumŭ şi nu maĭ puţinŭ originea acestuĭ nume dela dinastia princiară : *Ţérra-Bassarabuluĭ.*

Pentru Munteniă *Bassarabia* correspunde cu *Bogdania* pentru Moldova, ţinêndu-se totuşĭ sémă de doue punturĭ de differinţă :

1-o. Moldoveniĭ eĭ-înşiĭ nicĭ o data nu-şĭ numĭaŭ ţérra *Bogdaniă*, pe cândŭ Munteniĭ din contra, precumŭ vomŭ vedé maĭ la valle, nu respingeaŭ numele de *Bassarabiă ;*

2-o. *Bogdania* se referă la persóna unuĭ singurŭ principe, întemeiătorŭ allŭ domnieĭ moldovene, pe cândŭ *Bassarabia* reflecta în sine o dinastiă întrégă, tare şi mare în cursŭ de maĭ multe vécurĭ.

Acestŭ modŭ de a individualisa o ţérră séŭ o naţiune, impunêndu-ĭ numele gentiliţiu allŭ principeluĭ séŭ allŭ dinastieĭ, nu este nicĭ isolatŭ, nicĭ noŭ.

Salverte, studiândŭ fenomenulŭ în istoria universală, éttă cumŭ resumă resultatulŭ cercetărilorŭ selle :

„Unŭ capŭ puternicŭ şi celebru póte „da poporuluĭ propriulŭ seŭ nume. Aşa la „începutulŭ seculuĭ XIV o ramură tătară „adoptă numele suveranuluĭ seŭ Usbek, „allŭ şésselea descendinte allŭ luĭ Genghis-

„hanŭ. O altă ramură tătară purta degia „maĭ de 'nainte numele luĭ Noga, sub condu-„cerea căruĭ ea reuşise a deveni nedepen-„dinte. Hordele turce, carĭ năpădiseră impe-„riulŭ bizantinŭ pe la finea secoluluĭ XIII, „ni se presintă de assemenea sub numile „differiţilorŭ căpitanĭ : Salam-başŭ, Amir-a-„manŭ, Atmanŭ, etc. Goţiĭ, Vandaliĭ, Alaniĭ, „Gepidiĭ, formaŭ una şi aceĭa-şĭ naţionalitate, „alle căriĭa fracţiunĭ, după mărturia luĭ Pro-„copiŭ, se distingeaŭ una de alta prin nu-„mele principeluĭ respectivŭ. Dintre popó-„rele gallice, năvăllite în Asia, cincĭ îşĭ at-„tribuiră numile capilorŭ, ce le duceaŭ la „gloriă. Totŭ aşa în anticitate Mirmidoniĭ „se numĭaŭ Tessalĭ după numele luĭ Tes-„salŭ“ (164).

Illustrulŭ Iacobŭ Grimm reduce denumi-rile tuturorŭ naţiunilorŭ la treĭ rubrice generale:

1-o. Séŭ după vr'o calitate maĭ caracte-ristică a poporuluĭ;

2-o. Orĭ după aspectulŭ teritoriuluĭ;

3-o. Séŭ, în fine, după numele fundatoru-luĭ statuluĭ naţionalŭ (165).

In astă din urmă speciă întră numele Ţerreĭ-Românescĭ : *Bassarabiă.*

Ellŭ este pentru noĭ totŭ ce póte fi maĭ im-portantŭ, demonstrândŭ profunda vechime a dinastieĭ Bassarabilorŭ pe ţermiĭ Oltuluĭ şi distrugêndŭ totŭ-d'o-dată reutăcĭósa asserţi-une a paradossaluluĭ Rösler, cumŭ-că d'abia pe la 1330 arŭ fi appărutŭ pentru prima óră unŭ obscurŭ Bassarabŭ pe scena isto-rieĭ (166).

Pentru ca o ţérră să adopte numele uneĭ dinastie, trebuĭ să fi trecutŭ maĭ ânteĭu unŭ intervallŭ destullŭ de lungŭ de consolidarea dinastieĭ; pentru ca acestŭ noŭ nume dinas-ticŭ, lăţindu-se cu incetulŭ affară din hotare, să devină familiarŭ şi admissŭ în străinĕtate, se necessitéză érĕşĭ unŭ altŭ intervallŭ de-stullŭ de lungŭ; maĭ pe scurtŭ, pentru ca *Bassarabia* să fi străbăttutŭ pe la 1372 pênĕ la curtea papală séŭ pe la 1349 pênĕ la Ra-gusa, logica istorică cea maĭ elementariă ne face a precepe, cumŭ-că însă-şĭ dinastia Bassarabilorŭ a fostŭ la Munteniĭ fără com-paraţiune cu multŭ maĭ vechiă.

Ce se va dice înse, cândŭ noĭ vomŭ arrĕta nu la 1349 séŭ 1372, ci de pe la 1259, cu unŭ secolŭ înainte de urcarea pe tronŭ a luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ şi cu doue vécurĭ înainte de Ţepeşŭ, termenulŭ *Bassarabiă* nu numaĭ applicatŭ către teritoriulŭ şi către poporulŭ Ţerreĭ-Românescĭ, dérŭ cunnos-cutŭ degĭa pênĕ 'n fundulŭ Polonieĭ, ba încă pronunţatŭ întocmaĭ aşa, după cumŭ o cere spiritulŭ limbeĭ române?

Maĭ repeţimŭ o dată ciffra : *1259*.

(164) Op cit., II, 121 — 3.

(165) *Geschichte der deutschen Sprache* Leipzig, 1848, in 8, t. 2, p. 774 : „Betrachtet man nun den Grund der Namen, so „ergeben sich drei Arten, indem sie sich entweder auf einen „Stammherrn, oder auf eine vorstechende Eigenschaft des „Volks selbst, oder endlich auf die Gegend beziehen, in der „es wohnt“.

(166) *Rom. Stud.*, 296 : „Die ununterbrochene Folge der „Dynastie Bassaraba ist ein Glaubenssatz der romänischen „Historiker. Aber für einen modernen Leser des westlichen „Europa gehört es doch zu den starken Zumutungen, Ver-„trauen in die Behauptung zu verlangen, dass diese Familie „seit Aurelian berühmt gewesen sei. Ich finde den Namen „Bazarad als den eines Wojwoden der Walachei zum ersten „Mal in der Berührten Stelle Thwróczis zum J. 1330 genannt. „Eine Urkunde von 1343 nennt uns den Edlen Alexander „Bassarat Eine andere vom J. 1359 stellt den Alexander „Bazarad Vajvoda Transalpinus noch sicherer. Der Mangel „fernerer Aufzeichnungen hindert uns diese Benennung zu „verfolgen, erst 1175 erscheint ein Bozarabus Valachiae Vai-„voda von neuem“. — Rösler citéză pe *Theiner*, şi totuşĭ nu vrea să scie, că pênĕ şi acollo, *Mon*, *Hung.*, I, 513, se gă-sesce „Bazaras Voyvoda Transalpinus“ degĭa în annulŭ 1327.

Acumŭ ni vomŭ permitte maĭ'nainte de tóte o răpede digressiune despre preţiósa fontână, din care vomŭ trage acéstă neaşteptată indicaţiune.

Silesianulŭ Sommersberg a divulgatŭ în 1730 o cronică polono-latină, pe care a botezat'o : *Anonymi Archidiaconi Gneznensis brevior chronica Cracoviae.*

O dată attrăgêndu-se assupra acestuĭ monumentŭ attenţiunea archeologilorŭ, s'aŭ începutŭ cercetărĭ prin felĭu de felĭu de biblio tece, dândŭ dreptŭ resultatŭ descoperirea maĭ multorŭ differite manuscripte, care de care maĭ complete séŭ maĭ perfecte, unulŭ la Breslau, altulŭ în Vaticanŭ, allŭ treilea la Königsberg, allŭ patrulea în possessiunea renumituluĭ bibliomanŭ Czacki, şi aşa maĭ departe (167).

Studiându-le, Germanulŭ Semler a surprinsŭ cellŭ de'nteĭu pe Sommersberg de a fi publicatŭ la unŭ locŭ sub acella-şĭ titlu vr'o şépte cronice cu totulŭ deosebite, scrise fie-care într'o altă epocă, deşi ultimulŭ compilatorŭ, unŭ archidiaconŭ de Gnesno, le-a legatŭ apoĭ pe tóte într'o ordine cronologică, luândŭ astŭ-felĭu aerulŭ de a fi autorŭ allŭ totalităţiĭ (168).

Celebrulŭ criticŭ Lelewel, găssindŭ vr'o doue noue manuscripte, s'a credutŭ în stare a da o classificaţiune şi maĭ precisă, despărţindŭ întréga publicaţiune sommersbergiană anume în următórele optŭ buccăţĭ cu totulŭ separate :

1-o. *Brevis Chronica Cracoviae*, pênĕ la 1248;

2-o. *Annales Polonorum vetustiores*, dela 1248 pênĕ la 1282;

3-o. *Annalista Cracoviensis*, dela 1282 pênĕ la 1312;

4-o. *Annalista Cujaviensis*, dela 1312 pênĕ la 1340;

5-o. *Annalista Monachus*, dela 1340 pênĕ la 1366;

6-o. *Ephemerides*, dela 1366 pênĕ la 1376;

7-o. *Annalista Gneznensis*, dela 1376 pênĕ la 1384;

8-o. *Archidiaconus Gneznensis*, dela 1384 pênĕ la 1395. (169)

Aşa dérŏ între anniĭ 1248 — 1282 unŭ Polonŭ anonimŭ scrisese *Annales Polonorum vetustiores.*

Dintre ceĭ optŭ cronicarĭ de maĭ susŭ, ellŭ singurŭ ne interesséză în casulŭ de faţă.

Perfecta'ĭ autenticitate n'a fostŭ pênĕ acumŭ suppusă celleĭ maĭ micĭ bănuelle.

Acestŭ contimpurénŭ allŭ evenimentelorŭ éccĕ ce dice sub annulŭ 1259 :

„MCCLIX. Thartari, subiugatis *Bessare-*
„*benis*, Lithvanis, Ruthenis et aliis gentibus,
„Sandomirzs Castrum capiunt".

Adecă :

„1259. Tătariĭ, după ce sub-gĭugară pe
„*Bessarebenĭ,* pe Litvanĭ, pe Rutenĭ şi alte
„némurĭ, au luatŭ cetatea Sandomirŭ".

Bessarebeni este aci o formă îndouitŭ românéscă.

1-o. Latinesce arŭ fi trebuitŭ : *Bessarabiani* séŭ *Bessarab-ani*, dar nicĭ într'unŭ casŭ *Bessareb-eni*, precumŭ se dice numaĭ românesce : Munt-*eni*, Moldov-*eni*, Olt-*eni*, etc.

2-o. Sonulŭ nostru *ă*, foneticesce inter-

(167) *Wiszniewski*, *Historya litteratury polskiéj*, t. 2, Kraków, 1480, in-8, p. 152-153.

(168) *Animadversiones ad antiquiores scriptores Poloniae* p. 52, § 13, ap. *Ossolinski*, *Vincent Kadlubek*, übers. v. Linde, Warschau, 1822, in-8, p. 284-286.

(169) *Lelewels handschriftliche Mittheilungen*, ap. *Ossolinski*, 622. — Lelewel avea intenţiunea de a publica pe toţĭ acestĭ cronicarĭ într'o nouă ediţiune cu variante, acea a luĭ Sommersberg fiindŭ fórte defectósă.

mediarŭ între *a* şi *e*, transpiră nu numaĭ la începutŭ : *Bes* în locŭ de *Bas*, darŭ pênĕ şi'n a treĭa sillabă : Bessa-*re*-beni în locŭ de Bessa-*ra*-beni (170).

Este curatŭ : *Băssarăbenĭ*!

Din toţĭ istoriciĭ Româniloru, numaĭ Gebhardi observase în trécĕtŭ într'o notiţă acestŭ passagiŭ din aşa numitulŭ Archidiaconŭ de Gnesno.

Îllŭ observase, dar nu-lŭ putea înţellege, căcĭ nu cunnoscea antica nomenclatură a Munteniei.

Peste Prutŭ, în Bessarabia de astă-ḑĭ, pe la 1259 nu lŏcuĭaŭ Româniĭ, ci hórde orientale de Comanĭ.

Cine dérŏ să fi fostŭ pentru Gebhardi aceĭ *Bessarebeni?*

Ellŭ se găndi, se resgăndi, şi ne maĭ sciêndu încotro s'apuce, se decise vrêndŭ nevrêndŭ a crede, cumŭ-că *Băssarăbeniĭ* ceĭ atătŭ de românescĭ aĭ cronicaruluĭ polonŭ vorŭ fi fostŭ vre-o seminţiă mongolică de Comanĭ (171).

Écce unde póte conduce pênĕ şi pe unŭ istoricŭ de tallia luĭ Gebhardi, cu multŭ maĭ pe susŭ de Engel şi chiarŭ de Şincaĭu în privinţa criticismuluĭ, lipsa de o scrupulósă analisă monografică!

Băssarăbeniĭ, cunnoscuţĭ de pe la 1259 departe în Polonia, ni probéză, că dinastia Bassarabiloru era pe atuncĭ în Ţérra-Românéscă înrădĕcinată, întărită, agĭunsă în tótă flórea.

In cartea II a scrieriĭ de faţă noĭ vomŭ desfăşura pe largŭ primordiala origine şi secolarele vicissitudinĭ alle acesteĭ illustre famillie, séŭ maĭ bine ḑicêndŭ caste, a căriĭ essistinţă a fostŭ totŭ-d'a-una în cea maĭ strînsă legătură cu mărirea şi puterea naţionalităţiĭ române.

D'o camŭ dată vomŭ trece la epoca şi modalitatea transmissiuniĭ numeluĭ *Bassarabiă* către acea porţiune de peste Prutŭ a territoriuluĭ românŭ, unde ellŭ s'a păstratŭ pênĕ astă-ḑĭ, pe cândŭ în Muntenia, adecă în propriŭ ḑisa Bassarabiă, de vr'o treĭ séŭ patru sute de annĭ nu i se maĭ găsesce nicĭ unŭ vestigiŭ.

Acéstă cestiune s'a desbăttutŭ degĭa în cea maĭ mare parte în paragrafulŭ precedinte, studiându-se întinderea Ţerreĭ-Românescĭ în secolulŭ XIV.

Amŭ vĕḑutŭ acollo pe Mircea cellŭ Mare şi pe fiĭulŭ seŭ Vladŭ Draculŭ domnindŭ pe ambiĭ ţermĭ aĭ Dunăriĭ pênĕ la Pontŭ (172).

Amŭ vĕḑutŭ acollo pe Alessandru cellŭ Bunŭ trăgêndŭ pentru hotarele Moldoveĭ despre Muntenia o modestă liniă, care se începea la Bacăŭ, mergea prin Berladŭ şi se oprĭa la Cetatea-albă (173).

Amŭ vĕḑutŭ acollo, în fine, pe Stefanŭ cellŭ Mare răpindŭ cellŭ ânteĭu Ţerreĭ-Românescĭ între 1465—1475 tótă laturea dunăréna dintre Braila şi Chilia (174).

---

(170) *Sommersberg, Silesicarum rerum scriptores*, Lipsiae, 1730, in-f, t. 2, p. 82. — Memoria luăriĭ Sandomiruluĭ de către Tătarĭ în 1259 s'a conservatŭ pênĕ în secolulŭ XVII. *Cellarius, Poloniae descriptio*, 1659, în *Mizler*, I, 544, ḑice : „Anno 1259, a Russis adiuti, Tartari Sendomiria potiti sunt „— *in cujus rei memoriam adhuc hodierno tempore quot-„annis ultimo Maii festus dies hujus caedis, quasi Mar-„tyrum Christi, celebratur magno hominum concursu, qui-„bus, ex Papae Alexandri IV concessione, magnae indul-„gentiae donantur.*" Papa Alessandru IV a domnitŭ între 1254—1261. Prin urmare, însăşĭ cronologia confirmă veracitatea narraţiuniĭ.

(171) *Gesch. d. Mold.*, 512: „1259 wurden einige Komaner, „die im heutigen Bessarabien wohnten, schon in polnischen „Geschichtbüchern Bessarabeni genannt" — Despre Comanĭ noĭ vomŭ vorbi maĭ la valle în capitolulŭ II.—Cf. maĭ gĭosŭ notele 213, 214.

(172) § 1, notele 21, 23 etc.

(173) § 1, nota 1.

(174) § 1, notele 42, 43.

Făcêndŭ parte din vastulŭ voevodatŭ allŭ Bassarabilorŭ înainte de gĭumĕtatea seculuĭ XV, acéstă buccată de pămêntŭ a conservatŭ multŭ timpŭ după aceĭa o frescă amintire a primitivuluĭ seŭ muntenismŭ.

Astŭ-felĭu Alessandru Lăpuşnénulŭ îşĭ da pomposulŭ titlu de: „Palatinus terrarum Moldaviae *et Valachiae*", înţellegêndŭ prin Moldaviă districtele de susŭ şi prin Valachiă pe celle de gĭosŭ alle ţerreĭ (175).

Astŭ-felĭu Polonulŭ Martinŭ Broniowski, scriêndŭ pe la 1579, numesce porţiunea danubiană a Moldoveĭ pênĕ la Marea-négră: „Valachia de gĭosŭ, *care óre-cândŭ se ḑicea* „*Bessarabiă*" (176).

Astŭ-felĭu nemuritorulŭ nostru cronicarŭ Mironŭ Costinŭ, carele, în calitate de mare-logofĕtŭ, avusese sute de occasiunĭ de a vedé miĭe de vechĭ crisóve domnescĭ, băgândŭ de sémă cu mirare că nu i se presintă nicĭ o urmă de essistinţa părcălăbieĭ în Chilia înainte de Stefanŭ cellŭ Mare, deşi găssĭa o mulţime de diplome despre Cetatea albă, agĭunse pe la 1684, în poema sea polonă, la următórea conclusiune de cea maĭ rigurósă correctitudine:

„Gĭurgĭulŭ şi Braila sunt eterne suvenirĭ
„alle acellorŭ domnĭ muntenescĭ Bassarabĭ,
„carĭ stăpâniseră o parte a Bulgarieĭ *şi pe-*
„*ste acellŭ ţermŭ allŭ Măriĭ, unde s'a lăţitŭ*
„*numele Bassarabieĭ*, deşi campia Cetăţiĭ-albe
„pênĕ la Eussinŭ a fostŭ totŭ-d'a-una moldo-
„venéscă, precumŭ dovedescŭ maĭ multe u-
„rice alle părcălăbieĭ de acollo" (177).

Mironŭ Costinŭ sciea, că Bassarabiĭ nu-şĭ întinseseră nicĭ o dată stăpanirea pênĕ la Nistru;

Mironŭ Costinŭ sciea, că gurele Dunăriĭ apparţinuseră Munteniei;

Mironŭ Costinŭ sciea, că numele Bassarabiă, datŭ provincieĭ de peste Prutŭ, se datoresce Bassarabilorŭ dela Gĭurgĭu şi Braila.

Numaĭ unŭ omŭ de geniŭ putea întrevedé atâtŭ de clarŭ, sunt acumŭ doue sute de annĭ, fără să fi avutŭ la disposiţiune grămada cunnoscinţelorŭ istorice actuale, într'o cestiune atâtŭ de complicată!

Dela 1812 încóce întregulŭ territoriŭ românŭ de peste Prutŭ, dela Cetatea-albă pênĕ la Hotinŭ, a fostŭ botezatŭ cu nepropriulŭ nume de *Bessarabiă*, pe care pênĕ atuncĭ îllŭ purtase d'abia partea de gĭosu, a provincieĭ: „ţermulŭ Măriĭ", după cumu o chĭamă Mironŭ Costinŭ (178).

Dela finea seculuĭ XV şi pênĕ la începutulŭ seculuĭ de faţă, orĭ-unde gassimŭ cuvêntulŭ „Bessarabiă", putemŭ fi sicurĭ, că ellŭ se referă esclusivamente la regiunea gurelorŭ Dunăriĭ: „Bassarabia, séŭ precumŭ „noĭ acumŭ cu nume tătărescŭ îĭ ḑicemŭ „Bugiaculŭ", după espressiunea luĭ Cantemirŭ (179).

---

(175) *Dogiel*, I, 618.

(176) *Tartariae descriptio*, Coloniae Agrippinae, 1595, in-f., p. 2: „Moldaviae seu Valachiae inferioris pars, *quae olim* „*Bessarabia dicta fuit*"— De assemenea pe mappa, care însoţesce opera luĭ Broniowski, citimŭ: „*Bessarabiae seu Va-* „*lachiae inferioris pars.*"

(177 *Opisanie Moldawskiej i Multanskiej ziemi*, în *Dunin-Borkowski*, *Pisma*, Lwów, 1865, in-8, t. 1, p. 249:

„Dziurziów, takze Braila z Moltan, hospodarów
„Sa pamiatki wieczyste *onych Bassarabów*,
„*Od nich Bassarabia stronom tym wzniecila*
„*Imie*, mappom, pisarzom daremnie wslawila;
„Oprócz ze Bassarabi czesc Missyi trzymali,
„*Na krótki czas kat morski, ze ja tak nazwali*;
„Ale co ma do tego Bialogrodzkie pole?
„Moldawia prawdziwa wszystkie te podole
„Po sam Euxin, przywilej nie jeden to powie
„Burkulabstw Bialogrodzkich . . ."

(178) Nota precedinte.

(179) *Cron.*, II, 371.—Cf. *Şincaĭu*, I, 388: „Bassarabia, care apoĭ s'a numitŭ şi pênĕ astă-ḑĭ se numesce Bugiacŭ." — Cronicarulŭ scriea în agĭunulŭ luĭ 1812.

In susŭ acéstă buccată de pămêntŭ se întindea cellŭ multŭ pênĕ la tĕrguşorulŭ Lăpuşna (180).

Răpindŭ gĭumĕtatea cea trans-prutiană a Moldoveĭ, guvernulŭ russescŭ a găssitŭ cu calle a lăţi peste totŭ numele de *Bessarabiă*, care apparţinea în faptŭ numaĭ părtecelleĭ sudice din acéstă vastă întregime.

Totŭ aşa Austria, usurpândŭ la 1777 nordulŭ Moldoveĭ, credu de cuviinţă a'lŭ porocli Bucovină, deşi in realitate acéstă denominaţiune se applica maĭ 'nainte numaĭ cătră codrulŭ cellŭ de fagĭ dela Cozminŭ.

Printr'o procedură de generalisare analógă, Moldoveniĭ din timpiĭ luĭ Stefanŭ cellŭ Mare, după ce apucaseră dela Munteni totŭ littoralulŭ danubianŭ pênĕ la Chilia, aŭ împinsŭ apoĭ *Bassarabia* pênĕ la Cetatea-albă, măcarŭ-că Nistrulŭ nu fusese altminte nicĭ o dată allŭ Bassarabilorŭ.

Să recapitulâmŭ.

După gloriósa dinastiă, din care eşiseră Alessandriĭ, Vladislaviĭ şi Mirciĭ, degĭa între anniĭ 1200-1300 tótă Muntenia, dela Pórta-de-ferrŭ pênĕ la Marea-négră, era cunnoscută în întru şi'n affară ca *Bassarabiă*, érŭ poporulŭ munténŭ ca *Bassarabenĭ*.

Acéstă stare de lucrurĭ a duratŭ pênĕ pe la 1500, cândŭ numele de *Bassarabiă* începe a fi accordatŭ maĭ în speciă numaĭ ţermuluĭ marinŭ de peste Prutŭ, întratŭ în mânele Moldovenilorŭ, dar conservândŭ încă pe atuncĭ próspĕtă suvenirea dominaţiuniĭ muntene.

Nescirea acesteĭ simple particularităţĭ de nomenclatură pe d'o parte a datŭ nascere uneĭ mulţimĭ de divagaţiunĭ istorice dintre celle maĭ cĭudate, érŭ pe de altă parte a împedecatŭ pentru multŭ timpŭ de a puté înţellege o grămadă de cestiunĭ de prima importanţă.

Aprópe toţĭ căutaŭ o fantastică legătură între *Bessarabiă* şi anticulŭ poporŭ tracicŭ *Bessi.*

Uniĭ diceaŭ, că este *Besso-Thracia* (181)!

Alţiĭ, că'n limba gotică *Bess-arb* arŭ fi însemnândŭ moştenirea Bessilorŭ (182)!

Alţiĭ éröşĭ, că Bessarabia semnifică pe *Bessiĭ aşedaţĭ lôngă movila Răbîe* (183)!

Bessiĭ în susŭ, Bessiĭ în gĭosŭ, Bessiĭ în drépta, Bessiĭ în stânga (184) !

---

(180) *Peyssonel*, op. cit., I, 304 : „La Bessarabie, *aujourd'hui le Budjiak.*"—*D'Herbelot, Bibliothèque Orientale*, Paris, 1697 , in-f , p. 203 : „Bessarabie , partie de la Moldavie *vers la mer noire.*"—*Sulzer, Geschichte des transalpinischen Daciens*, Wien, 1871—2, t. I, p. 376 : „Bessarabien, und zwar : a, das türkische enthält die Landschaften *Ismail*, *Kilia* und *Akirman* oder Tschetatie alba, Weissenburg ; b, das tatarische aber das ganze innere Land unter dem Namen *Budschak.*—Cf. ibid. p. 456—64.— Mappa în *Kantemir, Beschr. d. Moldau*, etc.

(181) *Szegedi*, op. cit., 260 : „Extremam Cumaniæ seu Moldaviæ partem quidam recentiores, præsertim Geographi, Bessarabiam, quasi Besso-Thraciam (Ungaris : Bucsàk-Orszàg), nescio qua ratione inducti, nominare maluerunt." — Cf. *Timon, Imago novae Hungariae.*

(182) *Veltman, Vospominanïa o Bessarabii*, în diarulŭ *Sovremennik*, Petersburg, t. 7, 1837, in-8, nr. 3, p. 234 : „Nazvanĭe svoe Bessarabia poluczila vieroiatno ot Gotov v znaczenii Bess-arf ili arb, Erde —zemlia, Erbe—nasliedĭe, t. e. „zemlia Bessov."

(183) *Vaillant, La Romanie, ou histoire des peuples de la langue d'Or*, Paris, 1844, in-8, t. I, p. 76: „La Bessarabie semble tirer son nom des anciens Bessi ou Bassi, qui, maîtres „un instant de la rive droite du Prut, s'y seraient fortifiés au „mont Rabie ; Bessarabie signifierait alors Bassi de Rabie."

(184) Este maĭ cu sémă comicŭ ceĭa-ce face poetulŭ bessarabianŭ reposatulŭ Stamati, carele, găssindŭ in Cantemirŭ versulŭ luĭ Ovidiŭ : „Vivere quam miserum est inter *Bessos*-„*que* Getasqne" şi nesciêndŭ latinesce, ne assicură, că numele Bessarabieĭ derivă dela poporulŭ *Bessosqui* !! Vedĭ *Zapiski Odesskago Obsczestva Istorii*, II, 805 : „Bastarny ili „Bessy, narod thrakiiskago plemeni, so vremen imperatora „Augusta Kesaria zsili po obieim storonam Dniestra i pri beregach Czernago moria v nizsnei czasti Bessarabii, a ne v „Misii, i *nazvany Ovidiem Bessoskvy*". Căte cuvinte, atâtea greşelle !

O dată demonstrându-se filiaţiunea Bassarabieĭ dela Prutŭ din Bassarabiĭ dela Oltŭ, remâne ca în Cartea II să urmărimŭ maĭ departe cu luminele criticeĭ originea acesteĭ illustre famillie, érŭ pênĕ atuncĭ încaĭ de Bessĭ amŭ scăpatŭ pentru totŭ-d'a-una.

Ceĭa-ce 'ĭ şi maĭ curiosŭ, este că tocmaĭ naţiunea, căriĭa precipitarea filologică îĭ atribuĭa cu atâta bună-voinţă paternitatea Bassarabieĭ, nu se vede de nicăirĭ a fi lŏcuitŭ vre-o dată pe mallulŭ nordicŭ allŭ Istruluĭ.

Bessiĭ, deveniţĭ famoşĭ în vechime prin cea maĭ selbatecă ferocitate, trăiaŭ în munţiĭ Balcanĭ, de unde 'şĭ întindeaŭ din cândŭ în cândŭ escursiunile de hoţiă pênĕ la Dunăre, dar nu maĭ încóce.

Sub Augustŭ năvăllirile lorŭ supĕraŭ multŭ pe nenorocitulŭ Ovidiŭ, essilatŭ în Dobrogea de astă-ḑĭ, espusă atuncĭ la préda Sarmaţilorŭ despre gurele Dunăriĭ, a Dacilorŭ din regiunile nóstre şi a Bessilorŭ despre sudŭ:

„Si quis adhuc istic meminit Nasonis ademti,
„Et superest sine me nomen in Urbe meum,
„Suppositum stellis nunquam tangentibus aequor,
„*Me sciat in media vivere barbarie* :
„*Sauromatae cingunt fera gens, Bessique Getaeque,*
„*Quam non ingenio nomina digna meo !*" (184).

Peste patru secolĭ eĭ lŏcuĭaŭ totŭ în Dacia luĭ Aurelianŭ, unde a reuşitŭ pe la 400 a-ĭ creştina celebrulŭ episcopŭ Niceta, fundândŭ acollo căte-va templurĭ, dintre carĭ într'unulŭ officiaŭ Greciĭ în limba grécă, în cellŭ-l'altŭ Româniĭ în limba română, în cellŭ de allŭ treilea Bessiĭ în limba bessică (185).

Intr'unŭ cuvêntŭ, numaĭ în Bessarabia eĭ n'aŭ fostŭ în veciĭ vecilorŭ.

Prin urmare, chĭarŭ Bassarabiĭ să nu fi domnitŭ la Chilia, şi totŭ încă Bessiĭ nu aveaŭ ce căuta în Bugiacŭ.

Marele Şincaĭu ḑice într'unŭ locŭ :

„*Póte fi*, că Bessiĭ din Tracia, unde lŏcu„ĭaŭ maĭ'nainte, aŭ trecutŭ în partea Da„cieĭ vechĭ, ce se chĭamă acuma Bugiacŭ, şi „că dela dênşiĭ s'a numitŭ acésta Bessara„biă. Bisseniĭ, carĭ se punŭ împreună cu Ro„mâniĭ în diplomatulŭ luĭ Andrea II, craĭulŭ „Ungarieĭ, *se vĕdŭ* a fi fostŭ remăşiţe de a „Bessilorŭ" (186).

Pote fi, că Bessiĭ aŭ trecutŭ, dérŭ Bisseniĭ *se vedŭ* a fi Bessĭ,—o admirabilă contradicţiune între terminĭ : unŭ lucru *evidinte* consecinţa uneĭ simple *possibilităţĭ !*

Póte fi, — de ce ?

Se vede, — de unde?

Bisseniĭ, pe carĭ actulŭ din 1224, citatŭ de Şincaĭu, îĭ menţionéză în adevĕrŭ aşeḑaţĭ anume în Transilvania la unŭ locŭ cu Româniĭ: „silva Blacorum et Bissenorum" (187), era unŭ tribŭ orientalŭ allŭ Pecenegilorŭ, pe care totŭ acollo şi totŭ allăturĭ cu Româniĭ, adecă într'o posiţiune identică din puntŭ în puntŭ, îllŭ aşéḑă la 1158 cronicarulŭ ger-

(184) *Tristium* l. III, el. 10. – Cf. *Strabo*, l. VII, c. V, § 12. — Despre tóte popórele, căte aŭ fostŭ stabilite vre-o dată lôngă Dunărea de gĭosŭ, veḑĭ *Katancsich, De Istro ejusque adcolis*, Budæ, 1798, in-4.

(185) *Vita S. Theodosii*, în *Pagius*, t. 2, p. 9, ap. *Schaffarik*, *Abkunft d. Slawen*, 71 : „In primo templo laudes „Dei graeca lingua personabant, in altero Bessi sermone „suo praeconia canebant, in tertio Armenii numini suppli„cabant." — In acestŭ preţiosŭ passagĭu, pe care neminĭ încă nu l'a înţellesŭ pênĕ acumŭ, *Armenii* nu sunt Armenĭ, carĭ n'aŭ locuitŭ nicĭ o dată în Tracia, ci anume Macedono-Românĭ, carĭ pênĕ astă-ḑĭ pronunţă *Armanŭ* în locŭ de *Românŭ*. Este prima menţiune positivă despre românimea de peste Dunăre. In Cartea II noĭ vomŭ reveni assupra-ĭ, maĭ adducêndŭ în astă privinţă unŭ altŭ testŭ, nu maĭ puţinŭ importantŭ.

(186) *Cron.*, I, 70.

(187) *Endlicher, Monum.*, 422.

manŭ Ottone de Frisingen : „Pecenatorum et Falonum campania "(188).

Óre acestiĭa, veniţĭ în evulŭ mediŭ din fundulŭ Asieĭ d'abia pe la annulŭ 900, să fi fostŭ posteritatea acellorŭ Bessĭ, pe carĭ toţĭ classiciĭ ni-ĭ arrétă stabilițĭ din cea maĭ depărtată anticitate pe crescetulŭ Hemuluĭ,?

Décă Şincaĭu arŭ fi cunnoscutŭ intima correlaţiune între *Bassarabĭ* şi *Bassarabiă*, ellŭ nu committea o assemenea enormitate!

Dar să lăssâmŭ la o parte pe Bessĭ.

Vomŭ analisa o altă încurcătură nu maĭ puţinŭ originală, în care totŭ *Bassarabia* a arruncatŭ pe istoriciĭ nostri.

Scoţêndŭ la lumină actele diplomatice dintre Polonia şi ţerrele române, Dogiel a publicatŭ o diplomă (189), care se părea tuturorŭ a fi o cimilitură.

O dămŭ aci întrégă după traducerea luĭ Şincaĭu, naivă, dar fórte fidelă :

„In numele Domnuluĭ aminŭ. Vladŭ, *Vo-* „*evodulŭ Bassarabicĭ* şi Comitele Severinu- „luĭ, ş. c. Însciinţămŭ pre toţĭ, carĭ vorŭ audi „acestea şi li se cuvine, că luândŭ în minte „mulţumitóriă cu ânimă neuĭtătóriă darurile „celle multe şi mergerea nóstră înainte, carĭ „ni le-aŭ arĕtatŭ noue şi domnielorŭ nóstre „pré-serinaţiĭ principĭ şi domniĭ nostri, dom- „niĭ Vladislavŭ, craĭulŭ Polonieĭ, archi-prin- „cipele Litvanieĭ şi moşténulŭ Russieĭ ş. c., şi „muĭerea luĭ Edviga, crăiésa Polonieĭ şi „moşténa crăimilorŭ Ungarieĭ, féta care „trăesce a luĭ Ludovicŭ reposatuluĭ craĭuluĭ „Ungarieĭ, şi maĭ allesŭ cumŭ nĭ-aŭ dăruitŭ „noue aceĭa-şĭ domnĭ, craĭulŭ şi crăésa, maĭ „de-ună-dĭ *voevodatulŭ Bassarabieĭ* şi domni- „ele, carĭ le avemŭ în crăimea Ungarieĭ, şi „prin cărţile sélle ni le-aŭ datŭ şi întăritŭ „d'a-pururea; gĭudecămŭ a fi cu vredniciă şi „cu dreptate, ca cu atâta maĭ întinsă stator- „niciă să fimŭ ascultătorĭ de dênşiĭ, cu câtŭ „maĭ multŭ ne afflămŭ măngăiaţĭ prin înăl- „ţarea nóstră cea de dênşiĭ făcută la vĕrfulŭ „domnieĭ; şi pentru că amŭ găsitŭ, că cră- „imea Ungarieĭ de-multŭ a venitŭ la nu- „mita dómnă Edviga, crăiasa Polonieĭ, ca la „o singură moşténă a crăimiĭ Unguresci „ce trăesce acuma, şi dreptŭ aceĭa şi la nu- „mitulŭ domnulŭ Vladislavŭ, craĭulŭ Polo- „nieĭ, soţulŭ eĭ cellŭ de căsătoriă, cu cădinţă „de moştenire, precumŭ amŭ înţellesŭ că „se copprinde în cărţile, carĭ s'aŭ făcutŭ „despre acésta prin însu-şĭ craĭulŭ Ludo- „vicŭ şi prin locuitoriĭ crăimilorŭ ceĭ Un- „gurescĭ şi ceĭ Polonescĭ; aşa şi noĭ cu dom- „niele nóstre ne legămŭ a remăné suppuşĭ „numiţilorŭ domnilorŭ Vladislavŭ, craĭuluĭ „Polonieĭ, şi crăieseĭ Edvigeĭ, şi crăimiĭ lorŭ „a Polonieĭ şi Ungarieĭ. Pentru aceĭa din a- „devĕrată sciinţă, cu bună credinţă, fără de „înşellăcĭune, prin rôndulŭ acestora de aci „înainte ne facemŭ, suppunemŭ şi mărturimŭ, „că vomŭ fi pururea credincĭoşĭ domnilorŭ „Vladislavŭ craĭuluĭ şi Edvigeĭ crăieseĭ, „pruncilorŭ şi moştenilorŭ lorŭ, crailorŭ şi „crăieselorŭ Polonieĭ şi Ungarieĭ, şi crăi-

(188) *Muratori, Scriptores Rerum Italicarum*, t. 6, p. 665 sq., ap *Schlözer, Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Göttingen, 1795, in-8, p. 231.— Differitele numĭ, sub carĭ ne întimpină Pecenegiĭ în scriitoriĭ evuluĭ mediŭ, sunt: Πατζενακίται, Πατζινάκαι, Pincenates, Petinci, Petinegi, Pincinati, Pincenarii, Pecenaci, Pedenei, Pezineigi, Pinzinaci, Pezenaci, Pecinei, Pezenati, Pesnaer, Pizenati. Vedĭ *Suhm, Om Patzinakerne*, în *Skrifter som udi det Kiöbenhavnske Selskab* etc., Kiöbenhavn, 1770, in-4, t. 10, p. 260—310. — Diplomele maghiare îĭ numescŭ : Bisseni, ceĭa-ce se pronunţa „Bitzeni", precumŭ şi Bessi—„Betzi." Vedĭ *Pray, Diss.*, 168 — 70, şi *Dankovszky, Anonymus, Keza et Thurotz recensiti*, Posonii, 1826, in-8, p. 18.—Scriitoriĭ orientalĭ le dicŭ: Badginak. Vedĭ *D'Herbelot*.—In capulŭ II noĭ vomŭ maĭ attinge cestiunea Pecenegilorŭ.

(189) *Dogiel*, I, 623.

„milorŭ acestora, cu tóte domniele și suppușiĭ „nostri; făgăduindŭ și acésta cu aceĭa-șĭ „bună credință, că domnilorŭ craĭuluĭ Vla„dislavŭ și crăiesceĭ Edvigeĭ, pruncilorŭ și „moștenilorŭ lorŭ cellorŭ maĭ susŭ ḑișĭ, noĭ, „domniele și suppușiĭ nostri ceĭ ḑișĭ, pururea „le vomŭ fi ascultătorĭ, și vomŭ sta lônga „dênșiĭ cu sfatulŭ, agĭutorulŭ și buna voință „împotriva tuturoru inamicilorŭ lorŭ, și de „vomŭ auḑi ce-va de reŭ, noĭ cu tótă pute„rea nóstră vomŭ pune împedecare. Protiv„nicilorŭ lorŭ nu le vomŭ prinde parte ; în „contra crăimilorŭ și țerrelorŭ lorŭ nu ne „vomŭ rădica, nicĭ le vomŭ cupprinde; și „tóte pricinele și împrotivirile, ce s'aŭ făcutŭ „séŭ se vorŭ face assupra lorŭ prin orĭ-carĭ „inamicĭ, cu cuvêntulŭ séŭ cu fapta, le vomŭ „împedeca; și vălva și cinstea lorŭ o vomŭ „înălța cu tótă puterea nóstră. Prin mărtu„rirea carților̆ŭ acestora, carĭ le-amŭ în„tăritŭ cu pecetea nóstră. Datŭ în orașulŭ „Argeșŭ, în serbătórea pré-sânteĭ nedespăr„țiteĭ Treimĭ, din annulŭ Domnuluĭ 1396."

In acestŭ actŭ *Bessarabia* se repetă de doue orĭ :

1-o. „Vlad *Waywoda Bessarabiae* nec non Comes de Severino" ;

2-o. „*Woiewodatum Bessarabiae* et Dominia, quae in Regno Ungariae obtinemus".

Cine-ĭ Vladŭ?

Ce-ĭ Bassarabia?

Să auḑimŭ pe Engel.

Ellŭ ḑice :

„După unŭ actŭ din 1396 ședea în Ar„geșŭ unŭ Vladŭ, dându-șĭ numele de *Vaj„voda Bessarabiae* și *Comes Severini.* Sub „espressiunea de *Vajvoda Bessarabiae* eŭ în„țellegŭ banatulŭ Craĭoveĭ, căcĭ munțiĭ Cra„ĭoveĭ se chĭamă și 'n Thurocz *alpes Baḑa„rath*, érŭ sub espressiunea *Comes Severini* „pe commandantulŭ cetățiĭ ungare margi„nene Severinŭ" (190)

De'nteĭu *alpes Baḑarath* nu se găssescŭ în cronica luĭ Thurocz, ci într'o diplomă a împĕratuluĭ Sigismundŭ din 1408, unde nicĭ acollo nu sunt *alpes Baḑarath*, ci *alpes Paḑara* (191), adecă muntele *Passerea* din Mehedințŭ (192).

Allŭ douilea, banatulu Craĭoveĭ pe la 1396 se ḑicea tocmaĭ allŭ Severinuluĭ, încâtu este comică distincțiunea, pe care o stabilesce Engel între *Bessarabia* și *Severinum*, hărazindŭ primulŭ din acești douĭ terminĭ numaı Craĭoveĭ.

Șincaĭu, voindŭ să îndrepte pe predecessorulŭ seŭ, a căḑutŭ în nesce errorĭ și maı grave.

Ellŭ ḑice :

„Bassarabia, allu căriĭa voevodatŭ l'a do„bânditŭ Vladŭ dela Vladislavŭ și Edviga, „n'a fostŭ munțiĭ luĭ Bassarabŭ ceĭ din ba„natulŭ Craĭoveĭ, precumŭ se înșéllă pré„vestitulŭ Engel, pentru că banatulŭ Cra„ĭoveĭ era sub Mircea-vodă , nicĭ îllu putea „darui Edviga cu barbatulŭ eĭ Vladislavŭ, „ci a fostŭ Bugĭaculŭ de acumŭ, cumu ar„rétă crisovulŭ. Nicĭ te mira, că Vladŭ se „scrie pre sine comitele Severinuluĭ și dâ

(190) *Gesch d. Wal.*, I, 161 : „Unter dem Ausdruck : Vaj„voda Bessarabiae, verstehe ich hier den Ban von Crajova, „denn die Crajovaer Gebirge heissen auch bey Thurotz : al„pes Bazarath, und unter jenem Comes Severini, den com„mandanten der ungr. Gränzfestung Szörény und ihres Ge„biets."

(191) *Pray, Annal.*, II, 191 nota.— Totŭ *alpes Pazara* ne maĭ întimpină într'o diplomă a regeluĭ Albertŭ din 1438 în *Pray, Diss*. 144 —*Alpes Bazarath* nicăirĭ !

(192) *Frunḑescu, Dicț. top.*, verbo *Pascrea.*— Cf. *Laurianŭ, Ist.*, 279.

„crisovulŭ din Argeşu, pentru-că deşi n'a „fostŭ fiiulŭ luĭ Mircea-vodă, dérŏ a trebuitŭ „să fie dintr'unŭ némŭ cu dênsulŭ şi a pu- „tutŭ să-şĭ ţină titlulŭ Severinuluĭ şi să lŏcu- „ésca în Argeşŭ, maĭ 'nainte de a merge în „Bassarabia" (193).

O mitologiă întrégă!

Ca şi Engel, Şincaĭu crede în essistinţa „munţilorŭ Bassarabĭ".

Ca şi Engel, ellŭ nu observă, că Severinulŭ şi Craĭova formaŭ unŭ singurŭ şi acella-şĭ banatŭ allŭ Oltuluĭ.

Maĭ pe d'assupra, fără multă vorbă, ellŭ affirmă purŭ şi simplu, cumŭ-că Bassarabia a fostŭ Bugiaculŭ de acumŭ, *cumŭ arrată crisovulŭ*, — pe cândŭ crisovulŭ, orĭ-cumŭ s'arŭ citi şi orĭ-cumŭ s'arŭ traduce, n'o arată absolutamente nicăirĭ!

A trecutŭ vr'o şépte-ḑecĭ de annĭ, şi vine Rösler.

Să fie óre maĭ norocitŭ, decâtŭ Engel şi Şincaĭu?

Ellŭ sună:

„In 1396 appare pentru prima óră peste „Prutŭ aşa numitulŭ voevodatŭ allŭ Bassa- „rabieĭ, fundatŭ de către cine-va din famil- „lia Bassarabiloru" (194).

Totŭ ceĭa-ce spune Şincaĭu, numaĭ dóră pe scurtŭ!

Gebhardi, maĭ vechĭu dintre toţĭ, dar şi maĭ criticŭ totŭ d'o-dată, înţellesese singurŭ actulŭ din 1396.

Éccĕ propriele selle cuvinte:

„Pe cândŭ Mircea s'a alliatŭ cu Sigis- „mundŭ, plecândŭ împreună la Nicopole con- „tra Turcilorŭ, unŭ óre-care Vladŭ a usur- „patŭ tronulŭ muntenescŭ, prestândŭ oma- „giŭ de vassalitate regineĭ polone Edviga, ca „şi cândŭ ea arŭ fi fostŭ regină a Ungarieĭ. „Vladu îşĭ dă titlulŭ de *Voivoda Bessarabiae* „*nec non Comes de Severino*, sub-scrie di- „ploma *in oppido Argisch* şi accepe dela „suzeranŭ *Voievodatum Bessarabiae et Do-* „*minia in regno Ungariae*. Aceste *Dominia* „sunt Făgăraşulŭ şi Amlaşulŭ, şi fiindŭ-că „possessiunea Argeşuluĭ şi a Severinuluĭ „probéză, cumŭ-că Muntenia apparţinea luĭ „Vladŭ, apoĭ nu póte fi nicĭ o îndouélă, că „numele *Bessarabia* nu se referă la depăr- „tata provinciă de peste Prutŭ, ci anume „la ceĭa-ce în diplomele luĭ Mircea se chiamă „*Transalpina*."

Pênĕ aci Gebhardi este admirabilŭ.

Ellŭ maĭ adaugă înse din nenorocire:

„Probabilmente în originalŭ va fi fostŭ „*Bassrath* séŭ *Paḑara*, érŭ traducĕtorulŭ a „băgatŭ *Bessarabia*, pe care o cunnoscea maĭ „bine" (195).

Astŭ-feliŭ nicĭ chĭarŭ profundulŭ Gebhardi nu-şĭ închipuĭa termenulŭ *Bessarabia* în privinţa Munteniei decâtŭ ca o erróre: o erróre imaginară în loculŭ uneĭ imaginare ne-errorĭ.

1-o. Originalulŭ e scrisŭ lătinesce, érŭ nu s'a tradusŭ dintr'o altă limbă;

2-o. *Bassrath* este totŭ *Bassarabiă*, numaĭ sub o formă treptatŭ desfigurată de către cronicariĭ maghĭarĭ şi imitatoriĭ lorŭ din occidinte: *Bassarad*, *Bassarat*, *Bassrath*, *Bassarab*. (196)

3-o. Despre *Paḑara*, adecă muntele Pas-

(193) *Cron.*, I, 369.

(194 *Rom. Stud.*, 297: „Die 1396 zuerst genannte Woj- „wodschaft Bessarabien östlich des Prut empfing wol von ih- „nen den Namen, als Mitglieder ihres Hauses ein Fürsten- „thum daselbst errichtet hatten."

(195) *Gesch. d. W. l.*, 299: „Vermuthlich stehet im Origi- „nal Bassrath oder Pazara, und der Uebersetzer schob dafür „das ihm bekanntere Bessarabien unter."

(196) Veḑĭ maĭ susŭ § 1, nota 113, § 2, notele 158, 159, etc.

sere de peste Oltŭ, fără nicĭ unŭ legămêntŭ cu numele Bassarabilorŭ și allŭ Bassarabieĭ, noĭ amŭ respunsŭ degĭa maĭ susŭ.

Cu treĭ secolĭ înainte de Rösler, de Șincaĭu, de Engel și de Gebhardi, actulŭ în cestiune fusese în mâncle luĭ Kromer, carele éttă cumŭ îllŭ resumă :

„In annulŭ 1396, pe cândŭ Sigismundŭ, „regele Ungarieĭ, se lupta fără succesŭ la „Nicopole și uniĭ îllŭ credeaŭ peritŭ acollo, „*Vladŭ, domnulŭ Munteniei și banŭ allŭ Se-„verinuluĭ*, a întratŭ sub suzeranitatea rege-„luĭ polonŭ Vladislavŭ și a regineĭ Edviga, „considerându-ĭ de moștenitorĭ aĭ Unga-„rieĭ“ (197).

Să maĭ adăugâmŭ cătră relațiunea luĭ Kromer, că acestŭ Vladŭ n'a fostŭ o rudă a mareluĭ Mircea, precumŭ affirmă Șincaĭu, ci unŭ fiĭu allŭ seŭ, devenitŭ maĭ în urmă celebru sub numele de Vladŭ Draculŭ.

Epizodulu din 1396 este o lungă și interessantă dramă de familliă.

Mircea plecândŭ cu óstea maghiară a imperatuluĭ Sigismundŭ la băttălia dela Nicopole contra terribiluluĭ padișahŭ ottomanŭ Baezidŭ Fulgerulŭ, unde a gĭucatŭ prin vitețiă unulŭ din rollurile celle maĭ frumóse (198), tronulŭ princiarŭ a încăputŭ unŭ momentŭ în mânele ambițiosuluĭ Vladŭ, unulŭ dintre numeroșiĭ bastarḑĭ domnescĭ (199), hotărîtŭ cu orĭ-ce prețŭ a' resturna pe tată-seŭ.

Tocmaĭ atuncĭ Polonia se affla în dușmăniă cu Ungaria, căcĭ în ambele țerre domnĭa prin dreptu de căsătoriă cate unŭ ginere : Sigismundŭ allŭ Ungarieĭ avea pe Maria, fiĭa reposatuluĭ rege Ludovicu, éru pe sora acesteĭa, Edviga, o avea Vladislavu allŭ Polonieĭ, încătŭ murindu cea de'nteĭu, coróna trecea legalmente la cea-l'alta, adecă Vladislavŭ pretindea prin Edviga a fi ellu rege legitimŭ, nu numaĭ allŭ Polonieĭ, ci și allŭ Ungarieĭ, contestândŭ dupa mórtea Marieĭ validitatea luĭ Sigismundu (200).

Fiindŭ-că Mircea ținea cu Unguriĭ, Vladŭ se unesce naturalmente cu Polonii.

Astu-felĭu se închĭăĭă tractatulu din Argeșŭ în ḑiua sânteĭ Trinitățĭ, adecă la 18 octobre 1396 (201), pe cându băttălia dela Nicopole, în care aŭ fostŭ băttuțĭ Unguriĭ și Mircea, dându astŭ-felĭu luĭ Vladu, prin slăbicĭunea adversarilorŭ, speranța de a'șĭ puté mantine domnia, se întemplase la 28 septembre (202), cu fórte puține ḑille maĭ'nainte.

Cronologia concurge aci într'unu modu vigurosŭ la limpeḑirea adevĕruluĭ.

Eroulu dela Nicopole se întórce în capulŭ armateĭ muntene, apucă pe usurpatorulŭ fiĭu și, dreptu pedépsă, îllu trămitte la Buda, ca sa-lŭ paḑéscă acollo, sub chipu de edu-

(197) *De rebus Polonorum*, lib. XV, p. 251 : „Hoc ipso anno, „nempe 1396, Sigismundus, rex Ungarorum,—infeliciter pugnavit apud Nicopolim—cumque periisse putaretur, *Wladus „Transalpinae palatinus* et comes Severinensis sive Zwerinensis cum ditione sua in fidem et clientelam Wladislai re-„gis Hedvisque reginae Polonorum, uti haeredis Ungariae ul-„trò concessit.“

(198) *Schiltberger.—Madame de Lussan*, ap. *Engel, Gesch. d. Wal.*, 160. — etc.— Despre elementulŭ ostășescŭ allŭ luĭ Mircea noĭ vomŭ vorbi în Cartea III.

(199) *Ducas*, ap. *Stritter*, II, 911.

(200) *Thuroz*, 275 : „Regina Maria, gravi præventa ægri-„tudine, regnum pariter et vitam liquit. Nec illius obitus Regi „Sigismundo parum curæ peperit. Nam rex Polonorum La-„dislaus defunctæ Reginæ sororem uterinam. Advigam deno-„minatam, matrimonialis foederis grato in contubernio habe-„bat. Ipsam igitur conjugem suam, sceptro mortuæ sororis po-„tiri ratus, contra Regem Sigismundum exercitum copiosum „movit.“

(201) Socotindu-se ca *Festum Trinitatis* ultima duminică după Rusalie. Veḑĭ *L'art de vérifier les dates*, Paris, 1818, in-8, t. 2, glossaire des dates, p. 17.

(202) *Katona*, XI, 405.

cațiune la curtea regéscă, tocmaĭ aceĭa, contra cărora conspirase.

Vladŭ se încércă a fugi din Ungaria în complicea Poloniă: e urmăritŭ, resistă cu o bărbățiă omerică, care uĭmesce chĭarŭ pe inamiciĭ seĭ, dar este prinsŭ și addusŭ înapoĭ (203).

Peste câtŭ-va timpŭ ellŭ reușesce totușĭ a scăpa din Buda și allérgă la Constantinopole, întrândŭ în serviciulŭ bizantinŭ (204).

Sórtea ulterióră a acestuĭ principe, urcarea'ĭ pe tronŭ în urma luĭ Mircea, gloriósa'ĭ domniă de patru-spre-ḍecı annĭ (205) și mórtea'ĭ prin trădare, nu ne interesséză în catulŭ de față (206).

Écce cine a fostu „waywoda Bessarabiae", pe care, nesciêndŭ ce-ĭ aceĭa, Șincaĭu și Rösler îllu gonescŭ în Bugiacŭ, érŭ Engel îllŭ închide în Craĭova...

Teoria luĭ Cantemiru despre cuvêntulŭ *Bassarabiă* ni va permitte a trece gradatŭ la unŭ noŭ puntŭ de vedere.

Ea este împrăștiată pe icĭ și pe collea în celle treĭ principale opere alle illustruluĭ autorŭ : *Descrierea Moldoveĭ*, apoĭ *Istoria Imperiuluĭ Ottomanŭ* și 'n fine *Croniculŭ Romano-moldo-vlachilorŭ*.

In cea de'nteĭu ellŭ ḍice :

„Numele Bassarabieĭ derivă, póte, dela po-„porulŭ Bessi. După Ptolemeŭ, d'assupra „Dacieĭ lŏcuĭaŭ Peuciniĭ și Bastarniĭ. Ma-„teĭu Praetor vorbesce, între ceĭ-l'alțĭ, de-„spre identitatea Bastarnilorŭ cu Bessiĭ" (207).

Cantemirŭ se întemeĭază pe Ptolemeŭ și pe Mateĭu Praetor.

Ptolemeŭ, trăindŭ în Egiptŭ pe la 160—180 după Cristŭ, adecă puținŭ în urma cuceririĭ Dacieĭ, așéḍă în adevĕrŭ pe așa ḍișiĭ Bastarnĭ la nordŭ de Carpațĭ : „καὶ ὑπὲρ τὴν Δακίαν Πευκῖνοι τὲ καὶ Βαστάρναι" (208).

Aceĭa-șĭ posițiune, într'o epocă ce-va maĭ vechiă, li accórdă Pliniŭ, maĭ spunêndu-ni, că eraŭ anume din seminția germană (209).

(203) Diploma din 1430 în *Kat.*, XII, 539 : „Laykone „filio olim spectabilis et magnifici Merche, vaivodæ partium „nostrarum Transalpinarum, in curia nostra educato, *sinistro* „*uso consilio*, de ipsa curia nostra et de hoc regno nostro „Hungariæ furtim et clandestine effugiente, et versus alienas „partes se reducere volente, tamquam fugitive cum tota sua „comitiva usque ad alpes partium nostrarum Scepusiensium, „quæ vicinæ ac prope metas Regni Poloniæ situatæ sunt, per-„veniente, iidem Martinus et Georgius (Turzo de Bethlem-„falva) — prædictum Laykonem insequentes—cum vaivodis „ac cunctis suis eo tunc sequacibus, licet *viriliter resisten-* „*tibus et se per maxima bellorum praeludia defendentibus*, „captos maiestati nostri adduxerunt et assignarunt."

(204) *Stritter*, loco cit.—Cf. *Engel*, *Gesch. d. Wal.*, 161.—*Şincaĭu*, I, 386. — *Laurianŭ*, 289.

(205) Cf. maĭ susŭ § 1, notele 23, 49, § 2, notele 138, etc.

(206) Vomŭ adduce totușĭ cuvintele luĭ *Dlugosz*, II, 34, despre catastrofa luĭ Vladŭ Draculŭ în 1447, fiindu-că'lŭ numesce érŏșĭ, ca și diploma din 1396, voevodŭ allŭ *Bessarabieĭ* : „Ioannes de Huniad, Gubernator Regni Hungariæ, col-„lecto non mediocri exercitu, simulans se contra Turcas itu-„rum, in *Bessarabiam*, cum Stanculone, praefecturus illum „*Bessarabis* in Voievodam, Vlad Voievoda expulso, descen-„dit. Subintrans autem clandestine terram *Bessarabiae*, et „Vlad Voievodam, nullam hostilitatem hujusmodi suspicatum, „incautum et securum reperiens, una cum filio interfecit etc." — *Şincaĭu*, II, 14, esclamă cu multă naivitate : „Căte ḍice „aci Dlugosz, tóte sunt adevĕrate, *numaĭ cătŭ ammestecă* „*Bassarabia cu Valachia*" ! !

(207) *Beschr. d. Mold.*, 70, nota : „Ptolemaeus schreibt : „Oberhalb Dacien wohnen die Peucini und Bastarnae. Dass „die Bastarnae einerley mit den Bessis seyn, meynt unter „andern Matthaeus Praetor".

(208) *Geogr.*, III, 5 : Σαρματίας ἐν Εὐρώπῃ θέσις. — În casulŭ de față ḍisa luĭ Ptolemeŭ se confirmă prin celle-l'alte fontâne antice, dar altŭ felĭu să se observe bine într'unŭ modŭ generalŭ, că geografulŭ egipténŭ, carele scriea departe în Alessandria numaĭ de pe auḍite și fără nicĭ unŭ controlŭ, este o sorginte fórte dubiósă și fórte confusă pentru Dacia, încătŭ noĭ-unïĭ nicĭ o dată nu vomŭ recurge la dênsulŭ, decătŭ esceptionalmente și cu cea maĭ mare paḍă.

(209) *Hist. Nat.*, IV, 14. „*Germanorum genera* quinque -- „quinta pars Peucini Basternae, contermini Dacis".—Cf. *Tacitus*, *Germ.*, 46: „Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, „sermone, cultu, sede ac domiciliis, *ut Germani agunt*".

Camŭ totŭ pe atuncĭ ĭĭ menţionéză Titŭ-Liviŭ, făcêndu-ĭ Celţĭ (210).

Appianŭ nu specifică viţa lorŭ, fie ea germană, fie celtică, dar ĭĭ pune pe acella-şĭ teritoriŭ cu Dacĭĭ (211).

Critica istorică moderna, nedecisă între germanismulŭ şi celtismulŭ Bastarnilorŭ, preferă a concilia ambele feţe, numindu-ĭ „Celtĭ germanisaţĭ“ (212).

Numaĭ cu Bessiĭ nu ĭ-a ammestecatŭ nicĭ o dată neminĭ!

In Ovidiŭ, în Strabone, în Iornande, în în Dione Cassiŭ, în toţĭ classiciĭ fără osebire, Bastarniĭ şi Bessiĭ, uniĭ de dincóce, ceĭ-l'alţĭ de dincollo de Dunăre, sunt doue popóre d'o potrivă antice, dar absolutamente differite prin lŏcaşŭ şi maĭ allesŭ prin tulpină.

Onórea de a-ĭ amalgama apparţine luĭ Praetor, unŭ obscurŭ archeologŭ prussianŭ de pe la finea seculuĭ XVII, carele nicĭ dênsulŭ nu affirmă, ci d'abia allunecă în trécĕtŭ vorba, cumŭ-că *după opiniunea unora* Bessiĭ şi Bastarniĭ *arŭ puté fi* una şi aceĭa-şĭ naţiune (213).

(210) *Annal.*, XL, 57 : „Facile Bastarnis Scordiscos iter „daturos, nec enim *aut lingua aut moribus aequales* abhor„rere“. — Passagĭu fórte importantŭ, căcĭ remăşiţele gallice în limba română se potŭ esplica dóră numaĭ prin celtismulŭ Bastarnilorŭ, precumŭ vomŭ vedé maĭ la valle în Cartea V.

(211) De reb. Illyr., XXII : „ὁ Καῖσαρ, ὡς ταμιείῳ χρησόμενον ἐς τὸν Δακῶν καὶ Βασταρνῶν πόλεμον, οἳ πέραν εἰσὶ τοῦ Ἴστρου“ etc. Appianŭ este de o nespusă greutate în cestiunile dacice, nu numaĭ pentru că trăia sub Traĭanŭ şi Adrianŭ, dar încă scrisese unŭ tractatŭ specialŭ despre Dacĭ, pe care'lŭ menţionéză *Photius*, *Myriobibl.*, LVII.

(212) *Niebuhr*, *Kleine historische Schriften*, Bonn, 1828, in-8, t. 1, p. 386. — *Diefenbach*, *Celtica I*, *Sprachliche Documente;* Stuttgart, 1839, in-8, p. 220—22.—*Safarjk*, *Slow. Staroz.*, 319—22. — etc.

(213) *Praetor*, *Orbis Gothicus*, Olivae, t. 2, 1689, in-f., p. 219 : „*Sunt qui* Bastarnas *putant esse* illos ipsos populos, „qui olim Bessi, hodie Bessarabi dicuntur“! — Altmintrea lectura cărţiĭ luĭ Praetor nu este fără óre-care interesŭ pentru unŭ istoricŭ allŭ Românilorŭ.

Écce la ce se reduce bastarno-bessismulŭ luĭ Cantemirŭ!

Bunŭ e Ptolemeŭ, dar pĕccatŭ numaĭ că Bastarniĭ n'aŭ a face cu Bessiĭ, éru Bessiĭ aŭ a face şi maĭ puţinŭ cu Bassarabia.

Nicĭ chĭaru Cantemirŭ nu înşira la unŭ locŭ aceste treĭ lucrurĭ atatu de disparate, decâtŭ dóră ca pe unŭ dubiosŭ „se póte.“

In „Cronicŭ“ ellŭ lassă la o parte pe Bessĭ şi pe Bastarnĭ, mărginindu-se a căuta o esplicaţiune pentru surprindĕtórea legătură între Bassarabia şi numele familliciĭ domnescĭ din Oltenia.

Cantemirŭ ḑice :

„Bassarabia, aĭ căriĭa lŏcuitorĭ pre vre„mea năpădeĭ luĭ Batie prin cetăţĭ neîncă„pêndŭ, s'aŭ trasŭ spre Severinŭ şi peste „Oltŭ, unde şi la stăpăniă bănéscă uniĭ dintr' „înşiĭ aŭ agĭunsŭ, dela carĭ şi astă-ḑĭ famil„lia Bassărăbescilorŭ în Ţérra-Românéscă „se trage, luândŭ adecă stăpânitorulŭ séŭ „banulŭ lorŭ de atuncea nume de pe numele „nŏroduluĭ . . .“ (214)

Aşa dérŏ invasiunea tătăréscă a luĭ Batie allungase o sémă de Românĭ dela gurele Dunăriĭ maĭ spre appusŭ peste Oltŭ, de unde s'a nascutŭ apoĭ dinastia princiară a Bassarabilorŭ.

Acéstă artificială combinaţiune a luĭ Cantemirŭ se risipesce prin doue cuvinte.

Pênĕ la capĕtulŭ seculuĭ XV nicĭ o dată Bugiaculŭ nu se ḑicea *Bassarabiă*, pe cândŭ tótă Muntenia, precumŭ amu demonstrat'o maĭ susŭ, purtase documentalmente acestŭ nume degia cu duoĭ seculĭ maĭ'nainte.

Cantemirŭ maĭ uĭtă totŭ-d'o-dată, că pe la 1240, cândŭ năvălliseră Tatariĭ cătră Du-

(214) *Cron.*, II, 372, 375.

náre, în regiunea de peste Prutŭ nu lŏcuĭaŭ Românii, ci Cumaniĭ, adecă o hórdă de acella-șĭ némŭ și de acella-șĭ graiŭ cu pŏlcurile celle mongolice alle luĭ Batie.

Chĭarŭ Românĭ să fi fostŭ, și totŭ încă logica și istoria ni spunŭ, că'n fața uneĭ irrupțiunĭ inamice popórele nu-șĭ caută scaparea pe unŭ șessŭ, ci 'n munțĭ, ceĭa-ce au și făcutŭ atuncĭ Cumaniĭ de frica Tătarilorŭ, fugîndŭ în Transilvania (215), pe cândŭ arŭ fi fostŭ absurdŭ din parte-le a allerga după refugiŭ la Severinŭ, trepĕdândŭ pe lungulŭ țermŭ luciŭ și descoperitŭ allŭ Danubiuluĭ.

Décă era pré-departe dela Chilia pênĕ la Carpațĭ, apoĭ totușĭ nemicŭ nu putea fi maĭ lesne, decâtŭ d'a-dreptulu a trece Dunărea, adapostindu-se în Balcanĭ, precumŭ o și obicĭnuĭaŭ în secolulŭ XIII Cumaniĭ ceĭ mărginașĭ, de cate orĭ îĭ ammenința maĭ de aprópe vr'o urgiă tătaréscă (216).

Séŭ peste Carpațĭ, séŭ peste Dunăre, una din doue, acésta era callea cea stereotipă a Cumanilorŭ (217).

Nicĭ într'unŭ casŭ nu fugĭa neminĭ, găfaindŭ pe baraganurĭ, dela Prutŭ spre Oltŭ.

Migrațiunile popórelorŭ aŭ legĭ alle lorŭ proprie, ca și tóte celle-l'alte fenomene istorice.

(215) *Rogerius, Carmen miserabile*, ap. *Endlicher*, 257 : „Igitur anno 1242 — sic evenit, ut Kuthen Comanorum rex „ad dictum regem (Belam) solennes nuncios destinaverit as„serens — quod si vellet ipsum suscipere ac in libertate te„nere, se et suos paratus esset ei subdere ac — in Hunga„riam intrare etc."

(216) *Nicephor. Gregor*, ap. *Stritter*, III, 985, Comanica.

(217) In *Fessler, Geschichte von Ungarn*, ed. Klein, Leipzig, 1867, in-8, t. 1, p. 360, sunt resumate fórte bine în astă privință testurile contimpurane bizantine și maghiare : „Auch „die Kumanen wurden von Batu 1238 gänzlich besiegt. Um „der mongolischen Herrschaft zur entgehen, *floh ein Theil „derselben über die Donau und suchte Rettung in Bulgarien „und Macedonien; ein anderer zog mit dem König Kuthen „zu ihren Brüdern in die Gebirge der Moldau.*"

Maĭ pe scurtŭ, ipotesea luĭ Cantemirŭ este contrariă nu numaĭ realitățiĭ, dar pênĕ și probabilitățiĭ.

Ellŭ simțĭa fórte bine, că termenulŭ topicŭ *Bassarabiă* nu póte a nu fi în cea maĭ strînsă înrudire cu numele gentilițiŭ allŭ *Bassarabilorŭ*, dar puținĕtatea sorginților̆ŭ selle l'a împinsŭ la o erróre de procedură, adducêndŭ pe Bassarabĭ din Bassarabiă, în locŭ de a deduce Bassarabia dela Bassarabĭ.

In "Istoria Ottomană" Cantemirŭ maĭ adaugă către celle de maĭ susŭ unŭ noŭ elementŭ de complicațiune.

Ellŭ nu se maĭ mulțumesce a imagina pentru dinastia bassarabéscă unŭ fantasticŭ légĕnŭ pe mallurile Ialpuhuluĭ, ci o maĭ poftesce să se pre-âmble fără nicĭ o țintă de acollo in Serbia, și d'abia-d'abia după acéstă ingeniósă callĕtoriă pe apă și pe uscatŭ îĭ permitte cu mare nevoiă a sossi obosită la Severinŭ.

In privința bastarno-bessismuluĭ Bassarabieĭ Cantemirŭ cita cellŭ puținŭ pe Mateĭu Praetor.

Ca probă de Bassarabĭ în Bugiacŭ, ellŭ se agĭutorĭa încaĭ cu cuvintele luĭ Leunclavius despre „Nicolaus princeps Bessarabiae" cellŭ de pe la 1570, deși acestŭ nenorocitŭ cutreerătorŭ de țerre nicĭ nu vedluse măcarŭ țermiĭ Măriĭ-negre (218).

Assupra escursiuniĭ Bassarabilorŭ dela Nistru în Serbia și din Serbia la Oltŭ, Cantemirŭ nu adduce mărturiă nemicŭ și pe neminĭ, dar totușĭ tocmaĭ asta este portiunea cea maĭ instructivă a teorieĭ selle.

O vomŭ essamina de aprópe.

In sciință essistă unele errorĭ, fără carĭ arŭ fi peste putință a affla adevĕrulŭ.

(218) Maĭ susŭ notele 160, 161, 162.

Éttă cuvintele luĭ Cantemirŭ :

„Bassarabŭ este numele unuĭ némŭ fórte „vechĭu și nobilŭ în Muntenia, carele în li„nia bărbătéscă de-multŭ s'a stinsŭ. Barbu, „cellŭ ănteĭu Bassarabŭ cunnoscutŭ, fugise „de 'naintea invasiuniĭ turce din Bassarabia „în Serbia și de acollo în Ţérra-Romănéscă „la Negru-vodă, carele l'a primitŭ pré-bine, „rădicându-lŭ la demnitatea de banŭ, cea „maĭ înaltă în ţérră. Fiĭulŭ seŭ Laĭotă do„băndi tronulŭ munténŭ după mórtea luĭ „Negru-vodă, devenindŭ primulŭ Domnŭ „din famillia Bassarabilorŭ. Ellŭ lăssâ unŭ „fiĭu, numitŭ Négoiă Bassarabŭ, agĭunsŭ de „assemenea la domniă, nu se scie décă în„dată după tată-seŭ, orĭ după vre-unŭ altŭ „principe. Luĭ îĭ urmâ fiĭulŭ seŭ Șerbanŭ „Bassarabŭ etc." (219)

Se sparià cine-va, audindŭ nesce fabule de acestŭ calibru în gura unuĭ bărbatŭ, căruĭa îĭ apparţinŭ altŭ-felĭu atâtea titlurĭ la aureola de patriarcŭ allŭ criticeĭ și maĭ allesŭ allŭ eruditiuniĭ istorice în Romănia!

Acésta ni adduce a-minte unŭ portretŭ dela monastirea Snégovŭ, d'assupra căruĭa posnașulŭ egumenŭ a scrisŭ gallimatia : „*Ionŭ-Mihailŭ-Ţepeșŭ-Bassarabŭ allŭ patrulea voevodŭ*" (220).

Câţĭ óre la noĭ nu sciu totŭ așa de bine istoria naţională!

Cantemirŭ cunnoscea annalele Munteniei maĭ cu séma prin intermediulu famillieĭ cantacuzinescĭ : „avut'amŭ noĭ, încă la Ţari„gradŭ fiindŭ, *croniculŭ muntenescŭ, cu sin„gură mâna luĭ Șerbanŭ Logofĕtulŭ pre pró„stă limba grecéscă scrisŭ.*" (221).

Să nu se uĭte, că acestŭ Șerbanŭ Cantacuzinŭ, de 'nteĭu Logofĕtŭ și apoĭ Vodă, a fostŭ socrulŭ luĭ Cantemirŭ, și că némulu cantacuzinescŭ se distingea totŭ-d'a-una prin ardórea'ĭ de a strînge cronice și alte monumente litterarie alle trecutuluĭ naţionalŭ (222).

De acollo trebuĭ să fi luatu Cantemirŭ despre originea Bassarabilorŭ, fără să'șĭ maĭ dea băttaia de capŭ de a suppune povestea unuĭ seriosŭ controlŭ analiticu.

Deși *Croniculŭ luĭ Șerbanŭ Cantacuzinŭ* se pare a fi peritŭ, totușĭ îllŭ supplenesce pênĕ la unŭ puntŭ *Genealogia Cantacuzinilorŭ*, publicată după unŭ vechĭu manuscriptŭ de cătră d. Bolliacŭ și 'n care găssimŭ între altele următorulŭ passagĭu :

„Dicŭ uniĭ, cumŭ-că némulu Bassarabi„lorŭ se trage din banulŭ Barbu Bassarabŭ, „carele din Bassarabia a trecutŭ la Serbia „și de acollo a venitu în Valachia la Radu Ne„grulŭ vodă, carele a fostŭ cellŭ ănteĭu des„călecătorŭ domnieĭ Ţerreĭ-Romănescĭ la „annulŭ 1200, și cumŭ că acestŭ Domnŭ a „făcutŭ pe numitulŭ Barbu banŭ Craĭoveĭ

(219) *Geschichte des osmanischen Reichs.* Hamburg, 1745, in-4, p. 608 : „Bassaraba, welches der Name eines sehr alten „und edlen Geschlechts in der Walachey, aber in der männli„chen Linie längst erloschen ist. Denn Barbul, der erste, der „unter diesem Namen bekannt ist, flohe zu der Zeit, als die „Türken in Bassarabien einfielen, aus diesem Lande in Ser„vien, und von da in die Walachey zu dem Fursten Heglul, „der ihn sehr liebreich aufnahm, und ihn stufenweise zu dem „Amte des Bans, als der höchsten Stelle in diesem Lande, er„hob. Sein Sohn, Lajota, gelangte nach Hegluls Tode zu dem „Fürstenthume, und war der erste, der seinen väterlichen „Namen mit der fürstlichen Würde zierete. Er hinterliess „einen Sohn, mit Namen Niagoe, der gleichfals in der Wala„chey zur Regierung kam etc."—*Heglul* este o învederată erróre decopistŭ séŭ de tiparŭ în locŭ de *Negrul*.

(220) *Revista Romănă*, II, 361.

(221) *Cron.*, II, 361.

(222) Cf. nota nóstră communicată d-luĭ Sionŭ și publicată în *Tunuslĭĭ, Istoria Ţerreĭ-Romănescĭ*, Bucur., 1863, in-8, p. II.— Cf. *Archiva Istorică*, I, 2, 112.

„şi stăpănitorŭ peste cincĭ gĭudeţe. Acestŭ „banŭ Barbu a ziditŭ monastirea Bistri„ţa". (223)

Éccĕ dérŏ sorgintea luĭ Cantemirŭ, cătră care ellŭ a maĭ adaosŭ unŭ altŭ manuscriptŭ, póte totu de proveninţă cantacuzinéscă, cunnoscutŭ încă în secolulŭ trecutu unuĭ secretarŭ allŭ luĭ Constantinu Mavrocordatŭ, şi unde figura unulŭ lôngă altulŭ pretinsa posteritate a banuluĭ Barbu Bassarabŭ în urmatórea ordine :

„1460. Laiota Bazaraba —1512. Negoi Bazaraba.—1610. Serbanus Bazaraba" (224).

Cantemirŭ a făcutŭ pe Laĭotă fiĭu allŭ luĭ Barbu, pe Négoiă fiĭu allŭ luĭ Laĭotă, pe Şerbanu fiĭu allŭ luĭ Négoiă, şi astu-felu totulŭ a mersŭ de minune!

Sa cernęmŭ înse elementele cronologice şi biografice alle uneĭ teorie atătŭ de cĭudate.

Barbu Bassarabŭ vine în Muntenia la 1200.

Fiĭu-seu este Laĭotă Bassarabŭ.

Nepotu-seŭ este Négoiă Bassarabŭ.

Strănepotu-seŭ este Şerbanŭ Bassarabŭ, urmaşulŭ luĭ Mihaĭu cellŭ Vitézŭ la 1600.

In patru secolĭ patru generaţiunĭ!

Bassarabiĭ luĭ Cantemirŭ trăiaŭ fie-care căte o suta de annĭ şi maĭ bine!

Şi nicĭ că aŭ fostŭ eĭ maĭ mulţĭ de patru peste totŭ: Barbu, Laĭotă, Négoiă şi Şerbanu.

Acestŭ din urmă, — ḑice Cantemirŭ, — avuse numaĭ doue fete: Ancuţa, măritată după Petraşcu, fiĭulŭ vitézuluĭ Mihaĭu; Ilinca, măritată după boĭerulŭ Constantinŭ Cantacuzinŭ; ş'apoĭ unŭ bastardŭ, făcutŭ cu o preutésă (225).

Asta'ĭ totŭ!

Ce 'ĭ péssă luĭ Cantemirŭ de Alessandru Bassarabŭ, de Vladislavŭ Bassarabŭ, de Radu Bassarabŭ, de Mircea Bassarabŭ, de lunga seriă a Bassarabilorŭ, care de care maĭ marĭ, de prin secoliĭ XIII, XIV ş iXV!

Dela cronologiă să trecemŭ la unele detallie biografice.

Banulŭ Barbu Bassarabŭ, căruĭa i se accórdă paternitatea némuluĭ bassarabescŭ, appare totŭ-d'o-dată ca fundatorŭ allŭ monastiriĭ Bistriţa.

Prin urmare, acestŭ sântŭ lŏcaşŭ cată să fi durândŭ şi ellŭ de pe la 1200.

Din norocire, epoca şi modalitatea fundaţiuniĭ sélle ni sunt astă-ḑĭ fórte bine cunnoscute.

D. Alessandru Odobescu le-a studiatŭ cu tótă scrupulositatea unuĭ adevĕratŭ archeologŭ.

D-sea constată prin inscripţiunĭ autentice contimpurane, cumŭ-că primulŭ ctitorŭ bistriţanŭ a fostŭ în realitate banulŭ Barbu Bassarabŭ, înse nu de pe la 1200, ci după 1490.

Cu multŭ înainte de d. Odobescu, celebrulŭ căllĕtorŭ russŭ Kowalewski visitase Bistriţa, strîngêndŭ acollo totŭ felĭulŭ de datè despre începuturile monastiriĭ.

Vomŭ da aci întrégă în traducere interessanta'ĭ relaţiune:

„Mŏnastirea Bistriţa este fundată de către „banulŭ Barbu pe la 1490. Pênĕ atuncĭ era „numaĭ o capellă în numele sântuluĭ Proco„piŭ. Despre causa fundăriĭ, tradiţiunea lo„cală, conformă în astă privinţă cu vechĭa „icónă a sântuluĭ Procopiŭ, afflatóriă în bi„serică, povestesce următórele. Banulŭ Bar„bu fusese prinsŭ în tinereţe de către Turcĭ „şi arruncatŭ în temniţă. Peste puţinŭ i se

(223) In *Buciumulŭ*, 1863, nr. 27, p. 108.

(224) *Series Principum utriusque Valachiae*, ap. *Pray, Diss.*, 140.

(225) *Op. cit*, 608-609.

„annunță sentința de mórte, care era să se „essecute a doua ḑi. Se face nópte, o nópte „terribilă și solemnă, o nópte pe care osân„ditulŭ a petrecut'o tótă în rugăciunĭ cătră „patronulŭ seŭ sântulŭ Procopiŭ, implorân„du-lŭ pentru scăpare, căcĭ avea d'abia 18 „annĭ și'ĭ plăcea viuéța. Demănéța callêiĭ „se cobóră în temniță și nu găssescŭ pe ne„minĭ : închisórea era deșértă. In aceĭa-șĭ „ḑi, întrândŭ în capella dela Bistrița, pre„utulŭ vede îngenuchĭatŭ de 'naintea icó„neĭ sântuluĭ Procopiŭ pe gĭunele Barbu, fer„recatŭ în obeḑĭ la gâtŭ și la picióre. Tê„nĕrulŭ nu sciea ellŭ singurŭ, cumŭ și cine „l'a addusŭ din temniță în biserică. In sem„nulŭ acestuĭ miracolŭ ellŭ clădi o mŏnas„tire în loculŭ capelleĭ. Maĭ târḑiŭ, după ce „Turciĭ luaseră Constantinopolea, banulŭ „Barbu, fiindŭ dusŭ după cererea sultanuluĭ „la Stambulŭ din partea Munteniéĭ, a res„cumpĕratŭ móscile sântuluĭ Gregoriŭ De„capolitulŭ și le-a depusŭ în mŏnastirea sea „Bistrița, unde elle se conservă pênĕ astă-ḑĭ „într'unŭ scumpŭ sicriŭ, accoperite de pri„nósele credincĭoșilorŭ. E remarcabilă ma„rea pânḑă, de 'nteĭu păstrată în biserică și „apoĭ transportată în chilia starețuluĭ. Ea „este restaurată, înse întocmaĭ după desem„nulŭ primitivŭ. Acestŭ tabellŭ represintă „abdicarea betrânuluĭ Barbu, carele se lassă „de băniă și de viuéță luméscă totŭ-d'o-dată. „E învestmĕntatŭ călugĕresce, fiindŭ gata „a pleca la mŏnăstire. Îllŭ însoțescŭ boieriĭ „Oltenĭ, toțĭ tristĭ, uniĭ chĭarŭ lăcrimândŭ. „După Barbu, care n'a avutŭ copiĭ, pășesce „de 'naintea cellorŭ-l'alțĭ boĭerĭ nepotulŭ seŭ, „îmbrăcatŭ într'o lungă haĭnă superióră fără „mânece, roșiă și blănită, de sub care se vede „o altă maĭ strîmtă. E naltŭ și frumosŭ, cu „micĭ mustețe și fără barbă. Boĭeriĭ sunt toțĭ „bărboșĭ. Mŏnastirea Bistrița are apparința „uneĭ cetățĭ" (226).

Romantica legendă, cullésă de cătră Kowalewski dela călugĕriĭ bistrițenĭ și care offeră poetuluĭ stoffa uneĭ admirabile ballade, este importantă din acestŭ puntŭ de vedere, că ea ni esplică pe Turciĭ din relațiunea luĭ Cantemirŭ.

După tradițiune, banulŭ Barbu Bassarabu scapă dintr'o temniță turcéscă.

După Cantemirŭ, ellŭ fuge de peste Prutu de 'naintea uneĭ invasiunĭ ottomane.

Fondulŭ este acella-șĭ.

Cumŭ înse de nu șĭ-a amintitŭ tocmaĭ Cantemirŭ și tocmaĭ într'o „Istoriă a Turcieĭ", cumŭ-că Osmanlâiĭ d'abia după 1450 au începutŭ a cutreera Bugiaculŭ ?

Turciĭ năvallescŭ pentru prima óră peste Prutŭ pe la gĭumĕtatea seculuĭ XV, și totușĭ cu doue-sute cincĭ-ḑecĭ de annĭ înainte banulŭ Barbu Bassarabŭ , printr'o spaĭma maĭ multŭ decâtŭ profetică, se carră de acollo de frica lorŭ !

Monastirea Bistrița este fundata din temelliă pe la 1490, și totușĭ banulŭ Barbu Bassarabŭ o clădesce, o isprăvesce și o zugrăvesce ca prin farmecŭ încă de pe la 1200!

Banulŭ Barbu Bassarabŭ, scapatŭ în tinerețe din robiă turcă și fundatorŭ la bĕtrânețe allŭ mŏnastiriĭ Bistrița, ni este cunoscutŭ documentalmente între anniĭ 1490 —1510 (227), și totușĭ cu sutimĭ de annĭ înainte ellŭ e favoritŭ allŭ luĭ Negru-voda !

De pe la 1250 Muntenia se numesce Bas-

(226) *Stranstvovania po suszie i moriam : Karpaty*, Petersburg, 1845, in-16, p. 195 — 198.

(227) *Venelin*, 134 sq.—Cf. *Episcopŭ Melchisedecŭ, Oratoriŭ*, Buccurescĭ, 1869, in-16, Synaxarŭ, p. 71. — *Engel, Gesch. d. Wal.*, 189. — etc.

sarabiă, şi totuşĭ cellŭ ănteĭu Bassarabŭ peste Oltŭ este banulŭ Barbu, carele trăesce cu doue vécurĭ maĭ în urmă !..

In litteratura nóstră poporană acéstă specią de logică se chĭamă *basmŭ cu minciunile:* o hergheliă de caĭ retăcindŭ într'unŭ pepene séŭ o albină îngĭugată la plugŭ.

Totŭ astŭ-felĭu devine sacra sciinţă istorică, cândŭ o înfruntă cine-va fără îndelungata grămădire, profunda cercetare şi rigurósa analisă comparativă a fontânelorŭ.

Inainte de a ne despărţi de simpaticulŭ personagĭu allŭ banuluĭ Barbu Bassarabŭ, vomŭ maĭ adăuga în trécĕtŭ o observaţiune.

Ellŭ se pare a fi fostŭ cellŭ ânteĭu banŭ allŭ Craĭoveĭ, ceĭa-ce ĭ-a şi procuratŭ caracteristiculŭ epitetŭ de *Craĭovesculŭ.*

In prima gĭumĕtate a seculuĭ XV reşedinţa banatuluĭ olténŭ se affla încă la Severinŭ, érŭ nicĭ decumŭ la Craĭova, precumŭ o demonstră în modulŭ cellŭ maĭ nerecusabilŭ crisovele successive dela Vladislavŭ Bassarabŭ, dela Mircea cellŭ Mare şi dela Vladŭ Draculŭ (228)...

Amŭ agĭunsŭ acumŭ la partea cea capitală a teorieĭ luĭ Cantemirŭ.

Croniculŭ Cantacuzinescŭ şi Cantemirŭ conducŭ d'o potrivă pe Bassarabĭ de'nteĭu din Bugiacŭ în Serbia şi apoĭ din Serbia la Oltŭ.

Serbia séŭ *Sorabia*, după cumŭ se scriea adessea în evulŭ mediŭ (229), forméză materialmente maĭ multŭ decâtŭ doue treimĭ din cuvêntulŭ Bas-*sarabiă.*

Assonanţa este atâtŭ de simţită, încâtŭ noĭ vĕdurămŭ degĭa în §-fulŭ precedinte pênĕ şi poporulŭ de gĭosŭ, căruĭa nu i se póte imputa nicĭ o pretensiune pedantică, confundândŭ ambiĭ termenĭ în antica balladă despre „Féta banuluĭ de Haţegŭ", unde variantulŭ modernŭ pune :

„Unŭ fecĭorŭ de omŭ *sĕrbescŭ*"

în locŭ de primitivulŭ :

„Unŭ fecĭorŭ *băssărăbescŭ*" (230).

Printr'o gratuită assemĕnare curatŭ fonetică, fără nicĭ o umbră de argumentaţiune, nemuritoriĭ nostri Bassarabĭ eraŭ espuşĭ a fi *serbisaţĭ* din cândŭ în cândŭ de către nesciinţă şi maĭ cu sémă de către semi-sciinţă.

Pretinsulŭ actŭ allŭ magistratuluĭ sasŭ-şebeşianŭ dela 1396, o grossolană mistificaţiune din seculŭ trecutŭ, care póte amăgi numaĭ dóră pe ceĭ lipsiţĭ de orĭ-ce noţiune de critică, dice :

„După ce aŭ primitŭ Bulgariĭ credinţa „creştinéscă, apoĭ aŭ începutŭ Româniĭ de „atuncĭ a se împrieteni cu némulŭ Serbescŭ, „pênĕ cândŭ maĭ pe urmă *dobândit'aŭ şi* „*Domnŭ din némulŭ Serbescŭ pe marele prinţŭ* „*Negru-vodă Bassaraba...*" (231)

Unŭ fragmentŭ de cronică munténă din seculŭ XVII, descoperitŭ de către d. Creţescu în biblioteca monastiriĭ Cozia, este în astă privinţă nu maĭ puţinŭ esplicitŭ, vorbindŭ în genere despre boĭerimea română :

„Uniĭ sunt Serbĭ, alţiĭ din Grecĭ, alţiĭ din „Albănaşĭ, alţĭ din Frâncĭ, alţĭ dintr'alte „limbe, că şi domnĭ încă maĭ mulţĭ din stră-

(228) Maĭ susŭ § 1, notele 21, 44, 90, etc.

(229) *Engel, Gesch. v Serv.*, 180.— *Safarjk*, *Slow Star*, 148, unde se enumeră următórele forme alle numeluĭ Serbŭ: Sirbi, Sorbi, Surbii, Sorabi, Soravi, Sarbi, Zerivani, Zirbi, Serebi, Srbi, Srpi, etc.

(230) § I, nota 118.

(231) *Magaz. Ist.*, II, 275.— *Fotino*, II, 28-36. — *Baritz, Fóia pentru minte şi ânimă*, Braşovŭ, 1846, in-4, p. 57, unde redactorulŭ pune în notă : „Redacţia împărtăşesce acestŭ „documentŭ fără a puté respunde câtŭ maĭ puţinŭ de autenticitatea luĭ."

„inĭ aŭ stătutŭ, cumŭ *şi Băssărăbescīĭ se tragŭ „din némŭ serbescŭ*" (227).

In unele manuscripte d'alle luĭ Calcocondila, domnulŭ munteneseŭ Danŭ, nepotŭ de frate allŭ mareluĭ Mircea, este numitŭ *Saraba*, Σαράμπα, în locŭ de Bassaraba, Μπασαράμπα (233).

In fine, lista anonimă a domnilorŭ Ţerreĭ-Romănescĭ, care se compusese în secolulŭ XVIII pentru Ungurulŭ Peterfy după differite cronice locale de către Constantinŭ Scarlatti, ni spune, că némulŭ luĭ Mircea cellŭ Mare : „se ḑice a fi fostŭ *nepoţĭ aĭ regeluĭ serbescŭ Laḑarŭ*" (234).

Genealogia mirciană se póte reconstitui astă-ḑĭ cu cea maĭ perfectă înlesnire după documente contimpurane.

Insuşĭ Mircea declară în crisóvele selle, cumŭ-că tată-seŭ Radu fusese frate cu Vladislavŭ Bassarabŭ (235).

Prin urmare, Mircea era *nepotŭ* (nepos ex fratre) a luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ.

Regele maghiarŭ Ludovicŭ ni maĭ spune, pe de altă parte, cumŭ-că Vladislavŭ, unchĭulŭ luĭ Mircea, era fiĭu allŭ luĭ Alessandru Bassarabŭ (236).

Prin urmare, Mircea era *nepotŭ* (nepos ex filio) a luĭ Alessandru Bassarabŭ.

Maĭ pe scurtŭ, era *nepotŭ* allŭ luĭ Vladislavŭ şi *nepotŭ* allŭ luĭ Alessandru, toţĭ Bassarabĭ unulŭ ca şi altulŭ, şi numaĭ Bassarabĭ.

Prin ce minune dérŏ putea fi ellŭ *nepotŭ* allŭ luĭ Lazarŭ, principe nu maĭ vechiu, ci chĭarŭ contimpurénŭ cu dênsulŭ, urcatŭ pe tronulŭ Serbieĭ d'abia pe la 1371 ?

Fatalele sillabe din códa numeluĭ Bassarabilorŭ, éccĕ ceĭa-ce încurca tótă tréba !

Cantemirŭ, Cronicululŭ Cantacuzinescŭ, falsarulŭ actuluĭ din 1396, ballada din Haţegŭ, fragmentistulŭ din secolulŭ XVII, scriba luĭ Calcocondila şi fŏntâna luĭ Scarlatti, toţĭ se împedecaŭ, fie-care pe rŏndŭ, de scabrosulŭ sunetŭ *s-r-b* !

Etimologia, ca şi orĭ-care altă ramură de cunnoscinţe, îşĭ are prototipulŭ seŭ în vulgŭ.

Sublimulŭ Vico analizase astronomia, fisiologia, metafisica, cronologia poporale, în comparaţiune cu astronomia, fisiologia, metafisica, cronologia culte.

Totŭ astŭ-felĭu s'arŭ puté pune în parallelă etimologia rudimentară şi etimologia sciinţifică.

Similitudinea vorbelorŭ surprinde şi împinge la deducţiunĭ pe înţellegințele celle maĭ rude, ca şi pe celle maĭ erudite.

Tótă differinţa consistă în procedură şi'n ponderositatea resultatuluĭ.

Unŭ sântŭ din evulŭ mediŭ se numĭa Renatŭ, ceĭa-ce însemnéză renăscutŭ: acestŭ simplu gĭocŭ de cuvinte era de agĭunsŭ, pentru ca poporulŭ să plăsmuéscă pe dată o legendă întrégă despre imaginarulŭ faptŭ allŭ *renascerïĭ sântuluĭ Renatŭ* (237).

Camŭ analógă este superstiţiunea cea etimologică a ţerranuluĭ românu de a se paḑi

(232) *Istoria Moldo-Românicĭ*, ed. Ionidŭ, Buc., 1858, in-8, t. 1, p. 347.— Autorŭ allŭ fragmentuluĭ este celebrulŭ prin eruditiune Nicolaŭ Milescu, pe cândŭ se affla în Muntenia pe lôngă vodă Gregoriŭ Ghica.

(233) Ap. *Stritter*, II, 918, nota *e*.—In ediţiunea din Bonna acestŭ variantŭ nu este indicatŭ.

(234) *Pray, Diss.*, 140 : „Pater nescitur, sed dicuntur esse nepotes Lazari regis Serviae."

(235) *Venelin*, 9-14, unŭ actŭ din 1387, cu care confruntézã actulŭ din 1424 în a mea *Archivă Istorică*, I, 1, 19, ambele afflătóre în originalŭ în Archivulŭ Statuluĭ din Bucurescĭ.

(236) Actŭ din 1365 în *Şincaĭu*, I,330 ;—*Féjer*, IX, 3, 470; — *Wenzel, Okmányi kalászat*, t. 1, Pesten, 1856, in-8, p. 18.

(237) *Sainte-Marthe*, *Gallia Christiana*, Paris, 1715-85, in-f, t. 2, p. 113.

de *focŭ* în ḑiua sântuluĭ *Foca* (238), deşi Φωκᾶς allŭ Grecilorŭ are a face maĭ currêndŭ cu elementulŭ oppusŭ allŭ apeĭ, şi deşi fericitulŭ de acestŭ nume, martirizatŭ în timpulŭ luĭ Diocleţianŭ, n'a fostŭ nicĭ ferrarŭ, nicĭ cărbunarŭ, ci unŭ bietŭ grădinarŭ de lôngă Sinopa, adecă érŏşĭ ce-va maĭ dedatŭ cu ploĭ şi cu puţurĭ, decâtŭ cu flacăre.

In Elveţia se află unŭ munte numitŭ *Pilatŭ* : săteniĭ din vecinĕtate sunt încredinţaţĭ pênĕ la fanatismŭ, cumŭ-că acollo, addusŭ de peste noue ţerre şi noue mărĭ, ḑace famosulŭ *Pilatŭ*, din mollecĭunea căruĭa fusese restignitŭ în Palestina Mântuitorulŭ (239) !

Absolutamente de aceĭa-şĭ natură este serbismulŭ Bassarabilorŭ.

Dar causa erroriĭ fiindŭ o dată constatată, să nu ne oprimŭ la o gĭumĕtate de calle.

Lista domnéscă a luĭ Scarlatti, în care marele Mircea se confundă cu famillia regéscă din Serbia, ni maĭ spune totŭ-d'odată încă ce-va, unde originea greşelleĭ nu póte a nu fi aceĭa-şĭ.

Vorbindŭ despre domnulŭ moldovenescŭ Petru Muşatŭ, contimpurénŭ şi amicŭ devotatŭ allŭ luĭ Mircea, ea ḑice, că tată-seŭ era: „Costea Muşatŭ, carele nu se scie unde va fi domnitŭ, dérŭ se crede a fi fostŭ din némulŭ despoţianŭ allŭ regilorŭ Serbieĭ" (240).

Mircea cellŭ Mare din dinastiă serbéscă; Petru Muşatŭ din dinastiă serbéscă; dinastia serbéscă confundată cu Bassarabiĭ ; care'ĭ conclusiunea ?

Éccĕ unŭ punctŭ, demnŭ pe deplinŭ de a fi èssaminatŭ cu o estremă seriositate, căcĭ ellŭ ni va permitte a demonstra, cumŭ-că Vladislavŭ şi Alessandru cellŭ Bunŭ, Mircea şi marele Stefanŭ, Négoiă şi Petru Rareşŭ, superbiĭ gigantĭ aĭ naţionalităţiĭ române de dincóce şi de dincollo de Milcovŭ, aŭ fostŭ toţĭ din aceĭa-şĭ nesecată în geniŭ tulpină a Bassarabilorŭ!

Muntenia fusese în seculiĭ XIII şi XIV în dese şi intime relaţiunĭ cu puterniculŭ pe atuncĭ imperiŭ serbŭ.

Douĭ Bassarabĭ, unulŭ pe la 1275, altulŭ pe la 1355, aŭ fostŭ socri séŭ cuscri aĭ cellorŭ maĭ celebri cuceritorĭ, dintre câţĭ aŭ eşitŭ vre-o dată nu numaĭ din dinastia luĭ Nemania, ci chĭarŭ din întregulŭ némŭ illiricŭ.

Stefanŭ Milutinŭ, fundatorulŭ mărimiĭ serbe, ţinuse în prima'ĭ căsătoriă pe féta luĭ Letinŭ Bassarabŭ (241).

Stefanŭ Duşanŭ, gróza oriinteluĭ pe la gĭumĕtatea seculuĭ XIV, însurase pe uniculŭ seŭ fiĭu cu féta luĭ Alessandru Bassarabŭ (242).

Mircea cellŭ Mare, tată-seŭ Radu Negrulŭ, unchĭu-seŭ Vladislavŭ şi frate-seŭ Danŭ figuréză pênĕ astă-ḑĭ, ca o maĭestósă pleĭadă

(238) *Cantemirŭ*, *Kniga Systima ili sostoianïe muchammedanskiia religii*, Petersburg, 1722, in-f., p. 142-3.

(239) *Fleurieu de la Tourette*, *Voyage au mont Pilat*, Avignon, 1770, in-8, p. 76-9.

(240) *Pray*, l. c.: „Koste Musatin, non scitur ubi principaverit; dicitur, quod ejus genus sit ex familia despotiana regum Serviae."

(241) *Nicephorus Gregoras*, scriitorŭ bizantinŭ contimpurénŭ, VI, 9, ḑice numaĭ: „a domnuluĭ Vlachieĭ", dérŭ balladele serbe şi chĭarŭ o cronică din *Pejacsevics*, ap. *Safarik*, *Geschichte des serbischen Schriftthums*, Prag, 1865, p. 241, menţionéză pe unŭ *rege Letênŭ*, „der König von Ledian", carele nu póte fi, decâtŭ domnulŭ muntenescŭ de pe atuncĭ „Lithen voyvoda", uccisŭ într'o bătăliă de cătră Ungurĭ, cumŭ arétă o diplomă din 1285 în *Féjer*, V, 5, 274, şi 'n *Katona*, VI, 911. In Cartea II şi'n Cartea V noĭ ni reservâmŭ a o demonsta pe largŭ.

(242) Vechĭa cronică serbă în *Glasnik*, V, 69 : „zaruczil dsczer voevodi zaplanskago Basarabi za sina iunago Urosza." —Cf. *Raynaldus*, 1370, nr. 5. — Numele aceseĭ principesse, pe care uniĭ o facŭ Aună, uniĭ Elenă, uniĭ Slavă, va fi desbătutŭ în Cartea II, de'mpreună cu maĭ multe alte detaĭurĭ despre famillia luĭ Alessandru Bassarabŭ.

de erorĭ, în balladele poporane alle Serbieĭ (243).

Ne reţinemŭ într'adinsŭ de a îmmulţi aceste essemple prin ce-va din Fotino, căcĭ este de o falsitate îngrozitóriă, invenţiunĭ peste invenţiunĭ, totŭ ce affirmă pe icĭ şi pe collea cuteḑătorulŭ istoricŭ grecŭ a fi luatŭ ἐκ τῆς σερβικῆς Χρονολογίας (244).

Celle de maĭ susŭ ni agĭungŭ.

Ţérra-Românéscă şi Serbia fiindŭ învecinate şi adessea în strînsă allianţă, *serbisatoriĭ* Bassarabilorŭ aveaŭ în spriginŭ măcarŭ o umbră de vagă probabilitate.

Cumŭ înse puteaŭ fi Serbĭ domniĭ moldovenĭ, cândŭ între Moldova şi Serbia se întrepunea la miḑŭ-locŭ unŭ întinsŭ spaţiŭ territorialŭ, şi nicĭ că essistă cea maĭ slabă urmă de vr'o legătură internaţională între ambele în totŭ cursulŭ seculuĭ XIV ?

Ş'apoĭ să se observe unŭ lucru.

Lista luĭ Scarlatti serbiséză anume pe Petru *Muşatŭ*, pe frate-seŭ Romanŭ *Muşatŭ*, agĭunşĭ amĕndouĭ successivamente la domniă, şi pe tatălŭ lorŭ misteriosulŭ Costea *Muşatŭ*.

Cuvêntulŭ *muşatŭ*, dispărutŭ acumŭ din limba română cis-danubiană, dérŭ conservatŭ încă la fraţiĭ nostri de peste Dunăre (245), însemnéză *frumosŭ*, fiindŭ o simplă scurtare din adiectivulŭ *înfrumuşatŭ* séŭ *frumuşatŭ*.

Macedo-românulŭ cântă pênĕ astă-ḑĭ :

> Aĭde cu mene, fétă *muşată* !

séŭ :

> Veḑĭ în susŭ cerulŭ ? Nu e *muşatŭ* ? (246)

La Muntenĭ numele propriŭ *Muşatŭ* ne întîmpină în acte pênĕ pe la finea seculuĭ XVII (247), ca şi o formă femeĭéscă *Muşa* (248), care correspunde pe deplinŭ cu *Bella* a Italianilorŭ.

Celebrulŭ papa *Formosus*, sub care se întĕmplase definitiva schismă religiósă între Occidinte şi Oriinte, se traduce românesce *Muşatŭ*.

Serbiĭ n'aŭ avutŭ nicĭ o dată şi nu puteaŭ avé acestŭ nume curatŭ românescŭ, şi ceĭace'ĭ şi maĭ remarcabilŭ, este că pênĕ şi în limba lorŭ naţională ideĭa de *frumseţe* e respinsă radicalmente din formaţiunea nominală bărbătéscă, ci se applică numaĭ la fe-

---

(243) *Karadzit', Srpske narodne pjesme*, t. 3, Becz, 1846, in-8, p. 54 :

„Na Vidinu gradu bijelome,
„Ond'e bjesze staratz *Vladisave*;
„A na ravnoj zeml'i Karavlaszkoj,
„Ond'e bjesze Karavlach *Radule* ;
„Na Bukreszu gradu bijelome,
„Ond'e bjesze bego Radul-bego,
„S'svojim bratom (sinom?) *Mirkom* vojevodom".

Despre Danŭ-vodă essistă o admirabilă balladă bulgară, publicată în *Periodiczesko spisanĭe na b'lgarskoto knizsovno druszestvo*, Braila, 1870, t. 1, p. 106.

(244) *Fotino*, II. 23.—Tóte cronicele serbescĭ sunt astă-ḑĭ cunnoscute, maĭ cu sémă mulţumită reposatuluĭ *Şafarik, Gesch. d. serb. Schriftthums*, 227-47, şi absolutamente nicĭ una din elle nu se potrivesce cătu-şĭ de puţinŭ cu imaginara ἡ σερβικὴ Χρονολογία a luĭ Fotino.

(245) Ne surprinde, că d. *Cihacŭ*, în escellintele seŭ *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, Mayence 1870, in-8, p. 98, a scăpatŭ din vedere acestŭ cuvêntŭ. Este înse şi maĭ surprinḑĕtóriă etimologia, pe care ĭ-o dă *Wolf, Beschreibung der Moldau*, Hermannstadt, 1805, in-8, t. 2, p. 9 : „*Musch*, *ein Galanterie-Pflästerchen* , und wer diese auf dem Gesichte häufig trägt, wird Muschat genannt"!! Vrea să ḑică—dela *mouche* a perrucherieĭ francese, unŭ termenŭ modernŭ de cochettăriă, întrodusŭ la Românĭ în timpulŭ Fanarioţilorŭ !!! Totŭ aşa *Rösler*, *Rom. Stud.*, 259 , deduce din limba finesă espressiunea *înşiră-te-mărgărite*, pe care o scrie : *Sirte-Margarite*. Éccĕ cine pretinde a legifera în istoria Românilorŭ !!!

(246) *Massimŭ, Grammatica macedono-română*, Buccurescĭ, 1862, in-8, p. 149.

(247) *Archiva Istorică*, I, 1, 139, actŭ din 1620.— Cf. *Venelin*, 291, 299, etc.

(248) *Ibid.*, I, 1, 24, actŭ din 1640.

meïe şi la vite : Liepava, Liepota, Liepotitza, Lieposzeta (249).

Maï pe scurtŭ, nicï prin depărtarea locurilorŭ, nicï prin lipsă de communicaţiune, nicï prin nomenclatură, domnulŭ moldovenescŭ Petru Muşatŭ, frate-seŭ Romanŭ Muşatŭ şi tatălŭ lorŭ Costea Muşatŭ n'aŭ fostŭ Serbï, ci néoşï Românï.

Care'ï înse problematica raţiune a serbisăriï lorŭ în lista luï Scarlatti?

Amŭ spusŭ maï susŭ, că Muşatesciï trebuïaŭ să fi fostŭ Serbï în calitate de Bassarabï, simplu numaï prin effectulŭ foneticŭ allŭ sunetuluï *s-r-b*.

Degia Cantemirŭ emisese ideïa, cumŭ-că ambele dinastie domnescï din celle doue provincie dunărene alle Dacieï se parŭ a fi descinsŭ dintr'o singură viţă (250).

Acéstă asserţiune a repeţit'o apoï Samuilŭ Miculŭ (251).

Nicï unulŭ înse n'a desvoltatŭ teoria, séŭ maï bine ḑicêndŭ aŭ retăcitŭ amêndouï în fantastica încercare de a înfrăţi pe nu scimŭ care Negru cu nu scimŭ care Dragoşŭ.

Fundatoriï Moldoveï n'aŭ fostŭ din aceïa-şï familiă cu fundatoriï Ţerreï-Românescï, dar tocmaï aci stâ cestiunea, că nu din sângele fundatorilorŭ Moldoveï se trageaŭ Petru Muşatŭ, frate-seŭ Romanŭ Muşatŭ şi tatălŭ lorŭ Costea Muşatŭ.

Maramurăşénulŭ Bogdanŭ, căruïa i se cade cu totŭ dreptulŭ paternitatea voevodatuluï moldovenescŭ, avusese fiiŭ pe Teodorŭ, ḑisŭ altŭ-felïu Laţcu.

Nemuritorulŭ metropolitŭ Dositeŭ încă în secolulŭ XVII veḑuse în anticulŭ dipticŭ allŭ scaunuluï metropolitanŭ, tesaurŭ demultŭ perdutŭ, căcï nu essista degïa pe la 1790 (252), următórea liniă genealogică :

1. Bogdanŭ-vodă şi Dómna Maria ;
2. Fiïulŭ lorŭ Teodorŭ Laţcu şi Dómna Anna.

Ellŭ o resumă în versurï :

„ . . . . Bogdanŭ-vodă,
„Cu dómna-sea Maria *lăssândŭ bună rodă :*
„*Pre Fedorŭ Bogdanovicïu, Laţcu se numésce*,
„Cu dómnă-sea cu Anna de se pomenésce“ (253).

Espressiunea „se pomenesce“ însemnéză, că eraŭ înscrişï în *pomenicŭ*.

O remarcâmŭ acéstă pentru a da tótă autoritatea de sorginte istorică cuvintelorŭ metropolituluï Dositeŭ.

In paragrafulŭ precedinte, basându-ne pe fóntâne contimpurane, noï amŭ cercuscrisŭ epoca fundaţiuniï Moldoveï approssimativŭ între anniï 1350 — 1360.

Laţcu a domnitŭ după documente autentice pe la 1370 (254).

Bogdanŭ-vodă şi acestŭ fiïu allŭ seŭ, éccĕ dérŏ douï principï positivï, carï împlu fórte naturalmente scurtulŭ intervallŭ de doue decennie dintre 1350 — 1370.

Cronica cea vechiă a Moldoveï, scrisă în

(249) *Karadzit', Lexic.*, 337.

(250) *Cron.*, II, 385 : „Radu-vodă Negrulŭ, *séŭ frate, séŭ vĕrŭ* luï Dragoşŭ-vodă“.

(251) *Origines Daco-Romanae*, ap. *Engel, Gesch. d. Wal.*, 92 : „Doctissimus Princeps Cantemir agnovisse videtur, ubi ait, tam Radum Negrum, quam Bogdanum Vayvodam, genitorem Dragosii primi Moldaviae Principis, *ejusdem familiae esse*“.

(252) Dovédă lista princiară a metropolituluï *Iacobŭ Stamate* în *Geografia*, Iaşï, 1795, in-4, reprodusă în *Wolf*, II, X—XIV.

(253) Cronica rimată, în *Cipariŭ, Crestomatia séŭ analecte*, Blasiŭ, 1858, in-8, p. 234.—Este de mirare, cumŭ de n'a băgatŭ de sémă eruditulŭ editorŭ importantissimulŭ faptŭ, că versurile dositeïane nu sunt aci decâtŭ o parafrasă a vechïuluï dipticŭ metropolitanŭ allŭ Moldoveï.

(254) Bulle papale în *Magazinŭ istoricŭ*, III, 135-141.—*Theiner, Monum. Poloniae*, I, 664.— *Raynaldus* etc.

mŏnăstirea Putna sub Stefanŭ cellŭ Mare, adecă d'abia unŭ secolŭ în urma evenimenteloră, confirmă de minune acéstă seriă, dicêndŭ, că după Bogdanŭ a domnitŭ fiĭu-seŭ Laţcu, érŭ luĭ Laţcu ĭ-a succesŭ „Petru fiĭulŭ luĭ Muşatŭ" (255).

Să se noteze aci cu attenţiune, că Petru nu este în cronica cea vechiă a Moldoveĭ fiĭu allŭ luĭ Laţcu séŭ fiĭu allŭ luĭ Bogdanŭ, ci *fiĭu allŭ luĭ Muşatŭ.*

Unŭ noŭ némŭ s'a furişatŭ prin încuscrire în dinastia maramurăşénă.

Romanŭ Muşatŭ, fiĭu allŭ luĭ Costea Muşatŭ şi frate allŭ luĭ Petru Muşatŭ (256), se însóră cu domniţa Anastasia, fiĭa luĭ Laţcu-vodă şi nepóta primuluĭ Bogdanŭ.

Acestŭ faptŭ de o estremă însemnĕtate îllŭ scie lista luĭ Scarlatti, în care citimŭ : „Ro-„manus habuit uxorem *Anastasiam, filiam* „*Principis Laczko*, et peperit sex filios, ex „quibus Alexander Senex est ultimus filius „ejus" (257).

Îllŭ sciea nu maĭ puţinŭ metropolitulŭ Dositeŭ totŭ din preţiosulŭ vechĭu dipticŭ metropolitanŭ :

„Petru-vodă pre urmă purcése, *cu viţă*
„*Carele 'ĭ dicŭ Muşatinŭ*; în bună priinţă
„Stătut'a dup'acesta luminată rodă
„Stăpânŭ ţerreĭ Moldoveĭ domnulŭ Romanŭ-vodă;
„Acesta, ce se scrie 'ntr'a ţerreĭ urice
„Mare samoderzaveţŭ, şi 'n bună ferice,
„C'a stăpănitu-şĭ ţérra din plaĭu pênĕ 'n mare,
„Lăssatu-şĭ-a în scaunŭ puternicŭ maĭ tare
„Ce-a născutu-şĭ *din dómna din Anastasia*
„Pre Alexandru cellŭ Bunŭ..." (258)

Aci o observaţiune.

Metropolitulŭ Dositeŭ arrétă fórte lîmuritŭ, că Petru şi Romanŭ n'aŭ fostŭ din sângele luĭ Bogdanŭ şi Laţcu, ci din „viţă carele'ĭ dicŭ *Muşatinŭ*".

Totŭ aşa amŭ vedutŭ maĭ susŭ în cronica cea vechiă a Moldoveĭ.

Lista luĭ Scarlatti face pe aceştĭ Muşatescĭ din némŭ princiarŭ, *ex familia regum*, ceĭa-ce se gĭustifică cu desĕvĕrşire nu numaĭ prin căsătoria luĭ Romanŭ Muşatŭ cu fiĭa luĭ vodă Laţcu, dar încă şi maĭ multŭ prin însurătórea luĭ Petru Muşatŭ tocmaĭ cu féta putinteluĭ rege polonŭ Vladislavŭ Iagello (259), carele cu nicĭ unŭ preţŭ nu s'arŭ fi alliatŭ cu unŭ omŭ de vr'o origine puţinŭ illustră.

Prin urmare, eĭ nu eraŭ din dinastia moldovenéscă a Maramurăşénuluĭ Bogdanŭ, în care s'aŭ întrodusŭ unicamente prin încuscrire, dérŭ totuşĭ eraŭ dintr'o dinastiă românéscă óre-care.

Opriţi-vĕ unŭ momentŭ şi cugetaţĭ.

Nefiindŭ din famillia domnéscă dela Suceva, Muşatescĭĭ trebuĭaŭ să fi fostŭ vrêndŭ-

(255) În *Archiva Istorică*, III, 5, unde însĕ cronicarulŭ, ca parte fabulósă a istorieĭ, pune înainte de aceştĭ principĭ mitulŭ despre Dragoşŭ şi unŭ fiĭu allŭ acestuĭa, în privinţa căruĭa mărturesce cu naivitate, că nu scie nicĭ măcarŭ cumŭ ĭ-a fostŭ numele. Metropolitulŭ Dositeŭ de assemenea menţionézĕ pe Dragoşŭ şi pe Sassŭ, dérŭ fără neveste, ceĭa-ce probézĕ, că n'a luatŭ numile lorŭ din diptice, unde se înscriea totŭ-d'a-una întrégа famillia.

(256) Petru Muşatŭ ellŭ însuşĭ numesce pe Romanŭ frate allŭ seŭ în correspundinţa'ĭ cu regele polonŭ Vladislavŭ din 1388, în *Akty Zapadnoi Rossii*, I, 22, tradusă în *Arch. Ist.* I, 1, 177.

(257) *Pray*, l. c.

(258) L. c.—*Şincaĭu, Cron.*, I, 362; *Engel, Gesch. d. Mold.*, 112; *Wolf, Beschr. d. Mold.*, 13; şi alţiĭ, inchipuindu-şĭ gratuitamente pe Muşatescĭ a fi fostŭ din némulŭ luĭ Bogdanŭ, îşĭ battŭ capulŭ în deşertŭ a ghici pe Laţcu-vodă, tatălŭ dómneĭ Anastasia. Şincaĭu îllŭ crede Vladislavŭ Bassarabŭ din Muntenia, Engel preferă pe Ungurulŭ Stefanŭ Latzkofy din Ardélŭ, Wolf nu scie ce să maĭ dică! In *Istoria critică a Moldoveĭ în secolulŭ XIV* noĭ vomŭ reveni essegeticŭ assupra litteratureĭ cestiuniĭ.

(259) Acestŭ rege numesce ellŭ însuşĭ pe Petru Muşatŭ : „amicŭ şi *ginere* allŭ nostru", în actulŭ din 1388, *Akty Zapadnoi Rossii*, I, 22 : „Petr voivoda moldavskii *ziat* i priatel nasz". — Cf. *Archiva Istorică* I, 1, 177.

nevrêndŭ din famillia domnéscă dela Severinŭ.

Adecă : Bassarabĭ.

Acéstă dilemmă este dictată prin logica cea maĭ imperiósă a lucrurilorŭ.

O maĭ întărescŭ înse maĭ multe alte consideraţiunĭ decisive.

Unŭ nume propriŭ este câte o dată o biografiă.

Să presuppunemŭ, bună-óră, cumŭ-că istoria Moldoveĭ nĭ-arŭ fi lăssatŭ în catalogulŭ principiloru ţerreĭ unŭ singurŭ cuvêntŭ despre vodă Radu, poreclitŭ cellŭ Mare, fără să arrete totŭ-d'o-dată originea'ĭ : eĭ bine, considerândŭ raritatea numeluĭ *Radu* la Moldovenĭ şi frecuenţa'ĭ la Muntenĭ, nemicŭ maĭ multŭ decâtŭ atâta, unŭ istoricŭ arŭ fi pututŭ ghici, fără vr'o altă indicaţiune, muntenismulŭ acestuĭ principe (260).

Camŭ astŭ-felĭu este şi cu *Muşatŭ.*

In Moldova acestŭ nume a fostŭ totŭ-d'a-una fórte insolitŭ (261), pe cândŭ în Muntenia, din contra, ellŭ se întrebuinţéză la săteni pênĕ 'n ḑiua de astă-ḑĭ, şi cată să fi fostŭ fără comparaţiune maĭ respănditŭ cu câţĭ-va secolĭ înainte.

Acésta se póte demonstra.

Unŭ nume propriŭ, cândŭ se generaliséză peste mĕsură într'o ţérră, încâtŭ la totŭ passulŭ întĕlnescĭ omonimĭ, agiunge în celle din urmă a deveni ridicolŭ prin trivialitate, şi de atuncĭ încóce, ferindu-se părinţiĭ a'lŭ maĭ împune copiilorŭ, începe a fi din ce în ce maĭ rarŭ.

Unŭ essemplu.

Guillaume este actualmente în Francia unulŭ din numile celle maĭ puţinŭ favorite, fiindŭ consideratŭ ca pré-mitocănescŭ: „trop roturier".

Acéstă disgraţiă provine dintr'unŭ prisosŭ de graţiă, de care se buccurase tocmaĭ la aristocraţia francesă în cursulŭ evuluĭ mediŭ.

In secolulŭ XII unŭ duce de Normandia, învitândŭ o mulţime de nobilĭ la o mare festivitate, îĭ împărţi din glumă în bande separate, compuse fie-care din toţĭ câţĭ purtaŭ acella-şĭ nume de botezŭ.

Divisiunea *Guillomilorŭ* era cea maĭ numerósă : o sută ḑece cavallerĭ, affară de simpli scutarĭ (262)

Nu este dérŏ de mirare, că desgustulŭ şi satira aŭ succesŭ modeĭ.

La Româniĭ din Muntenia maĭ multe numĭ proprie bărbătescĭ aŭ avutŭ o sórte analogă de a se vedé îmbrăncite treptatŭ în straturile celle maĭ de gĭosŭ alle societăţiĭ, după ce figuraseră altă dată maĭ cu preferinţă pe tronŭ şi'n divanŭ.

Maĭ ănteĭu este *Vladŭ.*

Etimologicesce, acestŭ cuvêntŭ însemnéză *domnŭ.*

In secoliĭ XIV şi XV ceĭ maĭ illustri principĭ aĭ Munteniéĭ aŭ fostŭ Vladŭ Bassarabŭ, Vladŭ Draculŭ, Vladŭ Ţepeşŭ.

---

(260) Totuşĭ pe unŭ *Radu* Gangurŭ îllŭ găssimŭ între boieriĭ luĭ Stefanŭ cellŭ Mare. Veḑĭ actulŭ din 1481 în a mea *Archivă Istorică*, I, 1, 75. Putea înse a fi fostŭ Munténŭ.

(261) Unŭ ambassadorŭ allŭ luĭ Stefanŭ cellŭ Mare la Moscva se numĭa *Muşatŭ.* Veḑĭ *Karamzin*, t. 6, nota 629, ediţ. Einerling, p. 99. I se applică înse şi luĭ observaţiunea din nota nóstră precedinte. — Cf. *Arch. Ist.*, I, 1, 156.

(262) *Legrand d'Aussy*, *Fabliaux du XII et XIII siècle*, Paris, 1829, in-8, t. 3, p. 315: „Ce nom de Guillaume, qui au„jourd'hui est si roturier, était alors très commun chez les „gens de qualité, et surtout dans certaines provinces. On ra„conte que Henri, duc de Normandie et fils de Henri II, roi „d'Angleterre, ayant donné dans son duché un grand festin, „auquel il invita beaucoup de noblesse, les convives, par plai„santerie, s'avisèrent de se partager par bandes, selon leurs „noms. La bande des Guillaume se trouva de 110 chevaliers, „sans compter les simples gentilshommes!"

Intre boierĭ şi'n burgesiă eraŭ Vlaḑĭ peste Vlaḑĭ.

Trebuĭa firesce să vină o reacţiune.

Trivialisându-se prin abusŭ, gloriosulŭ óre-cândŭ Vladŭ s'a făcutŭ cu încetulŭ sinonimŭ allŭ *neroduluĭ.*

În secolulŭ XVII Vlaḑiĭ începŭ a se rări, căcĭ pe semne se născuse degia proverbiulŭ: „după ce e prostŭ, îllŭ chĭamă şi Vladŭ“ (263).

Totŭ aşa aŭ păţit'o *Udrea* şi *Nanŭ*, doue dintre celle maĭ frumóse şi celle maĭ usate numĭ din primiĭ secolĭ aĭ istorieĭ muntene, despre carĭ astă-ḑĭ poporulŭ ḑice:

„Care cumŭ venĭa,
„Totŭ Udrea 'lŭ chiămа“ (264),

séŭ: „caută Nanŭ épa, şi ellŭ callare pe ea“ (265).

Éccĕ în ce modŭ căderea unuĭ nume propriŭ în derisiune este o probă istorică despre essagerata'ĭ popolaritate într'o epocă anterióră.

Acéstă ursită isbise şi pe *Muşatŭ.*

Gĭunele nostru amicŭ d. Gr. G. Tocilescu ni spune, că pintre ţerraniĭ muntenĭ *nea-Muşatŭ*, ca şi nea-Vladŭ, ca şi nea-Udrea, ca şi nea-Nanŭ, însemnéză astă-ḑĭ pe unŭ prostolanŭ.

Aci îşĭ are loculŭ esclamaţiunea betrânuluĭ Oraţiŭ:

Non semper idem floribus est honor (II, 11)!

Poporulŭ şi copillulŭ cu atâtŭ maĭ ĭute se satură de unŭ lucru şi'lŭ aruncă stricatŭ sub picĭóre, cu câtŭ maĭ multŭ le plăcuse.

(263) *Antonŭ Pannŭ, Proverburĭ*, Bucurescĭ, 1853, in-8, t. 2, p. 139. — Cf. observaţiunea d-luĭ *Odobescu, Revista Română*, II. 364, unde maĭ adduce unŭ altŭ proverbiŭ: „vorbi şi nenea Vladŭ, că'ĭ şi ellŭ din satŭ“.

(264) *Pannŭ*, III, 25.

(265) *Ibid.*. I, 85.

In Moldova *nea-Muşatŭ* n'are nicĭ unŭ înţellesŭ.

Muntenismulŭ acestuĭ nume se maĭ póte verifica pe o altă calle.

Nomenclatura chorografică a Românieĭ este fórte ponderósă în casulŭ de faţă, findŭ-că aprópe tóte localităţile sunt botezate la noĭ după vre-unŭ nume propriŭ bărbătescŭ.

Astŭ-felĭu celle derivate dela *Vladŭ*: Vlădae, Vlădenĭ, Vlădăşescĭ, Vlădescĭ, Vlădilă, Vladislava, Vladnicŭ, Vladŭ, Vlădulenĭ, Vlăduţa, sunt celle maĭ multe în Muntenia, dar totuşĭ nu lipsescŭ vr'o căte-va nicĭ în Moldova (266), celа-ce dovedésce, că Vladŭ avusese trecere pe ambiĭ ţermĭ aĭ Milcovuluĭ. (267)

Localităţile cu radicala *Udrea*: Udrescĭ, Udrisce, Udricanĭ, sunt tóte în Muntenia şi absolutamente nicĭ una în Moldova (268).

Dela *Nanŭ* s'aŭ formatŭ peste totŭ vr'o cincĭ-spre-ḑecĭ numirĭ topografice: Nănacĭ, Nandra, Nănésca, Nănescĭ, Nani, Nanovenĭ, Nanovŭ, Nanŭ, dintre carĭ unŭ-spre-ḑecĭ în Muntenia şi numaĭ patru în Moldova (269): o proporţiune destullŭ de elocinte!

Să vedemŭ acumŭ pe *Muşatŭ.*

In Ţérra-Românéscă sunt:

Muşatescĭ, satŭ în Gorgiŭ;

Muşatescĭ, satŭ în Argeşŭ;

Muşatescĭ, sĕlisce totŭ acollo;

Parte-din-*Muşatescĭ*, munte în Muscellŭ;

Muşatescŭ, altŭ munte totŭ acollo;

(266) *Frunḑescu, Dicţ. topogr.*, 527-28.

(267) Actulŭ d n 1410 în *Archiva Istorică*, I, 2, 12, ni offeră douĭ Vlaḑĭ numaĭ în consiliulŭ domnescŭ din Moldova: *Vlad Siriatskyi* şi *Vlad Dvornik.*

(268) *Frunḑ.*, 497-98.

(269) *Ib.*, 308-9.

Mușaterca, moșiă nelŏcuită în Braila;
Mușatoĭu, munte în Gorgĭu (270).

In Moldova avemŭ numaĭ și numaĭ o singură localitate de acéstă formațiune: satulŭ *Mușata* în Fălciĭu, despre care înse să nu se uĭte, că întrégа regiune a Prutuluĭ de gĭosŭ pênĕ la Marea-négră, precumŭ amŭ demonstrat'o în paragrafulŭ precedinte, făcea parte în secolulŭ XIV din territoriulŭ Țerreĭ-Românescĭ.

In Transilvania se găssesce érŏșĭ d'abia muntele *Mușatŭ*, carele și acesta se afflă nu departe de hotarele muntene despre Hațegŭ (271), și totŭ acollo, érŭ nu în restulŭ Ardéluluĭ, noĭ dâmŭ de urmele numeluĭ propriŭ bărbătescŭ *Mușatŭ* în documente din secolulŭ XIV (272).

Prin urmare, limba geografică vine la rôndulŭ seŭ a se pronunța pentru muntenismulŭ Mușatescilorŭ.

Aci înse nu se mărginesce în cestiunea nóstră fecunda missiune a filologieĭ.

Frațiĭ Petru Mușatŭ și Romanŭ Mușatŭ, ca și tatălŭ lorŭ Costea Mușatŭ, ni apparŭ în celle maĭ vechĭ fŏntâne istorice sub o formă nominală fórte curiósă, care arruncă assupra némuluĭ lorŭ cea maĭ viuă radă de lumină.

Amŭ vĕdutŭ degĭa, că anticulŭ dipticŭ allŭ metropolieĭ moldovene, o sorginte contimpurénă de prima ordine, pune: „viță ce'ĭ dicŭ Mușa*tinŭ*“ (273).

Lista luĭ Scarlatti, basată pe totŭ ce maĭ possedaŭ încă în secolulŭ trecutŭ archivele țerreĭ, și a căriĭa conformitate cu dipticulŭ ĭĭ dâ multă greutate, se esprimă de assemenea: „Koste Musa*tin*“ (274).

In cronica putnénă, începută a se scri pe la gĭumĕtatea secoluluĭ XV, vedemŭ nu maĭ puținŭ: „fiĭulŭ luĭ Mușa*tinŭ*“ (275).

In fine o altă cronică moldovenéscă, pe care o consultase Ragusanulŭ Luccari pe la 1600, încâtŭ în orĭ-ce casŭ ea este anterióră luĭ Urechiă, dice: „Pietro Mussa*tino* (276).

Ce'ĭ óre acestŭ *Mușatinŭ* în locŭ de *Mușatŭ?*

Numaĭ Munteniĭ, ba încă nu toțĭ, ci maĭ cu sémă aceĭ de peste Oltŭ, adaugă din timpiĭ immemorialĭ unŭ eufonicŭ *inŭ* către numile proprie personale, carĭ se finescŭ maĭ allesŭ prin *r* séŭ prin *t*.

Acéstă particularitate n'a observat'o încă neminĭ.

Luĭ *Tudorŭ* Vladimirescu Olteniĭ ĭĭ dicŭ Tudo*rinŭ*.

Urbea luĭ *Severŭ* este pentru dênșiĭ Seve*rinŭ*.

Din *Florŭ* eĭ facŭ Flo*rinŭ*.

Unŭ munte în Gorgiŭ și altulŭ în Muscellŭ se numescŭ Carpa*tinŭ*, naturalmente în locŭ de *Carpatŭ* (277).

Doue sate în Oltŭ se chĭamă Dobro*tinŭ* (278), după numele bărbătescŭ *Dobrotă* séŭ *Dobrotŭ*, dela care derivă maĭ multe localitățĭ Dobrotescĭ.

(270) *Ib.*, 306-7.

(271) *Treuenfeld, Siebenb. geogr. Lex*, III, 127.

(272) Vedĭ despre „Ladislaus filius *Musath*“, Românŭ din „Districtus Castri Deva“, treĭ acte din 1362-63, în *Baritz, Transilvania*, t. 4, Brașovŭ, 1871, in-4, p. 238-40. — Cf. *Féjer*, IX, 3, 380, 505.—*Kemény, Uber die Knesen*, în *Kurz, Magazin*, II, 300-302. — *Pușcarŭ, Despre împărțirea politică a Ardéluluĭ*, Săbiĭu, 1864, in-8, p. 15.— etc.

(273) Maĭ susŭ nota 258.

(274) Maĭ susŭ n. 240.

(275) *Archiva Istorică*, III, 5: „Piotr syn *Muszatynow*“.

(276) *Ristretti di Ragusa*, Venetia, 1605, ap. *Gebhardi, Gesch. d. Mold.*, 561

(277) *Frundescu*, 93. -- Munțiĭ *Carpațĭ*, séŭ maĭ bine muntele Carpatŭ, ὁ Καρπάτης ὄρος. ne întimpină degĭa în *Ptolemeŭ*, III, 3: „ὑπὲρ τὴν Δακίαν μέχρι τοῦ Καρπάτου ὄρους“, de unde se pare a se fi inspiratŭ Marcianŭ Eracleotulŭ, geografŭ grecŭ din secolulŭ IV, în *Périple*, éd. Miller, Paris, 1839, in-8, p. 98.

(278) *Frund.*, 164.— Cf *Venelin*, 344.

In dreptulŭ Mehedinţuluĭ avemŭ insula Floren*tinŭ* şi o altă Floren*tina* (279), provenite din *Florentie.*

Unŭ satŭ şi o insulă în Ilfovŭ se numescŭ Ta*tina* (280) dela *Tatu.*

O sĕlisce în Dolgiŭ, nesce ruine în Vlaşca şi doue sate în Romanaţŭ se ḑicŭ Maro*tinŭ,* după vechĭulŭ nume *Marotŭ* (281).

Unŭ satŭ în Gorgĭu şi unŭ altŭ în Argeşŭ se ḑicŭ Sămbo*tinŭ* (282), dela numele personalŭ *Sămbetă* (Sabbatius).

Voevodulŭ Le*tinŭ* Bassarabŭ, pe care l'amŭ menţionatŭ maĭ susŭ (283), nu este érŏşĭ decâtŭ o formă olténă a numeluĭ Letŭ (Laetus, Bucurŭ, Radu), a căruĭ urmă transpiră în satulŭ *Letescĭ* (284).

In paragrafulŭ 5, vorbindŭ despre începuturile Severinuluĭ, noĭ vomŭ maĭ înmulţi essemplele şi vomŭ esplica pe largŭ originea acestorŭ *rinŭ* şi *tinŭ*, carĭ differescŭ radicalmente de diminutivele neo-latine omofone, ca bello-*bellino*, galante-*galantino*, piccolo-*piccolino*, nipote-*nipotino*, ansar-*ansarino*, espada-*espadin*, amor-*amorzinho*, etc.

(279) *Ib.*, 192.

(280) *Ib*, 476.

(281) Ib., 285. — Duciĭ Românilorŭ din Biharŭ în epoca invasiuniĭ ungare obicĭnuĭaŭ acestŭ nume Marotŭ séŭ Marutŭ, *Endlicher*, *Mon. Arp.*, 13, pe care numaĭ pedantismulŭ superficialŭ îllŭ póte preface în Mariŭ şi 'n Mariotŭ, pe cândŭ ellŭ nu este decătŭ *Mare*, de unde *Marutŭ*, ca şi oppusulŭ *Micutŭ* din *Micŭ*, întocmaĭ ca lătinesce: *minus-minutus*. — Dela Marotŭ, fără olteneasculŭ *inŭ*, avemŭ satulŭ Morotescĭ în Braila, *Frunḑ.*, 301.

(282) *Ib.*, 417.

(283) Nota 241.

(284) *Frunḑ*, 265.—In Moldova essistă localităţĭ: Ho*tinŭ*, Boho*tinŭ*, Zele*tinŭ*, şi încă vr'o doue-treĭ cu finalulŭ *inŭ*, dérŭ elle nu se parŭ a fi formate din numĭ personale: Hot—, Bohot—, Zelet—, etc., despre carĭ nu se afflă nicĭ o urmă.—In Ardélŭ găssimŭ numele bărbătescŭ Şand*rinŭ* din Şandru (Alexander—Alexand*rinus*). — In orĭ-ce casŭ, acéstă formaţiune ni appare într'unŭ modŭ caracteristicŭ numaĭ şi numaĭ la Muntenĭ, şi maĭ cu preferinţă în Oltenia.

Ne mulţumimŭ d'o camŭ dată a maĭ fi întăritŭ lunga argumentaţiune despre bassarabismulŭ dinastieĭ Muşatescilorŭ din Moldova.

Incă o probă, şi vomŭ închide apoĭ epizodulŭ, căruĭa nu ĭ-amŭ pututŭ da nesce proporţiunĭ maĭ restrînse, cestiunea fiindŭ nouă, din celle maĭ interessante şi din celle maĭ grelle totŭ-d'o-dată.

Urcarea pe tronŭ a luĭ Petru Muşatŭ nu urmase îndată după vodă Laţcu.

A fostŭ unŭ intervallŭ de timpŭ, cândŭ reuşise a copprinde domnia moldovénă unŭ duce străinŭ, dela care s'a conservatŭ următorulŭ unicŭ crisovŭ:

„Cu mila luĭ Dumneḑeŭ, noĭ principe lit„vanŭ Ĭurga Koriatoviciŭ voevodŭ, domnulŭ „ţerreĭ Moldoveĭ, şi cu toţĭ boiariĭ domnieĭ „melle, facemŭ cunnoscutŭ prin acéstă carte „a nóstră orĭ-căruĭ omŭ bunŭ, ce o va vedé „séŭ o va auḑi citindu-se, cumŭ-că acéstă „adevĕrată slugă a nóstră, credincĭosulŭ „panŭ Iacşa Litavorŭ, locuţinĕtorŭ dela Ce„tatea-albă, nĭ-a servitŭ cu dreptate şi cre„dinţă, încâtŭ noĭ, vĕḑêndu a sea dréptă şi „credincĭósă slusbă către noĭ, şi maĭ allesŭ „viteḑia sea în lupta cu Tătariĭ la satulŭ „Vlădicĭu pe Nistru, amŭ miluitŭ pe acéstă „slugă a nóstră susŭ-scrisă cu unulŭ din sa„tele nóstre, numitŭ Zubrouţŭ, pentru carĭ „tóte este credinţa domnieĭ melle şi a boia„rilorŭ moldovenĭ, érŭ spre maĭ mare tăriă „a acesteĭ cărţĭ a nóstre amŭ poruncitŭ cre„dincĭosuluĭ Ivanŭ... Scris'a Iaţcu, în Ber„ladŭ, annulŭ 1374, iuniŭ în 3". (285)

(285) S'a reprodusŭ pentru prima óră în a mea *Foiţă de istoriă şi litteratură*, Iaşĭ, 1860, in-16, nr. 2, p. 41, după originalulŭ din biblioteca comiteluĭ Swidzinski din Kiev., Éccĕ testulŭ slavicŭ: „Milostiiu bozsieiu. my. *kniaz litov'skyi* „*iurg koriatovicz* voevoda. gospodar zemli moldavskoi. i s

Cronicele litvane celle vechĭ cunnoscŭ fórte bine acéstă întroducere a luĭ Iuga Koriatovicĭu în şirulŭ domnescŭ din Moldova.

Cea maĭ vechiă din elle ḑice :

„L'aŭ poftitŭ Moldoveniĭ să li fie vodă „şi l'aŭ dusŭ acollo". (286).

Gebhardi (287) şi după dênsulŭ Wolf (288) aŭ spusŭ ceĭ ănteĭ şi singurĭ dintre istoriciĭ nostri, cumŭ-că obscurulŭ Iuga-vodă din cronica moldovénă póte fi anume acellŭ Iurga Koriatovicĭu.

Acéstă assertiune înse e adevĕrată numaĭ pe gĭumĕtate.

În Moldova aŭ fostŭ în secolulŭ XIV douĭ principĭ d'o potrivă efemerĭ cu numele de Iurga séŭ Iuga: unulŭ pe la 1374, dela care ni vine actulŭ de maĭ susŭ, şi altulŭ preceḑêndŭ la domniă pe Alessandru cellŭ Bunŭ pe la 1399, dela care noĭ possedâmŭ de assemenea o diplomă fórte autentică (289).

Ceĭa-ce a făcutŭ cronica moldovenéscă, este de a-ĭ fi confundatŭ pe amĕndouĭ într' unŭ singurŭ personagĭu, deşi 'ĭ despărţĭa în realitate unŭ spaţiŭ intermediarŭ de vr'o treĭḑecĭ de annĭ.

Testulŭ luĭ Urechiă sună în agĭunulŭ annuluĭ 1400 :

„Iuga-vodă întrecut'a pre domniĭ ceĭ tre„cuţĭ de maĭ 'nainte de dênsŭ; că a trămisŭ „la patriarchia de Ochrida, şi a luatŭ bla„goslovenia, şi a pusŭ mitropolitŭ pre Teoc„tistŭ; şi a descăllecatŭ oraşe prin ţérră totŭ „la locurĭ bune, şi allesŭ sate, şi le-a făcutŭ „ocóle pe 'npregĭurŭ; şi a începutŭ a dăruire „ocine prin ţérră la voĭnicĭ, ce făceaŭ vite„ḑie la o. tĭ; şi a domnitŭ douĭ annĭ, şi l'a „luatŭ Mircea-vodă domnulŭ muntenescŭ la „sine" (290).

Ceĭa-ce apparţine în acéstă relaţiune luĭ Iuga II, póte fi numaĭ dóră, affară de datulŭ cronologicŭ, vr'o correspundinţă cu patriarculŭ bulgarŭ din Ochrida, căcĭ tocmaĭ între anniĭ 1395-1400 Moldova era camŭ certată cu patriarcatulŭ grecŭ dela Constantinopole (291).

„ousi boiarove gospodstva mi. sviedomo czinim is sim listom „naszim. vsiakomu dobromu nan v'zriusczіu ili ego ouslyszіusczіu cztczi. ôzse tot istii sluga nasz viernoi pan iakszia litavor. namiesnik bielograd'skyi. sluzsil nam pravo i vierno. tiem ho my vidievsze pravoiu i viernoiu sluzsbu ego do „nas. a naipaczezs *chr'blii pod'vizi is tatary ou sela zovomoe* „*v'ldiczi na d'niestr.* zsalovali esmy togo is'nogo slugu nasze „vizspisanogo is edno ôt naszich sel. na imia zubrovtzi. ou... „na toe v'se viera gva mi i boiar moldav'skych. a na bolszoiu „tvrdost semu listu naszemu. velieli esmy viernomu ivan... „pisal iatzko. *u br'lad. v'lieto* 6882, *iiun 3*".

(286) *Latopisiec Litwy*, ed. Danilowicz, Wilno, 1827, in-8, p. 50 : „Kniazia Iuria Wolochove vziali ego sobie voevodoiu, „*i tamo ego okormili.*" — Cf. maĭ gĭosŭ nota 297.

(287) *Gesch. d. Mold.*, 566 : „In dem Verzeichnisse bey „dem Hern. Pray, Diss. p. 140, sind Stephanus III, 1391 — „1398, Jurgas I, 1399 — 1401, und Alexander I, 1401—1433, „als Brüder und Romani I Söhne, Petrus III, 1398, als Ste„phani III, und Stephanus IV als Petri III Söhne angegeben; „allein des F. Kanteruirs Angabe, dass Stephan IV und Peter „III des Stephans Söhne gevesen sind, *Jurga aber nicht zu* „*dem Geschlechte gehöre, ist den Urkunden nach richtiger.* „In des Alb. Wujek Koialowicz Hist. Lituanae (Dantisci, „1650), t. 1. p. 290, findet sich *ein gewisser Jurgas, Jurjew* „*oder Georg Koriatowiz, ein lithauischer Prinz, den die* „*Moldauer aus Podolien geholt und über sich zum Fürsten* „*gesetzt, einige Bürger zu Sutschava aber gleich durch Gift* „*getödtet haben sollen...*" — Despre *otrăvire* veḑĭ maĭ gĭosŭ nota 297.

(288) *Beschr. d. Mold*, II, 18.

(289) In *Cogălnicénu, Archiva Românéscă*, ed. 2, Iaşĭ, 1860, in-8, t. 1, p. 14. — Originalulŭ slavicŭ se afflă la famillia Caruzo din Botosanĭ. Deşi noĭ cunnóscemŭ numaĭ traducerea şi deşi crisovulŭ este fără datŭ, totuşĭ criteriele interne îllŭ punu maĭ pe susŭ de orĭ-ce bănuélă.

(290) *Letop.*, I, 102.

(291) *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, II, 241-245, 528 ect. Totŭ de acollo înse appare, că între anniĭ 1395-1400 aŭ fostŭ metropoliţĭ în Moldova de'nteiŭ Ieremia şi apoĭ Iosifŭ. Dela acestŭ din urmă s'a publicatŭ unŭ documentŭ din 1407 în *Arch. Ist.* I, 1, 140. Metropolitulŭ Teoctistŭ apparţine epoceĭ cu multŭ maĭ încóce a luĭ Stefanŭ cellŭ Mare. Veḑĭ érŏşĭ *Arch. Ist.*, I. 1,115. Éccĕ în ce modŭ Urechia confundă la unŭ locŭ nu numaĭ pe amĕndouĭ Iuga, dérŭ pênĕ şi pe marele Stefanŭ, carele în ade-

Restulŭ privesce din puntŭ în puntŭ pe Iuga Koriatovicĭu.

In adevĕrŭ :

1-o. „Dăruirea ocinelorŭ prin ţérră la voĭnicĭ, ce făceaŭ vitedie la ostĭ“,— se verifică prin însuşĭ crisovulŭ din 1374, unde boiarulŭ Iacobŭ Litavorŭ capĕtă satulŭ Zubrăuţŭ anume în urma uneĭ băttălie cu Tătariĭ lôngă Nistru.

2-o. „Descăllecarea oraşelorŭ prin ţérră totŭ la locurĭ bune, şi allesŭ sate, şi facerea ocólelorŭ pe 'npregĭurŭ“, — este o caracteristică distinctivă a întregeĭ famillie Koriatovicĭu, încătŭ lorŭ li se attribue re'nnoirea aprópe a tuturorŭ urbilorŭ din Podolia: Bakota, Smotricz, Kamienieç, Braçlaw, Winniça, etc. (292), érŭ unulŭ dintr'înşiĭ, principele Teodorŭ, fratele maĭ micŭ allŭ luĭ Iurga, emigrândŭ în Ungaria, a strămutatŭ acéstă ereditară passiune de edificare pênĕ în fundulŭ Maramurăşuluĭ (293).

Maĭ remâne dérŏ unŭ singurŭ puntŭ de lîmuritŭ : „a domnitŭ douĭ annĭ şi l'a luatŭ Mircea-vodă domnulŭ muntenescŭ la sine.“

Maĭ ănteĭu, ce póte fi óre : „l'a luatŭ la sine“ ?

Unŭ Domnŭ nu se ĭea de bună voiă.

Este evidinte, că Urechĭa trebuĭ să fi înţellesŭ reŭ séŭ desfiguratŭ din negrigire cuvintele fontâneĭ maĭ vechĭ, pe care o va fi avutŭ la disposiţiune.

Cunnoscinţa limbeĭ slavice, în care scrieaŭ pe atuncĭ Românĭĭ, descurcă acéstă enigmă.

Vziati séŭ *uziati* însemnéză *a lua*; *vezati* séŭ *uzati* însemnéză *a lega; uznik* séŭ *uzien*, polonesce *wiezen*, însemnéză *captivŭ;* tóte aceste espressiunĭ óre-cumŭ omofone confundându-se una cu alta, cronicarulŭ a tradusŭ romănesce disa slavică a sorginţiĭ selle prin *a luatŭ* în locŭ de : *a prinsŭ în resboĭu.*

Este şi maĭ uşorŭ a înlătura o nedomerire cronologică.

La 1374 nu domnĭa în Muntenia Mircea cellŭ Mare, ci tată-seŭ Radu Negrulŭ, frate şi urmaşŭ allŭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ.

Cu tóte astea se scie că :

1-o. Fiiĭ domnescĭ în Romănia purtaŭ titlulŭ de *voevodĭ* (294) ;

2-o. Cândŭ suveranulŭ era împedecatŭ de a eşi ellŭ-însuşĭ la luptă, trămittea generalmente în locu-ĭ pe cine-va din familliă (295).

Astŭ-felĭu se înţellege, în ce modŭ marele Mircea, commandândŭ óstea părinteluĭ seŭ Radu Negrulŭ, învinge, restórnă şi chĭarŭ omóră pe usurpatorulŭ principe allŭ Moldoveĭ, Litvanulŭ Iuga Koriatovicĭu.

In martiŭ 1375 acestŭ din urmă nu maĭ trăia, precumŭ dovedesce unŭ actŭ de atuncĭ din partea frateluĭ seŭ Alessandru Koriatovicĭu, carele 'ĭ succesese pe tronŭ în miculŭ principatŭ rutenŭ trans-nistrianŭ allŭ Podo-

vĕrŭ la 1456 a rugatŭ pe patriarculŭ ochridénŭ Doroteĭu a da Moldoveĭ unŭ metropolitŭ. Vedĭ doue acte în *Magaz. Ist.*, I, 277-8.

(292) *Karamzin*, V, nota 12, ed. Einerling, p. 7.

(293) *Basilovits*, *Notitia fundationis Theodori Koriathovits, olim ducis de Muncacs*, Cassoviae, 1799, in-4, passim.

(294) Vedĭ bună óră în *Venelin*, 19, actulŭ mirciamŭ din 1399 : „syna gospodstvami *Michaila voevoda*“. — *Ibid.*, 61, unŭ crisovŭ moldovenescŭ din 1420 dela Alessandru cellŭ Bunŭ : „syna gospodstvami *Iliasza voevody.*“ — Cf observaţiunea luĭ *Şincaĭu*, I, 330, despre *Nicolae-vodă* din 1366. — etc.

(295) La 1330, în resbellulŭ dintre Bulgarĭ şi Serbĭ, Alessandru Bassarabŭ trămitte în agĭutorulŭ cellorŭ ânteĭ pe *socru-seŭ*. Vedĭ actulŭ serbescŭ din 1348 în *Maikov*, *Ist. srb. naroda*, 43. — In resbellulŭ acelluĭa-şĭ Alessandru Bassarabŭ contra Ungurilorŭ, *fiiĭ seĭ* gĭucaŭ rollulŭ principalŭ : „Bazarab Olacum et *filios ejus*“, dice actulŭ maghiarŭ din 1335 în *Féjer*, VII, 4, 58.

lieĭ la marginea orientală a Moldoveĭ (296).

Prin urmare, resbellulŭ luĭ Iuga Koriatoviciŭ cu marele Mircea şi tragica peire a duceluĭ litvanŭ s'aŭ întemplatŭ documentalmente între iuniŭ 1374, datulŭ crisovuluĭ seŭ, şi între martiŭ 1375, datulŭ diplomeĭ frateluĭ seŭ Alessandru Koriatoviciŭ.

Nemicŭ maĭ positivŭ!

Actulŭ din 1374 se dă în Berladŭ; totŭ în apropiare, negreşitŭ cu puţine ḑille maĭ în urmă, cade în luptă cu Munteniĭ Iuga Koriatoviciŭ, de óră-ce totŭ acollo se vedea încă mormêntulŭ seŭ cu douĭ secolĭ maĭ încóce.

Polonulŭ Martinŭ Strykowski ḑice :

„Iuga Koriatoviciŭ a fostŭ înmormĕntatŭ „într'o monastire de pétră ca o gĭumĕtate „de ḑi maĭ gĭosŭ de Berladŭ, *unde amŭ fostŭ „eŭ-însumĭ la 1575*". (297)

Éccĕ unŭ testŭ pe câtŭ se póte de clarŭ din partea unuĭ marturŭ ocularŭ!

Eĭ bine, marele Mircea destronéză şi uccide pe Iuga Koriatoviciŭ.

De ce înse?

Pentru a aşeḑa în domnia moldovénă némulŭ Muşatescilorŭ, despre muntenismulŭ căruĭa noĭ amŭ offeritŭ maĭ susŭ atâtea differite probe.

Resbellulŭ între Ţérra-Românéscă şi nenorocitulŭ Iuga Koriatoviciŭ avea în vedere purŭ şi simplu stabilirea dinastieĭ Bassarabilorŭ în Moldova, unde ramura Muşatescilorŭ a fostŭ admisă de către poporŭ cu atâtŭ maĭ lesne, cu câtŭ unulŭ dintr'înşiĭ se căsătorise maĭ de 'nainte cu o fiiă a luĭ Laţcu-vodă din dinastia maramurăşénă a Bogdanescilorŭ.

Printr'o consecinţă de origine şi de gratitudine, Petru Muşatŭ în totŭ cursulŭ lungeĭ selle domnie dintre anniĭ 1374—1390 îndura pênĕ la unŭ puntŭ suzeranitatea Ţerreĭ-Românescĭ assupra Moldoveĭ.

In 1389 ambassadorulŭ seŭ la curtea polonă nu se sfiesce a numi pe marele Mircea : „domnŭ allŭ seŭ", ceĭa-ce arŭ fi fostŭ ne'nţellesŭ fără unŭ gradŭ de vassalitate séŭ cellŭ puţinŭ de subordinaţiune (298).

Essistă urme documentale, pe de altă parte, cumŭ-că însuşĭ scaunulŭ metropolitanŭ

(296) După originalulŭ din biblioteca comiteluĭ Przedziecki publicatŭ în *Akty Zapadnoi Rossii*, I, 21.—Despre Alessandru Koriatoviciŭ maĭ veḑĭ o bullă papală din 1378 în *Theiner' Monum. Poloniae.* I, 784. — Koriatoviciĭ eraŭ din aceĭa-şĭ familliă ducală allŭ Litvanieĭ, din care eşise şi dinastia polonă a Iagellonilorŭ.

(297) *Kronika Polska, Litewska, etc.*, Koenigsberg, 1582, in-f., p. 418 : „Swiadcza potym *Latopiscze Litewskie y Ru-„skie*, iz Juria Koriatowicza Woloszy na hospodarstwo albo „woiewodztwo Woloskie i Moldawskie, *dla iego dzielnosci „rycerskich* wzieli, y w Soczawie na stolice wedlug swego „zwyczaiu podniesli, wszakze iako u nich iest wrodzona „niestatecznosc czestego odmieniania panow, Iuria Koriato-„wicza otruli w Soczawie, *pochowan u Wasziulach mona-„sterze murowanem za Berladem, gdziem sam byl roku 1575, „pol dnia iazdy*" — Otrăvirea luĭ Iuga Koriatoviciŭ în Sucéva este partea legendară a cronicelorŭ litvane, care se află în contradicţiune cu loculŭ înmormêntăriĭ sélle şi cu actulŭ nostru din 1374. Ellŭ fusese *dusŭ* la Sucéva, nu *otrăvitŭ*. Cea maĭ vechiă cronică litvană, despre care veḑĭ maĭ susŭ nota 286, întrebuinţéză ḑicerea *okormiti*, care nu însemnéză numaĭ *a otrăvi*, ci încă: *a duce unde-va*. Veḑĭ dicţionarulŭ Academieĭ Russe: *Slovar Tzerkovno-slavianskago iazyka*, t. 3, Petersb., 1847, in-8, p. 60. Strykowski şi urmaşiĭ seĭ n'aŭ înţellesŭ espressiunea şi aŭ tradus'o prin *otrăvire*. Câte fabule nu s'aŭ furişatŭ astŭ-felĭu în istoriă din causa ambiguităţiĭ vorbelorŭ! — In Cartea III, şi maĭ allesŭ în *Istoria critică a Moldoveĭ*, noĭ vomŭ suppune uneĭ noue analise maĭ amĕnunţite totŭ ce se referă la acestŭ interessantŭ principe, maĭ adducêndŭ în privinţa'ĭ maĭ multe alte fôntâne.

(298) *Dogiel*, I, 597 : „Nos Magnus et Romanus Hericzski „Comites Illustris Principis Domini Miricii Woievodae Trans-„alpini etc. nec non Dugoyus Magnifici Principis *Petri „Woiewodae Muldanensis Marschalcus*, Ambasiatores. Re-„cognoscimus tenore praesentium — nomine et pro parte „praefati *Domini Miricii Domini nostri.*" — Să se observe, că în acestŭ actŭ marele Mircea este *Illustris*, érŭ Petru Muşatŭ numaĭ *Magnificus*.

allŭ Moldoveĭ era suppusŭ pênĕ la unŭ puntŭ supremaţieĭ metropolituluĭ munténŭ (299).

Intr'unŭ cuvêntŭ, bassarabismulŭ Muşatescilorŭ esplică printr'o singură trăssură de lumină tóte misterele semi-secolareĭ istorie primitive a Moldoveĭ între 1350—1400 !

Unŭ momentŭ de recapitulare.

Amŭ probatŭ că :

1-o. Din dinastia fundamentala maramurăşénă domniseră în Moldova numaĭ tată şi fiĭu : Bogdanŭ şi Laţcu ;

2-o. Urmaşiĭ lorŭ Petru şi Romanŭ aŭ fostŭ din famillia Muşatescilorŭ, cu totulŭ străină celleĭ d'ânteĭu ;

3-o. Numele Muşatŭ şi maĭ allesŭ forma Muşatinŭ, sub care ni se presintă în fontânele celle maĭ vechĭ, indică într'unŭ modŭ decisivŭ o origine muntenéscă ;

4-o. Deşi Muşatesciĭ nu eraŭ cătu-şĭ de puţinŭ din acea dinastiă, care fusese maĭ ânteĭu în Moldova, totuşĭ descindeaŭ şi eĭ dintr'unŭ némŭ românŭ princiarŭ, încătŭ nu puteaŭ fi decătŭ numaĭ dóră din dinastia olténă a Bassarabilorŭ ;

5-o. Acella, care'ĭ adduce şi'ĭ aşéḑă în puterea sabieĭ pe tronulŭ voevodalŭ din Suc̆éva, este anume lucéfĕrulŭ Bassarabilorŭ : Mircea cellŭ Mare ;

6-o. În cătŭ timpŭ aŭ trăitŭ primiĭ Muşatescĭ Petru şi Romanŭ, legăturele de sânge şi de recunnoscinţă ĭĭ mănţineaŭ fără şovăire într'unŭ felĭu de vassalitate catră Ţérra-Românéscă.

Aceste şésse punturĭ, ecalmente basate pe celle maĭ positive sorginţĭ, maĭ allesŭ pe acte contimpurane, concurgŭ a constitui o deplină certitudine istorică despre derivaţiunea secundeĭ dinastie moldovene a Muşatescilorŭ din illustra tulpină munténă a Bassarabilorŭ (300).

Éccĕ de ce uniĭ credeaŭ pe Petru Muşatŭ şi pe frate-seŭ Romanŭ Muşatŭ a fi fostŭ Serbĭ, totŭ aşa precumŭ Cantemirŭ, Genealogia Cantacuzinéscă, Nicolaŭ Milescu, copistulŭ luĭ Calcocondila, pretinsulŭ actŭ din 1396, ballada despre banulŭ de Haţegŭ, lista princiară a luĭ Scarlatti şi alţiĭ serbisaŭ care maĭ de care pe Bassarabĭ, fŏră vre-unŭ altŭ cuvêntŭ, decătŭ numaĭ şi numaĭ assemĕnarea fonetică între *Sorabŭ* şi Bas-*sarabŭ*.

Astă-ḑĭ, cândŭ unirea principalelorŭ doue fiĭe alle Dacieĭ luĭ Traĭanŭ a devenitŭ unŭ faptŭ împlinitŭ, este o adevĕrată măngăiare de a puté constata prin cea maĭ severă analisă critică, cumŭ-că una din misteriósele căĭ, prin carĭ Provedinţa se apucase de secolĭ a prepara treptatŭ-treptatŭ neisprăvita încă unitate română, a fostŭ înălţarea uneĭ singure famillie pe îngemĕnatele tronurĭ din Moldova şi Muntenia.

Nomenclatura Ţerreĭ-Românescĭ în secolulŭ XIV nĭ-a procuratŭ degia maĭ multe preţióse conclusiunĭ.

S'o urmărimŭ înse pênĕ'n fine.

Neminĭ nu sciea, că *Bassarabia* fusese unulŭ dintre numile Munteniеĭ cu unŭ şirŭ de vécurĭ maĭ 'nainte de a fi trecutŭ prin moştenire cătră o porţiune de peste Prutŭ a Moldoveĭ ; neminĭ nu voĭa s'o scie, dérŭ totuşĭ maĭ mulţĭ şĭ-aŭ datŭ, unulŭ după altulŭ, nu tocmaĭ uşóra băttaiă de capŭ de a ghici obscura semnificaţiune a acestuĭ cuvêntŭ.

Intre celle-l'alte ipotese, una din celle maĭ comice este a renumituluĭ Sulzer.

(299) *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, II, 494.

(300) Cu puţinŭ maĭ la valle se va maĭ adăuga o puternică probă eraldică, assupra căriĭa n'amŭ pututŭ antecipa în desvoltările de maĭ susŭ : marca nobilitară a Muşatescilorŭ şi a Bassarabilorŭ este aceĭa-şĭ.

Pecenegiĭ, numiţĭ altŭ-felĭu Bissenĭ, vorŭ fi avutŭ nesce sclavĭ Arabĭ, de unde apoĭ însă şĭ ţérra, în care lŏcuĭaŭ împreună stăpâniĭ şi robiĭ, se va fi ḑisŭ *Biss-Arabiă* séŭ *Bess-Arabiă.*

Acésta'ĭ teoria luĭ Sulzer (301).

Nemuritorulŭ nostru Heliade a găssitŭ şi ellŭ unŭ miḑŭ-locŭ nu maĭ puţinŭ escentricŭ de a *arabisa* pe Bassarabĭ, ba încă în versurĭ :

„Toţĭ Bassarabĭ d'a-rôndulŭ, în susŭ din fiĭu în tată
„Pênĕ la căpitanulŭ legĭunilorŭ romane,
„Cariĭ se stabiliră în Ţérra Macedonă
„D'Aurelianŭ-Augustulŭ; şi loculŭ, ce s'adapă
„De Istru şi Morava, d'atuncea îllŭ numiră
„Bassarabiţa Romeĭ, ca să se scie'n seculĭ
„Că Bassarabŭ fu capulŭ acesteĭ colonie;
„Acestŭ Bassarabŭ fost'a unulŭ din Prinţiĭ Romeĭ
„Şi căpitanŭ celebru, ce pentru marĭ succese,
„Victoriĭ lăudate ce 'n arme repurtase
„In *Bassa-Arabiă*, astŭ nume i se dede!“ (302)

Uniculŭ lucru seriosŭ în ceĭa-ce ḑicŭ Sulzer şi Heliade, este reputaţiunea autorilorŭ.

Cândŭ cine-va suge o vorbă din degetŭ, după energica espressiune a Românuluĭ, fără a da o umbră de argumentŭ, totŭ ce nĭ remâne a face într'unŭ assemenea casŭ, este de a strînge din umerĭ, căcĭ nu se póte combatte ceĭa-ce nu se apĕră.

De unde luat'a Sulzer pe sclaviĭ Arabĭ aĭ Bissenilorŭ?

De unde dedus'a Heliade triumfurile unuĭ óre-care căpitanŭ românŭ în Arabia de gĭosŭ?

O simplă allucinaţiune!

Şi totuşĭ, décă gĭumĕtatea cea *arabică* din numele Bass-*arabieĭ* a pututŭ impressiona atâtŭ de tare pe unŭ Sulzer şi pe unŭ Heliade, cu câtŭ maĭ multŭ acéstă simfoniă trebuĭa să isbéscă nesce spirite maĭ puţinŭ culte?

Maĭ ântêĭu de tóte, cată s'o fi observatŭ însi-şĭ Bassarabiĭ.

In evulŭ mediŭ elementele semnificative alle unuĭ nume propriŭ gĭucaŭ unŭ rollŭ fórte importantŭ.

Elle dederă nascere în eraldică aşa numitelorŭ *rebusurĭ.*

In momentulŭ de faţă cea maĭ aristocratică ţérră, unde sunt încă departe de a se stinge urmele tradiţiunilorŭ feodale din véculŭ de miḑŭ-locŭ, este Anglia.

Să ascultămŭ dérŏ pe unŭ celebru şi cellŭ maĭ modernŭ blasonistŭ britannicŭ.

„*Rebus*,—ḑice d. Boutell,—este o compo-„siţiune eraldică făcêndŭ allusiune la numele „purtătoruluĭ stemmeĭ, séŭ la professiunea „acestuĭa, orĭ la calităţile sélle personale, „carĭ sunt descrise figuratŭ : non verbis, „sed *rebus*. Bună óră : treĭ somĭ, anglesesce „*salmon*, sunt marca familliei *Salmon*; o lan-„ce plecată, *shake-spear*, specifică pe *Shak-„speare*, etc. In evulŭ-mediŭ rebusurile eraŭ „forma cea favorită a limbagiuluĭ eraldicŭ, „din care nĭ-aŭ maĭ remasŭ multe ele-„gante şi curióse specíminĭ. Aşa pe monu-„mentulŭ abbateluĭ *Ramrydge* la St.-Albans „sunt sculptaţĭ o mulţime de berbecĭ, *ram*, „purtândŭ fie-care pe gâtŭ câte unŭ collanŭ „cu inscripţiunea: *rydge*. Unŭ frassinŭ, *ash*,

(301) *Gesch. d. transalp. Daciens*, I, 443 : „Bessarabien, „mit diesem Namen von den *arabischen Sclaven*, welche die „Petschenegen, da sie in Mittelalter dieses Land bewohnten, „von den Komanern an sich erkauften, vorher aber von seinen „ersten Bewohnern, den Bissenern oder Bessen, glattweg „Bessien—genannt.“ — Unŭ adeptŭ allŭ luĭ Sulzer, *Meier*, *Opisanie Oczakovskiia Zemli*, Petersb., 1794, in-8, p. 42, merge cu estravaganţa şi maĭ departe, assicurândŭ, cumŭ-că Sciţiĭ, încă înainte de nascerea luĭ Cristŭ, arŭ fi addusŭ pe sclavĭ Arabĭ la Dunăre!!!

(302) *Currierulŭ de ambe-sexe*, 1847, p. 62, ap. *Aricescu*, *Ist. Câmpulunguluĭ*, I, 41.

„eşindŭ dintr'unŭ butoĭu, *tun*, ne întêmpină „la St.-John's în Cambridge pe monumentulŭ „unuĭ *Ashton*. Assemenĭ allusiunĭ, assemenĭ „rebusurĭ sunt, maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ, „chĭarŭ essenţiale în orĭ-ce eraldică, căcĭ „altŭ-felĭu ea n'arŭ îndeplini scopulŭ seŭ de „a fi o limbă simbolică" (303).

Originea curatŭ instinctivă a acesteĭ *limbe simbolice* se póte constata pênĕ astă-ḑĭ la selbaticiĭ din America.

Unŭ Irochesŭ, pe care 'lŭ chĭamă *ẕmeŭ* séŭ *ursŭ*, zugrăvesce în trăssure grossolane chipulŭ animaluluĭ omonimŭ, şi acestŭ *rebus*, atâtŭ de depărtatŭ de orĭ-ce pretensiune aristocratică, ĭĭ servesce dreptŭ subscriere (304).

Simbolismulŭ este în natura omuluĭ din toţĭ timpiĭ şi din tóte condiţiunile sociale: vitele potŭ fi înţelleginţĭ, dérŭ numaĭ fiinţeĭ umane apparţine *imaginaţiunea*.

Ceĭa-ce face cannibalulŭ în lumea nouă, o făcea întocmaĭ aşa în lumea vechiă nobilimea din evulŭ mediŭ.

Vomŭ adduce căte-va din numerósele essemple, pe carĭ ni le procură d. Boutell:

Famillia *Tremain*, marcă *treĭ-mânĭ;*
Famillia *De Ferrers*, marcă *potcóve* (fers);
Famillia *De Hertley*, marcă *ânimă* (hart);
Famillia *Fitẕ-Urse*, marcă *ursŭ;*
Famillia *De Merley*, marcă *merlă;*
Famillia *Corbett*, marcă *treĭ-corbĭ;*
Famillia *De Lucies*, marcă *treĭ-braḑĭ* (lucy);
Famillia *Bannerman*, marcă *stégŭ* (banner);
Famillia *Bell*, marcă *clopotŭ* (bell);
Famillia *Trumpingdon*, marcă *trâmbiţă* (trumpet); etc.

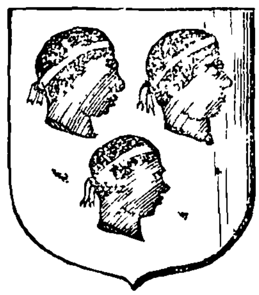
Pênĕ şi dinastia regală a *Plantageneţilorŭ* îşĭ luase dreptŭ însemne unŭ vegetalŭ fórte modestŭ, din care se facŭ numaĭ mĕture: *planta-genista* (305).

Să ne 'ntrebâmŭ acuma: care putea fi óre anticulŭ rebusŭ allŭ Bass-*arabilorŭ*, falnicĭ cavallerĭ dela gurele Dunăriĭ?

Ollandesulŭ Levinŭ Hulsius a publicatŭ în timpulŭ luĭ Mihaĭu cellŭ Vitézŭ stemmele tuturorŭ ţerrelorŭ dintre Carpatŭ şi Balcanŭ.

Muntenia figuréză acollo în următorulŭ modŭ:

Valachia.

(306)

Amŭ veḑutŭ maĭ susŭ, că dinastia moldovenéscă a Muşatescilorŭ a fostŭ din tulpina Bassarabilorŭ.

(303) *Heraldry historical and popular*, London, 1864, in-8, p. 123 sqq.: „Rebus, a charge, or any heraldic composition „which has an allusion to the name of the bearer, or to his „profession or his personal characteristics, and thus may be „said to speak to the beholder: non verbis, sed rebus. For example, three salmons for the name Salmon; a spear on a „bend for Shakspeare, etc. In the Middle Ages, the Rebus was „a favourite form of heraldic expression, and many quaint and „curious examples remain of such devices: for instance, the „monument of Abbot Ramrydge, at. St. Alban's, abounds in „figures of Rams, each of which has, on a collar about its neck, „the letters: rydge. An Ash-tree growing out of a Cask or Tun, „for the name Ashton, at St. John's, Cambridge, is another „example of a numerous series ... It is of the very essence of „all Heraldry that in some respect or degree it should be „allusive, should have in it something of the Rebus; otherwise it would not fulfil its aim and purpose of being a symbolical language"

(304) *Weld*, *Voyage au Canada*, cap. 35, şi *Laffiteau*, *Moeurs des sauvages américains*, t. 2, p. 40-41, ap. *Salverte*, op. cit., I, 238.

(305) *Boutell*, 74.—Cf. *ib.*, 40, 42, 45, 47, 51, 54, 66, etc.

(306) *Chronologia, das ist ein kurze beschreibung was sich in den Ländern, so in dieser hierzugehörigen Landtafel begriffen, biss auff dieses 1597 Jahr gedenckwürdigs, verlauf-*

Eĭ bine, marca Moldoveĭ în Levinŭ Hulsius se compune érŏşĭ din *capete negre*, înse nu treĭ, ci numaĭ doue, puse în vĕrfurĭ a doue crenge încrucişate.

Crengele séŭ ramurele în graĭulŭ simbolicŭ allŭ eraldiceĭ denótă *derivaţiune*...

Arabiĭ, în simţulŭ sciinţificŭ allŭ espressiuniĭ, nu sunt *negri*.

Cu tóte astea, in evulŭ mediŭ şi pênĕ astă-ḑĭ, usulŭ vulgarŭ a confundatŭ şi confundă numele lorŭ aprópe pretutindenĭ cu ideia de negréţă.

Popórele sciŭ a-şĭ creà o antropologiă propriă a lorŭ, care nu totŭ-d'a-una se împacă cu a învĕţaţilorŭ.

Maurŭ, *Morŭ*, *Arabŭ*, *Arapŭ*, *Negru*, sunt sinonime în generalitatea limbelorŭ europee (307).

La Românĭ maĭ în speciă litteratura poporană ni represintă sub numele de *Arabŭ* tipulŭ cellŭ maĭ perfectŭ allŭ *Negriténuluĭ*, după cumŭ s'arŭ puté găssi în realitate numaĭ dóră în centrulŭ Africeĭ :

„Unŭ Arapŭ bogatŭ,
„Negru şi buzatŭ,
„Cu solḑĭ marĭ pe capŭ,
„Ca solḑiĭ de crapŭ,
„Şi cu buze late,
„Late şi îmflate,
„Şi cu ochĭ holbaţĭ,
„Şi cu dinţĭ smaltaţĭ" (308).

De aceĭa în tótă Europa unŭ *capŭ negru* servĭa în epoca feodală ca rebusulŭ eraldicŭ cellŭ maĭ potrivitŭ pentru acelle famillie séŭ localităţĭ, în numile cărora se putea observa ce-va *arabescŭ* séŭ *morescŭ*.

Aşa de essemplu :

Provincia spaniólă Alg-*arbia* pórtă în stemmă unŭ *capŭ negru* (309).

Oraşulŭ belgianŭ *Mor*-in intrebuintéză aceĭa-şĭ emblemă (310).

Casa anglesă *Mury*-son, întocmaĭ ca icóna din cartea luĭ Levinŭ Hulsius, are în marca 'ĭ nobilitară *treĭ capete negre* (311).

Amŭ dobânditŭ astŭ-feliŭ unŭ puntŭ, în privinţa căruĭa nu póte persiste cea maĭ mică îndouélă.

Cuvêntulŭ Bass-*arabŭ* are foneticesce maĭ multe drepturĭ la unŭ *capŭ negru*, decâtŭ chĭarŭ Alg-*arbia*, *Mor*-in séŭ *Mury*-son.

Rebusulŭ eraldicŭ este aci evidinte.

Eleganta stemmă, pe care Levinŭ Hulsius o attribue Munteniei şi Moldoveĭ (312), nu apparţine nicĭ de cumŭ acestorŭ ţerre, mulţumite cu Vulturulŭ şi cu Zîmbrulŭ, ci esclusivamente némuluĭ Bassarabilorŭ, din care Muşatesciĭ formaŭ o simplă ramură, transplantată din Severinŭ la Sucéva.

Geografulŭ ollandesŭ nu sciea înse ne-

---

fen ; sine-loco, typis Christ. Lochneri, 1597, in-4, peste totŭ 76 pagine nenumĕrotate — Acella-şĭ *Hulsius* a scrisŭ lătinesce *Descriptio Transylvaniae*, *Moldaviae et Valachiae*, Francof., 1594, in-4, pe care noĭ înse n'o cunnóscemŭ şi pe care *Engel*, *Gesch. d. Wal.*, 69, o citéză de assemenea fără s'o fi cunnoscutŭ.—Despre Hulsius în genere veḑĭ: *Brunet*, *Manuel du libraire*, t. 3, part 1, Paris, 1862, in-8, p. 370, şi *Asher*, *Bibliographical essay on Levinus Hulsius*, London, 1839, in 4.

(307) *Du Cange*, *Gloss. med. lat.*, IV, 329, 547, verbis *Mauri*, *Maurellus*, *Moreta* etc.— Cf. *Karadzit*, *Lex.*, 6, v. *Arapin*, *Arapincze*, etc. — Degia în anticitate *Strabo*, XVI, 4, 27, combăttea pe aceĭa, carĭ pe Arabĭ îĭ făceaŭ negri: ἐρεμνοὺς: „τῶν γὰρ Αἰθιόπων μᾶλλον ἴδιον".

(308) *Alex.*, *Poesie pop.*, ed. 2, 116. — Cf. *Ispirescu*, *Basme*, Buccur, 1872, in-16, p. 128 sq.

(309) *Niesiecki*, *Herbarz Polski*, ed. Bobrowicz, Lipsk, 1841, in-8, t. 6, p. 458.494.

(310) *Ibid.*

(311) *Ib.* — Cf. *Paprocki*. *Herby Rycerstwa polskiego*, ed. Turowski. Kraków, 1858, in 4, p 725, verbo : *Mora*.

(312) După Hulsius o reproduce de assemenea o cărtecică anonimă fórte rară, din care unŭ essemplarŭ se afflă în Biblioteca Archivuluĭ Statuluĭ din Buccurescĭ: *Die Donau*, *der Fürst aller Europäischen Flüsse*, Nürnberg, 1688, in-16, tabellŭ B. 9.

micŭ nu numaĭ despre Mușatescĭ, dérŭ nicĭ măcarŭ despre Bassarabĭ.

Pentru ellŭ, ca și pentru universalitatea scriitorilorŭ de pe la finea secoluluĭ XVI, sub numele de *Bessarabia* se înțellegea într'unŭ modŭ rigurosŭ colțușorulŭ trans-prutianŭ allŭ Moldoveĭ de gĭosŭ (313).

Așa dérŏ, nesciêndŭ nemicŭ despre Bassarabĭ, despre Mușatescĭ și despre antica origine muntenéscă a Bassarabieĭ, Levinŭ Hulsius n'a pututŭ inventa din crieriĭ seĭ pentru ambele țerre române dela Dunăre rebusulŭ eraldicŭ allŭ *capetelorŭ negre*, ci trebuĭa să'lŭ fi descoperitŭ, fără să-ĭ precépă ellŭ-însușĭ însemnĕtatea, în nesce fontâne istorice cu multŭ maĭ vechĭ.

În adevĕrŭ, noĭ îllŭ surprindemŭ essistândŭ documentalmente degia pe la gĭumĕtatea secoluluĭ XIV.

Cândŭ Vladislavŭ Bassarabŭ, voindŭ a amăgi Ungaria printr'o diplomatică apparință de suppunere, recunnoscu pe la 1370 suzeranitatea coróneĭ Sântuluĭ Stefanŭ (314), regele Ludovicŭ s'a grăbitŭ de buccuriă a batte o monetă cu effigia puterniculuĭ și temutuluĭ seŭ vassalŭ.

Acea effigiă este unŭ *capŭ negru*, ba încă încinsŭ cu o legătură, adecă din puntŭ în puntŭ așa, precumŭ vedemŭ pe pretinsele stemme alle Moldoveĭ și Munteniеĭ în Levinŭ Hulsius.

Essemplare din acellŭ interessantŭ bănuțŭ allŭ regeluĭ Ludovicŭ essistă pênĕ astă-dĭ, deși numismațiĭ maghiarĭ, necunnoscêndŭ anticitățile române, prin carĭ singure ellŭ se esplică, îllŭ consideră ca o enigmă (315).

Affară de moneta maghiară din 1370, maĭ avemŭ o probă indirectă fórte ponderósă despre vechimea rebusuluĭ eraldicu allŭ Bassarabilorŭ.

În nobleța venețiană s'a furișatŭ de secolĭ o familliă originariă din Țérra-Românéscă, care se chiamă acollo *Za-guri*, printr'o traducere slavică litterală din *Trans-alpinus*, după cumŭ se numĭaŭ lătinesce Românii din Muntenia în evulŭ mediŭ.

Acéstă familliă, *muntenéscă* prin insu-șĭ numele seŭ, deși stabilită de vécurĭ pe țermiĭ Adriaticeĭ, conservă intactă marca nobilitară a Bassarabilorŭ : „*Zaguri*, vermiglio con un *busto di Moro* vestito d'oro e *bendato* d'argento" (316).

Cândŭ unŭ capŭ, cândŭ doue séŭ treĭ capete, numĕrulŭ variă după fantasia diverselorŭ crenge alle némuluĭ Bassarabescŭ, și variă nu numaĭ numĕrulŭ, dérŭ pênĕ și compozițiunea, remănêndŭ înse neattinsŭ *arabismulŭ*.

(313) *Op. cit.*, cap. XXXIII : „Moldaw erstrekt sich gegen Morgen an *Bassarabiam so indem Ponto Euxino ligt.* "— *Ib.*, cap. XXXII :„*Kilia in Bassarabia*"...

(314) Actulŭ din 1369 in *Féjer*, IX, 4, 210. — *Battyanyi*, op. cit., III, 217 : „Ladislaus Dei et *Regis Hungariae gratia* Waywoda Transalpinus..." — Cf. a mea *Istoria toleranțeĭ religióse în România*. ed 2, Bucc., 1868, in-8, p. 36. — O altă diplomă totŭ dela Vladislavŭ Bassarabŭ din 1372 în *Fridvaldszki*. op. cit., 80-84 : „semper fidelis et subjectus serenissimo Principi Ludovico Illustri *Regi Hungariae. Domino nostro naturali*". — Așa dérŏ datulŭ cronologicŭ allŭ moneteĭ maghiare cu *capulŭ negru* se stabilesce pe basea documentelorŭ contimpurane între anniĭ 1369-1372.

(315) *Schoenvisner, Notitia Hungaricae rei numariae*, Budae, 1801, in-4, p. 206, tabellŭ III, nr. 97 Autorulŭ ungaro-germanŭ dice : „Sigillum ergo parvi hujus capitis in „Ludovici I monetis occurrens, *adhuc aenigma est.* Quod „resolvere volentes, nonnulli suspicantur caput illud esse Ca- „roli Principis Dyrrhacheni, quem Rex Ludovicus anno 1348 „fraternam Andreae Regis Neapolitani necem vindicaturus, „cum esset Neapoli, in custodiam adreptum securi percuti „jussit. *Alii heraldicum hoc esse Mauri caput, eoque sub-* „*jectionem Valachiae notari autumant.*"—Insă-șĭ moneta va fi reprodusă în Cartea II.

(316) *Freschot, La nobiltà veneta*, Venetia, 1707, in-16, p. 434. — Maĭ multe despre *Zaguri* în Cartea II.

D. Cesarŭ Bolliacŭ publică între celle-l'alte, ca primitivă marcă a Munteniei, nu *trei capete negre*, ci *douĭ Arabĭ întregĭ*, golĭ, fără legătură, întorşĭ cu spatele unulŭ cătră altulŭ, braţulŭ stângŭ allŭ fi-căruĭa fiindŭ rădicatŭ în susŭ, astŭ-felĭu încâtŭ ambele se unescŭ încrucişându-se în nivellulŭ capetelorŭ, érŭ braţele drepte sunt lăssate în gĭosŭ şi picĭórele aŭ aerulŭ de a danţa (317).

Meritosulŭ nostru archeologŭ nu indică sorgintea, din care va fi împrumutatŭ acéstă complicată variaţiune a rebusuluĭ eraldicŭ allŭ Bassarabilorŭ; noĭ înse credemŭ, că a luat'o anume din Paulŭ Ritter, unŭ genealogŭ serbŭ din secolulŭ trecutŭ, carele nicĭ acella nu citéză fontânele sélle în casulŭ de faţă (318).

Aĭurĭ, în collecţiunĭ eraldice maĭ vechĭ, noĭ-unĭĭ n'amŭ putut'o găssi.

Totŭ în Ritter şi 'n d. Bolliacŭ, sub numele de *stemmă a imperiuluĭ româno-bulgarŭ allŭ Assanilorŭ*, se vedŭ celle doue capete negre aşeḑate în vêrfulŭ crengelorŭ, pe carĭ Levinŭ Hulsius le accórdă Moldoveĭ.

Assaniĭ, ca şi Muşatesciĭ, derivaŭ din tulpina Bassarabilorŭ.

In cartea II vomŭ fi chĭămaţĭ a reveni maĭ pe largŭ assupra acesteĭ importante particularităţĭ.

Acuma ne resumâmŭ.

Ceĭa-ce 'ĭ communŭ tuturorŭ variantelorŭ rebusuluĭ eraldicŭ allŭ Bassarabilorŭ, constituindŭ sîmburele lorŭ, partea cea fundamentală, este *negréţa de Arabŭ*.

Ceĭa-ce nu e maĭ puţinŭ caracteristicŭ, este că străiniĭ, confundândŭ famillia princiară cu însă-şĭ ţérra, puneaŭ acelle *arabităţĭ*, proprie némuluĭ bas-*arabescŭ*, în loculŭ Vulturuluĭ munténŭ şi allŭ Zîmbruluĭ moldovénŭ.

Vomŭ vedé îndată, cumŭ din aceĭa-şĭ causă uniĭ dintre veciniĭ nostri numĭaŭ în secolulŭ XIV *Arabĭ* pe toţĭ Româniĭ, şi maĭ allesŭ pe Muntenĭ; dérŭ înainte de a agĭunge acollo, să ne oprimŭ o clipă assupra uneĭ coincidinţe destullŭ de originale.

In limba ebraică Romaniĭ ceĭ vechĭ se numĭaŭ *Edom*; în limba arabă *Alasfar*; Edom şi Alasfar, ambiĭ terminĭ însemnândŭ : *galbenŭ*, *roşcatŭ*, *alamiŭ*.

De unde óre venĭa fiilorŭ luĭ Romulŭ acéstă poreclă de *bronḑŭ*, totŭ aşa de cĭudată ca şi *negréţa* Românilorŭ ?

Scriitorulŭ arabŭ Firuzabadi pretinde cu gravitate, cumŭ-că Romaniĭ s'arŭ fi născutŭ din însoţirea femeielorŭ italiane cu bărbaţĭ din Etiopia, încâtŭ acestŭ ammestecŭ de pelle albă cu pelle négră ĭ arŭ fi înzestratŭ pe dênşiĭ cu o pelle roşietică.

Celebrulŭ orientalistŭ Silvestre de Sacy a găssitŭ o chĭăiă maĭ seriósă.

Pe tronulŭ imperialŭ se affla famillia *Flavia*, de 'nteĭu Vespasianŭ şi apoĭ fiĭu-seŭ Titŭ, cândŭ Evreiĭ şi Arabiĭ făcuseră cea ănteiă cunnoscinţă maĭ apropiată cu Roma.

Éccĕ de ce toţĭ Romaniĭ fără distincţiune eraŭ pentru Evreĭ şi pentru Arabĭ *Flavĭĭ*, adecă ómenĭ aĭ *Flaviilorŭ*, după obiceĭulŭ orientalŭ de a caracteriza popórele prin numile suveranilorŭ.

Informându-se apoĭ despre înţellesulŭ cuvêntuluĭ, li s'a respunsŭ că *flavus* vrea să ḑică lătinesce : *galbenŭ*, *roşcatŭ*, *alamiŭ*.

Atâta li trebuĭa, pentru ca orĭ-ce Romanŭ

(317) *Bolliacŭ*, *Daco-romane*, nr. XXII.

(318) *Stemmatographia sive armorum Illyricorum delincatio*, s. l. et anno, in-4, 81 pagine. — Essistă şi o ediţiune serbă: *Stematografiia, iaze gg. Arseniu posviasczena Christ. Zsefaroviczem*, Vienna, 1741, in-4.

să devină în ochiĭ Evreilorŭ şi Arabilorŭ: *Edom, Alasfar, galbenŭ, roşcatŭ, alamiŭ!* (319).

Lăssândŭ la o parte nuanţa de culóre, Românii aŭ păţit'o din causa Bass-*arabilorŭ* întocmaĭ ceĭa-ce păţiseră altă dată Romanii din causa *Flaviilorŭ*.

Procedura este identică.

Décă împeraţiĭ Vespasianŭ şi Titŭ nu eraŭ din casa *Flavia*, Romaniĭ n'arŭ fi fostŭ *galbenĭ* pentru Evreĭ şi Arabĭ; décă dinastia princiară din Muntenia şi chiarŭ din Moldova nu se numia Bass-*arabĭ*, Româniĭ din acéstă regiune n'arŭ fi fostŭ *negri* pentru Bulgarĭ, pentru Serbĭ, pentru Germanĭ, pentru Turcĭ!

Suntŭ acumŭ căţi-va annĭ, d. Alessandru Odobescu ni attrăsese attenţiunea assupra unuĭ interessantŭ volumŭ de legende russe, commentate de către archeologulŭ moscovitŭ d. Bessonov.

Amŭ găssitŭ acollo multe opiniunĭ paradossale, multă uşurinţă în argumentaţiune, multŭ dogmatismŭ, dérŭ n'amŭ pututŭ totuşĭ a nu constata în autorŭ o profundă cunnoscinţă comparativă a poesieĭ poporane la toţĭ Slaviĭ din Oriinte: Russĭ, Serbĭ şi Bulgarĭ.

Printr'o simplă intuiţiune d. Bessonov a descoperitŭ, între celle-l'alte, neaşteptata conclusiune, la care amŭ agĭunsŭ noĭ după o laboriósă grămădire de probe în privinţa epitetuluĭ *arabicŭ* allŭ Munteniei.

D-sea nu scie nemicŭ despre Bass-*arabĭ*, nicĭ despre natura *rebusuluĭ* în eraldica evuluĭ mediŭ, nicĭ despre *capete-negre*, nicĭ despre moneta cea cu *Maurŭ* allŭ regeluĭ Ludovicŭ; maĭ pe scurtŭ, iĭ este cu totulŭ străinŭ têrrêmulŭ sciinţificŭ allŭ cestiuniĭ.

Eĭ bine, deşi lipsitŭ de aceste nedispensabile călăuze, d. Bessonov nu se sfiesce a risca următórea affirmaţiune:

„Totŭ ce se numesce din vechime, înse „într'o epocă degia istorică, Kara-Vlachŭ în „înţellesulŭ cellŭ maĭ largŭ allŭ cuvêntuluĭ, „pórtă în poesia poporană a Bulgarilorŭ nu„mele de *Arabŭ*, érŭ poesia poporană a Ser„bilorŭ este şi maĭ esplicită" (320).

D. Bessonov citéză maĭ multe legende serbe şi bulgare, prin carĭ îşĭ întăresce asserţiunea.

Bună óră.

Intr'o balladă famosulŭ crăişorŭ Marcu, eroulŭ favoritŭ allŭ eposuluĭ bulgaro-serbŭ şi inamicŭ înverşunatŭ allŭ mareluĭ Mircea (321), este descrisŭ „răpindŭ *dela Arabĭ tóte oraşele pênĕ la Pontŭ*", pe cândŭ într'o altă balladă acella-şĭ crăişorŭ Marcu „*închide Ţérra-Românéscă*, înşirândŭ şépte-ḑecĭ de *oraşe d'a-lungulŭ Pontuluĭ*"

Intr'o balladă despre ceĭ şépte fraţĭ Iacşicĭ se povestesce, cumŭ pe sora lorŭ o fură din actualulŭ Belgradu nesce *negri voĭnicĭ*, ducênd'o „*dreptŭ pe Dunăre în gĭosŭ la ţérra arăbéscă*".

Aceste doue isbitóre essemple despre *arabisarea* Munteniei în poesia poporană bulgaro-serbă sunt sufficiinţĭ d'o-camŭ dată.

D. Bessonov maĭ observă ce-va nu maĭ puţinŭ remarcabilŭ.

Litteratura poporană serbă numesce *negri* chiarŭ pe Bulgarĭ: „tzrn Bugarin."

(319) *Silvestre de Sacy, Fables de Bidpai en hébreu*, în *Notices et extraits*, t. 9, Paris, 1813, in-4, p. 437-438, nota.

(320) *Rybnikov, Narodnyia byliny*, Moskva, 1862 in-8. p. CCCXXX sqq.: „Vse, czto v drevniuiu poru, v epochu uzse „vproczem iasnoi istorii, nazyvalos v obszirnom smyslie Czer„no-Voloszskim, *v tvorczestvie Bolgarskom nosit imia A„rapskago, a sami Czernye Volochi imia Arapov.— Vzglia„nem teper na Serbov, kotorye escze boliee uiasniat nam „dielo.*"

(321) *Ibid.*—Cf. *Mauro Orbini*, 279.

D-sea nu scie înse cumŭ să esplice acestŭ datŭ, nefiindu-ĭ cunnoscută originea Assanilorŭ totŭ din tulpina muntenéscă a Bass-*arabilorŭ*.

Eraldica nĭ-a arrĕtatŭ maĭ susŭ, că rebusulŭ *capetelorŭ negre* figura d'o potrivă în marca nobilitară a Muşatescilorŭ din Moldova, a Assanilorŭ din Bulgaria şi a Bassarabilorŭ propriŭ ḑişĭ dela Severinŭ, celle treĭ illustre ramure dintr'unŭ singurŭ trunchĭu.

Bulgariĭ ceĭ *negri* din poesia poporană serbă se maĭ adaugă aci ca unŭ noŭ argumentŭ despre bass-*arabismulŭ* Assanilorŭ.

Maĭ multe alte probe vorŭ avé loculŭ lorŭ în Cartea II.

Resultatulŭ cercetărilorŭ d-luĭ Bessonov este în casulŭ de faţă de o însemnĕtate cu atătŭ maĭ mare, cu cătŭ însă-şĭ d-sea nu putea să prevéḑă importanţa curatŭ istorică a cestiuniĭ.

Nicĭ măcarŭ fontânele serbe, affară de litteratura poporană în simţulŭ cellŭ maĭ ăngustŭ allŭ espressiuniĭ, nu ĭ-aŭ fostŭ familiare!

Ce arŭ fi ḑisŭ óre d. Bessonov, afflândŭ cumŭ-că elementele legendare alle affirmaţiuniĭ sélle se potŭ corrobora în modulŭ cellŭ maĭ nerecusabilŭ prin celle maĭ solide elemente diplomatice?

Tzarulŭ serbescŭ Stefanŭ Duşanŭ, într' unŭ preţiosŭ actŭ de pe la 1350, numesce fórte limpede pe domnulŭ muntenescŭ Alessandru Bassarabŭ: „rege allŭ vecinilorŭ nostri *Negri-Tătarĭ*."

Éccĕ însuşĭ testulŭ slavicŭ allŭ acestuĭ decisivŭ passagĭu: „Alexendra tzara sumeg zsivusczich *Czrnyich Tatar*" (322).

Ammesteculŭ politicŭ allŭ Românilorŭ de atuncĭ cu bellicósele triburĭ mongolice alle Cumanilorŭ, cărora le apparţinea întréga porţiune superióră şi orientală a Moldoveĭ actuale, ne prefăcea óre-cumŭ în *Tătarĭ* pe noĭ înşi-ne; numele dinastieĭ Bass-*arabilorŭ*, pe de altă parte, arrunca assupră-ne aşa ḑicêndŭ unŭ coloritŭ de negri; şi astŭ-felĭu într'o bună demănéţă unulŭ din ceĭ maĭ illustri principĭ aĭ Munteniceĭ s'a veḑutŭ *tatarisatŭ* şi *arabisatŭ* totŭ-d'o-dată de cătră limitrofulŭ monarcŭ allŭ Serbieĭ, cu care s'a încuscritŭ apoĭ peste căţĭ-va annĭ, dându-ĭ pe fiiă-sea de noră (323).

Décă d. Bessonov arŭ fi cunnoscutŭ crisovulŭ luĭ Stefanŭ Duşanŭ, i se lumina cu multŭ maĭ bine vederea pênĕ şi assupra poesieĭ poporane serbo-bulgare, pe care d-sea, lipsitŭ fiindŭ de acestŭ datŭ, a pututŭ s'o înţellégă numaĭ pe gĭumĕtate.

Astŭ-felĭu, de essemplu, în ballada sudo-slavică Stoĭanŭ şi Grozdana „treĭ-sute *Arabĭ-Tătarĭ* răpescŭ turma unuĭ Bulgarŭ *de lôngă Dunăre*:

„Na son me mene naid'oa
„Do trista duszi *Arape*,
„*Arape, sestro, Tatare...*
„*Krai taia biela Dunava.*" (324)

Éccĕ dérŏ *Arabŭ-Tătarŭ* înlocuindŭ în poesia poporană pe *Negru-Tătarŭ* din limba officială!

Diploma luĭ Stefanŭ Duşanŭ este fórte instructivă din maĭ multe punturĭ de vedere.

Pe cândŭ Româniĭ se metamorfosaŭ în Tătarĭ *negri*, Tătariĭ ceĭ orientalĭ, deşi în realitate eraŭ maĭ brunĭ decâtŭ noĭ, trebuĭaŭ

(322) Ap. *Maikov*, op. cit, 43.

(323) *Glasnik*, V, 69.—*Raynaldus* 1370, nr. 5.—etc.

(324) *Miladinovtzi*, *Bĭlgarski narodni piesni*, Zagreb, 1861, in-8, p. 323.—*Ibid.*, 101: o Româncă trans-danubiană, *Rada Vlachinia*, devine nevéstă a domnuluĭ Negrilorŭ-Tătarĭ, *Czerni Tatare*, adecă a vre-unuĭ principe românŭ carpatinŭ.

vrêndŭ-nevrêndŭ să devină *albĭ,* căcĭ altŭfelĭu s'arŭ fi confundatŭ la unŭ locŭ noţiunea ambelorŭ ginţĭ.

In adevĕrŭ, *Comani albi* şi *Comani nigri* ne întîmpină în acestŭ înţellesŭ degia în cronica maghiară a luĭ Simonŭ Kézai, scriitorŭ cu unŭ secolŭ anteriorŭ luĭ Stefanŭ Duşanŭ (325).

Dérŭ despre acésta cu o altă occasiune.

Acumŭ se nasce o întrebare.

Dela Serbĭ şi dela Bulgarĭ *arabisarea* Ţerreĭ-Românescĭ óre să nu fi trecutŭ în aceĭa-şĭ epocă maĭ departe spre Occidinte?

Ni va respunde renumita epopeă germană din secolulŭ XIII: *Cântulŭ Nibelungilorŭ.*

S'arŭ puté face o bibliotecă întrégă din mulţimea de commentare marĭ şi micĭ, cărora li dede nascere aşa ḑisulŭ *Nibelungenlied* în cursŭ d'abia de o gĭumĕtate de secolŭ (326).

După multă bĕttaiă de capŭ, critica modernă a reuşitŭ a stabili într'unŭ modŭ decisivŭ, ca unulŭ din punturile celle maĭ fundamentale, proveninţa austriacă séŭ chĭarŭ austro-ungară a ultimeĭ redacţiunĭ, sub care s'a conservatŭ pênĕ la noĭ acéstă admirabilă epopeă, deşi materialurile eĭ datéză din diverse epoce şi din diverse regiunĭ, fiindŭ împrăştiate pe icĭ şi pe collea pe tótă întinderea pămêntuluĭ teutonŭ pênĕ'n ghiăţurile Islandieĭ (327).

Scrisŭ în vecinĕtatea Dunăriĭ de gĭosŭ, lesne se esplică în Cântulŭ Nibelungilorŭ nu numaĭ incidintele episcopuluĭ Peregrinŭ dela Passau, nu numaĭ sublima figură a marchesuluĭ Rudigerŭ de Bechlaren, nu numaĭ atâtea alte amĕnunte curatŭ sudo-germane, dérŭ maĭ cu sémă precisele selle cunnoscinţe despre tóte popórele de pe ţermiĭ Pontuluĭ, Grecĭ, Ruşĭ, Polonĭ, Pecenegĭ, Românĭ :

„Von *Riuzen* und von *Kriechen* reit dâ manic man,
„Den *Polân* und den *Vlâchen* sach man swinde gân..
„Von dem lande ze *Kiewen* reit dâ manic degen,
„Und die wilden *Pesnaere...*" (328)

Venimŭ acumŭ d'a-dreptulŭ la cestiune.

După Nibelungenlied, a căruĭ origine austriacă ne interesséză fórte multŭ, celle maĭ preţióse ţessĕture de metassă sossescŭ din *Arabia.*

Regina Krimhilda, cândŭ prepară haĭne serbătorescĭ pentru plecarea frateluĭ seŭ, „împodobesce cu gĭuvaere *metăssurile arabe*, *albe ca ḑăpada*" :

„Die 'Arâbischen sîden wiz alsô der snê" (329)

(325) Ap. *Endlicher*, 90: „*Comanorum alborum* terras transi-„rent, de inde Sosdaliam, Rutheniam, et *nigrorum Comano*-„*rum terras ingressi usque Tize flumen...*"—Cf. *Horvát*, *Commentatio de initiis Jazygum et Comanorum*, Pestini, 1801, in-8, p. 41, nota.— *Chronicon Budense*, 14 : „*Cumanos Al*-„*bos*, deinde Susdalos, Ruthenos, *terramque Nigrorum Cu*-„*manorum intravere, abinde egressi usque ad Thysciam per*-„*venerunt.*"

(326) Vomŭ indica aci numaĭ pe acellea, carĭ ni sunt cunnoscute noue : *Göttling*, *Ueber das Geschichtliche im Nibelungenliede*, Rudolstadt, 1814, in-8 ; *Mone*, *Einleitung in das Nibelungenlied*, Heidelberg, 1818, in-4; *Haas*, *Die Nibelungen in ihren Beziehungen zur Geschichte des Mittelalters*, Erlangen, 1860, in-8; *Krüger*, *Der Ursprung des Nibelungenliedes*, Landsberg, 1841, in-8; *Rosenkranz*, *Das Heldenbuch und die Nibelungen*, Halle, 1829, in-8; *Holzmann*, *Untersuchungen über das Nibelungenlied*, Stuttgart, 1854, in-4; *Mosler* (Gebrüder), *Der Nibelunge-Noth*, Leipzig, 1861, in-8; *Reville*, *L'Epopée des Nibelungen*, în *Revue des deux mondes*, 1866, p. 887—918; *Laveleye*, *Les origines du Nibelunge-Not*, în *Les Nibelungen*, traduction nouvelle, Paris, 1861, in-8, p. IX —LXXIX; etc — Unŭ vechĭu fragmentŭ din Nibelungenlied, descoperitŭ în Transilvania, s'a publicatŭ în *Von der Hagen*, *Germania*, *Neues Jahrbuch d. berl. G sell. f. deut. Spr.*, Berlin, 1836, in-8, t. 1, p. 337—38.

(327) Veḑĭ în astă privinţă, între ceĭ-l'alţĭ, observaţiunile luĭ *Thierry*, *Histoire d'Attila*, Paris, 1864, in-8, t 2 p. 332—41, şi alle luĭ *Beauvois*, *Histoire légendaire des Francs et des Burgondes*, Paris, 1867, in-8, p. 279 — 291.

(328) *Der Nibelunge Noth und die Klage*, ed. Lachmann, Berlin, 1851, in-8, p. 173-4.

(329) *Ibid.*, 48. — In unele manuscripte : *Arabiscen*, *ib*, Anmerkungen, 50.

Intr'unŭ altŭ passagĭu vedemŭ o cingĕtóriă „reţinêndŭ *elegantele îndouiture alle stoffelorŭ de Arabia*“ :

„Uf edel röke ferrans von pfelle ûz 'Arâbi“ (330).

Apoĭ ne maĭ întimpină patru-ḑecĭ şi treĭ fete dela Rinŭ, „îmbrăcate în *strălucite materie, ţessute în Arabia*“ :

„Die truogen liehte pfelle, geworht in Arâbin“ (331)...

Avemŭ de'naintea nóstră unŭ monumentŭ francesŭ fórte minuţiosŭ, aprópe de aceĭa-şĭ vrĕstă cu Nibelungenlied şi'n care sunt enumerate tóte ţerrele, de unde veniaŭ felĭurite mărfurĭ la nundine din Bruges în Belgia, unulŭ din celle maĭ active centrurĭ commerciale în evulŭ mediŭ, maĭ allesŭ în privinţa Germanieĭ.

Acéstă instructivă listă nu ni indică absolutamente nicĭ o importaţiune din propriŭ ḑisa *Arabiă.*

Fabricatele celle grelle şi scumpe de metassă, de natura cellorŭ descrise în Nibelungenlied, se adduceaŭ atuncĭ dintr'o ţérră, pe care lista dela Bruges o numesce *Tătariă.*

Éccĕ testulŭ :

„Thartarie, *draps d'or et de soie de moult* „*de menieres,* et pelles, et vairs, et gris.“ (332)

După Cântulŭ Nibelungilorŭ, affară de metăssăriă, *Arabia* maĭ avea la dispositiunea commerciuluĭ germanŭ unŭ altŭ productŭ şi maĭ căutatŭ : aurŭ.

Pe haĭnele soţilorŭ regeluĭ Gunterŭ „petrele strălucĭaŭ în *aurŭ de Arabia* :

„Uz 'Arâbischem golde vil gesteines schein.“ (333)

După lista dela Bruges aurulŭ se adducea la Germanĭ din Polonia, din Ungaria şi din Boemia (343).

Astŭ-felĭu, în privinţa auruluĭ în speciă, *Arabia* din Nibelungenlied se confundă fórte positivŭ cu vre-una din ţerrele carpatine séŭ danubiane.

Acésta ne conduce naturalmente a o urmări totŭ pe acollo şi'n respectulŭ metăssărieĭ, încercându-ne a limpeḑi maĭ ânteĭu de tóte semnificaţiunea termenuluĭ *Thartarie* în lista dela Bruges, unde aşa se numesce acea parte de locŭ, căriĭa Cântulŭ Nibelungilorŭ ĭiḑice *Araby.*

In actulŭ tzaruluĭ Stefanŭ Duşanŭ de pe la 1350 noĭ veḑurămŭ degia Muntenia figurândŭ sub numele de *Tătariă*, érŭ în balladele poporane bulgaro-serbe sub epitetulŭ de *Arabo-tătariă.*

Acella-şĭ înţellesŭ cată să fi avêndŭ şi *Thartarie* în lista dela Bruges.

Probele sunt numeróse şi categorice.

După lista dela Bruges acea *Tătariă* înzestra lussulŭ germanŭ nu numaĭ cu mĕtăssurĭ, dérŭ încă cu mărgăritarŭ : „soie de moult de menieres et *pelles*“ (335).

Eĭ bine, callea cea maĭ scurtă, pe care mergea mărgăritarulŭ pentru Austria şi restulŭ Germanieĭ, era Dunărea.

La gurele acestuĭ fluviŭ îllŭ adducea navigaţiunea mercantilă a Măriĭ-negre, respândindu-lŭ apoĭ în susŭ pe ambele ţermurĭ.

La 1387 Genovesiĭ reuşiră chĭarŭ a obţine, ca depositulŭ lorŭ de mărgăritarŭ în Dobrogea să fie scutitŭ de orĭ-ce vamă : „non

(330) *Ib.*, 74. — In variante : *uz Arabin, ib.*, Anm., 77.

(331) *Ib.*, 108, — Variantŭ : *Araby, ib.*, Anm. 107.

(332) MS din Biblioteca Naţională din Parisŭ, ap. *Legrand d'Aussy, op. cit.*, IV, 8-10.

(333) *Ed. cit.*, 49.

(334) *Op. cit.*, 8 : „Hongrie, cire, or et argent en plate ; Bahaigne. cire, or, argent et estain ; Polane, or et argent en plate etc.“

(335) *Du Cange*, VII, 257 : „*pelle, perle.*“

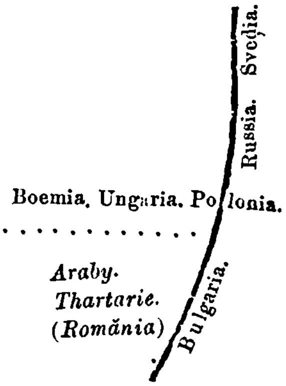
tamen intelligantur in ipsis rebus navigia, aurum, argentum, *perlae veraces*“ (336).

Prin urmare, sub rapportulŭ mărgăritaruluĭ, *Tătaria* listeĭ dela Bruges coincidă cu România.

Pe lôngă metăssurĭ şi mărgăritarŭ, acéstă regiune maĭ procura Germanieĭ, după passagĭulŭ reprodusŭ maĭ susŭ testualmente: „vairs et gris“, adecă differite varietăţĭ de blânurĭ (337).

Totŭ astă marfă şi totŭ după lista dela Bruges se maĭ adducea numaĭ din Polonia, din Bulgaria, din Russia şi din Svedia (338).

Să luâmŭ acumŭ o mappă şi să însemnămŭ prin căte-va punturĭ linia ţerrelorŭ, de unde venĭa aurulŭ, adecă Boemia, Ungaria şi Polonia, érŭ printr'o trăssură linia acellora, de unde venĭaŭ blânurile, adecă Svedia, Russia, Polonia şi Bulgaria, căutândŭ astŭ-felĭu *ânghĭulŭ de cĭocnire între aurŭ şi blânurĭ*:

Amŭ dobânditŭ o demonstraţiune geometrică.

Este matematicescе evidinte, că acea *Arabiă*, din care după Cântulŭ Nibelungilorŭ venĭa aurulŭ, ca şi din Boemia, Ungaria şi Polonia; acea *Tătariă*, din care după lista dela Bruges venĭaŭ blânurile, ca şi din Bulgaria, Polonia, Russia şi Svedia; acea *Arabiă*, adecă Bass-*arabiă*, şi acea *Tătariă*, adecă *Cumaniă*, nu putea fi decâtŭ *România*, aşedată la midŭ-locŭ într'unŭ colţŭ între Ungaria, Polonia şi Bulgaria, încâtŭ partecipa firesce de genulŭ productivităţiĭ şi transacţiunilorŭ tuturorŭ acestorŭ regiunĭ.

Este unulŭ din acelle casurĭ, fórte rare în istoriă, candŭ concurge la descoperirea adevěruluĭ nefallibila procedură a sciinţelorŭ essacte!

In paragrafulŭ următorŭ noĭ vomŭ vorbi pe largŭ despre immemoriala anticitate a esportăriĭ auruluĭ olténŭ din Muntenia, de unde ellŭ se respăndĭa maĭ cu preferinţă în laturea Austrieĭ actuale; d'o camŭ dată ne vomŭ opri numaĭ assupra puntuluĭ metăssărieĭ, prevenindŭ o obĭecţiune destullŭ de seriósă.

Ne va întreba orĭ-cine cu o legitimă îndouélă: România din véculŭ de midŭ-locŭ fost'a ea o ţérră sericolă, după cumŭ ni appare *Arabia* în Cântulŭ Nibelungilorŭ?

Nu, n'a fostŭ, precumŭ nu producea nicĭ mărgăritarŭ, şi cu tóte astea Germania se approvisiona atuncĭ cu perle şi cu celle maĭ allese stoffe de metassă anume din Muntenia, căcĭ le căpeta dela gurele Dunăriĭ, de unde elle se urcaŭ pe crescetulŭ fluviuluĭ departe la Ratisbona în fundulŭ Bavarieĭ.

Pênĕ astă-dĭ unŭ splendidŭ tabellŭ în pinacoteca dela Municŭ, schiţatŭ după datele istorieĭ commerciale a Bavarieĭ, ni offeră cu viuele culorĭ alle arteĭ moderne spectacolulŭ descărcăriĭ mărfurilorŭ orientale pe ţermulŭ Danubiuluĭ.

(336) *Silvestre de Sacy, Archives de la république de Gènes* în *Notices et extraits*, t. II, Paris, 1827, in-4, p. 69.

(337) *Du Cange*, VII, 194: „Gris, sorte de fourrure“; *ib.*, 823: „Vaire, vair, sorte de pelleterie“.

(338) *Op. cit.*, 8-10: „Suedelen, *vairs et gris*, oint, sui, etc.“ — „Polane, or et argent en plate, cire, *Vairs et gris*, etc. — „Rossie, cire, *vair et gris*.“ — „Bougerie, *Vairs et gris*, hermine, etc.“

Servindŭ dreptŭ miḑŭ-locitóriă între Appusŭ și Resăritŭ, Muntenia primĭa la rôndulŭ seŭ metăssurĭ, perle și alte scumpeturĭ, de'nteĭu dela Grecĭ, de unde avemŭ chĭarŭ cuvintele μέταξα (339), σύρμα (340), etc.; apoĭ dela differițiĭ dictatorĭ italianĭ aĭ commerciuluĭ ponticŭ: Amalfitanĭ, Pisanĭ, Veneţianĭ, Genovesĭ, Florentinĭ, şi'n parte dela industrioșiĭ Slavĭ din Ragusa și dela aventurariĭ Catalanĭ din Barcelona.

Cronicarulŭ russŭ Nestorŭ, vorbindŭ în secolulŭ XII despre Dunărea de gĭosŭ, ḑice că superbele stoffe aurite de metassă venĭaŭ acollo din Grecia, maĭ adaugândŭ cu admirațiune: „aci se întrunescŭ tóte bunurile pămêntuluĭ!" (341)

In seculiĭ XIII și XIV Italianiĭ aŭ înlocuitŭ pe Grecĭ (342), stabilindŭ într'adinsŭ unŭ însemnatŭ factoriŭ la Chilia (343), de unde îșĭ întindeaŭ apoĭ o dominațiune fluvială aprópe esclusivă pênĕ la Gĭurgĭu și chĭarŭ pênĕ la Calafatŭ (344).

Este dérŏ învederatŭ, că acea avută *Arabiă*, din care se commissionaŭ în evulŭ mediŭ pentru Germania, și maĭ cu deosebire pentru Austria, minunatele produsurĭ alle Oriinteluĭ, se affla între Carpatŭ și Istru, érŭ nu peste noue țerre și peste noue mărĭ lôngă Golfulŭ Persicŭ.

Acumŭ o lîmurire.

D. Bessonov surprinsese cu fórte multă petrundere romănismulŭ *Arabieĭ* în poesia poporană bulgaro-serbă, dérŭ a commisŭ errórea, commună novicilorŭ în critica istorică, de a da asserțiuniĭ sélle unŭ caracterŭ pré-absolutŭ.

Atâtŭ rapsodicele ballade serbe și bulgare din véculŭ de miḑŭ-locŭ, precumŭ și măréța poemă epică a Germanieĭ, basându-se d'o potrivă pe amăgitorulŭ sunetŭ allŭ numeluĭ Bass-*arabŭ*, confundă într'o singură concepțiune pe Românĭ și pe Arabĭ; înse'ĭ confundă, nu'ĭ identifică, să se observe bine acéstă distincțiune, și tocmaĭ de aceĭa fie-care din celle doue elemente, elementulŭ românŭ și elementulŭ arabŭ, fiindŭ numaĭ confuse, nu identice, conservă pênĕ la unŭ gradŭ propria individualitate, lassând'o să transpire

(339) Italianiĭ ḑicŭ de assemenea *matassa*, Spanioliĭ *madexa*, Portugesiĭ *madeixa*, Unguriĭ *matasz*, etc, totŭ din causa primitiveĭ importațiunĭ a metasseĭ la dênșiĭ de cătră Grecĭ, séŭ maĭ bine din Grecia.

(340) In limba albanesă acestŭ cuvêntŭ, *sirme*, a trecutŭ chĭarŭ în înțellesulŭ de metassă.— Cf. articolulŭ nostru *Elleniĭ și barbariĭ*, în ḑiarulŭ *Traianŭ*, 1870. nr. 5, p. 19.

(341) *Chronica Nestoris*, ed. Miklosich, Vindobonae, 1860, in-8, p. 15: „*tu vsia blagaia schodiatsia*. ot Grek *zlaty pavoloky*" etc. Noĭ credemŭ maĭ preferabilă lecțiunea *zlaty pavoloky* în locŭ de „zlato, pavoloky„, precumŭ se citesce în generalitatea edițiunilorŭ luĭ Nestorŭ, căcĭ stoffele orientale celle maĭ scumpe din evulŭ mediŭ eraŭ *aurite*. Acéstă correcțiune nu schimbă întru nemicŭ essențialulŭ simțŭ allŭ cuvintelorŭ cronicaruluĭ russŭ în respectulŭ metăssurilorŭ.—Cf. tractatulŭ principeluĭ berladénŭ Ivancu cu Mesembria din 1134, impreună cu commentarele nóstre, în ḑiarulŭ *Traĭanŭ*, 1869, nr. 55, p. 220.

(342) *De la Primaudaie, Études sur le commerce au moyen-âge*, Paris, 1848, in-8, p. 213: „Varna était l'entrepôt du „*riche commerce de la Valachie*. Toutes les marchandises de „cette province, destinées pour Constantinople, y étaient „conduites *Un grand nombre de marchands grecs et latins* „*la visitaient continuellement*; *mais les principales affaires* „*étaient faites par les Vénitiens et les Génois*. Ces deux peu„ples avaient des traités de commerce avec les princes du „Dobroutze, et les autres négociants ne pouvaient trafiquer „en Bulgarie que sous leur patronage. On portat à Varna „du sel, de la quincaillerie, du poivre, des épiceries de toute „sorte, qui se vendaient avec un grand bénéfice; des toiles „des draps d'Europe, *des tissus de soie, des camelots* etc."— Tóte punturile, pe carĭ aci noĭ d'abia le attingemŭ, întru cătŭ ni agĭunge în casulŭ de fața pentru deplinĕtatea demonstrațiuniĭ, vorŭ fi desbăttute cu d'a-mĕnuntulŭ în Capitolulŭ II din Cartea IV.

(343) *Archivio storico italiano*, serie III, t. 3, part. 1, Firenze, 1866, in-8, articolulŭ luĭ *Belgrano*, *Le cambiali appó i Genovesi*, p. 109.

(344) Studiulŭ nostru *San-Giorgio și Calafato*, în ḑiarulŭ *Columna luĭ Traianŭ*, 1870, nr. 57, p. 3.

din cândŭ în cândŭ maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ.

Numindŭ pe Românĭ *Arabĭ*, Bulgaro-serbiĭ scieaŭ fórte bine, maĭ allesŭ după invasiunea ottomană în Europa, despre essistinţa unorŭ alţĭ Arabĭ în Asia şi'n Africa, precumŭ o scieaŭ şi maĭ bine Germaniĭ, maĭ cu sémă în urma Cruciatelorŭ.

Confundându-se ambele noţiunĭ din causa omonimităţiĭ, muza slavică de peste Dunăre strămută adessea assupra Românilorŭ tóte trăssurele unuĭ Beduinŭ séŭ chĭarŭ alle unuĭ Negriténŭ, érŭ căte o dată, printr'unŭ procedimentŭ diametralmente oppusŭ, cărpesce către Beduinĭ şi Negritenĭ câte ce-va românescŭ.

Cândŭ o balladă bulgaro-serbă descrie o „térră *arăbéscă*" dela Dunăre, ca în essemplele citate maĭ susŭ din d. Bessonov, e maĭ multŭ decâtŭ sicurŭ, că vorbesce despre „ţérra bass-*arabéscă*"; este înse nu maĭ puţinŭ certŭ, cumŭ-că are în vedere nu pe Românĭ, ci pe Orientalĭ, cândŭ povestesce răpirea uneĭ fete de popă de către douĭ-spre-ḑece *Arabĭ*, „carĭ o ducŭ *la Ali-paşa din Ianina*":

„. . . tie *tsirni Arapi*
„Mene ke mlada popleniat,
„Ke me odnesiat v Ianino,
„V *Ianino pri Ali-pasza*,
„Basz-robinczitza da bidam,
„*Szerbet i cafe* da sluzsam..." (345)

Este dérŭ o gravă retăcire de a generalisa fără nicĭ o mărginire, precumŭ o face d. Bessonov.

Totŭ aşa în Nibelungenlied aurulŭ şi metăssurile *arabe* indică adducerea lorŭ pe Dunăre din regiunea română a Bass-*arabieĭ*; dérŭ înse nu ni póte fi permisŭ de a attribui poetuluĭ germanŭ o intenţiune geografică precisă şi esclusivă.

Pe lôngă Arabia cea românéscă dela gurele Danubiuluĭ, ne maĭ întimpină în Cântulŭ Nibelungilorŭ căte o allusiune la Arabia cea resăriténă.

Bună-óră:

„*Von Ninnivê der sîden* si den borten truoc.." (346)

Séŭ:

„*Von Marroch dem lande und ouch von Libîân*
„*Die aller besten sîden die ie mêr gevan*
„*Deheines küneges künne*, der heten si genuoc..." (347)

Nivine nu maĭ essista de secolĭ în epoca luĭ Nibelungenlied; la Marocco, şi cu atâtŭ maĭ puţinŭ în Libia, nu se făcea în realitate metassă; înse căntăreţuluĭ îĭ era de agĭunsŭ a fi auḑitŭ vr'o obscură poveste despre relativulŭ arabismŭ allŭ acestorŭ localităţĭ, pentru ca ellŭ pe dată să le înavuţéscă cu nativitatea splendidelorŭ stoffe, pe carĭ Austria le cunnoscea prin intermediulŭ ţerreĭ Bass-*arabilorŭ*.

Intr'unŭ locŭ poesia epică germană merge pênĕ a inventa o regiune de totŭ imaginară, unŭ Zazamanc séŭ Zazamant, de unde adduce mĕtassă verde:

„Unde *von Zazamanc der grüenen (sîden) sô der klê...*" (348)

Ninive, Marocco, Libia, Zazamanc, probéză că poetulŭ Nibelungilorŭ nu avea nicĭ o ideiă despre adevĕratele fabrice arabe de

(345) *Miladinovtzi*, *Bîlgarski narodni piesni*, Zagreb, 1861, in-8, p. 407.

(346) *Ed. cit*, 110.

(347) *Ibid.*, 48.

(348) *Ib.*, 48.—Variante: *Zazamanch*, *Zazamant*, ib., Anm., 50, unde Lachmann adaugă: „*Seiden von Zazamanc kommen sonst nirgend vor*"

metassă, fórte înflorite pe atuncĭ în Siria şi în Spania de gĭosŭ (349), dérŭ alle cărora superbe producte eraŭ de totŭ necunnoscute pe territoriulŭ austriacŭ.

In secoliĭ XII, XIII, XIV, stăpânĭ absoluţĭ aĭ Pontuluĭ fiindŭ Greciĭ şi Italianiĭ, carĭ possedaŭ eĭ-înşiĭ speciele celle maĭ superióre de metassă, fabricate maĭ cu sémă în Constantinopole séŭ la Palermo şi susţinute prin protecţionismulŭ mercantilŭ cellŭ maĭ rigurosŭ (350), ţessĕturele propriŭ ḑisse arabe nu puteaŭ străbatte la gurele Dunăriĭ şi 'n lungulŭ acestuĭ fluviŭ.

Chĭarŭ în Occidinte, ba tocmaĭ într'o ţérră pe atuncĭ semi-arabă, în patria luĭ Rodrigŭ Cid-Campeador, stoffele italiane se bucuraŭ de cea maĭ întinsă reputaţiune :

„Mantos è pielles è *buenos cendales d'Adria.*“ (351)

Aşa dérŏ preţiósele materie, pe carĭ le admiră epopeĭa austriacă, eşĭaŭ din manufacture grece şi maĭ allesŭ italiane; înse loculŭ lorŭ de oprire între puntulŭ de plecare şi puntulŭ de destinaţiune afflându-se în Muntenia, adecă în Bass-*arabia*, séŭ maĭ bine în acea regiune, în care, după espressiunea călugĕruluĭ Nestorŭ dintre anniĭ 1150—1200: „se întrunescŭ tóte bunurile pămêntuluĭ“ (352),— elle agĭungeaŭ la Nemţĭ sub numele de metăssurĭ *arabe.*

Totŭ astŭ-felĭu în Francia mărfurile indiane şi chinese purtaŭ epitetulŭ de alessandrine, nu pentru că se confecţionaŭ în Alessandria, ci din causa depositu1uĭ lorŭ în acéstă grandiósă metropolă commercială a Egiptuluĭ (353).

Acellea-şĭ mărfurĭ, cândŭ petrundeaŭ în Europa prin callea Russieĭ, devenĭaŭ în Appusŭ: *cendal de Russie* (354); cândŭ se depuneaŭ în Ungaria : *point de Hongrie* (355), cândŭ treceaŭ Mediterrana : *cendal de Candie* (356).

In regulă generală s'arŭ puté ḑice, că popórele botéză nu numaĭ lucrurile, dérŭ pênĕ şi fiinţele străine, décă elle vinŭ de departe, nu după adevĕrata lorŭ patriă, ci după unŭ puntŭ intermediarŭ maĭ cunnoscutŭ.

Essemplulŭ cellŭ maĭ isbitorŭ sunt Ţiganiĭ, pe carĭ neminĭ nu ĭ-a consideratŭ ca Indianĭ, ci uniĭ ĭ-aŭ făcutŭ Egiptenĭ, Γύφτοι, *Gitanos, Faraonĭ, Gypsies*, érŭ altora, veḑêndu-ĭ că immigréză în Francia din direcţiunea Boemieĭ, lĭ-a plăcutŭ, fără nicĭ o umbră de raţiune etnografică, să-ĭ numéscă : *Bohémiens !*

Acuma, după ce amŭ demonstratŭ tesea şi amŭ discernutŭ casurile de escepţiune, analisa fiindŭ terminată, să ne oprimŭ unŭ momentŭ assupra semnificaţiuniĭ sintetice a numeluĭ *Arabia* în privinţa Munteniei.

Una din frumuseţele celle maĭ caracteri-

---

(349) Veḑĭ în astă privinţă: *Bezon, Dictionnaire des tissus anciens et modernes*, Lyon, 1854, in-8, t. 2, p. 210, 219 etc — *Linas, Anciens vêtements sacerdotaux*, Paris, 1860, in-8, p. 123 sqq.— *Conde, Historia de la dominacion de los Arabes en Espana*, Madrid, 1820, in-8, t. 1, p. 442 etc. — Lista din Bruges, *op. cit.*, 9, scie numaĭ despre Grenada, menţionând'o înse fóite în trecĕtŭ : „Grenate, cire, *soie*, figues, raisins et amandres.“

(350) *Cibrario, Economia politica del medio evo*, Torino, 1861, in-8, t. 2, p. 231—232.— *Bezon*, op. cit., II, 214, 265 ; III, 271.

(351) *Poema del Cid*, ap. *Bezon*, II, 174.

(352) Maĭ susŭ nota 341.

(353) *Bezon*, II, 205 : „En voyant ces etoffes désignées par „le nom de la ville d'Alexandrie, on pourrait en induire qu' „elles y étaient fabriquées ; cependant il est probable qu'on „tomberait ici dans l'erreur. *Alexandrie n'etait que l'entre„pôt des marchandises de l'Orient et de l'Occident, le marché „principal où venaient s'approvisionner les grands négoci„ants du moyen-âge.*“

(354) *Ibid.*, II, 173.

(355) *Ib.*, I, 67.

(356) *Ib*, II, 173.

stice alle genuluĭ poeticŭ consistă în a imagina rapporturĭ între diversităţĭ.

Assemĕnarea nominală între Bass-*arabia* şi *Arabia*, ce-va în felĭulŭ seŭ ca suspinele braduluĭ carpatinŭ după vr'unŭ cedru din Libanŭ, a fostŭ motivulŭ uneĭ creaţiunĭ de acéstă natură.

In diplome, în cronice, în proza véculuĭ de miḑŭ-locŭ, noĭ nu găssimŭ nicăirĭ şi nicĭ o dată *arabisarea* Ţerreĭ-Românescĭ.

Ea ne întimpină unicamente în operele fantasieĭ, şi anume :

1-o. Ballade bulgaro-serbe;

2-o. Cântulŭ Nibelungilorŭ;

3-o. Rebusulŭ capetelorŭ negre, carele în faptŭ, ca şi eraldica întrégă, nu este decâtŭ o poesiă zugrăvită.

Acéstă revistă a fontânelorŭ ni permitte a privi „Arabia" ca *numele poeticŭ* allŭ Munteniei în evulŭ-mediŭ.

În adevĕrŭ, în dată ce aceĭa-şĭ ideiă se încerca a eşi din sfera imaginaţiuniĭ pentru a întra în carriera limbagiuluĭ vulgarŭ, o vedemŭ mănţinêndu-se numaĭ pe giumĕtate.

Aşa în crisovulŭ serbescŭ allŭ tzaruluĭ Stefanŭ Duşanŭ de pe la 1350, séŭ în cronica maghiară a luĭ Sinonŭ Kézai din secolulŭ XIII, Munteniĭ remânŭ *negri*, înse eĭ nu maĭ sunt Arabĭ, ci Tătarĭ séŭ Cumanĭ, adecă dispare ceĭa-ce constituĭa prin escellinţă poesia numeluĭ : Bass-*arabia*.

O transiţiune şi maĭ prozaică, şi maĭ puţinŭ imitativă, şi maĭ apropiată de realitate, ni se presintă în *Kara-Iflak*, după cumŭ ne numescŭ Ottomaniĭ.

Aci nu maĭ sunt nu numaĭ Arabiĭ, fără carĭ Bass-*arabia* încetéză de a maĭ aţîţa prin consonanţă avêntulŭ închipuiriĭ, dérŭ nu maĭ sunt nicĭ măcarŭ Negri-Tătarĭ séŭ Negri-Cumanĭ, ci curatŭ şi simplu: *Negri-Românĭ*.

Este aceĭa-şĭ apă, lipsită înse, după o îndelungată curgere, de accessoriele pittorescĭ alle isvoruluĭ.

In secolulŭ XIV, stabilindu-se pentru prima óră în Europa, Turciĭ s'aŭ cĭocnitŭ între Dunăre şi Balcanŭ cu puternicul şi bellicosulŭ voevodatŭ allŭ Bassarabilorŭ.

Degia de pe la 1370 istoria cea maĭ positivă, unŭ crisovŭ domnescŭ şi o bullă papală, ni arrétă pe vulturulŭ munténŭ învingêndŭ într'o luptă peptŭ la peptŭ pe semi-luna ottomană.

Muradŭ I, gróza Grecilorŭ, Slavilorŭ şi Maghiarilorŭ, fusese bătttutŭ atâtŭ de cumplitŭ de către betrânulŭ Vladislavŭ Bassarabŭ, încâtŭ mersese vestea pênĕ la Roma (357).

Cea ânteiă cestiune, care trebuĭa să misce pe Turcĭ în faţa acestorŭ îndrăciţĭ Muntenĭ, a fostŭ firesce : cine sunt şi cumŭ se chĭamă ?

O assemenea întrebare nu se putea adressa din parte-le, decâtŭ numaĭ dóră vecinilorŭ nostri Serbĭ şi Bulgarĭ, carĭ ne cunnosceaŭ maĭ d'aprópe şi cu carĭ înşiĭ Ottomaniĭ, prin consecinţa posiţiuniĭ geografice respective, aveaŭ o cunnoscinţă anterióră.

Respunsulŭ Bulgaro serbilorŭ, imperiosamente dictatŭ prin propriulŭ lorŭ puntŭ de vedere, a fostŭ :

(357) *Diploma Ladislai Vaivodae* an. 1372 în *Fridvaldszkj*, 83, şi *Fejer*, IX, 4, 477: „cum exercitu nostro viriliter „*contra saevissimos et infideles Thorcos — ipsosque inva-„dendo* etc." In *Baritz, Transilvania*, V, 67, printr'o eróre a editoruluĭ, acestŭ actŭ este publicatŭ în doue estracte, ca şi cândŭ arŭ fi doue documente differite. — *Bulla Urbani V* în *Magaz. Ist.*, III, 131 : „*impios Turquos* catho-„licae fidei hostes pro Dei et praefatae sedis reverentia *per-„sequeris, et tuos reputas inimicos.*"

Acestĭ ómenĭ sunt *Vlachĭ*, adecă dintr'o viţă cu celle-l'alte némurĭ romanice (358), érŭ cătŭ despre nume, îĭ chĭamă *Tzrni-Arapi*, *Czerni-Tatare*, *Arapi-Tatare*, „Negri-Arabĭ“, „Negri-Tătarĭ“, „Arabĭ-Tătarĭ“.

Serbiĭ şi Bulgariĭ, în calitatea lorŭ de Serbĭ şi Bulgarĭ, nu puteaŭ respunde altminte, căcĭ arŭ fi desminţitŭ modulŭ de a ne numi chĭarŭ dênşiĭ în cronice, în diplome, în ballade, în tóte monumentele litteratureĭ sudo-slavice din evulŭ-mediŭ.

O dată recommandaţĭ ca *Vlachĭ*, ca *Negri-Arabĭ*, ca *Negri-Tătarĭ*, ca *Arabĭ Tătarĭ*, remănea acumŭ Ottomanilorŭ, usândŭ în voiă bună de aceste noţiunĭ, să ni făuréscă pe basea lorŭ vre-unŭ nume turcescŭ.

Incă din Asia eĭ cunnosceaŭ pré-bine pe adevĕraţiĭ Arabĭ şi pe adevĕraţiĭ Tătarĭ, încătŭ era peste putinţă să ne confunde cu aceştia, precumŭ a fostŭ permisŭ a ne confunda Serbilorŭ şi Bulgarilorŭ, alle cărorŭ informaţiunĭ despre depărtatulŭ Oriinte eraŭ în genere vage şi maĭ totŭ-d'a-una fabulóse.

Pentru Turcĭ, noĭ nu puteamŭ fi nicĭ Arabĭ, nicĭ Tătarĭ.

Éccĕ dérŏ escludêndu-se dela sine doue din celle patru epitete.

Nemicŭ înse nu împedeca pe Ottomanĭ a admitte restulŭ : *Vlachĭ* şi *Negri*.

Munteniĭ sunt *Vlachĭ*; Munteniĭ sunt *Negri*; prin urmare, Munteniĭ sunt *Negri-Vlachĭ* : „Kara-Iflak.“

Kara însémnă turcesce *negru; Iflak* este unŭ orientalismŭ în locŭ de *Vlachŭ*, precumŭ *Ibrailŭ* din *Braila*, *Izmailŭ* din *Smilŭ*, *Iskenderie* din *Scutari*, etc.

In acestŭ chipŭ se traduce logicŭ şi facticŭ, séŭ maĭ bine ḑicêndŭ esse liberŭ şi limpede din însă-şĭ natura lucrurilorŭ, misteriósa origine a vechĭuluĭ nume turcŭ allŭ Munteniеĭ, pe care Leunclavius îllŭ commenta prin *negréţa* grâuluĭ românescŭ (359), d. Papiŭ îllŭ ferbea într'o zémă cu Magistrulŭ Ugrinŭ şi cu nu maĭ scimŭ căte altele (360), érŭ nemuritorulŭ Cantemirŭ, dorindŭ cu orĭce preţŭ a-şĭ facilita o forţată soluţiune, nu s'a sfiitŭ a committe pênĕ şi o falsitate (361)!

Pe la finea seculuĭ XIV Turciĭ observă essistinţa unuĭ allŭ douilea statŭ românŭ danubianŭ, fundatŭ atuncĭ de curêndŭ de cătră Maramurĕşénulŭ Bogdanŭ.

Aceĭa-şĭ limbă, acellea-şĭ datine, acella-şĭ aspectŭ, Ottomaniĭ nu scieaŭ cumŭ să deosebéscă Moldova de omogena Muntenia, decătŭ prin numele personalŭ allŭ fundatoruluĭ.

Astŭ-felĭu allăturĭ cu „Negriĭ-Românĭ“, *Kara-Iflak*, se ivescŭ în limba turcă „Negriĭ-Bogdanĭ“, *Kara-Bogdan*.

Şi nu numaĭ în limba turcă!

Intre anniĭ 1390-1400 patriarcatulŭ con-

(358) Veḑĭ maĭ susŭ notele 5 — 26.

(359) *Annales Sultanorum*, Fraucof., 1596, in-f., Pandectae, p. 46 : „*a frumento nigro*, cujus est ager ille feracissimus“.

(360) Articolulŭ *Ugro-şi Ungro-vlachia*, în ḑiarulŭ *Românulŭ*, 1871, decembre 4, p. 1053-54.

(361) In *Chroniculŭ*, II, 83, ellŭ recunnósce, că Turciĭ nu numescŭ Moldova *Ak-Iflık*, adecă Albă-Vlachiă; în *Beschreibung* înse, p. 36, uĭtă prima'ĭ affirmaţiune şi ne assicură cu totulŭ din contra, cumŭ-că Moldoveniĭ se chĭamă turcesce : „*Ak-Iflak, dass ist weisse Walachen, im Gegensatz von Kara-Iflak, den schwarzen Walachen, welche dic Einwohner der Walachey sind.*“ O pură invenţiune în favórea uneĭ inutile antitese! *Ak-Iflak* nu essistă şi n'a essistatŭ nicĭ o dată în nomenclatura turcă a Românieĭ. In *Geschichte d osm. Reichs*, p. 67, Cantemirŭ merge şi maĭ departe, susţinêndŭ enormitatea cronologică, cumŭ-că Turciĭ numĭaŭ Moldova *Ak-Iflak* înainte de a o fi numitŭ *Kara-Bogdan!* Despre essistinţa acestuĭ din urmă degia pe la gĭumĕtatea seculuĭ XV, veḑĭ maĭ gĭosŭ testulŭ luĭ *Chalcocondylas* în nota 359. Trebue dérŏ să căutămŭ pe *Ak-Iflak* tocmaĭ în seculŭ XIV, séŭ şi maĭ susŭ. Éccĕ o minune, pe care Cantemirŭ n'o preveḑuse!

stantinopolitanŭ, întrândŭ în primele sélle relaţiunĭ cu Moldova, de totŭ próspetă încă pe scena politică, o numesce Μαυροβλαχία (362), adecă *Négră-Vlachiă*, séŭ chĭarŭ *Arabo-Vlachiă*, décă vomŭ considera ecuivocitatea ḑiceriĭ μαῦρος, *maurus*.

Maĭ pe scurtŭ, tóte căte veḑuserămŭ maĭ susŭ *arabisate* în poesia poporană bulgaro-serbă, fără a maĭ vorbi aci de Cântulŭ Nibelungilorŭ, se transformă successivamente prin traducţiunĭ turce şi grece, maĭ allesŭ pe la începutulŭ seculuĭ XV, în *Kara-Iflak*, *Kara-Bogdan*, Μαυροβλαχία.

Cuvêntulŭ Μαυροβλαχία ni adduce a-minte de a rectifica în trécĕtŭ o secolară erróre, de care s'arŭ puté accăţa spiritele superficiale, deprinse a înlŏcui nescirea sorginţilorŭ prin totŭ ce li esse în calle.

Românii din Dalmaţia, de-multŭ slavisaţĭ, dérŭ maĭ conservândŭ încă óre-carĭ urme etnografice de străbuna lorŭ tulpină, se numescŭ pênĕ astă-ḑĭ eĭ-înşiĭ *Vlachĭ*, érŭ veciniĭ li ḑicŭ *Morlachĭ*.

Pedantismulŭ etimologicŭ n'a lăssatŭ în pace pe acestŭ *Mor*—.

In timpulŭ nostru devinŭ din ce în ce maĭ rarĭ pretinşiĭ filologĭ de felĭulŭ acellora ce tragŭ *Ardélulŭ* din *ardere* séŭ *viforulŭ* din *vis-fors* (363); înse în epoca obscurantismuluĭ sciinţificŭ assemenĭ derivaţiunĭ limbistice formaŭ pentru semi-erudiţiune o petrecere de tóte ḑillele.

Pe cândŭ cronicarulŭ francesŭ Turpin din secolulŭ XI susţinea cu gravitate, că numele celticŭ *Fergus* nu este decătŭ lătinesculŭ *ferrum acutum* (364), cronicarulŭ dalmatinŭ din Dioclea nu avea de ce se teme în secolulŭ XII, affirmândŭ la rôndulŭ seŭ, cumŭ-că slaviculŭ *Morlachŭ* vine din grecesculŭ Μαυροβλαχός, Negru-Vlachŭ (365).

Par'că auḑĭ pe Figaro: „A pédant, pédant et demi; *vous parlez latin*, *je parle grec*!“ (366)

Dintre scriitoriĭ bizantinĭ anteriorĭ Presbiteruluĭ Diocleatŭ, acella carele vorbesce maĭ multŭ despre Dalmaţia este împeratulŭ Constantinŭ Porfirogenetŭ.

Pe Latiniĭ de acollo ellŭ îĭ chĭamă pretutindenĭ *Romanĭ*, Ῥωμάνοι (367).

Vorba *Mor*-lachŭ nu este şi nu póte fi grécă, ci ĭ curatŭ slavică.

N'are cine-va decătŭ a lua în mână cellŭ ânteĭu dicţionarŭ geagraficŭ, ş'o să se convingă, că ţérra Morlachilorŭ se întinde d'alungulŭ Adriaticeĭ, răḑĕmată de ţermulŭ *măriĭ* (368).

Este ceĭa-ce se ḑicea grecesce Παραθαλασσία,

---

(362) *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, II, nr. 404, 435, 444, 454. 461, 465, 468, 472, 487, 495, 514, 516, 660. — Cf. *Codinus*, *De officiis magnae ecclesiae*, ed. Gretser, Paris, 1625, in f., p. 130: „καὶ ἐν τῇ Μαυροβλαχία“. — Cf. *Chalcocondylas*, ed. cit., lib. IX, p. 514: „ἐπὶ τὸν Μελαίνης Ποgδανίας ἡγεμόνα“, unde appare o traducere litterală diu *Kara-Bogdan* turcescŭ, pe cândŭ Μαυροβλαχία, o formă maĭ vechiă, se vede a fi fostŭ luată de cătră Grecĭ nu dela Ottomanĭ, ci d'adreptulŭ dela Serbĭ şi Bulgarĭ. — *Gebhardi*, *Dalmatien*, în *Allgemeine Weltgeschichte*, t. 35, Leipzig, 1781, in-8, p. 469, ḑice: „*Maurovlachia ward durch den Prachowa-strom von* „*Ungrovlachia getrennt*, und war also das östlichste Stück „der heutigen Walachey etc.“ O comediă întrégă, basată pe neînţellegerea cuvintelorŭ luĭ Chalcocondylas despre *munţiĭ Vrancei*, Πρασοβός, pe carĭ Gebhardi îĭ preface în *apa Prahova*: „Prachova-strom!“—Cf. maĭ susŭ notele 113—117.

(363) *Selagianu*, *Manualŭ de geografiă*, Viena, 1871, in-8, p. 13, 67. — In prefaţă autorulŭ numesce istoria: „elementulŭ nostru propriŭ“, şi promitte: „una istoriă naţiunale“!

(364) *De vita Caroli Magni et Rolandi*, ap. *Salverte*, I, 377.

(365) *Anonymus Presbyter Diocleas*, în *Schwandtner*, III, 478.

(366) Citatŭ într'o occasiune analogă de *Fallmerayer*, *Fragm.*, II, 462.

(367) *De administr. imperio*, passim.

(368) *Bouillet*. verbo *Morlaquie*: „Petit pays d'Europe, *sur l'Adriatique*, entre la Dalmatie et la Croatie etc.“

latinesce *Civitates maritimae*, slavonesce *Pomorie* (369).

Marea se chĭamă în tóte dialectele slavice : *more* (370).

Mor-vlachŭ însemnéză : *Vlachŭ Maritimŭ*.

Eĭ bine, paradossulŭ Presbiteruluĭ din Dioclea a găssitŭ totuşĭ partisanĭ chĭarŭ între fruntaşiĭ criticeĭ istorice, precumŭ a fostŭ Gebhardi (371), séŭ între corifeiĭ filologieĭ slavice, precumŭ este Jireczek (372).

Atătŭ de a-nevoiă se smulgŭ din minţile umane errorile celle pré-învechite!

Făcêndŭ astă digressiune despre Morlachĭ, cărora noĭ li vomŭ accorda o rubrică specială în *Istoria critică a Românilorŭ Trans-danubianĭ*, deşi patriarcŭ allŭ némuluĭ lorŭ n'a fostŭ nicĭ Traĭanŭ, nicĭ Aurelianŭ, ci tocmaĭ Diocleţianŭ, avurămŭ în vedere a preveni din partea orĭ-cuĭ şi a curma din capulŭ loculuĭ vr'o velleitate de a pune într'o închipuită legătură nominală pe *Româniĭ-Maritimĭ* din Dalmaţia cu *Negriĭ-Românĭ* dela Oltŭ (373).

Istoriculŭ este datorŭ nu numaĭ a căuta adevĕrulŭ, ci încă după putinţă a împedeca nascerea retăciriĭ.

Să fie dérŭ bine constatatŭ, că *Mor-vlachiĭ* dela Adriatică şĭ-aŭ dobănditŭ acestŭ nume absolutamente pe o altă calle decătŭ Μαυροβλαχία, *Kara-Iflak*, *Kara-Bogdan*, *Négra-Tătariă*, *Négra-Comaniă*, *Négra-Arabiă*, *Arabia* séŭ *Bass-arabia* dela Dunăre.

Maĭ este ce-va.

S'arŭ puté găssi erudiţĭ, cărora să li surrîḑă o apropiare între acéstă *negréţă* a Munteniei şi unŭ cuvêntŭ teutonicŭ.

In limbele scandinave, de unde a trecutŭ apoĭ la Anglesĭ, vorba *blak*, *blac*, *blackr*, *blakket*, *black*, *bla*, vrea să ḑică *negru* (374).

Pe Arabĭ, în înţellesŭ de negri, Scandinaviĭ îĭ chiamă *Blakĭ* séŭ *Blak*-manĭ (375).

Arŭ fi dérŏ commodŭ a'şĭ imagina, cumŭ-că Germaniĭ, numindŭ România Dunăréna *Araby*, se întemeĭaŭ nu numaĭ pe rebusulŭ dinastieĭ Bass-*arabilorŭ*, dérŭ totŭ-d'o-dată şi pe rebusulŭ naţiuniĭ române, cu atătŭ maĭ

(369) *Safarjk, Slow. star.*, 667, 667.

(370) Degia *Fortis*, *Viaggio in Dalmatia*, Venetia, 1774, in-8, t. 1, p. 67, observă că *mor* în numele Mor-lachilorŭ nu este decătŭ slaviculŭ *more*, dérŭ se arruncă apoĭ, p. 70, 71, într'o ipotesă escentrică assupra semnificaţiuniĭ cuvêntuluĭ *Vlachŭ*.—Este maĭ correctŭ *Levasseur*, *La Dalmatie ancienne et moderne*, Par., 1861, in-8, p. 8 : „Le nom Morlaque „vient des mots slaves *more* ou *mor*, qui signifient lamer, „et *Vlach*, qui signifie Italien; c'est comme si l'on disait: *les* „*Italiens maritimes*."

(371) *Gesch. der Reiche Dalmatien*, p. 468: „Ursprung „der Morlachen. Auf dem Gebirge breitete sich ein fremder „illyrischer Volksstamm aus, vermischte sich mit den bisheri„gen kroatischen Eigenthümern, und machte sich gewisser„massen unabhängig. Dieser, welcher *wahrscheinlich aus* „*der schwarzen oder kleinen (!) Walachey*, *Maurovlachia*, „*gekommen war, und daher von den Venetianern und Teu*„*tschen das Volk der Morlachen genannt ward etc.*" Apoĭ maĭ departe, p. 469 : „*Ist est sehr wahrscheinlich, dass sie aus* „*jener schwarzen Walachey hierher gekommen sind*, ent„weder im zehnten Jahrhunderte, da die Kumaner ihr Va„terland eroberten, oder auch 1065, da wiele moldauische „Kumaner in Thracien fielen etc."— Cĭudată procedură, nu de a scrie, ci de a inventa istoria, mulţumită unorŭ repeţite *wahrscheinlich*, *entweder*, *oder*, şi altele! —Nu maĭ vorbimŭ despre *Engel*, *Gesch. v. Serw.*, 330; *Du Cange*, *Illyricum*, 145, etc.

(372) *Entstehen christlicher Reiche*, Wien, 1865, in-8, p. 225 : „*Morlachen, welches Wort aus Maurovlach, schwar*„*zer Wlache, entstanden ist*".

(373) Degia în secolulŭ XV o face *Tubero*, *De rebus quae temporibus ejus in Pannonia gestae sunt*, Francof., 1603, in-4, unde ḑice, vorbindŭ despre originea muntenéscă a luĭ Huniade : „quum paterno genere Geta esset, quam gentem, ab „eorum asperiore cultu (?), commodiore ad componenda ver„ba graeca voce Morovlachos, *nostrates* nuncupant." Autorulŭ era din Dalmaţia. Ceĭ de acollo n'aŭ numitŭ nicĭ o dată pe Româniĭ Danubianĭ *Morovlachĭ*. Se confundă dérŏ aci ideĭa Munteniei cu ideĭa Morlachieĭ.

(374) *Ihre*, *Glossarium Svio-Gothicum*, Upsalae, 1769, in-f, t 1, p. 197, voce *Black*.

(375) *Geffroy*, *Notices et extraits des bibliothèques ou archives de Suède*, Paris, 1856, in-8, p. 33 : „*Blaamen, pour les Sarrasins*.

multŭ că cronicele și diplomele din evulŭ mediŭ celle maĭ de multe orĭ preferă forma *Blacki* în locŭ de *Vlachi* (376).

Acestŭ artisticŭ edificiŭ se distruge printr'o considerațiunè fórte massivă.

Cuvêntulŭ *blak* e scandinavŭ, este chĭarŭ anglesŭ, dérŭ n'a fostŭ nicĭ o dată cunnoscutŭ Germanilorŭ propriŭ ḑișĭ, maĭ cu deosebire cellorŭ dela Sudŭ, la carĭ ideĭa de *negrétă* s'a tradusŭ totŭ-d'a-una prin *schwarz*.

Goțiĭ, cu carĭ Dacia petrecuse maĭ multŭ timpŭ decâtŭ cu orĭ-ce altŭ némŭ teotonicŭ, aveaŭ numaĭ pe *svarts* (377).

Éccĕ dérŏ că *blak* allŭ Scandinavilorŭ remâne cu totulŭ pe din affară în materia nomenclatureĭ române.

Adepțĭ impassibilĭ aĭ positivismuluĭ istoricŭ, noĭ-uniĭ respingemŭ orĭ-ce datŭ, carele nu se întemeéză pe o marturiă precisă a fontânelorŭ cellorŭ maĭ autentice, nu decurge pe nesimțite din logica cea maĭ rigurósă a unuĭ șirŭ de fapte, nu se offeră spirituluĭ cu o viuă și plastică claritate.

Revenimŭ la numele ottomanŭ allŭ Românilorŭ.

Amŭ veḑutŭ maĭ susŭ, în ce modŭ *Kara-Iflak* și *Kara-Bogdan* aŭ provenitŭ printr'o procedură necessariă din diverse epitete de *negrétă*, pe carĭ treptatŭ ni le-a attrasŭ din partea Serbilorŭ și Bulgarilorŭ, în secoliĭ XII, XIII, XIV, bass-*arabismulŭ* dinastieĭ princiare dela Oltŭ.

Cu alte cuvinte, acestŭ *Kara* nu este decâtŭ o edițiune turcă a unuĭ slavismŭ.

Eĭ bine, în filologiă se întêmplă câte-o-dată unŭ lucru curiosŭ: împrumutulŭ se întórce creditoruluĭ, modificatŭ înse printr'o dobândă din partea debitoruluĭ.

Unŭ essemplu.

Anglesiĭ apucă din vécurĭ vorba francesă *bougette*, o prefacŭ la dênșiĭ în *budget*, și apoĭ d'abia pe la 1790 o înapoescŭ Francesilorŭ, carĭ se mulțumescŭ a o primi din litteră în litteră sub forma'ĭ cea anglesă.

Camŭ totŭ așa Bulgaro-serbiĭ aŭ reluatŭ cu timpulŭ dela Ottomanĭ, fără consciință de origine, maĭ multe din câte li luaseră de maĭ 'nainte Ottomaniĭ.

De pe la începutulŭ seculuĭ XV, căḑuțĭ sub dominațiunea cea maĭ absolută a etaganuluĭ turcŭ, Slaviĭ de peste Dunăre șĭ-aŭ încărcatŭ limba care maĭ de care cu sute și miĭe de cuvinte și chĭarŭ frase întregĭ din vocabularulŭ stăpânilorŭ.

Unŭ Russŭ, unŭ Polonŭ, unŭ Boemŭ, sunt în impossibilitate de a se înțellege cu unŭ Serbŭ séŭ Bulgarŭ unicamente din causa desselorŭ orientalisme.

In dicționarulŭ illiricŭ allŭ luĭ Karadzit', bună-óră, dintre 900 pagine nu este maĭ nicĭ una, pe care să nu ne isbéscă cincĭ-șésse vorbe turce.

Intre celle-l'alte : *Kara-Iflak*, revenitŭ la

(376) *Anonymus Belae*, în *Endlicher*, II : „*Blahii* ac pastores Romanorum...“.—*Ibid.*, 24—25 : „Gelou quidam *Blacus*.... Gelou ducem *Blacorum* ..“— *Ibid.*, 40 : „Bulgarorum atque *Blacorum* .“—*Simon de Keza*, ib., 96: „*Blackis*, qui ipsorum fuere pastores...“ *Ibid* , 100: „cum *Blackis* in montibus confinii sortem habuerunt, unde *Blackis* commixti...“—*Andreas Rex*, ib., 422: „silvam *Blacorum* et Bissenorum etc.“ — *Villehardouin*, *De la conqueste de Constantinoble*, Paris, 1838, in-8, p. 64, 116, 127: „Johannis li rois de *Blaquie* et de Borgherie etc.“—*Ibid.*, 117, 137, 142 : Johannis le *Blak*..“ —*Ib.*, 157 : „Li Comain et li *Blac* etc.“ — *Albericus Monachus*, *Chronicon*, ed. Leibnitz, Lipsiae, 1698, in-4 , t. 2, p. 439: „Johannicus Bulgariae et *Blackariae* Dominus“; și altele nenumĕrate.

(377) *Gaugengigl*, II, B, XXVII. — *Gabelentz* und *Loebe*, *Glossarium der Gothischen Sprache*, Leipzig, 1843, in-4, t.2, p. 172.— Ibid., I, 4, cuvintele evangelistuluĭ Mateĭu : „non potes unum pilum album aut *nigrum* reddere“, Ulfila traduce: „ni magt ain tagl weit ait't'au *svart* gataujan“.

forma *Kara-vlach* séŭ *Kara-vlâ*, şi *Kara-bogdan*.

Serbulŭ cântă :

„Dmitar uze zemliu *Karavlaszku*
„*Karavlaszku i Karabogdansku*. . ." (378)

Bulgarulŭ de assemenea :

„Da szetame zemia po kraina,
„Da szetame zemia *Karablaszka* etc. (379)

Sub unŭ vestmêntŭ atâtŭ de turcitŭ, nicĭ Serbulŭ, nicĭ Bulgarulŭ nu maĭ recunnoscŭ astă-ḑĭ derivaţiunea slavică a prozaiculuĭ *Kara*, prin care căntăreţiĭ lorŭ aŭ înlocuitŭ adessŭ în balladele poporane celle antice pe *Tzrni-Arapi*, *Czerni-Tatare*, *zemia arapinska* etc., poetice resturĭ dintr'o epocă primordială.

Pentru noĭ-înse e fórte importantŭ a nu perde din vedere în litteratura bulgaro-serbă acéstă essenţială distincţiune cronologică: *Arabia* pênĕ la 1400 şi *Kara-vlachia* séŭ *Kara-bogdania* dela 1400 încóce.

Terminândŭ cu numele turcŭ allŭ Românieĭ Dunărene, trecemŭ la famósa legendă a luĭ *Negru-vodă*.

Dintre toţĭ istoriciĭ nostri vechĭ şi nouĭ, internĭ şi esternĭ, d. Laurianŭ a fostŭ uniculŭ, căruĭa i s'a părutŭ a fi dubiósă pênĕ la unŭ puntŭ aşa numita descăllecare a aşa numituluĭ Negru-vodă.

Sub annulŭ 1291 d-sea ḑice :

„Pre timpurile acestea spunŭ cronicele „Ţerreĭ-Românescĭ, că trecu *Radu Negru*, „*ducele Făgăraşuluĭ* şi allŭ Amlaşuluĭ, peste „munţĭ în Dacia australă, şi-şĭ aşeḑâ scau- „nulŭ la Câmpu-lungŭ etc. *La Făgăraşŭ pre* „*la annulŭ 1291 domnĭa Magistrulŭ Ugrinŭ*, „precumŭ se vede dintr'o diplomă *fórte în-* „*semnată* dela regele Andreĭu III, în care se „face cea de'nteĭu memorare despre o adu- „nare generală a ţerreĭ, compusă din nobilĭ, „Românĭ, Secuĭ şi Saşĭ. Din causa *însemnĕ-* „*tăţiĭ* noĭ o punemŭ aicĭ din vorbă în vor- „bă..." (380).

Apoĭ d. Laurianŭ reproduce testualmente întregulŭ documentŭ, combăttêndŭ cu o tacită abilitate cronica prin diplomă, narraţiunea suspectă prin fontână sicură, pe Negrulŭ prin Ugrinŭ.

Cantemirŭ, Şincaĭu, Engel, Gebhardi, toţĭ ceĭ-l'alţĭ maĭ mĕnunţĭ fără escepţiune, pênĕ şi d. Rösler, carele altŭ-felĭu affectéză atâta scepticismŭ cu calle şi fără calle, admittŭ în unanimitate pe unŭ fantasticŭ fundatorŭ allŭ Statuluĭ Muntĕnŭ, venitŭ din Făgăraşŭ şi botezatŭ Negru-vodă, divergindŭ numaĭ assupra puntuluĭ cronologicŭ, căcĭ uniĭ îllŭ punŭ la 1290, alţiĭ la 1240, alţiĭ érŏşĭ la 1220, şi aşa maĭ încollo.

In Cartea II, desfăşurândŭ pe largŭ istoria critică a tuturorŭ Domnilorŭ Ţerreĭ-Românescĭ, noĭ vomŭ căntări cu o minuţiositate chimică tóte aceste opiniunĭ, carĭ în faptŭ, décă nĭ-arŭ fi ĭertatŭ a ne esprime într'unŭ stilŭ parlamentarŭ, nu sunt decâtŭ amendamente şi sub-amendamente la una singură ipotesă.

Aci, lăssândŭ la o parte litteratura modernă a cestiuniĭ, ne vomŭ mărgini în cerculŭ strictŭ allŭ obiectuluĭ în sine, întru câtŭ va fi necessarŭ pentru a dobăndi o convicţiune intrensecă assupra essistinţeĭ şi neessistinţeĭ bĭetuluĭ Negru-vodă.

Ḑicemŭ *essistinţeĭ şi neessistinţeĭ*, căcĭ ana-

(378) *Karadzit'*, *Lex.*, 264.
(379) *Miladinovtzi*, 203.
(380) *Ist.*, 249—50.

lisa descopere în Muntenia douĭ *Negri:* u-nulŭ concretŭ şi cellŭ-l'altŭ abstractŭ.

Personagĭulŭ realŭ, istoricŭ, documentalŭ, este *Radu Bassarabŭ Negrulŭ*, domnindŭ între anniĭ 1372—1382, fiĭu allŭ luĭ Alessandru Bassarabŭ, frate allŭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ, tată allŭ luĭ Mircea Bassarabŭ.

Personagĭulŭ idealŭ, miticŭ, tradiţionalŭ, este purŭ şi simplu *Negru-vodă.*

Să începemŭ cu acestŭ din urmă.

Nu se afflă maĭ nicĭ o naţiune pe scórţa pămêntuluĭ, care să nu-şĭ fi înventatŭ căte unŭ patriarcŭ omonimŭ, séŭ care să nu fi personificatŭ totŭ astŭ-felĭu primitiva origine a cellorŭ-l'alte popóre.

AnticiĭEbreĭ croiseră o genealogiă pentru lumea întrégă, derivândŭ pe Assirianĭ dintr'unŭ *Assurŭ*, pe Meḑĭ dintr'unŭ *Madiamŭ*, pe Kimri dintr'unŭ *Gomerŭ*, pe Tracĭ dintr'unŭ *Tirasŭ*, şi aşa maĭ departe (381).

Greciĭ, împărţiţĭ în celle patru triburĭ, Dorianĭ, Eolianĭ, Ionianĭ şi Acheĭanĭ, întrunite sub calificaţiunea commună de Ellenĭ, n'aŭ întîmpinatŭ cea maĭ mică difficultate de a fabrică pe unŭ *Ellenŭ*, silindu-lŭ apoĭ vrêndŭ-nevrêndŭ să nască fiĭ şi nepoţĭ: *Dorŭ*, *Eolŭ*, *Ionŭ* şi *Acheŭ*, fără a maĭ vorbi de unŭ *Lacedemonŭ* pentru Lacedemonia, unŭ *Etolŭ* pentru Etolia, unŭ *Macedonŭ* pentru Macedonia, şi alţĭ o sută (382).

Némţulŭ, All-mann, degia în vremea luĭ Tacitŭ relata minunĭ despre strămoşulŭ seŭ *Mann*, érŭ fie-care sub-divisiune naţională teutonică îşĭ găssĭa căte unŭ sub-părinte propriŭ: Sveviĭ pe *Suâp*, Vandaliĭ pe *Wandal*, Saşiĭ pe *Saxneat*, Vestfaliĭ pe *Westerfalcn*, Herminoniĭ pe *Hermin* etc. (383).

La Slavĭ aceĭa-şĭ operaţiune: Boemiĭ ne assicură, cumŭ-că primulŭ lorŭ duce se numĭa *Bohemus* (384); Croaţiĭ povestĭaŭ împeratuluĭ Constantinŭ Porfirogenetŭ despre vechĭulŭ lorŭ căpitanŭ Χρώβατος (385); Leşiĭ celebréză pe fabulosulŭ rege *Lechus* (386); Ruşiĭ nu s'aŭ pututŭ stăpăni de a nu scóte şi eĭ la lumină pe principele *Russ* (387).

Intrebaţĭ cronicele maghiare, ş'o să vĕ respunḑă: „gens illa a *Magog* rege vocata est Moger“ (388).

Orientaliĭ aŭ mersŭ cu fantasia pênĕ a imagina unŭ moşŭ *Andalus* pentru Andalusia (389).

Pe acella-şĭ tonŭ vorŭ glăsui cronicele scandinave despre numele Danesilorŭ: „Rex „*Dan*—communi omnium decreto regnum

(381) Veḑĭ maĭ allesŭ *Strabone* şi *Pausania*, passim.

(382) *Nic. Costinŭ, Letop.*, I, 49—56, plinŭ de reminiscinţe biblice, reproduce cu deplina bună credinţă acéstă „îmmulţire a multe noróde din treĭ fecĭorĭ aĭ luĭ Noe.“ — *Iosephus Flavius, Antiquitates Judaicae*, lib. I, cap. VI, ed. Dindorf.

(383) *Safarjk, Slow. star.*, 767.— *Grimm, Gesch. d. deut. Spr.*, II, 776: „Dass solche Stammhelden ungeschichtlich „und mythisch waren, verschlägt nichts; *es lag nur am Glau-„ben der Völker, von ihnen die Reihe der historischen Kö-„nige abzuleiten.* Nach einem Ἕλλην, Sohn des Deukalion und „Enkel des Prometheus, *die nie gelebt hatten*, nach einem „Γραῖκος oder Λακεδαίμων, Sohn des Zeus, nannten sich Helle-„nen, Griechen und Spartaner. Warum nicht die Gautôs nach „Gauts, einem Sohne des Vôdns?—*Sichtbar sind viele Stamm-„helden erst durch die Sage aus Ländernamen entsprun-„gen.* Von Noregr, das doch nach der Himmelsgegend hiess, „leitete sie einen Norr etc.“

(384) *Cosmas, Chron. Bohem.*, în *Pelzel et Dobrowsky, Scriptores rerum bohemicarum*, Pragae, 1783, in-8, p. 6-7.

(385) *De administr. imp.*, cap. XXX.

(386) *Dlugosz* etc. — Veḑĭ nota ce urméză.

(387) *Karamzin*, t. 1, nota 70.— Vechĭa cronică ap. *Szajnocha, Lechicki poczatek Polski*, Lwów, 1858, in-8, p. 88: „Slavorum principes plures erant, qui propter angustam et „strictam habitationis penuriam sortem inter se elegerunt, „quis eorum ex patria hoc est ex antiqua Croatia recedere de-„beret. Sorsque ipsa venit *super Bohemum seu Czech, Lech „Polonum, et Rus Ruthenum.*“

(388) *Anonymus Belae*, în *Endlicher*, 3.

(389) *D'Herbelot, Bibl. Orientale*, verbo: *Andalous.*

„suum Daniam et incolas *Danos a se*, *qui* „*Dan dicebatur*, *appellavit*“ (390).

Ne-arŭ copprinde obosĕla, dĕca ne-amŭ încerca să înşirâmŭ aicĭ numaĭ a ḑecea parte din tóte essemplele analóge cunnoscute!

Mulţimea, séŭ maĭ bine universalitatea lorŭ ni permitte a le formula într'unŭ felĭu de lege istorică constantă, astŭ-felĭu încâtŭ departe de a ne mira în faţa unuĭ *Romulŭ* la *Rom*anĭ séŭ a unuĭ *Negru* în ţérra Bass-*arabilorŭ*, noĭ arŭ trebui din contra să restaurâmŭ aceste miturĭ prin divinaţiune, décă se întĕmpla cumŭ-va să le fi neglesŭ cronicele şi legendele.

Popórele aŭ unele fabule alle lorŭ *necessare*.

Aceĭa-şĭ prin viţă, prin tipŭ, prin vorbă, prin datine, prin territoriŭ, prin tendinţe, orĭ-ce naţionalitate, simţindu-se a fi o singură familliă, îşĭ închipuesce a le fi moştenitŭ pe tóte acestea, de'mpreună cu numele communŭ, dela unŭ singurŭ tată, perdutŭ în întunereculŭ timpilorŭ, dérŭ aĭ căruĭa fiĭ şi nepoţĭ, uniĭ maĭ norocoşĭ aŭ întemeĭatŭ dinastia princiară, ceĭ-l'alţĭ maĭ de rôndŭ aŭ formatŭ poporŭ.

Aşa credeaŭ Ebreiĭ, Greciĭ, Germaniĭ, Slaviĭ, Scandinaviĭ, Romaniĭ, tóte némurile din tóte părţile lumiĭ, basându-şĭ ficţiunile respective pe acella-şĭ mobilŭ psichicŭ, înfiptŭ în natura umană generală.

Una din celle maĭ vechĭ cronice române, scrisă slavonesce pe la finea domnieĭ luĭ Stefanŭ cellŭ Mare, ḑice că Româniĭ veniseră din Italia într'o epocă immemorială sub conducerea a duoĭ fraţĭ: *Romanŭ-vodă* şi *Vlachită-vodă* (391).

Cine óre să fi fostŭ acellŭ vodă-*Romanŭ*?

Inainte de Romanŭ Muşatŭ, urcatŭ pe tronulŭ Moldoveĭ pe la 1390, istoria cea positivă nu ni arrétă la Româniĭ nicĭ unŭ principe cu acestŭ nume.

Cine óre să fi fostŭ acellŭ vodă-*Vlachită?*

Nu numaĭ o născocire în fondŭ, dérŭ pênĕ şi'n formă, căcĭ nicĭ o dată unŭ assemenea nume n'a figuratŭ în annalele séŭ în diplomele române.

Vodă-*Romanŭ* este *Romanus.*

Vodă-*Vlachită* este *Vlachus.*

Vodă-*Romanŭ* şi vodă-*Vlachită* sunt pentru Românĭ ceĭa-ce aŭ fostŭ *Bohemŭ* pentru Boemĭ, *Lechŭ* pentru Leşĭ, *Chrovatŭ* pentru Croaţĭ, *Magogŭ* pentru Maghĭarĭ, *Saxneatŭ* pentru Saşĭ, *Suapŭ* pentru Suevĭ, *Wandalŭ* pentru Vandalĭ, *Danŭ* pentru Danesĭ, *Ellenŭ* pentru Ellenĭ, *Romulŭ* pentru Romanĭ, etc.

Înse precumŭ toţĭ Româniĭ îşĭ dedeaŭ numele genericŭ de *Romanĭ* şi precumŭ tuturorŭ Românilorŭ străiniĭ li ḑiceaŭ *Vlachĭ*, totŭ aşa Muntenia maĭ în speciă, ţérra Bass-*arabilorŭ*, era cunnoscută de gĭurŭ în gĭurŭ, Serbilorŭ, Bulgarilorŭ, Ungurilorŭ, Austriacilorŭ, Turcilorŭ, sub epitetulŭ de *Négră.*

Óre acestŭ *negrismŭ* nu trebuĭa la rôndulŭ seŭ idealisatŭ, precumŭ fuseseră idealisate *romanismulŭ* şi *vlachismulŭ*?

---

(390) *Chronicon Erici* în *Langebek*, *Scriptores rerum danicarum*, Kopenhagae, 1792, in-4, t. 1, p. 147.

(391) *Skazanie vkrattze o moldavskich gosudarech*, pe care *Engel*, *Gesch. d. Wal.*, 32, a cunnoscut'o după *Schlözer*, *Allgemeine Weltgeschichte*, t. 50, Halle, 1785, in-4, înse a cunnoscut'o fără s'o fi înţellesŭ séŭ utilisatŭ.—S'a publicatŭ întrégă testualmente în *Lietopis Russkaia Voskresenskago spiska*, Petersburg, 1793, in-4.—Unŭ estractŭ pe largŭ în *Karamzin*, t. 4, nota 388.—Despre originea acesteĭ cronice veḑĭ studiulŭ nostru *Domniţa Elena*, în diarulŭ *Traianŭ*, 1869, nr. 75, p. 302.

Romanŭ-vodă personifică numele *românŭ* allŭ coloniei danubiane a luĭ Traĭanŭ; *Vlachită-vodă* personifică numele seŭ *vlachicŭ*; *Negru-vodă*, cellŭ maĭ celebru dintre toţĭ, personifică numele bass-*arabicŭ* allŭ Munteniei, din causa căruĭa resarŭ celle treĭ capete-*negre* în rebusulŭ dinasticŭ dela Oltŭ, din causa căruĭa balladele sudo-slavice şi Cântulŭ Nibelungilorŭ ne facŭ *Arabĭ*, din causa căruĭa tzarulŭ Stefanŭ Duşanŭ ne chĭamă *Negri*-Tătarĭ, din causa căruĭa Maghĭariĭ ne botéză *Negri*-Comanĭ, din causa căruĭ Ottomaniĭ ne numescŭ *Negri*-Vlachĭ séŭ *Negri*-Bogdanĭ.

Vodă-*Romanŭ*, vodă-*Vlachită* şi vodă-*Negru* sunt treĭ idealurĭ concordante.

Décă celle ânteie doue s'aŭ perdutŭ din memoriă, pe cândŭ cellŭ allŭ treilea se maĭ conservă încă, acésta lesne se esplică prin comparativa tenacitate a elementuluĭ poeticŭ faţă cu elementulŭ prozaicŭ.

Romanŭ, *Vlachŭ*, noţiunĭ istorice séŭ filologice, nu vorbescŭ nemicŭ imaginaţiuniĭ, şi poporulŭ a trebuitŭ, séŭ cellŭ puţinŭ a pututŭ să le dea uĭtăriĭ.

Negru, noţiune pittorécă, a reuşitŭ din contra a se imprime tocmaĭ prin culóre în închipuirea poporuluĭ.

Ca fiinţă plastică, ellŭ n'a essistatŭ nicĭ o dată.

Ca mitŭ înse, unŭ mitŭ fórte *necessarŭ*, precumŭ amŭ maĭ spus'o, căcĭ derivă în essenţă dintr'o lege istorică universală, ellŭ represintă începuturile Statuluĭ Munténŭ sub vigurosulŭ impulsŭ allŭ dinastieĭ Bass-*arabilorŭ*.

Totŭ ce'ĭ pré-vechĭu, totŭ ce'ĭ ruină din moşĭ-strămoşĭ, totŭ ce nu se scie de cătră cine să se fi făcutŭ, dérŭ se bănuesce că dóră nu fără iniţiativa séŭ participarea vre-unuĭ Bass-*arabŭ*, — apparţine luĭ vodă-*Negru*.

Fie-care Bass-*arabŭ*, din dată ce trecea în tradiţiune, ştergêndu-i-se trăssurele celle distinse alle individualităţiĭ, devenĭa *Negru*.

După ballada poporană pênĕ şi monastirea dela Curtea-de-Argeşŭ, grandiósa creaţiune a luĭ Négoiă Bassarabŭ, despre originea căriĭa nu se póte rădica cea maĭ slabă umbră de îndouélă, se attribue luĭ *Negru-vodă*:

„Pe Argeşŭ în gĭosŭ,
„Pe unŭ malŭ frumosŭ,
„*Negru-vodă trece*
„Cu tovarăşĭ ḑece..." (392).

Éccĕ dérŏ unŭ vodă-*Negru* pe la 1520!

După Cronica Cantacuzinéscă (393), din care se inspirase Cantemirŭ (394), Barbu Craĭovesculŭ, ctitorulŭ bistreţénŭ, este banŭ allŭ Oltuluĭ sub *Negru-vodă*.

După inscripţiunĭ şi diplome irresistibile (395) acestŭ faptŭ s'a petrecutŭ în ultimulŭ decenniŭ allŭ secoluluĭ XV.

Éccĕ dérŏ unŭ vodă-*Negru* pe la 1490!

Cea maĭ vechiă cronică munténă, pe care o avusese în mână Ragusanulŭ Luccari pe la 1600, numesce *Negro-Voevoda* pe tatălŭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ (396), adecă nu altŭ cine-va decâtŭ Alessandru Bassarabŭ, după

(392) *Alex.*, *Poesie poporale*, 186.—D. Alessandri, într'o noţiţă la p. 192, crede cumŭ-că în adevĕrŭ unŭ Negru-vodă arŭ fi ziditŭ monastirea dela Curtea de Argeşŭ, ba încă invócă autoritatea *cronicelorŭ*, fără să le citeze!—Veḑĭ *Reissenberger*, *L'église de Curtea d'Argis*, Vienne, 1867, in-8, p. 26.

(393) *Bolliacŭ*, *Bucĭumulŭ*, 1863, p. 108.

(394) *Gesch. d. osm. Reichs*, 608.

(395) *Venelin*, 134, diploma din 1499.—*Odobescu*, în *Bulletinulŭ Instrucţiuniĭ Publice*, Buccur., 1866, in-4, t. 1, p. 137 — 141.

(396) *Ristretto degli Annali di Rausa*, Venetia, 1605, p. 48, ap. *Gebhardi*, *Gesch. d. Wal.*, 283.

cumŭ se scie din celle maĭ autentice documente sincrone (397).

Éccĕ dérŭ unŭ vodă-*Negru* pe la 1340!

La finea secululuĭ XII, precumŭ demonstrarămŭ în paragrafulŭ precedinte prin diploma maghiară din 1231 şi după cumŭ amŭ veḑutŭ apoĭ confirmând'o într'unŭ modŭ nerecusabilŭ pe scriitorulŭ bizantinŭ contimpurénŭ Cinnamŭ Olteniĭ dela Severinŭ năvăllescŭ în Ardélŭ şi cucerescŭ ţérra Făgăraşuluĭ.

In fruntea lorŭ se affla naturalmente unŭ Bass-*arabŭ*.

Eĭ bine, famillia română făgărăşénă Monea păstréză pênĕ astă-ḑĭ o suvenire lapidară, cumŭ-că anume pe la finea secululuĭ XII îĭ dăruise acollo nesce moşie — vodă-*Negru*:

„Vixit Gri. I. Venetus *anno D. 1185*. Ge„nealogia Authentica Monestica. Gregorius „Venetus *Thesaurarius Wajvodae Nigri*, *a „quo donatus* IV. vallibus cum Sylvis et Cam„pis. Gen. Gregorium secundum 1216," etc. (398).

Éccĕ dérŏ unŭ vodă-*Negru* pe la 1185!

După differite cronice muntene, fie-care vorbindŭ altŭ-felĭu, maĭ tóte oraşele din Ţérra-Românéscă, Tergoviştea, Buccurescïĭ, Câmpu-lungulŭ, Pitescïĭ, Gĭurgĭulŭ, Buzeulŭ, Flociĭ, sunt zidite de vodă-*Negru* (399).

Vr'o douĭ séŭ treĭ Bassarabĭ, décă nu şi maĭ mulţĭ, sunt îndessaţĭ aci într'o singură personalitate!

In secululŭ XV, în secululŭ XIV, în secululŭ XIII, în secululŭ XII şi maĭ susŭ, ne isbimŭ la totŭ passulŭ de câte unŭ vodă-*Negru*.

Ne vomŭ întrerumpe printr'unŭ passagĭu din părintele sciinţeĭ istorice:

„Copiiĭ, — ḑice sublimulŭ Vico,—trans„pórtă ideĭa şi numele primilorŭ persóne şi „primelorŭ lucrurĭ, pe carĭ le veḑuse, assu„pra tuturorŭ persónelorŭ şi tuturorŭ lucru„rilorŭ, în carĭ se póte observa vr'o asseme„nare, vr'unŭ rapportŭ cu celle ânteĭe. E„gipţianiĭ attribuĭaŭ luĭ Ermete Trismegistŭ „tóte invenţiunile practice. Atenianiĭ puneaŭ „pe socotéla luĭ Solone tóte instituţiunile „democratice, érŭ pe a luĭ Dracone totŭ ce „era aristocraticŭ. Romaniĭ derivaŭ dela Ro„mulŭ tóte legile ierarchice, dela Numa totŭ „ce se referĭa la cultulŭ ḑeităţilorŭ, dela „Tullŭ Hostiliŭ tóte ordonnanţele militare, „etc." (400).

Intocmaĭ aşa la Munteni orĭ-ce fundaţiune, fie monastire, fie castellŭ, fie urbe, se cĭocnĭa cu legenda luĭ *Negru-vodă*.

Érŏşĭ o lege istorică dintre celle nestrămutate!

Este de observatŭ cu stăruinţă o împregĭurare topografică fórte semnificativă, prin care putemŭ reuşi a precisa însuşĭ momentulŭ nasceriĭ mituluĭ luĭ vodă-*Negru*.

Amŭ enumeratŭ cu câte-va rândurĭ maĭ susŭ tóte urbile, a cărora paternitate se accórdă în diverse cronice române pretinsuluĭ fundatorŭ allŭ Statuluĭ Munténŭ: Buccurescĭ, Tergovisce, Câmpu-lungŭ, Buzeŭ, Gĭurgĭu, Pitescĭ, Flocĭ, cătră carĭ s'arŭ

(397) *Şincaĭu*, I, 329.— *Wenzel, Okmànyi kalàszat*, I, 18, etc.

(398) *Klein, Origines Daco-romanae*, ap. *Engel, Gesch. d. Wal.*, 92.—Despre inscripţiunea famillieĭ Monea vomŭ vorbi pe largŭ maĭ la valle în § 6.

(399) *Gebhardi, Gesch. d. Wal.*, 281: „Nach der Chronik „die Filstich gebraucht hat, ist von ihm (Negru-voda) erbauet „Tergvisto oder Tergowischte, Buckurescht, Kimpelungu, „Pitest und S. Georg; nach dem Luccari aber Buseo und Floc."

(400) *La scienza nuova*, lib. II, cap. 3, § 3.

maĭ puté adăuga aşa ḑisele cetăţĭ alle luĭ Negru-vodă de prin Muscellŭ séŭ din Argeşŭ (401).

Nicĭ una din aceste localităţĭ nu se afflă în anticulŭ banatŭ allŭ Severinuluĭ, unde se găssescŭ pretutindenĭ numaĭ suvenirile Bassarabilorŭ, érŭ despre Negru, séŭ maĭ bine despre Negri, nicăirĭ nicĭ o vorbă.

Oltulŭ desparte în acéstă privinţă întréga Munteniă în doue zone fórte determinate: Bassarabŭ spre appusŭ, Negru pe mallulŭ resăriténŭ allŭ fluviuluĭ.

In Muscellŭ séŭ în Făgăraşŭ poporulŭ nu scie nemicŭ despre Bassarabĭ, în Vĕlcea séŭ în Mehedinţŭ—nemicŭ despre Negri.

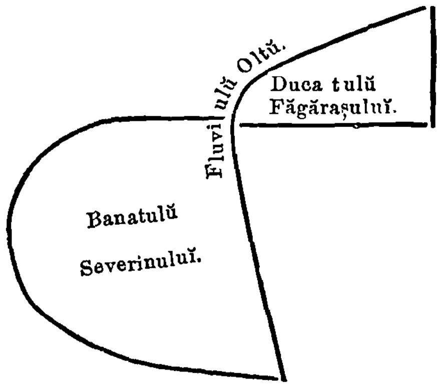
Mulţumită lunguluĭ şirŭ allŭ desvoltărilorŭ nóstre precedinţĭ, acestŭ fenomenŭ lesne se esplică.

Incuĭbaţĭ de secolĭ în Oltenia, Bassarabiĭ numaĭ din tréptă în tréptă şi passŭ la passŭ reuşiseră a-şĭ întinde dominaţiunea spre nordŭ şi spre oriinte.

Pe la 1170—1180 noĭ ĭĭ vedemŭ începêndu-şĭ carriera prin suppunerea ducatuluĭ făgărăşénŭ.

Este unŭ faptŭ, pe care'lŭ demonstră cu o autoritate supremă diploma maghiară din 1231 (402), Bizantinulŭ contimpurénŭ Cinnamŭ (403) şi pétra genealogică a familliei Monea (404), treĭ fontâne separate, de totŭ nedependinţĭ una de alta, dérŭ a cărora concordanţă e cu atâtŭ maĭ decisivă.

Aşa dérŏ voevodatulŭ Bassarabilorŭ offería documentalmente pe la annulŭ 1180 următórea figură geografică:

Studiaţĭ cu attenţiune acéstă grossolană mappă.

Intrunindŭ sub unŭ singurŭ sceptru banatulŭ Severinuluĭ şi ducatulŭ Făgăraşuluĭ, carĭ se lovescŭ colţŭ în colţŭ unulŭ cu altulŭ, Bassarabiĭ strîngeaŭ între doue focurĭ maĭ în speciă acea regiune a Munteniei, undé se întindŭ astă-ḑĭ districtele Muscellŭ şi Argeşŭ.

Era peste putinţă ca să n'o copprindă, căcĭ numaĭ astŭ-felĭu îşĭ maĭ rŏtunḑĭaŭ territoriulŭ, assicurându-şĭ printr'unŭ necessarŭ părete de pămêntŭ possessiunea ducatuluĭ făgărăşénŭ.

Din dată ce amŭ constatatŭ irrupţiunea Bassarabilorŭ în Făgăraşŭ pe la 1180 şi din dată ce arruncâmŭ apoĭ o cătătură assupra charteĭ, tóte consecinţele decurgŭ şi se desvoltă dela sine în cea maĭ deplină libertate.

Déca istoria română remase pênĕ acumŭ atâtŭ de întunecată prin feliŭ de felĭu de basmurĭ, între principalele cause este şi aceĭa, că uniĭ cercetaŭ documentele fără mappă, érŭ ceĭ-l'alţĭ mappa fără documente.

Possedâmŭ treĭ punturĭ:

1-o. Pênĕ la 1180 Bassarabiĭ stăpănĭaŭ numaĭ Oltenia;

2-o. La 1180 eĭ dobăndescŭ Făgăraşulŭ;

3-o. După 1180 apucă Muscellulŭ şi dis-

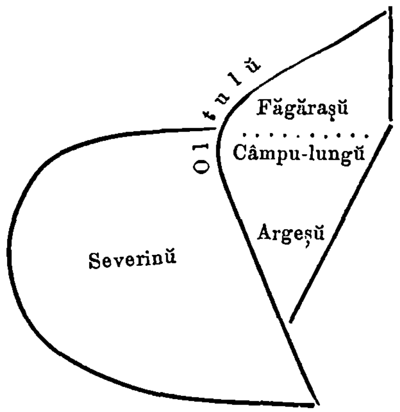
(401) *Frunḑescu, Dicţ. top.*, 313.

(402) Maĭ susŭ pag. 10—13.

(403) Maĭ susŭ pag. 42—44.

(404) Maĭ susŭ nota 398.

trictele învecinate, fără carĭ nu-ĭ chipŭ a mănţine o legătură territorială între Făgăraşŭ şi Severinŭ, dândŭ astŭ-feliŭ statuluĭ bassarabescŭ următórea configuraţiune :

Nu se cere decătŭ o noţiune cătŭ de elementară despre strategiă, pentru a ne convinge dela cea de'nteĭu vedere, cumŭ-că invasiunea Bassarabilorŭ assupra Câmpu-lunguluĭ şi Curţiĭ-de-Argeşŭ trebuĭa negreşitŭ să se fi operatŭ aşa ḑicêndŭ vulturesce de pe munte în gĭosŭ, adecă din direcţiunea Făgăraşuluĭ, érŭ nu din valle în susŭ, adecă din partea Olteniel (405).

Datulŭ cronologicŭ allŭ evenimentuluĭ se nemeresce cellŭ multŭ după vr'o doue-treĭ decennie în urma cuceririĭ ducatuluĭ făgărăşénŭ, considerându-se timpulŭ materialmente necessarŭ pentru a prinde cine-va rădĕcină pe unŭ terrêmŭ de currêndŭ annessatŭ.

In acestŭ modŭ între anniĭ 1200 — 1210 unŭ Bass-*arabŭ*, unŭ cavallerŭ cu celle treĭ capete *negre*, unŭ terribilŭ vodă-*Negru*, năvăllesce anume din ţérra Făgăraşuluĭ în Muscellŭ şi apoĭ gradatŭ assupra cellorŭ-l'alte gĭudeţe maĭ în şessŭ.

Éccĕ de unde'ĭ famósa descăllecare din Făgăraşŭ !

Éccĕ de unde'ĭ imaginara stabilire a primuluĭ scaunŭ domnescŭ în Câmpu-lungŭ!

Éccĕ de unde'ĭ tótă ingeniósa ţessĕtură a fabuleĭ !

Olteniĭ dela Severinŭ nu aveaŭ nevoiă de a traduce numele Bass-*arabilorŭ*, căcĭ era o proprietate a lorŭ d'a-casă din seceliĭ secolilorŭ.

De aceĭa în Oltenia sunt destuĭ Bass-*arabĭ*, şi nicĭ unŭ vodă-*Negru*.

Numaĭ acella traduce, pentru cine lucrulŭ este atătŭ de noŭ, încătŭ nu'lŭ póte înţellege.

Negru în locŭ de Bass-*arabŭ*, de-multŭ degĭa cunnoscutŭ Serbilorŭ, Bulgarilorŭ, Germanilorŭ, s'a reprodusŭ în România pentru prima óră de cătră Făgărăşenĭ, precumŭ ni-o arrétă lespedea familliei Monea (406), pogorîndu-se de acollo la Câmpulungŭ, la Argeşŭ, şi căllĕtorindŭ apoĭ totŭ maĭ în gĭosŭ spre Tergovisce, Buccurescĭ, Gĭurgĭu, Flocĭ, Buzeŭ, dérŭ la fie-care mişcare înainte devenindŭ naturalmente din ce în ce maĭ palidŭ şi perḑêndu-se cu desevĕrşire la marginea resăriténă a Munteniel, încătŭ pe la Rômnicŭ-Săratŭ nu i se maĭ recunnósce nicĭ o urmă (407).

In paragrafulŭ precedinte, definindŭ epocele successiveĭ formaţiunĭ a territoriuluĭ munténŭ, noĭ amŭ conclusŭ, că d'abia pe la annulŭ 1270, după totala eclipsă a republiceĭ Berladuluĭ, Bassarabiĭ agĭunseră pênĕ la gurele Dunăriĭ şi talazurile Pontuluĭ. (408)

(405) Degia la vechiĭ Romanĭ *Vegetius*, l. III, c. 13, ḑicea: „In subjectos enim vehementius tela descendunt, et ma„jore impetu obnitentes pars altior pellit. Qui adverso niti„tur clivo, duplex subit et cum loco et cum hoste certamen."

(406) Maĭ susŭ nota 380.

(407) D. A. Odobescu, atătŭ de competinte în materiă de topografiă archeologică, ne assicură cumŭ-că *Negru-vodă* nu se maĭ aude nicĭ chĭarŭ în Buzeŭ.

(408) Maĭ susŭ pagina 27.

Eĭ bine, ni se presintă aci occasiunea de a confirma acea conclusiune, resumênd'o și completând'o.

Pe la 1170—1180 Bassarabiĭ, pênĕ atuncĭ numaĭ banĭ aĭ Severinuluĭ, copprindŭ Făgărașulŭ;

Pe la 1200 — 1210 maĭ ĭeaŭ têrrêmulŭ, închisŭ la miḑŭ-locŭ între hotarele țerreĭ făgărășene și alle Severinuluĭ: regiunea Câmpu-lunguluĭ și a Curțiĭ-de-Argeșŭ;

Dela 1210 pĕnĕ pe la 1270—1280 se essecută cu 'ncetulŭ lățirea Bassarabilorŭ în direcțiunea Chilieĭ.

Acestŭ intervallŭ de șépte-ḑecĭ de annĭ de amplificare correspunde cu gradata dispariţiune territorială a luĭ *Negru-vodă* în mesura depărtăriĭ selle dela Făgărașŭ, dela Muscellŭ și dela Argeșŭ, primitivele treĭ légĕnurĭ alle mituluĭ.

Amŭ dèsfășuratŭ maĭ susŭ, în ce modŭ *Negru-vodă* s'a născutŭ la Muntenĭ din numele Bass-*arabilorŭ* prin acella-șĭ procedimentŭ, prin care *Romulŭ* provenise la străbuniĭ nostri din numele *Romeĭ*.

Acéstă analogiă nu este unică.

Pe țermiĭ Tibruluĭ, ca și pe aĭ Dunăriĭ, primiĭ cronicarĭ naționalĭ, adunândŭ fără controlŭ tradițiunile poporane despre începuturile Statuluĭ, se isbiseră d'o potrivă de căte doue forme differite alle unuĭ singurŭ nume.

La Romanĭ: *Romus* și *Remus* (409).

La Muntenĭ: Bass-*arabŭ* și vodă-*Negru*.

Cronicariĭ latinĭ nu șĭ-aŭ datŭ osténélla să véḑă, cumŭ-că *Romus* și *Remus* sunt absolutamente totŭ una, de óră-ce vechĭa limbă romană, confundândŭ mereŭ *o* și *e*, ḑicea: *amplocti* și *amplecti*, *animadvorti* și *animadverti*, *compes* și *compos*, *voster* și *vester*, etc. (410).

Cronicariĭ muntenĭ n'aŭ voitŭ nu maĭ puținŭ să observe, că vodă-*Negru*, ca și celle treĭ capete *negre* din marca nobilitară a dinastieĭ oltene, nu este decâtŭ o idealisare din numele Bass-*arabilorŭ*, trecutŭ degĭa cu multŭ maĭ de'nainte dela dinastiă assupra țerreĭ: Bass-*arabiă*, *Arabiă*, *Négră*-Tătariă, *Négră*-Comaniă etc.

Inchipuindu-șĭ o arbitrariă bifurcațiune între *Romulŭ* și *Remŭ*, între Bass-*arabŭ* și vodă-*Negru*, cronicariĭ latinĭ și cronicariĭ muntenĭ s'aŭ găssitŭ silițĭ în aceĭa-șĭ mesură a inventa cu orĭ-ce prețŭ căte unŭ benevole epizodŭ, prin care să tragă de pĕrŭ Roma una și Muntenia una din căte *o* fundațiune dualistă.

Cronicariĭ latinĭ, ginte maĭ dură dintr'o epocă maĭ violentă, ḑicŭ că Romulŭ a uccisŭ pe Remŭ, și ucciḑêndu'lŭ — éccĕ unitatea!

Cronicariĭ muntenĭ, ginte maĭ mólle dintr'o epocă maĭ conciliatóriă, spunŭ că Bassarabŭ s'a închinatŭ luĭ Negru, și închinându-i-se — éccĕ érĕșĭ unitatea!

Ucciderea luĭ Remŭ, închinarea luĭ Bassarabŭ, doue metóde în vederea acelluĭa-șĭ resultatŭ, eraŭ pentru cronicariĭ latinĭ și pentru cronicariĭ muntenĭ, într'o sferă analógă,

(409) Despre forma *Romus*, séŭ maĭ grecesce *Rhomus*, în locŭ de *Romulus*, veḑĭ *Festus*, verbo Roma, unde se enumeră totŭ-d'o-dată o mulțime de tradițiunĭ contraḑicĕtóre despre mitica personalitate a fundatoruluĭ Romeĭ.

(410) *Priscianus*, l. I: „Antiqui quoque *amplocti pro am-„plecti dicebant, et animadvorti pro animadverti*".—*Quintilianus, Inst. Orat.*, l. I, cap. 7: „Quid dicam vortices et „vorsus, *caeteraque ad eundem modum*, quae primo Scipio „Africanus in e literam secundam vertisse dicitur?"— Ambiĭ citațĭ de *Maĭorŭ, Ortographia romana*, cap. II, § 5 și 13, în *Lexicon Valachicum*, Budae, 1825, in-8. — Transițiunea din *o* în *e* și vice-versa lăssă în limba latină diftongulŭ *oe*: *foemina* (ănteĭu *fomina* séŭ *homina*, din *fomin, homin, homo*, sanscr bhûman) etc. Forma transitóriă din *Romus-Remus* cată a fi fostŭ *Roemus*.

nesce stratageme nedispensabile spre a'ĭ scăpa din încurcătura, în care'ĭ aruncase nepreceperea perfecteĭ identităţĭ între *Romus* şi *Remus*, între Bass-*arabŭ* şi vodă-*Negru*.

Dicemŭ: pentru cronicarĭ, nu pentru poporŭ.

Tradiţiunea italică pronunţa *Romus* într'o parte a urbiĭ şi *Remus* într'o altă parte, balanţândŭ acella-şĭ lucru dela *o* la *e*, după differinţe dialectice între diverse elemente constitutive alle poporaţiuniĭ: într'unŭ felĭu la muntele Palatinŭ şi ce-va deosebitŭ la délulŭ Aventinŭ.

Totŭ aşa la Muntenĭ Bass-*arabŭ* în Oltenia. vodă-*Negru* în Muscellŭ séŭ în Făgăraşŭ, acella-şĭ fondŭ botezatŭ în doue modurĭ prin trecere din locŭ în locŭ, nu ne întimpină nicĭ o dată allăturĭ unulŭ cu altulŭ în tradiţiunea propriŭ disă.

Topografia archeologică a Munteniei probéză pênĕ astă-dĭ, precumŭ amŭ maĭ spus'o, că orĭ-unde poporulŭ vorbesce despre *Negri*, tace despre Bass-*arabĭ*.

Prin urmare, nu tradiţiunea română, nu poporulŭ muntéanŭ póte fi accusatŭ de insipida închinare a luĭ Bass-*arabŭ* de'naintea luĭ vodă-*Negru*, căcĭ arŭ fi trebuitŭ să rostéscă ambele numĭ totŭ-d'o-dată, ceĭa-ce ellŭ nu face.

A trunchĭa o singură individualitate şi apoĭ a cĭocni fărmiturele, a cullege relaţiunea poporană şi a n'o lăssa nedesfigurată, a fostŭ tréba cronicei.

Tradiţiunea din Muscellŭ, décă o considerâmŭ în trăssurele selle essenţiale, desbrăcând'o de orĭ-ce alliagiŭ străinŭ, nu minte.

Ea dice: sunt acumŭ maĭ multe sute de annĭ, coborîse Negru-vodă din Făgăraşŭ la Câmpu-lungŭ şi de acollo la Curtea-de-Argeşŭ.

Aşa este.

Istoria cea positivă cercetéză, cumpĕnesce şi confirmă vocea poporuluĭ.

Unŭ Bassarabŭ, banŭ de Severinŭ, copprinde pela 1180 ducatulŭ Făgăraşuluĭ; acella-şĭ Bassarabŭ, décă nu successoriĭ seĭ, căcĭ nu aci este loculŭ a întra în amĕnunte, năvăllesce pe la 1210 din Făgăraşŭ assupra Muscelluluĭ; totulŭ se împacă, totulŭ se limpedesce; din Severinŭ la Făgăraşŭ, din Făgăraşŭ la Câmpu-lungŭ, din Câmpu-lungŭ la Argeşŭ, din Argeşŭ în gĭosŭ spre Pontŭ, acésta'ĭ procedura successiveĭ rŏtundirĭ a Statuluĭ Munténŭ, după cumŭ nĭ-o desvĕllesce printr'o demonstraţiune matematică unŭ şirŭ de mărturie contimpurane.

Ce face dérŏ tradiţiunea?

Lassă la o parte Severinulŭ, fiindŭ-că poporulŭ, ca şi copillulŭ, nu scrutéză nicĭ o dată causele prime séŭ mediate; lassă la o parte Severinulŭ, şi se mulţumesce a înregistra faptulŭ maĭ recinte allŭ descăllecăriĭ immediate din Făgăraşŭ.

Nemicŭ maĭ adevĕrătŭ!

Ce maĭ face tradiţiunea?

Neglege datulŭ cronologicŭ precisŭ, fie 1200, fie 1210, căcĭ memoria collectivităţilorŭ nu se pogóră la ciffre essacte; neglege datulŭ cronologicŭ precisŭ, şi se mărginesce a semnala epoca pe unŭ tonŭ approssimativŭ, astŭ-felĭu înse că pênĕ şi cronicariĭ, deşi differindŭ assupra annuluĭ, totuşĭ aŭ înţellesŭ camŭ secolulŭ XIII.

Érŏşĭ nemicŭ maĭ adevĕratŭ!

În fine, capulŭ-*negru* fiindŭ antica emblemă a dinastieĭ oltene, fără a maĭ vorbi de celle-l'alte derivate alle numeluĭ bass-*arabescŭ*: *Arabiă, Négră*-Tătariă, *Négră*-Comaniă etc., şi fără a maĭ reveni assupra numeróselorŭ essemple de personificărĭ naţionale: Ellenŭ—

Ellada, Danŭ—Dania, Lechŭ—Lechia, etc.; Bass-*arabŭ* s'a tradusŭ prin vodă-*Negru*.

Pentru a treĭa óră, nemicŭ maĭ adevĕratŭ!

În blocŭ tradiţiunea muscellénă are dreptate.

Ce facŭ înse cronicariĭ?

Deosebescŭ pe vodă-*Negru* de Bass-*arabŭ*, şi o dată acéstă deosebire fiindŭ întrodusă, éttă că imaginarulŭ fundatorŭ allŭ Muntenieĭ, transformându-se într'o absolută ficţiune fără legămêntŭ cu atmosfera realităţiĭ, pere fără némŭ, pere fără familliă, pere fără posteritate, întocmaĭ precumŭ perise imaginarulŭ fundatorŭ allŭ Romeĭ.

După Romulŭ appare pe tronŭ o dinastiă sabină; după vodă-Negru urmézā Bassarabiĭ.

Ce a devenitŭ seminţia celluĭ ânteĭu?

Unde s'aŭ ascunsŭ eredĭĭ celluĭ-l'altŭ?

Pace!

Să se noteze bine, că noĭ suntemŭ fórte departe de a bănui vr'unŭ gradŭ de înrudire curatŭ latină între mitulŭ munténŭ allŭ luĭ Negru şi acellŭ italicŭ allŭ luĭ Romulŭ; nu ni place a essagera; ambele s'aŭ născutŭ fie-care pe o calle propriă; elle se assémĕnă într'unŭ chipŭ surprindĕtorŭ, dérŭ acésta nu derivă din romanismŭ, ci din identitatea natureĭ umane generale: unŭ principiŭ universalŭ se manifestă totŭ într'unŭ feliŭ la Tibru şi la Oltŭ, la Latinĭ şi la Slavĭ, la Grecĭ şi la Germanĭ, la Ebreĭ şi la Iaponesĭ, la uniĭ maĭ multŭ séŭ maĭ clarŭ, la alţiĭ maĭ puţinŭ séŭ maĭ vagŭ, la uniĭ putêndŭ a fi urmăritŭ pênĕ'n ultimele'ĭ consecinţe, la alţiĭ — abia întrevĕdutŭ.

Amŭ spus'o spre a nu fi confundaţĭ nicĭ chĭarŭ în glumă cu ridicola sectă a cellorŭ *plus-quam-Romani*.

Inse tocmaĭ pentru că fenomenulŭ presintă unŭ caracterŭ antropologicŭ atâtŭ de întinsŭ, tocmaĭ de aceĭa, după cumŭ Romulŭ nĭ-a servitŭ pênĕ la unŭ puntŭ a desciffra pe vodă-Negru, cu acellaşĭ temeĭu vodă-Negru arŭ fi pututŭ agĭuta unuĭ Niebuhr la întellegerea luĭ Romulŭ.

Precumŭ Statulŭ Munténŭ fiinţase înainte de pretinsulŭ descăllecătorŭ din Făgăraşŭ, de assemenea şi Roma se înfiinţase înainte de pretinsulŭ fiĭu allŭ deuluĭ Marte. (411)

Precumŭ Negru-vodă este unŭ mitŭ, înse unŭ mitŭ suscitatŭ prin realitatea invasiuniĭ unuĭ Bassarabŭ de peste Carpaţĭ în Muscellŭ; de assemenea şi Romulŭ este unŭ mitŭ, înse unŭ mitŭ suscitatŭ érĕşĭ prin vr'o personalitate reala, prin vr'unŭ faptŭ realŭ, personalitate şi faptŭ poetisate cu schimbarea numeluĭ şi escluderea tuturorŭ indicaţiunilorŭ prozaice.

Unŭ vodă-Negru, unŭ Romulŭ, nu se ştergŭ cu buretele, nu se distrugŭ, după cumŭ ne accusaŭ uniĭ într'unŭ necugetatŭ accesŭ de nervositate (412); nu; eĭ nu se ştergŭ cu buretele, nu se distrugŭ, ci se purifică.

Este totŭ atâtŭ de uşorŭ a nega fără raţiune, precumŭ şi de a crede orbesce, dérŭ în sciinţa istorică modernă nu se permitte nicĭ o virgulă fără demonstraţiune, şi celle maĭ de multe orĭ analisa găssesce o mare dosă de adevĕrŭ într'o fabulă, séŭ în casulŭ cellŭ maĭ reŭ descoperă

(411) Degia unŭ vechĭu poetŭ romanŭ *Marinus*, citatŭ în *Servius, ad Virg.*, V, 20, Ecl. I, dicea:

„Roma ante Romulum fuit,
„Et ab ea nomen Romulus adquisivit".

Prin urmare, legendele din Titŭ-Liviŭ séŭ din Dionisiŭ Alicarnasseŭ nu eraŭ dogme nicĭ chĭarŭ la ceĭ betrânĭ.

(412) *Papiŭ* în *Românulŭ*, 1871, dec.

încaĭ motivulŭ adevĕratŭ allŭ nasceriĭ uneĭ errorĭ.

„Istoria fabulósă — ḑicea celebrulŭ elle-„nistŭ Larcher,—nu este decâtŭ o istoriă ve-„ridică, dérŭ împestriţată cu fabule. Eŭ sum „departe de a crede, cumŭ-că Ercule, Cadmŭ „etc. arŭ fi nesce numĭ de totŭ fictive, sim-„plu numaĭ pentru că istoria acestorŭ eroĭ „s'aŭ încărcatŭ cu multe trăssure fabulóse. „Óre nu s'arŭ puté contesta totŭ astŭ felĭu „biografia maĭ multorŭ ómenĭ marĭ din timpiĭ „modernĭ, desfigurată de romanciarĭ?"(413)

Ne resumâmŭ.

Legenda luĭ vodă-*Negru* este într'o intimă connessiune cu întréga nomenclatură bass-*a-rabică : Arabiă* la Slavĭ şi la Germanĭ, *Né-gră*-Comaniă la Ungurĭ, *Négră*-Tătariă la Serbĭ, *Négră*-Româniă la Turcĭ şi la Grecĭ, încâtŭ prin legea istorică a personificăriĭ na-ţionale urmà necessarmente, ca acéstă ţérră a *Negrilorŭ* să-şĭ fi datŭ de-multŭ ea însăşĭ şi să-ĭ fi datŭ popórele de 'npregĭurŭ ide-alulŭ unuĭ patriarcŭ *Negru.*

Unŭ nodŭ şi maĭ de aprópe o légă cu re-bnsulŭ eraldicŭ allŭ cellorŭ treĭ capete *negre*, în virtutea căruĭ orĭ-ce Bassarabŭ, nu nu-maĭ într'o parte a Munteniеĭ, nu numaĭ în România întrégă, ci chĭarŭ în străinĕtate, putea fi luatŭ dreptŭ unŭ vodă-*Negru*, de unde a şi provenitŭ în creaţiunile poporane ulterióre, precumŭ arrĕtarămŭ maĭ susŭ, identificarea tipiculuĭ vodă-Negru cu Ales-sandru Bassarabŭ, cu Négoiă Bassarabŭ, cu felĭuriţĭ Bassarabĭ de prin secoliĭ XIII, XIV, XV, precumŭ şi *negréţa* luĭ Vladislavŭ Bas-sarabŭ pe moneta commemorativă a regeluĭ maghĭarŭ Ludovicŭ.

(413) *Discours à l'Acad. des Inscr. et Belles-Lettres*, 1785, ap. *Behr*, *Recherches sur les temps héroiques de la Grèce*, Paris, 1856, in-8, p. 2.

Amendoue aceste împregĭurărĭ, atâtŭ de varie şi cu multŭ maĭ vechĭ decâtŭ legenda în cestiune, aŭ essercitatŭ o acţiune conver-ginte assupra spirituluĭ Făgărăşenilorŭ şi Muscellenilorŭ la prima appariţiune a unuĭ Bassarabŭ, urcându-se din Severinŭ spre Făgăraşŭ şi pogorîndu-se apoĭ din Făgăraşŭ în Muscellŭ.

Originea legendeĭ, întru câtŭ ea este făgă-răşénă şi muscellénă totŭ-d'o-dată, se póte cercuscri între anniĭ 1170 — 1210, offerin-du-ni-se ca unŭ poemŭ istoricŭ, ca o epopeă despre începutulŭ mişcăriĭ espansive a eroi-culuĭ némŭ allŭ Bassarabilorŭ, vulturĭ cre-scuţĭ pe stânca Severinuluĭ, dérŭ setoşĭ de a-şĭ întinde vigurósele aripe de ambele cóste alle Carpaţilorŭ şi de ambele laturĭ alle Ol-tuluĭ, pe la finea seculuĭ XII şi debutulŭ seculuĭ XIII.

N'a trebuitŭ decâtŭ o dată să se încuĭbeze imaginea luĭ Negru-vodă la Făgărăşenĭ şi la Muscellenĭ ca unŭ tipŭ de fundatorŭ, căcĭ fundatorŭ a şi fostŭ la dênşiĭ; nu trebuĭa de câtŭ atâta, pentru ca din acella-şĭ mo-mentŭ, cu calle séŭ fără calle, tradiţi-unea poporană de acollo să pună totŭ pe socotéla luĭ, printr'o firéscă tendinţă de assimilare, orĭ-ce iniţiativă, orĭ-ce construc-ţiune, orĭ-ce restŭ allŭ ḑillelorŭ betrâne, în-tocmaĭ precumŭ prunculŭ, décă'ĭ arrĕţĭ unŭ arbore ḑicêndu-ĭ că se chĭamă plopŭ, totŭ plopŭ o să numéscă şi bradulŭ, şi fagulŭ, şi stegiarulŭ.

In fine, reducêndŭ conclusiunile de maĭ susŭ la o prismă, critica istorică distinge în legenda luĭ vodă-Negru, séŭ maĭ bine în diversele redacţiunĭ alle mituluĭ, treĭ nuanţe atâtŭ de gradate, atâtŭ de apropiate, încâtŭ se contc)escŭ una cu alta :

1-o. Personificarea naţionalităţiĭ române;
2-o. Personificarea dinastieĭ oltene;
3-o. Personificarea începuturilorŭ Statuluĭ Munténŭ...

Pe lôngă Negru-vodă cellŭ fictivŭ, poeticulŭ Romulŭ allŭ Ţerreĭ-Românescĭ, a maĭ fostŭ unŭ altŭ Negru-vodă, personagĭu fórte realŭ : tatălŭ luĭ Mircea cellŭ Mare.

Ammestecându-ĭ şi turtindu-ĭ la unŭ locŭ, annalele nóstre aŭ produsŭ o monstruósă enigmă, semi-adevĕrŭ, semi-mincĭună, din causa căriĭ a fostŭ peste putinţă a străbatte pênĕ astă-ḑĭ misteriulŭ primeĭ formaţiunĭ a Statuluĭ Bassarabescŭ.

In secolulŭ XV, din care datéză materialurile celleĭ maĭ vechĭ cronice muntene, cunnoscute Ragusanuluĭ Luccari, mitulŭ luĭ vodă-Negru se accăţa de Alessandru Bassarabŭ, adecă îşĭ căuta unŭ refugiŭ de applicaţiune printre anniĭ 1310—1360 (414).

Acestŭ principe avusese treĭ fiĭ : Vladislavŭ Bassarabŭ, domnŭ între 1360—1370; Radu Bassarabŭ, domnŭ între 1370—1380 (415), şi Nicolaŭ Bassarabŭ, reposatŭ fără domniă pe la 1366 (416).

Allŭ douilea dintre aceştĭ fraţĭ se numĭa nu numaĭ Radu, ci încă şi *Negru*.

Fragmentulŭ documentalŭ, remasŭ dela dênsulŭ în lipsa unuĭ crisovŭ întregŭ, sună aşa în traducere din slavonesce :

„Io. Radu Negrulŭ voevodŭ, din graţia luĭ „Dumneḑeŭ domnulŭ tóteĭ ţerre ungro-ro„mâne şi ducele ţerrelorŭ trans-carpatine „Amlaşŭ şi Făgăraşŭ". (417)

In paragrafulŭ precedinte noĭ ne încredinţarămŭ degia, că ducatulŭ Amlaşuluĭ numaĭ sub Vladislavŭ Bassarabŭ fusese annessatŭ pe la 1370 către Muntenia.

Aşa dérŏ, deşi fragmentulŭ crisovuluĭ luĭ Radu Negrulŭ nu ni offeră nicĭ unŭ datŭ cronologicŭ, totuşĭ este evidinte că s'a scrisŭ după 1370, căcĭ altŭ-felĭu n'arŭ puté figura acollo „ducele Amlaşuluĭ".

Maĭ e de făcutŭ o observaţiune.

Cuvêntulŭ „Negrulŭ" nu este tradusŭ în slavonesce, ci se conservă intactŭ : „Io Radul-*Negrul* voevoda, bozsiiu milostiiu etc".

Acumŭ o întrebare.

Negru fost'a óre unŭ simplu supra-nume allŭ acestuĭ principe?

Maĭ mulţĭ dintre contimpuraniĭ seĭ în Appusŭ şi'n Resăritŭ aŭ purtatŭ assemenĭ *sobricheturĭ*.

Celebrulŭ eroŭ anglesŭ dintre 1330 — 1376, gróza Francieĭ pe câmpia dela Poitiers, se ḑicea „Principele *Negru*", fiindŭ-că purta o armură de culóre închisă (418).

Pe Osmanŭ, fundatorulŭ monarchieĭ ottomane între 1290—1326, Turciĭ îllŭ chiămaŭ *Negrulŭ* în înţellesŭ de frumseţă şi vigóre bărbătéscă (419).

(414) Maĭ susŭ nota 396.

(415) Punemŭ aci numaĭ ciffre rŏtunde, fiindŭ-că deplina precisare a cronologieĭ princiare va cere o analisă specială în Cartea II. — Despre fraternitatea luĭ Vladislavŭ şi Radu veĭ vedé maĭ gĭosŭ crisóvele originale alle mareluĭ Mircea, în carĭ numesce pe cellŭ ănteĭu „unchĭu" şi pe cellŭ allŭ douilea „tată".—Despre filiaţiunea luĭ Vladislavŭ, prin urmare şi a luĭ Radu, din Alessandru Bassarabŭ, veḑĭ maĭ susŭ nota 397, pe lôngă care şi celle doue bulle papale din 1370, în *Magaz, Ist.*, III, 132-133, unde se ḑice limpede, că „*Ladizlaus Wayda Vlachiae*" era fiĭu din prima căsătoriă a reposatuluĭ „*Alexandri Waydae in Vlachia.*" — Astŭ-felĭu întréga genealogiă se restabilesce pe basea a o mulţime de documente, şi anume documente contimpurane, atâtŭ esterne, precumŭ şi interne.

(416) Inscripţiunea lapidară ap. *Şincaĭ*, I. 329.

(417) *Istoria Ţerreĭ-Românescĭ*, ed. Ioanidŭ, II, 2.

(418) *Saint-Prosper, Hist. d'Angleterre*, Paris, 1838, in-8, p. 200, şi portretulŭ pe tabella 18.

(419) *Hammer*, *Histoire de l'empire Ottoman*, trad. Hellert, Paris, 1835, in-8, t. 1, p. 107 : „Ses cheveux, sa barbe et „ses sourcils noirs lui avaient fait donner dès sa jeunesse le „surnom de Kara, c'est-à-dire *le noir. Cette épithète appli-*

Cellŭ ănteĭu Hohenzollern de pe la 1350 se numĭa „Comitele *Negru*“ (420).

Maĭ marele gĭude allŭ Făgăraşuluĭ la 1413 se chiăma: „Comes Janusch *Niger*“ (421), despre care înse noĭ nu scimŭ d'o-camŭ dată, décă era Românŭ, Sassŭ séŭ Ungurŭ, adecă *Negru*, *Schwarz* orĭ *Fékete*, dérŭ în orĭ-ce limbă ideia este aceĭa-şĭ.

Amŭ puté cita o sută de essemple analóge.

Intr'unŭ actŭ transilvanŭ din 1383, între subscrierile maĭ multorŭ Românĭ de pe la marginile Muntenieĭ, citimŭ douĭ poroclițĭ Negri, dintre carĭ unulŭ Radu: „ex parte „Castri praesentibus Walachis infrascriptis, „primo Fladimir, Schuba Petril, Schereban, „Magnus Neg, Schereb, Rodbanch, Thomas „Oldamor, Straw, *Niger* Banch; ex parte „Civitatis, Kende Knez, Lud, Dives Neg, „*Niger Radul* etc.“ (422)

Cu tóte astea unŭ scrutinŭ maĭ de aprópe ni arrétă, că Radu-vodă n'a fostŭ *Negru* prin supra-nume, ca în casurile de maĭ susŭ, căcĭ atuncĭ astŭ-felĭu l'arŭ fi numitŭ alțiĭ, dérŭ nu ellŭ-însuşĭ în propriele selle crisóve.

Affară de acésta, décă *Negru* era unŭ epitetŭ, cuvêntulŭ lesne s'arŭ fi tradusŭ prin *Czerni* în documentulŭ cellŭ slavicŭ (423), érŭ nu se lăssa neattinsŭ, precumŭ se cruță numaĭ dóră numile personale.

Să căutâmŭ aĭurĭ o altă soluțiune.

In véculŭ de miḑŭ-locŭ era unŭ usŭ fórte respănditŭ în tótă Europa de a-şĭ schimba, séŭ cellŭ puținŭ a-şĭ modifica numele de'mpreună cu schimbarea séŭ modificarea condițiuniĭ sociale; o interessantă datină, alle căriĭ urme se găssescŭ din anticitatea cea maĭ depărtată maĭ la tóte popórelĕ lumiĭ: cu multŭ înainte de Cristŭ Persianulŭ Arsica dĕvine pe tronŭ Artasserse, érŭ Ebreulŭ Matania se face Sedekia (424).

La Românĭ acestŭ allŭ douilea botezŭ, aşa ḑicêndŭ prin corónă, a essistatŭ în tótă vigórea pênĕ'n secolulŭ XVI.

Aşa bună-óră cronica Moldoveĭ ḑice sub annulŭ 1552: „aŭ rădicatŭ Domnŭ pe Pe„trea stolniculŭ *şi 'ĭ schimbară numele de 'ĭ „ḑicea Alessandru-vodă, pre carele l'aŭ pore„clitŭ Lăpuşnénulŭ*“. (425)

Acestŭ passagĭu este cu atâtŭ maĭ remarcabilŭ, cu câtŭ ellŭ semnaléză differința între numele primitivŭ, numele princiarŭ şi supra-numele individuluĭ.

Nume primitivŭ: *Petre*;

Nume princiarŭ: *Alessandru*;

„*quée à une personne est l'éloge le plus significatif qu'on „puisse faire de sa beauté* Hafiz exprime, dans un vers qui „est devenu célèbre, son admiration pour le teint noir de son „favori. *Plusieurs princes turcomans sont connus dans l'hi„stoire sous ce surnom*; de ce nombre sont: Karasi etc“. — Amŭ reprodusŭ passagĭulŭ întregŭ pentru aceĭa, carĭ îşĭ închipuescŭ, că *Negru*-vlachŭ arŭ avé în gura Turcilorŭ ce-va îngĭositorŭ pentru Românĭ, precumŭ credŭ din pură maliţiă *Engel, Gesch. d. Moldau*, 106, şi adepţiĭ seĭ.

(420) *Schäfer, Histoire de Hohenzollern au moyen-âge*, Paris, 1859, in-4, p 250.

(421) *Archiv des Vereins*| *für siebenbürgische Landeskunde*, t 2, Hermannstadt, 1845, in-8, p. 92.

(422) *Féjer*, X, I, 132.

(423) După cumŭ în crisovulŭ moldovenescŭ din 1442, *Archiva Istorică*, I, I, 123, boerulŭ Crăstea *Negrulŭ* este: „Krysti *Czornogo*“; séŭ în crisovulŭ muntényŭ din 1399, *Venelin*, 19, boierulŭ Gosténŭ *Negrulŭ* este: „Gostian *Czryni*“.

(424) *Salverte*, op. cit., I, 337-341, paragrafulŭ întitulatŭ: „*Le changement de nom, marque d'élévation et d'accroissement d'honneurs*“. —Autorulŭ înse nu este destullŭ de avutŭ în essemple. Astŭ-felĭu ellŭ uĭtă cu desevêrşire schimbarea numilorŭ la Papĭ, despre care veḑĭ la totŭ passulŭ în *Albericus, Chronicon*, ed. Leibnitz, Lipsiæ, 1698, in-8, bună óră t. 2, p. 13: „Benedictus hujus nominis Quintus, *qui et Octavianus.*—Leo hujus nominis Octavus, *qui et Prothus* etc.“ Cf. *Du Cange, Gloss. med. lat.*, ed. Carpent., IV, 637, v. nomina mutari.

(425) *Letopis.*, I, 176.—Cf. totŭ aşa despre Tomşa, numitŭ Stefanŭ după urcare pe tronŭ, *Gratiani*, *De Ioanne Heraclide Despota*, Varsaviæ, 1759, in-16, p. 44: „Tomsam, *quem Stephanum grato genti nomine appellaverunt* etc“.

Supra-nume : *Lăpuşnénulŭ.*

Supra-numele nu appare absolutamente nicăirĭ în actele officiale, fiindŭ consideratŭ ca ce-va maĭ pe gĭosŭ de demnitatea domnéscă, pe cândŭ celle-l'alte doue numĭ ne întimpină une-orĭ chĭarŭ în documentele celle maĭ importante, precumŭ în tractatulŭ Lăpuşnénuluĭ cu Polonia citimŭ: „Ego *Petrus Alexander*, palatinus terrarum Moldaviae" (426).

In seculolŭ XIV, — ca să revenimŭ la epoca ce ne preoccupă maĭ în speciă, — vedemŭ tocmaĭ pe contimpurénulŭ, alliatulŭ şi ruda luĭ Radu Negrulŭ, domnulŭ moldovenescŭ Petru Muşatŭ, întemeiătorulŭ dinastieĭ Bassarabilorŭ pe tronulŭ dela Sucéva, punêndŭ pe monetele sélle: *Simon Petrus* (427).

Éccĕ în ce simţŭ trebuĭ să se esplice şi duplulŭ nume : *Radu-Negrulŭ.*

Negru a occupatŭ totŭ-d'a-una unulŭ din locurile celle maĭ favorite în calendarulŭ onomasticŭ naţionalŭ nu numaĭ allŭ Muntenilorŭ, ci şi allŭ Românilorŭ în genere.

Degĭa pe la începutulŭ secoluluĭ XI, între anniĭ 1000-1030, noĭ aflâmŭ în Maramurăşŭ pe unŭ nobilŭ *Negrilă*, străbunulŭ famillieĭ Tomaiaga, essistinte acollo pênĕ 'n ḑiua de astă-ḑĭ (428).

La 1359 regele maghĭarŭ Ludovicŭ face o donaţiune territorială în Temeşiana maĭ multorŭ Românĭ, dintre carĭ unulŭ se chiamă *Negre* (429).

Totŭ aşa se chiăma unulŭ dintre boeriĭ moldovenescĭ aĭ luĭ Alessandru cellŭ Bunŭ (430).

La 1458 mare-vornicŭ allŭ Munteniei era Stanŭ fiĭulŭ luĭ *Negre* (431), érŭ mare-spătarŭ în 1476 Manea *Negrulŭ* (432).

Fără a maĭ spori de prisosŭ numĕrulŭ essemplelorŭ, vomŭ constata numaĭ mulţimea localităţilorŭ *Negrescĭ* şi *Negrilescĭ*, provenite din numele personalŭ bărbătescŭ *Negru, Negre, Negrilă*, şi împrăştiate în tóte provinciele Dacieĭ, ca şi localităţile *Cernescĭ* şi *Cernătescĭ*, derivate din forma slavică a acelluĭa-şĭ nume : *Cernatŭ* şi *Cerne* (433).

Precumŭ *Radu* slavonesce séŭ *Bucurŭ* romănesce correspunde cu numele crestinŭ *Ilariŭ*, totŭ aşa *Negru* romănesce séŭ *Cernatŭ* slavonesce nu este érŏşĭ decâtŭ numele crestinŭ *Mauriciŭ.*

(426) *Dogiel*, I, 618.

(427) *Ouvaroff, Recherches sur les antiquités de la Russie méridionale et des côtes de la Mer Noire ;* Paris, 1860, in-f., p. 155, 157, tabella nr. 1, 2, 3. — Acéstă carte, pe care nĭ-o communică d. A. Odobescu, copprinde séŭ indică o mulţime de monumente fórte preţióse pentru istoria română, dérŭ copleşite tóte de nesce errorĭ piramidale de căte orĭ autorulŭ voesce a commenta. Aşa între celle-l'alte moneta domnuluĭ moldovenescŭ Istratŭ Dabigia dintre 1662-1666, despre care veḑĭ *Letopiseţe*, II, 5, *Magaz. Ist*, III, 9, şi *Pasek, Restzy rekopismu*, wyd. Lachowicza, Wilno, 1483, in-8, p. 216, — d. Uvarovŭ, p. 158, o attribue luĭ Stefanŭ cellŭ Mare, din care face douĭ Stefanĭ, şi aşa maĭ încollo !

(428) *Simonchich, Noctium Marmaticarum vigiliae*, MS. 274 quart. lat. în Biblioteca Muzeuluĭ din Pesta, p. 19: „Hujus Urcund filii *Nagrile* et Radomer dicuntur esse progenitores familiae Tomay-aga, Nobilis Valachi in Borsa. In cujus probam authenticam adducimus protocolarem Comitatus „Marmaros extractum, qui sic est : Familiae Thomay-aga „successores producunt anno 1763 coram legitimatorio Comitatus foro Nobilitatis recognitionem Kenderes de Malomvize „Comitis Comitatus ejusdem de anno 1445, in qua Petrus, „Mandra, Han, Koszta, Sandrinus, Nicolaus Pap et Nicola de „Viso specificatur, quod ipsorum primis parentibus *Nagrile* „et Radomer vocatis *collatio adhuc a S. Stephano facta sit*, „pro fidelibus servitiis, in Kenezatu de Viso". — Acéstă preţiosissimă indicaţiune despre kinezaturile române din secolulŭ XI a remasŭ pênĕ aci cu totulŭ necunnoscută istoricilorŭ noştri de peste Carpaţĭ.

(429) *Fejer*, IX, 3, 1 : „Ludovicus Rex Hungariae Karapath Stanislai, *Negre* Wlanyk, Nicolai et Ladislai, filiorum Ladislai, filii Zovna, Olachorum etc".

(430) Actŭ din 1420 în *Venelin*, 62.—Cf. *Alexandri, Dumbrava roşiă*, Iaşĭ, 1872, in-8, p. 44.

(431) *Venelin*, 92.

(432) *Ibid.*, 118.

(433) *Frunḑescu, Dicţ. top.*, 106, 312—13. — *Treuenfeld, Lex. geogr. Siebenb.*, III, 173, etc.

Radu-Negrulŭ se traduce purŭ şi simplu prin *Hilarius-Mauricius*: nemicŭ estraordinarŭ, nemicŭ insolitŭ, nemicŭ ca la noĭ la neminĭ.

Inainte de a fi agĭunsŭ la domniă, se numĭa *Negru;* coróna l'a maĭ înzestratŭ cu *Radu*; astŭ-felĭu a eşitŭ *Radu-Negru.*

Cumŭ-că numele'ĭ princiarŭ a fostŭ Radu, érŭ nu Negru, dovédă este că fiiĭ şi nepoţiĭ seĭ, carĭ îllŭ menţionéză numaĭ ca pe Domnŭ, îllŭ numescŭ în crisóvele lorŭ totŭ-d'a-una „Radu-voevodŭ“, şi d'abia peste douĭ seculĭ maĭ încóce, pe la 1570, ellŭ appare d'o-dată ca *Negru-voevodŭ*, precumŭ ne vomŭ încredinţa maĭ la valle.

După cumŭ aŭ fostŭ rare casurile, cândŭ Lăpuşnénulŭ şi primulŭ Muşatŭ întrebuinţaŭ întréga formulă Petru-Alessandru şi Simonŭ-Petru în locŭ de numile lorŭ curatŭ princiare Alessandru şi Petru, totŭ astŭ-felĭu cată să fi fostŭ puţine occasiunile, în carĭ tatălŭ mareluĭ Mircea să fi înşiratŭ ambele selle numĭ Radu-Negru, ci în generalitatea actelorŭ ellŭ se mulţumĭa cu numele 'ĭ esclusivamente domnescŭ de Radu şi, tocmaĭ din causa acesteĭ escepţionalităţĭ, cu atâtŭ maĭ mare a fostŭ surprinderea annaliştilorŭ românĭ posteriorĭ, cândŭ li s'a întêmplatŭ a găssi pe neaşteptate o diplomă cu „Radu-*Negru*-voevodŭ“.

In secolulŭ XV, între 1450-1500, memoria annilorŭ 1370-1380 fiindŭ încă de totŭ próspetă, cronicariĭ muntenĭ de atuncĭ, despre carĭ Ragusanulŭ Luccari ni dă unŭ specime, nu puteaŭ confunda o epocă atâtŭ de apropiată cu vagulŭ mitŭ anticŭ despre *vodă-Negru cellŭ din Făgăraşŭ*, şi de aceĭa eĭ îllŭ împingeaŭ ce-va maĭ departe pênĕ în ḑillelė luĭ Alessandru Bassarabŭ.

In secolulŭ XVI, între 1550-1600, timpulŭ stergêndŭ din ce în ce maĭ multŭ suvenirea perioduluĭ immediatŭ ante-mircianŭ, rollulŭ de fundatorŭ fabulosŭ allŭ Statuluĭ Munténŭ a pututŭ trece cu 'ncetulŭ dela Alessandru Bassarabŭ cătră fiĭu-seŭ Radu, şi a trecutŭ cu atâtŭ maĭ naturalmente, cu câtŭ acestŭ din urmă, pe lôngă celle-l'alte, se maĭ numĭa şi *Negru.*

In secolulŭ XVII neminĭ nu se maĭ îndouĭa câtu-şĭ de puţinŭ despre minunata *descăllecare a luĭ Radu vodă Negrulŭ din Făgăraşŭ!*

In secolulŭ XVIII, maĭ allesŭ în urma croniceĭ luĭ Grecénu, nicĭ o sufflare omenéscă nu maĭ cuteḑa să rădice o umbră câtŭ de supţire de bănuélă contra uneĭ venerabile superstiţiunĭ istorice, devenite de doue sute dė annĭ ca o speciă de cultŭ religiosŭ, fiindŭ-că unŭ assemenea liberŭ-cugetătorŭ s'arŭ fi espusŭ a gusta puşcăria séŭ cellŭ puţinŭ o casă de nebunĭ, precumŭ totŭ pe atuncĭ chĭarŭ în luminata Franciă becĭurile dela Bastillia pedepsĭaŭ pe nemuritorulŭ Fréret pentru că îndrăsnise a demonstra germanismulŭ Francilorŭ (434).

In secolulŭ XIX înse sciinţa istorică spulberă fără milă şi fără frică orĭ-ce nu este istoriă.

Să analisămŭ dérŏ pe scurtŭ tóte spusele croniceĭ muntene despre *descăllecătorulŭ Radu-Negrulŭ.*

Maĭ ântĕĭu o vorbă assupra difficultăţilorŭ ciffrice, de carĭ se lovesce în genere istoriculŭ în studiulŭ vechilorŭ documente şi epigrafurĭ, scrise cu cirillica.

(434) *Bouillet*, v. Fréret: „Ayant dans un Discours sur „l'origine des Français, qui fut prononcé à l'Académie en sé-„ance publique, émis sur cette question toute historique une „opinion qui déplut au pouvoir, *il fut mis pour quelque temps* „*à la Bastille. Il rénonça dès lors à ses recherches sur l'hi-„stoire nationale, et ne s'occupa plus que de l'antiquité*“.

Vomŭ începe printr'o diplomă.

Într'unŭ crisovŭ dela împeratulŭ româno-bulgarŭ Calimanŭ, pe care'lŭ vomŭ attinge maĭ de aprópe în paragrafulŭ următorŭ, douĭ slaviştĭ fórte ponderoşĭ, Russulŭ Barski în secolulŭ trecutŭ (435) şi Bulgarulŭ Aprilov în ḑillele nóstre (436), aŭ cititŭ d'o potrivă annulŭ dela Adamŭ 6700, adecă 1192 din era creştină.

Noĭ-înşine eramŭ cătŭ p'aci să ne allunecâmŭ sub prestigiulŭ lorŭ într'o erróre atâtŭ de gróssă (437); derŭ suppunêndŭ apoĭ actulŭ uneĭ cercetărĭ critice, nu nĭ-a fostŭ greŭ a observa pe dată că :

1-o. Intre 1186 — 1195 domnĭaŭ peste Dunăre fundatoriĭ imperiuluĭ româno-bulgarŭ, fraţiĭ Assénŭ şi Petru (438), încâtŭ tocmaĭ atuncĭ pentru unŭ Calimanŭ nu era nicĭ unŭ locŭ;

2-o. Actulŭ în cestiune specifică nu numaĭ annulŭ, luna şi ḑiua, dérŭ încă ce-va maĭ multŭ, anume indictionulŭ I, ceĭa-ce'ĭ de prima importanţă în casulŭ de faţă pentru descoperirea inessacteĭ lecture, căcĭ la 1192 era indictionulŭ X, nu I (439).

Totuşĭ criteriele interne nu ni permitteaŭ a bănui autenticitatea diplomeĭ, în care nemicŭ nu indică cea maĭ slabă umbră de falsŭ séŭ de mistificaţiune.

Impingêndŭ dérŏ analisa şi maĭ departe, noĭ amŭ constatatŭ că :

1-o. Indictionulŭ I cădea la annulŭ 1243 (440);

2-o. Intre 1241—1245 a domnitŭ în adevĕrŭ la Româno-bulgarĭ unŭ principe, pe care cronicele bizantine şi occidentale contimpurane îllŭ numescŭ în unanimitate Calliman, Calaman, Coloman, Calman etc. (441).

Éccĕ dérŏ în ce modŭ Barski şi Aprilov aŭ desciffratŭ 6700 în locŭ de 6751, committêndŭ o modestă greşéllă de unŭ semisecolŭ!

Să trecemŭ la o inscripţiune.

Essemplulŭ cellŭ maĭ curiosŭ este patrafirulŭ, pe care celebrulŭ campionŭ allŭ vitézuluĭ Mihaĭu, stolniculŭ Stroiă Buzescu, îllŭ închinase în annulŭ 1600 la monăstirea Stănescĭ din districtulŭ Vĕlcea.

Aci ne întimpină éröşĭ douĭ slaviştĭ, ba încă ceĭ maĭ renumiţĭ din epoca nóstră, corifeiĭ sciinţeĭ slavice moderne, dd. Kukulievich (442) şi Miklosich (443), carĭ aŭ cititŭ în bună credinţă pe inscripţiunea stoffeĭ annulŭ—nicĭ maĭ multŭ, nicĭ maĭ puţinŭ—1114.

Unŭ eroicŭ saltŭ de cincĭ secolĭ! (444).

Décă unŭ Barski, unŭ Aprilov, unŭ Kukulievich, unŭ Miklosich, Slavĭ şi professorĭ universitarĭ aĭ slavismuluĭ, puteaŭ retăci într'unŭ modŭ atâtŭ de monstruosŭ assupra cronologieĭ diplomatice şi epigrafice în limba lorŭ natală şi ex-professo, apoĭ cu cătŭ maĭ ĭertatŭ era a orbeca pe dibuite unorŭ bieţĭ

(435) *Puteszestvie k sviatym miestam*, Petersburg, 1778, in-f.

(436) *Bolgarskiia gramoty*, Odessa, 1845, in-8, p. 35.

(437) *Archiva Istorică*, I, 1, 96.

(438) *Stritter*, II, 672-689.

(439) *Du Cange*, *Gloss. med. lat.*, I, 282.

(440) *Ibid.*, I, 283.

(441) *Acropolita*, ap. *Stritter*, II, 732-8 : „Bulgarorum A-„sani filius Callimanus etc."— *Albericus*, II, 578, ann. 1241 : „Alsanus Rex mortuus est, qui reliquit de prima uxore, quæ „fuerat soror Belæ Regis Hungariæ et soror sanctæ Elizabeth, „*filium unum nomine Colmannum.*"

(442) *Izviestie o putovaniu*, în *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, Zagreb, t. 4, 1857, p. 344.

(443) *Monumenta Serbica*, Viennæ, 1858, in-8, p. 1.

(444) Noĭ desbătturămŭ pe largŭ acéstă cestiune în studiulŭ *Inscripţiunea dela Stănescĭ*, publicatŭ în ḑiarulŭ *Traĭanŭ*, 1869, nr. 78, 82, 86 şi 90.—In urmă însuşĭ Miklosich a recunnoscutŭ în astă privinţă luĭ *Rösler*, *Rom. Stud.*, 92, cumŭ-că „ein paläographischer Irrtum leicht gewesen" !

grammaticĭ românĭ de pe la finea seculuĭ XVII!

Eĭ bine, întréga fantasmagoriă a luĭ vodă Radu-Negrulŭ, ca fundatorŭ allŭ Statuluĭ Munténŭ, se baséză unicamente pe nesce autorităţĭ de acéstă ultimă natură : dogmatica ignoranţă a unorŭ obscurĭ călugĕrĭ şi logofeţĭ!

Sunt acumŭ vr'o treĭ decennie, unŭ bărbatŭ luminatŭ şi competinte, crescutŭ pintre celle bisericescĭ alle ţerreĭ, d. Alessandru Gianoglu-Lesviodax, compusese unŭ catalogŭ allŭ mitropoliţilorŭ muntenĭ, carele se începe astŭ-felĭu :

„6870. 1362. Antimŭ I. În crisovulŭ luĭ „Mircea din arĕtatulŭ létŭ, genariŭ 7, indic„tionŭ 15, se ḑice că a pusŭ domnia marturĭ „pe Antimŭ mitropolitulŭ şi pe mitropoli„tulŭ Atanasiŭ allŭ Severinuluĭ şi allŭ slă„viteĭ cetăţĭ egumenŭ. Veḑĭ Condica monă„stiriĭ Cozieĭ". (445)

Prin urmare, annulŭ 1362 şi—veḑĭ Condica!

Amŭ veḑut'o, după cumŭ o póte vedé orĭcine.

Ea se afflă între folianţiĭ Archivuluĭ Statuluĭ din Buccurescĭ sub titlulŭ de: „Condică a sfinteĭ şi dumneḑeesceĭ monastirĭ Cozieĭ, scrisu-s'a dela înnouirea lumiĭ 1778, decembre 4 ".

La fóia 16 recto se găssesce acollo în realitate crisovulŭ, pe care 'lŭ citéză d. Lesviodax, cu indictionulŭ 15 şi din luna luĭ genariŭ, înse 8, érŭ nu 7, şi din annulŭ — nu 6870 séŭ 1362—ci 6902, adecă 1394 (446).

O differinţă d'abia de 34 annĭ! (447)

Décă le făcea allŭ-d'acestea d. Lesviodax pe la 1840, apoĭ cu cătŭ maĭ bócăne le croĭaŭ vrêndŭ-nevrêndŭ predecessoriĭ d-selle ceĭ de pe la 1640!

Să ascultâmŭ acumŭ pe betrânulŭ Radu Grecénu, pe care părinţiĭ nostri cu dreptŭ cuvêntŭ l'arŭ fi pututŭ numi „matca pĕccatuluĭ".

Ellŭ ḑice :

„6723 (1215). Radulŭ voevodŭ Negrulŭ, „care pisania mŏnăstiriĭ Câmpu-lunguluĭ a„rată cumŭ-că o zidise măria sea în domniă bi„serică de mirŭ, şi surpându-se Mateĭu-vodă „o a prefăcutŭ, arătândŭ şi în crisovulŭ mă„rieĭ selle, ce este acollo la mŏnăstire dela „létŭ 7155 (1647), aprile 1, cumŭ-că a fostŭ „zidire ănteĭu la létŭ 6723 (1215), care este „de 75 annĭ maĭ 'nainte zidirea mŏnăstiriĭ „decâtŭ velétulŭ, ce scrie letopiseţele ţerreĭ „de descăllecarea ţerreĭ.

„6730 (1222). Radulŭ voevodŭ Negrulŭ, „întru care arată într'unŭ pomelnecŭ de „lemnŭ, care este făcutŭ érŭ de Radulŭ voe„vodŭ Negru, la sfânta mŏnăstire Câmpu„lungŭ, pre cândŭ era biserică de mirŭ, şi se „află acollo, care îllŭ avemŭ şi acesta de „mărturiă.

„6800 (1292). Mircea voevodŭ cellŭ de 'n„teĭu, sin-Raduluĭ voevodŭ, dintr'unŭ crisovŭ „allŭ monastiriĭ Tismeneĭ; şi cumŭ-că şi Ra-

---

(445) *Istoria bisericéscă pre scurtŭ*, Buccurescĭ, 1845, in-8, p. 390.

(446) „S'aŭ scrisŭ acestŭ chrisovŭ la létŭ 6902, indictionŭ „15, luna luĭ ghen. 8 dn., şi ĭată şi mărturiile acesteĭ scrisorĭ *„mitropolitulŭ kir Antimŭ şi mitropolitulŭ Severinuluĭ Atanasie şi egumenulŭ Vladislavŭ"* etc.—Nemulţumitŭ de a preface 6902 în 6870, d. Lesviodax a maĭ metamorfosatŭ maĭ pe d'assupra pe „şi egumenulŭ Vladislavŭ" în: „şi allŭ slăviteĭ cetăţĭ egumenŭ" !!

(447) A greşitŭ înse nu numaĭ d. Lesviodax, ci şi condicarulŭ, pe care'lŭ avusese în vedere, căcĭ la 1391 era indictionulŭ 2. érŭ indictionulŭ 15 cu treĭ anuĭ maĭ 'nainte la 1392. In originalulŭ slavicŭ fiindŭ 6900, (1392), după care urmà : „*v* indiktion", adecă: „*în* indictionŭ", traducĕtorulŭ românŭ a luatŭ *v* dreptŭ ciffra cirillică ecivalinte cu 2, şi astŭ-felĭu a eşitŭ 6902 în locŭ de 6900.

„dulŭ voevodŭ Negru a fostŭ Băsărabŭ, din-„tru care l'amŭ adevĕratŭ dintr'unŭ crisovŭ „allŭ mŏnăstiriĭ Câmpu-lunguluĭ de moşia „Bădescĭ; şi a ziditŭ mŏnăstirea Cotména în „domniă la létŭ 6809 (1301), după cumŭ pi-„sania monastiriĭ arată şi adeveréză". (448)

Apoĭ maĭ departe Grecénu urméză cu desfăşurarea minunatelorŭ selle fontâne:

„Pisania din 6809 (1301) a monastiriĭ Nu-„ceteluĭ, ce acumŭ se chĭamă Cozia, întru „care se citesce că este zidită de Mircea I la „6809 (1301) în domniă; crisovulŭ din „6810 (1302) totŭ allŭ luĭ Mircea I, voevodŭ „allŭ Amlaşuluĭ şi laturilorŭ Tătărescĭ şi „domnŭ allŭ băniei Severinuluĭ şi de amĕn-„doue părţile de Dunăre pênĕ la Marea-Né-„gră şi cetăţiĭ Dĕrstoruluĭ stăpânitorŭ, în „care crisovŭ acestŭ domnŭ dă monastiriĭ „Nucetulŭ să ţină balta dela Săpatulŭ pênĕ „la gura Ialomiţeĭ, poruncindŭ gĭudeţuluĭ „din Dĕrstorŭ ca la vamă să nu se ammestece; „pisania din 6811 (1303) totŭ a luĭ Mircea „I voevodŭ, ce se găssi de ellŭ pe clopotulŭ „monastiriĭ Cozia şi din care se dovedĭa, că „acea monăstire a fostŭ făcută de Mircea I „în domnia sea". (449)

Reproducêndŭ tóte aceste basme, stră-nepotulŭ cronicaruluĭ, respectabilulŭ d. Stefanŭ Grecénu, fostulŭ nostru collegŭ la Commissiunea Documentală, esclamă cu admiraţiune:

„*Negreşitŭ* că de 'naintea *unorŭ assemenĭ* „*probe puternice*" etc.! (450)

Dec!

Să căntărimŭ.

(448) *Revista Română*, I, 577—78.
(449) *Ibid*, II, 251.
(450) *Ib.*

Sorginţile luĭ Radu Grecénu se împartŭ în patru serie:

1-o. Dela Tisména;
2-o. Dela Cozia;
3-o. Dela Cotména;
4-o. Dela Câmpu-lungŭ.

Le vomŭ descósse una căte una.

Dela Tisména ni se offeră unŭ singurŭ crisovŭ, ḑisŭ din 6800, adecă 1292, şi emanatŭ dela Mircea vodă, fiĭulŭ luĭ Radu.

Acestŭ actŭ nu numaĭ că se păstréză în originalŭ, ba chĭarŭ în doue essemplare, în Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ pintre legăturele Tismeneĭ, dérŭ încă a maĭ fostŭ şi publicatŭ de-multŭ de către reposatulŭ Venelin.

Pe unulŭ din celle doue essemplare datulŭ cronologicŭ lipsesce cu deseverşire; pe cellŭ-l'altŭ înse este specificatŭ cu cea maĭ deplină claritate: „scrisŭ în Argeşŭ din „ordinea domnuluĭ voevodŭ Io. Mircea în „annulŭ 6895 (1387), luna luĭ iuniŭ în 27 „ḑille" (451).

Ce maĭ voiţĭ?

In testŭ se ḑice între celle-l'alte:

„Monastirea Tisména, pe care sântŭ-repo-„satulŭ *părinte allŭ domnieĭ melle Io. Ra-„du-voevodŭ din temelliă a rădicat'o*, érŭ „sântŭ-reposatulŭ frate allŭ domnieĭ melle „Io. Danŭ-voevodŭ cu multe lucrurĭ a întă-„rit'o" (452).

(451) *Venelin*, 13: „Sĭa v'sia zapisaszese u Argiszu pove-„lieniem gospodina voevodia Iô. Mircza, v lieto 6895 mie-„sietza iunia 27 dni."—Actulŭ s'a publicatŭ şi maĭ correctŭ *după originalŭ* în a mea *Arch. Ist.*, III, 191—193.

(452) *Venelin*, 9: „Tismena monastyr, egozse svietopocziv-„szii roditel gospodstvami Iô. Radul voevoda ôt osnovania „v'zdvizse i svietopoczivszii brat gospodstvami Iô. Dan voe-„voda mnôziemi vesczmi pokriepi."—Cf. crisovulŭ dela vodă Danŭ fiĭulŭ luĭ Danŭ, adecă nepotŭ de frate allŭ mareluĭ Mircea, din 1424, în *Archiva Istorică*, I, 1, 19.

Apoĭ maĭ departe :

„Şi 'ĭ maĭ întăresce domnia-mea tóte câte „a fostŭ datŭ *unchĭulŭ domnieĭ melle Vla-„dislavŭ-voevodŭ* monastiriĭ sântuluĭ Antoniŭ „dela Vodiţa“ (453).

Aşa dérŏ pênĕ la tatălŭ mareluĭ Mircea, adecă pênĕ la Radu-Negru cellŭ adevĕratŭ, n'a essistatŭ nicĭ măcarŭ *temellia* monastiriĭ Tisména, ci numaĭ Vodiţa, fundată cu căţĭ-va annĭ maĭ 'nainte, în apropiare de acollo maĭ în gĭosŭ spre Dunăre, de cătră *Vladislavŭ Bassarabŭ*, *fratele luĭ Radu, unchĭulŭ luĭ Mircea.*

De 'nteĭu domnesce acestŭ Vladislavŭ şi întemeéză mica monăstire dela Vodiţa; apoĭ frate-seŭ Radu-Negru clădesce pe unŭ planŭ maĭ grandiosŭ Tisména, unind'o totŭ-d'o-dată cu Vodiţa; de aci fiĭulŭ maĭ mare allŭ luĭ Radu, efemerulŭ Danŭ-vodă, face ambelorŭ lŏcaşurĭ întrunite maĭ multe donaţiunĭ; în sfĕrşitŭ Mircea...

Ce se petrece dérŏ cu maĭestosulŭ turnŭ babilonicŭ allŭ luĭ Grecénu ?

Unde'ĭ annulŭ 1292 ?

Şi cu atâtŭ maĭ vĕrtosŭ, lăssândŭ la o parte maĭ multe altele, unde'ĭ Negru-vodă cellŭ de pe la 1215 ?

Cronicarulŭ substituă nesce ciffre imaginare în locŭ de annulŭ 1387, sperândŭ cu naivitate, că o să i se trécă gluma în vecĭĭ vecilorŭ, şi apoĭ ţine-te !

Monastirea Tisména cu tóte alle selle fiinţéză cellŭ multŭ de pe la 1372, adecă de pe la începutulŭ domniriĭ adevĕratuluĭ Radu-Negru ; monastirea Vodiţa, ce-va maĭ vechiă, datéză érŏşĭ cellŭ multŭ de pe la 1362, adecă de pe la începutulŭ domniriĭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ ; ambele se datorescŭ maĭ cu sémă, precumŭ ne vomŭ assicura maĭ la valle, stăruinţelorŭ fericituluĭ Nicodemŭ, devenitŭ în urmă ellŭ însuşĭ o figură mitologică în palma meşterilorŭ posteriorĭ, dérŭ carele egumenise acollo în faptŭ, într'unŭ modŭ documentalŭ, sub patru principĭ successivĭ: Vladislavŭ Bassarabŭ, Radu-Negru, Danŭ-vodă şi marele Mircea, de pe la 1362 pênĕ pe la 1406.

Éccĕ totulŭ !

Să vedemŭ acumŭ şi Cozia.

Acéstă monastire procură luĭ Grecénu următórele isvóre :

1-o. O inscripţiune din 6809 séŭ 1301 dela Mircea-vodă ;

2-o. Unŭ crisovŭ din 6810 séŭ 1302 dela acella-şĭ, anume despre „balta dela Săpatulŭ pênĕ la gura Ialomiţeĭ“ ;

3-o. O inscripţiune totŭ dela vodă-Mircea din 6811 séu 1303.

1301, 1302, 1303, ce admirabilă potrivélă cronologică !

In Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ se afflă ce-va maĭ multŭ decâtŭ atâta : însuşĭ actulŭ de prima fundaţiune a Coziеĭ.

D. Gr. G. Tocilescu l'a datŭ la lumină întregŭ, după cumŭ îllŭ traduce vechĭa condică a acesteĭ monastirĭ.

Éccĕ'lŭ :

„Eŭ cellŭ întru Christosŭ Dumneḑeŭ „bunŭ-credincĭosulŭ şi de Christosŭ ĭubito-„rulŭ Ionŭ Mircea, marele voevodŭ şi domnŭ „a tótă ţérra Ungro-vlachieĭ, câtŭ din pu-„tinţă m'amŭ nevoitŭ a urma ca să prosla-„vescŭ pre Dumneḑeŭ, cellŭ ce m'a proslă-„vitŭ şi pre scaunulŭ părinţilorŭ meĭ cu slavă „m'a înălţatŭ; pentru aceĭa *bine amŭ voitŭ*

(153) *Venelin*, II : „elika svietopoczivszli stritz gospod-„stvami Vladislav voevoda prilozsi svietomu Antoniu na Vo-„ditzi.“

„*domnia mea a rădica din temelliă* monasti„rea întru numele sfinteĭ şi de viuéţă înce„pĕtóreĭ şi nedespărţiteĭ Troiţe, nezidita „dumneḍeire, întru carea împeraţiĭ împeră„ţescŭ şi întru carea trăimŭ şi ne mişcâmŭ, „la loculŭ ce se chĭamă Nucetŭ lôngă Oltŭ, „ce se numesce Cozia etc.“

Apoĭ datulŭ :

„La annulŭ *6896 (1388)*, indictionŭ 11, luna luĭ maĭu 20“ (454).

Astŭ-felĭu Cozia, ca monastire, se rădică din temelliă de către marele Mircea cellŭ multŭ cu vr'o douĭ-treĭ annĭ înainte de 1388.

Ce maĭ facŭ dérŏ miraculósele inscripţiunĭ şi crisóve coziane alle luĭ Grecénu din 1301, 1302 şi 1303 ?

Superbă impudicitate séŭ piramidală ignoranţă, una din doue, décă nu ambele împreună, érŭ în orĭ-ce casŭ unŭ muzeŭ de neadevĕrurĭ !

Mircea cellŭ Mare a fostŭ în genere unŭ principe puţinŭ bisericosŭ, dérŭ numaĭ câtŭ despre Cozia, esclusiva paternitate a acesteĭ monastirĭ nu i se póte contesta.

Tradiţiunea poporană de acollo povestesce pênĕ astă-ḍĭ, cumŭ nemuritorulŭ eroŭ, învinsŭ o dată de către Ungurĭ, addormise obositŭ sub unŭ arbure, şi éttă appărêndu-ĭ în visŭ icóna sânteĭ Trinităţĭ şi poruncindu-ĭ a da inamicilorŭ ţerreĭ o nouă năvallă : se scólă, batte pe Maghĭarĭ, şi acollo unde era bine-cuvêntatulŭ arbure, înnalţă din recunnoscinţă altarulŭ monastiriĭ (455).

Legenda e poesiă, documentele sunt proză, Grecénu nu este nicĭ una nicĭ alta !

(454) *Fóia Societăţiĭ Romanismulŭ*, t. 2, 1871, p. 28—29.

(455) *Kovalevski. Stranstvovatel po suszie i moriam, Karpaty*, Petersb , 1845, in-16, p. 151.

Ce'ĭ şi maĭ frumosŭ, crisovulŭ cellŭ despre „balta dela Săpatulŭ pênĕ la gura Ialomiţeĭ“, pe care cronicarulŭ nostru îllŭ pune sub annulŭ 1302, orĭ-cine 'lŭ póte vedé în originalŭ în Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ, décă'şĭ va da ostenélla de a cere anume pachettulŭ 40 din alle Cozieĭ.

Eĭ bine, în locŭ de létulŭ grecénianŭ 6810 séŭ 1302 se citesce acollo fórte clarŭ annulŭ 6895 séŭ 1387 (456) !

O nevinovată înghiţitură de 85 vere şi ĭerne !

Décă Grecénu era atâtŭ de dibacĭu séŭ atâtŭ de consciinţiosŭ a desciffra crisóvele, apoĭ ce să maĭ vorbimŭ în deşertŭ despre lectura cea cu multŭ maĭ încurcată a „pisanielorŭ“ de pe clopote !...

Inainte de a se funda monastirea Cozia de către marele Mircea între 1383 — 1387, essista camŭ totŭ pe acollo la satulŭ Căllimanescĭ o biserică, pe care o clădise între 1372 — 1380 tatălŭ acestuĭ principe : vodă Radu-Negru.

Biserica şi monastirea, Căllimănescĭĭ şi Cozia, s'aŭ identificatŭ maĭ la urmă, annessându-li-se totŭ-d'o-dată unŭ altŭ locaşŭ de o origine analogă : Cotména.

Éccĕ unŭ preţiosŭ crisovŭ dela Mircea cellŭ Mare din 20 maĭŭ 1388 :

„Câţĭ aŭ duhulŭ luĭ D-ḍeŭ de pórtă, ace„stiĭa sunt fiiĭ luĭ D-ḍeŭ, precumŭ ḍice dum„neḍeesculŭ Apostolŭ, cărora ceĭ ĭubitorĭ de „dreptate urmândŭ şi cu nevoinţă bună ne„voindu-se, viuéţa cea dorită aŭ căstigatŭ ;

(456) „V'sie blata pocsiavsze ôt Sypatul dori do ustie Iai„lovnitzi po Dunavu, glôba li sia sczet uczinit po tiechz„blata, duszcgubinali, byd ôt pastyrei, byd i ôt koigo czelo„vicka prievelika bolierina ili mala, vse da est monastirsko, „eszczezs i ôt pczel vare koliko se chtiat nachoditi po tiech „blata etc.u liat 6895.“

„celle pămêntescĭ pe pămêntŭ lăssându-le, „cătră celle cerescĭ s'aŭ mutatŭ; fericitulŭ „glasŭ de buccuriă audindŭ, pe care şi pu„rurea îllŭ vorŭ audi: veniţĭ, blagosloviţiĭ „părinteluĭ meŭ, de mosceniţĭ împĕrăţia, ce „este gătită voué dela întemeĭarea lumiĭ; „cărora şi eŭ, cellŭ întru Christosŭ D-deŭ „bine-credincĭosulŭ şi de Christosŭ ĭubito„rulŭ Ionŭ Mircea, marele voevodŭ şi domnŭ „a tótă Ungro-vlachia, câtŭ mĭ-a fostŭ prin „putinţă m'amŭ nevoitŭ a urma: a proslăvi „pre D-deŭ cellŭ ce m'a proslăvitŭ şi pre scau„nulŭ părinţilorŭ meĭ cu slavă m'a înălţatŭ; „pentru acésta bine amŭ vrutŭ domnia-mea „de *amŭ rădicatŭ din temelliă monastire* întru „numele sfânteĭ de viuéţă începĕtóreĭ şi nedes„părţiteĭ Troiţe, nezidita dumnedeire, întru „carea împĕrăţiĭ împĕrăţescŭ şi domniĭ dom„nescŭ şi întru carea trăimŭ şi ne mişcâmŭ şi „suntemŭ, *în loculŭ ce se chĭamă Căllimănescĭĭ* „*la Oltŭ*, care maĭ nainte era satulŭ boĭaruluĭ „domnieĭ melle, luĭ Nanŭ Udobă, pre carele „cu dragoste şi cu multă osĕrdiă cu voĭa dom„nieĭ melle l'a închinatŭ monastiriĭ ce s'a disŭ „maĭ susŭ; şi amŭ maĭ adausŭ domnia-mea „căte sunt trebuincĭóse călugĕrilorŭ, ce vorŭ „locui într'acestŭ locaşŭ, de hrană şi de îm„brăcăminte: satulŭ lôngă Oltŭ, care a fostŭ „maĭ 'nainte allŭ luĭ Cazanŭ, ce se numesce „Orlescĭĭ, şi altŭ satŭ la Cricovŭ, care a „fostŭ maĭ nainte allŭ luĭ Stanŭ Halgaşŭ; „amŭ maĭ datŭ şi móră la hotarulŭ Pitesci„lorŭ; încă şi la mórtea gĭupânuluĭ Stancĭu „Turculŭ a maĭ datŭ satulŭ, ce se numesce „Cruşia, ca să fie allŭ monastiriĭ; a maĭ în„chinatŭ şi altŭ boĭarŭ allŭ domnieĭ melle „Stancĭulŭ Balcovŭ la Argeşŭ moşiă, care a „cumperat'o dela Stefanŭ Taco, şi cu viĭe, şi „aceĭa cu voĭa domnieĭ-melle; şi altŭ locŭ érŭ „acollo, care *l'a datŭ Dude din porunca luĭ* „*Danŭ voevodŭ*; încă şi altŭ locŭ totŭ acollo „s'a împreunatŭ cu loculŭ luĭ Dude din hota„rulŭ Stancĭuluĭ Vranŭ, care l'a datŭ frate-seŭ „Vladulŭ, şi viĭe totŭ pe acea parte în 4 locurĭ, „una în hotarulŭ Călinescilorŭ, şi 2 locurĭ la „hotarulŭ luĭ Voĭco, şi altulŭ la hotarulŭ luĭ „Stănislavŭ Oréova; şi la Rîmnicŭ móră, „care *a dat'o Danŭ voevodŭ*; şi viĭe érŭ a„collo a închinatŭ gĭupânulŭ Buda, *după* „*voĭa părinteluĭ domnieĭ melle Radu voevodŭ;* „şi metochŭ în loculŭ Hinatescilorŭ, care l'a „închinatŭ Tatulŭ **la biserică**; aceste tóte „ce sunt maĭ susŭ dise să fie slobode de tóte „dăsdiele şi lucrările domnieĭ melle; şi încă „amŭ maĭ adausŭ domnia-mea şi merticŭ dela „curtea domnieĭ melle pe totŭ annulŭ: grâŭ „găleţĭ 220, şi vinŭ dece buţĭ, şi dece bur„duşĭ de brânză, şi 20 de caşcavalle, şi 10 „vedre de mĭere, şi 10 sloĭ de céră, şi 12 „buccăţĭ de abà, şi 300 sălaşe de Ţiganĭ; „cătră acestea *bine amŭ voitŭ domnia-mea* „*să fie monastirea Cotména sub stăpânire cu* „*tóte celle ce sunt alle eĭ monastiriĭ ce s'a* „*disŭ maĭ susŭ*, şi de acollo să se stăpânéscă; „érŭ pentru vĭeţuirea acestuĭ lŏcaşŭ într'a„cestŭ felĭu să fiă: după aşedămêntulŭ po„peĭ luĭ Gavrilŭ, orĭ-câte ellŭ va aşeda şi „va intemeĭa, şi neminea să nu fie slobodŭ „a scădé séŭ a adauga măcarŭ câtŭ de pu„ţinŭ; încă şi după mórtea popeĭ luĭ Gavrilŭ „să nu aĭbă neminea voiă ca să pună egu„menŭ, nicĭ eŭ Mircea voevodŭ, nicĭ altŭ „domnŭ, carele bine va voi D-deŭ a fi după „mine, nicĭ mitropolitŭ, nicĭ altŭ cine-va, „numaĭ fraţiĭ, pe carele 'lŭ vorŭ allege dintre „dênşiĭ după aşedămêntulŭ popeĭ luĭ Ga„vrilŭ... (Urméză blăstemulŭ) Acestŭ cinstitŭ „chrisovŭ s'a scrisŭ după porunca mareluĭ

„voevodŭ Mircea şi domnŭ a tótă Ungro-„vlachia, la létŭ 6896, indictionŭ 11, luna „luĭ maiŭ 20.“ (457)

Aşa dérŏ:

1-o. Radu-Negru, tatălŭ mareluĭ Mircea, fundéză o biserică nu departe de Cozia la Căllimănescĭ;

2 o. Acea biserică primesce apoĭ maĭ multe donaţiunĭ successive dela Danŭ-Bassarabŭ, fratele şi efemerulŭ predecessorŭ allŭ luĭ Mircea cellŭ Mare;

3-o. Degia după Radu-Negru şi degia după Danŭ-Bassarabŭ se nasce „din temeliă“ propriŭ ḑisa monastire Cozia.

Éccĕ în treĭ cuvinte nu numaĭ singurulŭ actŭ de botezŭ autenticŭ, dérŭ pênĕ şi ca unŭ felĭu de *status ante partum* allŭ acestuĭ sântŭ locaşŭ!

Isprăvindŭ cu Cozia, să venimŭ la Cotména.

Documentulŭ de maĭ susŭ nĭ-o arrétă essistândŭ în 1388.

De cândŭ înse?

Aci'ĭ cestiunea.

În pompósa gallimatiă cronologică a luĭ Grecénu, pe care noĭ amŭ reprodus'o testualmente, ni se spune că: „Mircea voevodŭ „cellŭ de'nteĭu a ziditŭ monastirea Cotména „în domniă la létŭ 6809“, adecă dela Cristŭ în annulŭ 1301.

De unde óre luat'a acésta cronicarulŭ?

Ellŭ respunde cu gravitate:

„Pisania monastiriĭ arată şi adeveréză.“

Érŏşĭ o *pisaniă*!

Celle desfăşurate cu câte-va rândurĭ înainte despre monumentele mirciane alle Cozieĭ ḑise din 1301, 1302, 1303, şi despre crisovulŭ mircianŭ allŭ Tismeneĭ pretinsŭ din 1292, carĭ tóte în realitate nu sunt decâtŭ de pe la 1387—1388, aŭ probatŭ pênĕ la ultima evidinţă, cumŭ-că „Mircea voevodŭ cellŭ de'nteĭu“ allŭ luĭ Grecénu nu este altŭ cine-va, decâtŭ purŭ şi simplu nemuritorulŭ Mircea cellŭ Mare.

Urméză dérŏ, că şi în *pisania* dela Cotména, care astă-ḑĭ nu se maĭ găssesce, trebuĭa să fi fostŭ indicatŭ, ca şi'n celle dela Cozia şi Tisména, nu fantasticulŭ annŭ 1301, ci unŭ altulŭ, posteriorŭ cellŭ puţinŭ cu vr'o optŭ decennie.

În adevĕrŭ, noĭ avemŭ la mână în astă privinţă o diplomă, care ni permitte a dobăndi, ca şi pênĕ aci, o demonstraţiune dintre celle maĭ decisive.

Primulŭ crisovŭ în Condica cea vechiă a Cotmeneĭ, conservată în Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ la unŭ locŭ cu vechiĭe condice alle Tismeneĭ, Cozieĭ, Vieroşuluĭ şi maĭ multorŭ alte monastirĭ, este din 12 iuniŭ 6926, indictionŭ 11, adecă annulŭ 1418.

Michaĭu Bassarabŭ, urmaşulŭ pe tronŭ şi fiĭu allŭ mareluĭ Mircea, associatŭ la domniă de cătră tată-seŭ încă de pe la 1392 (458), începe acellŭ crisovŭ cu următórele cuvinte:

„Eŭ cellŭ întru Christosŭ Dumneḑeŭ bine-

(457) *Fóia Societăţiĭ Romanismuluĭ*, II, 30, dă acestŭ documentŭ după Condica cea nouă a Cozieĭ, t. 2, p. 2, unde înse ellŭ este trecutŭ numaĭ într'unŭ estractŭ, şi încă fórte viţiosŭ. Noĭ îllŭ reproducemŭ întregŭ după *Condica cea vechiă*, fóia 17.

(458) Diploma din 1418 în *Engel*, *Gesch. d. Wal.*, 164. — Diploma din 1399 în *Venelin*, 19.—Diploma din 1415 în Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ, *Documentele Cozieĭ*, rubrica netrebnicelorŭ nr. 171—216 etc.— Diploma fórte importantă din 1392, tradusă lătinesce după unŭ originalŭ slavicŭ ineditŭ, în *Baritz*, *Transilvania*, t. 5, p. 151, etc.—Acestŭ principe, despre care cronicele muntene păḑescŭ cea maĭ adâncă tăcere şi despre însă-şĭ essistinţa căruĭa se camŭ îndouĭa Engel, este menţionată într'o mulţime de crisóve, emanate dela ellŭ însuşĭ şi dela Mircea cellŭ Mare şi pe carĭ tóte noĭ le vomŭ enumera în Cartea II. — Cf. maĭ susŭ § 1, nota 116.

„credincĭosulŭ și blagocestivulŭ și de Chri-„stosŭ ĭubitorulŭ și însu-mĭ stăpânitorulŭ Iô. „Michailŭ, voevodŭ și domnŭ a tótă țérra „românéscă a Ungro-vlachieĭ, dat'amŭ dom-„nia-mea acéstă poruncă a domnieĭ melle „*amĕndurorŭ monastirilorŭ, carile sunt zidite „de moșulŭ domnieĭ melle și de părintele dom-„nieĭ melle : dela Cozia a sânteĭ începĕtóreĭ „de viuéță Troițe, și a sânteĭ Buneĭ-vestirĭ „carea este dela Cotména* etc“ (459).

Astŭ-felĭu dérŏ Michaĭu Bassarabŭ, fiĭulŭ luĭ Mircea cellŭ Mare și nepotŭ allŭ adevĕ-ratuluĭ Radu-Negru, attestă fórte limpede, ca unulŭ ce o sciea negreșitŭ maĭ bine decâtŭ orĭ-cine altulŭ, cumŭ-că ambele monastirĭ Cozia și Cotména se formaseră absoluta-mente în acella-șĭ modŭ.

Reducêndŭ acumŭ inscripțiunea cea cot-meniană a luĭ Grecénu la marginile veritățiĭ factice, adecă la Mircea cellŭ Mare, érŭ nu la annulŭ 1301, și confruntând'o apoĭ cu crisovulŭ din 1418, noĭ lesne ne convin-gemŭ că :

1-o. Radu-Negru, între 1372—1382, clă-dise unde-va lôngă Cotména o biserică, în-tocmaĭ precumŭ totŭ dênsulŭ făcuse o altă la Căllimănescĭ lôngă Cozia ;

2-o. Pentru Cotména, ca și pentru Cozia, marele Mircea a fostŭ, între 1382 — 1387, fundatorulŭ cellŭ „din temelliă“ allŭ mona-stiriĭ în locŭ de o simplă biserică. (460)

Cumŭmaĭ merge dérŏ Grecénu cu inchi-puitulŭ annŭ 1301?

Păcălitŭ la Tisména, păcălitŭ la Cozia, păcălitŭ la Cotména, să'lŭ maĭ urmărimŭ în ultimulŭ seŭ refugiŭ dela Câmpu-lungŭ.

Aci missiunea analiseĭ critice devine gin-gașă.

Toțĭ Câmpu-lungeniĭ pênĕ la unulŭ sunt în stare dn ambițiune locală a se face punte și luntre pentru a scăpa din sicura peire sacra umbră asemi-deuluĭ lorŭ Negru- vodă cellŭ de pe la 1215, mulțumită căruĭa li este datŭ a se făli, în occasiunĭ solemne, cumŭ-că ur-bea lorŭ va fi fostŭ óre-cândŭ, fără scirea luĭ Dumnedeŭ, capitala Munteniеĭ.

Apoĭ chiarŭ dintre archeologiĭ nostri ceĭ maĭ cu védă s'aŭ nemeritŭ uniĭ, carĭ aŭ mersŭ cu intrepiditatea pênĕ a cântări cu unŭ aerŭ seriosŭ : „în zestrea monastiriĭ Câmpu-lun-gulŭ cupa de argintŭ a luĭ Negru-vodă“, nu-mind'o cu energiă : „*o cupă cavalleréscă de cincĭ litre*“ (461) !

Eĭ bine, cu pericolulŭ de a supĕra pe frațiĭ Muscellenĭ, noĭ vomŭ cuteda a risipi maĭestósa lorŭ aureolă.

Și nu este greŭ !

Câmpu-lungulŭ înavuțesce pe Grecénu cu următórele treĭ argumente :

1-o. O inscripțiune despre descăllecarea luĭ Radu-Negru în 1215 ;

2-o. Unŭ diplicŭ séŭ așa numitulŭ „po-mclnicŭ“ cu datulŭ 1222 ;

---

(459) In *Condica Cotmeneĭ*, p. 4, immediatŭ după acestŭ actŭ maĭ urméză unŭ altulŭ dela Michaĭu Bassarabŭ, carele înse fiindŭ fără datŭ cronologicŭ, copistulŭ a pusŭ dela sine în códă, fără legătură cu corpulŭ documentuluĭ, totŭ 22 iuniŭ 6926 indictionŭ *11*, mulțumindu-se a transcri ciffrele, ce le scrisese degia cu o pagină maĭ susŭ, deși după testŭ astă diplomă nu este sincronică cu cea-l'altă, ci anterióră, scrisă anume înainte de mórtea luĭ Mircea cellŭ Mare, pe cândŭ Michaĭu Bassarabŭ era încă numaĭ associatŭ la domniă.

(460) Așa dérŏ *episcopulŭ Melchisedecŭ, Oratoriŭ*, Buccu-rescĭ, 1869, Sinaxarŭ, p. 64, este fórte correctŭ, cândŭ dice : „Monastirea Cotména, gĭudețulŭ Argeșŭ, zidită pe Mircea-„vodă, carele a domnitŭ 1383 — 1419“.— Acéstă correctitu-dine înse este camŭ rară în restulŭ cărțiĭ eruditulŭĭ părinte.

(461) *Bolliacŭ, Itinerariŭ*, în diarulŭ *Currierŭ Românescŭ*, 1845, p. 344, unde se maĭ potŭ găssi la p. 355 : o „baiă a luĭ Negru-vodă“, apoĭ o „mésă a luĭ Negru-vodă“, și maĭ multe alte curiosităţĭ. — Cf. *Aricescu, Ist. Câmpu-lungului*, I, passim.

3-o. Unŭ crisovŭ, relativŭ la satulŭ Bădescĭ....

Le vomŭ analisa unulŭ câte unulŭ.

Maĭ ânteĭu, o „pisaniă" cu annulŭ 1215, —nu e lucru de glumă!

Ea ametise la noĭ tótă lumea fără esceptiune : nu numaĭ pe d. Bolliacŭ, dérŭ pênĕ şi pe unŭ istoricŭ de tallia reposatuluĭ Iónŭ Maĭorescu, carele nu se temea să esclame într'unŭ accesŭ de entuziasmŭ : *„mĕ ţinŭ tare* de inscripţia monastiriĭ din Câmpulungŭ! (462)."

O singură bagatellă a scăpatŭ ca prin minune din vederea tuturora : neminĭ nu s'a întrebatŭ cătu-şĭ de puţinŭ despre epoca precisă a famóseĭ „pisanie".

Datéză ea óre chiarŭ din annulŭ 1215?

Aş!

Déca nu de atuncĭ, să fie încaĭ din secolulŭ XIII?

Nicĭ atâta!

Măcarŭ din 1300, măcarŭ din 1400, măcarŭ din 1500....

Nu, nu şi nu!

Miraculósa inscripţiune s'a săpatŭ din ordinea luĭ Mateĭu Bassarabŭ pe la 1640!

Intre 1640 şi 1215 aritmetica cea maĭ rudimentară numeră pe degete unŭ intervallŭ de 425 annĭ.

Socotindu-se câte treĭ generaţiunĭ la fiecare secolŭ (463), acestŭ spaţiŭ de timpŭ ecivaléză cu nascerea şi mórtea consecutivă a 13 némurĭ!

Annulŭ 1640 depunêndŭ o mărturiă despre annulŭ 1215, éccĕ o ciudata fôntână istorică!

Insu-şĭ Grecénu ni spune :

„Radulŭ voevodŭ Negrulŭ, care pisania „monastiriĭ Câmpu-lunguluĭ arata cumŭ-ca o „zidise măria sea în domniă biserică de mirŭ, „şi *surpându-se, Matciu-vodă o a prefăcutŭ,* a„rătândŭ *şi in crisovulŭ măriei selle, ce este „acollo la monăstire dela létŭ 7155 (1647), a„prile 1, cumŭ-că a fostŭ zidire ănteĭu la létŭ „6723 (1215)* etc."

Inscripţiunea cea în litigiŭ, séŭ maĭ bine dicêndŭ doue gemene, ambele dela Mateĭu Bassarabŭ, s'aŭ conservatŭ pênĕ astă-dĭ.

„Pisania d'assupra uşelorŭ sfinteĭ monastiriĭ", după cumŭ nĭ-o communica într'o copiă essactă d. C. D. Aricescu, sună aşa :

„În dillele dulceluĭ creştinŭ şi de Dumne„deŭ ĭubitŭ creştinŭ Mateiu Bassarabŭ voe„vodŭ i gospozsda ego Elena (şi dómna luĭ „Elena), cu vrerea luĭ Dumnedeu pusŭ a fi „domnŭ creştinŭ în Ţérra Românéscă şi „întru moşia luĭ, *carea este dintru Ungu„riă descăllecată*, adecă început'amŭ a scrie „de acéstă sfântă dumnedeéscă biserică, ce „este hramulŭ vladyczitzie naszei bogo„roditzie i prisno dievy Maria (templulŭ „stăpâneĭ nóstre născĕtóreĭ de Dumnedeŭ „şi pururea-fecĭóreĭ Maria), *carea s'a în„ceputŭ şi s'a zidilŭ şi s'a sĕvĕrşitŭ de bĕ„trânulŭ şi pré-milostivulŭ creştinŭ Radulŭ „Negru voevodŭ, carele a fostŭ din înce„putŭ descăllecătorŭ Ţerreĭ Românescĭ şi „din începutŭ a fostŭ zidilŭ acéstă sfântă „dumnedeéscă biserică, cândŭ a fostŭ cur„sulŭ annilorŭ dela Adamŭ 6723* (1215), şi „totŭ a stătutŭ cu bună pace pênĕ în dil„lele creştinuluĭ Alessandru voevodŭ Iliaşŭ „întru a doua domniă, cândŭ a fostŭ cursulŭ

(462) *Fóia pentru minte*, 1842, nr. 42, ap. *Aricescu, Ist. Câmpu-lunguluĭ.* I, 58.—Cf. *Bolliacŭ*, loco cit., p. 342.

(463) *Potocki, Recherches sur la Sarmatie*, Varsovie, s. a., in-4, t. 1, p. 18 : „au défaut de tout autre moyen, je me sers „vois de la règle des trois générations par siècle ; et ce qui „prouve en faveur de son éxactitude, c'est que les deux ré„sultats étoient presque toujours les mêmes."

„annilorŭ dela Adamŭ 7136 (1628), atuncea „întru aceĭa-şĭ vreme s'a surpatŭ din voĭa „luĭ Dumnedeŭ în dioa de sfântulŭ Ilie pro- „roculŭ la médi-nópte, şi nicĭ o firosélă nu „s'a făcutŭ; întru aceĭa-şĭ vreme déca a „dăruitŭ Domnulŭ Dumnedeŭ pre acestŭ „domnŭ bunŭ şi milostivŭ crestinŭ Mateĭu „Bassarabŭ voevodŭ i gospozsda ego Elena „(şi dómna luĭ Elena) cu domnia în Ţérra Ro- „mânéscă şi întru moşia luĭ, şi fiindŭ şi măria- „sea dintru acea rudă bună şi dintru acellŭ „némŭ adevĕratŭ, socotit'a ca unŭ domnŭ „bunŭ şi milostivŭ ca să rădice şi să facă „acéstă sfântă şi dumnedeéscă biserică, să „nu péră pomana acellorŭ reposaţĭ domnĭ „betrânĭ, şi acestuĭ domnŭ bunŭ şi milostivŭ „crestinŭ Mateĭu Bassarabŭ voevodŭ i gos- „pozsda ego Elena (şi dómna luĭ Elena) încă „să le fie de pomană la sfântulŭ gertfenicŭ „întru veciă nesĕvĕrşită şi de mare agĭutorŭ „înaintea feţeĭ luĭ Dumnedeŭ adeveratŭ; „şi ispravnicŭ a fostŭ după lucrulŭ acesteĭ „sfinte şi dumnedeescĭ bisericĭ Socolŭ clucerŭ „de Cornaţénĭ, şi a nevoitŭ şi acestŭ boerŭ „înţelleptŭ cu multă strădaniă şi cu tótă âni- „ma pentru slusba domnieĭ şi întru pomana „domnu-seŭ, apoĭ şi pentru suffletulŭ luĭ „ca sa'ĭ fie de agĭutorŭ la înfricoşata gĭude- „cată; şi s'a începutŭ de ziditŭ acéstă dum- „nedeéscă biserică *din faţa temellieĭ* în luna „luĭ iunie 22 de dille, cândŭ a fostŭ létulŭ „dela Adamŭ 7143 (1635), şi s'a sĕvêrşitŭ „în luna luĭ augustŭ în 20 de dille, létulŭ „7144 (1636)".

Écce din puntŭ în puntŭ celebra *pisaniă*! Ea ni offeră o teoriă întrégă: nu numaĭ impune luĭ Radu-Negru annulŭ 1215, dérŭ încă, pentru a fi consecinte cu ideĭa fissă a colonisariĭ din Făgăraşŭ, maĭ traduce în titlulŭ princiarŭ „Ungro-vlachia" printr'o imbecilă frasă: „din Unguriă descăllecată" (464)!

Totŭ în monastirea câmpu-lungénă, d'assupra uşeĭ celleĭ marĭ din întru, se maĭ afflă următórea inscripţiune analógă érŏşĭ dela Mateĭu Bassarabŭ:

„U imia ôttza i syna i sviatago ducha a- „min (în numele Tatăluĭ şi Fiĭuluĭ şi Sântu- „luĭ Spiritŭ), în dillele dulceluĭ creştinŭ şi „de Dumnedeŭ ĭubitŭ crestinŭ Mateĭu Bas- „sarabŭ voevodŭ şi dómna luĭ Elena, cu vre- „rea luĭ Dumnedeŭ pusŭ a fi domnŭ crestinŭ „în moşia luĭ, adecă scris'amŭ de acéstă bi- „serică ce este hramulŭ Uspenieĭ presviatiei „vladyczitzie naszei bogoroditzie i prisno die- „vie Mariia (Addormiriĭ pré-sânteĭ stăpâneĭ „nóstre născĕtóreĭ de Dumnedeŭ şi pururea „fecĭóreĭ Maria), *care o a ziditŭ rĕposatulŭ „Negru-voevodŭ cândŭ a fostŭ velétulŭ dela „Adamŭ 6723 (1215)*, şi a stătutŭ cu bună „pace pênĕ în dillele luĭ Alexandru voe- „vodŭ Iliaşŭ, fost'a létulŭ 7136 (1628), atun- „cea s'a surpatŭ, érŭ déca a dăruitŭ Dum- „nedeŭ pe creştinulŭ Bassarabŭ voevodŭ i „gospozsda ego Elena (şi dómna luĭ Elena) „cu domnia întru moşia luĭ, socotit'a ca unŭ „domnŭ milostivŭ ca să rădice acéstă biserică „sfântă, ca să nu péră pomana moşilorŭ, pen- „tru că a fostŭ şi măria-sea dintru acea rudă „bună şi adevĕrată, şi ca să fie şi domnieĭ luĭ „de pomană la sfântulŭ şi de mare agĭutorŭ „înaintea feţeĭ luĭ Dumnedeŭ întru veciă a-

(464) Acestŭ modŭ de a traduce pe *Ungro-vlachia*, moştenitŭ dela grammaticiĭ luĭ Mateĭu Bassarabŭ, ne întimpină adessea în condicele române din secolulŭ trecutŭ. Vedĭ bună óră unŭ crisovŭ din Condica Vieroşuluĭ, reprodusŭ de d. *Gr. G. Tocilescu* în *Fóia Societăţiĭ Românismuluĭ*, I, 153: „Petraşcu voevodŭ şi domnŭ a tótă Ţérra Românéscă *dentru Unguriă descăllecatŭ...*"—Mateĭu Bassarabŭ, Petraşcu cellŭ Bunŭ, descăllecaţĭ din *Unguriă!* — Despre *Ungrovlachia* vedĭ maĭ susŭ pag. 39—45.

„minŭ; după aceĭa și acesta ce se ḑice Dol-„gopolŭ (Câmpu-lungŭ) să fie ĭertatŭ de „vamă de pâne, să nu dea vamă domnéscă; „așisderea și orășénii să nu dea vamă de ce „vorŭ vinde, *după cumŭ ĭertațĭ aŭ fostŭ de „rĕposatulŭ Radulŭ Negrulŭ voevodŭ, și cumŭ „scrie și în cârțile celle bĕtrâne*, așisderea să „fie ĭertațĭ și de domnia mea; érŭ cine nu „va întări, să fie procletŭ și anatema; și „s'a începutŭ acéstă sfântă biserică *din fața „temellieĭ* în luna luĭ iunie 23 de ḑille, dela „Adamŭ trecuțĭ annĭ 7143 (1695), și isprav-„nicŭ a fostŭ după lucrulŭ acesteĭ sfinteĭ bi-„sericĭ gĭupânŭ Socolŭ cluciarulŭ de Cor-„nățénĭ, și a voitŭ și acestŭ boĭerŭ cu tótă „ânima și cu tótă strădania, pentru slusba „domnu-seŭ și pentru suffletulŭ luĭ, ca să'ĭ „fie de agĭutorŭ; și s'a sĕvêrșitŭ în luna luĭ „augustŭ în 20 de ḑille, cândŭ a fostŭ lé-„tulŭ 7144 (1636)."

Maĭ pe scurtŭ, clucerulŭ Socolŭ Cornățénu, însărcinatŭ din partea luĭ Mateĭu Bassarabŭ cu edificarea „din fața temellieĭ" a monastiriĭ câmpŭ-lungene, căcĭ din primitiva zidire se pare a nu maĭ fi remasŭ pétră pe pétră, s'a credutŭ datorŭ, „pentru slusba domnu-seŭ și pentru suffletulŭ luĭ", a scri în drépta și 'n stânga annulŭ 1215!

Éccĕ, maĭ repețimŭ încă o dată, renumita *pisanĭă*, în doue edițiunĭ din acella-șĭ annŭ 1636!

Ca ce felĭu de basă sciințifică póte să pună unŭ adevĕratŭ istoricŭ pe nesce assemenĭ monumente?

Trecemŭ la „pomelnicŭ."

Dipticele, allŭ cărorŭ usŭ este totŭ așa de vechĭu ca și însă-șĭ essistința religiuniĭ crestine, potŭ constitui, în casŭ de a fi autentice și sincronice, o fontână istorică dintre celle maĭ prețióse (465).

Décă noĭ amŭ avé în realitate unŭ „pomelnicŭ de lemnŭ făcutŭ chĭarŭ de Radulŭ voevodŭ Negru", după cumŭ pretinde Grecénu, și décă amŭ gassi acollo scrisŭ cu o mână contimpurénă annulŭ 1222, aru trebui cu voiă séŭ fără voiă să ni plecâmŭ fruntea cu cea maĭ docilă resemnațiune.

Din nenorocire înse unŭ documentŭ de acéstă natură nu se vede nicăirĭ!

Prin intermediulŭ d-luĭ C. D. Aricescu, éccĕ ce ni scrie într'o epistola din 14 maĭu 1872 intellegintele institutorŭ câmpu-lungénŭ d. G. Bădescu:

„Pomelniculŭ de lemnŭ vechu fiindŭ „ștersŭ, l'amŭ găssitŭ transcrisŭ pe o chăr-„tiă pusă în ramŭ; *pe dênsulŭ nu se afflă „alte persóne, carĭ aŭ o importanță istorică, „decâtŭ Radu-Negru, Mateĭu Bassarabŭ și „Elena Dómna*".

Dipticulŭ s'a făcutŭ la 1215, și totușĭ nu s'a înscrisŭ într'însulŭ nicĭ unŭ Domnŭ pênĕ la 1640!

Unŭ Vladislavŭ Bassarabŭ, unŭ Mircea, unŭ Négoiă, unu Mihaĭu, n'aŭ căpĕtatŭ măcarŭ dênșiĭ, atlețĭ aĭ Statuluĭ Munténŭ, frageda onóre de a figura într'unŭ colțușorŭ allăturĭ cu „Dómna Elena".

Este evidinte, că unŭ assemenea „pomelnicŭ de lemnŭ" nu s'a pututŭ nasce, ca și „pisania" de maĭ susŭ, decâtŭ érășĭ pe la 1650 sub domnia luĭ Mateĭu Bassarabŭ, totŭ prin zelósa „strădaniă" a vre-unuĭ clucerŭ Socolŭ Cornățénu!

Să se noteze bine, că annulŭ 1222 nu se

(465) *Hirsch, Uber Diptychen, Negrologien etc. im Mittelalter*, Gratz, 1865, in-4. — *Martigny*, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes*, Paris, 1865, in-8, verbo: diptiques etc.

citesce nicĭ de cumŭ în acestŭ dipticŭ, fiindŭ o propriă abilă născocire dintre celle multe alle luĭ Grecénu, silitŭ a potrivi o ciffră, care să nu fie tocmaĭ 1215 din „pisaniă", dérŭ camŭ aci pe aprópe.

Éccĕ-vĕ şi "pomelniculŭ"!

Óre ce maĭ remâne?

Grecénu maĭ menţionéză: „unŭ chrisovŭ „allŭ monastiriĭ Câmpu-lunguluĭ pe moşia „Bădescĭ".

De cândŭ şi dela cine?

Acésta se lĭmuresce dintr'unŭ altŭ passagĭu, pe care de assemenea ni'lŭ împărtăşesce strănepotulŭ cronicaruluĭ:

„Chrisovulŭ din 1352 (6860) allŭ luĭ Ne„colae voevodŭ Bassarabŭ cellŭ de 'nteiŭ, „sin Alexandru voevodŭ Bassarabŭ, fecĭorulŭ „Negruluĭ voevodŭ Bassarabŭ, prin care dă „moşia Bădescilĭ să fie a monastiriĭ Câmpu„lungŭ" (466).

Nicolaŭ Bassarabŭ, frate cu Vladislavŭ Bassarabŭ şi cu adevĕratulŭ Radu Negru, adecă cu tatalŭ mareluĭ Mircea, a fostŭ în realitate unulŭ dintre fiiĭ luĭ Alessandru Bassarabŭ, precumu o demonstră fară chipŭ de contestaţiune lespedea 'ĭ mormêntară din 1366 (467).

Grecénu înse nu se mulţumesce a constata acéstă veridică filiaţiune, ci merge şi maĭ departe, gassindŭ o altă imaginară pentru însu-şĭ betrânulŭ Alessandru Bassarabŭ: „fecĭorŭ Negruluĭ voevodŭ."

Aci cronicarulu s'a prinsŭ în cursă de buna voia.

Décă Negru-vodă era tatalŭ luĭ Alessandru Bassarabu, atuncĭ cată să fi domnitŭ cellŭ multŭ pe la 1300.

(466) *Revista Română* II. 252.

(467) Apud. *Şincaĭu*, I 329.

Unde'ĭ dérŏ locŭ pentru unŭ „Mircea voevodŭ cellŭ de 'nteĭu" la 1301?

Unde'ĭ Negru-vodă cellŭ de pe la 1215?

Dela 1215 pênĕ la 1300, nu cumŭ-va acestŭ noŭ Matusaelŭ să fi şedutŭ pe tronŭ aprópe unŭ secolŭ?

Éccĕ în ce nămolŭ de absurdităţĭ împinge pe săraculŭ Grecénu nenorocita'ĭ teoromaniă!

Cine anume a fostŭ tatălŭ luĭ Alessandru Bassarabŭ, acésta se constată într'unŭ modŭ nerecusabilŭ.

Regele maghiarŭ Carolŭ-Robertŭ, povestindŭ terribila băttaiă, pe care o păţise dela Oltenĭ, nĭ-o spune fórte categoricŭ într'o preţiosissimă diplomă din 1332: „in terra transalpina per Bazarab, *filium Thocomery*" (468).

Nemicŭ nu póte fi maĭ netedŭ!

Cumŭ-că *Bazarab* dela 1330 n'a fostŭ altulŭ decâtŭ Alessandru, acésta se scie cu o precisiune matematică din cronica ungară contimpurénă a luĭ Iónnŭ de Kikullew (469), dintr'unŭ actŭ érŏşĭ contimpurénŭ dela împĕratulŭ serbescŭ Stefanŭ Duşanŭ (470), etc.

Aşa dérŭ Alessandru Bassarabŭ a fostŭ fiĭu allŭ luĭ Tugomirŭ Bassarabŭ, despre care în annalele nóstre şi'n toţĭ istoriciĭ modernĭ aĭ Românieĭ în deşertŭ veţĭ căuta o singură sillabă.

În calitate de Bass-*arabŭ*, precumŭ amŭ maĭ demonstrat'o, eĭ toţĭ aŭ fostŭ *Negri*, întocmaĭ ca şi celle treĭ capete din rebusulŭ lorŭ eraldicŭ; dérŭ nicĭ unuĭa dintr'înşiĭ în speciă nu se póte attribui fundaţiunea Statuluĭ

(468) *Fejer*, VIII, 3, 625.

(469) Ed Schwandtner, I, 217: „*Alexander* Waivoda „Transalpinus .. qui *tempore quodam Caroli Regis*... rebella„verat et *per multa tempora in rebellione permanserat.*"

(470) Vedĭ maĭ susŭ nota 322.

Munténŭ, a căruĭ essistinţă în banatulŭ Severinuluĭ nu s'a întreruptŭ nicĭ o dată dela însă-şĭ colonisarea romană a Dacieĭ.

Profitândŭ de amĕnuntele de maĭ susŭ, noĭ putemŭ restabili aci următórea genealogiă *documentală* a Bassarabilorŭ, începêndŭ dela tatălŭ luĭ Alessandru Bassarabŭ pênĕ la marele Mircea şi însemnândŭ în parentesĭ cu ciffre provisórie durata domnielorŭ:

Tugomirŭ Bassarabŭ (1300).

Alessandru Bassarabŭ (132x—1360).

Vladislavŭ Bassarabŭ (1360 — 137x) — *Radu Negru Bassarabŭ* (137x — 138x). — *Nicolaŭ Bassarabŭ*

Danŭ Bassarabŭ (138x) — *Mircea Bassarabŭ* (138x—1418).

Danŭ Bassarabŭ — *Mihaĭu Bassarabŭ* — *Vladŭ Bassarabŭ*.

Dintre toţĭ acestiĭa n'a domnitŭ numaĭ Nicolaŭ Bassarabŭ, deşi avusese şi ellŭ unŭ însemnatŭ apanagiŭ feodalŭ sub tată-seŭ Alessandru Bassarabŭ şi sub frate-seŭ Vladislaŭ Bassarabŭ, precumŭ vomŭ arrĕta maĭ la valle.

După ce amŭ allesŭ neghina din grâŭ, aruncândŭ acumŭ la o parte ceĭa-ce apparţine d'a-dreptulŭ luĭ Grecénu, luĭ Cornăţénu séŭ unorŭ călugĕrĭ şi logofeţĭ totŭ atâtŭ de ignoranţĭ din timpulŭ luĭ Mateĭu Bassarabŭ, noĭ lesne vomŭ puté restitui pura veritate istorică în privinţa monastiriĭ dela Câmpulungŭ:

1-o. Fundatorŭ allŭ eĭ a fostŭ Radu-Negru; aşa este; tóte datele concurgŭ în unanimitate la recunnóscerea acestuĭ faptŭ; înse nu vre-unŭ Radu-Negru fictivŭ de pe la 1215, ci tatălŭ mareluĭ Mircea, principe realŭ dintre 1372—1380, a căruĭa memoriă s'a conservatŭ de assemenea, ca generosŭ donatorŭ de orĭ-ce templu, în originile cellorŭ-l'alte treĭ antice lŏcaşurĭ alle Munteniеĭ: Tisména, Cozia şi Cotména;

2-o. Pênĕ a nu avé o monastire în înţellesulŭ propriŭ allŭ cuvêntuluĭ, adecă înainte de 1372, Câmpu-lungulŭ cată să fi avutŭ în locu-ĭ o simplă biserică, de óră-ce Nicolaŭ Bassarabŭ, unulŭ dintre fraţiĭ luĭ Radu-Negru şi unchĭu allŭ luĭ Mircea cellŭ Mare, ĭĭ dăruesce moşia Bădesciĭ între 1350 — 1366.

Astŭ-felĭu, înşirândŭ într'o ordine cronologică vechimea monastirilorŭ muntene, după cumŭ o documentéză actele celle maĭ autentice, noĭ avemŭ:

1-o. Voditֻa, sub Vladislavŭ, 1360-72;
2-o. Câmpu-lungŭ } sub Radu, 1372-80;
3-o. Tisména }
4-o. Cotména } sub Mircea, 1383-87.
5-o. Cozia }

Să nu se trécă cu vederea, că elle maĭ tóte sunt peste Oltŭ séŭ lôngă Oltŭ, primordiala vênă vitală a Munteniеĭ pênĕ la 1400, şi totŭ peste Oltŭ în aceĭa-şĭ epocă vomŭ vedé maĭ departe o monăstire la Prislopŭ, unŭ schitŭ la Motru, unŭ altulŭ la Giŭ, marele locaşŭ dela Strugalea séŭ Strehaĭa, etc.

Classiculŭ Polibiŭ ḑicea, că errorile unuĭ scriitorŭ trebuĭ considerate totŭ-d'a-una dintr'unŭ duplu puntŭ de vedere: scusabile, décă decurgŭ din nescire, şi neĭertate la casŭ de precugetare (471).

Cu acestŭ criteriŭ în mână, cumŭ óre să gĭudecâmŭ noĭ pe Grecénu?

Pentru accreditarea fantasticuluĭ Negru-vodă de pe la 1215, ellŭ grămădesce cu pro-

(471) Lib. XII.

fusiune vr'o ḑece probe, şi tóte sunt falsificate.

A retăci într'unŭ singurŭ locŭ séŭ în doue, cu putinţă; a trece înse fără consciinţă printr'unŭ lungŭ labirintŭ de retăcirĭ successive, e puţinŭ probabilŭ!

Errorile luĭ Grecénu întrunescŭ tóte condiţiunile uneĭ sisteme premeditate, a căriĭa prima inspiraţiune îĭ va fi venitŭ dela vr'unŭ crisovŭ séŭ vr'o pisanià *à-la-Cornăţénu*, înflorită apoĭ de cătră dênsulŭ cu felĭu de felĭu de ingeniόse variaţiunĭ şi spăimĕntătόre adaosurĭ.

Aşa, de essemplu, însuşĭ „clucerulŭ Socolŭ" s'arŭ fi speriatŭ de a attribui unuĭ Negru-vodă de pe la 1215 fundaţiunea Cozieĭ, despre care pênĕ şi căllĕtoriĭ arabĭ din timpulŭ luĭ Mateĭu Bassarabŭ scieaŭ fórte bine că fusese clădită de cătră marele Mircea (472), ceĭa-ce nu vrea să afle în ruptulŭ capuluĭ numaĭ şi numaĭ Grecénu!

Acéstă tactică de mistificaţiune întipăresce o gróssă pétă assupra întregeĭ opere litterarie a cronicaruluĭ, resfrângêndu-se în acella-şĭ timpŭ pe totalitatea caracteruluĭ seŭ moralŭ.

Amŭ isprăvitŭ cu Grecénu.

Reservâmŭ pentru paragrafulŭ 6 documentele municipale alle Câmpu-lunguluĭ, carĭ ni vorŭ procura occasiunea de a analisa în privinţa luĭ Radu-Negru o altă specià de impossibilităţĭ istorice, unele maĭ posnaşe decâtŭ chĭarŭ acelle emanate din creeriĭ luĭ Grecénu.

Bună-óră crisovulŭ „despre satulŭ Măţâulŭ-de-gĭosŭ ot sud-Muscellŭ", confecţionatŭ totŭ în fecunda epocă a luĭ Mateĭu Bassarabŭ, menţionéză între celle-l'alte:

„Cartea reposatuluĭ Negru-vodă, care a „fostŭ ănteĭu descăllecătorŭ ţerreĭ, şi a fiĭu-„seŭ Vladŭ voevodŭ, şi cartea luĭ Vladislavŭ-„voevodŭ, şi cartea strămoşu-seŭ Bassarabŭ „voevodŭ, şi a ginere-seŭ Alexandru voe-„vodŭ, şi a nepotu-seŭ Raduluĭ voevodŭ, şi „cartea luĭ Gavriilŭ voevodŭ, şi cartea be-„trânuluĭ Mircea voevodŭ, şi cartea luĭ Ale-„xandru voevodŭ, şi a nepotu-seŭ Alexandru „voevodŭ, şi a fiĭu-seŭ Alexandru voevodŭ, „şi cartea luĭ Alexandru voevodŭ Iliaşŭ etc. „etc. etc." (473)

Unŭ premiŭ pentru cine va desciffra acéstă orróre, cu strămoşĭ peste nepoţĭ, cu ginerĭ peste fiĭ, cu Alexandri peste Alexandri!

Şi totuşĭ, precumŭ o vomŭ demonstra maĭ la valle în monografia Câmpu-lunguluĭ, camŭ de aceĭa-şĭ natură, cellŭ puţinŭ în cestiunea luĭ Negru-vodă, este întregulŭ archivŭ municipalŭ din orgolliósa capitală a Muscelluluĭ.

Aci, pentru a completa epizodulŭ, nu ni maĭ remâne de purificatŭ, după cumŭ o promiseserămŭ maĭ susŭ, decâtŭ personagĭulŭ atâtŭ de simpaticŭ allŭ primuluĭ egumenŭ din Tisména.

D. Bolliacŭ, alle căruĭa desse escursiunĭ archeologice în tótă ţérra ĭ-aŭ permisŭ a vedé şi a auḑi multe, ḑice într'una din operele selle:

„Affară de sântulŭ Nicodemŭ, contimpu-„rénŭ cu Radu-Negrulŭ, pe care tradiţiunile „îllŭ vorŭ Românŭ şi părinte allŭ Bisericeĭ „Române, nu maĭ cunnóscemŭ nicĭ unŭ sântŭ „Românŭ." (474)

---

(472) *Paul of Aleppo, The travels of Macarius*, London, 1836, in-4, t. 2, p. 140: „Mirtaja Voivoda, who *built it together with its church*."—Autorulŭ se informase chĭarŭ dela călugĕriĭ din Cozia, pe carĭ îĭ visitase îndată după mórtea luĭ Mateĭu Bassarabŭ.

(473) *Teulescu, Documente istorice*, Buccurescĭ, 1860, in-8, p. 84-90.

(474) *Monastirile închinate*, Buccurescĭ, 1862, in-8, p. 10.

Învețatulŭ directorŭ allŭ „Trompetteĭ Carpaților̆ŭ“ fiindŭ din numĕrulŭ acellora ce militaseră altă dată cu multŭ entuziasmŭ pentru unŭ Negru-vodă de pe la 1215, éccĕ dérŏ fericitulŭ Nicodemŭ dela Tisména strămutatŭ pe negăndite cătră începutulŭ secoluluĭ XIII, deși însă-șĭ monastirea s'a fundatŭ d'abia peste o sută șésse-ḑecĭ de annĭ maĭ în urmă! (475)

Eruditulŭ episcopŭ Melchisedecŭ dela Izmailŭ, ce-va maĭ sobru în calcule cronologice, ni spune la rôndulŭ seŭ : „Monastirea „Tisména, fundată de sántulŭ cuviosulŭ pă„rintele nostru Nicodemŭ la 1313“, maĭ adăugândŭ apoĭ într'unŭ altŭ passagĭu, cumŭcă totŭ acollo se păstréză „unŭ degetŭ“ din perdutele mósce alle primuluĭ starețŭ (476).

Dela d. Bolliacŭ și episcopulŭ Melchisedecŭ să trecemŭ la adevĕrulŭ istoricŭ.

O cronicuță rimată din secolulŭ trecutŭ, scrisă peste Carpațĭ de cătră unŭ călugĕrŭ dela Prislopŭ din țérra Hațeguluĭ, attribuindŭ totŭ fericituluĭ Nicodemŭ fundațiunea acesteĭ monastirĭ, copprinde între altele:

„O Prislopŭ !
„Numite locŭ,
„Cumŭ fuseșĭ făr'de norocŭ!
„—Ba eŭ bine amŭ fostu norocitŭ,
„Câcĭ sfântulŭ Nicodimŭ aicĭ s'a sălășluitŭ,
„Și ănteiŭ sfântulŭ Nicodimŭ mie
„Mĭ-a pusŭ temellie,
„Care stă de vécurĭ multe
„Acumŭ de ómenĭ trecute:
„Maĭ 'nainte cu mulțĭ annĭ
„De domnia luĭ Matiașu craĭu;
„Că acestuĭ pré-cuviosŭ părinte și sfântŭ
„Dela Dumneḑeŭ Domnulŭ i s'a vestitŭ
„Loculŭ pișătórelorŭ (477) să'lŭ găséscă
„Și acollo monastire să zidéscă;
„Și în Țérra-Românéscă preste munte
„A trecutŭ și a cercatŭ locurĭ multe,
„De și-a tocitŭ toĭagulŭ de ferrŭ
„Privindŭ pe pămentŭ și pe cerŭ.
„Loculŭ cellŭ allesŭ maĭ ănteiŭ
„Este în Surtucŭ susŭ pe Giiŭ :
„Acollo pesceră a găsitŭ
„Si într'însa totŭ s'a sălășluitŭ,
„Care pesceră și pĕn'acumŭ se găsesce
„Ș'a sfântuluĭ Nicodimŭ se numesce.
„Apoĭ s'a dusŭ în țérră și maĭ în întru
„Pĕnĕ la apa ce se ḑice Motru:
„Acollo puținŭ a conăcitŭ
„Și după vremĭ monastire s'a ziditŭ.
„De acollo s'a dusŭ spre Vodița,
„Unde'ĭ acumŭ schitulŭ Topolnița;
„După acésta pișătórele a găsitŭ,
„Unde și sfânta lavră Tisména s'a ziditŭ,
„Unde și móștele sfântuluĭ se găssescŭ
„Și minunile tóte i se vestescŭ.
„Decĭ dela sfântulŭ Nicodimŭ s'a făcutŭ
„Tuturorŭ de obsce începutŭ
„In Țérra-Românéscă la munte zidirĭ,
„Bisericĭ, schiturĭ și monastirĭ.
„*A doua lavră Cozia Mircea o a ziditŭ,*
„*Și sfântulŭ Nicodimŭ o a sfințitŭ. . .*“ (478)

Orĭ de unde să fi luatŭ necunnoscutulŭ versificatorŭ ardelénŭ isvórele selle, narrațiunea 'ĭ de maĭ susŭ, affară de errórea de a confunda Vodița cu Topolnița (479), este de o remarcabilă essactitate.

(475) A mea *Istoria toleranțeĭ religióse*, Buccur., 1868, in-8, p. 17 : „Se maĭ pretinde, cumŭ că arŭ fi fostŭ Românŭ „unŭ sântŭ Nicodemŭ, pe care d. Bolliacŭ îllŭ face contimpuranŭ cu Radu-Negrulŭ ; arŭ trebui înse a decide maĭ ănteiŭ de tóte cellŭ puținŭ epoca acestuĭ problematicŭ principe, pe care cronologia nóstră îllŭ strămută mereŭ din secolŭ în secolŭ , ceĭa ce aruncă, negreșitŭ, o obscuritate și „maĭ mare assupra imaginarilorŭ sfințĭ românĭ din timpulŭ „seŭ. Unŭ Nicodemŭ a fostŭ, în adevĕrŭ, egumenŭ allŭ monastirilorŭ unite Tisména și Vodița din Romănia cea mică „sub Vladislavŭ-vodă și sub nepotulŭ seŭ Mircea cellŭ Mare“.

(476) *Oratoriŭ*, Synassarŭ, p. 47, 71.

(477) Cataracte, salturĭ de apă de pe stânce, precumŭ sunt acelle dela Tisména. — Cf. maĭ gĭosŭ nota 491.

(478) Ḑiarulŭ *Bucĭumulŭ*, 1863, nr. 3, p. 12.

(479) Posițiunea ambelorŭ acestorŭ lŏcașurĭ este indicată

D. Bolliacŭ şi episcopulŭ Melchisedecŭ, în ce se attinge de apostolica figură a fericituluĭ Nicodemŭ, nu aveaŭ decâtŭ să urmeze din litteră în litteră modesteĭ cronicuțe din Prislopŭ, ceĭa-ce arŭ fi fostŭ cu atâtŭ maĭ lesne celluĭ de'ntêiŭ, cu câtŭ tocmaĭ d-sea este acella ce o scosese la lumină.

Ea pune pe sĕma neobosituluĭ lucrătorŭ allŭ luĭ Cristŭ urmatórele creațiunĭ successive :

1-o. Prislopulŭ din Hațegŭ ;

2-o. O pesceră lôngă Giŭ ;

3-o. Unŭ schitŭ la Motru ;

4-o. Monastirea Vodiță ;

5-o. Tisména...

Despre ultimele doue noĭ avemŭ numerόse probe documentale.

Edificândŭ Vodița între 1360-1370, Vladislavŭ Bassarabŭ îşĭ începe actulŭ de fundațiune, conservatŭ în originalŭ în Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ, cu următórele cuvinte :

„Fiindŭ că eŭ, cellŭ în Cristŭ Dumnedeŭ „bine-credinciosulŭ voevodŭ Vladislavŭ, din „grația luĭ Dumnedeŭ domnŭ a tótă Ungro„vlachia, amŭ bine-voitŭ din inspirațiune di„vină a radica o monastire la Vodița în nu„mele mareluĭ şi de Dumnedeŭ purtătoruluĭ „Antoniŭ, *ascultândŭ pe onestulŭ între mo„nachĭ Nicodemŭ,* încâtŭ dela domnia-mea să „fie pornire şi donațiune, érŭ *munca luĭ kir„Nicodemŭ* şi a călugĕrilorŭ seĭ etc.“ (480)

Apoĭ închiăiă :

„După mórtea luĭ *kir-Nicodemŭ,* nicĭ Dom„nulŭ, nicĭ metropolitulŭ, nicĭ alțiĭ să nu fie „liberĭ a pune egumenŭ în acellŭ locaşŭ, ci „*după cumŭ va dice şi va regula însu-şĭ kir„Nicodemŭ,* aşa să fie etc.“ (481)

Acésta s'a întĕmplatŭ, precumŭ amŭ maĭ spus'o, nu la 1215 séŭ 1313, ci între 1360 — 1370.

La 1406 fericitulŭ Nicodemŭ trăia încă, fiindŭ în capulŭ Tismeneĭ, de-multŭ unificate cu Vodița.

Éccĕ ce dice unŭ crisovŭ de atuncĭ :

„Eŭ Io. Mircea, marele voevodŭ şi auto„cratulŭ domnŭ allŭ tóteĭ țerre ungro-ro„mâne şi de peste munțĭ, încă şi allŭ țerre„lorŭ tătărescĭ, allŭ Amlaşuluĭ şi allŭ Făgă„raşuluĭ duce, şi allŭ banatuluĭ de Severinŭ „domnŭ, şi pe ambele laturĭ pe tótă Dună„rea pênĕ la Marea cea mare şi peste ora„şulŭ Silistria autocratŭ, dâ domnia-mea a„céstă poruncă domnéscă rugătoruluĭ dom„nieĭ melle *luĭ popŭ Nicodemŭ, ca neminĭ să „nu cutede a pĕscui în apa Tismeneĭ* etc.“ (482).

Inchiăiarea sună :

„A fostŭ acésta în annulŭ 6915 (1406), „cândŭ mĕ duceamŭ domnia-mea la Seve„rinŭ întru întĕlnirea regeluĭ, şi amŭ a„giunsŭ la monastire în 23 alle luĭ noembre „cu toțĭ egumeniĭ monastirescĭ şi cu toțĭ „boeriĭ etc“ (483).

fórte bine degia în *Indice topografico* allŭ luĭ *Constantinŭ Cantacuzinŭ*, reprodusŭ în *Del Chiaro, Istoria della Valachia*, Venezia, 1718, in-4.

(480) *Venelin.* 5 : „Ponezse az izse v Christa Boga blago„viernyi voevoda Vladislav, milostiî bozsĭeî gospodin v'sei „Vîgrovlachii, blagoizvolich po bozsĭemu nastavlenĭiu v'sta„viti monastyr na Voditzi v imia velikogo i bogonosnago An„donia, posluszav czestnago v inotziech Nikodima, paczezse „ôt gospodstvami exod i prilozsenĭe, a s kyr Nikodimoviem „trudom i togo bratii.“

(481) *Ibid.*, 6 : „Po smr'ti kyr Nikodimovie da niest niky „gospodar volen da postavi na miestie tom starieiszinî, ni „archierei, ni in kto, nî kako reczet kyr Nikodim i kako „oustavit. takozi da dr'zsît.“

(482) *Ib.*, 22 : „Davat gospodstvomi sĭe ôrizmo gospodst„vami molebniku gospodstvami popu Nikodimu, iako nikto „da se ne smieet pokusiti da lovit ribî po rietzie Tismienski.“

(483) *Ib.*, 23 : „I se byst v lieto 6915... gradîsczu mi gos„podstvumi k Sieverinu da se s'tanu s kralem, ta doidoch v „mona tir miesietza noemvriia v 23 s v'siemi egumeni mona„stirskiia i s v'siemi bolieri gospodstvami.“

Între 1360 — 1406, în cursŭ de vr'o cincĭ-decĭ de annĭ, în tóte actele Tismeneĭ şi Vodiţeĭ figurézǎ în permaninţǎ fericitulŭ Nicodemŭ, căruĭa'ĭ urmézǎ apoĭ în acéstǎ duplǎ egumeniǎ maĭ puţinŭ renumitulŭ Agatonŭ (484).

Verificatǎ documentalmente în privinţa cellorŭ doue monastirĭ întrunite, cronicuţa din Haţegŭ se susţine nu maĭ puţinŭ în respectulŭ Prislopuluĭ, allŭ pescereĭ de lôngǎ Giŭ şi allŭ schituluĭ dela Motru, décǎ nu prin testurĭ diplomatice, încaĭ cu agĭutorulŭ unorŭ fórte positive daturĭ de topografiǎ.

Pe la monastirea Motru, deşi edificatǎ în starea'ĭ actualǎ cu multŭ maĭ tărdiŭ, essistǎ totuşĭ pênĕ astǎ-dĭ o viiǎ numitǎ *a luĭ Nicodimŭ*, şi totŭ acollo se păstrézǎ din tatǎ în fiĭu tradiţiunea acelluĭ locŭ, unde se affla chilia sântuluĭ (485).

„Pe Giŭ în susŭ, pe mâneca Surtuculuĭ, — dice editorulŭ cronicuţeĭ nóstre, — se „formézǎ o insulǎ, în care se găssescŭ şi „astǎ-dĭ ruine, şi tradiţiunea spune cǎ aci „arŭ fi fostŭ o bisericǎ mare, ziditǎ înainte „de Radu-Negru“ (486); adecǎ, presuppunêndŭ ca în adevĕrŭ aşa sunǎ tradiţiunea, căcĭ chiarŭ în lipsǎ'ĭ nĭ-aru agĭunge ruinele, acea „bisericǎ mare“ se zidise anume sub fratele şi predecessorulŭ luĭ Radu-Negru, Vladislavŭ Bassarabŭ, atuncĭ cândŭ fericitulŭ Nicodemŭ venise în Muntenia.

In fine, o vorbǎ despre Haţegŭ.

După arrĕtarea vechilorŭ menee serbe şi a uneĭ cronice bulgare, loculŭ de nascere allŭ fericituluĭ Nicodemŭ a fostŭ oraşulŭ trans-danubianŭ Prilepŭ séŭ Prilipŭ (487), aşedatŭ nu departe de Ochrida între Albania şi Macedonia, şi allŭ căruĭa nume se póte pronunţa românesce Prislepŭ séŭ Prislopŭ prin intercalarea unuĭ *s*, întocmaĭ cumŭ din *lapis* se face *lespede*, séŭ precumŭ la vechiĭ Latinĭ se dicea *triresmos*, *dusmosus*, *cosmittere*, *poesnis*, în locŭ de *triremos*, *dumosus* etc. (488)

Este dérǒ maĭ multu decâtŭ naturalŭ, cǎ fericitulŭ Nicodemŭ va fi botezatu în calletoriǎ cu numele patrieĭ selle cellŭ ănteiŭ petecŭ de pămêntŭ, pe care a venitŭ sǎ se stabiléscǎ în străinĕtate (489).

Prislopulŭ din Haţegŭ e în tóta puterea cuvêntuluĭ o legitimǎ colonia nicodemianǎ a Prilepuluĭ din Macedo albania.

Cronicuţa ardelénǎ maĭ menţionézǎ încǎ sănţirea monastiriĭ Cozia sub marele Mircea:

„A doua lavrǎ Cozia Mircea-vodǎ o a biditŭ
„Şi sfântulŭ Nicodimu o a sfinţitŭ. . .“

(484) *Condica MS. a Tismeneĭ*, în Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ. — *Venelin*, 12 sqq., etc

(485) *Bucĭumulŭ*, l. cit., nota 4 — Cf. maĭ gĭosŭ nota 490.

(486) *Ibid*, nota 3. — Noĭ ne îndoĭmŭ cǎ tradiţiunea va fi menţionândŭ pe *Radu-Negru*, fiindŭ-cǎ rare-orĭ memoria poporuluĭ este atâtŭ de precisǎ, ci va fi dicêndŭ purŭ şi simplu: „din moşĭ din strămoşĭ“, érŭ editorulŭ va fi adausŭ apoĭ dela sine unŭ nume princiarŭ gratuitŭ, deşi potrivitŭ.

(487) *Martinov*, *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus*, Bruxellis, 1863, in-f, p. 326: „Prilep seu Prilepia civitas est „Serbiae, olim celeberrima regumque Serborum sedes. Haec „itaque urbs patria fuisse videtur Nicodemo, quem auctor a„nonymus Historiae Bulgariæ inter sanctos recenset, ordine „decimum sextum, et insuper vocat Prilepiensem et myro„bletam. Prilepia in Vlachiam migrasse ibique ad mortem „usque degisse testantur spelunca et sepulcrum sancti viri „qui etiamnum supersunt in monasterio Tismana. Est autem „hoc monasterium non procul a limitibus Hungro-Transyl„vaniae situm, quod anno 1366 absolvit Vlachiæ Voivoda „Radu seu Rudolphus.“ — De unde luat'a Martinov ciffra 1366? Ea se depărtézǎ de veritatea istoricǎ numaĭ dórǎ cu vr'o patru-cincĭ annĭ.

(488) *Diez*, *Grammatik der romanischen Sprachen*, Bonn, 1836, in-8, t. 1, p 266-7. — *Festus*, *De significatione verborum*, ed Dacerius, Amstelod., 1699, in-4. p 125: „Dusmoso in „loco apud Livium significat dumosum locum, antiqui enim „interserebant s litteram.“

(489) Vedĭ maĭ susŭ p. 59.

Acestŭ faptŭ n'are trebuinţă de confirmaţiune : fundatorulŭ Tismeneĭ fiindŭ lucéfĕrulŭ cleruluĭ munténŭ dintre 1360-1406, parteciparea'ĭ la consacrarea unuĭ lŏcaşŭ de importanţa Cozieĭ decurge ca o firéscă consecinţă.

Aşa dérŏ nu la 1215, după d. Bolliacŭ, şi nicĭ la 1313, după episcopulŭ Melchisedecŭ, ci anume între anniĭ 1360-1406, sub patru Bassarabĭ, dintre carĭ unulŭ a fostŭ adevĕratulŭ Radu-Negru, tatălŭ mareluĭ Mircea, trăia în Muntenia fericitulŭ Nicodemŭ, edificândŭ templurĭ peste templurĭ în totŭ lungulŭ banatuluĭ olténŭ, dela Haţegŭ pênĕ la Dunăre.

Pentru a completa şi a maĭ întări aceste daturĭ biografice, ni póte servi famósa călĕtoriă a luĭ Paulŭ de Aleppo, scrisă arabesce pe la 1657 şi cunnoscută d'o-cam-dată numaĭ după o traducere anglesă.

Ignorantŭ în culme, dérŭ observatorŭ fórte scrupulosŭ şi narratorŭ fórte veridicŭ, acestŭ Sirianŭ visitase, în societatea patriarculuĭ Macariŭ de Antiochia, aprópe tóte monastirile muntene, essaminândŭ cu attenţiune monumentele lorŭ şi cullegêndŭ tradiţiunile.

In privinţa petreceriĭ fericituluĭ Nicodemŭ la Motru, ellŭ se unesce pe deplinŭ cu relaţiunea cronicuţeĭ ardelene, cumŭ-că :

„Apoĭ s'a dusu în ţérră şi maĭ în între
„Pênĕ la apa ce se ḑice Motru,
„Acollo puţinu a conăcitŭ
„Şi după vremĭ monastire s'a ziditŭ".

Paulŭ de Aleppo ḑice :

„Monastirea Motru se consideră ca maĭ „vechiă decatŭ Tisména, căcĭ sântulŭ Nico„demŭ fusese cellŭ ânteĭu omŭ ce venise a „locui acollo într'o cuviósă solitudine, apu„cându-se a clădi o biserică, şi numaĭ cu „multŭ timpŭ maĭ în urmă totŭ dênsulŭ s'a „dusŭ de a ziditŭ Tisména" (490).

Dérŭ partea cea maĭ curiósă şi cea maĭ instructivă din narraţiunea luĭ Paulŭ de Aleppo, este viuéţa fericituluĭ Nicodemŭ, aşa după cumŭ ĭ-aŭ povestit'o călugĕriĭ.

Paulŭ de Aleppo ḑice :

„Nicodemŭ se născuse dintr'unŭ tată „Grecŭ, originarŭ din oraşulŭ Castoria, şi „dintr'o mumă Serbă. Fugêndŭ din casa pă„rinţilorŭ, ellŭ veni aci prin inspiraţiunea „unuĭ ângerŭ, carele'ĭ indică sub culmea „munteluĭ loculŭ cellŭ maĭ bunŭ prin abun„dinţa peraelorŭ(491). Attacândŭ stânca, ellŭ „îşĭ sfredeli singurŭ o chiliă, în care astă-ḑĭ „te poţĭ urca numaĭ cu agĭutorulŭ funilorŭ, şi „se vesti apoĭ prin minunĭ. Sossindŭ în ora„şulŭ Buda, reşedinţa regeluĭ ungurescŭ, şi „predicându-ĭ legea luĭ Cristŭ, principele ĭĭ „respunse : o să te credŭ, décă veĭ trece „intactŭ printr'unŭ mare focŭ, cu Evangeli„ulŭ şi cu vestmintele telle. Apprinḑêndu-se „foculŭ, sântulŭ a trecutŭ prin cllŭ, de'm„preună cu diaconulŭ seŭ. Atuncĭ regele „ĭ-a datŭ scumpe darurĭ, între carĭ treĭ„ḑecĭ de sate, şi ĭ-a maĭ accordatŭ marĭ „agĭutóre pentru construcţiunea acesteĭ mo„nastirĭ, la care Nicodemŭ cellŭ ânteĭu a „lucratŭ şi a rădicat'o. Nu maĭ puţinŭ şi „cnezulŭ serbescŭ Lazarŭ ĭ-a dăruitŭ unŭ „mare tĕrgŭ, cu şésse-ḑecĭ de sate împre-

(490) *The travels of Macarius*, II. 359 : „Motro runs close „by the convent, and supplies it with water. This convent is „reckoned be more ancient than that of Tetsimana : for St. „Nicodemus was the first person who came to live here in „holy retirement, and set about the erection of the church. „A long time afterwards, he went to build the convent ot „Tetsimana "

(491) „Running Waters" din Paulŭ de Aleppo corresponde cu „pişătórele" din cronicuţa dela Prislopŭ.

„gĭurŭ, érŭ domnulŭ munteneseŭ ĭ-a con-„feritŭ totŭ venitulŭ vamalŭ din cerculŭ mo-„nastiriĭ, pe lôngă maĭ multe alte darurĭ. „Regele ungurescŭ îĭ maĭ dede o grea ca-„delniță de argintŭ, care nĭ-a şi fostŭ aretată, „avêndŭ turnurĭ în forma castelluluĭ din „Buda..." (492)

In acéstă frumósă legendă monastică pre-domnesce elementulŭ curatŭ istoricŭ.

Castoria, de unde Paulŭ de Aleppo adduce pe tatălŭ sântuluĭ, se afflă puţinŭ maĭ spre sudŭ în aceĭa-şĭ regiune cu urbea Prilepŭ, adevĕrata patriă a fericituluĭ Nicodemŭ, încâtŭ nemicŭ nu póte fi maĭ firescŭ, decâtŭ unu Grecŭ Castoriotŭ venindŭ a se stabili în Prilepŭ şi căsătorindu-se cu o Serbă de acollo.

Scena foculuĭ celluĭ mare din Buda este negreşitŭ o fabulă, dérŭ acésta nu împedecă de a fi totuşĭ fórte documentală înalta pro-tecţiune, accordată monastiriĭ Tisména din partea regeluĭ de atuncĭ allŭ Ungarieĭ, îm-pĕratulŭ Sigismundŭ, dela care ea possedă maĭ multe crisóve de pe la anniĭ 1418 — 1420 assupra possessiuniĭ differitelorŭ pro-prietățĭ territoriale (493).

Tzarulŭ serbescŭ Lazarŭ'n'a datŭ ferici-tuluĭ Nicodemŭ „unŭ mare tĕrgu cu şésse-ḑecĭ de sate împregĭuru", dérŭ ce-va camŭ pe aprópe, căcĭ o diplomă dela despotulŭ Stefanŭ, fiĭulŭ acestuĭ principe, afflătóriă actualmente chĭarŭ în originalŭ în Archi-vulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ, cu datulŭ din 1391, indictionŭ 14, ḑice între altele:

„Amŭ eliberatŭ monastirile, dândŭ fie-„cariĭ dupre a sea demnitate, *între carĭ mo-„nastirĭ amŭ găsitŭ şi pe acelle din Ţérra-Ko-„mânéscă, ḑidite cu agĭutorulŭ* **tatăluĭ meŭ,** *„anume templulŭ Pré-curateĭ de D-ḑeŭ năs-„cĕtóreĭ la Tisména şi allŭ mareluĭ Antoniŭ „la Vodiţa. Şi aşa dérŏ metóşele lorŭ celle din „provincia domnieĭ melle fiindŭ agĭunse, ca „şi altele, la o desĕvêrşită uĭtare şi pustiire,* „m'amŭ milostivitŭ domnia mea de a le în-„noui şi, întărindu-le cu credinţa mea, a le „înapoia ḑisselorŭ monastirĭ, şi anume metó-„şele: Tribrodi, Hapovţi, Dragevţi, Cruşe-„viţa cu Duhovţi, Izvoreţu, Baricĭ, Bichinŭ, „Ponicva, Poporate; érŏ aceĭ ce au fostŭ „ómenĭ bisericescĭ maĭ 'nainte de pustiire, „orĭ-unde s'arŭ fi afflândŭ eĭ, séŭ în pamên-„tulŭ domnieĭ melle, séŭ la Ungurĭ, să mérgă „în libertate fie-şĭ-care la loculŭ seŭ, şi ne-„minĭ din dregetoriĭ domnieĭ melle să n'aĭbă „a-ĭ bântui séŭ a li lua ce-va, ci să fie scu-„tiţĭ de globaşĭ şi de tóte darile dregĕtorescĭ; „érŏ décă cine-va va fi fugitu din pamêntulŭ „domnieĭ melle la ţérra ungurésca séŭ în „Bulgaria, fie allŭ meŭ omŭ séŭ allŭ vre-

(492) *Loco cit.*, 352. „He ran away from his parents, and came to this place by the inspiration of an Angel, who pointed it out to him, under the summit of the mountain. as an eligible spot for the abundance of its running waters; and here, by scooping out the rock, he made himself a cell, to which you now ascend by the help of ropes, and performed great miracles. He went to the city of Bodom, the residence of the Crâl of Hungary, and preached to him the faith of Christ. The Crâl answered him: I will light up a great fire, and if you pass through it, with your robes and gospel unhurt, I will believe you The Saint did so: he passed through the fire, together with his Deacon, who all the while threw incense: and, for this, their belief in him was great. The Crâl gave him valuable gifts, among which were thirty villages; and he bestowed on him great means for the construction of this convent, which it was he who first laboured at and erected. The Kniaz Aazar, or Lazarus, at that time sovereign of the land of Servia, gave him a large city, with the sixty villages around it; and the Voivode of Wallachia made him a grant of all the customhouse dues within the circle of the convent, besides confering on him many other benefits. The Crâl above mentioned presented to him also a heavy silver thurible, in the shape of the castle of Bodom, with its towers, which was shewn to us."

(493) *Venelin*, 20-30.

„unuĭ dregĕtorŭ allŭ meŭ, şi va fi petrecutŭ „acollo treĭ annĭ, séŭ duoĭ, séŭ unulŭ, şi va „voi a se întórce în ḑissele sate bisericescĭ, „acella să fie liberŭ a veni, affară numaĭ de „ceĭ osânḑiţı pentru crimele următórĕ : décă „va fi lucratŭ contra domnieĭ melle, séŭ va „fi gefuitŭ pe dregĕtorulŭ meŭ, séŭ va fi „ucciḑaşŭ, séŭ furŭ de celle sacre, séŭ este „robŭ cumpĕratŭ cu pămêntŭ, séŭ răpitorŭ „de fecĭóră, unora ca acestia nu li se accórdă „libertatea aci făgăduită; érŏ de va fi cine-„va osânditŭ pentru o altŭ-felĭu de crimă, „atunci să-mĭ rapporteze despre ellŭ econo-„mulŭ ḑiseloru sate ca să-ĭ daŭ credinţa mea; „acestea tóte de maĭ susŭ se întărescŭ cu cre-„dinţa şi cu porunca domnieĭ melle, ca să fie „nestrămutate şi neclintite pentru *câtŭ timpŭ „va trăi popa kyr-Nicodemŭ*, precumŭ şi „după mórtea luĭ în toţĭ anniĭ viueţeĭ dom-„nieĭ melle, érŏ după reposarea domnieĭ „melle etc.“ (494)

Donaţiunea venituluĭ unorŭ vâme de peste Oltŭ este érŏşĭ unŭ faptŭ pe câtŭ se póte de autenticŭ, constatatŭ printr'o lungă seriă de diplome d'alle Tismeneĭ, începêndŭ dela Mircea cellŭ Mare şi pênĕ maĭ încóce, de carĭ sunt pline pachettele Archivuluĭ Statuluĭ şi vechia condică a acesteĭ monastirĭ (495).

Cadelniţa cea dăruită de către împĕratulŭ Sigismundŭ nu maĭ essistă, după cumŭ ne assicură d. Alessandru Odobescu, cellŭ maĭ profundŭ cunnoscĕtorŭ allŭ anticităţilorŭ plastice din România.

Maĭ pe scurtŭ, affară de miraculósa trecere prin rugŭ şi de essagerata ciffră a moşielorŭ, tóte celle-l'alte detaĭurĭ din legenda luĭ Nicodemŭ, aşa precumŭ nĭ-o transmitte Paulŭ de Aleppo, sunt de cea maĭ rigurósă veritate istorică.

O particularitate e fórte remarcabilă.

Tisména n'a conservatŭ nicĭ unŭ actŭ dela Radu-Negru, ci numaĭ dela fiĭu-seŭ Mircea cellŭ Mare; nicĭ unŭ actŭ dela tzarulŭ serbescŭ Lazarŭ, ci numaĭ dela successorulŭ seŭ Stefanŭ; nicĭ unŭ actŭ dela împĕratulŭ Sigismundŭ pênĕ la 1406, ci numaĭ dintr'o epocă degĭa după mórtea ferricituluĭ Nicodemŭ.

Şi totuşĭ se probéză documentalmente, chĭarŭ prin diplomele celle în fiinţă, cumŭ-că Tisména avusese crisóve dela Radu-Negru, dela tzarulŭ Lazarŭ, dela împĕratulŭ Sigismundŭ înainte de 1406.

Unde sunt elle şi ce s'aŭ făcutŭ?

Unica esplicaţiune possibilă a acestĕĭ disparițiunĭ din România a maĭ tuturorŭ actelorŭ din secolulŭ XIV, pe cândŭ celle din secolulŭ XV totŭ maĭ essistă, sunt resbellele esterne şi luptele intestine pe territoriulŭ munténŭ între 1380 — 1400.

Décă nu le putea păstra în miḑŭ-loculŭ turburăriĭ generale o quasi-cetate, unŭ stâncosŭ castellŭ ca monastirea Tisména, apoĭ cumŭ óre să nu le fi perdutŭ particolariĭ!

Éccĕ de ce dela Radu-Negru nu ni remâne maĭ nicĭ unŭ monumentŭ graficŭ, şi nicĭ măcarŭ dela primulŭ seŭ fiĭu Danŭ Bassarabŭ, fratele şi predecessorulŭ mareluĭ Mircea (496); érŭ dela acesta din urmă décă

(494) Veḑĭ originalulŭ în a mea *Archivă Istorică*, I, 1, 71.

(495) Unele s'aŭ şi publicatŭ în *Venelin*, 121; în *Archiva Istorică*, I, 1, 19; I, 1, 30; etc.

(496) Amiculŭ nostru d. Gr. N. Manu ne assicura într'o ḑi, cumŭ-că la Eforia Spitalelorŭ din Buccurescĭ s'arŭ fi afflândŭ unu crisovŭ slavicŭ originalŭ dela Danŭ, *fratele luĭ Mircea cellŭ Mare*. Graţiă amabilităţiĭ unuĭa dintre eforĭ, d. Gr. Cantacuzino, amŭ vĕḑutŭ actulŭ în cestiune, pe allŭ căruĭa dossŭ unŭ anonimŭ modernŭ a scrisŭ în adevĕrŭ următórea comică notiţă: „După cronologia ţerreĭ (?) acesta trebue să fie „Danŭ II (?!), predecessorulŭ şi frate maĭ mare allŭ luĭ Mircea

maĭ avemŭ căte ce-va, o buccată dintr'o sută, causa este mulţimea actelorŭ din îndelungata'ĭ domniă de aprópe patru-ḑecĭ de annĭ.

Ne întórcemŭ la fericitulŭ Nicodemu.

Mulţumită datelorŭ de maĭ susŭ, carriera părinteluĭ cellorŭ maĭ vechĭ monastirĭ muntene se reduce acumŭ la următórea schiţă.

Născutŭ pe la începutulŭ seculuĭ XIV de dincollo de Balcanĭ în urbea Prilepŭ, din tată Grecŭ şi mumă Serbă, ellŭ şĭ-a părăsitŭ părinţiĭ, îmbrăcândŭ haĭna monacală şi venindŭ pe la 1350 de dincóce de Dunăre în Muntenia, căriĭa'ĭ apparţinea atuncĭ, de'mpreună cu maĭ multe alte localităţĭ limitrofe din Ardélŭ, şi o parte din ţérra Haţeguluĭ (497).

Aci înfiinţéză mica monastire din Prislopŭ; apoĭ pogorîndu-se în munţiĭ Olteniei şi căutându-şĭ prin stânce şi pescere unŭ locŭ maĭ potrivitŭ pentru selbătecia traĭuluĭ monasticŭ, clădesce successivamente chilie, schiturĭ, biserice, monastirĭ, pe Giŭ, pe Motru, pe Vodiţa, pênĕ ce se stabilesce definitivŭ la Tisména.

Decisŭ a înălţa unŭ locaşŭ modelŭ, căllĕtoresce în drépta şi'n stânga, peste Carpaţĭ şi peste Istru, cerşindŭ şi obţinêndŭ bogate agĭutóre: în ţérră dela Bassarabĭ, în străinĕtate dela împeratulŭ Sigismundŭ din Ungaria şi dela tzarulŭ Lazarŭ din Serbia.

În fine, reuşindŭ în tóte, egumenesce în noua'ĭ creaţiune în cursŭ de vr'o patru decennie, sub Vladislavŭ Bassarabŭ, sub Radu Negru, sub Danŭ Bassarabŭ, sub Mircea cellŭ Mare, murindŭ centenarŭ după annulŭ 1406, şi remânêndŭ ca apostolŭ allŭ propagandeĭ evangelice nu numaĭ în memoria Românilorŭ, ci aprópe în a întregeĭ ortodossie.

Éccĕ totŭ!

Ba nu.

Paulŭ de Aleppo maĭ adaugă ce-va de o valóre superlativă, pe care noĭ totuşĭ cătŭ p'aci eramŭ să scăpâmŭ din vedere.

Pe la 1650 se afla încă la Tisména unŭ tesaurŭ paleograficŭ. a căruĭa posterióră perdere este una din celle maĭ dureróse pentru ceĭ dedaţĭ culturuĭ suvenirilorŭ naţionale.

Paulŭ de Aleppo ḑice :

„Amŭ vĕḑutŭ acollo unŭ anticŭ evange-„liarŭ, scrisŭ în Ungro-vlachia de propria „mână a sântuluĭ Nicodemŭ, cu nesce ca-„ractere de o fineţă admirabilă, în limba „slavică, pe o frumósă membrană, împodo-„bitŭ cu argintŭ, şi la finea volumuluĭ a-„vêndŭ datulŭ : 6912". (498)

Adecă : annulŭ 1404.

Repeţimŭ încă o dată : **1404**.

Preţiosulŭ autografŭ se va fi ascunḑêndŭ astă-ḑĭ unde-va în Russia séŭ în Austria, devenindŭ victimă a lacomilorŭ archeologĭ, de carĭ se însoţescŭ maĭ totŭ-d'a-una arma-

„I, şi a domnitŭ dela 1376—1382 (?? , érŭ după Aronŭ (!!) dela „1373 — 1398 (!!!)". Amŭ cititŭ crisovulŭ. Ellŭ n'are velétŭ. Totuşĭ după caractere paleografice, şi maĭ allesŭ după numile boerilorŭ din consiliulŭ domnescŭ: Coĭco logofĕtŭ, Balea paharnicŭ, etc., ellŭ este de pe la 1425, nu dela Danŭ fiĭulŭ luĭ Radu-Negru, ci dela Danŭ fiĭulŭ luĭ Danŭ, adecă nepotŭ de fiĭu allŭ luĭ Radu-Negru şi *nepotŭ de frate allŭ luĭ Mircea cellŭ Mare*; unŭ principe, dela care în Archivulŭ Statuluĭ se găssescŭ în originalŭ doue crisóve, unulŭ din 1424 şi altulŭ din 1430, ambele reproduse în a mea *Archivă Istorică*, I, 1, 19, 73.

(497) Veḑĭ maĭ susŭ § 1, notele 115 – 117.

(498) *The travels*, II, 353 : „the ancient Gospel, which he „wrote, with his own hand, in Hungary, in an admirable fine „character, in the Russian language, on handsome parch-„ment. It is embellished with silver, and at the end of the „book is the date, *Six thousand nine hundred and twelve*, so „that it is now two hundred and fifty three years old."

tele de invasiune în interessulŭ așa numiteĭ spolațiunĭ sciințifice. . .

In momentulŭ de a scri aceste rîndurĭ, d. Gr. G. Tocilescu ni attrage attențiunea assupra uneĭ publicațiunĭ etnografice bulgare, appărute la lumină d'abia de căte-va ḑille și'n care, resfoind'o la prima vedere, ne întimpină o antică balladă, relativă într'unŭ modŭ evidinte totŭ la fericitulŭ Nicodemŭ, deși nu'lŭ numesce.

Éccĕ subiectulŭ :

O cadână turcă, féta unuĭ puternicŭ emirŭ, ĭubindŭ pe unŭ vlădică bulgarŭ recurge la violință, îllŭ răpesce, îllŭ adduce într'o giamiă, îllŭ forțéză a îmbrățișa mahometismulŭ; dérŭ sântulŭ, pusŭ la strîmtóre, invócă pe Dumneḑeŭ, cerêndŭ „să'lŭ scape ca să mérgă *„în Țérra-Romănéscă, să facă acollo minunĭ, „să ḑidéscă în fie-care satŭ căte o biserică, érŭ „în orașe monastirĭ“* :

„Da si izlieznem ot tuka,
„Da si iotidem u Vlaszka,
„Da si s'tvorim cziudesa,
„Na 'sieko selo po tz'rkva,
„A u gradove manastyr“.

Dumneḑeŭ aude ruga; o terribilă furtună isbesce și culcă la pamêntŭ giamia de'mpreună cu toțĭ Turciĭ; vlădica fuge; affara'lŭ aștéptă diaconiĭ seĭ și'lŭ conducŭ departe, *„departe în Țérra-Romănéscă, unde ellŭ clă- „desce în fie-care satŭ căte o biserică, érŭ în „orașe monastirĭ, șĭ șĭ face o mare gloriă“* :

„Ta go na daliek otveli,
„Ta ie napravil po tz'rkva
„U Vlaszka na sieko sielo,
„A u gradove manastyr, —
„Goliema slava stanalo“ ! (499)

(499) *Czolakov, B'lgarskyi naroden sbornik*, Bolgrad. 1872, in-8, p. 343.

Acéstă frumósă balladă, care constituă partea așa ḑicêndŭ epică din biografia fericituluĭ Nicodemŭ, nu este fără legămêntŭ cu „fuga dela părințĭ“ din legenda luĭ Paulŭ de Aleppo : „he ran away from his parents“.

Încă o observațiune, și amŭ închiaiatŭ.

Noĭ numimŭ pe fundatorulŭ Tismeneĭ „sântŭ“, precumŭ îllŭ numesce Paulŭ de Aleppo, cronicuța din Hațegŭ, d. Bolliacŭ, episcopulŭ Melchisedecŭ etc.

Să se noteze însĕ că Româniĭ, națiunea cea maĭ puținŭ bigotă din lumea întrégă, nu l'aŭ canonisatŭ nicĭ o dată, precumŭ n'aŭ canonisatŭ absolutamente pe neminĭ, ci l'aŭ primitŭ, degia cu multŭ maĭ tărḑiŭ, sânțitŭ gata dela Bulgarĭ și dela Serbĭ, popórele celle maĭ darnice în materia paradisuluĭ.

In actele Tismeneĭ din seculiĭ XIV, XV, XVI, ellŭ este cunnoscutŭ, fără nicĭ o calificațiune de sanctitate, sub modestulŭ epitetŭ de „popŭ-Nicodemŭ“, ca și successorulŭ seŭ „popŭ-Agatonŭ“, luându-se cuvêntulŭ *popŭ* în întellesulŭ primitivŭ de *părinte*, πάππας, fie preutŭ, fie călugĕrŭ.

Abia în cărțile nóstre liturgice moderne îllŭ găssimŭ menționatŭ cu calificațiunea de : „Nicodimŭ *cellŭ sânțitŭ*“, după cumŭ ne informéză d. Dr. Barbu Constantinescu.

In „Vieuțele Sânțilorŭ“ (500), — nicĭ o vorbă!

Ne oprimŭ aci.

Amŭ demonstratŭ època fericituluĭ Nicodemŭ prin acte contimpurane și prin tradițiunĭ topografice.

Prin acte contimpurane pe prima liniă, și prin tradițiunĭ topografice numaĭ pe unŭ

(500) *Mitropolitŭ Dositeŭ, A synaxaruluĭ carte*, Iașĭ, 1685, în-f., o operă rarissimă în 2 tomĭ, din carĭ unulŭ în Biblioteca Publică din Iașĭ, altulŭ în Biblioteca Seminariuluĭ din Buccurescĭ, ambiĭ defectoșĭ.

planŭ secundarŭ, admittêndŭ pe aceste din urmă unicamente în mesura conformitățiĭ lorŭ cu celle de'nteĭu.

Actele contimpurane, adecă valabile prin propria lorŭ greutate, sunt :

1-o. Crisovulŭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ dintre 1360 — 1370;

2-o. Crisovulŭ principeluĭ serbescŭ Stefanŭ din 1391;

3-o. Crisovulŭ mareluĭ Mircea din 1406;

4-o. Evangeliarulŭ slavicŭ allŭ Tismeneĭ cu annulŭ 1404, etc.

Tradițiunile topografice, admissibile prin perfectulŭ lorŭ accordŭ cu acte contimpurane, sunt :

1-o. Legenda despre fundațiunea Prislopuluĭ;

2 o. Legenda dela Motru;

3-o. Legenda din Paulŭ de Aleppo;

4-o. Meneele serbe etc.

Resumatulŭ sinteticŭ este, că „Negru-vodă", a căruĭa mână dréptă a fostŭ fericitulŭ Nicodemŭ în spinósa trébă a organisăriĭ monastice a Munteniеĭ, şi maĭ allesŭ în creațiunea classiculuĭ lŏcaşŭ dela Tisména, e purŭ şi simplu : tatălŭ luĭ Mircea cellŭ Mare.

In istoriă, aşa după cumŭ o scriŭ ceĭ maĭ mulțĭ, s'a vĕḑutŭ câte o dată o bĭată litteră prefăcêndu-se într'unŭ importantŭ personagiŭ; şi adessea a trebuitŭ să trécă seсolĭ, pênĕ ce analisa critică să restabiléscă adevĕrulŭ, gonindŭ şi spulberândŭ bolnavele nĕluciriĭ.

Unŭ celebru filologŭ francesŭ a povestitŭ nu de-multŭ în sînulŭ Institutuluĭ o frumósă metamorfosă de acéstă natură.

Éccĕ-o.

Pe la 1034 împeratulŭ grecescŭ Mihailŭ IV disgrațiase pe unŭ metropolitŭ allŭ Tessaloniceĭ, numindŭ în locu-ĭ unŭ curatoru ad-interim, carele să administreze diocesea.

Relatândŭ acestŭ evenimentŭ, Bizantinulŭ Cedrenŭ califică pe funcționarulŭ imperialŭ προμηθεύς, căcĭ maĭ toțĭ scriitoriĭ grecĭ din evulŭ mediŭ, Gregora, Efremŭ, Frantze, etc., astŭ-felĭu chĭama ceĭa-ce se ḑice lătinesce *tutor*.

Prima edițiune a luĭ Cedrenŭ în loculŭ minusculeĭ π a pusŭ din negrigire pe maĭuscula Π, ca şi cândŭ arŭ fi numele propriŭ : Προμηθεύς.

Traducĕtorulu latinŭ a mersŭ şi maĭ departe, conferindŭ acestuĭ noŭ Prometeŭ, negreşitŭ fără voia luĭ Gioue, unŭ splendidŭ episcopatŭ : „episcopatum Prometheo commĭttit."

Lequien citesce testulŭ, consultă traducerea, şi nu se sfiesce a vĕrî pe fabulosulŭ Prometeŭ în lista archiepiscopilorŭ Tessaloniceĭ, accordându-ĭ cu gravitate anume fotolliulŭ treĭ-ḑecĭ-şi-şésselea după ordinea cronologică.

Vine Lebeau, apoĭ St.-Martin şi ceĭ-l'alțĭ istoriografĭ aĭ Bizanțiuluĭ, şi fie-care pe rôndŭ vorbesce cu o suffletéscă satisfacțiune despre „archiepiscopulŭ Prometeŭ."

Din buchi în episcopŭ, din episcopŭ în archiepiscopŭ, din archiepiscopŭ putea să devină patriarcŭ!

O litteră mică schimbându-se într'o litteră mare, nemicŭ maĭ multŭ decâtŭ atâta, a fostŭ în stare a zăpăci o grămadă de magistrale capete! (501)

Orĭ-cine se espune a brăsdui câmpulŭ istoricŭ fără a puté cunnósce însе-şĭ testurile în limbele lorŭ originale, fără a fi appro-

(501) *Brunet de Presle*, în *Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions*, nouv. série, t. 1, Paris, 1865, p. 169.

fundatŭ fontâne şi éróşĭ fontâne, fără a possede aptitudinea şi rebdarea de a le suppune una după alta celluĭ maĭ minuţiosŭ scrutinŭ, o să găsséscă şi ellŭ la totŭ passulŭ „archiepiscopĭ Prometeĭ“, întocmaĭ precumŭ la noĭ mostenitoriĭ luĭ Grecénu aŭ datŭ mereŭ de „Negru-vodă“, pe la 1215, pe la 1240, pe la 1290 etc.

Illustrulŭ criticŭ maghiarŭ Kemény a schiţatŭ cu o pénă de maĭstru următórea admirabilă genese a greşellelorŭ:

„Unulŭ scóte o supposiţiune; unŭ allŭ „douilea clădesce pe ea o teoriă; unu allŭ „treilea o consideră degia ca pe o veritate „recunnoscută, trage consecinţe şi maĭ anină „câte ce-va dela sine; unŭ allŭ patrulea maĭ „adaugă către celle adause; şi totŭ progres„sândŭ astŭ-felĭu într'o spiţă óre-cumŭ „genealogică, istoria trece pe nesimţite în „*longas errorum generationes*, pênĕ ce 'n „fine se rădică unŭ giganticŭ arbure, alle „căruĭ intrepide ramure, în locŭ de a „offeri obosituluĭ istoricŭ unŭ sicurŭ adă„postŭ şi unŭ vigurosŭ spriginŭ, îĭ storcŭ în „turmente picăture de sudóre“ (502)

Maĭ pe d'assupra, nu trebuĭa să uĭte că, pentru ca tortura sa fie în culme, ressarŭ apoĭ antagoniştĭ, carĭ te şi apostrofézа cu invective prin agrammate pamflete, simplu numaĭ de ciudă că nu-ĭ laşĭ să dórmă într'o lenevósă necombattere a unorŭ absurdităţĭ pretinse *patriotice!*

Amŭ assudatŭ şi noĭ, după vorba luĭ Kemény; înse cellŭ puţinŭ n'a maĭ remasŭ nicĭ o portiţă deschisă pentru basmele scóleĭ luĭ Grecénu!

Prin documente şi numaĭ prin documente, amŭ demonstratŭ că:

1-o. Tatălŭ mareluĭ Mircea se ḑicea Negru înainte de a fi agiunsŭ la domniă, şi chiarŭ după urcare pe tronŭ, deşi numele 'ĭ curatŭ princiarŭ este numaĭ Radu, precumŭ îllŭ chiamă totŭ-d'a-una în acte officiale fiiĭ şi nepoţiĭ seĭ;

2-o. Negru-vodă cellŭ cu titlulŭ de „duce allŭ Amlaşuluĭ“ este Radu, tatălŭ mareluĭ Mircea, cacĭ înainte de 1360 territoriulŭ amlaşénŭ nu apparţinea încă Munteniеĭ;

3-o. Negru-vodă fundatorŭ allŭ Tismeneĭ este Radu, tatălŭ mareluĭ Mircea, precumŭ dovedescŭ tóte crisóvele essistinţĭ alle acesteĭ monastirĭ;

4-o. Negru-vodă donatorŭ allŭ bisericeĭ din Callimanescĭ, devenită maĭ în urmă monastire dela Cozia, este Radu, tatălŭ mareluĭ Mircea, după cumŭ attestă o diplomă dela acesta din 1388;

5-o. Negru-vodă ctitorŭ primitivu allŭ Cotmeneĭ este Radu, tatălŭ mareluĭ Mircea, precumŭ arrétă însu-şĭ nepotulŭ seŭ Michaĭu Bassarabŭ într'unŭ actŭ din 1418;

6-o. Negru-vodă cellŭ cu monastirea dela Câmpu-lungŭ este Radu, tatălŭ mareluĭ Mircea, fiindŭ-că înainte de dênsulŭ, pe la 1350, nu era acollo decâtŭ o simplă biserică.

7-o. Negru-vodă, sub care se illustrase prin creaţiunĭ monastice fericitulŭ Nicodemŭ, este Radu, tatălŭ mareluĭ Mircea, de óră-ce acestŭ apostolŭ allŭ Munteniеĭ a trăitŭ anume între 1360—1406.

(502) *Ueber das Bisthum zu Bacow*, în *Kurz's Magazin*, II, 1: „Der Eine stellt die Muthmassung auf, der Zweite bauet „Meinungen darauf, der Dritte betrachtet sie schon als Wahr„heiten, macht Folgerungen daraus, und fügt noch ex pro„priis etwas dazu, der Vierte fügt dem Gefügten wieder Et„was bei, und indem dieses in einer gewissen genealogischen „Ordnung so fortgehet, übergehet endlich die Geschichte in „longas errorum generationes, bis endlich ein Riesenbaum „dastehet, dessen kühne Zweige, statt dem erschöpften Ge„schichtsforscher einen sichern Ruheplatz und festen An„haltspunkt zu gönnen, ihm nur qualvolle Schweisstropfen „erpressen“.

Maĭ pe scurtŭ, orĭ-unde Negru-vodă appare ca o personalitate reală, plastică, concretă, pênĕ şi 'n cupa cea cavallerĕscă de cincĭ litre descoperită de d. Bolliacŭ, ellŭ se identifică cu Radu, tatălŭ mareluĭ Mircea, classându-se cronologicesce nu maĭ susŭ, decâtŭ în intervallulŭ annilorŭ 1370 — 1380.

A'lŭ împinge cătră 1215 séŭ 1290 sub apoteosa de părinte allŭ Statuluĭ Munténŭ, a fostŭ opera ignorantismuluĭ logofeţescŭ şi călugĕrescŭ din epoca luĭ Mateiŭ Bassarabŭ.

In secolulŭ XVI teoriă *à-la-Grecénu* nu essista încă în România, şi éccĕ despre acésta o probă totŭ atâtŭ de documentală, ca şi lunga seriă a cellorŭ de maĭ susŭ.

Intre moşiele celle maĭ vechĭ alle monastiriĭ Tisména se afflă satulŭ Cumaniĭ, numitŭ dintru'nteĭu Vadulŭ Cumanilorŭ, situatŭ lôngă Dunare, actualmente în districtulŭ Dol-giuluĭ, pênĕ 'n secolulŭ XVIII făcêndŭ parte din territoriulŭ pe atuncĭ cu multŭ maĭ vastŭ allŭ Mehedinţilorŭ, numerândŭ astă-ḑĭ vr'o 400 case şi 2 biserice.

Crisovulŭ luĭ Mircea cellŭ Mare din 1387 ḑice fórte limpede :

„Intărimŭ monastiriĭ Tisména celle *date* „*de cătră sântŭ-reposatulŭ parinte allŭ dom-* „*nieĭ melle Iónŭ* **Radu**-*voevodŭ*, *satulŭ Va-* „*dulŭ Cumanilorŭ* cu gĭumĕtatea Toporneĭ „etc." (503)

Prin urmare, moşia Cumaniĭ este o donaţiune directă şi esclusivă dela Radu, tatălŭ mareluĭ Mircea.

Eĭ bine, unŭ crisovŭ din 28 aprile 1576 o recapitulézā în următorulŭ modŭ :

„Din graţia luĭ Dumneḑeŭ Iô. Alessandru, „vodă şi domnŭ allŭ tóteĭ ţerre ungro-române „etc. Dă domnia-mea acéstă poruncă a dom- „nieĭ melle sânteĭ monastirĭ, numite Tisména, „unde este templulŭ Addormiriĭ pré-sânteĭ, „curateĭ şi pré-binecuvêntateĭ stăpane născĕ- „tóreĭ de Dumneḑeŭ pururea-fecĭóreĭ Maria, „ca să-ĭ fie satulŭ numitŭ Cumaniĭ, carele „se afflă aprópe de Vidinŭ, cu totŭ hotarulŭ „şi cu balta, fiindŭ-că supra-menţionatulŭ „satŭ Cumaniĭ este moşia mŏnăstiriĭ, con- „firmată *încă din ḑillele reposatuluĭ* **Negru-** „**vodă**, érŭ acumŭ de curêndŭ a avutŭ sânta „monastire gĭudecată de'naintea domnieĭ „melle cu Pârvu, fiĭulŭ luĭ Cherbeleţŭ, pen- „tru susŭ-ḑisulŭ satŭ Cumaniĭ, affirmândŭ „Pârvu, cumŭ-că acestŭ satŭ este moşia luĭ, „remasă moştenire dela Cherbeleţŭ, şi decĭ „domnia-mea amŭ căutatŭ processulŭ *după* „*dreptate şi după legea dumneḑeéscă*, *cu toţĭ* „*onorabiliĭ consiliarĭ aĭ domnieĭ melle*, *şi amŭ* „*maĭ citilŭ domnia-mea şi crisovulŭ de întă-* „*rire dela reposatulŭ* **Negru-vodă**, veḑêndŭ „şi convingêndu-mĕ, că supra-menţionatulŭ „satŭ Cumaniĭ etc. (504)

(503) *Archiva istor.*, III, 192 : „potvr'zsdam prilozsenaa „ôt svietopoczivszago *rôditelie gospodstvami Iô Radula vo-* „*evodí*, selo Koumanskyi brod s polovina Toporna etc." — *Venelin*, 10.

(504) Archivulŭ Statuluĭ din Buccurescĭ, *actele Tismeneĭ legătura nr. 14* : „Milostiiu bozsieiu Iô Alixandru voevoda i gospodin V'soi zemle uggrôvlachiiskoe, syn velikago i priedobrago Mirczev voevodi, i anepseu Michnev voevoda, davat gospodstvomi sie povelenie gospodstvami svietoe monastirev zovemago Tismieni idezs est chram uspenie prie svietie czistie i prieblagoslovenie vladiczitze i bogoroditze prisno dievi Mariia, iakozs da mu est selo ezsse zovet Komanii ezs sut bliz kod Idin, v'si s's v'siem chotarôm i s's blatem, ponezs siiu viszimenitag selo Komanii bili sut za diedinô monastirev i ukrieplenie esczezse ôt pri dni pokoinag *Negrul voevoda*, a potom k'da est bil s'da a svietoe monastir ôna est mal prenie pried gospodstvami s's Pyrvul syn Kerbeletzov radi viszreczeno selo Komanii, i sitze priesz Pyrvul kako siiu selo Komanii ôni sut negov za diedinu, i est s'tvoren selo... basczinu emu ôt Kerbeletzu, i utem gospodstvomi gleda redu im po

Așa dérŏ Radu, tatălŭ mareluĭ Mircea, era cunnoscutŭ de vécurĭ sub numele seŭ ante-princiarŭ de *Negru*, înse pênĕ la grammaticiĭ luĭ Mateĭu Bassarabŭ nimenuĭ nu venĭa în minte de a'lŭ celebra ca pe „ânteĭu descăllecătorŭ“ allŭ Munteniеĭ, și cu atâtŭ maĭ puținŭ a'lŭ face să colindeze cu estractulŭ matricularŭ allŭ țerreĭ din secolŭ în secolŭ.

Acéstă descoperire era reservată istoricilorŭ allŭ-de stolniculŭ Socolŭ ot-Cornățenĭ!

La 1576: „*reposatulŭ Negru-vodă*“, nemicŭ maĭ multŭ decâtŭ atâta, după cumŭ vedemŭ în crisovulŭ de maĭ susŭ; la 1636 : „*bĕtrâ-„nulŭ și pré-milostivulŭ creștinŭ Radulŭ Ne-„gru voevodŭ, carele a fostŭ din începutŭ „descăllecătorŭ Țerreĭ Românescĭ*“ , după cumŭ sună inscripțiunile dela Câmpu-lungŭ.

Câtŭ de fecundu în floricelle a fostŭ șésse-ḑecenarulŭ spațiu dintre 1575—1636 !

Intru câtŭ Negru-vodă trece peste cadrulŭ strictamente istoricŭ allŭ luĭ Radu, tatălŭ mareluĭ Mircea, ellŭ devine unŭ obscurŭ mitŭ, o personificare tradițională a întreguluĭ némŭ allŭ Bass-*arabilorŭ*, o espressiune lessică a rebusuluĭ eraldicŭ allŭ cellorŭ treĭ capete *negre*, unŭ eponimŭ allŭ Statuluĭ Bass-*arabescŭ* : *Arabiă*, *Négră*-Cumaniă, Né*gră*-Tătariă, *Kara*-Iflak, Μαυροβλαχία etc., tóte astea amalgamate, maĭ allesŭ la Făgărășenĭ și la Muscellenĭ, cu memoria cuceririĭ regiuniĭ lorŭ de către unŭ banŭ allŭ Severinuluĭ, adecă unŭ Bass-*arabŭ* séŭ vodă-*Negru*, între anniĭ 1170—1210.

Numaĭ printr'o descompunere așa ḑicêndŭ chimică calitativă și cantitativă, recurgêndŭ la totŭ felĭulŭ de *reactive*, în fața cărora nu póte a nu se desmasca mincĭuna, noĭ amŭ reușitŭ a separa elementulŭ facticŭ de elementulŭ imaginarŭ, ambele din ce în ce maĭ fusionate în cursŭ de secolĭ.

Amŭ terminatŭ cestiunea legămêntuluĭ legendeĭ luĭ Negru-vodă cu numele bassarabicŭ; înse n'amŭ conchisŭ încă assupra natureĭ acestuĭa din urmă și celleĭ maĭ interessante a sellè manifestațiunĭ : *Arabia*.

Semnalarămŭ din capulŭ loculuĭ caracterulŭ eminamente poeticŭ allŭ epitetuluĭ de *Négră* în privința Munteniеĭ; unŭ epitetŭ, care nu numaĭ depinge o dinastiă, o națiune, o țérră întrégă printr'o culóre, adecă prin totŭ ce póte fi maĭ imaginativŭ, dérŭ merge cu fantasia, pe basea ademenitóreĭ assonanțe, pênĕ a gruppa lucrurile celle maĭ disparate : Bass-*arabia* și *Arabia*

Principalele monumente, în carĭ ne întîmpină acéstă nomenclatură, sunt érășĭ poetice, începêndŭ dela ballade slavice pênĕ la Cântulŭ Nibelungilorŭ.

Reputațiunea Românilorŭ din véculŭ de miḑŭ-locŭ de a fi *negri* și chiarŭ *Arabĭ* nu se mărginĭa înse numaĭ în sfera popórelorŭ învecinate, după cumŭ s'arŭ puté crede din câte amŭ spusŭ pênĕ aci.

Noĭ o găssimŭ totŭ pe atuncĭ tocmaĭ în Islandia, și ceĭa-ce 'ĭ nu maĭ puținŭ instructivŭ, o găssimŭ totŭ într'o fontână poetică.

Famosulŭ Snorre Sturlason, unulŭ din părințiĭ litteratureĭ scandinave, născutŭ la 1178 și mortŭ la 1241, în legenda Inglingasaga din Heimskringla nĭ-a lăssatŭ o prețiósă mențiune despre regiunile nóstre, după ideele pe ĭumĕtate mitologice alle căllĕtorilorŭ septentrionalĭ din acea epocă.

Éccĕ passagĭulŭ în traducere :

pravdu i po zakonu bozsiiu, s v'siemi czistitimi praviteliem gospodstvami, i esczezs procztach gospodstvomi i kniga pokoinag *Negrul voevoda* za ukrieplenie etc.“ — Cf. allŭ meŭ *Codice diplomaticŭ din* 1570—1580, în *Columna luĭ Traĭanŭ*, 1871, nr. 35, p 138.

„*Spre nordŭ de Marea-négră* se întinde „Sciţia cea mare séŭ frigurósă, în care sunt „o mulţime de ţerre vaste, o mulţime de „naţiunĭ minunate, o multime de felĭurĭ de „limbe; sunt acollo piticĭ, sunt uriaşĭ şi „sunt *ómenĭ negri.*"

Éccĕ şi testulŭ islandesŭ:

„*En nordan at Svartahafi* gengr Svìdjót „en mikla eda hin kalda. I Svìdjót eru stór- „hèrud mörg, ok margskonar tjódir undar- „ligar ok margar tùngur; tar eru dvergar „ok risar ok *blâmenn*" (505).

Să se noteze, că acella-şĭ cuvêntŭ *Blâmenn*, adecă *ómenĭ negri*, desémnă totŭ-d'a-una în opera luĭ Snorre Sturlason şi pe *Arabiĭ* din Asia.

In acestŭ modŭ o sagă scandinavă din Oceanulŭ Îngliăţatŭ, ca şi Nibelungenlied allŭ Germanilorŭ dela sudŭ, ca şi cântecele eroice trans-danubiane alle Serbilorŭ şi Bulgarilorŭ, ş'apoĭ totŭ în secoliĭ XII-XIII, numesce pămêntulŭ Bassarabilorŭ: *Arabiă.*

Precisarea ţermuluĭ nordicŭ allŭ Pontuluĭ: „en nordan at Svartahafi", nu permitte nicĭ o îndouélă.

Cu acestŭ datŭ în mână, putemŭ enumera acumŭ într'o listă completă tóte sorginţile poetice din evulŭ mediŭ, în carĭ occurge d'o-potrivă *arabisarea* Românieĭ din causa Bass-*arabilorŭ*:

1-o. Rebusulŭ eraldicŭ allŭ capetelorŭ negre;

2-o. Ballade serbe;

3-o. Ballade bulgare;

4-o. Cântulŭ Nibelungilorŭ;

5-o. Mitulŭ luĭ Negru-vodă;

6-o. Heimskrìngla luĭ Snorre Sturlason.

(505) *Rafn, Antiquités russes d'après les monuments des anciens Scandinaves,* Copenhague, 1850, in-4, t. 1, p. 245-6.

Sunt óre destulle?

Maĭ la valle o să maĭ adăugâmŭ catră acella-şĭ ciclu poeticŭ interessanta legendă despre movila *Răbiiă*...

Pentru ca negrismulŭ Muntenilorŭ să fi pututŭ străbatte între anniĭ 1170-1240 pênĕ în fundulŭ Islandieĭ, la marginea criveţénă a lumiĭ vechĭ în cĭocnire cu marginea criveţénă a lumiĭ noue, ellŭ cată să fostŭ fórte respăndită cu multŭ maĭ de 'nainte şi cu multŭ maĭ încollo de banatulŭ propriŭ ḑisŭ allŭ Severinuluĭ.

Ceĭa-ce distinge orĭ-ce creaţiune poetică, fie ea cultă séŭ poporană, este o semi-obscuritate: „poesia consistă în raḑe de sóre pintre aburĭ matinalĭ", după sublima definiţiune a luĭ Göthe:

„Aus Morgenduft gewebt und Sonnenklarheit" (506).

Şeḑêndŭ la gurele Dunariĭ, Ovidiŭ credea că se află în vecinĕtatea Caucasuluĭ:

„Jazyges et Colchi Metereaque turba, Getæque,
„Danubii mediis vix prohibentur aquis" (507).

Éccĕ ce se chĭamă o geografiă poetică!

Epitetulŭ de *Négră* séŭ de *Arabiă*, deşi isvorîtŭ din Oltenia, totuşĭ nu se putea restrînge în îngustulŭ cercŭ allŭ ţerreĭ Bassarabilorŭ, ci trebuĭa să îmbrăţişeze cu 'ncetulŭ în închipuirea popórelorŭ o zonă óre-care, o întindere maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ confusă, unŭ κλίμαξ. lungindu-se în susŭ şi 'n gĭosŭ affară din sfera Munternieĭ.

Acéstă necessitate logică se póte verifica prin fapte.

Amŭ urmăritŭ pênĕ acumŭ, în ce modŭ numele Bassarabieĭ, derivatŭ dela străve-

(506) *Lieder*, dedicaţiunea, în *Sämmtliche Werke*, Stuttg., 1863, t. 1. p. 8. — D. *Xenopolŭ, Ce-va despre litteratura poporană*, în *Columna luĭ Traianŭ*, 1872, p. 215, a espresŭ fórte bine aceĭa-şĭ ideă.

(507) *Trist.*, II, vers. 161-2.

chia dinastiă olténă, scurtându se de'nteiŭ în *Arabiă* şi traducêndu-se apoĭ prin *Négră*, a datŭ successiva nascere uneĭ variate nomenclature, sub care întréga Daciă dunărénă a devenitŭ cunnoscută în cursulŭ evuluĭ mediŭ Slavilorŭ, Grecilorŭ, Maghiarilorŭ, Turcilorŭ, Germanilorŭ, Scandinavilorŭ: *Araby*, *Tzrni-Arabi*, *Nigra-Cumania*, *Tzrni-Tatari*, *Kara-iflak*, Μαυροβλαχία, *Kara-bogdan* etc.

Acéstă *négră* planetă, ca să ni fie permisŭ a ne esprime astŭ-feliŭ, şĭ-a creatŭ şi nu putea să nu'şĭ creeze împregĭurŭ, din propria'ĭ îndelungată respiraţiune, ca unŭ feliŭ de atmosferă, împresurândŭ căte unŭ brâŭ de spaţiŭ peste Carpaţĭ şi peste Dunăre, ba chĭarŭ şi peste gurele grandiosuluĭ fluviŭ: la nordŭ o *négră*-Ungariă, la sudŭ o *négră*-Bulgariă, la resăritŭ o Mare-*négră*.

Şi să se observe bine unŭ puntŭ essenţialŭ: nu tótă Ungaria era *négră*, ci numaĭ Transsilvania; nu tótă Bulgaria era *négră*, ci numaĭ acea danubiană; nu totŭ Pontulŭ era *negru*, ci numaĭ ţermulŭ seŭ nordŭ-vesticŭ; maĭ pe scurtŭ, nu era *negru* decâtŭ ceĭa-ce sė apropia maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ de *Négra-Românió*.

Impĕratulŭ Constantinŭ Porfirogenetŭ, petrecutŭ o gĭumĕtate de secolŭ pe tronulŭ constantinopolitanŭ, dela annulu 912 pênĕ la annulŭ 959, încâtŭ neminĭ nu cunnoscea maĭ affundŭ pe to'ĭ veciniĭ ImperiuluĭBizantinŭ, ni spune în doue locurĭ, că o parte a Bulgarieĭ se chiăma *négră*: μαύρη.

Cuvintele autoruluĭ imperialŭ sunt susceptibile de a fi interpretate în următórele patru modurĭ:

1-o. Uniĭ credŭ, că Μαυροβουλγαρία coincidă cu antica Mesiă (508), adecă o provinciă, care se limita la nordŭ cu Dunărea, la sudŭ cu Balcaniĭ, la ressăritŭ cu Pontulŭ şi la appusŭ cu fluviele Drinŭ şi Sava, ceĭa-ce îmbrăţişéză nu numaĭ Bulgaria, dérŭ încă şi Serbia (509).

2-o. Alţiĭ reducŭ Μαυροβουλγαρία la Bulgaria strictamente istriană (510), adecă Dobrogĭa de astă-ḑĭ şi teritoriulŭ maĭ spre appusŭ în direcţiunea Vidinuluĭ.

3-o. Celebrulŭ Du Cange identifică Μαυροβουλγαρία cu Moldova: „*Cara-bogdania*, vraisemblablement la mesme province qui est „nommée *Nigra Bulgaria*" (511).

4-o. In fine Danesulŭ Suhm, luându-se după Du Cange, dérŭ maĭ puţinŭ esclusivŭ, ḑice într'unŭ locŭ: „Nu se póte contesta, „cumŭ-că împeratulŭ Constantinŭ înţellegea „sub Négra-Bulgariă, de nu pe Bulgaria de „acumŭ, apoĭ Bugiaculŭ şi Moldova, cu atâtŭ „maĭ multŭ că acéstă din urmă pênĕ în momentulŭ de faţă se chĭamă Négră-Bogda„niă" (512).

Astŭ-felĭu Suhm şi Du Cange dibuĭaŭ de pe atuncĭ o obscură înrudire între Μαυροβουλγαρία şi Μαυροβλαχία, deşi nu scieaŭ nemicŭ şi într'o mare parte nu puteaŭ încă să scie ne-

(508) *Thunmann*, *Untersuchungen*, 102: „das Mösische Bulgarien heisst das schwarze".

(509) *Forbiger*, *Handbuch der alten Geographie*, Leipzig, 1848, in-8, t. 3, p. 1088: „so dass sie das heutigen Servien und Bulgarien umfasste".

(510) *Neumann*, *Die Völker des südlichen Russlands*, Leipzig, 1847, in-8, p. 106: „Die *Donau-Bulgaren* wurden die schwarzen genannt".

(511) *Histoire de l'empire de Constantinople*, Paris, 1657, in-f, p 303.

(512) Noĭ cunnóscemŭ pe *Suhm* după traducerea russă: *Istoriczeskoe rassuzdenie o Chazarach*, Moskva, 1846, in-8, p. 46: „Dolzno soznatsia, czto imperator Konstantin ponimaet pod Czernoiu Bolgariei ili nynieszniuiu Bolgariu, ili „Bessarabiu i Moldaviu, iz koich posliedniaia nazyvaetsia i „teper escze Kara-bogdau, to est Czernaia Bogdania".

micŭ despre Bass-*arabiă*, *Négră*-Tătariă, *Négră* Cumaniă etc.!

Ceĭa-ce 'ĭ îndemna a căuta Négra-Bulgariă pe ambiĭ ţermĭ aĭ Dunăriĭ, nu numaĭ spre sudŭ, dérŭ şi spre nordŭ de gurele fluviuluĭ, este anume mărturia luĭ Porfirogenetŭ, cumŭ-că astă regiune amenința hotarele Chazarieĭ, care afflându-se peste Nistru, camŭ totŭ pênĕ acollo trebuĭa să se fi întindêndŭ şi Μαυροβουλγαρία.

Orĭ-care din aceste interpretaţiunĭ arŭ fi admisă, fondulŭ communŭ este, că *Négra*-Bulgariă a luĭ Porfirogenetŭ se învecina printr'o cóstă cu multipla *negrélă* a ţerreĭ Bass-*arabilorŭ*.

Călugĕrulŭ Nestorŭ, patriarculŭ cronicarilorŭ slavĭ, trăitorŭ între 1056 — 1116, prin urmare numaĭ cu unŭ secolŭ posteriorŭ luĭ Porfirogenetŭ, reproduce în totalitate unŭ actŭ internaţionalŭ între Ruşĭ şi Grecĭ din annulŭ 945, prin care ceĭ de 'nteiŭ se obligă a nu îngĕdui *Negrilorŭ*-Bulgarĭ de a face incursiunĭ în ţérra Chersonuluĭ (513), adecă peste Nistru, ceĭa-ce confirmă în modulŭ cellŭ maĭ strălucitŭ opiniunea că Μαυροβουλγαρία se întindea întru cătŭ-va şi assupra malluluĭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ.

După combinaţiunea cea maĭ sobră între testulŭ luĭ Porfirogenetŭ şi documentulŭ din Nestorŭ, ambele de pe la 950 şi ambele specificândŭ prossimitatea Negreĭ-Bulgarie anume de regiunile Russieĭ meridionale, noĭ putemŭ conchide cu cea maĭ perfectă legitimitate, că Μαυροβουλγαρία séŭ *Czerno-bolgaria* copprindea în secolulŭ X întregulŭ littoralŭ marinŭ formatŭ prin întrunirea Dobrogiĭ cu ce-va din Bugĭacŭ, de unde, avêndŭ la disposiţiune Pontulŭ şi gurele Dunăriĭ, îĭ era fórte lesne a supĕra Chazaria şi Chersonulŭ nu numaĭ pe uscatŭ, ci maĭ cu sémă pe apă.

Conclusiunea nóstră devine cu atâtŭ maĭ evidinte, cu cătŭ Porfirogenetŭ ellŭ-însuşĭ, descriêndŭ într'unŭ locŭ navigaţiunea pontică a Ruşilorŭ, ni arrétă gurele Dunăriĭ ca intercluse în territoriulŭ bulgarŭ (514), érŭ într'unŭ altŭ passagiŭ, vorbindŭ despre aşedămintele Pecenegilorŭ maĭ susŭ de Bulgaria în direcţiunea Russieĭ, menţionéză Nistrulŭ, Niprulŭ şi apele maĭ mĕnunte, dérŭ nicĭ unŭ cuvêntŭ de Danubiŭ (515); remâne totuşĭ nu maĭ puţinŭ certŭ, cumŭ-că pe mallulŭ nordicŭ allŭ fluviuluĭ dominaţiunea bulgară se confunda cu acea pecenegă, séŭ cellŭ puţinŭ limitele lorŭ respective eraŭ fórte reŭ determinate (516), încătŭ într'unŭ modŭ decisivŭ se póte pune pe séma Μαυροβλαχίας numaĭ Dobrogĭa, care singură se desemnéză limpede, cu puntulŭ pe *ι*, în relaţiunile concordanţĭ alle luĭ Profirogenetŭ şi Nestorŭ.

Suhm presuppune, că aşa numiţiĭ Negri-Bulgarĭ arŭ fi fostŭ Româniĭ, basându-se pe déssa identificare a Vlachilorŭ şi Bulgari-

(513) *Chronicon Nestoris*, ed. Miklosich, 24: „prichodiat „*Czernii Bolgare* i voiuiut v stranie Korsunstiei, velim knia„ziu Rus'skomu da ich ne pusczaet pakostit stranie toi." — Să punemŭ allăturĭ pe Porfirogenetŭ, *De administrando Imperio*, ed. Bekker, Bonnae, 1840 in-8, p. 81, cap. 12: „Περὶ της „μαύρης Βουλγαρίας καὶ Χαξαρίας· Ὅτι καὶ ἡ μαύρη λεγομένη Βουλγα„ρία δύναται τοῖς Χαζάροις πολεμεῖν" — *Ib.*, p. 180, cap. 42: „ὁ „Δάναπρις ποταμός, ἐξ οὗ καὶ οἱ Ῥῶς διέρχονται πρός τε τὴν μαύρην „Βουλγαρίαν."

(514) *Op. cit.*, p. 79, cap. 9: „ἀλλὰ τὴν τῆς Βουλγαρίας γῆν ἐνδυσάμενοι εἰς τὸ τοῦ Δανουβίου στόμιον ἔρχοντοι".

(515) *Ibid.*, p. 73, cap. 8: „ὅτι καὶ εἰς τὸ μέρος τῆς Βουλγαρίας καθέζεται λαὸς τῶν Πατζιναχιτῶν ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ Δάναπρι καὶ τοῦ Δάναστρι καὶ τῶν ἑτέρων τῶν 'εκεῖσε ὄντων ποταμῶν".

(516) *Ib.*, p. 166, cap. 37; p. 177, cap. 42 etc. — Despre Pecenegĭ vomŭ avé a vorbi pe largŭ în Capulŭ II.

lorŭ în scriitoriĭ din evulŭ mediŭ (517); noĭ înse n'o putemŭ affirma, neavêndŭ la mână absolutamente nicĭ o probă destullŭ de solidă.

Din contra, însuşĭ Porfirogenetŭ ni spune fórte clarŭ, că 'n secolulŭ X în totŭ spaţiulŭ dintre Nistru şi gurele Dunăriĭ nu maĭ essista decâtŭ abia o vagă suvenire de a fi locuitŭ acollo óre-cândŭ Romaniĭ (518), ceïace indică o completă retragere a elementuluĭ românŭ spre munţĭ în faţa barbarismuluí reversatŭ pe câmpiă, érŭ maĭ allesŭ vechïa'ĭ dispariţiune din laturea de totŭ descoperită a Bugiaculuĭ.

In epoca imperatuluĭ Constantinŭ numaĭ Oltenia, numaĭ pămêntulŭ Bassarabilorŭ, numaĭ regiunea începêndŭ dela *Pons Aluti*, séŭ chïarŭ dela Siretŭ, şi pênĕ la *Pons Trajani* dela Severinŭ, remăsese în Dacia uniculŭ adăpostŭ curatŭ românŭ, unde n'a pututŭ pĕtrunde potopulŭ glótelorŭ slave şi fino-mongole.

Unguriĭ, ḑice Porfirogenetŭ, domnescŭ din puntea luĭ Traianŭ spre occidinte, adecă dela Temeşiana în susŭ (519); Pecenegiĭ, ḑice totŭ dênsulŭ, domnescŭ din Siretŭ spre oriinte, adecă dela Moldova în susŭ (520); ce dérŏ se maĭ face cu intermediulŭ dintre Severinŭ şi Siretŭ, unde noĭ nu vedemŭ, unde nu ni se arrétă nicĭ Ungurĭ, nicĭ Pecenegĭ?

Acollo, érŭ maĭ cu sémă între Oltŭ şi munţiĭ Banatuluĭ, acollo şi numaĭ acollo domnïaŭ în largulŭ lorŭ Româniĭ, şi întréga carte *De administrando Imperio*, atâtŭ de avută în detaïurĭ, nu ḑăresce acollo şi numaĭ acollo nicĭ o umbră de barbarŭ!

Profundulŭ Suhm fusese primulŭ şi pênĕ acumŭ uniculŭ, carele a surprinsŭ acéstă caracteristică particularitate, deşi nu sciea cumŭ să şĭ-o esplice.

Intr'una din dissertaţiunile selle ellŭ observă:

„După împĕratulŭ Constantinŭ ţérra Pe-„cenegilorŭ se întindea în lungulŭ Dunăriĭ „pênĕ la apa Oltŭ; apoĭ dela Oltŭ pênĕ la „hotarele Ungarieĭ era unŭ intervallŭ de „patru ḑille de drumŭ; arŭ urma dérŏ că „Oltenia va fi fostŭ pustiă“ (521).

Suhm committe o erróre incidentală.

Fruntaria appusséнă a Pecenegieĭ după Porfirogenetŭ nu este Oltulŭ, ci Siretulŭ, căcĭ ellŭ ḑice: „fluviele din acéstă ţérră sunt ăn-„teiŭ Baruchŭ, allŭ douilea Cubu, allŭ tre-„ilea Trullŭ, allŭ patrulea Brutŭ, allŭ cin-„cilea Seretŭ“ (522).

(517) *Loco cit.*: „Bolgarieiu nazyvaet on (Konstantin) ee, „vieroiatno, potomu czto v nei zsili Vlachi, kotorych nieko-„torye pisateli smieszivali s Bolgarami“.

(518) *Op. cit.*, p. 167, cap. 37: „ἐν αὐτοῖς δὲ τοῖς τῶν παλαιο-„κάστρων κτίσμασιν εὑρίσκονται καὶ ἐκκλησιῶν γνωρίσματά τινα καὶ „σταυροὶ λαξευτοὶ εἰς λίθους πορίνους. ὅθεν καί τινες παράδοσιν ἔχουσιν „ὡς Ῥωμαῖοί ποτε τὰς κατοικίας εἶχον ἐκεῖσε.“—Aci prin Ῥωμαῖοι se înţellegŭ Romaniĭ, nu Greciĭ, pe carĭ Porfirogenetŭ îĭ numesce în passage etnice totŭ-d'a-una Γραικοί, bună-óră p. 217, cap. 49 etc.

(519) *Ib.*, p. 173 cap. 40: „ἡ τοῦ βασιλέως Τραϊανοῦ γέφυρα „κατὰ τὴν τῆς Τουρκίας ἀρχήν“. — Despre Τουρκία, ca numele Ungarieĭ în scriitoriĭ bizantinĭ, veḑĭ *Stritter*, t. 3, *Ungrica*.

(520) Maĭ gïosŭ nota 522.

(521) *Om Patzinakerne*, în *Skrifter, som udi det Kiöbenhavnske Selskab* etc., t. x, §. 7— Noĭ cunnóscemŭ numaĭ traducerea russă: *Istoriczeskoe rassuzsdenïe o Patzinakach*, Moskva, 1846, în-8, p. 14—15: „Zemlia Patzinakov naczi-„nalas pri vpadenii Dunaia v Czernoe more, prostiralas potom „vdol Dunaia do rieki Aluty, odnakozs tak. czto mezsdu neiu „i Dunaem nachodilos prostranstvo na poldnia iezdy ili na „tri mili pustym, dlia bezopasnosti zsitelei ot napadenia so „storony Bulgarov; potom prostiralas zemlia ich na siever „po teczeniiu rieki Aluty, a ot neí do Turtzii ili Vengrii „bylo czetyre dnia iezdy ili 24 mili, po kakomu sczisleniiu, „czast Valachii ot Aluty do Vengrii i poczti vse Sedmigra-„die (?) *dolzsenstvovali lezsat pustymi*“.

(522) *Op. cit.*, p 171, cap. 38: „ποταμὸς πρῶτος ὁ καλούμενος „Βαρούχ, ποταμὸς δεύτερος ὁ καλούμενος Κουβου, ποταμὸς τρίτος ὁ „καλούμενος Τροῦλλος, ποταμὸς τέταρτος ὁ καλούμενος Βροῦτος, „ποταμὸς πέμπτος ὁ καλούμενος Σέρετος“.

Plecândŭ din oriinte spre occidinte, aceste rîurĭ sunt :

1-o. Baruchŭ, Βορυσθένης, Nipru ;

2-o. Cubu, Κουβοῦ, maĭ correctŭ Βου-κοῦ, Bugu séŭ Bogŭ ;

3-o. Trullŭ, Τύρας, turcesce Turla, în atlantele catalanŭ din evulŭ mediŭ Tuila, Nistru ;

4-o. Brutŭ, Βροῦτος, Prutŭ ;

5-o. Seretŭ, Σέρετος, Siretŭ.

Prin urmare, întregulŭ spaţiŭ dela Siretŭ şi pênĕ la Podulŭ luĭ Traĭanŭ, dérŭ negreşitŭ maĭ în speciă firésca cetate a Olteniei, era deşértă, înse nu într'unŭ înţellesŭ absolutŭ, precumŭ se părea luĭ Suhm, ci numaĭ în privinţa barbarilorŭ.

Nemicŭ nu póte fi maĭ preţiosŭ şi maĭ eocinte, ca acéstă tacită mărturiă a luĭ Porfirogenetŭ despre nebarbarisarea Olteniei în secolulŭ X!

Aci stăpânĭaŭ Bassarabiĭ.

Nu este trebuinţă de a face Românĭ pe Negriĭ-Bulgarĭ, fiindŭ de agĭunsŭ că eĭ se afflaŭ în vecinĕtate, séŭ maĭ bine ḑicêndŭ gravitaŭ în cerculŭ atmosfericŭ allŭ puterniculuĭ banatŭ de Severinŭ, de unde li şi venĭa nuanţa de *negri*.

În secolulŭ X numaĭ Dobrogĭa şi vr'unŭ petecŭ nedefinitŭ din Bugĭacŭ se chiămaŭ Négră-Bulgariă prin apropiare cu Négra-Româniă; peste treĭ secolĭ înse, după ce Mesia întrégă se bass-*arabiḑase* degia maĭ d'adreptulŭ sub gloriósa dinastiă română a Assanilorŭ, ceĭ-l'alţĭ Slavĭ trans-danubianĭ aŭ începutŭ a numi *Negri* pe toţĭ Bulgariĭ fără deosebire : „Tzrni-Bugari", precumŭ amŭ constatat'o în balladele poporane serbe din Bessonov (523).

(523) Veḑĭ maĭ susŭ pag 101—102.

In interessulŭ essactităţiĭ critice este importantŭ a nu perde din vedere acéstă distincţiune cronologică :

1-o. *Negréţa* totală a Bulgarieĭ datéză dela annulŭ 1200 încóce ;

2-o. *Negréţa* parţială a territoriuluĭ de lôngă gurele Dunăriĭ îĭ precede cu maĭ mulţĭ secolĭ, cellŭ puţinŭ de pe la annulŭ 950.

Călugĕrulŭ Nestorŭ, pe care l'amŭ vĕḑutŭ mergêndŭ braţŭ la braţŭ cu imperatulŭ Constantinŭ Porfirogenetŭ în cestiunea *Negreĭ Bulgarie*, nĭ-a maĭ lăssatŭ totŭ dênsulŭ unŭ passagiŭ despre *Negriĭ-Ungurĭ*, ḑicêndŭ că pe la 900 eĭ trecură lôngă Kiev, de unde aŭ păşitŭ apoĭ maĭ departe spre Carpaţĭ.

Cuvintele cronicaruluĭ russŭ aŭ remasŭ o enigmă, şi enigmă arŭ remâné pentru totŭ-d'a-una, décă nu nĭ-arŭ veni în agĭutorŭ unŭ altŭ scriitorŭ contimpurénŭ, şi chĭarŭ ce-va maĭ vechĭu, deşi fórte puţinŭ cunnoscutŭ în genere, érŭ istoricilorŭ slavĭ nicĭ de cumŭ (524).

Călugĕrulŭ francesŭ Ademarŭ de Chabanne scriea pe la 1020 (525).

Aşa dérŏ posteriorŭ luĭ Porfirogenetŭ, este totuşĭ anteriorŭ luĭ Nestorŭ.

Vorbindŭ despre cucerirea Transilvanieĭ de către regele maghiarŭ Sântulŭ Stefanŭ, ellŭ ḑice :

„Pornindŭ resbellŭ assupra *Negreĭ-Un-* „*garie*, a reuşitŭ atâtŭ prin forţă, cumŭ „şi prin frică şi amorŭ, a o întórce tótă la „credinţa cea adevĕrată".

(524) *Karamzin*, t. 1, nota 302.

(525) Veḑĭ despre ellŭ *Fabricius*, *Bibliotheca Latina*, ed. Mansi, Florentiae, 1858, in-8, t 1, p. 14, şi *Potthast*, *Bibliotheca historica medii aevi*, Berolini, 1862, p. 102, art Ademarus Chabannensis.

Éccĕ şi testulŭ :

„Stephanus etiam rex Ungriae bello ap-„petens *Ungriam Nigram*, tam vi, quam „timore et amore, ad fidem veritatis totam „illam terram convertere meruit“ (526).

Istoriciĭ maghiarĭ vedeaŭ fórte bine, că e vorba de Transsilvania, dérŭ nu puteaŭ precepe, că de ce adecă ea să fie *négră.*

„Este vr'o erróre!“ esclamă Pray (527).

„Reŭ şi fără calle!“ maĭ adaugă Katona (528).

Şi totuşĭ Ademarŭ nu numaĭ că numesce Transsilvania „*Négră*-Ungariă“, dérŭ încă se maĭ silesce ellŭ-însuşĭ a motiva epitetulŭ : „de aceĭa se chĭamă Négră-Unga-„riă, *fiindŭ-că poporulŭ de acollo este negru „ca Etiopiĭ*“.

Testulŭ :

„Dicitur pro eo, quod populus est *colore „fusco, velut Etiopes*“.

Éccĕ dérŏ ressărițĭ pe față *capetele celle negre* din rebusulŭ eraldicŭ allŭ Bass-*arabilorŭ, Negri*-Arabĭ din balladele serbo-bulgare, *Araby* din Nibelungen-lied, *Négra*-Tătariă din crisovulŭ tzaruluĭ Stefanŭ Duşanŭ etc., pe cândŭ în realitate Ardeleniĭ se deosebescŭ din contra prin albéța pelliţeĭ, încâtŭ Anglesulŭ Boner se mira maĭ deună-ḑĭ de a găssi acollo: „figure gingaşe şi bĕllane ca o copilliță din Albionŭ“ (529)!

Transsilvania la nordŭ şi Dobrogia la sudŭ reflectaŭ purŭ şi simplu *negréța* cea poetică a țerreĭ Bass-*arabilorŭ*, pusă la miḑŭ-locŭ între dênsele ca unŭ centru communŭ de coloraţiune.

Ademarŭ îşĭ termină cronica cu v'ro patru-ḑecĭ de annĭ înainte de a se fi născutŭ Nestorŭ.

Din tóte provinciele suppuse coróneĭ maghiare Ardélulŭ este cea maĭ apropiată de Russia, încâtŭ trebuĭa săĭ fi fostŭ orĭ-şi-cândŭ cea maĭ cunnoscută.

Pe la 1100, şi chĭarŭ ce-va maĭ tărḑiŭ, cândŭ scriea Nestorŭ, principaliĭ lŏcuitorĭ aĭ Transsilvanieĭ eraŭ indigeniĭ Românĭ şi invasoriĭ Pecenegĭ: „Pecenatorum et Falonum campania“, după espressiunea unuĭ scriitorŭ germanŭ din secolulŭ XII (530).

In acestŭ modŭ, povestindŭ trecerea anterióră prin Russia pe la annulŭ 900 a uneĭ glóte de Pecenegĭ, annalistulŭ russŭ ĭ-a numitŭ fórte bine Negri-Ungurĭ, deşi o assemenea calificaţiune nu li se cuvenĭa riguro-samente decâtŭ după aşeḑarea lorŭ în Transilvania, pe care amŭ veḑut'o a se fi chiămatŭ astŭ-felĭu cu multŭ maĭ de 'nainte.

O dată nemerindŭ urma adevĕruluĭ, nu ni va fi greŭ a'lŭ constata acumŭ în însuşĭ testulŭ luĭ Nestorŭ, alle căruĭa cuvinte bine înțellese confirmă celle de maĭ susŭ.

Slavonesce :

„... Obre, ichzse niest plemeni ni na-„sliedka, po sichze pridosza Peczeniezi, i „paky idosza Ugri Czernii mimo Kyev, po-„sliezsde pri Olzie“ (531).

(526) În *Pertz, Scriptores Rerum Germanicarum*, Hannoverae, 1840-56, in-8, t. 4, p. 129 -130.

(527) *Annales Regum Hungariae*, Vindobonae, 1764, in-f., p. 17, nota *h* : „Ungariam nigram — ita *per errorem* vocat Transilvaniam“,

(528) *Hist. critica*, I, 104 : „Transilvaniam *male* sic appellat“.

(529) *Transylvania, its products and its poeple*, London, 1865, în-8, p. 439 : „fair as a young English girl, and with „features, too, caracteristic of England“.—Autorulŭ vorbesce despre Maghiarĭ, dérŭ observaţiunea'ĭ se applică şi către celle-l'alte naţionalităţĭ alle Transilvanieĭ.

(530) *Otto Frisingensis*, an. 1158, în *Muratori, Scriptoris Rerum Italicarum*, t. 6, p. 665 sqq., ap. *Schlözer, Gesch. d. Deutschen in Siebenb.*, 231.

(531) *Ed. Miklosich*, 6.

Adecă :

„Avariĭ s'aŭ stinsŭ fără némŭ; după aceĭa „aŭ venitŭ Pecenegiĭ, şi érŏşĭ aŭ trecutŭ „Negriĭ-Ungurĭ lôngă Kiev maĭ tărḑiŭ *sub „Olegŭ*".

Acestŭ passagiŭ n'are nicĭ unŭ datŭ cronologicŭ, înse cu căte-va pagine maĭ gĭosŭ, după ce descrie mórtea principeluĭ Olegŭ la 913, Nestorŭ urméză anume sub annulŭ 915 :

„*Pentru prima óră* aŭ venitŭ Pecenegiĭ în „Russia" (532).

In passagĭulŭ ântĕiŭ sub Olegŭ trecŭ Negriĭ Ungurĭ; în passagĭulŭ allŭ douilea, numaĭ douĭ annĭ după mórtea luĭ Olegŭ, trecŭ Pecenegiĭ, érŭ despre Negriĭ-Ungurĭ nu maĭ e nicĭ o vorbă în totŭ cursulŭ cronicеĭ.

Affară de acésta, chĭarŭ în passagiulŭ ânteiŭ Negriĭ-Ungurĭ nu sunt decâtŭ unŭ sinonimŭ allŭ Pecenegilorŭ, din dată ce vomŭ supprime pe „érŏşĭ", *paky*, evidamente interpolatŭ de cătră unŭ copistŭ, décă vrea să ḑică *iterum* (533), căcĭ n'aŭ fostŭ doue trecerĭ de Pecenegĭ séŭ doue trecerĭ de Negri-Ungurĭ, ci numaĭ una.

Introducêndu-se acéstă modestă correcţiune, frasa se traduce :

„Aŭ venitŭ Pecenegiĭ şi aŭ trecutŭ Negriĭ Ungurĭ", etc.

A trecutŭ cine a venitŭ.

Chĭarŭ fără a supprime pe „paky", ci numaĭ traducêndu-lŭ prin *apoĭ*, după cumŭ şi însemnéză acestŭ adverbiŭ slavonŭ în maĭ multe casurĭ (534), noĭ obţinemŭ aceĭa-şĭ ecuaţiune :

„Aŭ venitŭ Pecenegiĭ şi apoĭ aŭ trecutŭ Negriĭ Ungurĭ" etc.

Esplicândŭ pe Pecenegĭ prin Negri-Ungurĭ, Nestorŭ ca şi cândŭ arŭ ḑice :

„Aŭ venitŭ şi aŭ trecutŭ atuncĭ la annulŭ „915 pe lôngă Kiev aceĭ Pecenegĭ, carĭ lŏ„cuescŭ acumŭ în annulŭ 1100 în Négra„Ungariă".

Şi Ademarŭ respunde :

„Négra-Ungariă este Transsilvania„.

Unulŭ se completéză prin cellŭ l'altŭ.

Fără Ademarŭ e peste putinţă a înţellege testulŭ luĭ Nestorŭ, precumŭ fără Nestorŭ e greŭ a nu bănui, de'mpreună cu Pray şi Katona, vr'o possibilă încurcătură în testulŭ luĭ Ademarŭ; precumŭ nu maĭ puţinŭ amĕndouĭ, Ademarŭ şi Nestorŭ, n'arŭ fi instructivĭ fără Négra-Bulgariă a luĭ Constantinŭ Porfirogenetŭ; şi precumŭ érŏşĭ nicĭ acesta, nicĭ Négra-Ungariă a cellorŭ-l'alţĭ, n'arŭ eşi din misteriŭ fără treptata desfăşurare a întregeĭ nomenclature poetice : *Négra* Cumaniă, *Négra*-Tătariă, *Négra*-Româniă, *Négra*-Bogdaniă, voevodatulŭ *Negrilorŭ*, *Arabiă*, Bass-*arabiă*.

Numaĭ laborіósa gruppare a fôntânelorŭ secolŭ după secolŭ şi chĭarŭ annŭ după annŭ, suppunêndu-le apoĭ pe rôndŭ şi comparativamente uneĭ analise omnilaterale, străbatte labirintulŭ celleĭ maĭ grelle sciinţe, care se pare dilettanţilorŭ şi pedanţilorŭ a fi cea maĭ uşóră.

Una din essiginţele celle maĭ imperióse şi maĭ difficile alle criticeĭ este înse nu numaĭ de a urmări adevĕrulŭ, nu numaĭ de a'lŭ descoperi, ci încă a nu trece peste dênsulŭ, adecă din pré-multŭ zelŭ a nu amme-

(532) *Ibid*, 22 „V lieto 6423 pridosza Peczeniezi *pervoe* na „rus'skuiu zemliu".

(533) *Chodzko, Grammaire paléoslave*, Paris, 1869, in-8, p. 146 : „paky, *de nouveau*".

(534) *Zizani* în *Sacharov, Skazaniia Russkago narada*, Petersb., 1849, in-8, t. 2, part. 5, p. 129 : „paki, escze, *zas*"— *Zas*, polonismŭ, care însemnéză puntualmente : *etiam*.

steca la unŭ locŭ certitudinea şi ceĭa-ce nu este decătŭ probabilŭ séŭ şi maĭ puţinŭ decătŭ atăta.

Astŭ-felĭu, deşi arŭ fi póte unŭ lucru commodŭ, totuşĭ noĭ nu vomŭ mări argumentaţiunea printr'o ipotesă a luĭ Zeuss, adoptată de cătră Rösler, cumŭ-că numele Σαβαρτοιάσφαλοι, sub care apparŭ Ungurиĭ într'unŭ passagĭu din Constantinŭ Porfirogenetŭ(535) n'arŭ fi decătŭ forma scandinavă *Svartiasphali*, adecă Negri-Cumanĭ (536).

În secolulŭ X Cumaniĭ, veniţĭ maĭ tărḑiŭ după Ungurĭ şi după Pecenegĭ, eraŭ de totŭ necunnoscuţĭ în Europa; şi chĭarŭ să fi fostŭ altŭ-felĭu, totŭ încă prima cĭocnire cu dênşiĭ n'arŭ fi avut'o Norvegiĭ séŭ Sveḑianiĭ, ci Greciĭ la Dunăre, încătŭ maĭ currêndŭ limba scandinavă adopta pentru a-ĭ desemna vre-unŭ termenŭ bizantinŭ, decătŭ vice-versa.

Orĭ-care arŭ fi adevĕrata etimologiă a cuvêntuluĭ Σαβαρτοιάσφαλοι (537), ellŭ n'are a face cu Negriĭ-Ungurĭ aĭ luĭ Nestorŭ şi Ademarŭ, carĭ nu sollicită nicĭ o tragere de pĕrŭ filologică şi se rappórtă d'a-dreptulŭ la Transsilvania.

La Transsilvania, şi'n parte chĭarŭ la Muntenia, precumŭ Négra-Bulgariă se rappórtă în parte la Moldova; căcĭ espediţiunea Sântuluĭ Stefanŭ, aceĭa despre care vorbesce Ademarŭ, se întinsese pênĕ la unŭ gradŭ şi assupra Ţerreĭ-Românescĭ (538)...

(535) *Op. cit*, p. 168, cap. 38.

(536) *Rösler, Rom. Stud.*, 150: „Σαβαρτοιάσφαλοι, ist dies „Swartias-phali d. i. die schwarzen Falen und es wäre dies „die Bezeichnung welche ihnen die scandinavisch redenden „Waräger in Russland und Constantinopel gaben. Diese „Vermutung von K. Zeuss klingt mir sehr beifallswert". — Cf. *Zeuss, Die Deutschen und ihre Nachbarstämme*, München, 1837, in-8, p. 749.

(537) Veḑĭ între altele în *Potocki, op cit.*, t 1, p. 98.

(538) Apud *Podhradczky, Chronicon Budense*, 67.

Maĭ remâne Marea-*négră*.

Italianulŭ Formaleoni, scriêndŭ istoria commercială a Pontuluĭ, plécă dela următórele doue preliminare:

1-o. Acéstă Mare nu s'a numitŭ *négră* din causa brumosităţiĭ selle, căcĭ brumósă a fostŭ totŭ-d'a-una, dérŭ nu totŭ-d'a-una se numĭa *negră*;

2-o. Acestŭ nume de *négră* ea trebuĭa să-lŭ fi moştenitŭ dela vr'unŭ poporŭ ţermurénŭ, carele de assemenea se numĭa *negru*.

Ca teoriă, ambele punturĭ sunt fórte nemerite; dérŭ ingeniosulŭ Formaleoni se perde într'unŭ chaosŭ, de 'ndată ce se 'ncércă a găssi o applicaţiune.

Ellŭ se opintesce la cuvêntulŭ *kara*, ce are semnificaţiunea de *negru* în diverse limbe orientale, şi oprindu-se aci, găssesce numele anticuluĭ poporŭ *Cariĭ* din Asia-mică: éccĕ *Negriĭ*, în memoria cărora s'a botezatŭ Marea-*négră*!

Şi maĭ multŭ decătŭ atăta.

Sciêndŭ că grecesce μέλας însemnéză *negru*, Formaleoni susţine, cumŭ-că famoşiĭ navigatorĭ şi colonisatorĭ *Milesianĭ* aĭ anticităţiĭ nu eraŭ decătŭ *Carĭ*.

Maĭ pe scurtŭ, Marea-*négră* se va fi numitŭ astŭ-felĭu după *negrulŭ* poporŭ Carĭ-Milesianĭ. (539)

Lăssândŭ la o parte că Μιλήσιοι nu se deduce grecesce din μέλας, încătŭ n'are a face cu *negru*; lăssândŭ la o parte, că Milesianiĭ eraŭ

(539) *Storia della navigazione nel Mar Nero*, Venezia, 1788, in-8, t. 1, p. 42: „Il Ponto Eusino ora è detto Cara „Degniz, o Mar Nero da' Tartari e Turchi. Questa voce *cara* „è d'origine scitica, non meno dei popoli Cari, ch'erano venuti ad abitare l'Asia Minore. Questi *Cari* furon detti *Milesi* dai Greci, il che rendeva corrottamente il valore della „loro denominazione di *neri*. Questi Cari furon i più possenti „coloni del Ponto, il quale da loro dovette prendere il nome „di Mar *Nero* presso le nazioni, che ne occuparono le coste."

Elleni în tótă puterea cuvêntului, încâtŭ dintr'înşiĭ eşiseră filosofiĭ Tale, Anassimandru, Anassimene, istoriculŭ Ecateŭ, oratorulŭ Eschinŭ etc. (540), pe cândŭ Cariĭ eraŭ barbarĭ, βαρβαρόφωνοι după Omerŭ (541), şi chiarŭ însuşĭ Formaleoni îĭ face tocmaĭ Sciţĭ; lăssândŭ la o parte tóte acestea şi maĭ multe altele, ca şi cândŭ arŭ fi pe deplinŭ adevĕrate séŭ cellŭ puţinŭ plausibile, să ne mărginimŭ într'o o singură observaţiune.

Cariĭ şi Milesianiĭ se perdŭ cu totulŭ din istoriă, uniĭ grecindu-se, ceĭ-l'alţĭ persindu-se, înainte de începutulŭ ereĭ creştine.

Décă Pontulŭ s'a *negritŭ* dela Carĭ séŭ dela Milesianĭ, dela vre-unulŭ din aceste doue popóre differite, séŭ dela ambele împreună după cumŭ îĭ unifică Formaleoni, fie cumŭ va fi, urméză necessarmente în orĭ-ce casŭ, că evenimentulŭ trebuia să se fi petrecutŭ într'o anticitate fórte depărtată, cu câţĭ-va secolĭ înainte de nascerea Mântuitoruluĭ.

A sci că *negréţa* Pontuluĭ s'a ivitŭ abia în evulŭ-mediŭ, şi a-ĭ attribui totuşĭ o origine carică séŭ milesiană, este cea maĭ flagrantă contradicţiune.

Formaleoni prevedea greutatea acesteĭ obiecţiunĭ şi spera să scape printr'unŭ neadevĕrŭ.

Ellŭ ḑice că primulŭ scriitorŭ, în care ne întimpină *Négra*-mare, este Appianŭ: „Il primo fra gli scrittori, che dasse all' „Eusino il nome di Mar Nero, fu Appiano „Alessandrino" (542).

Impossibilŭ ce-va maĭ falsŭ!

Appianŭ trăia în ḑillele luĭ Traĭanŭ, cunnoscea fórte bine Pontulŭ, îllŭ menţionéză la totŭ passulŭ, maĭ allesŭ în Μιθριδατεῖος, înse nicĭ o dată nu'lŭ numesce altŭ-feliŭ decâtŭ Πόντος ὁ Εὔξεινος, séŭ simplu Πόντος (543).

Nu numaĭ Romaniĭ, nu numaĭ Elleniĭ din vechime, dérŭ nicĭ chiarŭ Arabiĭ şi Persiĭ din evulŭ mediŭ, n'aŭ cunnoscutŭ nicĭ o-dată numele de Mare *négră* (544), ceĭa-ce probéză topograficesce, că ellŭ nu s'a pututŭ nasce nicĭ pe litttoralulŭ sudicŭ, nicĭ pe cellŭ orientalŭ allŭ Pontuluĭ.

Tătariĭ, Slaviĭ, Scandinaviĭ, Turciĭ de cândŭ s'aŭ stabilitŭ în Europa, éccĕ la cine ne întimpină pentru prima óră acéstă numire; adecă la toţĭ aceĭa ce cutrierară treĭ-ânghiulŭ marinŭ vest-nordicŭ, allŭ căruĭa vĕrfŭ se afflă în gurele celle românescĭ alle Dunăriĭ.

Însuşĭ Formaleoni, printr'o nouă ciudată contradicţiune, mărturesce că: „Pontulŭ s'a „numitŭ Mare-négră de cândŭ încăpu sub „dominaţiunea Tătarilorŭ şi Turcilorŭ, de „unde Russiĭ i-aŭ ḑisŭ apoĭ Czerno-More şi „Moldoveniĭ Négra-mare„ (545).

Unde maĭ sunt dérŏ Cariĭ, Milesianiĭ şi pseudo-Appianŭ?

Francesulŭ De la Primaudaie, carele citise maĭ totŭ ce se referă la Pontŭ în litteraturele vechĭ şi moderne, constată acella-şĭ faptŭ (546).

(540) *Strabo*, lib. XIV, cap. 1, § 7.
(541) *Ib*, VI I, 6 §. 6,
(542) *Op. cit.*, 93.

(543) *Ed. Firmin-Didot*, Paris, 1840, in-8, passim, începêndŭ dela pag. 1. — Şi să se observe, că sub Appianŭ Cariĭ şi Milesianiĭ de-multŭ nu maĭ essistaŭ ca popóre, ci numaĭ ca localităţĭ : *ib.*, p. 197, 200, 269, 471, 517, 573, etc. — Despre Appianŭ ca fontână a istorieĭ române, veḑĭ *A Papadopolŭ Calimahŭ, Scrierile vechĭ perdute*, § 3, în *Columna luĭ Traĭanŭ*, 1872, p 228.

(544) *Lelewel, Géographie du moyen-âge*, Atlas.

(545) *Loco cit.* : „Dacchè vi regnarono Tartari e Turchi, „fu detto Mar Nero, e così pure lo dissero : Russi in loro lin„guaggio Czerno More, ed i Moldavi Nigra Mare„ — Despre numele scandinavŭ *Svartahaf* veḑĭ *Rafn*, *op. cit.*, passim, şi maĭ susŭ nota 505.

(546) *Histoire du commerce de la Mer Noire*, p. 3 nota :

Intr'unŭ cuvêntŭ, originea numeluĭ Măriĭ-*negre* se póte împinge cellŭ multŭ pênĕ în secolulŭ X, nu maĭ încollo, adecă în acea epocă, în care felĭurite triburĭ turce şi tatare, Chazarĭ, Pecenegĭ etc., aŭ începutŭ a se mişca din resăritŭ cătră gurele Dunăriĭ, şi'n care epocă noĭ veḑuserămŭ maĭ susŭ formându-se o variată nomenclatură de satelliţĭ *negri* în gĭurulŭ centraluluĭ *negrismŭ* allŭ ţerreĭ Bass-*arabilorŭ.*

Aprópe tóte numirile Pontuluĭ în evulŭ-mediŭ s'aŭ formatŭ după diverse popóre marĭ şi micĭ (547): une-orĭ Mare-*Romană* în înţellesŭ de Grécă, adecă a Romeĭ-Noue (548); căte o dată Mare-*Russă* (549), deşi Ruşiĭ îllŭ puteaŭ attinge numaĭ prin Nipru.

Totŭ astŭ-feliŭ Pontulŭ fu botezatŭ *negru* din causa Românilorŭ, carĭ îllŭ stăpânĭaŭ prin importantissimulŭ diametru commercialŭ allŭ culteĭ Europe, de'nteĭu la gurele Dunăriĭ şi apoĭ la cataractele dela Orşova.

Dérŭ proba cea maĭ directă despre românismulŭ appellativuluĭ *negru* în privinţa Pontuluĭ sunt chĭarŭ Turciĭ şi Tătariĭ, şi nu ceĭ de astă-ḑĭ, ci străbuniĭ lorŭ din secolulŭ XIV.

Pe la 1390, fiindŭ prinsŭ robŭ de cătră Ottomanĭ şi auḑindŭ dela dênşiĭ numele turco-tătarŭ *Kara-denghiz*, Némţulŭ Johann Schiltberger ceru naturalmente o traducere, şi s'a informatŭ că acéstă *Négră*-mare însemnéză a *Kara-iflakilorŭ,* încătŭ în relaţiunea căllĕtorieĭ selle ne isbesce d'o-dată cu surprindere, că oraşulŭ Tessalonica se afflă: „pe ţermulŭ Măriĭ-*Românescĭ* (550).

Dela Pecenegĭ, dela Chazarĭ, dela tribu-rile orientale maĭ mĕnunte, copprinse sub aceste doue vaste etichette confederative şi împrăştiate în evulŭ-mediŭ pe totŭ lungulŭ septentrionalŭ allŭ Pontuluĭ, *Négra*-mare trecu la Turcĭ şi la Tătarĭ sub forma de *Kara*-denghiz, la Slavĭ sub acea de *Czerno*-more, la Scandinavĭ *Svarta*-haf, şi aşa maĭ încollo, érŭ Greciĭ o împrumutară dela Osmanlâĭ, prefăcênd'o în Μαυρο-θάλασσα (551), séŭ póte s'o fi avutŭ şi ce-va maĭ de 'nainte.

In susŭ de Dunăre pênĕ pe la Crimŭ, în gĭosŭ de Dunăre pênĕ pe la Varna, în susŭ şi 'n gĭosŭ reversându-se, ca din-tr'o pălniă resturnată, anume din bassinulŭ carpatino-danubianŭ, éccĕ propriŭ ḑisa *Négră*-mare, pe cândŭ de dincollo de Meotide şi de dincollo de Bosforŭ ea nicĭ o dată nu se chiăma astŭ-feliŭ pênĕ la moderna generalisare a terminologieĭ geografice.

Amŭ finitŭ şi cu Pontulŭ, completândŭ pe deplinŭ *négra* atmosferă a Munteniei în evulŭ-mediŭ.

Dérŭ pênĕ a conchide, maĭ avemŭ de făcutŭ o observaţiune.

Scriitorilorŭ, maĭ allesŭ cellorŭ de altă dată, li plăceaŭ multŭ antitesele, măcarŭ-că

„Mer Majeure, les Grecs byzantins l'appellèrent les premiers „de ce nom, qui fut adopté par les Latins. Lorsque les Turcs „et les Tartares la dominèrent, ils lui donnèrent le nom de „Mer Noire".

(547) Chĭarŭ în anticitate înse vedemŭ pe *Horatius*, l. III, 4, numindu-lŭ Mare *Assirĭană*": „Littoris Assyrii viator. — Cf *Dionysius*, *De situ orbis*, Basileae, 1557, in-8, p. 218, ap. *Köppen*, *Alterthümer am Nordgestade des Pontus*, Wien, 1823. in-8. —De assemenea *Ovidius*, *Pont.*, IV, 10, o numesce Mare *Sarmatică*: „Horrida Sarmaticum cur mare duret hyems".

(548) Maĭ susŭ nota 514.

(549) *Massoudi*, în *Klaproth*, *Majasin asiatique*, 1825, p 271, ap. *Primaudaie*, l. c. — *Shem-uddin-Abu-Abd-ulla Muhammed*, ap. *Karamzin*, I, nota 365, etc.

(550) *Schiltberger's Reise*, ed. Pelzel, München, 1814, in-8, p. 83: „am Ufer des *Wallachischen Meeres*".— In paragrafulŭ viitorŭ noĭ vomŭ avé a reveni dintr'unŭ altŭ puntŭ de vedere assupra Măriĭ negre.

(551) *Bayer*, *De Cimmeriis*, în *Opuscula*, p. 127, ap. *Karamzin*, I, nota 3.

din cărţĭ elle rare-orĭ aŭ reuşitŭ a se altoi în vulgŭ.

Negrulŭ provócă ideĭa de *albŭ*.

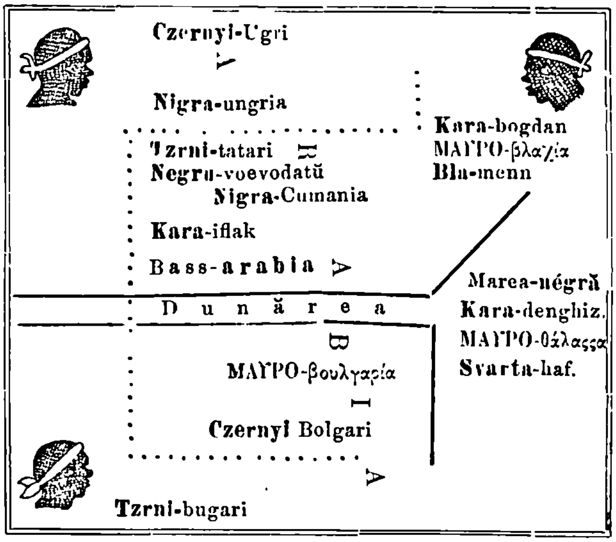
România carpatină fiindŭ *négră*, éccĕ déră că unŭ copistŭ allŭ luĭ Villehardouin numesce pe cea balcanică „Românĭă *albă*“ (552), dérŭ numaĭ într'unŭ singurŭ passagĭu şi n'o maĭ găssimŭ aĭurĭ, ceĭa-ce arrétă că antitesa nu trecuse nicăirĭ la poporŭ.

Transilvania fiindŭ Ungarĭă-*négră*, Ademarŭ şi Nestorŭ numescŭ pe Maghĭarĭ Ungurĭ-*albĭ*; înse cellŭ ânteĭu se grăbesce a lĭmuri ellŭ-însuşĭ, că acéstă albéţă n'are altă raţiune decâtŭ spre a distinge Pannonia de Ardélŭ: „dicitur Alba Ungria ad differentiam Ungriae Nigrae“ (553), pe cândŭ negréţa Transilvanieĭ este anterióră antiteseĭ, basându-se pe capetele celle negre alle Bass-*arabilorŭ*: „populus est colore fusco velut *Etiopes*“ (554).

Pontulŭ fiindŭ Mare-*négră*, Grecĭĭ şi Slavĭĭ aŭ attribuitŭ epitetulŭ de *albă* Mărĭĭ-ionice (555).

Cronicarulŭ maghiarŭ Keza botéză pe Cumaniĭ ceĭ adevĕraţĭ *Comani-albi* prin oppositiune cu *Comani nigri* dela Dunăre(556).

Fără a înmulţi essemplele, vomŭ semnala numaĭ, că pretutindenĭ acestŭ epitetŭ de *albŭ* este isolatŭ, accidentalŭ, cu totulŭ străinŭ litteratureĭ poporane, limbisticeĭ şi diplomaticeĭ, în timpŭ ce *Négra*-Românĭă, *Négra*-Tătarĭă, *Négra*-Comanĭă etc., purceḑêndŭ tóte din Bass-*arabĭă*, forméză unŭ întregŭ ciclu compactŭ, solidarŭ, strictamente circumscrisŭ din tóte părţile între *Négra*-Ungarĭă, *Négra*-Bulgarĭă, *Négra*-mare, şi pe care 'lŭ putemŭ resume prin următórea mappă epică a *Arabieĭ* dunărene:

Aşa déră în secolulŭ X, între annĭĭ 900-1000, la marginea primuluĭ millenniŭ după Cristŭ, întregulŭ bassinŭ dintre Balcanĭ şi Carpaţĭ şi chĭarŭ ce-va maĭ încollo căpĕtase brumósa famă de *negru*.

Acestŭ fenomenŭ provenindŭ printr'o poetică associaţiune de idee din facila descompunere a numeluĭ Bass-*arabĭă*, prin care se caracterisa maĭ în specĭă banatulŭ Severinuluĭ, se trage o necessarĭă consecinţă, cumŭ-că cu multŭ maĭ de'nainte, cellŭ puţinŭ în secoliĭ XI-VIII, territoriulŭ olténŭ era degĭa cunnoscutŭ ca *Bassarabĭă*, căcĭ causa nu póte a nu fi anterióră proprielorŭ selle effecte.

Logica nu se opresce aci.

In privinţa *Negreĭ*-Ungarie, *Negreĭ*-Bulgarie, Mărĭĭ-*negre*, *Negreĭ*-Tătarie, *Negreĭ*-

(552) *Hist. de Constant.*, 301: „Mont Haemus, qui est la basse Mysie, s'appellant maintenant *blanche Blaquie*.

(553) *Loco cit.*

(554) *Ib.* — Despre epitetulŭ *albŭ* într'unŭ altŭ înţellesŭ veḑĭ maĭ susŭ nota 123; precumŭ şi despre epitetulŭ *negru*, érăşĭ într'unŭ altŭ înţellesŭ, nota 419; ambele note fórte importante pentru a preveni orĭ-ce controversă.

(555) *Formaleoni*. I, 43.— *Miklosich*, *Lex*, verbo: *czr'n*.

(556) *Endlicher*, *Monumenta*, 90.

Cumanie, *Negreĭ*-Bogdanie, *Blà*-menn, Μαυρο-βλαχία, *Araby*, *Kara*-iflak etc., Bass-*arabia* este o causă; da, însĕ totŭ-d'o-dată dênsa ni appare la rôndulŭ seŭ ca unŭ simplu effectŭ în calitatea'ĭ de nume dinasticŭ allŭ Munteniei, adecă unŭ ce datoritŭ secolareĭ dominaţiunĭ la Dunărea de gĭosŭ anume a némuluĭ Bassarabilorŭ.

Prin urmare, décă *Bassarabia*, ca desemnaţiune territorială, datéză dintre anniĭ 700—800, cată să admittemŭ vrêndŭ-nevrêndŭ că *Bassarabŭ*, ca desemnaţiune domnéscă, trebuĭa să fie şi maĭ anticŭ, din secolulŭ VII, VI şi maĭ susŭ.

O dată agĭunşĭ aci, ne va întreba orĭ-cine cu o gĭustá curiositate : ce însemnéză óre însuşĭ cuvêntulŭ *Bassarabŭ?*

Ne va întreba, şi ne-a şi întrebatŭ.

Annunţândŭ într'o revistă cercetările nóstre assupra nomenclatureĭ Ţerreĭ-Romănescĭ, d. Dr. D. A. Laurianŭ, unulŭ dintre ceĭ maĭ distinşĭ represintanţĭ aĭ tinerimiĭ române, adaugă :

„Să ni permittă d. Hăsdeŭ a-ĭ communica „o analogiă ce ne-a impressionatŭ şi care „arŭ lăssa locŭ probabilităţiĭ. În limba tur-„céscă se afflă căte-va vorbe de origine per-„siană, carĭ arŭ fi pututŭ să între în con-„stituirea numeluĭ *Bassarabŭ.* Éccĕ acelle „vorbe: *ban* (capŭ), *sar* (principe; acesta se „vede destullŭ de bine în *Sar*-danapalŭ, „Nabona-*sar*, Salmana-*sar*), şi *aba* (tată). „Remâne acumŭ de supposatŭ : Nu cumŭ-„va acestŭ cuvêntŭ represintă puterile ce „unŭ domnŭ avea în mâna sea ?" (557)

Ca formă, astă ipotesă este cu totulŭ contrariă principielorŭ sciinţeĭ filologice, care respinge derivaţiunea uneĭ vorbe din treĭ teme separate, ba încă nesce teme esprimêndŭ căte-şĭ-trelle aprópe aceĭa-şĭ ideă : unŭ dupplu pleonasmŭ.

Nu maĭ ḑicemŭ că limba turcă séŭ acea persiană potŭ fi luate în consideraţiune pentru studiulŭ Româniеĭ primitive numaĭ întru cătŭ fie-care din elle apparţine la o mare familliă limbistică, bună-óră altaică, ariană etc., încătŭ atuncĭ cuvintele nu ni se maĭ presintă ca turce séŭ ca persiane, ci numaĭ în favórea de a fi fostŭ commune maĭ multorŭ popóre finno-mongole séŭ maĭ multorŭ popóre indo-europee, unele străbăttute în Dacia din cea maĭ depărtată vechime; căcĭ altŭ felĭu n'are a face Turculŭ modernŭ séŭ Persianulŭ modernŭ cu anticităţile române.

Cu tóte astea ca fondŭ, dacă nu ca formă, supposiţiunea d-luĭ Laurianŭ se aprópie fórte multŭ de veritate.

Cuvêntulŭ *Bassarabŭ* nu este nicĭ *ban*, nicĭ *sar*, nicĭ *aba*, dérŭ însemnéză în adevĕrŭ : „puterile ce unŭ domnŭ avea în mâna sea".

In Cartea II, scriêndŭ Istoria Dinastică a Ţerreĭ-Românescĭ, noĭ vomŭ desbatte passŭ la passŭ, pe basea fontânelorŭ şi numaĭ a fontânelorŭ, annalele némuluĭ bassarabicŭ, începêndŭ înainte de colonisarea Dacieĭ şi demonstrândŭ totŭ-d'o-dată microscopicesce etimologia cuvêntuluĭ; de astă dată, fiindu-ni peste putinţă a antecipa assupra unuĭ lungŭ şirŭ de desvoltărĭ, ne mulţumimŭ a formula o dogmatică conclusiune.

Bassarabŭ este de aceĭa-şĭ origine cu ellenicулŭ βασιλεύς, principe, pe care o climă maĭ nordică îllŭ modifică întocmaĭ după cumŭ din βασιλική s'a făcutŭ *basericā* la Macedonenĭ

(557) *Transacţiunĭ litterarie şi sciinţifice*, redact. *D. A. Laurianŭ* şi *S. C. Michailescu*, 1872, p. 119.

şi *biserică* la noĭ; *Bassarabŭ* este de aceĭa-şĭ origine cu celticulŭ *bas*, capitanŭ, şi *basan*, domnŭ (558); *Bassarabŭ* este de aceĭa şĭ origine cu numele primordialeĭ caste nobilitare persiane *Pasargad*, în Erodotŭ Πασαργάδαι, din care se allegeaŭ regiĭ şi dela care, ca şi *Bassarabia* la Oltŭ, o ţérră întrégă se numĭa acollo *Pasargadiă*; în fine, *Bassarabŭ*, βασιλεύς, *bas*, *basan*, *Pasargad*, tóte acestea se deducŭ din sanscritulŭ *b'as* séŭ *b'aḍ*, a străluci, de unde *b'aṭṭaras* — emininte şi *b'aḍilas* — eroŭ.

Maĭ repeţimŭ încă o dată, nu în formă, dérŭ în fondŭ d. Laurianŭ are dreptate: *Bassarabŭ* vrea să ḑică *principe*....

Vorbindŭ despre celle-l'alte vechĭ numĭ territoriale alle voevodatuluĭ Bassarabilorŭ: *Ţérră-Românéscă*, *Munteniă* şi *Vlachiă-mare*, noĭ amŭ indicatŭ pentru fie-care din elle o nomenclatură correspundinte la fraţiĭ nostri de peste Dunăre.

Acella-şĭ fenomenŭ, deşi numaĭ în germene, ne întimpină în privinţa numeluĭ dinasticŭ *Bassarabiă*.

Urcarea pe tronŭ a némuluĭ Assanilorŭ, o vigurósă ramură a Bassarabilorŭ dela Oltŭ, cavallerĭ cu *capete-negre* uniĭ şi alţiĭ, era p'aci să prefacă întregulŭ imperiŭ românobulgarŭ în *Assenıă*; dérŭ fórte scurta durată a glorióseĭ dinastie, stinse d'abia după douetreĭ generaţiunĭ, a popritŭ definitiva formulare a noueĭ numirĭ.

Missionarulŭ papalŭ Ricardŭ de pe la 1230 ḑice: „amŭ agĭunsŭ la Constantinopole prin *Bulgaria luĭ Assénŭ*" (559).

(558) *Du Cange, Glos. med. lat.*, I, 610: „Basanus Prin„ceps apud Sicambros, teste Trithemio: Sicambri regem „suum Basan sive Basanum solent appellare". — *Sulzer, Dell'origine dei dialetti romanici*, Trento, 1855, in-8, p. 129: „Celt. Basus—capitano, guerriero, cavaliere".

(559) *Endlicher, Monum.*, 249: „per *Bulgariam Assani* et per Romaniam."

N'a trecutŭ totuşĭ unŭ semi-secolŭ, şi o mulţime de alte familllie, care de care maĭ obscură, aŭ începutŭ a se succede sub vĕduvita porfiră a Assenilorŭ.

Pentru ca o dinastiă să transmittă numele seŭ uneĭ ţerre într'unŭ modŭ durabilŭ, se cerŭ nu annĭ, ci vécurĭ.

In Oltenia Bassarabiĭ eraŭ anticĭ degia în secolulŭ VI, şi numele lorŭ, transmittêndu se territoriuluĭ de pe atuncĭ şi maĭ de'nainte, n'a încetatŭ a fi în flóre pênĕ în secolulŭ XV; peste Dunăre înse tênĕra créngă assenică a Bassarabilorŭ, maĭ puţinŭ norocósă decâtŭ tulpina'ĭ din Carpaţĭ, s'a ştersŭ ca momentana splendóre a meteoruluĭ, deşteptândŭ într'o clipă admiraţiunea lumiĭ şi perḑêndu se apoĭ pentru totŭ-d'a-una.

Acésta'ĭ differinţa între *Bassarabiă* şi *Asseniă*, una despărută din faşă, pe cândŭ cea-l'altă, după o viuéţă multi-secolară, reuşi a se eternisa directŭ şi indirectŭ, precumŭ amŭ demonstrat'o printr'o bibliotecă de probe, pe tótă intinderea bassinuluĭ istrianŭ.

Amŭ terminatŭ.

Trăgĕnându-se din pagină în pagină şi din cóllă în cóllă, nomenclatura Munteniel în secolulŭ XIV a luatŭ pênĕ aci pe nesimţite proporţiunile unuĭ volumŭ; şi totuşĭ, departe de a ne căi cătu-şĭ de puţinŭ, noĭ credemŭ din contra că numaĭ astŭ-felĭu nĭ-a fostŭ cu putinţă a da o temelliă vastă şi solidă ulteriórelorŭ nóstre cercetărĭ.

In privinţa statelorŭ, ca şi'n a indiviḑilorŭ, după ce s'a îmbrăţişatŭ maĭ ânteĭu printr'o răpede cătătură configuraţiunea lorŭ generală, unŭ aspectŭ massivŭ allŭ suprafeţeĭ totale, primulŭ passŭ este apoĭ de a întreba: cumŭ te chĭamă?

Şi décă unŭ statŭ séŭ unŭ individŭ va fi

fostŭ cunnoscutŭ cumŭ-va sub maĭ multe numĭ, cată să le precisâmŭ successivamente pe tóte, constatândŭ ceĭa-ce se ḑice în instrucţiunea gĭudiciară identitatea persóneĭ, fiindŭ-că altŭ-felĭu ne-amŭ espune dintr'unŭ singurŭ omŭ a face douĭ séŭ din douĭ ómenĭ unulŭ singurŭ, în locŭ de a attribui, după famosulŭ preceptŭ allŭ luĭ Iustinianŭ: *suum cuique.*

Lectorì nostri s'aŭ convinsŭ degĭa, că numaĭ nescirea nomenclatureĭ împedecase a discerne originea olténă a vechiĭ dinastie principiare din Moldova; numaĭ nescirea nomenclatureĭ mănţinuse în picĭóre puerila fabulă despre Negru-vodă; numaĭ nescirea nomenclatureĭ a petrificatŭ atâtea grave aberraţiunĭ despre Ungro-vlachia, despre modalitatea annessăriĭ Făgăraşuluĭ cătră Muntenia, despre *voivodatus Bessarabiae* şi maĭ căte altele; numaĭ nescirea nomenclatureĭ a servitŭ a cuffunda în întunerecŭ o grămadă de lumine de prima importanţă pentru istoria nóstră naţională, dintre carĭ abia o parte aŭ fostŭ desbăttute maĭ susŭ; celle maĭ multe, de o ordine secundară, remănêndŭ în reservă.

Cătŭ de necessariŭ, cătŭ de nedispensabilă este o stăruitóriă approfundare prealabilă a cestiunilorŭ nominale în orĭ-ce studiŭ istoricŭ, nĭ-o arrétă o nenorocită esperiinţă a reposatuluĭ Heliade, omŭ de geniŭ, bărbatŭ providenţialŭ, dérŭ înzestratŭ cu prépuţină dosă de rebdare spre a fi pututŭ înfrunta cu isbândă spinósa carrieră a analĭseĭ critice.

Intr'unulŭ din opusculiĭ seĭ, atâtŭ de bine scrişĭ şi atâtŭ de reŭ documentaţĭ, ellŭ ḑice între altele:

„In mediulŭ-evŭ Dacia era reputată în „tótă Europa de disciplina eĭ ecclesiastică. „Organisarea cenobielorŭ şi monastirilorŭ, „şi organisarea civilă şi militară în Da„cia era essemplară. Ariosto, ce a statŭ „în secolulŭ XV, căntândŭ cavalleriĭ se„coluluĭ VIII din imperiulŭ luĭ Carolmagnu, „cândŭ e vorba de eroĭ şi eroine saţie de alle „lumiĭ, spune că venĭaŭ în monastirile Da„cieĭ şi se închinaŭ devotându-se luĭ Dum„neḑeŭ:

„Dalinda per voto, e perchè molto sazia
„Era del mondo, a Dio volse la mente;
„Monaca s'endò a render fin in Dazia,
„E si levò di Scozia immantamente".

„*(Orlando Furioso, canto VII, sex. 16).*"

Apoĭ Heliade urméză:

„Este în usulŭ poeţilorŭ a descrie, cândŭ „vorbescŭ de unŭ ce noŭ şi necunnoscutŭ. „Aci Ariosto e aşa de răpede, vorbindŭ de „monastirile din Dacia, ca şi cumŭ 'amŭ „vorbi noĭ de Passerea séŭ de Viforîta. „Par'că arŭ fi ḑisŭ: se dusse collo în Da„cia, unde sciţĭ cu toţiĭ că crestinismulŭ şi „pietatea sunt de essemplu". (560).

Aşa dérŏ Dalinda plécă din Scoţia pentru a se călugĕri în Dacia.

Dérŭ în ce feliŭ de *Daciă?*

Aci s'a peccălitŭ Heliade.

Pe la finea evuluĭ mediŭ, începêndŭ dela suta X, nu România, ci Danemarca, pe care numaĭ apa o desparte de Scoţiă, încâtŭ tocmaĭ într'acollo era drumulŭ firescŭ pentru eroina luĭ Ariosto, se chiămа în toţĭ scriitoriĭ occidentalĭ şi 'n tóte actele officiale esterne şi interne: *Dacia, Datia, Daʒia.*

In acella-şĭ secolŭ cu Ariosto noĭ vedemŭ pe regele danesŭ Ericŭ XIII întitulându-se: „Dei gratia regnorum *Daciae,* Sveciae, Nor-

(560) *Instituţiunile Romăniei, tabellŭ istoricŭ;* Bucur., 1863, in-16, p. 41.

vegiae etc. rex“ (561), încâtŭ Heliade şi aci arŭ fi trebuitŭ să traducă: „regele *Românieĭ*, Sveḑieĭ şi Norvegieĭ!“

In acella-şĭ secolŭ cu Ariosto circula prin Italia o nuvellă poporană, în care gĭócă rolulŭ principalŭ unŭ „Imberto rè di *Daḑia*“ (562): Heliade arŭ fi pututŭ susţine érŏşĭ, cumŭ-că acestŭ nume germanŭ denótă vr'unŭ principe din România!

Pe la 1519 regele danesŭ Cristiernŭ II, dându-şĭ în limba francesă titlulŭ de „roy de *Dace*“, trămittea din Copenhaga la Parisŭ amiculuĭ seŭ regeluĭ Franciscŭ I nesce cânĭ de vĕnatŭ, despre carĭ scrie în epistolă: „certains chiens levriers, tant de Russie que de *ce pays de Dace*“ (563).

Nu cumŭ-va Heliade s'arŭ fi încercatŭ a ne assicura despre romănésca origine a accellorŭ dulâĭ?

Muscaliĭ pênĕ astăḑĭ numescŭ pe Danesĭ *Dacianĭ* (Datczanin), întrebuinţândŭ totŭ-d'o dată în privinţă-le adiectivulŭ *dacicŭ* (datskii) (564).

Éccĕ unde se afflaŭ monastirile luĭ Ariosto!

Éccĕ încotro se dusese bigota Dalindă!

Daḑia, *Datia*, *Dacia*, ca o desemnaţiune normală a Danemarceĭ în tóte fontânele appusene din véculŭ de miḑŭ-locŭ, este ce-va atâtŭ de cunnoscutŭ, încâtŭ nu e permisŭ ca să n'o scie orĭ-cine pretinde a se fi occupatŭ măcarŭ în trecĕtŭ cu studiulŭ istoricŭ (565).

(561) Diploma din 1418 în *Dogiel*, I, 353.

(562) *Novella della figlia del re di Dacia*, ed. Wesselowsky, Pisa, 1866, în-8; o reproducţiune fórte rară, numaĭ în 250 essemplare, din carĭ unulŭ se affiă în superba bibliotecă a d-luĭ A. Odobescu.

(563) *Geffroy*, *Notices et extraits des bibliothèque ou archives de Suède*, Paris, 1856, in-8, p. 502.

(564) *Grimm*, *Gesch. d. deut. Spr*, II, 732.

(565) *Heeren*, *Historische Werke*, Göttingen, 1821, in-8, t. 5, p. 89, nota.

Numaĭ ignoranţa acestuĭ puntŭ împinsese pe nemuritorulu Heliade a băga cu d'a-sila pe bĭetulŭ Ariosto pe la călugĕriţele nóstre din Passerea şi din Viforîta, celebrândŭ ca din seninŭ o antică „disciplină ecclesiastică“, altŭ-feliŭ fórte dubiósă pe ţermiĭ nordicĭ aĭ Dunăriĭ de gĭosŭ! (566).

Ferindu-ne de perspectiva uneĭ assemenĭ confusiunĭ şi ecuivocităţĭ, noĭ amŭ insistatŭ atâtŭ de multŭ assupra nomenclatureĭ, şi totŭ încă n'amŭ limpeḑit'o întrégă, căcĭ puţine ţerre şi puţine naţiunĭ pe faţa globuluĭ pămêntescŭ aŭ purtatŭ în cursulŭ secolilorŭ în întru şi'n affară maĭ felurite numĭ geografice şi etnografice.

Geţiă, *Goţiă*, *Atel-cuḑu*, *Olteniă*, şi maĭ multe alte denumirĭ, a cărorŭ întrebuinţare se mărginĭa în parţialulŭ cercŭ allŭ unorŭ deosebite epoce seŭ allŭ uneĭ deosebite specie de sorginţĭ istorice, fără a fi fostŭ respândite séŭ perpetuate, nu şĭ-aŭ pututŭ găssi locŭ în desvoltările nóstre de maĭ susŭ, consacrate esclusivamente uneĭ nomenclature generale şi stabile; dérŭ totuşĭ elle vorŭ fi desbăttute fie-care pe icĭ pe collea maĭ la valle.

Acumŭ să recapitulâmŭ în câte-va cuvinte, într'unŭ modŭ pe câtŭ se va puté maĭ plasticŭ, essenţialele conclusiunĭ alle acestuĭ lungŭ paragrafŭ, grăbindu-ne a paşi înainte.

Principalulŭ nume allŭ Munteniеĭ, meritatŭ prin desbarcarea legiuniloru romane alle luĭ Traĭanŭ anume la Severinŭ şi printr'o ne'ntreruptă persistinţă de atuncĭ şi pênĕ astă-ḑĭ a elementuluĭ latinŭ în laturea Oltuluĭ, chĭarŭ în acelle triste momente periodice cândŭ ellŭ se eclipsa în celle-l'alte cătune

(566) D. A. Xenopolŭ, unŭ gĭune altŭ-feliŭ plinŭ de cunnoscinţe fórte seriόse, committe din răpeḑiciune o errόre analogă în *Convorbirĭ Litterare*, 1872, art. *Notiţe istorice*.

alle Dacieĭ, este Romănia prin escellință: *Térră-Romănéscă*.

Slaviĭ și Germaniĭ cunnoscêndŭ pe vechiĭ Romanĭ sub epitetulŭ de Vlachĭ, adecă dominatorĭ, și astă calificațiune, lipsită maĭ în urmă de primitivulŭ seŭ înțellesŭ de supremația, devenindŭ o traducere adecuată a cuvêntuluĭ „Romanus“, Muntenia a fostŭ ḑisă *Vlachiă* de'nteĭu de cătră Slavo-germanĭ, apoĭ prin împrumutŭ de cătră Grecĭ, Ungurĭ, Orientalĭ, purtândŭ acestŭ nume maĭ cu preferință dė'naintea cellorŭ-l'alte provincie alle Dacieĭ, ca una ce maĭ cu preferință represinta romănismulŭ.

Eponimĭ, individualisărĭ, personificațiunĭ alle acestorŭ doue forme, ambele manifestândŭ originea națională, eraŭ Romanŭ-vodă și Vlachită-vodă, umbróse figure mitologice, create pe la începutulŭ evuluĭ mediŭ și carĭ trăiaŭ încă în betrâna tradițiune a poporuluĭ nostru pênĕ pe la finea secoluluĭ XV.

Adoptândŭ pentru usŭ liturgicŭ și officialŭ limba slavică și sciêndŭ că vorba *Vlachŭ*, deși de proveninţă străină, nu este totușĭ decâtŭ unŭ essactŭ ecivalinte allŭ cuvêntuluĭ *Românŭ*, fără ca să fie copprinsă în ea cea maĭ mică ideiă de reprobațiune, Munteniĭ aŭ admis'o eĭ înșiĭ.

Pe la 1170-1180, annessându-se cătră banatulŭ Severinuluĭ territoriulŭ făgărășénŭ de peste Carpațĭ, ruptŭ din corpulŭ Transsilvanieĭ, acéstă crescere a statuluĭ munténŭ pe socotéla Maghiarilorŭ a începutŭ a se esprime de atuncĭ încóce prin *Ungro-vlachiă*, ca și cândŭ s'arŭ ḑice Făgărașŭ-Severinŭ, care nume, denotândŭ noua composițiune administrativă a țerreĭ, a luatŭ locŭ în titulatura cellorŭ douĭ capĭ aĭ națiuniĭ, de'nteiŭ principele și maĭ tărḑiŭ metropolitulŭ, dérŭ numaĭ în acte slavice și grece, căcĭ în celle latine ellŭ arŭ fi provocatŭ o intempestivă susceptibilitate din partea Ungarieĭ contra uneĭ assemenĭ mărețe nomenclature, correspunḑetóriă litteralmente cu: „terra Ungriae-et-Vlachiae.“

Predomnirea Carpațilorŭ, fórte pronunțată maĭ allesŭ în Oltenia, a maĭ căștigatŭ voevodatuluĭ Bassarabilorŭ următórea nomenclatură omogenă, egalmente respăndită în întru și 'n affară:

Țérră-Muntenéscă, usată d'o-potrivă de ambele laturĭ alle Milcovuluĭ;

Trans-alpina, adecă Peste-munteniă, care ne întîmpină mereŭ în fontâne latine, fie maghiare, fie papale, fie chĭarŭ române, etc.;

Multany, nume polonŭ corruptŭ prin schimbarea luĭ *n* în *l* din forma romănéscă locală „Munteniă“;

Vrance, nume moldovenescŭ, datoritŭ crescetuluĭ alpestru, prin care se desemna despre Moldova fruntaria ostŭ-nordică a Țerreĭ-Romănescĭ;

Havas-Alföld, adecă Munteniă-de-gĭosŭ prin opposițiune cu munțiĭ de susŭ aĭ Moldoveĭ, nume maghiarŭ, pe care graĭulŭ ungurescŭ din Ardélŭ îllŭ prescurtéză în *Alföld*.

Muntenia séŭ Țérra-Romănéscă, atâtŭ prin întinderea hotarelorŭ selle în comparațiune cu alle cellorŭ-l'alte staturĭ române din evulŭ-mediŭ, pe câtŭ maĭ cu sémă prin prestigiulŭ de a fi fostŭ totŭ-d'a-una centrulŭ mișcăriĭ romănismuluĭ la nordŭ de Dunăre și chĭarŭ pentru romănimea transdanubiană, maĭ purta unŭ nume, pe care'lŭ afflămŭ în fontâne istorice sub doue forme:

Grosse-Walachie, *Valachia-Major*, *Valachia-Maggiore* etc., adecă *Romănia mare*, la străinĭ;

Mare-voevodatŭ, în titulatura princiară internă.

Degia cu multŭ înainte de seculolŭ VI dominaţiunea némuluĭ Bassarabilorŭ d'a-stânga Oltuluĭ lăţise assupra territoriuluĭ numele du *Bassarabiă*, conservatŭ apoĭ fără întrerumpere pênĕ 'n suta XV, cândŭ o parte a Statuluĭ Munténŭ dela Galaţĭ pênĕ la Chilia trecêndŭ sub stăpânirea Moldoveĭ, acéstă denominaţiune a începutŭ a se applica din ce în ce maĭ esclusivŭ cătră regiunea Bugiaculuĭ, érŭ dela 1812 guvernulŭ moscovitŭ a întins'o assupra întreguluĭ spaţiŭ dintre Prutŭ şi Nistru.

Cuvêntulŭ copprindêndŭ în sine elementulŭ *s-r-b*, s'a întemplatŭ une-orĭ a se confunda *Bassarabia* cu *Serbia*, încâtŭ ca Serbĭ eraŭ consideraţĭ câte o dată, simplu din causa acesteĭ gratuite assonanţe, atâtŭ anticiĭ Bassarabĭ dela Oltŭ, precumŭ şi o ramură a lorŭ maĭ nouă, urcată pe la 1375 pe tronulŭ Moldoveĭ în persóna luĭ Petru Muşatŭ; dérŭ nu numaĭ aci s'a resfrântŭ acţiunea omofonieĭ, ci încă într'unŭ altŭ fenomenŭ, fără allăturare maĭ remarcabilŭ prin mulţimea, varietatea şi importanţa consecinţelorŭ.

Derivată din *baţţaras* séŭ *badilas* samscritŭ, ca şi elleniculŭ βασιλεύς, ca şi celticulŭ *bas* séŭ *basan*, ca şi zendiculŭ *pasargad* etc., vorba *Bassarabŭ* însemnéză domnŭ ; înse printr'unŭ rebusŭ eraldicŭ, fórte communŭ în simbolismulŭ din tóte epocele şi din tóte ţerrele, Bassarabiĭ descompunêndu-şĭ străbunulŭ nume gentiliţiŭ în Bass-*arabŭ*, purtaŭ din timpĭ immemorialĭ în stemma lorŭ nobilitară unulŭ séŭ maĭ multe capete de *Arabĭ*, adecă *negre*, ceĭa-ce pe de o parte a datŭ nascere famosuluĭ mitŭ allŭ luĭ *Negru-vodă*, ca fundatorŭ allŭ statuluĭ bassarabescŭ, érŭ pe de alta a creatŭ pentru întréga Româniă, şi chiarŭ pentru regiunile limitrofe, o întinsă nomenclatură territorială *sui generis*.

Poesia poporană a vecinilorŭ nostri Slavĭ şi Teutonĭ a fostŭ naturalmente încântată de a puté găssi în apropiare la Dunăre o fantastică *Arabiă*, pe care s'aŭ şi grăbitŭ a o celebra balladele serbe şi bulgare ca *Ţrni-Arapi* séŭ „Negri-Arabĭ", cântulŭ epicŭ germanŭ allŭ Nibelungilorŭ ca *Araby*, pênĕ şi sagele scandinave din Islandia ca *Blà-menn* séŭ „Arabĭ", érŭ Turciĭ, Greciĭ, şi Unguriĭ sub felĭu de felĭu de forme, devenite ce-va maĭ prozaice prin supprimerea arabismuluĭ şi conservarea numaĭ a ecivalinteluĭ seŭ de negru : *Kara-iflak*, *Kara-bogdan*, *Nigra-Cumania*, etc.

Eminamente poeticŭ, acestŭ epitetŭ nu se putea înfige într'o singură regiune definită, precisiunea fiindŭ totŭ ce este maĭ proză, şi astŭ-felĭu degia în secolulŭ X—căcĭ n'amŭ voitŭ a ne urca maĭ susŭ d'o camu dată—noĭ vedemŭ epica negréţă a ţerreĭ Bassarabilorŭ lăţindu-se nu numaĭ pretutindenĭ între Carpaţĭ şi Dunăre, dérŭ maĭ împresurândŭ încă unŭ spaţiŭ trans-carpatinŭ prin metamorfosarea Transsilvanieĭ în Négră-Ungriă, unŭ spaţiŭ trans-danubianŭ prin Négra-Bulgariă, şi chĭarŭ însuşĭ Pontulŭ se preface în Négră-mare, adecă se 'nnegresce totŭ copprinsulŭ albieĭ istriane pe ambiĭ ţermĭ aĭ fluviuluĭ, avêndŭ dreptŭ puntŭ de plecare Bass-*arabia*, cuĭbulŭ *Negrilorŭ* voevoḑĭ.

Affară de „Négra-Româniă", remasă la Ottomanĭ în usŭ vulgarŭ pênĕ 'n momentulŭ de faţă, tóte celle-l'alte numirĭ alle nóstre *arabice*, pênĕ şi rădecina lorŭ Bassarabiă,

încetândŭ de secolĭ a se maĭ applica cătră Ţérra-Românéscă, încătŭ numaĭ poporulŭ de pe la Câmpu-lungŭ maĭ conserva o obscură tradiţiune despre acellŭ Negru-vodă, adecă acellŭ banŭ allŭ Severinuluĭ, carele cucerise între 1170—1210 Făgăraşulŭ, Muscellulŭ şi Argeşulŭ, urméză dérŏ firesce că legendariĭ, cronicariĭ şi chĭarŭ istoriciĭ moderniĭ aĭ Româniloru, puţinŭ diliginţĭ în resfoirea fontânelorŭ, aŭ transformatŭ originile Statuluĭ Munténŭ într'unŭ chaosŭ de contradicţiunĭ, de falsurĭ, de travestirĭ, de impossibilităţĭ, adducêndŭ pe Bassarabĭ din Bugiacŭ, făcêndŭ „ăntĕiŭ descăllecătorŭ" pe tatălŭ mareluĭ Mircea, silindu-lŭ să domnéscă cândŭ la 1215, cândŭ la 1240, cândŭ la 1290, etc.

Ne resumămŭ.

Nomenclatura Munteniei, în parte essistinte încă şi 'n parte essistinte degia în secolulŭ XIV, se reduce la următorulŭ tabellŭ :

I. După originea naţională *romană*:

1-o. **Ţérră-Românéscă**, nume etnicŭ internŭ poporanŭ;

2-o. **Vlachiă**, nume etnicŭ slavo-germanŭ, trecutŭ la toţĭ ceĭ-l'alţĭ străinĭ şi admisŭ în limba officială internă ;

3-o. **Ungro-vlachiă**, nume internŭ strictamente administrativŭ, civilŭ şi ecclesiasticŭ, esprimêndŭ revendicarea de sub *Ungriă* şi annessarea cătra *Vlachia* a ţerreĭ Făgăraşuluĭ.

II. După aspectulŭ *muntosŭ* allŭ terrêmuluĭ :

4-o. **Ţérră-Munteněscă**, nume topograficŭ internŭ, întrebuinţatŭ pe ambele mallurĭ alle Milcovuluĭ ;

5 o. **Trans-alpina**, adecă *Peste-munteniă*, nume topograficŭ officialŭ latinŭ, esternŭ şi internŭ ;

6 o. **Multany**, maĭ correctŭ *Muntany*, nume topograficŭ polonŭ, desfiguratŭ din cellŭ internŭ ;

7-o. **Havas-Alföld**, adecă *Munteniă-de-gĭosŭ*, nume topograficŭ maghiarŭ ;

8 o. **Vrancea**, nume topograficŭ poporanŭ moldovenescŭ.

III. După *mărimea* territoriuluĭ şi a prestigiuluĭ :

9-o. **Romănia-mare**, *Valachia-major*, *Grosse-Walachie* etc., nume ierarchicŭ esternŭ ;

10-o. **Mare-voevodatŭ**, nume ierarchicŭ officialŭ internŭ.

IV. După dinastia *Bassarabilorŭ* :

11-o. **Bassarabiă**, nume dinasticŭ internŭ şi esternŭ ;

12-o. **Arabiă**, nume dinasticŭ poeticŭ poporanŭ slavo-germanŭ ;

13 o. **Negru-voevodatŭ**, ţérra luĭ *Negru-vodă*, nume dinasticŭ poeticŭ poporanŭ internŭ ;

14-o. **Bla-menn**, *Negriĭ-ómenĭ*, nume dinasticŭ poeticŭ scandinavŭ ;

15-o. **Nigra-Cumania**, probabilmente *Fekete-Kunok*, adecă *Negriĭ-Comanĭ*, nume dinasticŭ maghiarŭ, applicabilŭ şi cătră Moldova ;

16-o. **Négră-Tatariă**, nume dinasticŭ serbŭ ;

17-o. **Kara-iflak**, adecă *Négră-Romănĭă*, de unde apoĭ *Kara-bogdan* séŭ *Négră-Bogdaniă* pentru porţiunea d'a-drépta Milcovuluĭ, nume dinasticŭ turcŭ ;

18-o. ΜΑΥΡΟΒΛΑΧΙΑ, nume dinasticŭ neogrecŭ, maĭ cunnoscutŭ relativamente la Moldova.

Tóte acestea într'o strînsă legătură de origine cu **Négră**-*Ungria* ca numele Transsilvanieĭ, cu **Négră**-*Bulgaria* ca numele Dobrogiĭ, şi cu *Marea*-**négră**...

§ 3.

ACŢIUNEA NATUREĬ.

Unŭ Anglesŭ fórte solidŭ şi fórte observatorŭ, vechĭu consulŭ britannicŭ în Buccurescĭ, sir William Wilkinson, începe unulŭ din capitoliĭ opereĭ selle cu următórele cuvinte :

„Vecinĕtatea Măriĭ-negre şi a Balcanuluĭ „d'o parte, a Carpaţilorŭ de cea-l'altă, face „clima ambelorŭ principate române schimbă„cĭósă şi suppusă unorŭ răpeḑĭ variaţiunĭ de „temperatură. Cândŭ sufflă vêntulŭ nordŭ„ostŭ, chĭarŭ în miḑŭ-loculŭ vereĭ, atmosfera „se recesce d'o dată pênĕ 'ntr'atâta, încâtŭ „lŏcuitoriĭ sunt siliţĭ a recurge la vestminte „maĭ substanţiale. Vêntulŭ dela sudŭ adduce „căldură şi timpŭ frumosŭ, dérŭ general„mente de scurtă durată. Véra este fórte „ploiósă ; în iuliŭ şi 'n iuniŭ cu furtune „viscolóse, carĭ revinŭ în tóte serele la „aceĭa-şĭ óră. Érna maĭ totŭ-d'a-una e lungă „şi monotonă, şi căldurele vereĭ debută su„bitamente din celle ânteĭe ḑille alle luĭ maĭu, „astŭ-felĭu că deliciele uneĭ primă-vere re„gulate sunt aci puţinŭ familiare. Porţiunea „cea maĭ aspră a erneĭ se 'ncepe dela pri„mulŭ patrarŭ allŭ luĭ decembre, şi acella-şĭ „gradŭ de frigŭ cu puţină variaţiune ţine „pênĕ pe la miḑŭ-loculŭ luĭ februariŭ, cândŭ „îĭ succede o temperatură umedă şi nesalu„bră, durândŭ apoĭ pênĕ la maĭu. Dunărea „şi tóte rîurile acesteĭ regiunĭ remânŭ de„gerate în intervallŭ de şésse septemâne, „ghiaţa lorŭ fiindŭ destullŭ de tare pentru „a susţine transportulŭ celleĭ maĭ grósse ar„tillerie. In genariŭ şi 'n februariŭ ninge şi „lumea âmblă cu sanie. Celle maĭ frumóse „ḑille alle annuluĭ se 'ncepŭ de pe la finea „luĭ septembre şi ţinŭ căte o dată pênĕ pe „la finea luĭ novembre, dérŭ nopţile sunt „escessivamente recĭ şi nesănĕtóse. Căllĕto„riĭ, carĭ nu se aperă atuncĭ prin flanelle şi „haĭne calde contra pernicióseĭ influinţe a „nopţilorŭ, sunt espuşĭ a căpeta felĭurile fri„gurĭ şi pleuresie. Neregularitatea climeĭ, „umiditatea soluluĭ şi mulţimea bălţilorŭ es„sercită aci o visibilă înrîurire assupra di„verselorŭ specie animale, precumŭ şi assu„pra vegetaţiuniĭ. Urşiĭ, lupiĭ şi vulpiĭ sunt „de o natură timidă şi puţinŭ pericoloşĭ, „affară numaĭ cândŭ âmblă în numeróse „haĭte, ceĭa-ce se 'ntemplă adessea în nop„ţile celle maĭ recĭ alle erneĭ. Animalele „domestice sunt remarcabile prin blândeţă. „Carnea de boŭ, de porcŭ, de óiă, de ve„natŭ şi de passerĭ n'are unŭ gustŭ pro„nunţatŭ; legumele sunt puţinŭ gustóse şi „florile puţinŭ aromatice. In fine omulŭ, „capŭ-d'opera natureĭ, este aci greoiŭ şi „mólle. Fără passiunĭ violinţĭ, fără ener„giă în caracterŭ, ellŭ manifestă o repul„siune firéscă contra a totŭ felĭuluĭ de muncă „corporală séŭ intellectuală. Negreşitŭ că „aceste disposiţiunĭ potŭ proveni din cause „morale, dérŭ în România causele fisice sunt „cellŭ puţinŭ totŭ atâtŭ de active.“ (1)

Unŭ distinsŭ medicŭ românŭ, d. Dr. Obedenarŭ, attribuindŭ bălţilorŭ şi érŏşĭ bălţilorŭ degenerarea omuluĭ pe ţermiĭ Dunăriĭ-de-gĭosŭ, după ce schiţéză cu trăssure marĭ o icónă fórte pessimistă, apoĭ conchide :

(1) *Tableau de la Moldavie et de la Valachie*, Paris, 1824, in-8, p. 114-116.

„Nu maĭ trebuĭ dérŏ să ne mirâmŭ de le-„nea şi apatia ţerranuluĭ. Acéstă lene, acéstă „apatiă, o maĭ repeţimŭ încă, sunt nevolun-„tare, sunt maladive. Frigurile nu numaĭ „împedecă accrescerea poporaţiuniĭ, dérŭ „elle sunt totŭ-d'o-dată pentru Românĭ o „causă a degenerăriĭ fisice şi intellectuale. „Germaniĭ, după o petrecere de doue gene-„raţiunĭ în ţérră, nu maĭ sémĕnă cu Germaniĭ „noŭ-veniţĭ: eĭ îndură, ca şi indigeniĭ, încéta „influinţă a miasmelorŭ băltóse, deşi într'unŭ „gradŭ maĭ slabŭ. Pênĕ şi frumósele vacce „elveţiane devinŭ maĭ micĭ, maĭ şubrede, „maĭ puţinŭ musculate după doue séŭ treĭ „generaţiunĭ. Acella-şĭ fenomenŭ se observă „la caĭ etc." (2)

Maĭ pe scurtŭ, ómeniĭ, caiĭ, boiĭ, urşiĭ, lupiĭ, vulpiĭ, găinele, raţele, florile, pênĕ şi érba câmpuluĭ, pênĕ şi gustulŭ friptureĭ, toţĭ şi tóte se ticăloşescŭ, se piticescŭ, se trândăvescŭ în nefericita Româniă, din causa emanaţiunilorŭ palustre, din causa capricióseĭ temperature, din causa soluluĭ şi atmosfereĭ, din causa a o mulţime de aginţĭ, carĭ se chĭamă fórte bine în sciinţa igienică : *circumfusa.*

Aşa pretindŭ Wilkinson şi d. Obedenarŭ, negreşitŭ între maĭ mulţĭ alţiĭ, pe carĭ nu voimŭ a-ĭ cita.

Permisŭ unuĭ turistŭ, permisŭ chĭarŭ unuĭ medicŭ a constata o actualitate şi a semnala proveninţa'ĭ cea maĭ immediată, cea maĭ evidinte, cea maĭ palpabilă, deşi chĭarŭ dênşiĭ arŭ trebui să specifice totŭ-d'o-dată cellŭ puţinŭ zona observaţiuniĭ, érŭ nu să generaliseze într'unŭ modŭ absolutŭ; permisŭ este lorŭ, înse nu unuĭ istoricŭ în înţellesulŭ cellŭ adevĕratŭ allŭ cuvêntuluĭ, căruĭa nu i se ĭértă a tăia dintr'o lovitură nodulŭ luĭ Gordia, în locŭ de a căuta passŭ la passŭ o lege providenţială permaninte, esplicândŭ apoĭ cu stăruinţă totŭ ce *se pare* a fi o deviaţiune :

„Sucht das vertraute Gesetz in des Zufal's grausenden Wundern,
„Sucht den ruhenden Pol in der Erscheinungen Flucht!" (3)

Caracterele fisice alle pămêntuluĭ românescŭ fost'aŭ elle totŭ-d'a-una astŭ-felĭu, după cumŭ ni le descrie Wilkinson şi d. Obedenarŭ ?

De n'aŭ fostŭ aşa, urméză necessarmente o altă întrebare: cumŭ anume să fi fostŭ, şi care trebuĭa să fie diverginţa totală séŭ parţială a effectelorŭ în comparaţiune cu ceĭa-ce este ?

De aŭ fostŭ totŭ aşa, de nu s'a schimbatŭ nemicŭ séŭ pré-puţinŭ, de a remasŭ aprópe intactă aceĭa-şĭ constituţiune geologică şi meteorologică, acella-şĭ gĭocŭ termometricŭ, barometricŭ şi igrometricŭ, atuncĭ cumŭ dérŏ de s'a modificatŭ atâtŭ de radicalmente natura organică ?

Nu maĭ departe decâtŭ în secolulŭ XIV, carele ne preoccupă maĭ în speciă în opera de faţă ; nu maĭ încollo decâtŭ între anniĭ 1300 — 1400, altŭ-minte destullŭ de apropiaţĭ de ḑillele nóstre, fost'a atâtŭ de căḑutŭ, atâtŭ de slăbănogŭ, atâtŭ de insipidŭ Românulŭ din Muntenia, după cumŭ ellŭ ni appare acumŭ în relaţiunea luĭ Wilkinson şi a d-luĭ Obedenarŭ, fără a maĭ vorbi despre vite séŭ plante, şi maĭ allesŭ despre gustulŭ lorŭ curatŭ gastronomicŭ?

Ce să respunḑă óre la o assemenea îndouélă viteḑiĭ luĭ Alessandru Bassarabŭ, aĭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ, aĭ luĭ Bassarabŭ Mircea, de 'naintea cărora, în cursŭ de unŭ

(2) *Des fièvres des marais*, Bucarest, 1871, in-8, p. 23.

(3) *Schiller, Horen.*

vécŭ întregŭ, tremuraŭ Ungurii, Serbiĭ, Bulgariĭ, Tătariĭ, Turciĭ, tóte némurile învecinate, chĭarŭ cândŭ în fruntea acestora se afflaŭ nesce giganțĭ ca tzarulŭ Stefanŭ cellŭ Fórte, ca regele Ludovicŭ cellŭ Mare, ca sultanulŭ Baezidŭ Fulgerulŭ, ca împĕratulŭ Sigismundŭ?

Aŭ atuncĭ nu era în Munteniă totŭ felĭulŭ de mlascine și mocirle cu funestele lorŭ effluve febrifere? aŭ nu era o temperatură totŭ atâtŭ de estremă în frigŭ și'n arșiță, în uscăcĭune și'n umiditate? aŭ nu era pe deplinŭ essistințĭ tóte motivele morbide, pe câte ni le-aŭ spusŭ și pe câte aŭ uĭtatŭ încă să ni le înșire Wilkinson și d. Obedenarŭ, încâtŭ le vomŭ spune noĭ înși-ne maĭ la valle?

Și décă altă dată, în fața uneĭ pressiunĭ fisice analóge, Românulŭ dela Dunare a pututŭ să uĭméscă lumea prin mărimea personalitățiĭ selle, cumŭ dérŏ de nu se maĭ buccură ellŭ actualmente de aceĭa-șĭ immunitate contra acelleĭa-șĭ acțiunĭ esteriόre? și fiindŭ-că nu se maĭ buccură astă-ḑĭ, ceĭa-ce este adevĕratŭ pentru o porțiune a territoriuluĭ munténŭ, nu pentru țérra întrégă (4), apoĭ óre prin ce speciă de transițiune, redobândindu-șĭ vechĭa'ĭ aptitudine, arŭ puté să se buccure încaĭ mânĭ séŭ poĭmânĭ?

Precumŭ vedețĭ, problema devine dintre celle maĭ complicate și dintre celle maĭ importante totŭ-d'o-dată, căcĭ într'însa dĕdĕtorulŭ de viuéță rollŭ allŭ istorieĭ este nu numaĭ a clarifica o situațiune antică, a restabili o imagine trecută, dérŭ încă maĭ cu sémă a prevesti și a prepara o possibilă regenerare viitóriă a uneĭ națiunĭ.

Vomŭ merge încetŭ, căcĭ sunt unele cestiunĭ, în carĭ callea spre descoperirea veritățiĭ se assémĕnă cu ângusta punte ce duce peste prăpastie la paradisulŭ luĭ Mahometŭ: unŭ singurŭ passŭ precipitatŭ, și aĭ perdutŭ însă-șĭ perspectiva de a agĭunge la țintă!

Maĭ ânteĭu, ca o nedispensabilă întroducere în materiă, cată să ni se spună: pêne la ce puntŭ se póte subordina, séŭ trebuĭ vrêndŭ nevrêndŭ să se subordineze unŭ poporŭ, în bine și 'n reŭ, înriuririĭ pămêntuluĭ?

A admitte fără cercetare și fără restricțiune dictatura glebeĭ, a trece peste idiosincrasiele individuale și de ginte, a uĭta principiulŭ atavismuluĭ, a nu recunnósce Provedința, a nu lăssa omuluĭ liberulŭ seŭ arbitriŭ față cu natura și cu Divinitatea, — este a nu înțellege istoria!

Cu cincĭ secolĭ înainte de nascerea luĭ Cristŭ, sunt acumŭ doue miie patru-sute de annĭ și maĭ bine, de'nteiŭ Khung-fu-tseŭ în China și apoĭ Ippocratŭ în Ellada constataŭ legea desvoltăriĭ climatologice a națiunilorŭ.

Toțĭ aŭ vorbitŭ despre marele Grecŭ; neminĭ, nicĭ chĭarŭ scriitoriĭ ceĭ maĭ nouĭ assupra filosofieĭ istorieĭ (5), n'aŭ cunnoscutŭ séŭ n'aŭ voitŭ să cunnóscă pe marele Chinesŭ!

Și totușĭ éccĕ ce ḑicea Khung-fu-tseŭ cu multŭ maĭ 'nainte de Ippocratŭ:

„A avé apucăture bine-voitóre și dulcĭ

(4) Maĭ rigurosŭ în astă privință decâtŭ Wilkinson și d. Obedenarŭ, d. Dr. *Măldărescu, Considérations sur l'origine et la nature du miasme paludéen*, Paris, 1865, in-4, p. 17 specifică că șĭ-a făcutŭ observațiunile anume în Buccurescĭ, în assemenĭ cest'unĭ essacta indicare a localităților fiindŭ de cea maĭ imperiósă importanță sciințifică. — Cf. Dr. *Grecescu, Assupra emanațiunilorŭ palustre*, în *Gazetta spitalelorŭ*, Buccurescĭ, 1869, nr. 5.

(5) Bună óră *Laurent, Philosophie de l'histoire*, Paris, 1870, p. 99 sqq., unde desvoltă acțiunea climeĭ, combăttêndŭ pe Montesquieu și Herder.

„pentru a instrui pe ómenĭ; a avé compătimire pentru ceĭ rescullaţĭ din retăcire contra raţiuniĭ; acésta'ĭ forţa virilă a ţerrelorŭ sudice, prin care se distinge înţelleptulŭ. A'şĭ face culcuşŭ cu simcelle de ferrŭ şi cu armure din peile férelorŭ selbatece; a privi fără fiorĭ apropiarea morţiĭ; acésta'ĭ forţa virilă a ţerrelorŭ nordice, prin care se distinge vitézulŭ“ (6).

Peste optŭ secolĭ după Khung-fu-tseŭ, unŭ ostaşŭ romanŭ Flaviŭ Vegeţiŭ, alle căruĭa cuvinte aŭ remasŭ de assemenea nebăgate în sémă, făcea din vorbă în vorbă aceĭa-şĭ observaţiune.

Ellŭ ḑice:

„După opiniunea ómenilorŭ cellorŭ maĭ competinţĭ, naţiunile sudice, suppuse estremeĭ arşiţe a sóreluĭ, aŭ maĭ multă înţelleginţă, dérŭ maĭ puţinŭ sânge, ceĭa-ce le face sfiicĭóse şi temĕtóre de a da peptŭ într'o luptă, căcĭ sciêndu-se anemice, lorŭ li e frică de râne; popórele nordice, din contra, depărtate de căldure solare, aŭ maĭ puţină înţelleginţă, dérŭ unŭ sânge abundinte, care face dintr'însele ceĭ maĭ bunĭ luptătorĭ; aşa dérŏ pe soldaţĭ cată să-ĭ luămŭ din nisce ţerre intermediare, încătŭ nicĭ sângele să nu li lipséscă pentru a puté înfrunta rânele şi mórtea, nicĭ acea înţelliginţă, prin care se mănţine în armată disciplină şi care este d'o-potrivă utilă în resbellŭ şi 'n consiliŭ“ (7).

Pentru ca unŭ Chinesŭ şi unŭ Romanŭ, nedependinţĭ unulŭ de altulŭ, fără să fi sciutŭ nicĭ măcarŭ décă essistă unde-va China pentru Vegeţiŭ séŭ Roma pentru Khung-fu-tseŭ, pentru ca ambiĭ să fi espressŭ o singură ideiă, ba încă aprópe în aceĭa-şĭ ordine logică; agĭungêndŭ fie-care pe o calle propriă la unŭ resultatŭ identicŭ, trebue să fie copprinsŭ în observaţiunea lorŭ commună unŭ mare fondŭ de veritate!

Antagonismulŭ moralŭ între nordŭ şi sudŭ, bogăţia globulelorŭ sanguine în cellŭ de 'nteĭu şi puţinĕtatea lorŭ în cellŭ-l'altŭ, cunnoscută chĭarŭ sub numele tecnicŭ de *anémie des pays chauds;* adecă totŭ ce aŭ sciutŭ degia Khung-fu-tseŭ şi Vegeţiŭ, este o dogmă în medicina de astă-ḑĭ (8).

O cugetare fugitivă a devenitŭ o sciinţă întrégă, unŭ corpŭ compactŭ şi sistematicŭ numaĭ sub condeĭulŭ anticuluĭ medicŭ grecŭ dela Cos.

(6) *Tchung-yung ou l'invariabilité dans le milieu*, cap. 10 §§ 3-4, în *Pauthier*, *Les livres sacrés de l'Orient*, Paris, 1841 in-8, p. 165: „Avoir des manières bienveillantes et douces pour instruire les hommes; avoir de la compassion pour les insensés qui se révoltent contre la raison: voilà *la force virile propre aux contrées méridionales*; c'est à elle que s'attache le sage. Faire sa couche des lames de fer et des cuirasses de peaux de bêtes sauvages; contempler sans frémir les approches de la mort: voilà *la force virile propre aux contrées septentrionales*, et c'est à elle que s'attachent les braves.“

(7) *Vegetius*, *Instituta rei militaris*, lib. I, cap. 2: „Quo loco ea, quae a doctissimis hominibus comprobata sunt, non omittam. *Omnes nationes, quae vicinae sunt Soli*, nimio calore siccatas, amplius quidem sapere sed minus habêre sanguinis dicunt: ac propterea constantiam ac fiduciam cominus non habere pugnandi, quia metuunt vulnera, qui se exiguum sanguinem habere noverunt. Contra, *septemtrionales populi* remoti a Solis ardoribus, inconsultiores quidem, sed tamen largo sanguine redundantes, sunt ad bella promptissimi. Tirones igitur de temperatioribus legendi sunt plagis, quibus et copia sanguinis suppetat ad vulnerum mortisque contemptum, et non possit deesse prudentia, quae et modestiam servat in castris, et non parum prodest in dimicatione et consiliis.“

(8) *Becquerel*, *Traité d'hygiène*, éd. 3, Paris, 1864, in 8, p 299. — *Rochard*, *Acclimatement*, în *Nouveau dictionnaire de médecine*, ed. Jaccoud, Paris, 1864, in-8, t. I, p. 183 sqq. — *Perrin*, *De l'acclimatement, des modifications diverses qu'il peut imprimer à la santé* etc., Paris, 1845, in-4, thèse.— *Crebessac-Vernet*, *De l'influence de la température sur l'économie animale*, Paris, 1846, in-4; etc.—Mulţimea cărţilorŭ

Ippocratŭ este adevĕratulŭ părinte allŭ climatologieĭ.

Labórea modernă, atâtŭ de orgolliósă, abia putu descoperi în realitate, de atuncĭ şi pênĕ la Humboldt, pe icĭ pe collea câte ce-va, care să nu se gässéscă în nemuritorulŭ opuscolŭ : περὶ ἀέρον, ὑδάτον, τόπον.

Pênĕ şi acestŭ titlu allŭ capŭ-d'opereĭ luĭ Ippocratŭ resumă în sine ultimulŭ cuvêntŭ allŭ sciinţeĭ climatologice : aerŭ, ape şi locurĭ.

Nicĭ atmosfera, nicĭ idrologia, nicĭ topografia nu sunt sufficiinţĭ, întru câtŭ le ĭea cine-va separamente.

„Ippocratŭ, — ḑice unulŭ din discipoliĭ „seĭ ceĭ maĭ celebri, pe care aŭ întrecutŭ „fără a'lŭ eclipsa lucrările igieniştilorŭ mo„dernĭ,—Ippocratŭ attribue effecte morale nu „numaĭ temperatureĭ aeruluĭ, ci tuturorŭ cel„lorŭ-l'alte calităţĭ atmosferice întrunite; nu „numaĭ graduluĭ de latitudine allŭ pămêntu„luĭ, ci încă natureĭ selle tellurice, natureĭ „producţiunilorŭ sélle, natureĭ apelorŭ ce „'lŭ percurgŭ. Ellŭ se silesce a descrie cu „essactitate tóte particularităţile, câte potŭ „attrage attenţiunea în studiulŭ diverse„lorŭ ţerre şi carĭ le distingŭ maĭ în speciă. „Pentru dênsulŭ ca elemente necessare alle „cestiuniĭ sunt tóte obiectele importante, „proprie fie-căriĭ regiunĭ; tóte calităţile con„stante şi pronunţate, prin carı aceste ob„iecte potŭ affecta simţurile şi a modifica „natura umană. Acéstă semnificaţiune a cu„vêntuluĭ *climă* e singură completă. Clima „nu póte dérŏ fi restrînsă în circumstanţele „particulare alle calduluĭ şi friguluĭ, ci ea „îmbrăţişéza într'unŭ modŭ fórte generalŭ „totalitatea circumstanţelorŭ fisice alle uneĭ „localităţĭ; şi tóte trăssurele caracteristice, „prin carĭ natura a distinsŭ differitele ţerre, „intră tóte în concepţiunea climeĭ" (9).

Éccĕ în ce simţŭ înţellegemŭ şi noĭ clima, dându-ĭ înse, pentru a preveni orı-ce confusiune, numele maĭ puţinu mărginitŭ de *natură.*

In limbagĭu filosoficŭ omulŭ fiindŭ *ego*, acţiunea natureĭ assupra'ĭ însemnéză rapportulŭ activŭ allŭ luĭ *non-ego.*

Orĭ-câtŭ de copprinḑetorŭ arŭ fi înţellesulŭ ippocraticu allŭ condiţiunilorŭ climaterice şi orĭ-câtŭ de simetrică teoriă s'arŭ puté cladi pe dênsele, realitatea se va arrĕta adessea rebellă conclusiunilorŭ cellorŭ maĭ legitime, şi istoriculŭ adessea va fi silitŭ să esclame cu nedomerire : este ce-va maĭ pe susŭ de materiă!

Maĭ anteiŭ chĭarŭ în sfera materială se observă isolându-se unŭ elementŭ maĭ puţinŭ brutŭ, deşi totŭ materiă; unŭ elementŭ nu numaĭ organicŭ, ci încă umanŭ; unŭ elementŭ fórte tenace, a căruĭa resistinţă contra tuturorŭ pressiunilorŭ topice, déca nu totŭ-d'a-una le învinge, încaĭ celle maĭ de multe orĭ reuşesce a aĭunge la o împăcare prin compromisŭ.

Acestŭ vigurosŭ elementŭ, acéstă aristocraţiă a materieĭ, ca să ni fie permisŭ a ne esprime astŭ-feliŭ, este *gintea*, pe care Ippocratŭ şi interpreţiĭ seĭ o uĭtaseră aprópe cu deseverşire şi 'n virtutea căriĭa Basciĭ şi strănepoţiĭ Goţilorŭ, bună-óră, locuescu de secolĭ pe aceĭa-şĭ cóstă a Pireneilorŭ, fară ca totuşĭ o natură esterióră absolutamente iden-

medicale, ce le amŭ putatŭ consulta şi le vomŭ cita maĭ la valle, o datorimŭ amabilităţiĭ, cu care nĭ-aŭ deschisŭ bibliotecele lorŭ particulare dd. doctorĭ V. Vlădescu, Petrini, Obedenarŭ, Măldărescu, etc.

(9) *Cabanis, Influence des climats sur les habitudes morales*, în *Rapports du physique et du moral de l'homme*, Paris, 1855, in-8, t. 2, p. 139-140.

tică să fi pututŭ assimila printr'o necurmată acţiune de tóte ḑillele viţa teutonică cu acea iberică.

Nemuritorulŭ creatorŭ allŭ climatologieĭ ḑice într'unŭ passagiŭ :

„Priviţĭ pe ţermureniĭ Fasuluĭ in Asia. „Pămêntulŭ lorŭ e umedŭ, mlăştinosŭ, căl„durosŭ, accoperitŭ de pădurĭ, scăldatŭ ne„'ncetatu, séŭ maĭ bine inundatŭ cu violinţă „de potopurĭ de plóiă. Lŏcuinţele lorŭ sunt „infipte chĭarŭ în sînulŭ bălţelorŭ : şubrede „bordeĭe din lemnŭ şi din trĕstie. Rare-orĭ „Fasianiĭ visitéză oraşele şi tĕrgurile inve„cinate : singurulŭ lorŭ miḑŭ-locŭ de com„municaţiune sunt nesce luntri scobite din „butucĭ şi cu agiutorulŭ cărorŭ eĭ plutescŭ „icĭ-collea pe numerósele canallurĭ, ce des„pică pămêntulŭ lorŭ în tóte direcţiunile. „Ape calde şi stătătórie, putreḑite la arşiţa „sóreluĭ şi nutrite de ne'ntrerupte ploĭe, sunt „unica lorŭ bĕutură. Insu-şĭ fluviulŭ lorŭ „Fasŭ este rîulŭ cellŭ maĭ leneşŭ, ce abia „îşĭ mişcă undele. Fructele şi erburile nu „agĭungŭ aci nicĭ o dată la deplina lorŭ des„voltare : umiditatea le reţine într'o stare „perpetuă de neperfecţiune. In fine, aerulŭ e „încarcatŭ de negure. Prin lucrarea tutu„rorŭ acestorŭ cause, Fasianiĭ differescŭ de „toţĭ ceĭ-l'alţĭ ómenĭ. Statura lorŭ e inaltă, „dérŭ desfigurata prin o grăssime atâtŭ de „neobicĭnuită, încâtŭ corpulŭ se pare a nu „avé nicĭ vine, nicĭ muschĭ. Figura lorŭ e „palidă, ca şi cândŭ arŭ sufferi de gălbenarĭ. „Aerulŭ cellŭ umedŭ şi negurosŭ dede vocĭĭ „lorŭ o intonaţiune răguşată. Eĭ sunt domolĭ „din fire şi nu potŭ susţine nicĭ o obo„sélă....“ (10)

(10) Περὶ ἀέρον, ὑδάτον, τόπον, LXXXIXI-IX; ediţiunea luĭ *Coray*, Paris, 1800, in-8, t. 1, p. 72—6.

Icóna e superbă, şi totuşĭ cuvintele luĭ Ippocratŭ nu se maĭ potrivescŭ cu actualitatea.

Regiunea Fasiană, famósa Colchidă cu berbeculŭ de aurŭ din mitologia ellenică, se afflă la picĭórele Caucasuluĭ, correspunḑêndŭ cu Imeretia şi maĭ allesŭ cu Mingrelia, ambele făcêndŭ parte din Georgia.

Apele, locurile, aerulŭ, maĭ tóte *circumfusele* sunt aprópe în aceĭa-şĭ stare patogenică, în care elle eraŭ în anticitate; dérŭ lŏcuitoriĭ, deşi cam mollaticĭ, sunt înse prédeparte de a gĭustifica ultra-limfaticulŭ tipŭ din relaţiunea luĭ Ippocratŭ.

Unŭ proverbiŭ mingrelianŭ ḑice, că fericirea omuluĭ consistă în a avé unŭ callŭ, unŭ şoĭmŭ şi unŭ ogarŭ (11).

Poporŭ de venătorĭ este poporŭ de voĭnicĭ.

Între Fasianiĭ luĭ Ippocratŭ şi Mingrelianiĭ de astă-ḑĭ essistă dérŏ o differinţă radicală, măcarŭ-că pămêntulŭ lorŭ a conservatŭ în trăssurele selle celle maĭ caracteristice vechĭa-ĭ băltósă fisionomiă.

De unde óre provine acéstă întărḑiată rebelliune a omuluĭ contra natureĭ?

Causele trebuĭ să fie multiple, înse una maĭ cu sémă se pare a fi cea maĭ decisivă.

Naţionalitatea georgiană, din care Mingrelianiĭ sunt o simplă ramură, nu póte fi de aceĭa-şĭ *ginte* cu anticiĭ Fasianĭ, o colonia africană după Erodotŭ (12), ci derivă dintr'o altă tulpină maĭ vĕnósă, maĭ vivace, maĭ resistinte, a căriĭ aşeḑare în văile Cau-

(11) *Malte-Brun, Géographie Universelle*, ed. Malte-Brun fils, Paris, 1851, in-8, t. 2, p. 326.

(12) *Herod.*, I, 104; II, 104—6; III, 97; VII, 193. — *Dionys. Perieg.* vers. 689. — *Ammian. Marcell.*, *Strabo* etc. — *Karl Ritter, Die Vorhalle europäischer Völkergeschichten*, Berlin, 1820, in-8, p. 35 sqq., crede pe Colchĭ a fi fostŭ o colonia indiană, dérŭ argumentaţiunea 'ĭ nu ne sati-face.

casuluĭ, pe unde ca printr'o colossală pórtă trecură atâtea sute de némurĭ în successivele migraţiunĭ alle barbarilorŭ din Asia în Europa, este posterióră epoceĭ luĭ Ippocratŭ.

Popórele, ca şi indiviḑiĭ, se distingŭ prin maĭ marea séŭ maĭ mica intensitate a aşa numitelorŭ predisposiţiunĭ morbide.

„Espuneţĭ maĭ multe persóne totŭ-d'o-„dată acelluĭa-şĭ currentŭ de aerŭ rece: „una se va plânge de colice, alta va căpĕta „o bronchită, a treĭa va simţi preludele „unuĭ reumatismŭ articularŭ, şi aşa maĭ în-„collo". (13)

Se va gássi între elle chĭarŭ câte una din acelle fericite constituţiunĭ immune, carĭ trecŭ nevĕtĕmate prin focŭ şi prin apă.

Aprópe aceĭa-şĭ clima cresce pe Laponĭ şi pe Sveḑianĭ: ceĭ de'nteĭu mĕnunţĭ, slabĭ, urrîţĭ, ocheşĭ; ceĭ-l'alţĭ înalţĭ, tarĭ, frumoşĭ, blonḑĭ.

Maĭ multe famillie ollandese, stabilite sunt acumŭ treĭ secolĭ tocmaĭ la capĕtulŭ sudicŭ allŭ Africeĭ, departe de a deveni negre séŭ măcarŭ brune, aŭ remasŭ pênĕ în momentulŭ de faţă ca şi cândŭ nicĭ o dată nu s'arŭ fi mişcatŭ din Amsterdamŭ (14).

Ţiganulŭ dela Constantinopole nu se deosebesce de fratele seŭ dela Stockholm.

În acestŭ modŭ tóte condiţiunile curatŭ fisice se arétă une-orĭ neputincĭóse în crâncena lorŭ luptă cu tenacitatea principiuluĭ de ginte.

Acésta totuşĭ, cată s'o recunnóscemŭ, nu este generalitatea casurilorŭ.

Maĭ adessea acţiunea şi reacţiunea, pamêntulŭ şi poporulŭ, se resólvă printr'unu felĭu de ecilibriŭ.

„Israeliţiĭ, — ḑice Michel Lévy, — a ca-„rorŭ împrăştiare se începuse cu multŭ maĭ „'nainte de mórtea luĭ Cristŭ, offeră medi-„culuĭ o secolară esperiinţă universala de-„spre înriurirea climaterică. Israelitulu ol-„landesŭ, grosŭ, îmflatŭ şi lunganŭ, pórtă în „tótă fiinţa luĭ sigillulŭ predomniriĭ limfa-„tice; Israelitulŭ din Algeria este macru şi „bine proporţionatŭ, maĭ multŭ scurtŭ de-„câtŭ înaltŭ, ócheşŭ, agerŭ şi îndemănatecŭ. „Éccĕ ceĭa ce ĭ-a făcutŭ clima. Să'ĭ puneţĭ „înse allăturĭ unulŭ lôngă altulŭ, şi assemĕ-„narea lorŭ de ginte o să vĕ surprinḑă. A-„cellea-şĭ trăssure denótă o origine com-„mună. Éccĕ ceĭa-ce potŭ face disposiţiunile „organice contra lucrăriĭ lunge şi întrunite „a influinţelorŭ esterióre" (15).

Noĭ-înşine descriserămŭ altă dată cu următórele cuvinte procesulŭ formăriĭ materiale a naţionalităţilorŭ:

„O naţiune presuppune doue elemente „constitutive, unŭ pămêntŭ şi unŭ némŭ.

„Fie-care pămêntŭ are o natură a sea pro-„priă; o natură, pe care nu o póte nemici „influinţa némuluĭ şi prin care accllŭ pă-„mêntŭ se assémĕnă cu ellŭ-însuşĭ şi differă „de tóte celle-l'alte pămênturĭ.

„Anglia fu totŭ-d'a-una insulă: sub Bri-„tanĭ, sub Sassonĭ, sub Danesĭ, sub Nor-„manḑĭ...

(13) *Michel Lévy*, *Traité d'hygiène publique et privée*, Paris, 1869, in-8, t. I, p. 68.

(14) *Knox*, *The races of Man*, London, 1851, in-8, p. 473, ap. *Darwin*, *La descendance de l'homme*, Paris, 1872 in-8, t. 1, p. 262. — Cf *Paul de Rémusat*, *Les sciences naturelles*, Paris, 1857, in-8, p. 20, 25-6.

(15) *Op. cit.*, I, 512. — Cf. *Boudin*, *Essai de pathologie éthnique*, în *Annales d'hygiène*, Paris, 2-e série, 1861-2, in-8, t. 13 şi 17, passim. — *Broca*, *Recherches sur l'hybridité animale*, în *Brown-Sequard*, *Journal de physiologie*, Paris, 1858-60, in-8, t. 1-3.— *Edwards*, în *Mémoires de la Société éthnologique*, Paris, 1841, in-8, t. 1, p. 13: „Un Juif anglais, „français, allemand, italien, espagnol, portugais, est toujours „un juif... Le climat, malgré la longue durée de son action, „ne leur a guère donné que des diversités de teint et d'ex-„pression, et peut-être d'autres modifications aussi légères."

„Fie-care némŭ are şi ellŭ o natură a sea „propriă ; o natură, pe care nu o póte ne„mici influinţa pămêntuluĭ şi prin care a„cellŭ némŭ se assémĕnă cu ellŭ însuşĭ şi „differă de tóte celle-l'alte némurĭ.

„Armeniĭ păstréză ce-va armenescŭ ste„reotipŭ în Francia, în Turcia, în Germa„nia, în Italia, în Polonia....

„Astŭ-feliŭ fie-care pămêntŭ are o ideă „a sea specială în universalitatea pămêntu„riloru, şi fie-care némŭ are o ideă a sea „specială în universalitatea némurilorŭ.

„Aşeḑându se vre-unulŭ din némurĭ pe „vre-unulŭ din pămênturĭ, legătura cellorŭ „doue specialităţĭ produce o naţiune.

„Unirea de'ntre pămêntŭ şi némŭ, pe „basea cariĭa se înalţă o naţiune, e atâtŭ „de strînsă, încâtŭ pămêntulŭ resfrânge în „tóte alle sélle imaginea némuluĭ, şi némulŭ „resfrânge in tóte alle sélle imaginea pă„mêntuluĭ.

„Naţiunea, astŭ-feliŭ formată, se assé„mĕnă cu ea-insăşĭ maĭ multŭ încă decumŭ „se assemĕnaŭ unulŭ cu altulŭ celle doue „elemente alle sélle constitutive, pămêntulŭ „şi némulŭ, căcĭ naţiunea este unŭ productŭ „de assemĕnărĭ.

„Prin urmare, differinţa acesteĭ naţiunĭ de „tóte celle-l'alte naţiunĭ, fiindŭ éröşĭ unŭ „productŭ de differinţe, cată să fie şi ea maĭ „mare, decumŭ era differinţa cea simplă din„tre unŭ pămêntŭ şi unu altŭ pamêntŭ, din„tre unŭ némŭ şi unŭ altŭ némŭ.“ (16)

Nemicŭ maĭ correctŭ ca teoriă.

(16 *Hăsdeŭ, Industria naţională faţă cu principiulŭ concurrinţeĭ*, Buccur., 1866, in-8, p. 17.—Despre întellesulŭ curatŭ moralu, nu materialŭ, allŭ cuvêntuluĭ naţiune, veḑĭ escellintele studiŭ allŭ amiculuĭ nostru *G. Vegezzi-Ruscalla*, în *Columna luĭ Traĭanŭ*, 1872, nr. 25 sqq. şi italienesce: *Che cosa è nazione*, Torino. 1854, in-8.

Avêndŭ la mână acestŭ criteriŭ allŭ contopiriĭ climeĭ cu gintea, s'arŭ părê lesne la prima vedere a caracterisa ca şi matematicesce pe orĭ-ce naţiune :

Francesulŭ = Latinŭ + clima x;
Italianulŭ = Latinŭ + clima y;
Românulŭ = Latinŭ + clima z...

Nemicŭ înse n'arŭ fi maĭ illusoriŭ în applicaţiune.

Simplă şi uşóră în apparinţă, cestiunea este în faptŭ una dintre celle maĭ difficile şi maĭ complesse.

Şi éccĕ de ce.

Anteĭu, nu este maĭ nicĭ o naţiune sub sóre, care să nu fi sufferitŭ multiple şi copióse ammestecurĭ cu alte ginţĭ, deşi aceste căsătorie se finescŭ totŭ-d'a-una printr'o completă predomnire a némuluĭ celluĭ maĭ bine constituitŭ.

Allŭ douilea, nu este maĭ nicĭ o ginte sub sóre, care să nu fi trecutŭ successivamente prin multe şi diverse clime, remănêndŭ înse une-orĭ immună contra tuturorŭ pressiunilorŭ esterióre.

Allŭ treilea, nu este maĭ nicĭ o climă sub sóre, care să nu fi înduratŭ măcarŭ o picătură modificatrice dela felĭurite naţiunĭ.

Aceste treĭ proptelle arruncă problema într'unŭ labirintŭ.

Pentru a defini pe Francesŭ, de essemplu, nu maĭ agĭunge elementara formulă de maĭ susŭ, ci se cere o altă fără comparaţiune maĭ complicată, în care să se prevéḑă proporţionalŭ tóte ginţile câte aŭ fostŭ concursŭ de'mpreună cu cea latină la nascerea naţiuniĭ francese, tóte climele câte influinţaseră anterioramente assupra definitiveĭ formaţiunĭ a acestorŭ differite ginţĭ, şi'n fine tóte naţiunile câte essercitaseră şi maĭ de'nainte o

fracţiune de lucrare în sfera acellorŭ variate clime (17).

Ş'apoĭ resultatulŭ uneĭ assemenĭ spăimĕntóre analise catā să se applice treptatŭ cătră toţĭ secoliĭ viueţeĭ naţionale, constatându-se gradaţiunea, cu care urmele tripleĭ înrîuririĭ convergințĭ devinŭ din ce în ce maĭ palide şi maĭ nesimţite, unele maĭ multŭ şi altele maĭ puţinŭ, în proporţiune cu mărimea doseĭ primite dela începutŭ şi'n mesura depărtăriĭ în timpŭ şi'n spaţiŭ dela puntulŭ de plecare.

Ast-felĭu, revenindŭ la formule algebraice, cu agĭutorulŭ cărora raţionamentulŭ appare maĭ plasticŭ, şi esprimêndŭ prin S primulŭ secolŭ allŭ formăriĭ naţiuniĭ france, prin G ginţile şi prin C climele constitutive, noĭ vomŭ vedé că Francesulŭ este :

$$F = \begin{cases} S + xG + yC; \\ S + 1 + xG - 1 + yC - 1; \\ S + 2 + xG - 2 + yC - 2; \\ S + 3 + xG - 3 + yC - 3 \text{ etc.} \end{cases}$$

Dérŭ a găssi valórea concretă a acestorŭ formule, cu tóte reservele şi fluctuaţiunile realităţiĭ, cu tóte *neprevedutele* marĭ şi micĭ, este o muncă de titanŭ !

Şi totuşĭ în stagiulŭ sciinţelorŭ naturale din secolulŭ nostru, mulţumită unorŭ progresse accumulate cu o răpeḑiciune febrilă, în faţa cărora pălesce însă-şĭ umbra semiḑeuluĭ Cuvier, istoriculŭ póte pênĕ la unŭ puntŭ să întreprindă acéstă colossală operă, şi fiindŭ că póte, trebuĭ s'o facă.

Negreşitŭ că istoriculŭ uneĭ naţiunĭ, cellŭ multŭ allŭ uneĭ ginţĭ, căcĭ timpulŭ uneĭ serióse istorie universale n'a sossitŭ încă, séŭ maĭ bine ḑicêndŭ istoria fie-căriĭ ţerre, microcosmŭ allŭ macrocosmuluĭ, este cea maĭ veridică istoriă universală.

Elementulŭ ginţiĭ ne va preoccupa maĭ în speciă în Capitolulŭ II allŭ acesteĭ scrierĭ.

Aci noĭ amŭ voitŭ numaĭ a mărgini printr'însulŭ cerculŭ de acţiune a climeĭ, a natureĭ, a pământuluĭ cu tóte alle luĭ.

Dérŭ acéstă acţiune, fie ea cătŭ de întinsă, precumŭ şi este, óre numaĭ gintea o mărginesce?

Teoriele esclusive sunt acellea carĭ aŭ servitŭ totŭ d'a-una maĭ multŭ decâtŭ orĭ-ce a întuneca verităţile celle maĭ sacre, a le împinge în controversă, a le compromitte.

Illustrulŭ Montesquieu esplica tóte prin climă şi éróşĭ prin climă (18), ba încă într'unŭ simţŭ fórte restrînsŭ allŭ cuvêntuluĭ, cam în felĭulŭ luĭ Khung-fu-tseŭ şi Vegeţiŭ (19), cu multŭ maĭ pe gĭosŭ de vastele vederĭ alle luĭ Ippocratŭ.

Intr'unŭ locŭ ellŭ ḑice :

(17) *Charles Vogt*, în *Darwin*, op. cit., p. XII: „L'héritage „et la transmission des caractères est, dans le monde organique, ce que, dans le monde inorganique, est la continuation de la force. Chaque être est donc le résultat nécessaire „de tous les ancêtres qui l'ont précédé, et pour comprendre „son organisation et la combinaison variée de ses organes, il „faut tenir compte de toutes les modifications, de toutes les „formes passées qui, par héritage, ont apporté leur contingent dans la nouvelle combinaison existante. Et de même „que la force primitive se montre dans le monde physique „et suivant les conditions extérieures, tantôt comme mouvement, tantôt comme chaleur, lumière, électricité ou magnétisme, de même ces conditions extérieures influent sur „le résultat de l'héritage et amènent des variations et des „transformations qui se transmettent à leur tour aux formes „consécutives. Une tâche immense incombe donc aujourd'hui „aux sciences naturelles."

(18) *Esprit des lois*, lib. XIV : „Des lois dans le rapport qu'elles ont avec la nature du climat" ; lib XV : „Comment les lois de l'esclavage civil ont du rapport avec la nature du climat" ; lib. XVI : „Comment les lois de l'esclavage domestique ont du rapport avec la nature du climat"; lib. XVII: „Comment les lois de la servitude politique ont du rapport avec la nature du climat" ; lib. XVIII : „Des lois dans le rapport qu'elles ont avec la nature du terrain."

(19) *Ibid.*, XIV, cap. 2 : „L'air froid resserre les extrémités des fibres extérieures etc.", relatândŭ apoĭ o comică esperiinţă : „j'ai observé le tissu extérieur d'une langue de mouton!"

„Popórele insulare sunt maĭ liberale de„câtŭ popórele continentale. Insulele sunt „generalmente micĭ, încâtŭ o parte a popo„ruluĭ nu póte fi întrebuinţată atâtŭ de bine „la assuprirea celleĭ-l'alte..." (20)

Montesquieu observă ellŭ singurŭ în notă că Giaponia e fórte despotică, dérŭ pentru că... este o insulă mare, érŭ nu mică!

Ce arŭ fi ḑisŭ înse cu câţĭ-va annĭ maĭ în urmă despre Statele-Unite alle Americeĭ, atâtŭ de liberale, deşi fórte spaţióse, şi carĭ nu sunt nicĭ măcarŭ o insulă ca Giaponia?

De ce tace despre Elveţia?

Generalisărĭ pripite de acéstă categoriă, deochiândŭ adevĕrulŭ teoreticŭ prin erórea applicaţiunilorŭ, n'aŭ pututŭ să nu provóce din partea certătóreĭ semi-sciinţe alte generalisărĭ totŭ atâtŭ de pripite şi nu maĭ puţinŭ erronate în simţulŭ diametralmente contrariŭ.

Uniĭ s'aŭ appucatŭ a contesta din temelliă acţiunea natureĭ assupra omuluĭ.

Cellŭ maĭ celebru, fără a maĭ vorbi despre Voltaire (21), este Helvétius, unŭ amicŭ intimŭ allŭ luĭ însuşĭ Montesquieu.

Combăttĕndŭ proverbiala viteziă a ómenilorŭ dela crivĕţŭ, ellŭ ḑice:

„Décă nordulŭ are urşiĭ albĭ, sudulŭ are „şi ellŭ leĭ şi elefanţĭ. Citiţĭ istoria, ş'o să „vedeţĭ pe Hunĭ, eşiţĭ din regiunea Măriĭ de „Azofŭ, înlănţuindŭ popóre maĭ nordice; o „să vedeţĭ pe Sarracinĭ răpeḑindu-se în glóte „de pe arḑĕtórele năsipurĭ alle Arabieĭ pen„tru a duce desolaţiunea pênĕ'n ânima Francieĭ, după ce triumfaseră în Spania şi cuce„riseră atâtea alte naţiunĭ; o să vedeţĭ pe „aceĭa-şĭ Sarracinĭ sfărmândŭ cu o mână „victoriósă stindardurile Cruciaţilorŭ, carĭ „nu veniaŭ din Europa în Palestina decâtŭ „pentru a sufferi bĕttâĭ peste bĕttâĭ şi ru„şine peste ruşine. Décă'mĭ întorcŭ privi„rile cătră alte ţerre, observŭ aceĭa-şĭ con„firmare a opiniuniĭ melle: fie triumfu„rile luĭ Tamerlanŭ, carele dela ţermiĭ In„duluĭ se urcă victoriosŭ pênĕ la ghiăţurile „Siberieĭ; fie isbânḑele Incilorŭ şi vite„ḑia Egiptenilorŭ, renumiţĭ în ḑillele luĭ „Cirŭ ca poporulŭ cellŭ maĭ curagiosŭ şi „meritândŭ pe deplinŭ acéstă reputaţiune „în bĕttăllia dela Tembreĭa; fie maĭ în „sfîrşitŭ aceĭ Romanĭ, alle cărora victo„rióse arme aŭ resunatŭ pênĕ 'n Sarmaţia „şi pênĕ la Britannia...!" (22)

Ellŭ închiăiă apoĭ, că de câte orĭ ceĭ dela nordŭ vorŭ fi învinsŭ pe ceĭ dela sudŭ, a fostŭ maĭ allesŭ victoria libertăţiĭ assupra servituţiĭ.

Éccĕ o generalisare totŭ atâtŭ de ciudată ca şi a luĭ Montesquieu!

Ea presintă înse nu maĭ puţinŭ o parte fórte adevĕrată.

Înse érŏşĭ numaĭ o parte!

Pentru Helvétius guvernele sunt respunḑetóre de firea popórelorŭ:

„Fie-care naţiune possedă unŭ modŭ pro„priŭ de a vedé şi de a simţi, ceĭa-ce con„stituă caracterŭ naţionalŭ. La tóte popó„rele acestŭ caracterŭ se póte schimba, fie „subitamente, fie puţinŭ câte puţinŭ, în con„formitate cu schimbările răpeḑi séŭ încete „în forma guvernamentuluĭ, decĭ în educa-

(20) *Ib.*, XVIII, 5.

(21) *Dictionnaire philosophique*, verbo: Climat, şi *Commentaire sur l'Esprit des lois.*— Cf. *Mably*, *De la législation ou principes des lois* etc.

(22) *Helvétius*, *De l'Esprit*, Paris, 1818, in-8, p. 409-10.— *Laurent*, op. cit., vorbindŭ despre adversariĭ luĭ Montesquieu, uĭtă pe Helvétius, deşi este tocmaĭ cellŭ maĭ ponderosŭ.

„țiunea publică. Caracterulŭ Francesilorŭ, „de-multŭ cunnoscutŭ ca voĭosŭ, n'a fostŭ „totŭ-d'a-una astŭ-felĭu. Imperatulŭ Iulianŭ „ni spune, că Parisianiĭ ĭĭ plăceaŭ, fiindŭ-că „sunt de unŭ caracterŭ severŭ și seriosŭ ca „și dênsulŭ. Așa dérŏ caracterulŭ naționalŭ „se schimbă. Inse cândŭ óre acéstă schim-„bare se observă maĭ bine? In acelle mo-„mente revoluționare, cândŭ popórele cadŭ „d'o dată din libertate în sclaviă. Mândre și „îndrăsnețe pênĕ atuncĭ, elle devinŭ debile „și fără ânimă." (23)

Ce-va maĭ la valle Helvétius reproduce din celebrulŭ Anglesŭ Burke următórea espressivă imagine a mollecĭuniĭ, în care se cuffundase superba Venețiă sub tĕmpitórea pressiune a unuĭ brutŭ regimŭ despoticŭ:

„Venețianulŭ nu este decâtŭ unŭ purcellŭ, „nutritŭ de către stăpânŭ și pentru usulŭ stă-„pânuluĭ, care 'lŭ pădesce într'unŭ staulŭ, „permittêndu-ĭ a se tăvăli în gunoĭu și'n mo-„cirlă. Mare. micŭ, bărbatŭ, femeiă, preotŭ, „mirénŭ, în Veneția toțĭ dacŭ d'o potrivă în „trândăviă." (24)

Cândŭ marele oratorŭ britannicŭ schița în secolulŭ trecutŭ acestŭ hidosŭ tabellŭ, unde maĭ eraŭ óre aceĭ intrepidĭ Venețianĭ din evulŭ mediŭ, carĭ spulberaŭ armatele germane alle luĭ Fredericŭ Barbarussa, desființaŭ imperiulŭ bizantinŭ, dictaŭ legĭ în Marea-négră, se luptaŭ peptŭ la peptŭ cu Mohamedŭ II?

Și totușĭ clima remăsese aceĭa-șĭ!

Este dérŏ fórte adevĕratŭ, că vițiulŭ instituțiunilorŭ, carĭ adessea sunt o órbă imitațiune din affară, érŭ une-orĭ unu stupidŭ capriciŭ individualŭ allŭ cellorŭ dela cârmă, póte mișelli națiunile celle maĭ bine înzestrate din puntulŭ de vedere allŭ pămêntuluĭ.

Acésta înse nu autorisă câtu-șĭ de puținŭ a nega radicalmente acțiunea climaterică, ci numaĭ o restrînge, precumŭ amŭ maĭ restrîns'o degia maĭ susŭ cu principiulŭ de ginte.

Însușĭ Helvétius se vede câte o dată silitŭ a recunnósce cu o gĭumĕtate de gură influința *circumfuselorŭ.*

Intr'unŭ locŭ ellŭ dice:

„Tóte evenimentele se légă. O padure de-„spre nordŭ fiindŭ tăiată, se schimbă vên-„turile, secerișulŭ, arțile uneĭ țerre, mora-„vurile, guvernamêntulŭ. Noĭ nu vedemŭ „înse tótă acéstă înlănțare, a căriĭa prima „verigă se afflă în eternitate" (25).

Observațiune sublimă!

Dérŭ décă o singură pădure póte să essercite assupra uneĭ națiunĭ o înriurire atâtŭ de gravă, apoĭ ce să maĭ dicemŭ óre despre totalitatea aginților fisicĭ aĭ uneĭ regiunĭ!

Helvétius s'a prinsŭ într'o cursă de contradicțiune, essagerândŭ pentru și contra!

Nu numaĭ originea națională, nu numaĭ forma de guvernamentŭ bună séŭ rea, ci chĭarŭ o singură ideă mare, sguduindŭ cu energiă totŭ organismulŭ umanŭ, póte sa paralize acțiunea climeĭ.

O ideă mare scosese pe nepessătorulŭ Beduinŭ din ferbințile deșerturĭ alle Arabieĭ, suppunêndu-ĭ o lume dela Himmalaĭa pênĕ la Atlantică.

(23) *De l'homme*, Paris, 1808, in-8, p. 203.

(24) *Burke, Traité du Sublime*, ap. *Helvétius, De l'homme*, 341: „Le Vénitien n'est qu'un pourceau qui, nourri par le „maître et pour son usage, est gardé dans une étable où on „le laisse se vautrer dans la fange et la boue. A Venise, „grand, petit, homme, femme, clergé, laïque, tout est égale-„ment plongé dans la mollesse."

(25) *Helvétius, Mélanges*. Paris, 1818, in-8, p. 298: „Tous „les événements sont liés. Une forêt du nord abattue change „les vents. lés moissons, les arts de ce pays, les moeurs et „le gouvernement. Nous ne voyons pas toutes ces chaînes, „dont le premier chaînon est dans l'éternité".

Pe cine condiţiunile fisice alle ţerreĭ sélle îllŭ învĕţaseră a nu sci decâtŭ să vagabunde cu şatre din locŭ în locŭ, o ideă mare l'a urcatŭ ca printr'o minune la culmea cultureĭ sciinţifice, litterarie şi artistice, facêndu-lŭ să domine în treĭ continente prin armă şi prin carte totŭ-d'o-dată, prin victoriele unuĭ Harun-el-Reşid, prin versurile unuĭ Farazdak, prin filosofia unuĭ Avicenna, prin faţadele Alhambreĭ!

Şi n'are deplină dreptate unŭ Buckle, cândŭ attribue érŏşĭ climeĭ pênĕ şi astă miraculósă înălţare morală a Beduinuluĭ, sub cuvêntŭ că ea nu s'a operatŭ în séca şi stérpa Arabiă, ci degia la Bagdadŭ, la Cordova, la Delhia, în celle maĭ fecunde laturĭ alle Mesopotamieĭ, alle Indieĭ, alle Spanieĭ, unde trebuĭa s'o provóce avuţia pămêntuluĭ (26); n'are deplină dreptate, căcĭ totŭ acollo, deşi fecunditatea este unŭ faptŭ permaninte, totuşĭ fenomenulŭ uneĭ puterĭ şi allŭ uneĭ civilisaţiunĭ essuberanţĭ nu s'a manifestatŭ decâtŭ numaĭ sub Arabĭ, ş'apoĭ numaĭ întru câtŭ Arabiĭ erau electrisaţĭ încă de ideĭa cea mare.

O ideia mare implică pe unŭ mare omŭ.

Alkoranulŭ este Mohamedŭ.

Astŭ-felĭu unŭ individŭ, unŭ verme, unŭ atomŭ póte să smulgă une-orĭ o naţiune de sub arbitriulu natureĭ!

Şi nu essistă nicĭ o ţérră câtŭ de desmoştenită, unde să fie peste putinţă a se nasce rara escepţiune a unuĭ mare omŭ, căcĭ pretutindenĭ se póte întĕmpla unŭ locuşorŭ de câte-va palme, în care la unŭ momentŭ datŭ să concurgă tóte elementele uneĭ assemenĭ eventualităţĭ.

Corsica a produsu pe unŭ Bonaparte!

Trufaşă de doue millennie de a fi fostŭ légĕnulŭ unuĭ Alessandru, Macedonia o să maĭ dórmă póte într'o perfectă sterpiciune alte doue millennie.

Cronicele orientale ni povestescŭ cu multă naivitate originea celluĭ maĭ mare omŭ din câţĭ aŭ eşitŭ vre-o dată din fundulŭ Asieĭ.

Éccĕ narraţiunea:

Unŭ Tătarŭ, venândŭ într'o ḑi cu douĭ fraţĭ aĭ seĭ maĭ micĭ, întĕlnesce în câmpŭ pe unŭ altŭ Tătarŭ, care venĭa cu o tênĕră şi frumósă femeiă; temêndu-se a nu fi attacatŭ de către treĭ, Tătarulŭ cellŭ însurăţellŭ o ĭea la sănĕtósă, lăssându-şĭ nevésta; venătorulŭ cellŭ maĭ mare o duce la sine, şi peste noue lune se nasce .... Cinghiz-hanŭ! (27)

De nu pleca la venătóre, de nu era însoţitŭ de alţĭ douĭ, de nu întĕlnĭa pe unŭ fricosŭ, de nu era acesta însuratŭ, de-şĭ lăssa femeĭa a-casă etc. etc. etc., lumea n'arŭ fi veḑutŭ pe cellŭ maĭ terribilŭ cuceritorŭ, născutŭ într'unŭ bĭetŭ cortŭ din Mongolia, dérŭ a căruĭa posteritate a domnitŭ apoĭ în acella-şĭ timpŭ în China, în Persia, în India, pe ţermiĭ Pontuluĭ; şi chĭarŭ pênĕ astă-ḑĭ, după atâţĭa secolĭ, nu numaĭ în Asia, ci chĭarŭ în Europa naţiunea russă, deşi de o altă origine şi într'o altă climă, conservă de atuncĭ în caracterulŭ seŭ profunde urme alle dominaţiuniĭ tătare!

E sicurŭ că nu tóte ţerrele daŭ pe Mohameḑĭ, pe Bonaparţĭ, pe Alessandri, pe Cinghiz-hanĭ; dérŭ ómeniĭ marĭ după mesura timpuluĭ şi a loculuĭ n'aŭ lipsitŭ maĭ nicăirĭ, şi maĭ nicairĭ n'aŭ remasŭ necombăttute de către dênşiĭ immediatŭ séŭ indirectŭ, într'unŭ modŭ maĭ multŭ séŭ maĭ puţinŭ du-

(26) *Buckle, Geschichte der Civilisation in England*, übers. v. Ruge, t. 1, part. 1, p. 40—44, ap. *Laurent*, 219.

(27) *Schmidt, Geschichte der Ost-Mongolen von Ssanang-Ssetsen*, Petersb., 1829, in-4, p. 63.

rabilŭ, pretensiunile pămêntuluĭ assupra poporuluĭ.

In sfêrşitŭ — şi astă consideraţiune este de prima însemnĕtate — affară de nordŭ estremŭ séŭ de sudŭ estremŭ sunt pré puţine ţerre destullŭ de întinse, unde clima să nu fie óre-cumŭ în anarchiă, înlesnindŭ astŭ-felĭu ea însă-şĭ omuluĭ callea de a se emancipa.

Acollo maĭ cu sémă unde sunt munţĭ, natura grămădesce într'unŭ ângustŭ spaţiŭ panorama aprópe a întreguluĭ globŭ pămêntescŭ.

Tournefort, făcêndŭ ascensiunea Araratuluĭ, găsise la picĭórele colossuluĭ vegetaţiunea locală a Armenieĭ, ce-va maĭ susŭ pe a Italieĭ, apoĭ pe a Francieĭ şi Germanieĭ, în fine de totŭ în vêrfŭ rudimentarele plante alle Laponieĭ, ca şi cândŭ arŭ fi căllĕtoritŭ în căte-va óre dela Caucasŭ pênĕ la Marea-înghiăţată.

Humboldt în America observase în privinţa medicală unŭ fenomenŭ analogŭ în crescetulŭ Cordillierelorŭ, unde brâulŭ inferiorŭ afferă affecţiunĭ biliósc ca sub ecuatorŭ, brâulŭ intermediarŭ se distinge prin affecţiunĭ catarrale ca în regiunile temperate, brâulŭ superiorŭ presintă affecţiunĭ inflammatórie de alle norduluĭ (28).

După calcule admise, negreşitŭ approssimative, fie-care gradŭ de latitudine spre nordŭ de ecuatorŭ corespunde cu o împuţinare de 1/2 gradŭ în temperatură, érŭ fiecare rădicătură de pamêntŭ de 100 metri ecivaléză cu o sărire în susŭ peste unŭ gradŭ de latitudine (29), încâtŭ o măgură italiană de căte-va miĭe de metri transpórtă pe omŭ în condiţiunile fisice alle Siberieĭ!

In Africa, pe cândŭ arşiţa şessuluĭ cóce şi frige, la o înălţime de 4000 metri sclipesce zăpéda, în miḑŭ-loculŭ vereĭ! (30)

Pe cândŭ pesta ḑeciuĭa din periodu în periodŭ poporaţiunea Constantinopoliĭ, la o distanţă de căte-va leghe de acollo înfloresce unŭ satŭ pe muntele Alem-dag, ca la 500 metri d'assupra luciuluĭ măriĭ, unde cĭuma n'a pututŭ pĕtrunde absolutamente nicĭ o dată (31).

Corfu şi Leucada sunt doue insule din acella-şĭ gruppŭ ionicŭ, şi totuşĭ statistica ni spune, că din 1000 de ómenĭ morŭ annualmente la Leucada 46 şi la Corfu numaĭ 20 ! (32)

Assemenĭ anomalie devinŭ cu atâtŭ maĭ marcate, cu cătŭ pe lôngă munţĭ se maı adauge ţermulŭ marinŭ, diversităţĭ de esposiţiune cătră celle patru punturĭ cardinale, etc. etc.; tóte câte serviseră luĭ Humboldt a stabili famósa'ĭ teoriă a *linielorŭ isoterme*, carĭ ni arrétă clime identice preserate icĭ-collea sub celle maĭ felĭurite latitudinĭ, séŭ climele celle maĭ felĭurite învecinându-se sub latitudinĭ identice.

Aşa dérŏ maĭ în fie-care ţérră, ca să nu ḑicemŭ maĭ în fie-care provinciă, cu escepţiunea numaĭ dóră a zónelorŭ polare, se ciocnescŭ şi se contrabalanţă maĭ multe differite nature, a cărora varietate scapă totalitatea uneĭ naţiunĭ de massa pressiuniĭ esteriόre compacte.

Este înse nu maĭ puţinŭ adevĕratŭ, că una din aceste differite sub-clime, anume

(28) *Becquerel, op. cit*, 265 — *Lévy, op. cit*, I, 449.

(29) *Boudin, Traité de géographie médicale*, Paris, 1857, in-8, t 1, p. 222

(30) *Humboldt*, ap. *Lévy*, I, 272.

(31) *Brayer*, ap. *Lévy*, I, 424.

(32) *Statistical Reports on the sickness, mortality etc.*, London, 1840, in-f, ap. *Boudin, Géogr. méd.*, II, 216.

cea maĭ respăndită, gĭócă totŭ-d'a-una unŭ rollŭ predomnitorŭ.

Amŭ desfăşuratŭ principalele marginĭ alle acţiuniĭ natureĭ assupra omuluĭ.

Urméză óre ca acéstă acţiune să fie nullă?

Din contra.

Gintea, instituţiunile, ideiele séŭ bărbaţiĭ marı şi recursulŭ la accidente locale potŭ învinge tirania pămêntuluĭ, dérŭ nu-lŭ potŭ distruge, ci numaĭ abĭa 'lŭ neteḑescŭ pe d'assupra.

Dintr'unŭ lacŭ esse o mlaştină, o mlaştină se preface într'o livédă, o livédă cine maĭ scie in ce; înse nicĭ o dată nu veţĭ vedé acollo unŭ munte.

Toţĭ locuitoriĭ planeteĭ terrestre strînşĭ la unŭ locŭ n'arŭ puté să nivelleze Alpiĭ, séŭ să astupe acea Mediterrană, căriĭa Herder nu se sfiea a-ĭ attribui civilitatea Europeĭ (33).

Egipteniĭ rădicaseră monstruóse piramide, dérŭ n'aŭ fostŭ în stare a schimba năsipulŭ în argilŭ, precumŭ nicĭ argilulŭ nu se schimbă în granitu.

Luaţĭ de pe podurĭ unŭ cerşetorŭ, înveţaţi-lŭ puţină carte, daţi-ĭ unŭ lustru socialŭ, îmbrăccaţi-lŭ elegantŭ şi aşeḑaţi-lŭ într'unŭ tilbury séŭ pe bancele unuĭ parlamentŭ, strigândŭ apoĭ cu entuziasmŭ: ce immensă deosebire între ce a fostŭ şi ce este!

Da, immensă deosebire, înse acella-şĭ individŭ; unŭ individŭ, în care s'a desvoltatŭ ceĭa-ce avea maĭ bunŭ, s'aŭ mascatŭ părţile celle relle, póte chĭarŭ s'aŭ chloroformisatŭ; dérŭ nemicŭ noŭ, nemicŭ suppresŭ, nemicŭ adausŭ!

Neputincĭoşĭ a metamorfosa o fiinţă atâtŭ de mobilă şi atâtŭ de impressionabilă ca omulŭ, cumŭ óre maĭ vissaţĭ a revoluţiona radicalmente printr'o nobilă opintire impassibila şi ţépĕna constituţiune fisică a uneĭ ţerre întregĭ!

Unŭ essemplu.

Nicĭ o ginte nu întrece pe Anglesĭ în persistinţă, în stabilitate, în tăriă, în învidualismŭ.

De vr'o douĭ secolĭ eĭ se strămută în nordulŭ Americeĭ.

Selbătĕcia noueĭ lumĭ dispare sub neobosita muncă de braţŭ şi de minte a colonuluĭ britannicŭ.

Pădurile şi bălţile agĭungŭ a fi cuĭburĭ de civilisaţiune.

Spiritulŭ a biruitŭ materia!

Eĭ bine, Anglo-americaniĭ mărturescŭ astă-ḑĭ eĭ-înşiĭ, cumŭ-că o neperceptibilă acţiune a climeĭ îĭ apropiă cu 'ncetulŭ din ḑi în ḑi maĭ multŭ de natura fisică şi morală a barbarilorŭ indigenĭ.

Iankee devine Huronŭ (34)!

---

(33) *Ideen zur Philosophie der Geschichte*, în *Sämmtliche Werke*, Gotha, 1853, t 28, p. 41; t. 29, p. 73. — Totŭ acţ vomŭ maĭ cita dintre adepţiĭ scóleĭ istorico-climatologice, uniĭ de totŭ essageraţĭ: *Bodinus, Methodus ad facilem historiarum cognitionem*, Paris., 1566, in-4, şi *De la République*, Paris, 1576, in-f.; *Wilson, Some observations relative to the influence of climate*, London, 1780, in-8; *Bonstetten, L'homme du Midi et l'homme du Nord*, Genéve, 1824, in-8; *Foissac, De l'influence des climats sur l'homme*, Paris, 1867, in-8; *Karl Ritter, Erdkunde* etc.

(34) *De Quatrefage*, în *Revue des Deux Mondes*, 1861, t. 1, p. 964 sqq., ap *Laurent*, 112: „Il n'y a certes pas de race „plus fortement trempée que les Anglo-Saxons; ils transpor- „tent en tout pays leurs moeurs et leurs principes politiques. „Les Anglo-Américains paraissent identiques avec leurs an- „cêtres; cependant qui le croirait? leur constitution physique „se rapproche tous les jours de la nature des populations in- „digènes; physiquement parlant, les Iankees tendent à deve- „nir des sauvages. L'altération qui se remarque dans les „traits, n'aurait-elle pas d'influence sur le moral? Par les „traits et par le caractère, dit un Anglo-Américain, nous „sommes devenus des Hurons." — Veḑĭ esplicaţiunea pe largŭ a acestuĭ importantŭ fenomenŭ în *Desor*, ap. *Boudin*, *Géogr. méd*, II, 197 — 203.

Unŭ Huronŭ cultŭ, precumŭ este cultŭ şi pămêntulŭ luĭ; dérŭ conservândŭ acella-şĭ sîmbure, pe care'lŭ avusESeră unulŭ şi altulŭ în starea lorŭ primordială.

Din măceşŭ veţĭ avé unŭ trandafirŭ, o roză cu o sută de foĭ, nicĭ o dată înse unŭ crinŭ!

Instituţiunile, ómeniĭ marĭ, recursulŭ la accidente locale, nemicŭ şi nemiuĭ nu face maĭ multŭ, decâtŭ ceĭa-ce făcuse gintea în Statele-Unite.

Natura nu uccide liberulŭ arbitriŭ, nu împedecă progressulŭ, nu popresce realisarea cellorŭ maĭ frumóse tendinţe alle uneĭ naţiunĭ; dérŭ ea li imprimă o direcţiune, o direcţiune adessea întreruptă şi apoĭ re'nnodată din intervallŭ în intervallŭ; o direcţiune ce nu póte fi aceĭa-şĭ la Tamisa şi Bosforŭ, în Uralĭ şi Ande; érŭ supra-direcţiunea tuturorŭ direcţiunilorŭ climaterice parţiale, precumŭ şi tóte câte remânŭ nestrăbăttute pentru cugetulŭ omuluĭ, este în verbulŭ luĭ Dumneḍeŭ!

Cândŭ sciinţa ni arrétă, în comparaţiune cu nefinitulŭ a totŭ ce gravită, cătŭ de mică'ĭ acéstă lume şi cătŭ de mare e totuşĭ într'însa fie-care insectŭ microscopicŭ; a nu simţi Provedinţa, este cea maĭ rară, cea maĭ curiósă speciă de monomaniă!

Acumŭ ni este permisŭ a trage următórele doue conclusiunĭ:

1-o. Numaĭ printr'unŭ studiŭ monograficŭ allŭ natureĭ fie-căriĭ regiunĭ cu tóte particularităţile selle, érŭ nu prin idee generale preconcepute, se póte constata acţiunea'ĭ assupra omuluĭ, differită în feliurite ţerre atătŭ după propriulŭ seŭ fondŭ, precumŭ şi după reacţiunea ginţiĭ, a instituţiunilorŭ, a ómenilorŭ marĭ, a recursuluĭ la accidente locale, şi altele.

2-o. Gintea, instituţiunile, ómeniĭ marĭ, recursulŭ la accidente locale, cu atătŭ maĭ vĕrtosŭ altele maĭ mĕnunte, modifică numaĭ superficialmente fondulŭ naturalŭ allŭ uneĭ regiunĭ, şi prin urmare acţiunea'ĭ assupra omuluĭ, carele progressă în libertate sub elastica'ĭ direcţiune.

O dată agĭunşĭ aci, sciêndŭ ce'ĭ clima şi carĭ sunt restricţiunile selle, adecă possedêndŭ o deplină definiţiune a teseĭ, noĭ vomŭ analisa fără a şovăi natura fundamentală a Munteniеĭ în celle maĭ caracteristice epoce:

1-o. Sub Erodotŭ cu patru secolĭ înainte de Cristŭ;

2-o. Sub Ovidiŭ în ḍillele Mântuitoruluĭ;

3-o. In véculŭ formaţiuniĭ limbeĭ române;

4-o. In suta XIV.

„Părintele istorieĭ",—căcĭ acestŭ gloriosŭ epitetŭ s'a datŭ luĭ Erodotŭ cu totŭ dreptulŭ şi nu i se va răpi nicĭ o dată (35), cercetase personalmente aprópe întregulŭ ţermŭ appusénŭ allŭ Măriĭ-negre.

Intr'unŭ locŭ, vorbindŭ despre regiunea dintre Bogŭ şi Nipru, adecă cu multŭ maĭ susŭ de gurele Nistruluĭ, ellŭ ḍice fórte limpede: cu însişĭ ochiĭ meĭ amŭ veḍut'o (36).

In alte doue passage Erodotŭ menţionéză mormintele regilorŭ cimmerianĭ (37) şi urma de pétră a luĭ Ercule (38), ambele pe mallulŭ resăriténŭ allŭ Nistruluĭ.

---

(35) O frumósă appreciare a munceĭ istorice a luĭ Erodotŭ, veḍĭ în *Dahlmann, Forschungen auf dem Gebiete der Geschichte*, Altona, 1822, in-8, t. 1, p. 1—236.

(36) Lib. IV, § 81: „Τοσόνδε μέντοι ἀπέφαινόν μοι ἐς ὄψιν." — Noĭ citâmŭ şi vomŭ cita pe Erodotŭ după celle maĭ bune doue ediţiunĭ pênĕ acumŭ cunnoscute: *Herodoti Musae*, ed. Creuzer et Bähr, Lipsiae, 1832, in-8, şi *Historiarum libri IX*, ed. Dindorf et Müller, Paris, 1844, in-8, carĭ aŭ utilisatŭ şi aŭ perfecţionatŭ tóte lucrările anterióre alle luĭ *Wesseling*, *Reiz* şi *Schäfer*, *Schweighäuser* etc.

(37) IV, 11.

(38) IV, 82

Nemicŭ nu arrétă că Erodotŭ va fi străbăttutŭ în adânculŭ pámêntuluĭ românescŭ de astă-ḑĭ; dérŭ totulŭ probéză că ellŭ cunnoscea de aprópe littoralulŭ marinŭ allŭ Dunăriĭ, de unde apoĭ, probabilmente dela coloniĭ milesianĭ din urbea Istria, aşeḑată la gurele fluviuluĭ (39), nu-ĭ era greŭ a cullege noţiunile celle maĭ positive assupra uneĭ porţiunĭ óre-carĭ din territoriulŭ interiorŭ pênĕ la Oltŭ, şi chĭarŭ maĭ încollo.

În adevĕrŭ, relaţiunea'ĭ despre ţérra nóstră este de o essactitate surprinḑetóriă; negreşitŭ înse cu essenţiala condiţiune de a fi bine înţellese cuvintele selle, căcĭ într'unŭ testŭ anticŭ e gravă o singură litteră reŭ citită séŭ unŭ singurŭ puntŭ reŭ intercalatŭ, érŭ maĭ cu sémă necombinarea tuturorŭ indicaţiunilorŭ contestuluĭ.

Din nenorocire, tocmaĭ acésta s'a şi întêmplatŭ!

Dintr'o legiune de commentatorĭ, între carĭ aŭ figuratŭ nesce sommităţĭ ca Niebuhr (40) séŭ Lelewel (41), maĭ nicĭ unulŭ n'a reuşitŭ a surprinde ideĭa luĭ Erodotŭ şi a o verifica printr'o rigurósă confruntare cu natura cea viuă.

Geţiĭ şi Daciĭ nu trecuseră încă Dunărea.

România actuală într'o mare parte se affla sub dominaţiunea Sciţilorŭ.

Inse pênĕ unde anume?

Aci e pétra de poticnire.

Maĭ ănteiŭ éccĕ testulŭ:

„Εἰσὶ δὲ οἵδε οἱ μέγαν αὐτὸν (Ἴστρον) ποιεῦντες, διὰ μέν γε τῆς „Σκυθικῆς χώρης πέντε μὲν οἱ ῥέοντες, τόν τε Σκύθαι Πόρατα καλεῦσι, „Ἕλληνες δὲ Πυρετὸν, καὶ ἄλλος Τιαραντὸς καὶ Ἀραρός τε καὶ Νάπαρις „καὶ Ὀρδησσός. Ὁ μὲν πρῶτος λεχθεὶς τῶν ποταμῶν μέγας καὶ πρὸς „ἠῶ ῥέων ἀνακοινοῦται τῷ Ἴστρῳ τὸ ὕδωρ, ὁ δὲ δεύτερος λεχθεὶς Τιά„ραντος πρὸς ἑσπέρης τε μᾶλλον καὶ ἐλάσσων, ὁ δὲ δὴ Ἀραρός τε καὶ „ὁ Νάπαρις καὶ ὁ Ὀρδησσὸς ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΟΥΤΩΝ ΙΟΝΤΕΣ ἐσ„βάλλουσι ἐς τὸν Ἴστρον. Οὗτοι μὲν αὐτιγενέες ποταμοὶ Σκυθικοὶ συμ„πληθύνουσι αὐτόν· ἐκ δὲ Ἀγαθύρσων Μάρις ποταμὸς ῥέων συμμίσ„γεται τῷ Ἴστρῳ."

Traducţiunea latină stereotipă sună:

„Qui illum (Istrum) augent, hi sunt: „primum quinque, qui Scythicam terram „perfluunt: is quem Scythae Porata, Graeci „vero Pyreton vocant; tum deinde Tia„rantus; porro Ararus, et Naparis, et Or„dessus. Quem primo loco nominavi horum „fluviorum, is magnus est, et ad orientem „fluens aquam suam cum Istro miscet: se„cundo loco memoratus, Tiarantus, magis „ab occidente, estque minor. Ararus vero et „Naparis et Ordessus, *medium inter hos cur„sum tenentes* in Istrum influunt. Hi sunt „fluvii in ipsa Scythia oriundi, qui Istrum „augent. Ex Agathyrsis autem decurrens „Maris fluvius itidem cum Istro aquam „suam miscet."

Tótă economia testuluĭ depinde dela giusta inţellegere a cuvintelorŭ: διὰ μέσου τούτων ἰόντες.

Preceputu-le-a traducĕtorulŭ latinŭ?

Nu.

Uĭtândŭ estrema elasticitate a luĭ μέσον la Grecĭ, o elasticitate pe care o observase degia Suida (42), ellŭ pune: *medium inter hos cursum tenentes*, în locŭ de purŭ şi simplu: „*his mediantibus* in Istrum influunt."

Ambele modurĭ de a interpreta offeră o deosebire immensă.

După ceĭ de pênĕ acumŭ, pe basea traducţiuniĭ de maĭ susŭ, apele Ararus, Naparis şi Ordessus se versaŭ d'a-dreptulŭ în

(39) II, 33.

(40) *Ueber die Geographie Herodots*, în *Kleine historische Schriften*, Bonn, 1828, in-8.

(41) *Opis Skythii Herodota*, în *Pisma pomniejsze geograficzne*, Warszawa, 1814, in-8, şi *Badania starozytnosci we wzgledzie geografii*, Wilno, 1818, in-8.

(42) *Lexicon*, ed. Kuster, Cantabrigiae, 1705, in-f., t. 2, p. 536.

Dunăre *între* Porata și Tiarantus; pe cândŭ după simțulŭ adecuatŭ allŭ testuluĭ, elle nu se versaŭ d'a-dreptulŭ în Dunăre, ci *prin intermediulŭ* Porateĭ și allŭ Tiarantuluĭ, servindŭ astŭ-felĭu nu *immediatŭ,* ci *mediatŭ*, a adăuga volumulŭ Dunăriĭ : μέγαν αὐτὸν ποιεῦντες séŭ συμπληθύνουσι αὐτὸν, unica ideă ce preoccupă pe Erodotŭ, încâtŭ ellŭ o repetă aci de doue orĭ și 'n douĭ terminĭ.

Maĭ ănteĭu, décă celle cincĭ rîurĭ se versaŭ tóte unulŭ după altulŭ directamente în Istru, astŭ-felĭu încâtŭ Ararus, Naparis și Ordessus să fi cursŭ în spațiulŭ intermediarŭ dintre Porata și Tiarantus, de ce dérŏ Erodotŭ nu le-a înșiratŭ : Πυρετὸς καὶ Ἀραρὸς καὶ Νάπαρις καὶ Ὀρδήσσος καὶ Τιάραντος, ci pe Tiarantus îllŭ pune după Porata, érŭ pe celle-l'alte treĭ în códă?

Décă Ararus, Naparis și Ordessus se afflaŭ cu Istrulŭ în aceĭa-șĭ relațiune de continuitate ca Porata și Tiarantus, de ce atuncĭ Erodotŭ, recurgêndŭ la particula τε, le înșiră numaĭ ca unŭ felĭu de supplementŭ către aceste doue din urmă: Πυρετὸς καὶ Τιάραντος καὶ Ἀραρός τε etc.?

Adiunctivulŭ τε, atâtŭ de inoffensivŭ la prima vedere, correspundêndŭ aci luĭ *auch* germanŭ, desparte în realitate întréga nomenclatură în doue serie marcate :

Πυρετὸς καὶ Τιαραντὸς;
Ἀραρὸς καὶ Νάπαρις καὶ Ὀρδησσός.

Conveninţa geografică confirmă conclusiunile curatŭ grammaticale, carĭ décă arŭ fi singure, noĭ n'amŭ cuteḑa a le emitte, findŭ-că elle sunt destulle pentru a deștepta o bănuélă, dérŭ totușĭ nu agĭungŭ încă spre a forma o convicțiune.

Ințellegêndu-se διὰ μέσου τούτων prin *medium inter hos cursum*, după cumŭ s'a tradusŭ și s'a commentatŭ, geografia luĭ Erodotŭ devine absurdă, căcĭ trebuĭ să se caute spre appusŭ de gurele Dunăriĭ cincĭ affluințĭ marĭ: Porata, Ordessus, Naparis, Ararus și Tiarantus, tóte *autogene* alle Sciţieĭ: οὗτοι μὲν αὐτιγενέες ποταμοὶ Σκυθικοὶ, și éccĕ dérŏ că marginea occidentală a territoriuluĭ sciticŭ se împinge vrêndŭ-nevrêndŭ cine maĭ scie unde pênĕ 'n Ungaria!

Ințellegêndu-se din contra διὰ μέσου τούτων prin *his mediantibus*, *moyennant*, *mittelst*, totulŭ intră în normă.

Așa dérŭ traducțiunea nóstră este :

„Rîurile, carĭ mărescŭ Istrulŭ, curgêndŭ „prin territoriulŭ sciticŭ, sunt acestea : „ânteĭu Porata, după cumŭ ḑicŭ Sciţiĭ, séŭ „Pyretos grecesce; apoĭ Tiarantus; de asse„menea Ararus, Naparis și Ordessus. Primulŭ „din aceste rîurĭ este mare, și curgêndŭ în di„recțiune spre resăritŭ se vérsă în Istru; allŭ „douilea, Tiarantus, maĭ spre occidinte, e „maĭ micŭ; prin intermediulŭ acestorŭ doue „se vérsă totŭ în Istru Ararus, Naparis și Or„dessus. Tóte aceste rîurĭ, carĭ mărescŭ I„strulŭ, se nascŭ chĭarŭ în Sciţia, érŭ venindŭ „din țérra Agatirsilorŭ se vérsă *totŭ* în Iștru „rîulŭ Maris."

Să se observe bine, că noĭ n'amŭ modificatŭ o virgulă în testulŭ luĭ Erodotŭ, nicĭ amŭ tradusŭ διὰ μέσου prin ce-va noŭ, insolitŭ, arbitrariŭ, ci ne-amŭ mărginitŭ numaĭ a-ĭ da o accepțiune, pe care ĭ-o recunnoscŭ în unele casurĭ toțĭ elleniștiĭ : διὰ μέσου, *quo interveniente vel cujus opera aliquid perficitur* ; bună óră : διὰ μέσου αὐτοῦ, διὰ μέσου ἀνθρώπων prin antitesă cu αὐτὸς δἰ ἑαυτοῦ etc. (43)

Prin urmare, în lungulŭ Istruluĭ, adecă pe actualulŭ pămêntŭ românŭ, Sciţia se în-

(43) *Henricus Stephanus*, *Thesaurus Graecae linguae*, rec. Hase et Dindorf, ed. Firmin Didot, t. 5, p. 825.

tindea pe unde curgeaŭ întregĭ şi se versaŭ în acestŭ fluviŭ doue rîurĭ marĭ : Porata şi Tiarantus.

Porata, prima apă tributariă a Dunăriĭ despre resăritŭ, este cu cea maĭ perfectă certitudine topică şi chĭarŭ fonetică Prutulŭ : $P+r+t$.

Tiarantus, allŭ douilea rîŭ maĭ spre appusŭ, nu póte fi érŏşĭ decâtŭ Siretulŭ, nu numaĭ prin posiţiunea 'ĭ geografică, dérŭ pênĕ şi prin nume, căcĭ în dialectele ellenice confundându-se τ cu σ şi δ cu ζ, Tiarantus este Siarantus, de unde supprimêndŭ nasalulŭ *n*, avemŭ $S+r+t$.

In Constantinŭ Porfirogenetŭ, sunt acumŭ optŭ secolĭ, ambele rîurĭ sunt numite: Βρούτος şi Σέρετος (44).

Nu luâmŭ assupră-ne a decide, pe care anume dintre affluinţiĭ Prutuluĭ séŭ dintre aĭ Siretuluĭ va fi numindŭ Erodotŭ: Ararus, Naparis şi Ordessus; căcĭ nu vedemŭ în testŭ séŭ în natură nicĭ unŭ indice, susceptibilŭ a ne conduce la unŭ resultatŭ sicurŭ.

Criticulŭ russŭ Nadezdin, a căruĭ ideiă despre copprinsulŭ territorialŭ allŭ Sciţieĭ este cea maĭ apropiată de a nóstră propriă şi carele de assemenea înţellegea διὰ μέσου prin *midŭ-locire*, dérŭ trecu pré-ĭute peste unŭ puntŭ atâtŭ de capitalŭ, fără ca să 'lŭ urmărescă într'unŭ modŭ sciinţificŭ, crede că Ararus arŭ fi Moldova, Naparis Bistriţa şi Ordessus Berladulŭ, câte-şĭ-trelle versându-se în Siretŭ (45).

Possibilŭ; înse nu e probatŭ, şi noĭ-uniĭ nu ni permittemŭ a eşi din prescripţiunile positivismuluĭ, carele se póte obţine în istoriă numaĭ prin grămădirea analitică a elementelorŭ de demonstraţiune.

Dintre numirile actuale alle differiţilorŭ affluinţĭ aĭ Prutuluĭ şi Siretuluĭ : Gigiă, Sarata, Nîrnova, Lăpuşna, Tighecĭu, Trotuşŭ, Putna, Rîmnicŭ, Buzeŭ etc., tóte sunt cu multŭ maĭ moderne, şi nicĭ una nu sémĕnă întru cătŭ-va cu Naparis, Ordessus şi Arârus.

A defini precisa posiţiune a acestorŭ treĭ rîurĭ e nu numaĭ peste putinţă, dérŭ arŭ fi chĭarŭ o întreprindere cam cĭudată, de óră-ce nu sciea s'o facă însuşĭ „părintele istorieĭ", căruĭ informatoriĭ seĭ se parŭ a-ĭ fi datŭ în privinţa lorŭ o noţiune fórte confusă.

Acéstă lacună nu este singură.

Despre Ialomiţa şi Argeşŭ, deşi ambele se vérsă dreptŭ în Dunăre, totuşĭ nu s'a spusŭ luĭ Erodotŭ absolutamente nemicŭ, affară numaĭ dóră că maĭ sunt *altele multe* : καὶ ἄλλων πολλῶν (46).

Şi cumŭ óre să ceremŭ dela dênsulŭ o maĭ mare dosă de claritate, cândŭ nu maĭ departe decâtŭ în secolulŭ XVII, într'o epocă fórte modernă, noĭ vedemŭ pe Paulŭ de Alepo căllĕtorindŭ ellŭ-însuşĭ prin tótă Muntenia, ş'apoĭ assicurându-ne „din spusa locuitorilorŭ", că ea possedă : „doue-ḑecĭ şi şépte „rîurĭ ca Oltulŭ, venindŭ tóte din Ungaria „şi versându-se tóte în Dunăre, pe lôngă „altele nenumerate"! (47)

Cu cătŭ maĭ essactŭ este moşulŭ Erodotŭ,

(44) *De administrando Imperio*, rec. Bekker, Bonnae, 1840, in-8, p. 171, cap. 38.

(45) *Herodotova Skithiia ob'iasnennaia czrez sliczenïe s miestnostiami*, în *Zapiski Odesskago Obsczestva Istorii*, Odessa, 1841, in 4, t. I, p. 75.

(46) IV, 50.

(47) *Travels*, II, 351 : „We were told that seven-and- „twenty streams, like the great river Oltao, which we crossed „in boats, pass through the land of Walachia, coming from „the country of the Majars, and throw themselves into the „Danube, without mentioning numberless others. Blessed „be God!„

carele afflase pênĕ şi aceïa, că Prutulŭ e maï lungŭ decâtŭ Siretulŭ!

In adevĕrŭ, cellŭ ănteïu numeră 340,000 stênḑenï, pe cândŭ cellŭ-l'altŭ numaï 280,000 (48).

Acumŭ o cestiune.

Ce însemna *Prutŭ* şi *Siretŭ* în limba Sciţilorŭ?

Să ne întrebâmŭ maï ănteïu : ca ce felïu de limbă vorbïaŭ acelle diverse popóre confederate dela nordulŭ Pontuluï, pe carï Erodotŭ îï botéză Sciţï?

Ellŭ-însuşï ni spune, că sciticesce *oior* vrea să ḑică bărbatŭ şi *pata* a uccide : „οἶορ γὰρ καλέουσι τὸν ἄνδρα, τὸ δὲ πατὰ, κτείνειν“ (49).

Ambele vorbe sunt de cea maï evidinte origine indo-europeă.

Oior — bărbatŭ, este zendiculŭ *air*, conservatŭ pênĕ astă-ḑï în limba arménă; este samscritulŭ *vîras*, este latinulŭ *vir*, goticulŭ *wair*, litvanulŭ *wyras*, celticulŭ *gwr* etc. (50).

Pata—a uccide, e samscritulŭ *bad*, ellenicul πατάσσω, latinulŭ *batuere*, slaviculŭ *biti*, româneseculŭ *batte*, şi altele.

Astŭ-felïu dérŏ, deşi în sînulŭ confederaţiuniï scitice trebuïa neapĕratŭ să fi fostŭ întrate pe planulŭ secundarŭ unele elemente altaice, căcï nicï aci nu póte fi admisă o teoriă esclusivă, totuşï limba predomnitóriă era ariană, adecă de aceïa-şï tulpină cu dialectele samscrite, zende, germane, celtice, slavice etc. (51).

O dată constatatŭ acestŭ criteriŭ, dispare orï-ce difficultate de a întrevedé etimologia cuvêntuluï $P+r+t$ în radicala samscrită *pâr*, la Zenḑï *pĕrĕ*, a trece, de unde indianulŭ *pâra* — malŭ, persiculŭ *pĕrĕtu*—podŭ, ellenicul περάω (52), albanesulŭ *përua*, româneseculŭ *pĕrêŭ*.

Celţiï din Cambria aŭ păstratŭ cuvêntulŭ *frut* chïarŭ în înţellesŭ de fluviŭ (53).

P+r+t însemna dérŏ la Sciţï : *apă trecĕtóriă*.

E ce-va maï difficilă de urmăritŭ provenința cuvêntuluï Siretŭ, a căruïa formă din evulŭ mediŭ, după cumŭ o vedemŭ în Porfirogenetŭ, în fóntâne latine (54) şi'n actele române (55), este *Seretŭ*, érŭ tipulŭ primitivŭ, pe care'lŭ putemŭ deduce din Τιάραντος allŭ luï Erodotŭ, cată să fi fostŭ *Saretŭ*.

Cronicariï moldovenï susţinŭ, că unŭ rege maghïarŭ stândŭ o dată pe ţermulŭ Siretuluï „a strigatŭ unguresce : siretem, siretem! „adecă : place'mï, place'mï, séŭ cumŭ ḑi„cemŭ noï : aşa'mï place; apoï décă s'a des„călecatŭ ţérra, de pre cuvêntulŭ luï craïu „ce a ḑisŭ siretem, aŭ pusŭ numele apeï „Siretulŭ“ (56).

De ce să ne maï mirămŭ de bïetulŭ Eustratiŭ-logofĕtŭ, autorulŭ acesteï minunate etimologie, cândŭ pênĕ astă-ḑï maï avemŭ filologï de acella-şï calibru!

Décă nu noï înse, vorŭ rîde totuşï chïarŭ

(48) *Frunḑescu Dicţ. topogr.*, 383, 440.

(49) IV, 110.

(50) *Eichhoff, Parallèle des langues*, Paris, 1836, in-4, p. 157.

(51) Cf. *Pott, Etymologische Forschungen*, Lemgo, 1833, in-8, t. 1, p. LXIX—LXX.—*Halling, Geschichte der Skythen*, Berlin, 1833, in-8, passim. — *Müllenhoff, Ueber Sprache und Herkunft der pontischen Skythen*, citatŭ de *Xenopolŭ* în *Convorbirï Litterarie*, t. 6, p. 211; etc. — Originea Sciţilorŭ noï o vomŭ desbatte monograficŭ în Capulŭ II.

(52) *Burnouf, Commentaire sur le Yaçna*, Paris, 1833, in-4, p. 513.

(53) *Zeuss, Grammatica Celtica*, Berolini, 1868, in-8, t. 1, p. 80 : „frut, flumen, rivus„.

(54) *Rogerius*, în *Endlicher*, 268 : „fluvium qui Zerech dicitur“.—*Theiner, Mon. Pol.*, I, 630 : „episcopi Ceretensis“ etc.

(55) *Archiva Istorică*, passim.

(56) *Cogălnicénu, Cronicele Românieĭ*, Buccurescï, 1872, in-8, t. 1, p. 377.

Ungurii de acellŭ nenorocitŭ „siretem“ şi de analógele luĭ din ḑillele nóstre!

Albia Siretuluĭ se distinge generalmente prin lărgime şi adăncime (57), pe lôngă carĭ se maĭ adaugă periodicele inundaţiunĭ alle acestuĭ capriciosŭ rîŭ, ceĭa-ce n'a pututŭ a nu isbi din capulŭ loculuĭ attenţiunea Sciţilorŭ, maĭ allesŭ în allăturare cu liniştitulŭ cursŭ allŭ Prutuluĭ, închisŭ ca unŭ adevĕratŭ canalŭ în nesce mallurĭ de o admirabilă regularitate.

In ramura partică a graĭurilorŭ indo-europee, din tema *s+r* s'a formatŭ zendiculŭ *ẓarayo*—lacŭ şi pehlviculŭ *ẓare* — mare (58), ambele radicalmente omofone cu Τιαράντος séŭ *Saretŭ*, carele sa distinge înse, ca şi *Prutŭ*, prin suffisulŭ *t*, correspunḑetorŭ în limbele primitive ariane purŭ şi simplu cu articlulŭ nostru definitivŭ (59).

S+r+t însemna dérŏ la Sciţĭ: *apă voluminósă* (60).

Prutulŭ şi Siretulŭ ḑise astŭ-felĭu înainte de Erodotŭ, căcĭ ellŭ reproduce o terminologiă de-multŭ cunnoscută în timpulŭ seŭ, demonstră în modulŭ cellŭ maĭ elocinte perpetuitatea unorŭ numĭ locale în România.

Pênĕ aci nu nĭ-a fostŭ greŭ a descurca geografia danubiană a Sciţieĭ, mulţămită unuĭ testŭ destullŭ de clarŭ, pe care l'a fostŭ întunecatŭ numaĭ pripirea traducĕtoruluĭ latinŭ.

Sciţia înse nu se întinde în Erodotŭ numaĭ pênĕ la Siretŭ, după cumŭ credea Nadezdin, ci maĭ spre appusŭ pênĕ la rîulŭ Μάρις.

Passagĭulŭ, pe care'lŭ reprodusseserămŭ maĭ susŭ, nĭ-o spune fórte limpede.

Porata, Tiarantus, Ararus, Naparis şi Ordessus eraŭ alle Sciţieĭ în tótă lungimea cursuluĭ lorŭ pe ambele mallurĭ: αὐτιγενέες ποταμοὶ Σκυθικοί, pe cândŭ Marisulŭ îĭ apparţinea de assemenea, înse numaĭ pe gĭumĕtate, venindŭ de aĭurĭ, şi anume din ţérra Agatirsilorŭ.

De ce înse Erodotŭ tace despre Ialomiţa şi Argeşŭ, rîurĭ maĭ apropiate, şi totuşĭ menţionéză Marisulŭ?

Fiindŭ-că prin acesta se desemna unulŭ din hotarele Sciţieĭ, érŭ apele dela fruntariă, chĭarŭ celle micĭ, sunt totŭ-d'a-una maĭ cunnoscute.

Care Românŭ în tótă Dacia n'a auḑitŭ, bună-óră, de Milcovŭ!

Aprópe toţĭ commentatoriĭ, ademeniţĭ de elementulŭ materialŭ allŭ cuvêntuluĭ, identifică Marisulŭ cu Mureşulŭ (61).

Maris- Mureşŭ, sunetele în adevĕrŭ se potrivescŭ de minune; înse cea maĭ perfectă potrivélă fonetică este nullă în geografiă fără o potrivélă topică.

Degia Lindner bănuĭa în trécĕtŭ, că Marisulŭ luĭ Erodotŭ póte să nu fie Mureşulŭ, ci maĭ currêndŭ Oltulŭ (62).

Noĭ din parte-ne sperâmŭ a rădica suppositiunea erudituluĭ Germanŭ pênĕ la trépta deplineĭ certitudinĭ.

---

(57) *Cantemir*, *Beschr. der Moldau*, 45: „Es ist ein breiter und tiefer Fluss, aber weil er aller Orten mit Wäldern „und Bergen eingefasst ist, und hin und wieder Furten hat, „so hat man ihn noch nicht allenthalben zur Schiffartbequem „machen können„.

(58) *Burnouf*, *op. cit.*, Notes, p. XCVII.

(59) *Chávée*, *Lexiologie indo-européene*, Paris, 1849, in-8, p. 89 — 90.

(60) In Donŭ, vechĭulŭ Tanais, marginea orientală a Sciţieĭ după Erodotŭ, se vérsă pênĕ astă-ḑĭ une rîŭ de assemenea numitŭ *Seretŭ*. Veḑĭ antica geografiă russă *Kniga Bolszoi Czertezs*, ed. Spasskii, Moskva, 1846, in-8, p. 49: „pala v Don „s Nagaiskoi strany rieka Seret“.

(61) *Rennel*, *The geographical system of Herodotus*, London, 1800, in-4, p. 414. — *Köppen*, *op. cit*, 13. — *Heeren*, *Ideen*, I, 2, 275 etc.

(62) *Skythien und die Skythen des Herodot*, Stuttgart, 1841, in-8, p. 138.

Și pentru acésta, ca și pênĕ acumŭ, nu avemŭ nevoiă de a eși cătŭ-șĭ de puținŭ din strictulŭ cercŭ allŭ testuluĭ luĭ Erodotŭ.

Ca basea argumentațiuniĭ, ni potŭ servi următórele doue punturĭ:

1-o. E peste putință ca Erodotŭ să sară d'a-dreptulŭ dela Siretŭ la Mureșŭ, fără a menționa unŭ fluviŭ intermediarŭ de importanța Oltuluĭ; pe cândŭ e fórte possibilŭ viceversa a menționa Oltulŭ, fără să fi audịtŭ despre depărtatulŭ Mureșŭ.

2-o. E greŭ de credụtŭ ca Erodotŭ să fi cunnoscutŭ Mureșulŭ, fară a sci totŭ-d'o-dată că nu se vérsă în Dunăre, ci în Tissa, încătŭ trebuĭa să'lŭ lege cu astă din urmă printr'unŭ διὰ μέσου; pe cândŭ în privința Oltuluĭ nu încape nicĭ o intervențiune, fiindŭ unŭ affluinte directŭ allŭ Istruluĭ.

Astŭ-felĭu singura logică ne convinge, că Μαρις ποταμός nu e Mureșulŭ de astă-dịĭ, ci Oltulŭ, a treĭa apă mare spre appusŭ de Prutŭ și de Siretŭ.

Erodotŭ ni spune, că ea vine din țérra Agatirsilorŭ.

Dérŭ cine eraŭ acestiĭa și unde lŏcuĭaŭ?

„Agatirsiĭ,— dịce Erodotŭ, — se distingŭ „prin portulŭ cellŭ maĭ desfĕtatŭ și prin po„dóbe de aurŭ:“ Ἀγάθυρσοι δὲ, ἁβρότατοι ἄνδρες εἰσὶ, καὶ χρυσοφόροι τὰ μάλιστα (63).

După ce descrie apoĭ communismulŭ acestuĭ curiosŭ poporŭ, la care femeiele apparțineaŭ tuturora, încâtŭ bărbațiĭ trăiaŭ într'o eternă frăție à la-Fourier fără certe de gelosiă, Erodotŭ adaugă: „în celle-l'alte Agatirsiĭ urméză obiceelorŭ tracice“: τὰ δ'ἄλλα νόμαια Θρήϊξι προσκεχωρήκασι.

Impressionațĭ de abundința auruluĭ, commentatoriĭ aprópe în unanimitate caută pe Agatirsĭ în Transsilvania (64), érŭ Nadezdin în partea occidentală a Moldoveĭ de susŭ, perdêndŭ cu totulŭ din vedere cea-l'altă particularitate nu maĭ puținŭ semnificativă: obiceele tracice.

Pentru ca testulŭ luĭ Erodotŭ să fie cu desevĕrșire împăcatŭ, cată să găssimŭ nu numaĭ o regiune aurósă, ci încă în vecinĕtatea Tracilorŭ, séŭ cellŭ puținŭ să n'o despărțimŭ de dênșiĭ prin nestrăbăttuta barrieră a Carpațilorŭ; ș'apoĭ o regiune la sudŭ de munțĭ, érŭ nu la nordŭ, căcĭ décă nu podóbele de aurŭ, încaĭ „portulŭ cellŭ maĭ *desfĕtatŭ*“ nu simpatisă cu crivĕțulŭ.

Avemŭ dérŏ la mână patru criterie fórte positive pentru a descoperi țérra Agatirsilorŭ:

1-o. Mine de aurŭ;

2-o. Apropiarea de hotarele Traciei;

3-o. O esposițiune sudică;

4-o. Porțiunea superióră a unuĭ fluviŭ ce se vérsă în Dunăre.

Noĭ dịcemŭ *porțiunea superióră*, căcĭ testulŭ luĭ Erodotŭ nu implică nicĭ de cumŭ isvórîrea, ci numaĭ simpla trecere a Marisuluĭ prin pămêntulŭ Agatirsilorŭ înainte de a attinge Sciția: ἐκ δὲ Ἀγαθύρσων Μάρις ποταμὸς ῥέων συμμίσγεται τῷ Ἴστρῳ.

---

(63) IV, 104. — *Karl Ritter*, *Vorhalle*, 287: „Was Hero„dot von den Agathyrsen sagt, dass sie sehr schön gekleidet „oder in weiche Kleider gehüllt gingen (ἁβρότατοι, i. e mit „zarten, schönen Kleidern), viel Goldschmuck trügen etc. „Jenes ἁβρότατοι ἄνδρες (lautissimi) kann nicht, wie man wohl „gesagt, als Weichlinge gelten, da im Gegentheil diese Aga„thyrsen, wenn sie schon Anfangs den Skythen ihre Hülfe „verweigern, nachher sich sehr tapfer und keineswegs als ein „rohes Volk benehmen, wie etwa ihre Nachbarn, die Melan„chlänen und Androphagen. Dasselbe Beywort, welches He„rodot bezeichnend ihnen beylegt, findet sich in Orpheus dem „Argonaut, — bey den weichgekleideten Mäoten (Μαιώτας „ἁβροχίτωνας, i. e. molliter et delicate tunicatos b. Gesner)“.

(64) *Rennel*, op. cit., 414. — *Heeren*, I. 1, 94. — *Köppen*, 13, 68. — *Niebuhr*, I, 377. — etc.

Aceste patru condițiunĭ essențiale le întrunesce întréga zonă sub-munténă a Țerreĭ-Românescĭ, pe care despre nordŭ o aperă Carpațiĭ, la miḑŭ-locŭ o despică Oltulŭ, érŭ la o cóstă o scaldă Dunărea, punênd'o în contactŭ cu Tracia.

La ambele capete alle acestuĭ lungŭ brâŭ de pămêntŭ, la capĕtulŭ spre Temeșiana și la capĕtulŭ spre Moldova, degia Neigebaur recunnoscuse urmele essistințĭ alle uneĭ sistematice estracțiunĭ de aurŭ din epoca Romanilorŭ (65).

In timpulŭ luĭ Erodotŭ înse progressulŭ montanisticŭ nu mersese pênĕ acollo.

Căutarea auruluĭ în arina rîurilorŭ, carĭ îllŭ carră cu deosebire în urma ploilorŭ, maĭ totŭ-d'a-una redusŭ în pulbere, dérŭ câte o dată chĭarŭ cu buccățĭ fórte marĭ (66), este modulŭ primordialŭ, întrebuințatŭ din vechime la tóte popórele și descrisŭ în litteratura chinesă degia cu 2000 de annĭ înainte de nascerea Mântuitoruluĭ (67).

Erodotŭ nĭ o spune și ellŭ într'o mulțime de passage (68).

Așa dérŭ avuția de aurŭ a Agatirsilorŭ nu consista în ascunsele vine din sînulŭ pămêntuluĭ, ci în aurosulŭ năsipŭ allŭ apelorŭ ; și tocmaĭ în regiunea de susŭ a Munteniеĭ ne întîmpină cu grămadă undele celle purtătóre de aurŭ, Argeșulŭ, Topologulŭ, Dûmbovița, șiróĭe maĭ mĕnunte și regele tuturora : Oltulŭ (69).

Insușĭ numele acestuĭ voĭnicŭ și bogatŭ fluviŭ este : *apă de aurŭ*.

Aci pentru unŭ momentŭ să chiămâmŭ în agĭutorŭ filologia, după cumŭ amŭ făcut'o în privința Prutuluĭ și a Siretuluĭ.

„Cellŭ ânteĭu cunnoscutŭ din tóte metal-
„lele,—ḑice unŭ celebru chimistŭ,—a fostŭ
„aurulŭ. Culórea și lucirea sea nu potŭ a
„nu attrage attențiunea selbatecilorŭ, și
„chĭarŭ a unorŭ animalĭ, precumŭ sunt
„cĭorele, corbiĭ și alte passerĭ furătóre; allŭ
„douilea, aprópe totŭ-d'a-una ellŭ se gă-
„sesce în stare nativă, adecă cu culórea
„sea, cu lucirea, cu celle-l'alte proprietățĭ
„alle sélle fisice." (70)

Prin urmare popórele, immigrate în Europa din anticitatea cea maĭ immemorială, cunnoscuseră aurulŭ încă din epoca petreceriĭ lorŭ anterióre în Asia, și'lŭ cunnoscuseră anume din celle doue principale sorgințĭ : aurŭ indianŭ și aurŭ siberianŭ.

(65) *Beschreibung der Moldau und Walachei*, Breslau, 1854, in-8, p. 107 :„ Von dort (Piatra tăiată) läuft eine Pa-
„rallelkette von dem Hauptstock der Karpathen auf dem
„linken Ufer der Bistritza unter dem Namen Halenka und Pi-
„pernik fort, die Urgebirgsformation beibehaltend, bis nach
„Piatra. Die Kette sendet einen Nebenzweig östlich gegen
„Baja; dort finden sich Spuren alter Goldbergwerke, wie im
„Ural, besonders am Bache Bogata d. h. reich, zu Nikadien
„und Sirna. Man kann die alten Arbeiten beinahe drei
„Stunden weit verfolgen; auch in dem festen Gebirge findet
„man anstehende Goldgänge; z. B. bei Bresleni, westlich von
„Hango, an der Bistritza, dem alten Goldflusse. — Auch in
„Vulkanerthale des Syl, in der Walachei, findet man Spuren
„des Bergbaues früherer Zeit, besonders von Goldwäsche-
„reien, zu deren Schutze wahrscheinlich die beiden römischen
„Castra bei Bombesti und Poutscheni erbaut worden sind".

(66) Veḑĭ *Böhm*, *Geschichte des Temeser Banats*, Leipzig, 1861, in-8, t. 2, p. 132, despre o buccată în greutate de 90 galbenĭ, găssită în apa Nera din Banatŭ și conservată în Museulŭ Naturalŭ din Viena.

(67) *Tien-kong-kaï-w*, ap. *Höfer*, *Histoire de la chimie*, Paris, 1866, in-8, t. 1, p. 19.

(68) III, 106; IV, 195; V, 101 etc.

(69) *Tunuslii*, trad. Sionŭ, p. 37 : „Aurulŭ se esploatéză
„din nisipulŭ rîurilorŭ Oltŭ, Topologŭ. Argeșulŭ și Dimbovița,
„de către Țiganiĭ domnescĭ numițĭ rudarĭ".—*Neigebaur*. *op cit.*, 108: »Fast in allen Flüssen, welche die Ebene zwischen
„dem Oltez oder Olto und der Jalomitza durchströmen, zeigen
„sich Spuren von Goldsand".

(70) *Höfer*, *op. cit.*, 43. — Cf. *Mihailescu*, *Mineralogia*, Buccur., 1870, in-8, t. 2, p 177.—Cf. *Locke*, *L'Entendement humain*, trad. Coste, Amsterdam, 1729, in-4, p. 373, lib III, cap. 6.

Numele auruluĭ în diverse limbe europee se ressimte de acéstă duplă origine a primeĭ cunnoscinţe.

Acelle ginţĭ ce aŭ fostŭ întrebuinţatŭ primitivamente aurulŭ indianŭ, îllŭ esprimă prin tema *h+r*, în care sonulŭ *h*, după natura differitelorŭ dialecte, une-orĭ se supprimă, alte-orĭ se preface în *χ*.

Acelle ginţĭ ce aŭ fostŭ întrebuinţatŭ primitivamente aurulŭ siberianŭ, îllŭ esprimă prin tema *h+l+t*.

Ca fondŭ primordialŭ, ambele teme însémnă *a străluci* şi derivă dintr'o singură fôntână, căcĭ *h+l* nu este decâtŭ o formă muĭată în locŭ de *h+r*, maĭ adăugându-se suffissulŭ *t* (71); dérŭ epoca bifurcăriĭ lorŭ e atâtŭ de antică şi acéstă bifurcare a devenitŭ maĭ la urmă atâtŭ de caracteristică, încâtŭ noĭ nu putemŭ a nu le considera în starea actuală a limbisticeĭ ca doue teme separate, una himmalaică şi cea-l'altă uralică.

De cea ânteiă speciă este ellenicululŭ χρυ(σός), samscritulŭ *hara(na)* séŭ *hira(nya)*, zendiculŭ *χara(nya)* séŭ *χairi*, albanesulŭ *ar*, latinulŭ *auru(m)* séŭ gutturalŭ *ausu*, osseticulŭ *gari(n)*, persianulŭ *χer*, maghiarulŭ *ara(nya)* etc.

De specia a doua e mongoliculŭ *altu(n)*, slaviculŭ *χoloto*, germanulŭ *gold*, finnesulŭ *kulta*, lettonulŭ *χelt(s)*, celticulŭ *sŭllt*.

Kin allŭ Chinesilorŭ, *χahab* allŭ Ebreilorŭ, *rif* allŭ Ostiacilorŭ, se sustragŭ aceşteĭ classificaţiunĭ numaĭ în apparinţă, căcĭ *kin* nu este decâtŭ enunţarea chinesă a samscrituluĭ *harin*, lipsindŭ Chinesilorŭ sonulŭ *r*, încâtŭ *hri* din cuvêntulŭ Christŭ eĭ îllŭ prefacŭ în *ki* (72); *χahab* semiticŭ nu este decâtŭ *χarab* aspiratŭ, apropiându-se de forma zendică *χara*; în fine ostiaculŭ *rif* nu este decâtŭ *hrif*, din care s'a perdutŭ aspiraţiunea.

Suffissulŭ *b-f* în ebraiculŭ *χar'ab* şi 'n ostiaculŭ *hrif* ne maĭ conduce a recunnósce şi în χνουφ, vechĭu nume egipténŭ allŭ auruluĭ, o simplă uşóră modificare fonetică din *hruf*, întocmaĭ ca lătinesce *aeneus* din *aereus* séŭ chĭarŭ romănesce *cunună* din *corónă*.

Pentru a face maĭ palpabilă identitatea tuturorŭ formelorŭ din fie-care temă, noĭ le putemŭ dispune aşa:

Tema h+r:

Harana samscritŭ, *χaranya* zendicŭ, *aranya* maghĭarŭ;

Garin osseticŭ, *k(r)in* chinesŭ, χρυ(σός) ellenicŭ, *(h)rif* ostiacŭ, *hruf* egipténŭ;

Ar albanesŭ, *aurum* latinŭ;

Za(r)hab ebraicŭ, etc.

Tema h+l+t:

Gold germanŭ, *kulta* finnesŭ, *altun* mongolŭ;

Zoloto slavicŭ, *χelt(s)* litvanŭ, *sŭllt* celticŭ etc.

Numele auruluĭ probéză, maĭ bine ca orĭ-ce altă argumentaţiune, primordiala unitate de limbă a întreguluĭ némŭ omenescŭ; şi totuşĭ nicĭ unŭ filologŭ europeŭ nu şĭ-a fostŭ datŭ încă pênĕ aci ostenéla de a sgăndari acestŭ fecundŭ terrêmŭ, pe care astŭ-felĭu noĭ, profitândŭ de occasiune, a trebuitŭ să'lŭ scótemu din ţelină. (73)

(71) Cf. maĭ susŭ nota 59.

(72) *Vaïsse, Langue Chinoise*, în *Encyclopédie moderne*.

(73) Dovédă este celebrulŭ *Max Miller, Nouvelles leçons sur la Science du language*, Paris, 1867, in-8, t. 1, p. 297, carele n'a găssitŭ să spună decâtŭ: „le nom de lo'r est le même „en sanscrit, en grec, et dans les langues teutoniques et „slaves".

Acumŭ câte-va observaţiunĭ finale, menite a preveni unele punturĭ de controversă.

1-o. In ambele teme, aprópe tóte limbele esprimă culórea *galbenă*, câte-o-dată şi cea *verde*, prin aceìa-şĭ rădĕcină cu espressiunea auruluĭ, precumŭ : la Samscriţĭ *harana* aurŭ, *hari* galbenŭ, *harit* verde; la Ellinĭ χρυσός aurŭ, ωχρος galbenŭ, χιλος verde; la Germanĭ *gold* aurŭ, *gelb* galbenŭ; la Slavĭ *zoloto* aurŭ, *zelt* galbenŭ, *zelen* verde; etc.

2-o. In unele limbe se recunnoscŭ urmele ambelorŭ teme, una maĭ vechiă şi alta maĭ nouă, precumŭ la Celţĭ pe lôngă anticulŭ *sivllt*, conservatŭ în înţellesŭ de banĭ, s'a maĭ împrumutatŭ dela Latinĭ *awr*, în unele dialecte *or*, în înţellesŭ de metallŭ ; érŭ la Latinĭ, vice-versa, pe lôngă propriulŭ *aurum* se vede a se maĭ fi furişatŭ, probabilmente, dela Etruscĭ, forma *gold*, pe care o maĭ indică adiectivele *gilvus* şi *galbinus*, germaniculŭ *gelbe*, în simţŭ de verde şi de galbenŭ.

3-o. Tema sudică $h+r$ essistă numaĭ ca esceptiune în unele limbe întrate în Europa prin nordŭ, precumŭ la Maghiarĭ şi la Ostiacĭ, dérŭ totuţĭ essistă ; pe cândŭ absolutamente nicĭ într'o limbă venită prin Bosforŭ şi prin Mediterrană tema nordică $h+l+t$ nu ni se arrétă.

Să revenimŭ acumŭ la puntulŭ de plecare.

Agatirsiĭ nicĭ o dată n'aŭ figuratŭ pe mallulŭ sudicŭ allŭ Dunăriĭ.

Urmézā dérŏ că eĭ făcuseră prima lorŭ apparitiune în Europa, ca şi Sciţiĭ, nu din Asia-mică, ci din laturea Măriĭ-caspice, încâtŭ cunnosceaŭ aurulŭ după nomenclatura nordică, cu totulŭ străină immigraţilorŭ sudicĭ, adecă după tema $h+l+t$.

Olt séŭ *alt*, ca la Mongoliĭ pênĕ astă-ḑĭ şi cu pré-puţină differinţă de *(g)old* germanŭ séŭ de *(z)oloto* slavicŭ, însemna la Sciţĭ şi la Agatirşĭ : aurŭ.

Oltulŭ este : *aurosŭ* (74).

Totŭ astŭ-felĭu Unguriĭ în evulŭ-mediŭ, la prima întrare în Transilvania, numiseră cellŭ ânteĭu fluviŭ auriferŭ din callea lorŭ : Aranyos, adecă *aurosŭ*.

Se nasce acumŭ cestiunea, de ce Erodotŭ numesce Oltulŭ Μάρις ? şi de cândŭ óre se ivesce în istoriă termenulŭ geograficŭ Oltŭ?

Căpĕtândŭ informaţiunile selle dela Sciţĭ părintele istorieĭ ni communică numele sciticŭ allŭ fluviuluĭ, necunnoscêndŭ pe cellŭ agatirsicŭ.

Oltulŭ fiindŭ maĭ aurosŭ în porţiunea'ĭ superiórā, érŭ nu în cursulŭ seŭ de gĭosŭ, Sciţiĭ nu 'ĭ puteaŭ ḑice astŭ-felĭu, deşi *alt* trebuĭa să fi însemnândŭ şi 'n limba lorŭ aurŭ, veniţĭ ca şi Agatirsiĭ despre Caspiŭ (75).

Eĭ îĭ impuseseră dérŏ pe Μάρις, despre care a observatŭ degia Schaffarik că vrea să ḑică : *apă* (76), de unde samscritulŭ *miras*, celticulŭ *mor*, goticulŭ *marei*, latinulŭ *mare*

(74) O opiniune fórte cĭudată veḑĭ în *Vaillant*. *La Romanie*, Paris, 1844, in-8, t. I, p. 87, cu care allăturézā *Ovid. Ars amandi*, vers. 271.—O etimologiă totŭ atâtŭ de curiósă în *Obermüller*, *Deutsch-keltisches Wörterbuch*, Leipzig, 1868, in-8, t. I, p. 62, unde nu numaĭ Oltulŭ, dérŭ pênĕ şi balta siberiană *Altun-noor*, adecă în limba mongolică *lacŭ-de-aurŭ*, se deduce din celticulŭ *allt*, înălţime, pe care autorulŭ îllŭ falsifică, dându-ĭ înţellesulŭ de apă !

(75) In Russia, spre appusŭ de Donŭ, adecă tocmaĭ în marginile anticuluĭ territoriŭ sciticŭ, se afflă pênĕ astă-ḑĭ unŭ rîŭ numitŭ în vechile cronice moscovite chĭarŭ *Oltŭ*: „pere-„bredosta Dniepr i poidosta v *Olto*". Veḑĭ *Karamzin*, t. II, nota 318. — Cf. maĭ susŭ nota nóstră 60.

(76) *Slow. Staroz.*, 408.

etc. (77), și de unde chïarŭ Mongoliĭ numescŭ fie-care rîŭ *muran* (78).

N'arŭ fi de mirare, ca totŭ așa să se fi chiămatŭ din aceïa-șĭ epocă Mureșulŭ din Ardélŭ, de óră-ce termenulŭ este absolutamente genericŭ, astu-felïu încâtŭ, de pildă, unŭ vechïu scriitorŭ orientalŭ ni spune, că 'n Aikra-*muran* se vérsă Kuk-*muran*, Un-*muran*, Akry-*muran*, Djaghin-*muran* și Djurdja-*muran*, adecă șésse *Mureșurĭ* unulŭ peste altulŭ! (79)

Primiĭ scriitorĭ, în carĭ occurge numele actualŭ allŭ Oltuluĭ, sunt Ptolemeŭ (80), Dione Cassiŭ (81) și autorulŭ anonimŭ allŭ Tabuleĭ Peutingeriane (82).

Ceĭ ânteĭ douĭ ḑicŭ : Ἀλούτας; cellŭ allŭ treilea și maĭ correctŭ : *Alutus*.

Câte-șĭ-treĭ sunt puținŭ posteriorĭ cuceririĭ romane, Ptolemeŭ maĭ allesŭ abia cu vr'o cincĭ-ḑecĭ de annĭ; ș'apoĭ scriêndŭ departe în Egiptŭ după materialurĭ geografice cu multŭ maĭ vechĭ, ellŭ ni permitte a affirma cu cea maĭ deplină sicuranță, cumŭcă Traïanŭ găsi degia aci numele Oltŭ.

Daciĭ și Gețiĭ veniseră de peste Dunăre, nu dela Marea-Caspică, încâtŭ în limba lorŭ commună, séŭ în limbele lorŭ separate, décă aŭ fostŭ doue, aurulŭ se chiăma după tema $h+r$, ca și la Indianĭ, la Zenḑĭ, la Grecĭ, la Latinĭ, la Ebreĭ, érŭ nu după tema $h+l+t$.

În privința Dacilorŭ maĭ în speciă avemŭ o probă decisivă în numele capitaleĭ lorŭ *Zarmize-getuza*, dela zendiculŭ *zarĕmaya*— palatŭ (83), din *maya* — locuință și *zar* — aurŭ.

Termenulŭ Oltŭ, neputêndŭ să fie geticŭ séŭ dacicŭ, remăsese dérŏ tocmaĭ dela Agatirsĭ; înse fiindŭ curatŭ interiorŭ, ellŭ cu greŭ străbattea în affară pênĕ a nu fi străbăttutŭ în întru armele Romeĭ.

Strabone, scriêndŭ în timpulŭ luĭ Cesarŭ, numesce ca și Erodotŭ partea de gïosŭ allŭ Oltuluĭ Μάρισος; și ca și Erodotŭ n'a fostŭ înțellesŭ nicĭ ellŭ de cătră commentatorĭ, deși este póte și maĭ precisŭ și deși traducțiunea latină vulgară e forte essactă.

Éccĕ testulŭ :

„Ῥεῖ δὲ δι'αὐτῶν Μάρισος ποταμὸς εἰς τὸν Δανούιον, ᾧ τὰς παρα-
„σκευὰς ἀνεκόμιζον οἱ Ῥωμαῖοι τὰς πρὸς τὸν πόλεμον"

Lătinesce :

„Per Getas Marisus fluvius în Danubium „labitur, quo Romani res ad bellum necessarias subvexerunt". (84)

Adecă :

„Prin Geția *se vérsă în Dunăre* rîulŭ Ma„risus, *cătră care Romaniĭ aŭ înaintatŭ* tóte „celle necessare pentru resboïu".

Romaniĭ nu puteaŭ agïunge la Mureșŭ, fără să fi întratŭ ânteïu în Tissa, maĭ mergêndŭ apoĭ în susŭ o bună buccată de locŭ.

Strabone nu scrie de pe auḑite ca Erodotŭ, ci după indicațiunile positive alle armateĭ romane, precumŭ nĭ-o spune ellŭ însușĭ (85).

Μάρισος nu este dérŏ Mureșulŭ, ci partea de gïosŭ a Oltuluĭ, prin care se descarcă în Dunăre : ῥεῖ δὲ δι'αὐτῶν Μάρισος ποταμὸς εἰς τὸν Δανούιον,

(77) *Eichhof*, *op cit.*, 153.

(78) *Du Halde*, *Description de la Chine*, La Haye, 1736, in-4, t. 4, p. 52 : „Mouren signifie rivière en langue mongole".

(79) *Abulgasi Bahadur Chan*, *Historia Mongolorum*, ed. Rumiantzov, Casani, 1825, in-8, p. 27.

(80) *Geogr.*, III, 8.

(81) *Epit. Xiphil.*

(82) *Katancsich*, *Orbis antiquus ex Tabula Peutingeri*, Budae, s. a., in-4, t. 1, p. 380.

(83) *Burnouf*, *op. cit.*, 303.

(84) *Ed Firmin Didot*, lib. VII, cap. 3, § 13, p. 253.

(85) *Ibid.*, lib. I, cap. 2, p. 11.

şi pênĕ la care Romaniĭ, possedêndŭ degia Misia, aveaŭ uşa deschisă : ᾧ τὰς παρασκευὰς ἀνεκόμιζον οἱ Ῥωμαῖοι τὰς πρὸς τὸν πόλεμον.

Nemicŭ maĭ netedŭ, nemicŭ maĭ lesne de înţellesŭ, décă interpreţiĭ, între carĭ nu loculŭ cellŭ de pe urmă occupă renumitulŭ nostru adversarŭ d. Rösler (86), arŭ fi consultatŭ cu seriositate natura lucrurilorŭ, fără a se opri esclusivamente assupra assemĕnăriĭ nominale!

Credemŭ a fi demonstratŭ că :

1-o. Oltulŭ din epoca luĭ Erodotŭ purta doue numĭ: *Maris*, adecă sciticesce fluviŭ, în cursulŭ seŭ inferiorŭ; şi *Alt*, adecă agatirsesce aurŭ, în cursulŭ superiorŭ.

2-o. Porţiunea de gĭosŭ a malluluĭ resăriténŭ allŭ Oltuluĭ apparţinea Sciţilorŭ, formândŭ estrema margine occidentală a territoriuluĭ lorŭ, în care întra prin urmare totŭ şessulŭ Munteniеĭ actuale.

3-o. Intréga zonă sub-munténă a Ţerreĭ-Românescĭ, dela Carpaţiĭ Temeşianĭ pênĕ la Carpaţiĭ Moldoveĭ, dela cataractele Dunăriĭ pênĕ la Vrancea, copprinḑêndŭ în sine o mulţime de ape aurifere şi offerindŭ la aspectŭ figura unŭ arcŭ cu vĕrfulŭ în vallea Haţeguluĭ, se affla sub dominaţiunea Agatirsilorŭ.

Inainte de a păşi maĭ departe cu analisa critică a geografieĭ luĭ Erodotŭ, ni adducemŭ a-minte promissiunea dată în paragrafulŭ precedinte de a limpeḑi istoria primordială a esportaţiuniĭ commerciale a auruluĭ olténŭ; o cestiune fórte interessantă, menită a arrunca o raḑă de lumină assupra uneĭa din numerósele probleme alle aşa numiteĭ archeologie pre-istorice.

In anniĭ trecuţĭ făcuse unŭ mare sgomotŭ în lumea sciinţifică descoperirea la Hallstadt în Austria Superióră, adecă în archiducatulŭ austriacŭ de peste Ens, a unuĭ întregŭ cimĭtirŭ dintr'o epocă fabulósă.

După calculiĭ ceĭ maĭ moderaţĭ, pe carĭ noĭ suntemŭ dispuşĭ a-ĭ admitte totŭ-d'a-una maĭ cu preferinţă, acestŭ immensŭ câmpŭ mortuariŭ, compusŭ din câte-va miĭe de grópe, este cu patru, cincĭ şi chĭarŭ şésse secolĭ maĭ vechĭu de nascerea Mântuitoruluĭ, încâtŭ în terme mediŭ coincidă anume cu timpulŭ luĭ Erodotŭ, séŭ maĭ bine ḑicêndŭ allŭ dominaţiuniĭ Agatirsilorŭ la cataractele Dunăriĭ (87).

Intre celle-l'alte lucrurĭ dela Hallstadt, attenţiunea archeologieĭ a fostŭ nu puţinŭ escitată prin presinţa maĭ multorŭ obiecte de aurŭ.

S'aŭ ivitŭ pênĕ acumŭ doue diverse teorie assupra proveninţeĭ commerciale a acestuĭ metallŭ, pe care nu'lŭ offeră acollo însă-şĭ localitatea.

Chimistulŭ Fellenberg, după ce arrétă prin analisă că aurulŭ dela Hallstadt se compune din 73.78 părţĭ curate, 11.06 de argintŭ şi 15.16 de cupru, fără nicĭ unŭ ammestecŭ de platină, conchide apoĭ că nu putea fi addusŭ din Uralĭ, ci maĭ currêndŭ din Transilvania (88).

(86) *Rom. Stud.*, 6: „Maris, in dem man die Maros Sieben-„bürgens wiedererkennt. Herodot lässt sie zwar in die Donau „fliessen. Ebenso in viel unterrichteter Zeit noch Strabo etc". Recurgêndŭ apoĭ la paradossŭ, affirmă că Erodotŭ şi Strabone credeaŭ că Tissa e affluintele Mureşuluĭ. Dérŭ eĭ n'o menţionéză Insuşĭ d. Rössler ḑice : „Wird die Theiss von „beiden nicht erwähnt". Cum dérŏ o credeaŭ? !

(87) *Sacken, Das Grabfeld von Hallstadt in Oberösterreich*, Wien, 1868, in-4, p. 145: „Die zweite Hälfte des ersten Jahrtausends vor Chr."

(88) *Ibid.*, 119 : „Die chemische Beschaffenheit ist nach „Fellenberg (Mittheilungen der naturforschenden Gesell-„schaft zu Bern, 1864, 1865): 73. 78 Gold, II. 06 Silber, 15. „16 Kupfer, von Platin keine Spur. Es stammt nach des ge-„nannten Chemikers Vermuthung eher aus Siebenbürgen als „aus dem Ural."

Acéstă conclusiune s'a părutŭ tuturorŭ atâtŭ de plausibilă, încâtŭ renumitulŭ Figuier, allŭ căruĭa necontestatŭ meritŭ este de a fi cellŭ maĭ bunŭ vulgarisatorŭ allŭ sciinţelorŭ naturale, o repetă ca cé-va positivŭ: „l'or était *sans doute* éxtrait dès mines de la Transylvanie" (89).

O singură împregĭurare distruge astă teoriă.

Ardéluluĭ ĭĭ lipsesce cu desevĕrşire o mare arteriă fluvială, fără agĭutorulŭ căriĭa, de nu astă-ḑĭ în secolulŭ drumurilorŭ de ferrŭ, cellŭ puţinŭ în depărtata anticitate, cândŭ orĭ-ce alte căĭ de communicaţiune se distingeaŭ prin cea maĭ perfectă nullitate, era peste putinţă o întinsă mişcare mercantilă (90).

Insu-şĭ Mureşulŭ, cellŭ maĭ voluminosŭ rîŭ allŭ Transilvanieĭ, nu este decâtŭ unŭ affluinte allŭ Tisseĭ, carea la rôndulŭ seŭ plătesce tributŭ Dunăriĭ, ambele făcêndŭ în cursulŭ lorŭ unŭ ocolŭ fórte lungŭ pênĕ a veni să'şĭ desfunde apele în albia danubiană.

Lipsită de ţermiĭ unuĭ fluviŭ nedependinte şi ermeticesce închisă din tóte părţile între ziduri de munţĭ, carĭ ĭĭ formézá o formidabilă barrieră maĭ cu sémă despre occidinte, Transilvania se affla în împossibilitate de a approvisiona cu aurŭ tocmaĭ Hallstadtuluĭ.

Nu e dérŏ de mirare, că s'a maĭ încercatŭ să'şĭ facă locŭ o altă teoriă esplicativă.

Baronulŭ Sacken crede, că aurulŭ dela Hallstadt arŭ fi originarŭ din Gastein, situatŭ nu departe de acollo, basându'şĭ opiniunea pe unŭ fragmentŭ allŭ luĭ Polibiŭ, conservatŭ de către Strabone (91).

Din nenorocire înse, în locŭ de a susţine pe d. Sacken, fragmentulŭ în cestiune îllŭ combatte.

In adevĕrŭ, ce ḑice Polibiŭ?

Cumŭ-că *în ḑillele selle*, adecă cu vr'o douĭ secolĭ înainte de Cristŭ, se descoperise la nordulŭ Illirieĭ o mină *de o estremă abundinţă*, astŭ-felĭu încâtŭ d'o dată făcuse a scade preţulŭ auruluĭ în tótă Italia (92).

Aşa dérŏ:

1-o. Prima estracţiune a auruluĭ dela Gastein este cu multŭ posterióră obiectelorŭ de aurŭ dela Hallstadt;

2-o. Aceste din urmă, după cumŭ le descrie însuşĭ d Sacken, sunt fórte puţine şi fórte supţirĭ, ceĭa-ce probézá—ḑice d-sea—„că metallulŭ era *fórte rarŭ* şi *fórte scumpŭ*" (93), adecă doue cercustanţe într'o opposi-

(89) *L'homme primitif*, Paris, 1870, in-8, p. 391.—Să se observe bine, că noĭ suntemŭ departe de a cita pe bunulŭ Figuier ca vr'o autoritate în archeologia pre-istorică, după cumŭ ne surprinde că o face într'o lucrare altŭ-felĭu fórte interessantă d. *Bolliacŭ, Trompetta Carpaţilorŭ*, 1872, nr. 1010. Compilatoriĭ sunt fórte utilĭ pentru publicŭ, dérŭ nu potŭ fi invocaţĭ de către specialiştĭ.

(90) *List, Economie Politique*, trad. Richelot, Paris, 1857, in-8, p. 137: „C'est une règle générale que l'activité com-„merciale et la prospérité du littoral dépendent du plus ou „moins d'importance du bassin fluvial auquel il se rattache. „Qu'on jette les yeux sur la carte d'Italie, et l'on trouvera „dans la grande étendue et dans la fertilité de la vallée du „Pô l'explication naturelle de la supériorité marquée du com-„merce de Venise sur celui de Pise et de Gênes. Le commerce „de la Hollande était alimenté par le bassin du Rhin et de „ses tributaires; il dut surpasser celui des Anséates, dans la „même proportion que ce bassin l'emportait en richesse et „en fertilité sur ceux du Weser et de l'Elbe".

(91) *Sacken*, 119: „Die grösste Wahrscheinlichkeit aber „spricht dafür, dass es in den unfernen Goldlagern der Tau-„ernkette im Gasteiner oder Rauris-thale, die nachweislich „schon in sehr alter Zeit, sicher schon vor den Römern aus-„gebeutet wurden, gewonnen worden sei. Strabo, IV, 208".

(92) Vedĭ însuşĭ testulŭ în *Strabonis Geographica*, rec. Müller et Dübner, Paris, 1853, in-8, p. 173.

(93) *Sacken*, 76: „Die Feinheit des Drahtes erklärt sich „wohl aus der Seltenheit des Goldes, das auch, wo es in un-„seren Gräbern in Plättchen vorkommt, ausserordentlich „dünn ausgeschlagen erscheint; das Gold hatte also offenbar „einen hohen Werth, und ein Stückchen dünnen Drahtes „mag schon etwas namhaftes gegolten haben. Es hat nur die „Stärke einer Stecknadel etc.„

ţiune diametrală cu *mulţimea* şi *eftinĕtatea* din testulŭ luĭ Polibiŭ.

La cea ânteiă obiecţiune s'arŭ puté respunde, că unele morminte dela Hallstadt se parŭ a fi din timpulŭ luĭ Polibiŭ; înse chĭarŭ în acestŭ casŭ remâne a se demonstra în specià, cumŭ-că aurulŭ nu se găsesce acollo anume în grópele celle maĭ vechĭ séŭ intermediare.

La a doua obiecţiune nu se póte respunde nemicŭ.

Pentru ca la Hallstadt aurulŭ să se fi bucuratŭ de mare raritate şi de mare scumpete, ellŭ cată să fi fostŭ addusŭ dintr'o regiune depărtată.

Nu înse din Transsilvania, ci dintr'o altă ţérră, avêndŭ la disposiţiune colossala calle commercială a Dunăriĭ, care duce dreptŭ în Austria Superióră.

Éccĕ-ne dérŏ reveniţĭ pe nesimţite în Oltenia la auriferiĭ Agatirşĭ aĭ luĭ Erodotŭ : Χρυσοφόροι τὰ μάλιστα !

Ne maĭ împinge totŭ aci însă-şĭ epoca cimitiruluĭ dela Hallstadt, a căruĭa cea maĭ vastă parte se referă la secolulŭ V înainte de Cristŭ.

Şi nu numaĭ epoca, dérŭ pênĕ şi composiţiunea chimică a auruluĭ de acollo : aprópe 74 părţĭ curate, pe lôngă carĭ abia 11 de argintŭ şi 15 de cupru.

Nicĭ o dată aurulŭ ardelénŭ nu s'a rădicatŭ la unŭ assemenea gradŭ de puritate.

Éccĕ în astă privinţă nota, pe care aŭ bine-voitŭ a nĭ-o communica d. Dr. Bernath şi d. professorŭ Stefanŭ Michăilescu :

„Aurulŭ se găssesce în Transilvania séŭ „în stare nativă, sub formă cristallină (oc„taédrice şi derivatele) şi ca incrustaţiunĭ u„şóre în gangă de porfirŭ cloritosŭ şi quartzŭ, „filóne ce străbattŭ gressele carpatice şi for„maţiunile gypsóse, unde se maĭ afflă şi mi„neraie de pyrită, blendă etc., séŭ în com„binaţiune cu tellurele, formândŭ mineralulŭ „cunnoscutŭ sub numele de *sylvanită* (tellu„ro-aurate de argintŭ) $3Te^6Au + Te^2Ag$. Mi„neraiele variază sub rapportulŭ avuţieĭ lorŭ; „elle mergŭ avêndŭ aurŭ şi argintŭ dela „2, 6, 10 pênĕ la 20 procente, érŭ restulŭ „este gangă. Composiţiunea sylvaniteĭ, după „d. Petz, este :

59, 97 tellure,
26, 97 aurŭ,
11, 47 argintŭ,

„şi restulŭ pênĕ la % este formatŭ din anti„moniŭ, cupru şi plumbŭ. Vreą să ḑică syl„vanita copprinde aprópe 38 % metallŭ es„tractibilŭ, din care 27 % aurŭ".

Aşa dérŏ în aurulŭ transilvanŭ întră cellŭ multŭ 25—30 părţĭ curate, pe cândŭ acella din cimitirulŭ dela Hallstadt ni offeră peste 70.

Orĭ-ce identificare e peste putinţă!

Să ne'ntórcemŭ acumŭ la aurulŭ olténŭ.

La începutulŭ seculuĭ trecutŭ, cândŭ banatulŭ Oltuluĭ încăpuse sub dominaţiunea Curţiĭ dela Vienna, gubernatorulŭ austriacŭ allŭ Craĭoveĭ comitele de Stainville se grăbi pe dată a înfiinţa pentru speculaţiunea avuţielorŭ metallice locale o deosebită societate commercială, *Goldwaschergesellschaft*, care n'a întârḑiatŭ a constata faptulŭ fórte importantŭ, cumŭ-că aurulŭ din năsipurile Oltuluĭ e **cu multŭ** *maĭ bunŭ, maĭ purŭ, maĭ frumosŭ* (94) decâtŭ acellŭ din Transsilvania,

(94) *Sulzer, Gesch. d. trans. Daciens*, I, 152.— 153 : „Zur „Zeit der österreichischen Regierung im Krajowaer Banate „lieferte die vom Stainville errichtete Goldwaschergesell„schaft *aus dem Altflusse gefischtes Gold, welches viel höher, „reiner und schöner, als das siebenbürgische war*, für etliche

precumŭ de assemenea aurulŭ din Motru, din Lotru, din Rudarŭ şi din celle-l'alte ape alle Vălciĭ, Gor-giuluĭ şi Mehedinţuluĭ.

Éccĕ dérŏ însă-şĭ chimia pronunţându-se pentru oltenismulŭ auruluĭ dela Hallstadt!

Unŭ assemenea verdictŭ este definitivŭ, şi demonstră încă o dată că sciinţa istorică nu póte agĭunge la o mare dosă de certitudine, décă nu va fi strînsŭ legată cu tóte sciinţele, căcĭ istoria e omulŭ, érŭ omulŭ este prisma natureĭ.

Nu numaĭ în anticitate, ci chĭarŭ astă-dĭ aprópe totalitatea auruluĭ pusŭ în commerciŭ provine din spĕllarea năsipuluĭ auriferŭ (95).

Pe acestŭ terrêmŭ contingintele rîurilorŭ oltene arŭ puté fi unulŭ din celle ănteĭe, atâtŭ printr'o calitate *fórte superióră* a auruluĭ, „viel höher, reiner und schöner", precumŭ şi prin cantitate.

Pe la finea seculuuĭ trecutŭ, profitândŭ de o lungă occupaţiune militară, unŭ Russŭ îşĭ combinase unŭ serviciŭ de mésă din aurŭ olténŭ (96), érŭ generalulŭ Bawr, scriitorŭ de cea maĭ irrecusabilă veracitate, ni spune că avusese occasiunĭ : „de a vedé ânnelle şi chĭarŭ vasse făcute din aurulŭ ce se găssesce în arina Oltuluĭ" (97).

De dincollo, pe cósta occidentală a crescetuluĭ bănăţénŭ allŭ Carpaţilorŭ, în aceĭa-şĭ liniă şi'n aceĭa-şĭ apropiare de Dunăre, dérŭ într'o maĭ mică proporţiune şi nu scimŭ décă de o calitate analógă, Temeşiana ni offeră la rôndulŭ seŭ năsipŭ aurosŭ spre appusŭ de Mehadia în marea valle a Almaşuluĭ (98), acollo unde fusese, după cumŭ noĭ amŭ probat'o în paragrafulŭ I, famosulŭ „ducatŭ amlaşénŭ" allŭ Bassarabilorŭ din secolulŭ XIV.

Éccĕ de unde, din celle doue avute banaturĭ danubiane, érŭ nicĭ decumŭ din Transsilvania şi cu atâtŭ maĭ puţinŭ din Illiria, provine escellintele metallŭ, observatŭ în obiectele dela Hallstadt.

Esportaţiunea auruluĭ de alluviune din Oltenia şi'n parte din Temeşiana, adecă de pe ţermiĭ Dunăriĭ de ambele laturĭ alle cataractelorŭ, de unde firesculŭ drumŭ commercialŭ se întinde departe în susulŭ fluviuluĭ pênĕ 'n ânima Germanieĭ, ni presintă dérŏ treĭ interessante epoce, pênĕ acumŭ scăpate din vedere :

1-o. Cu câţĭ-va seculĭ înainte de Cristŭ, cândŭ zóna muntósă a Ţerreĭ-Românescĭ era lŏcuită de Agatirşĭ;

2-o. In sutimile X — XIV din evulŭ mediŭ, cândŭ epopeĭa Nibelungilorŭ, precumŭ amŭ vedutŭ în paragrafulŭ precedinte, celebră aurulŭ din ţérra Bass-*arabilorŭ*: „gold uz Araby";

„1000 Gulden jährlich ein .... Stainville starb; die Gesell- „schaft bekam nichts mehr zu essen, und so hatte diess Gold- „waschergeschäfte ein Ende, ob *man schon auch in dem Mo- „trul und in dem Lotru im mehedinzer Bezirke, bis an den „Bach Ruderiassa, sehr reiche Gänge der Goldkörnchen „entdecket hatte.*"

(95) *Delafosse, Or*, în *Orbigny, Dictionnaire universel d'histoire naturelle*, Paris, 1861, in-8, t. 9, p. 145 : „Ce sont les „lavages des sables qui, dans presque toutes les parties du „monde, fournissent la plus grande partie de l'or que l'on „recueille pour les besoins du commerce".—Năsipulŭ brasilianŭ concurge annualmente pentru 24 millióne francĭ.

(96) *Sulzer*, 152: „Im letzten russischen Kriege prahlte ein „gewisser russischer General mit einem kleinen Tisch-ser- „vice der aus walachischem Golde verfertiget war".

(97) *Bawr, Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie*, Francfort, 1778, in-8, p. 8 : „Les gens du pays „m'ont assuré, que plusieurs rivières de la Valachie charri- „ent des grains d'or parmi le sable. *J'ai vû des bagues et „des vases, faits de l'or qu'on trouve parmi le sable de „l'Olta*".

(98) *Beudant*, *Voyage minéralogique en Hongrie*, Paris, 1822, in-4, t. 2, p 314, 326.

3-o. In primiĭ anniĭ aĭ seculuĭ trecutŭ, cândŭ gubernamentulŭ austriacŭ se apucase cu multă activitate a rĕdica susŭ în Oltenia industria spellăriĭ auruluĭ fluvialŭ, pênĕ ce successulŭ începutuluĭ nu s'a paralisatŭ prin mórtea' înţellegintelui comite de Stainville.

Nu maĭ vorbimŭ nemicŭ despre periodulŭ romanŭ, fiindŭ maĭ cunnoscutŭ (99).

In timpulŭ luĭ Erodotŭ commerciulŭ auruluĭ înavuţĭa pe mallulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ nu numaĭ pe Agatirsĭ, dérŭ încă şi pe veciniĭ lorŭ din Temeşiana, carĭ se parŭ a fi giucatŭ atuncĭ unŭ rolŭ de samsarĭ între dênşiĭ şi între popóre maĭ obscure din centrulŭ Europeĭ.

Testulŭ grecescŭ sună :

„. . . . Ταφαὶ μὲν δὴ Θρηΐκων εἰσὶ αὗται. Το δὲ πρὸς βορέεω ἔτι „τῆς χώρης ταύτης, οὐδεὶς ἔχει φράσαι τὸ ἀτρεκὲς οἵτινές εἰσι ἀνθρώ„πων οἱ οἰκέοντες αὐτὴν, ἀλλα τὰ πέρην ἤδη τοῦ Ἴστρου ἔρῆμος χώρη „φαίνεται ἐοῦσα καὶ ἄπειρος. Μούνους δὲ δύναμαι πυθέσθαι οἰκέοντας „πέρην τοῦ Ἴστρου ἀνθρώπους τοῖσι οὔνομα εἶναι Σιγύννας, ἐσθῆτι „χρεωμένους Μηδικῇ. Τοὺς δὲ ἵππους αὐτῶν εἶναι λασίους ἅπαν τὸ „σῶμα, ἐπὶ πεντε δακτύλους τὸ βάθος τῶν τριχῶν, μικροὺς δὲ καὶ σι„μοὺς κα' ἀδυνάτους ἄνδρας φέρειν. ζευγνυμένους δὲ ὑπ' ἅρματα εἶναιὀξυ„τάτους, ἁρματηλατέειν δὲ πρὸς ταῦτα τοὺς ἐπιχωρίους. Κατήκειν δὲ τού„των τοὺς οὔρους ἀγχοῦ Ἐνετῶν τῶν ἐν τῷ Ἀδρίῃ. Εἶναι δὲ Μήδων „σφέας ἀποίκους λέγουσι' ὅκως δὲ οὗτοι Μήδων ἄποικοι γεγόνασι ἐγὼ „μὲν οὐκ ἔχω ἐπιφράσασθαι, γένοιτο δ'ἂν πᾶν ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ. „(Σιγύννας δ'ὦν καλεῦσι Λίγυες οἱ ἄνω ὑπὲρ Μασσαλίης οἰκέοντες τοὺς „καπήλους, Κύπριοι δὲ τὰ δόρατα) Ὡς δὲ Θρήϊκες λέγουσι. . . . (100)

Adecă :

„... Ast-felĭu sunt înmormêntările la Tracĭ' „Neminĭ nu póte spune cu certitudine, ca „ce felĭu de ómenĭ vorŭ fi lŏcuindŭ la nordŭ „de acéstă regiune; se crede înse că dincollo „de Istru se întinde unŭ pămêntŭ deşertŭ „şi nemărginitŭ. Singuriĭ dintre ceĭ ce lŏcu„escŭ peste Dunăre, despre carĭ putusemŭ „affla eŭ, sunt aşa numiţiĭ Siginnĭ, îmbrăcaţĭ „în haine medice. Caiĭ lorŭ se dice a fi ple„toşĭ peste totŭ, avêndŭ pêrŭ lungŭ pênĕ la „cincĭ degete, micĭ şi cârnĭ şi neputincĭoşĭ „pentru căllăriă, dérŭ fórte ĭuţĭ la trasŭ, „din care causă Siginniĭ âmblă în cărruţe. „Hotarele lorŭ agĭungŭ pênĕ la Eneţiĭ ceĭ „de lôngă Marea-adriatică. Eĭ pretindŭ a fi „de origine medică; dérŭ în ce modŭ, eŭ„unulŭ nu mĕ pociŭ domeri, deşi într'unŭ „lungŭ intervallŭ de timpŭ tóte sunt pos„sibile. (La Liguriĭ ceĭ ce locuescŭ d'assupra „Marsilieĭ se numescŭ Siginnĭ neguţitoriĭ, érŭ „la Ciprianĭ lâncele.) Maĭ spunŭ Traciĭ etc."

Passagĭulŭ pusŭ de cătră noĭ în parentesĭ se bănuesce generalmente a nu fi eşitŭ din mâna luĭ Erodotŭ; înse afflându-se în tóte manuscriptele şi'n tóte ediţiunile, pênĕ şi celle maĭ sceptice, noĭ n'amŭ socotitŭ de cuviinţă a'lŭ supprime, deşi altŭ-felĭu şi fără dênsulŭ ne-amŭ puté mulţumi din parte-ne cu restulŭ testuluĭ.

Să intrâmŭ acumŭ în analisă.

Relaţiunea erodotiană despre Siginnĭ este de proveninţă tracică.

Acésta appare din următorele consideraţiunĭ fundamentale :

1-o. Erodotŭ o bagă la începutulŭ libruluĭ V, carele e consacratŭ uneĭ descrierĭ monografice a Tracieĭ;

2-o. Pentru a arrĕta dela cine anume căpĕtase tóte celle relative la Siginnĭ, ellŭ trece immediatŭ la o altă narraţiune cu cuvintele: „*maĭ spunŭ* Traciĭ".

Dérŭ Tracia în Erodotŭ este o vorbă fórte vagă, sub care se copprindeaŭ Geţiĭ, Bistoniĭ, Trausiĭ, Doberiĭ, Peoniĭ, Odomanţiĭ şi o grămadă de alte popóre, apparţinêndŭ tóte uneĭ colossale ginţĭ, pe care ellŭ o numesce cea maĭ numerósă în tótă Europa: Θρηΐκων δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι μετὰ γε Ἰνδοὺς πάντων ἀνθρώπων (101).

(99) Vedĭ maĭ susŭ nota 65

(100) V, 8 — 10.

(101) V, 3.

Anghĭulŭ meridionalŭ dintre Pontŭ și Dunăre îllŭ occupaŭ Geţiĭ, cu carĭ singurĭ dintre tóte naţiunile tracice se învecinaŭ Sciţiĭ, după cumŭ urméză chĭarŭ din cuvintele acestora, reproduse de cătră Erodotŭ : Θρήϊκας καὶ δὴ καὶ τοὺς ἡμῖν ἐόντας πλησιοχώρους Γέτας (102).

Numaĭ Geţiĭ fiindŭ limitrofĭ cu Sciţia, întréga Dunăre sudică pênĕ la puntulŭ reversăriĭ Oltuluĭ întra în territoriulŭ geticŭ, adecă ce-va maĭ multŭ séŭ ce-va maĭ puţinŭ, căcĭ nu este probabilŭ ca fruntaria occidentală a Sciţilorŭ și fruntaria occidentală a Geţilorŭ să fi tăiatŭ fluviulŭ printr'o unică liniă perpendiculară.

Acea ramură tracică, dela care s'a fostŭ informatŭ Erodotŭ despre Siginnĭ, nu eraŭ Geţiĭ, de óră-ce acestiĭa se învecinaŭ numaĭ cu Sciţia și cellŭ multŭ cu o fracţiune din territoriulŭ agatirsicŭ.

Prin urmare cată s'o așeḑâmŭ maĭ spre appusŭ de dênșiĭ cam în Serbia actuală, și astu-felĭu vomŭ avé în faţă'ĭ pe Siginnĭ anume în Temeșiana de astă ḑĭ.

Dramaturgulŭ Sofocle, scriitorŭ contimpurénŭ luĭ Erodotŭ, fiindŭ-că altŭ-felĭu noĭ nicĭ amŭ cuteḑa a'lŭ chiăma în agĭutorŭ, confirmă acéstă interpretaţiune.

Intr'unŭ passagĭu, conservatŭ de cătră Strabone, ellŭ ḑice că „Troianulŭ Antenorŭ și *Eneţiĭ fugiseră în Tracia și de acollo la Marea-adriatică*“ : τὸν μὲν οὖν Ἀντήνορα καὶ τοὺς παῖδας μετὰ τῶν περιγενομένων Ἐνετῶν εἰς τὴν Θρᾴκην περισωθῆναι, κἀκεῖθεν διαπεσεῖν εἰς τὴν λεγομένην κατὰ τὸν Ἀδρίαν Ἐνετικήν (103).

Confruntaţĭ acumŭ ambele indicaţiunĭ topografice.

De dincollo de Dunăre noĭ vedemŭ în Sofocle Tracia agĭungêndŭ pênĕ la ţérra Eneţilorŭ de lôngă Marea-adriatică.

(102) IV, 93.

(103) *Ap. Strab.*, XIII, 1, §. 53.

De dincóce de Dunăre noĭ vedemŭ în Erodotŭ Siginnia agĭungêndŭ éròșĭ pênĕ la ţérra Eneţilorŭ de lôngă Marea-adriatică.

Una de dincollo, cea-l'altă de dincóce de Dunăre, ambele sunt puse faţă'n faţă într'o positiune parallelă.

Conformitatea este perfectă, arrêtându-ni totŭ-d'o-dată că în epoca luĭ Sofocle și a luĭ Erodotŭ, adecă cu vr'o patru-cincĭ secolĭ înainte de Cristŭ, Italia era considerată ca pré-apropiată de cataractele Istruluĭ, ceĭa-ce altŭ-mintre maĭ resultă înca și din generala opiniune a anticităţiĭ, cumu-ca unŭ braţŭ allŭ Dunăriĭ se versa în Marea-adriatică (104).

In faptŭ, precumŭ amŭ maĭ spus'o, Siginnia correspundea numaĭ cu Temeșiana și Tracia numaĭ cu mallulŭ oppusŭ allŭ Serbieĭ, nu maĭ departe decâtŭ atâta.

Aci totușĭ nu se închĭăiă analisa.

S'o urmărimŭ pênĕ 'n capĕtŭ.

Intr'unŭ altŭ passagĭu Erodotŭ ni dâ indirectŭ pênĕ și numele specialŭ allŭ acelleĭ Tracie : „câmpia triballică“, πεδίον τὸ Τριβαλλικόν, deși în restulŭ opereĭ selle nu se găssesce nicĭ o menţiune despre poporulŭ tracicŭ allŭ Triballilorŭ.

„Campia triballică“, după cumŭ o descrie dênsulŭ, se affla de dincollo de Dunăre, occupândŭ territoriulŭ dintre acestŭ fluviu și dintre acea parte a Illirieĭ unde locuĭaŭ Eneţiĭ (105).

Totŭ acollo din puntŭ în puntŭ noĭ găssimŭ pe Triballĭ cu patru secolĭ maĭ încóce în geografia luĭ Strabone, carele ni ĭ arrétă învecinându-se spre nordŭ cu Istrulŭ, spre

(104) *Apollonius, Strabo, Valerius Flaccus* etc., analisaţĭ pe largŭ de *Ukkert, Ueber die Argonautenfahrt*, în *Geographie der Griechen und Römer*, Weimar, 1816, in-8, t. 1, part. 2, p. 320 — 350.

(105) IV, 49. — Cf. I, 196.

resaritŭ cu Geţiĭ şi spre occidinte cu Illiria (106), ceĭa-ce constituă litteralmente Τριβαλλικὸν πεδίον.

Aşa dérŏ, urmărindŭ cestiunea din passŭ în passŭ, noĭ amŭ reuşitŭ a restabili în Erodotŭ, conduşĭ numaĭ de contestŭ şi de autoritatea contimpurénă a luĭ Sofocle, unŭ puntŭ fórte însemnatŭ : relaţiunea despre Siginnĭ ellŭ o datorĭa anume naţiuniĭ tracice a Triballilorŭ, aşeḑate atuncĭ pe ţermulŭ sudicŭ allŭ Dunăriĭ spre appusŭ de Geţĭ în Serbia de astă-ḑĭ.

Suntemŭ înse departe de a ni închipui, cumŭ-că „părintele istorieĭ" arŭ fi cercetatŭ vre-o dată personalmente regiunea tracică pe care o numesce πεδίον τὸ Τριβαλλικόν.

Commercianţiĭ din tóte ţerrele peninsuleĭ balcanice visitaŭ la gurele Dunăriĭ colonia milesiană Istria, şi nu aĭurĭ decâtŭ acollo trebuĭa să fi căpĕtatŭ Erodotŭ dela Triballĭ noţiunile selle despre Siginnĭ, întocmaĭ precumŭ în Olbia séŭ τὸ Βορυσθενεϊτέων ἐμπόριον (107), o altă coloniă totŭ milesiană pusă la gurele Nipruluĭ, ellŭ se informa despre Sauromaţĭ, Budinĭ, Neuri şi celle-l'alte popóre din acea direcţiune.

Istria şi Olbia, unŭ stabilimentŭ grecŭ la marginea Tracieĭ şi unŭ stabilimentŭ grecŭ la marginea Sciţieĭ, ambele într'unŭ ne'ncetatŭ contactŭ commercialŭ cu tóte némurile de pe littoralulŭ nord-vesticŭ allŭ Pontuluĭ, eraŭ localităţile celle maĭ nemerite pentru a procura istoriculuĭ grecŭ perspectiva lumiĭ barbare de gĭurŭ în gĭurŭ.

Noĭ întrebuinţâmŭ într'adinsŭ cuvêntulŭ *perspectivă*, căcĭ numaĭ ellŭ esplică natura spuselorŭ luĭ Erodotŭ, carele este totŭ-d'auna atâtŭ de precisŭ cândŭ povestesce ceĭa-ce se apropiă de Istria séŭ de Olbia, dérŭ devine apoĭ treptatŭ din ce în ce maĭ confusŭ în porporţiunea depărtăriĭ raḑeĭ selle de observaţiune dela aceste doue centrurĭ.

Revenimŭ la Siginnĭ.

Eĭ lŏcuĭa în Temeşiana, învecinându-se spre sudŭ cu Tribaliĭ şi spre resăritŭ cu Agatirsiĭ, astŭ-felĭu încâtŭ de ceĭ ânteĭ îĭ despărţĭa Dunărea şi de ceĭ l'alţĭ Carpaţiĭ, érŭ spre appusŭ territoriulŭ lorŭ lorŭ mergea aprópe pênĕ la Illiria.

Deşi nu atâtŭ de desfătaţĭ, nu ἁβρότατοι ca Agatirsiĭ, Siginniĭ se distingeaŭ totuşĭ de assemenea prin avuţia vestmêntuluĭ, căcĭ purtaŭ haĭne medice, ἐσθῆτι χρεωμένους Μηδικῇ, şi Erodotŭ ni spune ellŭ-însuşĭ fórte lîmuritŭ într'unŭ altŭ passagĭu, că lussósa îmbrăcăminte persiană era imitată după acea medică : tiare, tunice mânecate de varie culorĭ etc. (108)

Caiĭ Siginnilorŭ micĭ, pletoşĭ şi cârnĭ, nu puteaŭ servi la căllăriă, dérŭ prin ĭuţélă èraŭ de minune la hamŭ, ceĭa-ce făcea ca stăpâniĭ lorŭ să totŭ âmble mereŭ în cărruţe.

Aceste doue amĕnunte despre Siginnĭ, abundinţa şi cărrăuşia, ni daŭ degia o vagă imagine a unorŭ *commis-voyageurs* séŭ *travelling-clerks*, chĭarŭ décă vechĭulŭ scholiastŭ allŭ luĭ Erodotŭ, pe care noĭ îllŭ citâmŭ aci numaĭ pe unŭ planŭ secundarŭ, nu s'arŭ grăbi a adăuga că numele lorŭ se póte lua în înţellesŭ de *neguţitorŭ* : κάπηλος (109).

(106) *Strabo*, V I, 6, §. 11, 12 etc.

(107) IV, 17, 78.

(108) VII, 61-62.—*Strabo*, XI, II, §. 8, în timpulŭ căruĭa Siginniĭ nu maĭ lŏcuĭaŭ la Dunăre, dice : „Σίγιννοι δὲ—περσίζουσιν."

(109) Traducĕtorulŭ latinŭ allŭ luĭ Erodotŭ committe acį o erróre, recurgêndŭ la obscura vorbă *institores*, pe cândŭ trebuĭa să ḑică *negotiatores* séŭ şi maĭ bine *mercatores*, décă arŭ fi consultatŭ pe *Suidas*, ed. Kuster, II, 240 : „In genere enim omnes eos vocant καπήλους, *qui aliquid vendunt* etc„.

Marsilia é departe de Temeşiană, dérŭ nu maĭ departe decumŭ e România de Armeniă.

Pênĕ'n secululŭ XVI părinţiĭ nostri numĭaŭ *Armenĭ* pe toţĭ neguţitoriĭ (110).

In Transilvania pênĕ astă-ḑĭ se ĭea adessŭ în acellaşĭ simţŭ cuvêntulŭ *Grecŭ*.

Pentru ca numele Siginnilorŭ să fi devenitŭ sinonimŭ cu neguţitorŭ tocmaĭ la Marsillia, mărfaşiĭ lorŭ trebuĭaŭ în realitate să fi agĭunsŭ pênĕ la Pireneĭ; şi astŭ-felĭu se esplică, între celle l'alte, de ce Erodotŭ, după o confusă rumóre, deduce de acollo însă-şĭ Dunărea : ἀρξάμενος ἐκ Κελτῶν καὶ Πυρήνης πόλιος (111)

Ca uniĭ ce locuiaŭ în Temeşiana, adecă de'ncollo de cataracte, Siginniĭ aveaŭ nu numaĭ caĭ şi cărruţe, ci încă porţiunea Dunăriĭ cea maĭ liberă de orĭ ce pedece, în lungulŭ căriĭa vassele din véculŭ de miḑŭlocŭ se urcaŭ fără nicĭ o difficultate cu mărfurĭ orientale pênĕ'n centrulŭ Bavarieĭ.

Una din trăssurele caracteristice alle spirituluĭ mercantilŭ din toţĭ timpiĭ este de a ascunde după putinţă pieţele, de carĭ profită egoistulŭ commerciantŭ prin esportaţiune séŭ prin importaţiune.

Cartaginea şi Ellada în anticitate, Genova şi Veneţia în evulŭ mediŭ, aŭ practicat'o pe largŭ într'unŭ modŭ sistematicŭ, érŭ în miniatură pênĕ astă-ḑĭ fie-care neguţitoraşŭ tăinuesce de ceĭ-l'alţĭ fabricele şi depositele, de unde ellŭ îşĭ adduce marfă maĭ bună şi maĭ eftenă.

Acéstă tactică resultă din acea regulă mercantilă vulgară, pe care celebrulŭ economistŭ List a espress'o fórte bine în doue cuvinte : „după ce te-aĭ suitŭ la înălţime, cată a respinge cu picĭorulŭ scara, pentru ca nu cumŭ-va să se urce alţiĭ după tine (112).

Pe cândŭ călluşeiĭ ceĭ cu pĕrŭ de cincĭ degete allergaŭ în fugă mare cu cărruţe încărcate pênĕ la Illiria, séŭ duceaŭ frumosulŭ aurŭ olténŭ anticilorŭ locuitorĭ aĭ Hallstadtuluĭ; pe cândŭ Dunărea spumà sub vêslele speculantuluĭ plutaşŭ; Siginniĭ assicuraŭ totŭ-d'o-dată pe veciniĭ Triballĭ, cumŭcă în susulŭ fluviuluĭ nu lŏcuesce nicĭ o fiinţă omenéscă.

Dela dênşiĭ, prin intermediulŭ Tracilorŭ, aŭ trecutŭ la Erodotŭ cuvintele din passagĭulŭ de maĭ susŭ despre nelocuibilitatea ţermuluĭ danubianŭ nordicŭ; căcĭ din alte fôntâne Erodotŭ auḑise din contra, că dela isvorŭ şi pênĕ la Pontŭ întréga Dunăre curge *totŭ prin ţerre lŏcuite*: ὁ μὲν δὴ Ἴστρος, ῥέει γὰρ δι'οἰκευμένης' πρὸς πολλῶν γινώσκεται, περὶ δὲ τῶν τοῦ Νείλου πηγέων οὐδεὶς ἔχει λέγειν (113).

„Părintele istorieĭ" nu se contraḑice, după cumŭ s'arŭ puté crede la prima vedere, ci numaĭ reproduce cu o desinteressată fidelitate nesce asserţiunĭ differite din nesce differite sorginţĭ, pe carĭ e datóre a le discerne analisa critică.

Nu înse aurulŭ singurŭ înavuţĭà pe pompoşiĭ Agatirsĭ şi'n parte pe samsariĭ lorŭ Siginnĭ.

Maĭ era o altă ramură commercială fórte productivă.

După ce descrie traĭulŭ Siginnilorŭ, Erodotŭ urméză maĭ departe :

Ὡς δὲ Θρήϊκες λέγουσι, μέλισσαι κατέχουσι τὰ πέρην τοῦ Ἴστρου καὶ ὑπὸ τούτων οὐκ εἶναι διελθεῖν τὸ προσωτέρω. Ἐμοὶ μὲν νυν ταῦτα λέγοντες δοκέουσι λέγειν οὐκ οἰκότα· τὰ γὰρ ζῷα ταῦτα φαίνεται εἶναι

(110) Veḑĭ a mea *Istoria toleranţeĭ religióse*, ed. 2, p. 61. —Cf. *Botero*, *Relationi universali*, Venetia, 1600, in-4, t. 1, p. 96.

(111) II, 33.

(112) *Op. cit.*, 490.

(113) II, 34.

δύσριγα· ἀλλά μοι τὰ ὑπὸ τὴν ἄρκτον ἀοίκητα δοκέει εἶναι διὰ τὰ ψύχεα. Ταῦτα μὲν νυν τῆς χώρης ταύτης πέρι λέγεται (114).

Adecă :

„Maĭ ḑicŭ Tracïĭ că peste Dunăre sunt „atâtea albine, încătŭ nu e chipŭ a străbatte „maĭ încollo. Aceĭ ce o spunŭ nu mi se parŭ „a avé dreptate, căcĭ se scie că aceste insecte „nu sufferŭ frigulŭ, ci eŭ credŭ maĭ currêndŭ „că din causa frigulaĭ sunt nelöcuite păr„ţile nordulaĭ. Acestea sunt celle ce se po„vestescŭ".

„Peste Dunăre nu încapĭ de albine!" ḑiceaŭ luĭ Erodotŭ cu emfasă Tracïĭ din „Câmpia Triballică", carĭ occupaŭ anume mallulŭ danubianŭ serbescŭ oppusŭ Olteniei şi Temeşianeĭ, löcuindŭ în vecinĕtatea Agatirsilorŭ şi a Siginnilorŭ.

„Părinteluĭ istorieĭ" nu ĭ venĭa la socotélă a da creḑemêntŭ acesteĭ asserţiunĭ, încătŭ ellŭ ne-arŭ fi lăssatŭ şi pe noĭ în dubiŭ, de n'amŭ avé de'naintea ochilorŭ realitatea cea viuă, maĭ însoţită de mărturia unuĭ altŭ scriitorŭ grecŭ totŭ din epoca luĭ Erodotŭ.

Astă-ḑĭ apicultura română este într'o tristă decadinţă.

Decanulŭ agronomieĭ naţionale, venerabilulŭ nostru amicŭ d. Ionŭ Ionescu, are totŭ dreptulŭ de a ḑice :

„Nu scimŭ cumŭ aŭ putută să lasse Ro„mânïĭ din mâna lorŭ crescerea albinelorŭ „şi să agĭungă a cumpĕra céră din străinĕ„tate. Dela rădicarea Turcilorŭ din ţérră „s'aŭ stricatŭ şi mĭerăriele, şi de atuncĭ n'aŭ „maĭ eşitŭ neguţitorĭ, carĭ să strîngă mĭere „şi să stimuleze pe cultivatorĭ a o produce „şi a căuta de ţinerea albinelorŭ". (115)

Nu aşa a fostŭ în vremile maĭ de'nainte.

Pe la 1780, studiândŭ la faţa loculuĭ condiţiunile industriale alle littoraluluĭ Măriĭnegre, Francesulŭ Peyssonel ḑicea : „Céra „este *principalulŭ* articolŭ de esportaţiune „allŭ Munteniei; calitatea'ĭ e fórte frumósă „şi cantitatea immensă". (116)

Totŭ atuncĭ Ragusanulŭ Raicevich, primulŭ consulŭ austriacŭ în România, consacrândŭ apiculturei unŭ capitolŭ separatŭ într'o escellinte descriere naturală a ambelorŭ principate danubiane, ḑice că céra nóstră : „este fără îndouélă *cea maĭ frumósă şi* „*cea maĭ căutată* în tótă Europa, încătŭ al„binele trebuĭ considerate ca una din celle „maĭ preţióse şi maĭ bogate producte alle „regiunïĭ" (117).

Mulţămită amabilităţiĭ d-luĭ Gr. G. Tocilescu, noĭ possedemŭ din ministeriulŭ Lucrărilorŭ Publice statistica apicolă de pe amendoue laturile Milcovuluĭ din annïĭ 1869, 1870 şi 1871, din care resultă în terme mediŭ, că districtele române celle maĭ avute în stupĭ sunt pênĕ astă-ḑĭ Vlaşca şi Dol-giulŭ, ambele la Dunăre în Muntenia occidentală, adecă tocmaĭ acollo unde în ḑillele luĭ Erodotŭ „nu încăpeaĭ de albine".

Naturalistulŭ Elianŭ scriea în secolulŭ III după Cristŭ, dérŭ avusese în mână pe unŭ altŭ autorŭ grecŭ anonimŭ cu multŭ maĭ vechĭu, carele trăia atuncĭ cândŭ Sciţïĭ löcuĭaŭ

(114) V, 10.

(115) *Lecţiunĭ de agricultură*, Bucur., 1870, in-8, p. 367.

(116) *Sur le commerce de la Mer Noire*, Paris, 1787, in-8, t. 2, p. 185 : „La cire *est le plus considérable* article du „commerce de sortie de Walaquie; elle est de très-belle „qualité. et la qualité en est immense. On la vend, purgée „et parfaitement nette, de 40 à 45 paras l'ocque".

(117) *Osservazioni intorno la Valachia e Moldavia*, Napoli, 1788, in-8, p. 87 : „Una delle più pregevoli e ricche produzi„oni delle due Provincie sono le api, perchè la cera che danno „è senza dubbio la più bella e ricercata di tutta l'Europa; „la quantita e considerabile, e potrebbe divenire infinita„mente maggiore, se più numerosa fosse la popolazione".

încă pe ţermulŭ danubianŭ nordicŭ în vecinĕtatea Traciei, adecă de nu chiarŭ în timpulŭ luĭ Erodotŭ, cellŭ puţinŭ înainte de Alessandru cellŭ Mare, căcĭ în epoca acestuĭ cuceritorŭ nordulŭ Istruluĭ era degia copprinsŭ de cătră Geţĭ (118).

„Scriitorulŭ meŭ, — dice Elianŭ, — me„rită cea maĭ deplină încredere, căcĭ ellŭ cun„noscea lucrurile *din propria esperiinţă*, érŭ „nu după nesicure povestĭ ca Erodotŭ“: εἰ δὲ ἐναντία Ἡροδότῳ λέγω, μή μοι τις ἀχθέσθω ὁ γὰρ τοιαῦτα εἰπών, ἱστορίαν ἀποδείκνυσθαι, ἀλλ᾽οὐκ ἀκοὴν ᾄδειν ἔφατο ἡμῖν ἀβασάνιστον(119)

Eĭ bine. ce dice óre acéstă importantissimă fontână?

„La Sciţĭ frigulŭ e nesuperăciosŭ pentru „albine, încâtŭ eĭ întrebuinţéză nu miere „străină, ci locală, ba o şi *espórtă*, *vindêndŭ „fagurĭ Misilorŭ“* : μελίττας Σκυθίδας εἶναι, ἐπαΐειν τε τοῦ κρύους οὐδέν· καὶ μέντοι καὶ πιπράσκειν εἰς Μυσοὺς κομίζοντας Σκύθας οὐκ ὀθνεῖόν σφισιν, ἀλλὰ αὐθιγενὲς μέλι καὶ κηρία ἐπιχώρια (120).

E vorba despre Sciţia cea învecinată cu Misia, érŭ Misiă se numia genericŭ totŭ littoralulŭ dunărénŭ allŭ Traciei încă din timpiĭ omericĭ (121); cu alte cuvinte, e vorba despre porţiunea Sciţieĭ dela Pontŭ pênĕ la Oltŭ.

Considerândŭ însе firea intimă a albinelorŭ, cărora după espressiunea betrânuluĭ agronomŭ Varrone: „natura le-a menitŭ locurile silvestre, munţiĭ ceĭ neculţĭ şi înfloriţĭ totŭ-d'o-dată“ (122), cuĭbulŭ de predilecţiune allŭ acestorŭ muncitóre insecte în Térra-Românéscă trebue să fi fostŭ totŭ-d'a-una maĭ cu preferinţă crescetulŭ carpatinŭ allŭ Olteniei, maĭ apĕratŭ de viscoliĭ nordulŭ, maĭ espusŭ spre sudŭ, şi unde în adevĕrŭ pênĕ astă-dĭ Mehedinţeniĭ, fruntaşiĭ vechiuluĭ banatŭ allŭ Severinuluĭ, pórtă dreptŭ emblemă în marca lorŭ districtuală : *o albină*! (123)

Pe cândŭ Sciţiĭ dela Siretŭ esportaŭ fagurĭ peste Dunăre la Geţĭ, unde însе eĭ întîmpinaŭ concurrinţa superbelorŭ producte apicole alle Greciei, Agatirsiĭ prin midŭ-loculŭ Siginnilorŭ aveaŭ deschisă o piaţă cu multŭ maĭ vastă şi maĭ sicură, approvisionândŭ cu miere şi cu céră tótă Europa centrală, deşi Triballilorŭ li spuneaŭ din mercantilismŭ că acollo nu lŏcuesce neminĭ.

Cândŭ va veni vorba despre Muntenia în epoca formaţiuniĭ limbeĭ române, noĭ vomŭ arrĕta că Germaniĭ aŭ împrumutatŭ maĭ tărdiŭ dela coloniĭ luĭ Traĭanŭ din Dacia însu-şĭ numele *albineĭ*.

D'o camŭ dată ne preoccupă numaĭ Erodotŭ, şi credemŭ că demonstraţiunea de maĭ susŭ e maĭ multŭ decâtŭ sufficiinte.

Unŭ commerciŭ întinsŭ şi fecundŭ ni esplică singurŭ, séŭ maĭ bine disŭ pe prima liniă, acea surprindĕtóriă tréptă de civilitate, la care reuşiseră a se rădica Agatirşiĭ în bassinulŭ olténŭ allŭ Ţerreĭ-Româneseĭ sunt acumŭ aprópe doue millennie şi gĭumĕtate.

Commodităţile traĭuluĭ, pe carĭ le indică portulŭ lorŭ cellŭ desfĕtatŭ; spiritulŭ de associaţiune şi de frăţiă, împinsŭ pênĕ la communismŭ; respectulŭ ce'lŭ sciuseră în-

(118) *Strabo*, VII, 3, §. 8—*Arrian.*, I, 4

(119) *Aelianus, De natura animalium*, rec. Hercher, Paris, 1858, in-8, p. 37, lib. II, cap. 7.

(120) *Ibid.*

(121) Ap. *Strab.*, VII, 3, §. 10, p. 252.

(122) *Rerum rusticarum de agricultura*, lib. III, § 16 : „floridos et incultos natura attribuit montes“; şi maĭ la valle : „in silvestribus locis pascitant“.

(123) *Frundescu, Dicţ. topogr.*, 277: „Mehedinţulŭ produce cereale, lemne şi altele, dérŭ maĭ înbelşugatŭ este în miere şi céră, pentru care şi marca luĭ este o Albină.—*Angelŭ Demetrescu, Geografia*, Buccur., 1872, in-8, p. 261.

suffla pênĕ şi barbarilorŭ Sciţĭ (124); tóte astea nu sunt singurele trăssure din caracterulŭ acesteĭ originale naţiunĭ.

Aristotele, numaĭ cu unŭ secolŭ maĭ noŭ, completéză relaţiunea luĭ Erodotŭ, ḑicêndŭ că Agatirsiĭ aveaŭ *legĭ în versurĭ.* (125)

„Cine arŭ puté crede assemenĭ lucrurĭ tocmaĭ în Sciţia!“ esclamă cu naivitate unŭ criticŭ germanŭ (126).

Erudiţiunea modernă, după cumŭ pe Sciţĭ se încércă a-ĭ face cândŭ Finnesĭ, cândŭ Slavĭ, cândŭ Germanĭ, totŭ astŭ-felĭu pe Agatirsĭ ĭ-a identificatŭ une-orĭ cu Celţiĭ, alte-orĭ cu Mongoliĭ, căte o dată cu Daciĭ séŭ cine maĭ scie cu cine, érŭ pe bĭeţiĭ Siginnĭ nu s'a temutŭ fără multă băttaiă de capŭ a'ĭ preface în strămoşĭ aĭ Ţiganilorŭ (127).

Tóte aceste opiniunĭ s'aŭ emisŭ d'o potrivă cu o estremă uşurinţă. (128)

Noĭ-uniĭ lăssâmŭ controversa în stare pendinte pênĕ la capitolulŭ II, unde va fi loculŭ, prin analisă şi numaĭ prin analisă, fără să ne abattemŭ unŭ singurŭ momentŭ dela celle maĭ rigurόse prescripţiunĭ alle criticeĭ, a limpeḑi naţionalitatea numerόselorŭ popόre, carĭ precessesseră pe pămêntulŭ munténŭ nascerea némuluĭ romănŭ.

Aci ne interessă esclusivamente territoriulŭ Ţerreĭ Românescĭ.

(124) *Herod.*, IV, 125.

(125) Προβληματα, XIX, 28, in *Opera omnia*, ed. Firmin Didot, Paris, 1857, în-8, t. 4, p. 209: „Διὰ τί νόμοι καλοῦνται οὓς ἄδουσιν; Ἢ ὅτι πρὶν ἐπίστασθαι γράμματα ᾖδον τοὺς νόμους, ὅπως μὴ ἐπιλάθωνται, ὥσπερ ἐν Ἀγαθύρσοις ἔτι εἰώθασιν;“

(126) *Valckenaer* în *Herod. ed. Wesseling*, p. 323, nota 31 : „Tales in Scythia fuisse vix fidem invenit !“

(127) *Hasse*, *Zigeuner im Herodot*, Königsberg, 1803; in-8. —*Ryck*, *Holsten* şi *E chwald*, citaţĭ în *Diefenbach*, *Celtica* II, 30.—*Safarik*, *Slaw. Staroz.*, 28.—*Ritter*, *Erdkunde*, II, 660 etc.

(128) Ca modelŭ de necriticismŭ în astă privinţă póte servi *Dr. Rueckert, Die Pfahlbauten und Völkerschichten Osteuropa's*, Wuerzburg, 1869, in 8, p. 30—34.

Desbăttêndŭ maĭ susŭ posiţiunea geografică a Agatirsilorŭ, noĭ demonstrarămŭ prin testulŭ luĭ Erodotŭ, cumŭ-că ea îmbrăţişa tόtă zona sub-carpatină a Munteniеĭ dela cataractele Dunăriĭ pênĕ la Vrancea ; dérŭ nu creḑuserămŭ acollo de cuviinţă a cita unŭ passagĭu fόrte remarcabilŭ, carele confirmă în modulŭ cellŭ maĭ definitivŭ şirulŭ argumentaţiuniĭ nόstre şi la care vomŭ recurge acuma.

Determinândŭ hotarele Sciţieĭ, Erodotŭ ḑice:

Ἤδη ὦν ἀπὸ μὲν Ἴστρου τὰ κατύπερθε ἐς τὴν μεσόγαιαν φέροντα ἀποκληίεται ἡ Σκυθικὴ ὑπὸ πρώτων Ἀγαθύρσων, μετὰ δὲ Νευρῶν, ἔπειτεν δὲ Ἀνδροφάγων, τελευταίων δὲ Μελαγχλαίνων (129).

Adecă :

„Veciniĭ Sciţieĭ, *începêndŭ dela Istru* şi „înaintândŭ spre interiorulŭ pămêntuluĭ, „sunt : *ântêĭu Agatirsiĭ*, apoĭ Neuriĭ, de aci „Androfagiĭ, în fine Melanchleniĭ“.

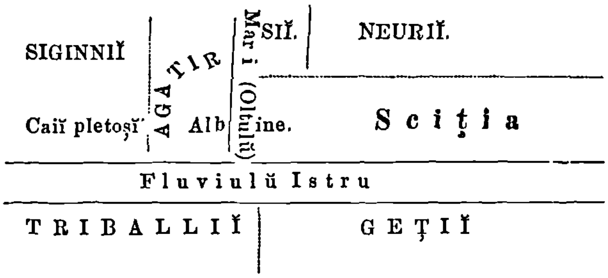
„Incepêndŭ dela Istru ântеĭu Agatirsiĭ“, —όre pόte fi ce-va maĭ netedŭ, maĭ plasticŭ, maĭ geometricŭ?

Unŭ capĕtŭ allŭ Agatirsieĭ e pusŭ la Dunăre, prin cellŭ-l'altŭ capĕtŭ „în interiorulŭ pămêntuluĭ“ ea se învecinéză cu Neuriĭ, érŭ lungulŭ întregŭ allŭ territoriuluĭ eĭ se cĭocnesce cu hotarele Sciţieĭ.

A nu înţellege acestŭ admirabilŭ testŭ allŭ luĭ Erodotŭ este unŭ adevĕratŭ miracolŭ, şi totuşĭ n'a voitŭ să'lŭ înţellégă pênĕ acumŭ absolutamente neminĭ, fiindŭ că pe toţĭ ĭĭ zăpăcĭa numele rîuluĭ Maris, menându-ĭ departe la Mureşŭ în locŭ de a-ĭ lăssa să se oprέscă purŭ şi simplu la Oltŭ !

Tradusŭ pe o mappă, passagĭulŭ de maĭ susŭ represintă următórea figură :

(129) IV, 100.

Fațǎ cu astǎ primǎ schițǎ de cartǎ, nĭ-a venitŭ acumŭ rôndulŭ de a face cunnoscințǎ cu veciniĭ ceĭ nord-osticĭ aĭ Agatirșilorŭ.

Totĭ commentatoriĭ punŭ pe Neuri cu multŭ maĭ susŭ séŭ cu multŭ maĭ într'o parte de adeverata lorŭ regiune (130).

Și nemicŭ maĭ naturalŭ, de óră-ce determinarea territoriuluĭ neuricŭ depinde strictamente de prealabila precisare a pǎmêntuluĭ agatirsicŭ, încâtŭ orĭ-ce errore în privința acestuĭa din urmǎ trage dupǎ sine desfigurarea întregeĭ Scitie a luĭ Erodotŭ.

Sǎ ne'ncercǎmŭ dérŏ noĭ a restabili dupǎ putințǎ veritatea testualǎ, séŭ maĭ bine ḑisŭ a gĭustifica și aci essactitatea pǎrinteluĭ istorieĭ.

Neuria — ḑice Erodotŭ — se întinde dela màrginea orientalǎ a Agatirsieĭ pênĕ la isvorulŭ Nistruluĭ, unde se întĕlnesce cu fruntaria Sciţieĭ (131).

Prin urmare Neuriĭ se afflaŭ spre appusŭ de Nistru, anume de partea'ĭ superiórǎ, copprinḑêndŭ ce-va din Galiția, Bucovina și o porțiune a Moldoveĭ de susŭ.

Erodotŭ ni maĭ spune, cǎ o generațiune înainte de Dariŭ Istaspŭ, vrea sǎ ḑicǎ cu vr'o șésse secolĭ înainte de Cristŭ, Neuriĭ aŭ fostŭ lŏcuitŭ într'o altǎ țérrǎ, de unde'ĭ gonise mulțimea șerpilorŭ silindu-ĭ à refugi la Budinĭ (132).

Urmézǎ dérŏ cǎ regiunea dintre Nistru și Siretŭ, unde lŏcuĭaŭ Neuriĭ în timpulŭ luĭ Erodotŭ, fusese de'nteĭu a Budinilorŭ, împinșĭ apoĭ de invasiunea neuricǎ cu multŭ maĭ departe spre nord-ostŭ, astŭ-felĭu încâtŭ aceste națiunĭ în epoca „pǎrinteluĭ istorieĭ" nicĭ nu se maĭ învecinaŭ mǎcarŭ una cu alta, ci eraŭ despǎrțite prin doue popóre intermediare, numite Androfagĭ și Melanchlenĭ (133).

Unde înse va fi fostŭ țérra cea primitivǎ a Neurilorŭ, pe care Erodotŭ o specificǎ în trécĕtŭ numaĭ prin mulțimea șerpilorŭ : ὄφιας γάρ σφι πολλοὺς μὲν ἡ χώρη ἀνέφαινε?

Ne potŭ conduce la descoperirea adevĕruluĭ urmǎtórele cincĭ criterie :

1-o. Pentru ca Neuriĭ sǎ fi allungatŭ pe Budinĭ spre nord-ostŭ, nǎvalla catǎ sǎ fi fostŭ fǎcutǎ *negreșitŭ* despre sudŭ séŭ despre appusŭ, una din doue.

2-o. Erodotŭ întrebuințézǎ pentru șerpĭ cuvêntulŭ ὄφις, și tocmaĭ acéstǎ espressiune a servitŭ a numi din cea maĭ depǎrtatǎ anticitate o urbe din Bugiacŭ cam dela gurele Nistruluĭ Ὀφιοῦσσα, adecǎ orașŭ-de șerpĭ (134), din causa mulțimiĭ șerpilorŭ; dupǎ cumŭ se numĭa totŭ Ὀφιοῦσσα din causa mulțimiĭ șerpilorŭ Rodosuluĭ (135); dupǎ cumŭ totŭ

(130) Mannert, IV, 103. — *Heeren*, I, 2, 276.—*Rennel*, I, 415.— *Safarik*, *Slow. Star.*, 164.—etc.

(131) *Herod.*, IV, 51.—Cf. IV, 125.

(132) IV, 105.

(133) IV, 106-108.

(134) *Strabo*, VII, 4, § 16. — *Plin.*, *Hist. Nat.*, IV, 26 : „amnis Tyra, oppido nomen imponens, ubi antea Ophiusa". —*Steph. Byz.*, verbo Τύρας.—*Ptolem.* etc.—Sǎ se constate cǎ noĭ nu ne pronunțâmŭ aci, décǎ Ofiussa este identicǎ cu Tira, décǎ ea se affla pe loculŭ Akkermanuluĭ séŭ allŭ Benderuluĭ, etc., căcĭ tóte acestea nu se potŭ decide fǎrǎ o prealabilǎ analisǎ, pe care o vomŭ face în *Istoria Criticǎ a Moldoveĭ*, unde ne vomŭ întórce și la Sciția luĭ Erodotŭ din maĭ multe alte punturĭ de vedere.

(135) *Strab.*, XIV, 2, § 7.

din causa mulţimiĭ şerpilorŭ se numia 'Οφιώδης o insulă arabică (136), etc.

3-o. Bessarabia actuală, maĭ allesŭ în partea'ĭ inferióră, este renumită prin reptilele selle, încâtŭ colonelulŭ russŭ Meier, carele o visitase pe la 1790, ḑice că unŭ regimentŭ întregŭ de Muscalĭ, cantonatŭ atuncĭ pe malulŭ Nistruluĭ între oraşulŭ Benderŭ şi satulŭ Osmănesciĭ, era supĕratŭ de *nenumerata mulţime de şerpĭ* (137), ceĭa-ce ni zugrăvesce de minune, pe o scară în miniatură, antica sórte a Neurilorŭ!

4-o. Insula Fedonissi din gurele Dunăriĭ, celebră prin anticulŭ templu allŭ luĭ Achille, pe care'lŭ descrisese pe largŭ Arrianŭ în ḑillele împeratuluĭ Adrianŭ (138), e cunnoscută pênĕ astă-ḑĭ sub numele de *Insula Şerpilorŭ* (139), fiindŭ plină de nesce şerpĭ „lungĭ şi negri" (140).

5 o. In fine, totŭ în Bessarabia, în apropiarea tĕrguşoruluĭ Bălţile, se descoperi pe la 1830 unŭ bălaurŭ de o mărime colossală, despre care noĭ vomŭ avé a vorbi pe largŭ maĭ la valle, datorĭ a observa de pe acumŭ numaĭ atâta că celebrulŭ naturalistŭ Eichwald, după ce'lŭ essaminase în legătură cu testulŭ luĭ Erodotŭ, nu s'a sfiitŭ a'ĭ da în consecinţă nemeritulŭ nume de *Python Neurorum* (141).

Astŭ-felŭ dérĕ primitiva locuinţă a Neurilorŭ fusese cu sicuranţă pe littoralulŭ marinŭ dintre Nistru şi Dunăre, séŭ chiarŭ de acollo maĭ încóce pênĕ la Prutŭ şi Siretŭ; o regiune adecuată, atâtŭ din puntulŭ de vedere topograficŭ precumŭ şi din cellŭ zoologicŭ, cu acea ţérră *sudică*, din care eĭ fugiseră în susŭ *de gróza şerpilorŭ*, gonindŭ pe Budinĭ din Moldova nordică, din Bucovina, dintr'o parte a Galiţieĭ, şi aşeḑându se dênşiĭ în loculŭ lorŭ, unde ĭ-a găssitŭ degia definitivamente stabiliţĭ espediţiunea persiană în Sciţia din annulŭ 500 înainte de Cristŭ.

Şi să se noteze bine că Neuriĭ nicĭ că puteaŭ fugi dela gurele Dunăriĭ spre nordŭ decâtŭ numaĭ în acéstă unică direcţiune, căcĭ să fi apucatŭ eĭ a trece Nistrulŭ, dedeaŭ érŏşĭ peste şerpĭ, ba încă într'unŭ numĕrŭ şi maĭ mare, după cumŭ ḑice însuşĭ Erodotŭ: οἱ δὲ πλεῦνες ἄνωθέν σφι ἐκ τῶν ἐρήμων ἐπέπεσον. (142).

Posiţiunea geografică a Neurilorŭ, séŭ maĭ correctŭ celle doue posiţiunĭ geografice alle lorŭ, cea primitivă în Bugiacŭ şi cea posterióră în susulŭ Nistruluĭ, sunt dérŏ pe deplinŭ limpeḑite.

„Părintele istorieĭ" ni arrétă aprópe în fie-care regiune câte o speciă animală maĭ respândită.

Pênĕ aci noĭ amŭ veḑutŭ:

La Siginnĭ *caiĭ pletoşĭ;*

La Agatirsĭ şi 'n parte la Sciţĭ — *albine*;

Intre Nistru şi Dunăre—*şerpĭ.*

Eĭ bine, în ţérra cea nouă a Neurilorŭ predomniaŭ *lupiĭ*, încâtŭ de îmbulḑéla lorŭ pênĕ şi locuitoriĭ şĭ-aŭ câştigatŭ reputaţiunea de a fi ceĭa-ce se chiamă *loup-garous* séŭ *wehr-wölfen*: „atâtŭ Sciţiĭ, pre„cumŭ şi Greciĭ colonisaţĭ în Sciţia—ḑice E-

(136) *Ibid.*, XVI, 4, § 6.

(137) *Opisanie Oczakovskiia zemli*, Petersburg, 1794, in-8, p. 19.

(138) *Arriani Opera*, Amstelodami, 1682, in-8, p. 132-135.

(139) *Skalkovskii*, *Statisticzeskoe opisanie Novo-rossiiskago kraia*, Odessa, 1850, in-8, t. I, p. 168.

(140) *Köhler* ap. *Ukkert*, III, II, 448: „Ueberall wimmelt es von Schlangen, die lang und schwarz sind."

(141) Articolulŭ „O evropeiskom udavie", în *Zsurnal Ministerstva Narodnago Prosviesczenia*, t. 21, secţ. 7, p 31 sqq.

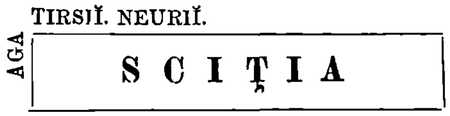
(142) IV, 105, în concordanţă cu IV, 20.—Cf. *Rzaczynski*, *Hist. naturalis regni Poloniae*, Sandomiriae, 1721, in-8, p. 249

„rodotŭ — susţinŭ cumŭ-că fie-care Neuru „se preface în lupŭ o dată pe annŭ în cursŭ „de câte-va ḑille, redobăndindu-şĭ apoĭ din „noŭ forma umană“ (143).

Affară de astă particularitate de *lıcomorfiă*, părintele istorieĭ ni spune că Neuriĭ se ţineaŭ de obiceiele scitice, differindŭ de veciniĭ lorŭ Agatirsĭ, alle cărora moravurĭ avéaŭ unŭ caracterŭ tracicŭ.

După ideia chartografică a luĭ Erodotŭ, dela care nu este ĭertatŭ a se abatte unuĭ commentatorŭ, Sciţia avea o configuraţiune pătrată : ἔστι ὦν τῆς Σκυθικῆς ὡς ἐούσης τετραγώνου (144).

In acestŭ modŭ territoriele limitrofe alle Agatirsilorŭ şi Neurilorŭ, considerate la unŭ locŭ, încingeaŭ ânghĭulŭ nord-vesticŭ allŭ pătratuluĭ sciticŭ :

Confederaţiunea scitică fiindŭ împărţită în triburĭ, pe carĭ Erodotŭ, după traĭulŭ fie-căruĭa, le distinge prin termeniĭ de Callipiḑĭ, Nomaḑĭ, Alazonĭ, etc., se nasce acumŭ cestiunea : ca ce felĭu de Sciţĭ anume vorŭ fi lŏcuitŭ în ânghĭulŭ cellŭ învecinatŭ cu Agatirsia şi Neuria?

Unŭ singurŭ scurtŭ passagĭu resólve pênĕ la unŭ puntŭ acéstă întrebare.

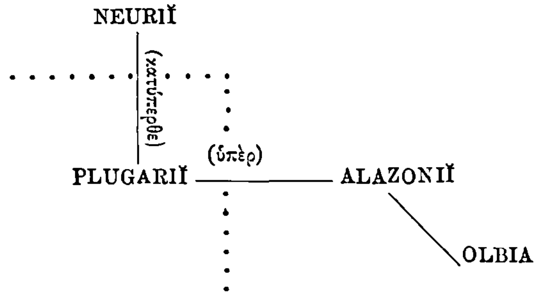
Éccĕ'lŭ :

Ὑπὲρ δὲ Ἀλαζώνων οἰκέουσι Σκύθαι ἀροτῆρες, οἳ οὐκ ἐπὶ σιτήσι σπείρουσι τὸν σῖτον, ἀλλ'ἐπὶ πρήσι Τούτων δὲ κατύπερθε οἰκέουσι Νευροί (145).

Adecă :

„De'ncollo de Alazonĭ locuescŭ Sciţiĭ Plugarĭ, carĭ séměnă grâŭ, nu înse pentru „usulŭ lorŭ, ci de vinḑare. Maĭ susŭ de acestĭa lŏcuescŭ Neuriĭ“.

Privindŭ din Olbia, Erodotŭ vedea lucrurile în următorulŭ modŭ :

Intr'unŭ altŭ passagĭu, voindŭ a fi şi maĭ esplicitŭ, Erodotŭ ḑice că Nistrulŭ şi Bogulŭ îşĭ apropie cursurile lorŭ în regiunea Alazonilorŭ: κατ' Ἀλάζωνας (146).

Atâta ni agĭunge.

Sciţiĭ Plugarĭ, ca uniĭ ce eraŭ limitrofĭ cu Neuriĭ şi cu Alazoniĭ totŭ-d'o-dată, nu puteaŭ lŏcui aĭurĭ decâtŭ spre appusŭ de Nistru, căcĭ spre rĕsăritŭ eĭ nu încăpeaŭ de Alazonĭ şi nu s'arŭ fi pututŭ învecina cu Neuriĭ.

Spre appusŭ anume de porţiunea miḑŭlociă a Nistruluĭ, fiindŭ că cea superióră, precumŭ amŭ veḑut'o maĭ susŭ, apparţinea Neurilorŭ.

Cu alte cuvinte, Sciţiĭ Plugarĭ, occupaŭ Moldova centrală.

Inse óre numaĭ atâta?

După Erodotŭ eĭ sunt ramura cea maĭ occidentală a Sciţilorŭ, fiindŭ-că nicĭ unŭ altŭ tribŭ, absolutamente nicĭ unulŭ, nu este menţionatŭ nicăirĭ maĭ spre appusŭ de dênşiĭ.

Decĭ dela Nistru pênĕ la Oltŭ, adecă pênĕ la Agatirsĭ, era regiunea cea agricolă a Sciţieĭ, unde se cultiva grâŭ, nu înse pentru usŭ localŭ, ci de vênḑare.

(143) IV, 105.
(144) IV, 101.
(145) IV, 17.

(146) IV, 52.

Érĕşĭ commerciulŭ pe scenă!

Érĕşĭ Dunărea!

Zonele câmpénă şi danubiană a Românieĭ ni apparŭ sunt acumŭ doue miĭe patru sute de annĭ întocmaĭ totŭ atâtŭ de plugare, ş'apoĭ *anume de vêndare*, *érŭ nu pentru usŭ localŭ*, după cumŭ elle sunt chĭarŭ în momentulŭ de faţă!

Singura differinţă este că 'n loculŭ Sciţilorŭ figuréză Româniĭ, uniĭ şi alţiĭ crescuţĭ prin aceĭa-şĭ acţiune a natureĭ.

Pliniŭ cellŭ betrânŭ ni spune că'n timpulŭ seŭ, pe la începutulŭ ereĭ creştine, întréga Dobrogiă actuală era occupată de Sciţiĭ Plugarĭ, veniţĭ de pe mallulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ: „totum eum tractum Scythae *Aroteres cognominati* tenuere" (147).

Acea occupaţiune se întemplase înainte de Cesarŭ, căcĭ sub Strabone Dobrogia era degia cunnoscută sub numele de *Sciţiă-mică*, prin opposiţiune cu Sciţia cea mare despre crivĕţŭ (148).

Acéstă mărturiă a luĭ Pliniŭ întăresce primitiva posiţiune geografică a Sciţilorŭ Plugarĭ, *Aroteres cognominati*, ἀροτῆρες, anume în România, căcĭ numaĭ de aci eĭ puteaŭ trece în Dobrogia.

Noĭ avemŭ înse la mână o altă confirmaţiune şi maĭ ponderósă.

Eforŭ, geografŭ grecŭ posteriorŭ luĭ Erodotŭ abia cu unŭ secolŭ, în intervallulŭ căruĭa nu se schimbase maĭ nemicŭ în aspectulŭ etnograficŭ allŭ regiuniĭ danubiane, ni arrétă pe Sciţiĭ Plugarĭ totŭ acollo unde'ĭ veḑuserămŭ în Erodotŭ: în ănghĭulŭ nordŭ-vesticŭ dintre Agatirsĭ şi Neuri.

(147) *Hist. Nat.*, IV, 18

(148) *Geogr.*, VII, 5, § 5 şi 12.

Ellŭ ḑice:

Πρώτους δὲ παρὰ τὸν Ἴστρον εἶναι Καρπίδας εἴρηκεν Ἔφορος, εἶτεν Ἀροτῆρας, πρόσω Νευρούς. .· (149).

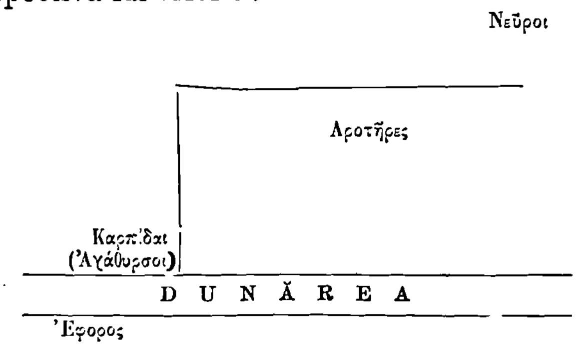
Adecă:

„Déca trecĭ Istrulŭ, primiĭ locuitori sunt „ceĭ din Carpaţĭ, apoĭ Plugariĭ, în fine Neuriĭ".

Carpaţiĭ lovindu-se cu Dunărea anume în Oltenia, este învederatŭ că prin Καρπίδαι Eforŭ înţellege pe Agatirsiĭ luĭ Erodotŭ.

Pênĕ şi espressiunile sunt identice: παρὰ τὸν Ἴστρον séŭ ἀπὸ μὲν Ἴστρου, după care apoĭ πρώτους Καρπίδας într'unulŭ şi πρώτων Ἀγαθύρσων în cellŭ-l'altŭ (150).

O dată acestŭ puntŭ stabilitŭ, éccĕ şi perspectiva luĭ Eforŭ:

Epitetulŭ de Καρπίδαι, datŭ Agatirsilorŭ de cătră Eforŭ, este fórte remarcabilŭ, nu numaĭ ca cea ânteiă menţiune nominală a *Carpaţilorŭ*, dérŭ încă şi ca cea maĭ vechiă formă a numeluĭ topicŭ: *Munteniă*.

Nedependinte de cestiunea originiĭ naţionale, acestŭ epitetŭ a trecutŭ apoĭ ca mostenire dela Agatirsĭ cătră successoriĭ lorŭ territorialĭ Daciĭ, a cărorŭ o ramură totŭ

(149) *Fragm.* 78, ap. *Scymnum Chium*, vers. 102. — *Niebuhr*, *Kl. hist. Schr.*, I, 359, nota, confundă cu o ne'nchipuită uşurinţă pe Carpiḑiĭ luĭ Eforŭ cu Callipiḑiĭ luĭ Erodotŭ, uĭtândŭ că aceştĭ din urmă trăiaŭ peste Nistru departe de Dunăre.

(150) *Herod.*, IV, 100.

din Ţérra-Românéscă se ḑicea *Carpi* (151), şi 'n fine dela învinşiĭ Dacĭ l'aŭ primitŭ éröşĭ în aceĭa-şĭ regiune cuceritórele legiunĭ romane, traducêndu'lŭ prin *Montani*.

Şi ceĭa-ce nu e maĭ puţinu importantŭ, *Carpaţiĭ* essistă chĭarŭ astă-ḑĭ ca nume viŭ în gura poporuluĭ numaĭ şi numaĭ în Muntenia, unde se chĭamă *Carpatinŭ* unŭ munte de peste Oltŭ în Gor-giŭ şi unŭ altulŭ de dincoce în Muscellŭ (152), adecă ambiĭ tocmaĭ în locaşulŭ Agatirsilorŭ Καρπίδαι şi allŭ Dacilorŭ *Carpi*.

Carp, devenitŭ *Carpa-t* prin suffissulŭ définitivŭ *t*, pe care noĭ îllŭ observarămŭ maĭ susŭ în *Pru-t*, în *Serc-t*, în *Ol-t* (153), însemna munte nu numaĭ la Agatirsĭ şi la Dacĭ, ci încă se pare a fi avutŭ acella-şĭ înţellesŭ în diverse limbe primordiale, despărţite una de alta prin origine şi prin spaţiŭ, căcĭ noĭ vedemŭ la celle doue capete oppuse alle Europeĭ munţiĭ *Carpetanĭ* în Spania (154) şi muntósa insulă grécă cunnoscută degia luĭ Omerŭ sub numele de Κράπαθος séŭ Κάρπαθος (155).

Erodotŭ, deşi maĭ-maĭ contimpurénŭ cu Eforŭ, totuşĭ nu menţionéză Carpaţiĭ.

Dérŭ se póte óre ca ellŭ să nu fi auḑitŭ nemicŭ, dela amiciĭ seĭ din Istria şi din Olbia, despre unŭ giganticŭ crescetŭ atâtŭ de apropiatŭ de Dunăre şi de Pontŭ.

Schaffarik crede că Hemŭ, Αἶμος, se referă în Erodotŭ nu numaĭ la Balcanŭ, ci şi la Carpaţĭ.

Ellŭ ḑice :

„Stefanŭ Bizantinulŭ pune pe Agatirsĭ în „Hemŭ. Este dérö certŭ că amendoue cre„scetele, acellŭ din Tracia şi acella ce des„parte Muntenia de Ardélŭ, ambele legate „prin cataractele Dunăriĭ, aŭ fostŭ cunno„scute anticilorŭ sub numele de Hemŭ, adecă „omĕtosŭ, cuvêntŭ indo-europeŭ de aceĭa şĭ „rădĕcină cu Hima-laia, cu Imaus etc. Cândŭ „Erodotŭ, IV, 49, adduce din Hemŭ rîu„rile Atlas, Auras şi Tibisis, în carĭ noĭ re„cunnóscemŭ Oltulŭ, Giulŭ şi Temeşulŭ, cată „să se înţellégă Hemulŭ nordicŭ, deşi te„stulŭ, din errórea copistilorŭ séŭ chĭarŭ a „autoruluĭ, are βορῆν, érŭ nu νότον „ (156).

Schaffarick nu probéză prin nemicŭ identitatea Atlasuluĭ, Aurasuluĭ şi Tibisisuluĭ cu Oltulŭ, Giulŭ şi Temeşulŭ.

Este o fórte nudă affirmaţiune.

Ellŭ ḑice : aşa voĭu! şi se mulţumesce cu acéstă imperiósă manifestare a uneĭ voinţe neraţionate.

Şi maĭ cĭudată este arbitraria prefacere din βορῆν în νότον, schimbându-se *nordulŭ* în *sudŭ* fără cea maĭ slabă umbră de argumentaţiune, séŭ măcarŭ de plausibilitate.

In passagĭulŭ, pe care 'lŭ citéză celebrulŭ archeologŭ boemŭ, Erodotŭ se pronunţă limpede, după tóte manuscriptele şi după tóte ediţiunile, cumŭ-că „treĭ rîuleţe *cur-*

(151) *Vopiscus, Aurel*, XXX —*Iornandes*, XVI: „Carpo„rum tria millia, genus hominum ad bella nimis expeditum, „qui saepe Romanis infesti sunt." —*Eutropius*, IX, 15: „Car„pis et Basternis subactis, Sarmatis victis (Diocletianus „et Maximianus)." — O inscripţiune daciană în *Gruter*, LXXXV, 9:" G. Val. Serapid. a Carpis liberatus pro salute sua „et suorum."—Maĭ clarŭ decâtŭ toţĭ e *Zosimus, rec. Bekker*, Bonnae, 1837, in-8, p. 22, lib. I, cap. 20 ; p. 30, I, 31; şi maĭ allesŭ p. 213, IV, 34: „Καρποδάκαι". —Nu maĭ citâmŭ pe *Ptolemaeus*, generalmente fórte confusŭ. carele pune între Peucinĭ şi Bastarnĭ pe Καρπιάνοι, *Geogr.*, III, 5.

(152) *Frunḑescu, Dicţ. topogr.*, 98. — Cf. maĭ susŭ p. 90.

(153) Veḑĭ maĭ susŭ notele 59 şi 71.

(154) *Plin.*, III, 2: „Oretanis jugis *Carpetanis*que. —*Strab.*, III, 2, § 3.

(155) *Herod.*, III, 45.—*Strab.*, X, 5, § 17

(156) *Slow. Staroz.*, 383 nota 31.

„*gênde spre nordŭ* se vérsă în Istru din „culmile Hemuluĭ„ (157).

„Curgênde *spre nordŭ*„ ῥέοντες πρὸς βορέην, este totŭ ce póte fi maĭ decisivŭ pentru a demonstra că At'asulŭ, Aurasulŭ şi Tibisisulŭ scăldaŭ Bulgaria, în privinţa căriĭa Istrulŭ e nordicŭ, érŭ nicĭ decumŭ România, de unde rîurile se potŭ versa în Dunăre numaĭ *spre sudŭ*.

Pliniŭ cellŭ betrânŭ, cândŭ vorbesce despre Tracia, ni spune întocmaĭ ca şi Erodotŭ, că din Hemŭ se vérsă în Dunăre treĭ ape : „ex Haemo, Utus, Escamus, Ieterus (158).

Ieterus este cu certitudine rîulŭ *Iantra*, pe care Bulgariĭ îllŭ numescŭ pênĕ astă-ḑĭ *Ieter* (159), şi 'n care lesne se póte recunnósce Atlasulŭ luĭ Erodotŭ nu numaĭ prin identitate fonetică : *atr=atl*, dérŭ pênĕ şi prin importanţă.

Escamus allŭ luĭ Pliniŭ s'a prescurtatŭ la locuitoriĭ modernĭ aĭ Tracieĭ în *Osma*, contractându se după aceĭa-şĭ procedură limbistică prin care totŭ Osma a devenitŭ vechĭulŭ oraşŭ spaniolŭ Uxama.

În fine *Utus*, maĭ correctŭ *Vtus*, corresponde cu rîulŭ actualŭ *Vid* séŭ *Vit*, de assemenea isvorîtorŭ din Hemŭ şi tributarŭ allŭ Dunăriĭ.

Auras şi *Tibisis* alle luĭ Erodotŭ sunt dérŏ *Escamus* si *Utus* alle luĭ Pliniŭ, adecă *Osma* şi *Vid* din ḑillele nóstre, pe carĭ în deşertŭ s'arŭ încerca Schaffarik séŭ orĭ-cine altulŭ a le strămuta printr'o trăssură de condeĭu pe ţermulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ.

Şi totuşĭ este forte adevĕratú cumŭ-că Erodotŭ, ca şi fontâna de unde luase Stefanŭ Bizantinulŭ asserţiunea despre locuinţa Agatirsilorŭ în Hemŭ (160), înţellege sub acestŭ nume nu numaĭ Balcanulŭ, dérŭ şi acea ramură a Carpaţilorŭ care se întinde dela cataractele Dunăriĭ pênĕ la Vrancea şi maĭ încollo, despărţindŭ Ţérra-Românéscă de Temeşiană şi de Transilvaniă.

Este fórte adevĕratŭ, măcarŭ-că Schaffarik n'a reuşitŭ s'o demonstre.

Nu trebuĭ să mutămŭ în Dacia rîuleţele bulgare, ci să le lăssămŭ în pace la locurile lorŭ ; nu trebuĭ să confundâmŭ βορῆν cu νότον, contra littereĭ şi spirituluĭ testuluĭ; nu trebuĭ să resturnămŭ pe Erodotŭ, ci numaĭ să 'lŭ pĕtrundemŭ ; éccĕ totŭ!

Părintele istorieĭ ḑice că Atlasulŭ, Aurasulŭ şi Tibisisulŭ curgŭ din Hemŭ în Dunăre spre nordŭ.

Dérŭ décă Hemŭ este *numaĭ* Balcanulŭ, se putea óre altŭ-felĭu decâtŭ *spre nordŭ ?*

Decĭ în ideĭa luĭ Erodotŭ era possibilŭ ca unŭ fluviŭ să curgă totŭ din Hemŭ şi totŭ în Dunăre nu numaĭ spre nordŭ, ci încă *şi spre sudŭ*.

Fără o assemenea possibilitate arŭ fi absurdŭ de a maĭ adăoga de prisosŭ πρὸς βορέην?

Vorbindŭ despre fluviele Sciţieĭ şi alle Agatirsieĭ, Prutŭ, Siretŭ, Oltŭ, Erodotŭ nu ḑice nicăirĭ că elle se vérsă în Dunăre *spre sudŭ*.

Totŭ astŭ-felĭu ellŭ n'arŭ fi spusŭ că Atlasulŭ, Aurasulŭ şi Tibisisulŭ se vérsă în

(157) Noĭ admittemŭ aci în testŭ fericita correcţiune a luĭ *Mannert, Geograph.*, VII, 8, carele pune οὐ μεγάλοι, căcĭ pe ţermulŭ bulgarŭ nu se vérsă în Dunăre nicĭ unŭ rîŭ mare, ci totŭ rîuleţe, precumŭ observă şi *Rawlinson, History of Herodotus*, London, 1862, in-8, t. 3, p. 36, nota 3. Constatâmŭ înse că pentru porţiunea nóstră propriă în interpretarea luĭ Erodotŭ ambele lecture sunt indifferinţĭ.

(158) *Hist. Nat.*, III, 29.

(159) *Aprilov, Dennitza novobolgarskago obrazovaniia.* Odessa, 1841, in-8, p. 104, 134.

(160) Cf. *Suidas*, verbo : Ἀγάθυρσοι.

Dunăre *spre nordŭ*, décă Hemulŭ era numaĭ Balcanŭ, căcĭ arŭ fi commisŭ pĕccatulŭ banalitățiĭ.

Fiindŭ înse că Αἷμος pentru Erodotŭ se affla și la sudŭ și la nordŭ de Dunăre, se pune semneficativulŭ βορῆν, fără care era peste putință a ghici posițiunea accellorŭ rîulețe.

Din Hemulŭ nordicŭ se vérsă în Dunăre Oltulŭ, din Hemulŭ sudicŭ se vérsă totŭ acollo treĭ rîurĭ, éccĕ dérŏ înțellesulŭ cuvintelorŭ :

Ἐκ δὲ Ἀγαθύρσων Μάρις ποταμὸς ῥέων συμμίσγεται τῷ Ἴστρῳ. ἐκ δὲ τοῦ Αἵμου τῶν κορυφέων τρεῖς οὐ μεγάλοι ῥέοντες πρὸς βορέην ἄνεμον ἐσβάλλουσι ἐς αὐτὸν (161).

In acestŭ modŭ, fără a întórce pe dosŭ ca Schaffarik testulŭ luĭ Erodotŭ, și chĭarŭ fără a modifica într'însulŭ o singură litteră, se vĕdesce adevĕrulŭ, esplicându-se totŭ d'o-dată de ce fontâna luĭ Stefanŭ Bizantinulŭ așeḑa pe Agatirsĭ în Hemŭ.

Pentru părintele istorieĭ, de nu și pentru ceĭ-l'alțĭ anticĭ, Hemŭ era întréga sistemă alpină, allŭ căriĭ amfiteatru forméză bassinulŭ Dunăriĭ de giosŭ, adecă dela Eminedagŭ în Dobrogia și pênĕ pe la Pétra în Moldova.

Carpațiĭ galițianĭ, carĭ se lungescŭ în susŭ între Polonia și Transilvania, eraŭ pré-depărtațĭ de ambele punturĭ de informațiune alle istoriculuĭ grecŭ, atâtŭ de Istria precumŭ și de Olbia, pentru ca ellŭ să fi bănuitŭ legătura lorŭ de continuitate cu Balcanulŭ și cu munțiĭ Țerreĭ-Românescĭ.

Totușĭ nicĭ despre eĭ nu putea să nu fi avutŭ o dosă óre-care de noțiune.

Nadezsdin susține, cumŭ-că Erodotŭ va fi înțellegêndŭ anume acéstă estremă ramură carpatină prin „munțiĭ ceĭ nalțĭ, stâncoșĭ și nestrăbăttuțĭ" (162), din dosulŭ cărora locuiaŭ terribiliĭ griffonĭ păzindŭ comóre de aurŭ (163), ceĭa-ce trebuĭ consideratŭ—ḑice criticulŭ russŭ — ca o allegorică allusiune la minele din Ardélŭ.

Argumentele selle sunt :

1-o. E peste putință ca Erodotŭ să fi avutŭ în vedere munțiĭ Uralĭ, trecêndŭ nebăgațĭ în sémă Carpațiĭ, carĭ sunt fără comparațiune maĭ aprópe;

2-o. Nu e de creḑutŭ să fi agĭunsŭ pênĕ la auḑulŭ Scițilorŭ aurulŭ siberianŭ, și să nu fi sciutŭ eĭ nemicŭ despre avuția auriferă a Transilvanieĭ;

3-o. După mărturia luĭ însușĭ Erodotŭ, Greciĭ din coloniele pontice adessea căllĕtorĭaŭ pênĕ la póllele acellorŭ munțĭ, ceĭa-ce nicĭ decumŭ nu se póte admitte în privința Uralilorŭ (164).

Toțĭ commentatoriĭ căutaŭ „munțiĭ ceĭ nalțĭ, stâncoșĭ și nestrăbăttuțĭ" maĭ susŭ de Marea Caspică (165); uniĭ nu s'aŭ sfiitŭ a merge pênĕ la China (166); archeologulŭ moscovitŭ a cuteḑatŭ singurŭ a protesta în numele bunuluĭ simțŭ, strigândŭ : oprițĭ-vĕ la cósta orientală a Carpațilorŭ!

Dérŭ argumentațiunea'ĭ e slabă.

Nadezsdin a nesocotitŭ unele punturĭ fórte importante, carĭ daŭ și maĭ multă tăriă demonstrațiuniĭ selle, servindŭ totŭ d'o-dată a preveni obiecțiunile.

(161) IV, 48—49.

(162) IV, 23, 25.

(163) IV, 27.

(164) *Nadezsdin*, *op. cit.*, 98—100.

(165) *Heeren*, I, 282, 299, 300.—*Rennel*, 437 sq —*Mannert*, IV, 113 etc.

(166) *Ritter*, *Erdkunde*, II, 691, 765, 792.— *Guignes*, *Mémoires de l'Académie des Inscriptions*, XXXV, 451.—etc.

Ţérra griffonilorŭ ni appare în Erodotŭ ca şi cândŭ arŭ fi fostŭ la marginea lumiĭ.

Peste patru séŭ cincĭ secolĭ în urmă armoniosulŭ Ovidiŭ trăia la gurele Dunăriĭ, cunnoscea d'aprópe tóte ginţile barbare, învĕţase a vorbi geticesce şi sarmaticesce, se întĕlnĭa mereŭ cu Sciţiĭ, cu Meoţiĭ, pênĕ şi cu Colchiĭ; maĭ pe scurtŭ, ellŭ era maĭ multŭ ca orĭ-cine în stare de a se familiarisa cu oriintele Europeĭ.

Eĭ bine, regiunea carpatină era şi pentru dênsulŭ marginea lumiĭ.

Ellŭ scriea la Roma :

„Vaĭ, câtŭ de vecinŭ îmĭ este capĕtulŭ pămêntuluĭ, şi cătŭ de departe e patria!"

Heu! quam vicina est *ultima terra* mihi,
At longe patria est. . . . (167).

Séŭ :

„Aci între Geţĭ essilatŭ singurŭ la estremităţile lumiĭ!"

Solus in *extremos* jussus abire Getas. . . . (168)

Séŭ :

„Trăescŭ la marginea pămêntuluĭ, la capĕtulŭ globuluĭ!„

Ultima me tellus, ultimus orbis habet. . . (169)

Séŭ :

„Dacŭ în ultimele regiunĭ alle necunnoscuteĭ lumĭ! "

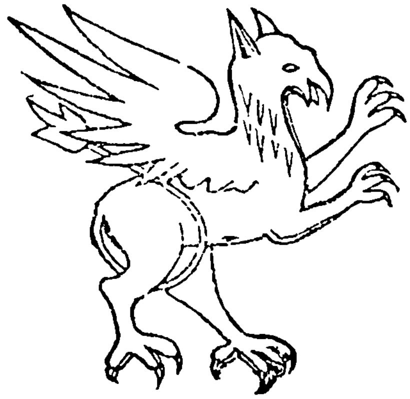
Aeger *in extremis ignoti partibus orbis*... (170).

Ponticele şi *Tristele* luĭ Ovidiŭ offerŭ la fie-ce passŭ esclamaţiunĭ de acéstă natură, carĭ sunt atâtŭ de potrivite pentru a ni esplica pe griffoniĭ luĭ Erodotŭ ceĭ de pĕste noue mărĭ şi noue ţerre.

(167) *Trist.*, lib. III, el. 4.
(168) *Ib*, V, 12.
(169) *Pont.*, lib. I, ep. 7.
(170) *Trist.*, III, 3.

Spre a ne încredinţa acumŭ într'unŭ modŭ plasticŭ de originea famosuluĭ mitŭ allŭ griffonilorŭ — fie în Asia, unde 'lŭ pórtă sculptatŭ ruinele Persepoliĭ (171), fie în Europa, unde 'lŭ citimŭ în Erodotŭ—noĭ vomŭ începe prin a pune aci de 'naintea ochilorŭ următórele doue figure :

I.

II.

(171) *Bähr, Excursus de gryphis*, in *op. cit.*, II, 653—5, unde gruppéză ipotesele contradictórie alle luĭ Völcker, Veltheim, Heeren, Ritter, Malte-Brun, Link, etc., pe carĭ noĭ îĭ vomŭ analisa unulŭ câte unulŭ în *Istoria critică a României transcarpatine.*

Sub numĕrulŭ I este griffonulŭ dacicŭ, adecă aşa după cumŭ îllŭ vedemŭ pe misteriósa cutiă descoperită în Bucovina de amiculŭ nostru d. Panaioténu-Bardasare (172), şi aşa după cumŭ îllŭ conservă pênĕ astă-ḑĭ marca nobilitară a némuluĭ Gryf din Polonia, allŭ căruĭa strămoşŭ Jaxa séŭ Jacşicĭu venise acollo din Serbia (173).

Sub numĕruiŭ II noĭ reproducemŭ întocmaĭ desemnulŭ renumituluĭ pictorŭ-naturalistŭ Victorŭ Adam (174), represintândŭ o speciă de vulturĭ cunnoscută în ornitologiă sub diversele numĭ de *vultur fulvus*, *vultur ruber*, *vultur aureus*, *vultur baeticus*, etc.

Acéstă colossală passere, care întrecé prin volumŭ şi prin puterea sboruluĭ pe celle maĭ marĭ acuile, este generalmente rară, căcĭ se ascunde pe culmile celle maĭ inaccessibile, dérŭ se găssesce totuşĭ din cândŭ în cândŭ pe tóte crescetele Europeĭ meridionale, în Alpĭ, în Pireneĭ, în Rodopŭ, maĭ allesŭ în Carpaţĭ (175), rădicându-se la nordŭ pênĕ 'n Prussia (176), unde înse ea devine maĭ mică, precumŭ devinŭ acollo maĭ micĭ însi-şĭ munţiĭ.

Décă vomŭ maĭ adăoga acumŭ că penele acestuĭ vulturŭ, după cumŭ indică pênĕ la unŭ puntŭ chĭarŭ numele seŭ de *vautour fauve*, sunt de aceĭa-şĭ culóre cu pĕrulŭ leuluĭ (177), atuncĭ înţellegemŭ şi maĭ lesne creaţiunea mitologiculuĭ griffonŭ, cellŭ puţinŭ a celluĭ europeŭ, fiindŭ-că soţulŭ seŭ din Persia se apŕópiă maĭ multŭ prin configuraţiunea capuluĭ de tipulŭ acuileĭ propriŭ ḑise.

In Uralĭ griffonulŭ cellŭ realŭ nu essistă, încâtŭ nicĭ pe cellŭ imaginarŭ noĭ nu'lŭ putemŭ căuta acollo.

Şi nu 'lŭ putemŭ căuta acollo cu atâtŭ maĭ vĕrtosŭ cu câtŭ regiunea griffonuluĭ în genere trebuĭ necessarmente să fie învecinată cu regiunea leuluĭ, căcĭ este impossibilŭ a imagina cine-va *acuilă-leŭ* într'o ţérră, unde nu se afflă nicĭ o ideiă despre o giumĕtate fórte essenţială a acesteĭ composiţiunĭ.

In timpulŭ luĭ Erodotŭ, şi chĭarŭ cu secolĭ maĭ încóce pênĕ la Traĭanŭ şi maĭ gĭosŭ, leiĭ fiinţaŭ încă la cóstele nóstre în Tracia, după cumŭ attestă într'unŭ glasŭ toţĭ scriitoriĭ anticităţiĭ (178).

Éccĕ dérŏ cu istoria naturală în mână că nicĭ este permisŭ cuĭ-va de a urmări pe griffonĭ în direcţiunea crivĕţuluĭ maĭ susŭ de Carpaţĭ!

Nu numaĭ în Uralĭ, dérŭ pênĕ şi cu multŭ maĭ la sudŭ în Anglia nu s'a veḑutŭ nicĭ o dată vulturulŭ cellŭ aurosŭ, prototipulŭ griffonuluĭ, încâtŭ unŭ celebru ornitologŭ britannicŭ abia putuse căpĕta tocmaĭ din Ti-

(172) Reprodusŭ în *Urechiă*, *Bulletinulŭ Instrucţiuniĭ Publice*.

(173) *Nakielski*, *Miechovia sive promptuarium antiquitatum Monasterii Miechoviensis*, Cracoviae, 1634, in-f., p. 10. Illŭ citămŭ maĭ cu preferinţă decâtŭ pe eraldistiĭ polonĭ Paprocki, Okolski etc., ca unulŭ ce studiase după înseşĭ documentele originale istoria familliceĭ Gryf.

(174) *Oeuvres complètes de Buffon*, ed. Flourens, Paris, s. a., t. 5, pl. nr. 95.

(175) *Gerbe*, *Vautour*, în *Orbigny*, *op. cit.*, XIII, 48: „Le „vautour fauve. Des hautes montagnes de la Hongrie, du Ty„rol, de la Suisse, des Pyrénées, du midi de l'Espagne et de „l'Italie."

(176) *Rzaczynski*, *op. cit.*, 430.

(177) *Klein*, *Historiae avium prodromus*. Lubecae, 1750, in-4, p. 43: „Vultur aureus, vultur fulvo colli, pectoris et „pedum colore: the golden vultur, Gold Geier. Superat mag„nitudine aquilam nigram."

(178) *Herod.*, VII, 125, 126 —*Aristot.*, *Hist.Nat.*, VI, 31; VIII, 28. - *Pausanias*, VI, 5. — *Plin.*, *Hist. Nat*, VIII, 16. —*Aelian*, III, 21.

rolŭ unŭ singurŭ essemplarŭ împăiatŭ (179).

„Munţiĭ ceĭ nalţĭ, stâncoşĭ şi nestrăbăttuţĭ“ aĭ luĭ Erodotŭ sunt dérŏ purŭ şi simplu Carpaţiĭ resăriteni, continuaţĭ negreşitŭ în susŭ pênĕ'n Boemia.

Vorbindŭ despre cuvintele române *sgripsorŭ* şi *pagĭură*, carĭ sunt cu vécurĭ anteriórе colonisăriĭ romane, noĭ vomŭ reveni maĭ la valle cu maĭ multe noue probe assupra acesteĭ interessante cestiunĭ.

De astă dată dobândirea uneĭ depline convicţiunĭ, pe care maĭ-maĭ o obţinea degĭa argumentaţiunea cea necompletă a luĭ Nadezsdin, ni se pare a nu avé nevoiă de o maĭ bogată desvoltare.

La nordŭ de Agatirsĭ, la appusŭ de Neuri, la nordŭ şi la appusŭ de Sciţĭ şi de celle-l'alte ginţĭ învecinate, lŏcuĭaŭ griffoniĭ anume în actuala Transilvaniă, a căriĭ avuţiă minerală nu putea fi esportată cu înlesnirea auruluĭ din Oltenia, căcĭ lipsĭa Dunărea şi maĭ stà pedecă gigantica galleriă de stânce peste stânce, aşa că numaĭ de pe piscurile acelleĭ necunnoscute ţerre se vedeaŭ mişcându-se nesce îngrozitorĭ vulturĭ, assemĕnaţĭ la culóre, la putere, la aspectŭ cu leiĭ, şi de gĭurŭ în gĭurŭ murmurà o brumă de veste cumŭ-că din dossulŭ acestorŭ monstri se ascundŭ tesaure....

Pentru ca natura Munteniei în epoca luĭ Erodotŭ să fie sgăndărită pênĕ 'n capĕtŭ, ni maĭ remâne Dunărea.

Avemŭ de desbăttutŭ aci doue punturĭ:

1-o. Cotitura fluviuluĭ;

2-o. Podulŭ luĭ Dariŭ.

Erodotŭ dice că hotarulŭ Sciţieĭ despre Tracia se începe acollo unde Istrulŭ face o întorsetură în faţa acesteĭ din urmă: κόλπου δὲ ἀγομένου τῆς γῆς ταύτης (180).

Uĭtându-ne la mappa Dunăriĭ de gĭosŭ, noĭ vedemŭ numaĭ doue locurĭ, în carĭ fluviulŭ îşĭ schimbă direcţiunea cursuluĭ într'unŭ modŭ destulŭ de marcatŭ:

a) Lôngă Galaţĭ;

b) In Oltenia.

Puntulŭ ânteĭu este inadmissibilŭ, căcĭ atuncĭ nu numaĭ ţermulŭ resăriténŭ allŭ Oltuluĭ, dérŭ nicĭ măcarŭ Siretulŭ întregŭ nu maĭ întră în territoriulŭ sciticŭ, ceĭa-ce arŭ offeri cea maĭ flagrantă contradicţiune în contestulŭ luĭ Erodotŭ.

Şi să se noteze bine că dênsulŭ nu putea nicĭ într'unŭ casŭ a committe o gravă erróre tocmaĭ în privinţa regiuniĭ de lôngă Galaţĭ, fiindŭ pusă aşa dicêndŭ faţă 'n faţă cu Istria, de unde o vedea cu ochiĭ şi o pipăia cu degetele.

Remâne dérŏ vrêndŭ-nevrêndŭ *numaĭ* puntulŭ allŭ douilea, pe care prin urmare e peste putinţă a nu 'lŭ admitte, de óră-ce nu avemŭ altulŭ ca să ne încurce latitudinea allegeriĭ.

Maĭ este podulŭ luĭ Dariŭ.

Setosŭ a pedepsi pe Sciţĭ pentru dessele lorŭ invasiunĭ în Persia, „regele regilorŭ“ adună o formidabilă armată continentală de 700,000 luptătorĭ şi o marină de 600 corăbie, petrunde în Europa prin Bosforŭ, cutrieră

(179) *Willughby, Ornithologiae libri tres*, Londini, 1676, in-f., p. 35: „Vulturis aurei pellem ad nos aliquando missam „ex Rhoetis Alpinis, rostro adhuc et cruribus hacrentibus dum „contemplarer hoc modo descripsi. Multa hic vultur commu„nia habet cum genere aquilae alpinae, sed per omnia major „est.“

(180) IV, 99. — Despre accepţiunile cuvîntuluĭ κόλπος în Erodotŭ, vedĭ *Schweighäuser, Lexicon Herodoteum*, Argentorati, 1824, in-8, t. 2, p. 50.

Tracia și străbatte pênĕ la gurele Dunăriĭ, unde'șĭ operéză trecerea.

Podulŭ danubianŭ este încredințatŭ uneĭ cete de Greci, îndatorate a'lŭ pădi în cursŭ de 60 dille, presuppunêndu-se că întréga espedițiune nu va puté fi maĭ lungă, érŭ însușĭ Dariŭ întră pe pămêntulŭ inamicŭ, anume de unde se începea așa numita *Sciția vechiă*, și pășesce spre nord-ostŭ înainte — înainte, fără ca totușĭ să pótă descoperi unde-va pe Sciţĭ, decișĭ a'lŭ paralisa prin tactica uneĭ perpetue retragerĭ.

Agĭungêndŭ de dincollo de Donŭ, Dariŭ îșĭ schimbă direcțiunea, apucă spre appusŭ, și érǒșĭ merge, merge, merge, adurmecândŭ pe fugariĭ seĭ adversarĭ, carĭ reușescŭ a'lŭ attrage affară din hotarele Sciţieĭ, ânteĭu pe territoriulŭ Melanchlenilorŭ, apoĭ pe allŭ Androfagilorŭ, în fine pe allŭ Neurilorŭ, adecă pênĕ 'n Moldova de susŭ, venindŭ astŭ felĭu aprópe de fruntaria nord-ostică a Munteniel, unde și acollo eraŭ să-lŭ ducă Sciţiĭ, dérŭ s'aŭ temutŭ de resistința Agatirsilorŭ.

Incredinţându-se la urma urmelorŭ că nu-ĭ chipŭ de luptă și că aŭ trecutŭ degia celle 60 de dille prevedute pentru durata espedițiuniĭ, maĭ speriatŭ că nu cumŭ-va Greciĭ, după cumŭ îĭ și îndemna celebrulŭ Miltiade, să părăséscă podulŭ în care'ĭ remănea acumŭ ultima speranță, Dariŭ îșĭ ĭea ânima în dințĭ și o rumpe la fugă spre gurele Dunăriĭ.

Acesta 'ĭ fondulŭ espedițiuniĭ persiane în Sciția.

Criticismulŭ s'a încercatŭ adessea a bănui veracitatea luĭ Erodotŭ despre mersulŭ luĭ Dariŭ, întrevedêndŭ differite impossibilitățĭ de faptŭ, de timpŭ și de spațiŭ.

Astă-dĭ, mulțumită maĭ în speciă luminóseĭ anti-critice a Anglesuluĭ Rawlinson (181), „părintele istorieĭ“ e pe deplinŭ gĭustificatŭ chĭarŭ în acéstă atâtŭ de controversată materiă, ceĭa-ce 'ĭ cu atâtŭ maĭ naturalŭ cu câtŭ evenimentulŭ precessese numaĭ cu vr'o doue decennie annulŭ nasceriĭ luĭ Erodotŭ, carele nu putea să nu fi cunnoscutŭ pintre Grecĭ, pintre Sciţĭ, pintre Tracĭ séŭ pintre Persĭ vr'o cățĭ-va contimpuranĭ și chĭarŭ marturĭ ocularĭ aĭ nenorociteĭ aventure a luĭ Dariŭ.

Orĭ-cumŭ să fie, pe noĭ uniĭ ne interessă aci numaĭ podulŭ danubianŭ, și tocmaĭ acesta a fostŭ și este partea cea maĭ puținŭ dubiósă a cestiuniĭ.

Cumŭ-că Persiĭ trecuseră în Sciția anume prin Dunăre, nĭ-o spunŭ:

1-o. Erodotŭ;

2-o. Ctesia, carele trăia chĭarŭ la curtea fiĭuluĭ luĭ Dariŭ (182);

3-o. Ferecide, scriitorŭ din acellașĭ seculŭ cu Erodotŭ, séŭ póte și maĭ vechĭu (183);

4 o. Trogŭ-Pompeĭu, carele utilisase opera perdută a Greculuĭ Teopompŭ cam din aceĭa-șĭ epocă (184);

5-o. Corneliŭ Nepote (185);

6 o. Strabone (186) etc.

Maĭ pe scurtŭ, în literatura classică domnesce pe acestŭ terrêmŭ o perfectă unanimitate.

Erodotŭ singurŭ înse vorbesce cu o precisiune topografică.

---

(181) *Op. cit*, 94—6, unde combatte puntŭ cu puntŭ tóte obiecțiunile luĭ Niebuhr, Grote, Thirlwall, Dahlmann etc.

(182) *Persica*, ap. *Photium*, *Myriobibl.*, cod. XVII.

(183) Ap. *Clement Alex.*, *Stromat*, V.

(184) Ap. *Justin*, II, 5.

(185) *Miltiad.*, 3.

(186) *Geogr.*, VII, 3, § 14.

Ellŭ ḑice :

Τοῦ ποταμοῦ τὸν αὐχένα, ἐκ τοῦ σχίζεται τὰ στόματα τοῦ Ἴστρου ἔζεύγνυε (187).

Adecă :

„A pusŭ podŭ acollo de unde Istrulŭ în„cepe a se desface în maĭ multe gure„.

Apoĭ maĭ lîmuresce că acea punte se affla dela Marea-négră în distanţă de doue ḑille de navigaţiune fluvială : δυῶν ἡμερέων ἀπὸ θαλάσσης.

De'naintea unorŭ indicaţiunĭ atâtŭ de precise era peste putinţă vr'o seriósă desbinare între commentatoriĭ luĭ Erodotŭ.

Toţĭ d'o potrivă aŭ fostŭ siliţĭ a căuta loculŭ poduluĭ unde-va spre appusŭ de Ismailŭ şi spre resăritŭ de Prutŭ (188).

„Dela Dariŭ şi pênĕ la ultimulŭ resbellŭ din 1828—ḑice Schaffarik—Isakcea a fostŭ totŭ-d'a-una obicĭnuita trecĕtóre pe Dunăre. In espediţiunea contra Sciţilorŭ flotta persiană făcuse o calle de doue ḑille dela Pontŭ pênĕ la loculŭ poduluĭ. După socotéla luĭ Erodotŭ callea de o ḑi fiindŭ de 200 stadie şi unŭ gradŭ ecuatorialŭ correspunḑêndŭ cu 500 stadie, acellŭ locŭ coincidă tocmaĭ cu Isakcea, care se afflă în adevĕrŭ cu vr'o 12 milurĭ departe de Marea-négră. Maĭ spre oriinte gurele Dunăriĭ împedecă aşeḑarea unuĭ podŭ. Aci se referă ceĭa-ce ḑicea despre Isakcea pe la 1650 Hagi Calfa : „Isakgi-ghecidi, adecă vadulŭ luĭ Isacŭ, „renumită trecĕtóre dunărénă, unde la 1620 „în resbellulŭ polonŭ sultanulŭ Osmanŭ „făcuse unŭ podŭ, carele ĭ-a servitŭ apoĭ şi „la re'ntórcere după luarea Hotinuluĭ, căcĭ „acestŭ locŭ fiindŭ cellŭ maĭ îndemănatecŭ, „pe aci obicĭnuĭaŭ în toţĭ timpiĭ a trece Du„nărea Moldoveniĭ, Tătariĭ, Unguriĭ." S'arŭ pute obiecta la prima vedere, cumŭ-că braţulŭ danubianŭ cellŭ maĭ sudicŭ nu se desparte de cursulŭ fluviuluĭ îndată lôngă Isakcea, ci cu vr'o treĭ milurĭ maĭ gĭosŭ; cugetândŭ înse la schimbările, cărora sunt suppuse maĭ cu deosebire gurele rîurilorŭ cellorŭ marĭ, şi studiândŭ totŭ-d'o-dată d'aprópe o mappă essactă a regiuniĭ, lesne ne vomŭ convinge că rîuleţulŭ Somova, unitŭ cu braţulŭ danubianŭ cellŭ maĭ sudicŭ lôngă Tulcea şi perḑêndu-se apoĭ spre appusŭ îndĕrêtŭ în bălţile de lôngă Isakcea, de 'nteĭu fusese unitŭ cu Dunărea şi'n acestŭ ultimŭ puntŭ, încâtŭ formà atuncĭ adevĕratulŭ începutŭ allŭ gureĭ celleĭ maĭ sudice a fluviuluĭ, dérŭ maĭ în urmă lôngă Isakcea s'a nomolitŭ, mănţinêndu-se numaĭ lôngă Tulcea" (189).

Nemuritorulŭ nostru Cantemirŭ, fără să fi cugetatŭ catu-şĭ de puţinŭ la espediţiunea luĭ Dariŭ, ḑicea :

„Din pomenirea moşilorŭ strămoşilorŭ au„ḑimŭ, precumŭ unde acmu este Oblucița, „căriĭa Turciĭ îĭ ḑicŭ Isakcea, să se fie chiă„matŭ vadulŭ Dunăriĭ, care nu că dóră pre „acollo Dunărea în vadŭ să fie avutŭ trecĕ„tóre, ci pentru căcĭ acollo podŭ fiindŭ, se „chiăma vadŭ, de unde şi acmu la vadŭ la „Oblucițā a ḑice s'a obicĭnuitŭ din betrânĭ; „încă şi în cântecelė prostescĭ pre la domnia

(187) IV, 89.

(188) *Mannert*, IV, 220.—*Rennel*, 102, 420 —*Ukkert*, III, 2, p. 23.—*Nadezsdin* etc.

(189) *Ub. die Abkunft d. Slaw*, 117-118.—Cf. *Laurianŭ*, *Ist. Românilorŭ*, ed. 2, p 51 : „Isaccia, unde a făcutŭ Dariŭ „podulŭ peste Dunăre la annulŭ 513 înainte de Cristŭ, cândŭ „a purcesŭ cu óste assupra Sciţilorŭ„—Ni pare bine de a puté constata şi cu acéstă occasiune, că din tóte aşa numitele „istorie„ în limba română acea a d-luĭ Laurianŭ este fără comparaţiune cea maĭ puţinŭ împestriţată cu errorĭ. — Pe mappa Dacieĭ în *Sulzer*, *Gesch. d. trans. Dac*, posiţiunea poduluĭ luĭ Dariŭ este de assemenea fórte bine indicată.

„luĭ Petru-vodă vadulŭ Oblucițeĭ se pomenesce ; ci Dunărea precumŭ altŭ felĭu de „vadŭ prin apă trecĕtorŭ să nu fie avêndŭ „tótă lumea scie, de care lucru óre-care so„cotélă nu departe de adevĕrŭ se póte pune „că acellŭ nume, ce se ḑice vadulŭ Dunăriĭ, „să fie fostŭ o dată podŭ stătătorŭ, érŏ după „stricarea poduluĭ să-ĭ fie remasŭ numaĭ nu„mele vaduluĭ și pênĕ astă-ḑĭ" (190).

Balladele poporane séŭ „cântecele celle prostescĭ", pe carĭ le auḑise Cantemirŭ și carĭ din nefericire nu maĭ essistă, se referĭaŭ anume la espedițiunea sultanuluĭ Suleĭmanŭ cellŭ Mare din annulŭ 1538 contra domnuluĭ moldovenescŭ Petru Rareșŭ; o espedițiune descrisă de cătră însușĭ monarculŭ turcŭ într'unŭ itinerariŭ, unde ḑice sub 21 augustŭ : „S'a pusŭ podŭ pe Dunăre la trecĕtórea dela Isakcea, și amŭ întratŭ în Moldova" (191).

Maĭ pe scurtŭ, una și aceĭa-șĭ localitate, *vadulŭ Dunăriĭ*, după cumŭ o botezaŭ atâtŭ de bine părințiĭ nostri „din pomenirea moșilorŭ-strămoșilorŭ„, a servitŭ de trecĕtore în miĭe de occasiunĭ pentru sute de popóre în cursŭ de doue ḑecĭ și patru secolĭ, începêndŭ dela puntea persiană din 500 înainte de Cristŭ și pênĕ la puntea muscălléscă din 1828; nicĭ o dată înse ce-va monumentalŭ, ci totŭ lucrurĭ de lemnŭ, podurĭ pe vasse (192), șubrede base alle unorŭ efemere lupte, uriașĭ rădicațĭ în câte-va ḑille și pentru câte-va ḑille!

Cotitura Dunăriĭ dela Orșova, și maĭ cu sémă puntea luĭ Dariŭ dela Isakcea, demonstră că betrânulŭ Istru este astă-ḑĭ întocmaĭ așa cumŭ fusese în epoca luĭ Erodotŭ.

Se pretinde că timpulŭ arŭ fi addusŭ nesce marĭ prefacerĭ în delta fluviuluĭ (193).

Modificațiunĭ micĭ, secundare, imperceptibile, bună-óră ca ceĭa-ce ḑice Schaffarik despre rîulețulŭ Somova dintre Tulcea și Isakcea, sunt necontestabile; noĭ nu ne sfiimŭ totușĭ a pune cu desevĕrșire în dubiŭ orĭ ce schimbare de o natură maĭ radicală séŭ maĭ întinsă.

Ovidiŭ attribue Dunăriĭ șépte gure (194), Tacitŭ șésse (195), Erodotŭ cincĭ (196), Tabla Peutingeriană patru (197), scoliastulŭ luĭ Apolloniŭ de Rodosŭ numaĭ treĭ (198), fără a maĭ vorbi de Strabone, Pliniŭ, Ptolemeŭ, Solinŭ, Ammianŭ Marcellinŭ, etc.

Urméză óre că dênșiĭ se contraḑicŭ?

Nu cumŭ-va să conchidemŭ că vr'unŭ brațŭ allŭ Dunăriĭ séŭ și doue se vorŭ fi perdutŭ séŭ adăugatŭ în cursulŭ secolilorŭ?

(190) *Croniculŭ*, I, 323.

(191) *Tagebuch des achten Feldzuges Suleiman's wider die Moldau* i. J. 945, în *Hammer*, *Gesch. d. osm. Reichs*, Pest, 1828, în-8, t. 3, p. 699 : „Isakdschi Iskelesi, Brücke „über die Donau geschlagen, und in der Moldau überge„setzt„.

(192) *Herod.*, IV, 141 : τάς τε νέας άπάσας παρεῖλε διαπορθμεύειν τὴν στρατιὴν καὶ τὴν γέφυραν ἔζευξε.—Fată cu acestŭ passagĭu, carele ḑice curatŭ că podulŭ luĭ Dariŭ se făcea și se desfăcea la momentŭ prin împreunarea séŭ separarea corabielorŭ, nu maĭ menționămŭ *pro pudore* pe aceĭ-ce assicură cumŭ-că lôngă Brăila (!) arŭ maĭ fi essistândŭ ruinele (!!) poduluĭ luĭ Dariŭ; dérŭ ni pare reŭ că d. *Frunḑescu*, *Dicț. top.*, 157, a pututŭ reproduce o assemen a enormitate, într'o carte atâtŭ de utilă precumŭ este a d-selle.

(193) *Ukkert*, III, 1, p. 162: „Wir wollen hier bemerken, dass die Donaumündungen *grosse Veränderungen* erlitten haben". —Cf. monografia luĭ *Kruse*, *De Istri ostiis*, Vratislaviae, 1820, in-8.—*Brunn*, *La bouche de Kilia du Danube*, în *Journal d'Odessa*, 1852, nr. 31, 32—*Katancsich*, *De Istro*, 19-2!, etc.

(194) *Trist.*, II.

(195) *Germ.*, I.

(196) IV, 47.

(197) Segm 7.

(198) Ap. *Katancsich*, o. c., 19.

Fi-vomŭ datorĭ a căuta la faţa loculuĭ, în Bugiacŭ séŭ în Dobrogia, semne geologice alle acestorŭ revoluţiunĭ fluviale?

Noĭ credemŭ că nu.

Celle cincĭ gure danubiane alle „părintelui istorieĭ", Ἴστρος πεντάστομος (199), nicĭ aŭ sporitŭ vre-o dată pênĕ la şépte, nicĭ s'aŭ redusŭ cândŭ-va pênĕ la treĭ, ci aŭ remasŭ totŭ cincĭ *pentru orĭ-cine vrea să le privéscă din puntulŭ de vedere allŭ luĭ Erodotŭ.*

În apparinţă acéstă asserţiune are aerulŭ de a fi paradossală; în realitate înse ea este matematică.

Să ne esplicâmŭ.

Pe la 1768 unŭ commerciantŭ germanŭ fórte practicŭ, desbrăccatŭ de orĭ-ce preoccupaţiune teoretică, a scrisŭ o notiţă assupra petreceriĭ selle la Kilia, unde ḑice între celle-l'alte :

„Maĭ mulţĭ geografĭ şi chĭarŭ Büsching „susţinŭ că Dunărea întră în Marea-négră „prin şépte gure. *Eŭ însu-mĭ amŭ verificatŭ „cu stăruinţă* acestŭ faptŭ, şi *m'amŭ convinsŭ* „că nu sunt decâtŭ cincĭ gure, căcĭ nu se potŭ „lua în consideraţiune braţele celle micĭ, „carĭ forméză insule şi se unescŭ apoĭ cu „vre-unulŭ din braţele celle marĭ" (200).

Nemicŭ maĭ instructivŭ ca acéstă scurtă observaţiune!

Autorulŭ eĭ nicĭ nu sciea, probabilmente, décă a essistatŭ vre-o dată Erodotŭ; celle „Noue Muze" nu-ĭ sunt cătu- şĭ de puţinŭ familiare; întrégă'ĭ carte nu offeră nicăirĭ cea maĭ slabă umbră de erudiţiune; şi totuşĭ dênsulŭ vede în delta danubiană cincĭ gure întocmaĭ ca şi „părintele istorieĭ".

Ellŭ recunnósce înse—şi acésta este importantŭ — cumŭ-că maĭ sunt şi altele, dérŭ le crede că : „nu se potŭ lua în consideraţiune."

Éccĕ decĭ o simplă cestiune de appreciare!

Nu le consideră *A*, le va considera înse *B* pe tóte, şi *C* pe unele dintr'însele.

Tacitŭ era în dreptulŭ seŭ de a numera şésse gure şi Ovidiŭ şépte, totŭ precumŭ era în dreptulŭ seŭ Erodotŭ de a socoti cincĭ, pe cândŭ Tabla Peutingeriană era în dreptulŭ seŭ de a admitte patru, érŭ scoliastulŭ luĭ Apolloniŭ de Rodosŭ, maĭ sobru decâtŭ toţĭ, este érŏşĭ în dreptulŭ seŭ de a *considera* numaĭ treĭ.

Pe la 1835 generalŭ-gubernatorulŭ Russieĭ Meridionale principele Vorontzov trămisese o commissiune specială pentru a studia gurele Dunăriĭ.

Rapportulŭ eĭ constată numaĭ treĭ gârle originale, adecă legate directamente cu trunchĭulŭ fluviuluĭ, împărţindu-se apoĭ fie-care din elle în maĭ multe gure secundare, marĭ, medie şi micĭ, differindŭ una de alta prin numirĭ locale, încâtŭ peste totŭ s'arŭ puté discerne vr'o şésse-spre-ḑece! (201)

In acestŭ modŭ Ovidiŭ, Tacitŭ, Erodotŭ, Tabla Peutingeriană şi scoliastulŭ luĭ Apolloniŭ de Rodosŭ aveaŭ de unde allege.

---

(199) Totŭ cincĭ gure, ca şi Erodotŭ, accórdă Istruluĭ *Eforŭ* ap. *Strab.*, VII, 4, §. 15; *Arrian.*, *Exped. Alex.*, I, 3, V, 4; *Pomp Mela*, II, 1 ; *Schimn.*, *fragm.* 29; *Leo Diac.*, VIII, 1, şi alţiĭ, pe carĭ ve ḑi-ĭ în *Ukkert*, III. 1, p. 159, nota 75.

(200) *Kleeman*, *Voyage de Vienne à Belgrad et à Kilianova*. Neufchatel, 1780, în-8, p. 34 : „Plusieurs géographes, „et même Busching prétendent que le Danube entre dans „la mer Noire par sept embouchures ; *j'ai vérifié avec soin ce „fait, et je me suis convaincu* qu'il n'y en avoit que cinq; „car on ne compte point les petits bras qui forment les isles „et viennent ensuite se joindre au plus gros".

(201) *Troinitzkii*, *Ustia Dunaia i ust-dunaiskiia ostrova*, în ḑiarulŭ *Odesskii Viestnik*, 1835, nr. 81-84.

Celluĭ ânteĭu i s'aŭ părutŭ a fi maĭ de căpeteniă şépte din şésse-spre-ḑecĭ, celluĭ allŭ douilea şésse din şésse-spre-ḑecĭ, celluĭ allŭ treilea cincĭ din şésse-spre-ḑecĭ, celluĭ allŭ patrulea patru din şésse-spre-ḑecĭ, celluĭ allŭ cincilea treĭ din şésse-spre-ḑecĭ, după propriulŭ *puntŭ de vedere* allŭ individuluĭ.

Nu variă immutabila natură, ci numaĭ şovăinda impressiune.

În *Istoria critică a Româniel Trans-danubiane* noĭ vomŭ relua din noĭ cestiunea în desbattere, analisândŭ acollo pe largŭ unele nenorocite încercărĭ alle eruditiunil de a restabili antica idrografiă a Dobrogiĭ.

Aci amŭ avutŭ a face numaĭ cu Muntenia sub Erodotŭ, preoccupându-ne esclusivŭ acţiunea natureĭ assupra omuluĭ în segmentulŭ nord-vesticŭ allŭ bassinuluĭ Dunăriĭ inferióre sunt acumŭ doue-ḑecĭ şi patru de secolĭ.

Allăturata mappă resumă pênĕ la unŭ puntŭ definitivulŭ resultatŭ allŭ cercetărilorŭ de maĭ susŭ.

Punênd'o în vederea lectorilorŭ, noĭ suntemŭ datorĭ a li offeri totŭ-d'o-dată unŭ felĭu de călăuză generală.

Dândŭ Sciţieĭ o formă în patru ănghĭurĭ, Erodotŭ ni presintă dimensiunile acesteĭ figure numaĭ întru cătŭ privesce partea'ĭ sud-ostică.

Astă porţiune îĭ era personalmente cea maĭ cunnoscută.

Ellŭ o chĭamă *Sciţiă-Vechiă*, arretându-ni că ea se întindea dela Dunăre pênĕ la Crimŭ: ἀπὸ Ἴστρου αὕτη ἤδη ἀρχαίη Σκυθική ἐστι, πρὸς μεσαμβρίην τε καὶ νότον ἄνεμον κειμένη, μέχρι πόλιος καλευμένης Καρκινίτιδος (202).

In acestŭ modŭ întregulŭ territoriŭ scithicŭ se împărţesce în Erodotŭ în doue buccăţĭ, deşi numaĭ una dintr'însele este testualŭ specificată: *Sciţia-Vechiă* dela Prutŭ spre resăritŭ pênĕ la Donŭ, şi *Sciţia-nouă* dela Prutŭ spre appusŭ pênĕ la Oltŭ.

In adevĕrŭ, ca uniĭ ce veniseră din direcţiunea Măriĭ-Caspice, Sciţiĭ trebuĭaŭ să cuceréscă regiunea pênĕ la Prutŭ cu multŭ maĭ 'nainte de a se fi pututŭ respăndi pênĕ la Oltŭ.

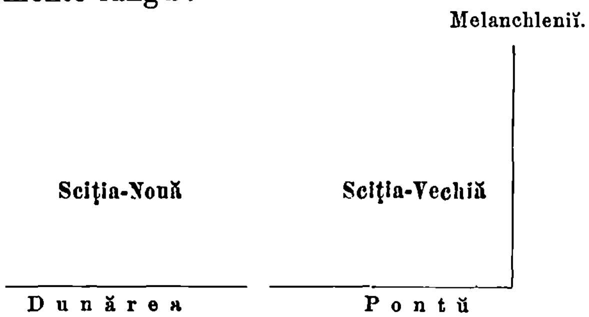
Éccĕ dérŭ în ce înţellesŭ eĭ o numĭaŭ fórte bine *Sciţiă-Vechiă*.

Erodotŭ definesce mărimea pătratuluĭ numaĭ şi numaĭ în privinţa acesteĭa din urmă.

Ellŭ ḑice că dela gurele Dunăriĭ pênĕ la Marea-de-Azovŭ littoralulŭ sciticŭ copprinde o calle de 20 de ḑille, şi o altă calle egală de 20 de ḑille messóră pe uscatŭ cósta resăriténă dela Marea-de-Azovŭ pênĕ la territoriulŭ Melanchlenilorŭ (203).

Fruntaria danubiană dela Pontŭ pênĕ la Oltŭ, adecă *Sciţia-nouă*, nu întră în acéstă socotélă.

Prin urmare, din dată ce o vomŭ băga şi pe dênsa în calculŭ, după cumŭ nu putemŭ a nu face, patratulŭ devine necessarmente lungŭ:

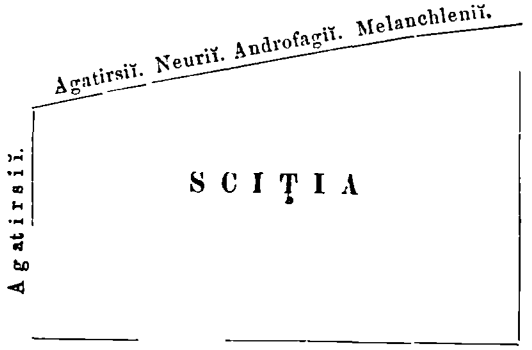
Dela Marea-de-Azovŭ pênĕ la Melanchlenĭ fiindŭ o calle de 20 de ḑille, décă noĭ amŭ

(202) IV, 99

(203) IV, 101.

accorda totŭ pe atăta şi hotaruluĭ appusénŭ allŭ Sciţieĭ, arŭ trebui să trecemŭ peste Carpaţĭ şi chĭarŭ de'ncollo de sorgintea Oltuluĭ, unde nu ne lassă cu nicĭ unŭ preţŭ territoriulŭ intermediarŭ allŭ Agatirsilorŭ.

Aşa dérŏ laturea occidentală a pătratuluĭ cată să fie neapĕratŭ maĭ scurtă decătŭ laturea'ĭ orientală, ceĭa-ce reduce totalitatea la următórea figură :

Oltulŭ formândŭ fruntaria occidentală a Sciţieĭ, érŭ Dunărea şi Marea-négră fruntaria'ĭ sudică, éccĕ dérŏ că noĭ amŭ distruge pătratulŭ de ni-amŭ permitte a represinta pe mappă îndouiturele rîurilorŭ şi zigzagurile ţermuluĭ marinŭ, ci trebuĭ vrêndŭ-nevrêndŭ să tragemŭ numaĭ linie drepte, scoţêndŭ cu totulŭ affară din territoriulŭ sciticŭ, precumŭ este şi'n realitate, cotitura dela Orşova, κόλπος Tracieĭ, după cumŭ o numesce „părintele istorieĭ.“

Ceĭa-ce amŭ schiţatŭ noĭ *ad mentem Herodoti*, décă arŭ voi cine-va s'o transcrie pe o chartă modernă, n'are decătŭ să aşeḍe pe Geţĭ în Bulgaria la nordŭ de Balcanŭ, pe Triballĭ în Serbia, pe Siginnĭ în Temeşiana, pe Agatirsĭ în Oltenia şi'n tóte districtele muntóse alle Ţerreĭ Românescĭ, pe Neuri în Moldova superióră şi maĭ susŭ, pe griffonĭ în Transsilvania şi aşa maĭ încollo, remănêndŭ pentru Sciţĭ totŭ şessulŭ pe ambele mallurĭ alle Siretuluĭ, plus întinsele regiunĭ de peste Prutŭ şi maĭ allesŭ de peste Nistru, carĭ nu întră în cadrulŭ de faţă.

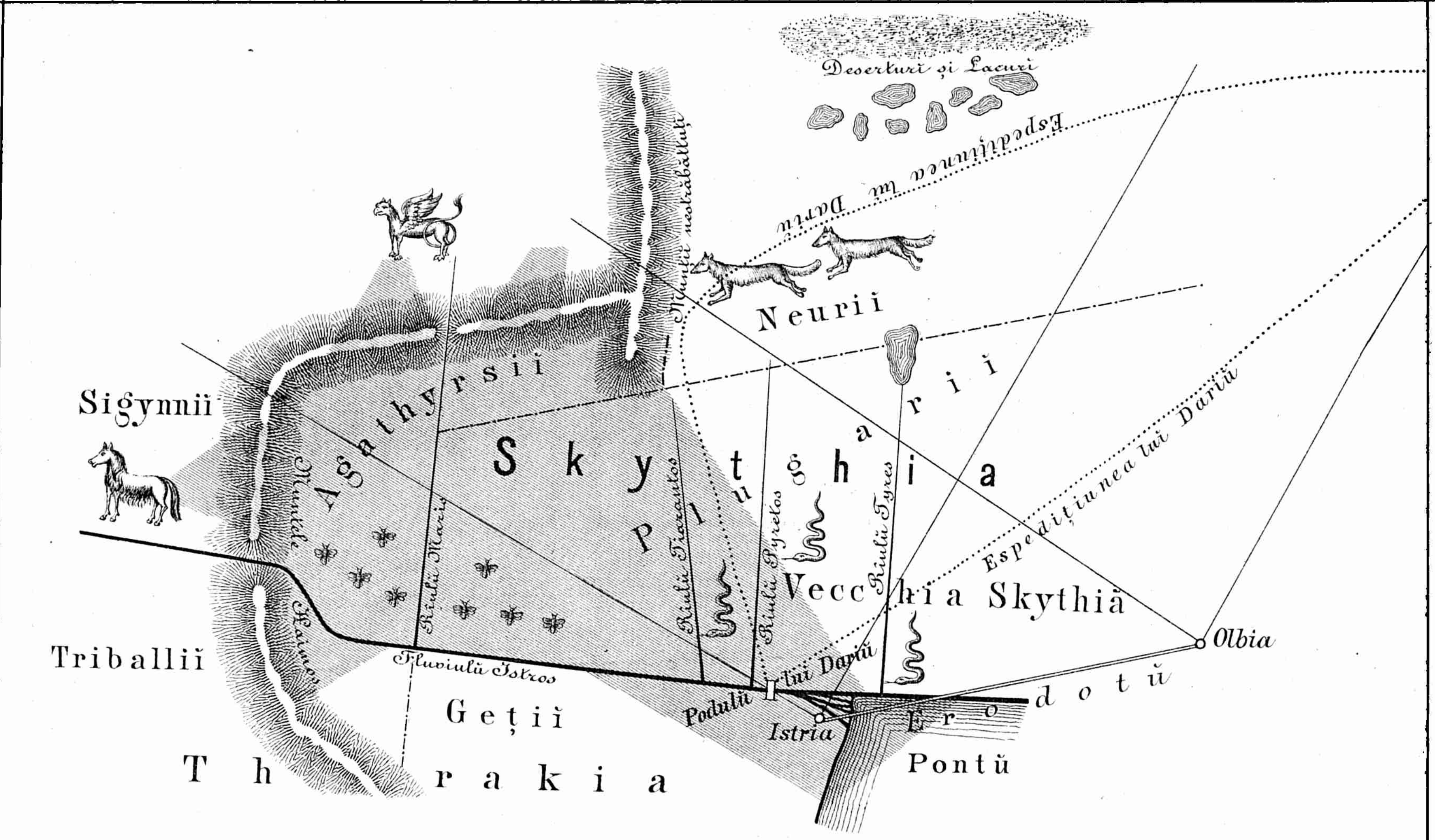
Din analisa luĭ Erodotŭ noĭ ne-amŭ pututŭ încredinţa, cumŭ-că în cursŭ de douĕḍecĭ şi patru secolĭ nu s'a perdutŭ şi nu s'a câştigatŭ nemicŭ essenţialŭ în natura fisică a territoriuluĭ munténŭ şi'n acţiunea'ĭ assupra omuluĭ, încâtŭ maĭ cu sémă Agatirsiĭ de atuncĭ, ĭubitorĭ de cântece şi de haĭne împodobite, industrioşĭ, socialĭ, plinĭ de frăţiă şi de instinctulŭ civilisaţiuniĭ, voĭnicĭ şi temuţĭ, se resfrângŭ de minune în Olteniĭ şi Muscelleniĭ de astă-ḍĭ, deşi'ĭ despartŭ pe uniĭ de alţiĭ atâtea vécurĭ şi differinţa cea maĭ radicală de origine.

Erodotŭ înse este fórte scurtŭ despre pămêntulŭ dintre Prutŭ şi Oltŭ, care constituĭa *Noua-Sciţiă.*

Astŭ-felĭu, bună-óră, numaĭ prin armonia contestuluĭ şi mărturiele successive alle luĭ Eforŭ şi Pliniŭ, noĭ amŭ putută demonstra maĭ susŭ plugăria scitică, Ἀροτῆρες, în şessulŭ Moldoveĭ şi allŭ Munteniеĭ, căcĭ nicĭ aci Erodotŭ ellŭ-însuşĭ nu se rostesce într'unŭ modŭ destullŭ de categoricŭ.

Laconismulŭ seŭ în privinţa porţiuniĭ occidentale a Sciţieĭ e atâtŭ de anormalŭ, încâtŭ ingeniosulŭ Lindner bănuesce nu fără multă probabilitate o regretabilă lacună în testŭ : unŭ paragrafŭ întregŭ, care va fi scăpatŭ din vedere şi se va fi lăssatŭ la o parte de cătră copiştĭ (203).

(203) *Op. cit.*, 43, 47. — Lindner observă fórte bine : „Das „sich Lücken im Texte finden wird, auch daher wahrschein- „lich ist, dass Herodot, I, 184, auf seine Erzählung der assy- „rischen Geschichte hinweist, diese aber in den erhaltenen

Muntenia în annulŭ 500 înainte de Cristŭ.

N.B. Porțiunea umbrită indică întinderea territorială a Țerreĭ Română-nescĭ în secolulŭ XIV sub Vladislavŭ Bassarabŭ și Mircea cellŭ Mare.

Orĭ-cumŭ să fie, ceĭa-ce lipsesce în Erodotŭ se póte suppleni pênĕ la unŭ puntŭ din Ovidiŭ.

Marele poetŭ allŭ Sulmoneĭ, gonitŭ din Roma de cătră Augustŭ la annulŭ 9 după Cristŭ, a trăgĕnatŭ o dură viuéță de optŭ annĭ între Gețĭ și Sarmațĭ la gurele Dunăriĭ.

Colonia grécă Tomi, loculŭ acestuĭ sumbru essiliŭ, a fostŭ multŭ timpŭ ce-va fórte problematicŭ.

Semi-sciința o mută mereŭ după arbitriulŭ fantasieĭ, cândŭ la Stein-am-Anger în Austria, cândŭ la Akkèrmanŭ în Bugiacŭ, cândŭ tocmaĭ la Kievŭ în fundulŭ Russieĭ, inventândŭ pênĕ și petre mormentare *ad-hoc*, dintre carĭ una pĕccălise chĭarŭ pe illustrulŭ Cantemirŭ (204).

Astă-ḑĭ assemenĭ cimiliture aŭ devenitŭ impossibile.

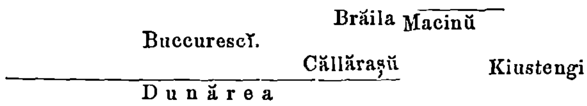
Nu numaĭ însu-șĭ Ovidiŭ, dérŭ toțĭ scriitoriĭ grecĭ și latinĭ aĭ anticitățiĭ fără distincțiune, așéḑă Tomi anume în Dobrogia actuală, adecă în Mica Sciția, ἡ μικρὰ Σκυθία a luĭ Strabone, avêndŭ Istrulŭ spre nordŭ și Pontulŭ la resăritŭ (205).

Fie acea localitate Kiustengi, fie Eski-pargana séŭ vre-unŭ altŭ puntulețŭ din apropiare, acésta puținŭ ni impórtă în casulŭ de față: agĭunge s'o căutâmŭ pe territoriulŭ bulgarŭ nu departe de gurele Dunăriĭ.

Petrecerea luĭ Ovidiŭ la Tomi, unde scrisese celle doue lunge plângerĭ alle selle, *Tristele* și *Ponticele*, ne privesce aci în doue feliurĭ :

1-o. Ellŭ vorbesce ca vecinŭ despre termulŭ danubianŭ nordicŭ, de unde'lŭ amenințaŭ ne'ncetatŭ invasiunile barbare și ghiățosulŭ sufflu allŭ crivĕțuluĭ;

2-o. Insă-șĭ constituțiunea geologică și climaterică a Dobrogiĭ nu se deosebesce de a Munteniеĭ de gĭosŭ, de care o desparte fluviulŭ nu printr'o linia parallelă, ci perpendiculară, încâtŭ este aceĭa-șĭ zonă :

Din ambele poeme alle luĭ Ovidiŭ noĭ amŭ allesŭ treĭ buccățĭ, carĭ ni se parŭ a'lŭ resume în privința istorieĭ naturale a regiuniĭ: elegiele 3 și 10 din cartea III a Tristelorŭ și epistola 8 din cartea III a Ponticelorŭ.

Deși le traducemŭ în versurĭ, totușĭ n'amŭ modificatŭ întru nemicŭ ideia poetuluĭ, conservând'o cu aceĭa-șĭ fidelitate, cu care aŭ redat'o în proză Germaniĭ séŭ Francesiĭ.

Currêndŭ după stabilirea'ĭ în Tomi, Ovidiŭ scriea :

D'arŭ fi să'șĭ maĭ adducă à-minte de Nasone
In Roma vr'o ființă, și décă fără mine
A maĭ remasŭ acollo ce-va din allŭ meŭ nume,
Să scie dérŭ că 'n țérra, în care-allŭ măriĭ luciŭ
Iu vecĭ nu se 'ntêlnesce cu zodia 'nstellată,
Aicĭ îmĭ ducŭ eŭ traĭulŭ în sînulŭ barbarieĭ,
Cu férele sarmate, cu Bessiĭ și cu Gețiĭ,
Nedemnĭ a li respunde unŭ echo 'n versulŭ meŭ!

Cătŭ maĭ adiă vêntulŭ recoritorŭ allŭ vereĭ (206),
Avemŭ unŭ zidŭ de vallurĭ, prin care ne scutesce

„Handschriften fehlt."—Altfeliŭ, în maĭoritatea casurilorŭ, teoriele luĭ Lindner sunt inadmissibile, depărtându-se cu totulŭ de littera și spiritulŭ luĭ Erodotŭ.

(204) *Beschr. d. Mold.*, 51.—Veḑĭ assupra acesteĭ cestiunĭ allŭ meŭ *Archivŭ Istoricŭ*, în *Columna luĭ Traĭanŭ*, 1870, nr. 51, p 3.

(205) Arrianŭ, Ptolemeŭ, Pliniŭ, Claudianŭ, Marcellinŭ, Tabla Antonină, Tabla Peutingeriană și alțiĭ, indicațĭ în *Forbiger, op. cit.*, III, 1099.— Ca contimpuranŭ allŭ luĭ Ovidiŭ, cellŭ maĭ instructivŭ este *Strabo*, VII, 5, § 12 și 6, § 1.

(206) Dum tamen aura tepet. . .

De cruda lorŭ năvallă curgêndŭ la midŭ-locŭ Istrulŭ;
Vaĭ înse cândŭ sossesce posomorîta érnă
Ringindŭ grozava'ĭ buză, şi cândŭ începe gleba
A cănunţi cu 'ncetulŭ sub marmora de gerŭ! (207)!

Şi crivĕţulŭ pornesce, şi néua împle nordulŭ,
Şi cade, cade, cade: nicĭ sórele, nicĭ plóia
N'o maĭ topescŭ acuma, căcĭ frigulŭ o'mpetresce;
Şi pênĕ să dispară unŭ stratŭ, s'aşterne altulŭ,
Ş'adessea 'n aste cuĭburĭ de ghiăţurĭ îndessate
Privescĭ într'o grămadă zăpedĭ din doue iernĭ! (208)

Ş'atâta'ĭ de cumplită furtuna deslănţată,
Incâtŭ răpesce case, ducêndu-le departe,
Şi turnurĭ maĭestóse în prafŭ le risipesce (209);
Şi sguduitŭ atuncea în temelliă pollulŭ,
De spaĭmă se 'nfióră selbatecele ginţĭ (210)!

Şi barbarulŭ îmbraccă nădragĭ şi peĭ informe,
Cătŭ din a luĭ făptură d'abĭa se vedŭ obrazĭĭ,
Dérŭ pênĕ şi prin blană dă gerulŭ în putere;
Şi pulberea de ghĭaţă pe barbă schînteiază;
Şi te copprinde gróza cândŭ sloĭurĭ cristalline
Se'nchĭagă pintre plete şi se cĭocnescŭ cu frémĕtŭ
L'a capuluĭ mişcare; şi'n vassŭ înghĭaţă vinulŭ
De'lŭ scoţĭ in bolovane păstrândŭ figura óllei,
Şi'n locŭ a sórbe spumă, mănâncĭ bucăţĭ de vinŭ(211)!

Să maĭ descriŭ eŭ óre, cumŭ rîurile tóte
In podurĭ le preface sufflarea crunteĭ ĭerne?
Ş'atuncĭ din obosélă *de vreĭ să'ţĭ stêmperĭ setea*
C'unŭ stropŭ de apă viuă, spargĭ întărita ghĭaţă,
Săpândŭ adâncŭ o grópă în lacul cellŭ căscatŭ(212)!

Chĭarŭ uriaşulŭ Istru, pe care nu'lŭ întrece
A Niluluĭ lărgime, acuma se sbêrcesce
Sub viscoliĭ de crivĕţŭ, ş'albastrele'ĭ talazurĭ
Se facŭ o scórţă tare, şi pe furişŭ sub dênsa
Se scurge 'n toĭulŭ măriĭ prin celle multe gurĭ!

Şi p'unde maĭ dĕ-ună-dĭ plutĭa corăbiarulŭ,
S'allunecă picĭorulŭ săltândŭ fără sfială;
Ş'a calluluĭ copită isbesce cu resunetŭ
In lespedĭ făurite din colossale vallurĭ;
Şi boiĭ fără frică p'acéstă nouă punte,
Sub care staŭ închise prăpăstiĭ desfundate,
A-lene tragŭ cărruţa nomaduluĭ Sarmatŭ (213)!

De necredutŭ, şi totuşĭ eŭ amŭ vĕdutŭ chĭarŭ marea,
Chĭarŭ marea 'ncătuşată d'unŭ blocŭ immensŭ de ghĭaţă:
Tăcută, neclintită sub ţésta'ĭ lunecósă;
Si n'o vedusemŭ numaĭ, dérŭ amŭ âmblatŭ eŭ singurŭ
Pe culmile marine călcândŭ ca pe ţĕrrênă...
D'aveaĭ şi tu a trece assemenĭ mărĭ, Leandre,
Nu te'nghiţĭa'n vĕlvórea'ĭ unŭ maĭ ângustŭ abisŭ!

Respinsŭ de gerŭ, delfinulŭ totŭ îndeşertŭ se 'ncércă
In aerŭ să tresalte p'a măriĭ suprafaţă;
Şi vêntulŭ dela crivĕţŭ, trântindu-se cu sgomotŭ,
Turbéză fâr'să pótă unŭ vallŭ din locŭ să misce;
Şi vassele, ca 'n cercurĭ de marmoră copprinse
De ghĭaţa ce le 'ncinge, staŭ ţepene: vĕslaşulŭ
Talazurile dure adĭ nu le maĭ despică;
Şi'n unda degerată, cu capete affară
Vedĭ pesciĭ ce se'ncrustă, şi uniĭ maĭ trăescŭ!

Atuncea dérŭ cândŭ Pontulŭ şi Dunărea spumândă
De ĭérnă 'mbrăţişate prindŭ pelliţă de ghĭaţă,
P'a Istruluĭ lucĭósĭ şi măturată calle
Căllărĭ pe caĭ selbatecĭ vrăsmaşiĭ vinŭ încóce,

(207) At cum tristis hyems squalentia protulit ora,
Terraque marmoreo candida facta gelu est.

(208) Dum patet et Boreas et nix injecta sub Arcto...
Nix jacet, et jactam nec sol pluviaeque resolvunt:
Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum prior, altera venit:
Et solet in multis bima manere locis.

(209) Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
Aequet humo turres, tectaque rapta ferat.

(210) Tum liquet has gentes axe tremente premi.

(211) Pellibus et sutis arcent male frigora braccis,
Oraque de toto corpore sola patent.
Saepe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu:
Nudaque consistunt formam servantia testae
Vina: nec hausta meri, sed data frusta bibunt.

(212) Deque lacu fragiles effodiantur aquae.

(213) . . . . et undas
Frigore concretas ungula pulsat equi;
Perque novos pontes subter labentibus undis
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.

Vestindŭ a lorŭ sossire săgeţile ce sbóră,
Şi remănêndŭ dreptŭ urmă pămêntulŭ despuĭatŭ!

Ţerraniĭ fugŭ departe, lăssândŭ câmpia prédă,
Şi barbarulŭ răpesce puţina'ĭ avuţiă,
Totŭ ce putu să strîngă sătênulŭ prin sudóre:
Şi carrele, şi turme, şi sărăcia tótă (214)!
Apoĭ pe robĭ îĭ légă cu mânele la spate...
Se ducŭ, se ducŭ sărmaniĭ, privindŭ cu desperare
In urma lorŭ ogóre ce n'o să le maĭ védă,
Şi foculŭ ce se'nalţă din *şubrede colibe* (215);
Căcĭ barbarulŭ apprinde, dobóră, mistuesce
Totŭ ce nu póte duce, totŭ ce nu vrea să ducă,
Şi stollurĭ de victime succumbă sub săgétta
In vĕrfŭ încărligată, allŭ căriĭ ferrŭ supsese
Din *erburĭ uccidaşe unŭ succŭ învenínatŭ* (216)!

Aci şi'n timpŭ de pace resboĭulŭ te'ngrozesce;
De nu maĭ vedĭ pe barbarĭ, e spaĭma ce ţi-o lassă;
Şi neminĭ nu cutédă pe câmpŭ să tragă brazde;
Şi ţelină uĭtată remâne sterpŭ pămêntulŭ;
Nicĭ desfĕtatulŭ strugurŭ nu cresce'n umbra viţeĭ;
Nicĭ ferbe mustulŭ dulce în naltele bassinurĭ;
Unŭ pomŭ nu se dăresce (217), pe care ca'n vechime
Să scrie unŭ Aconţiŭ cuvinte de ĭubire.
Pustiă, tristă, nudă, nicĭ arbure, nicĭ frundă...
Fugĭ, fugĭ d'acéstă ţérră, tu omule ferice! (218)
Şi totuşĭ din întréga nemărginită lume
Aice, ah! aice osânda m'a trămisŭ!

Cam în acella şĭ timpŭ Ovidiŭ scriea unuĭ amicŭ:

M'amŭ totŭ gânditŭ, amice, din dunăréna ţérră
Ce ţĭ-aşŭ puté eŭ óre la Roma să trămittŭ?
E câutatŭ argintulŭ, séŭ aurulŭ maĭ maĭ bine,
Dérŭ a'lŭ primi nu'ţĭ place, deprinsŭ mereŭ a da;
Ş'apoĭ în aste locurĭ nicĭ s'aŭ vissatŭ comóre,
Abĭa putêndŭ o brazdă să tragă bietulŭ plugŭ! (219)

* * *

P'allŭ teŭ vestmêntŭ adessea purpura strălucesce:
Purpură strălucită aşŭ vré eŭ să'ţĭ offerŭ;
Dérŭ turmele sarmate daŭ lână grossolană,
Şi n'arŭ puté s'o pingă o labă de Sarmatŭ;
Nicĭ fetele nu ţesse, ci macină la grâne,
Séŭ âmblă după apă cu doniţa pe capŭ (220)!

* * *

Aice blânda viţă a strugurulŭĭ dulce
Nu se 'mpletesce verde în gĭurulŭ unuĭ ulmŭ,
Nicĭ arborulŭ nu'şĭ plécă mlădiţele 'ncărcate
De fructe pêrguite sub luminosulŭ cerŭ:
Pelinulŭ singurŭ numaĭ informŭ îmbraccă şessulŭ,
Şi nu rodesce câmpulŭ decâtŭ amărăcĭunĭ (221)!...

In fine, în ultimiĭ annĭ aĭ viueteĭ, Ovidiŭ trămittea bolnavŭ soţieĭ selle la Roma următórea epistolă:

Gândesce-te o clipă! Mĕ'ncongĭură Sarmaţiĭ
Şi Geţiĭ mĕ'mpressóră, şi'n midŭ-locŭ între dênşiĭ
Mĕ sbucĭumă durerea, eŭ cetăţénŭ allŭ Romeĭ,
Aci'n acéstă ţérră, în care ceru-ĭ sumbru
Şi apele sunt grelle, ba pênĕ şi ţĕrrêna —
De ce? nu pocĭu precepe, dérŭ simţŭ că'mĭ dă fiorĭ (222)!

(214) Ruris opes parvae, pecus et stridentia plaustra,
Et quas divitias incola pauper habet.
(215) Et cremat insontes hastica flamma casas.
(216) Nam volucri ferro tinctile virus inest...
(217) Tum quoque, quum pax est, trepidant formidine belli
Nec quisque presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hostem.
Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra;
Non cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio....
(218) Aspiceres nudos sine fronde, sine arbore campos;
Heu! loca felici non adeunda viro!
(219) Nec tamen haec loca sunt ullo pretiosa metallo:
Hostis ab agricola vix sinit illa fodi.
(220) Sed non Sarmatica tingitur illa manu.
Vellera dura ferunt pecudes, et Palladis uti
Arte Tomitanae non didicere nurus.
Femina pro lana Cerealia munera frangit,
Suppositoque gravem vertice portat aquam.
(221) Non hic pampineis amicitur vitibus ulmus:
Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi,
Terraque de fructu quam sit amara docet.
(222) Nec coelum patior, nec aquis assuevimus istis,
Terraque nescio quo non placet ipsa modo.

Nu-ĭ casă maĭ commodă, nu-ĭ hrană maĭ gustósă (223)!
Vr'unŭ meşterŭ să m'agĭute cu ĭerburĭ descăntate,
Séŭ unŭ amicŭ s'adducă vr'o dulce măngăiare
Şi cu povestĭ plăcute să'mĭ maĭ scurteze timpulŭ. . .
Ah, unde sunt acestea! şi numaĭ suvenirea,
Ce-ĭ cu atătŭ maĭ viuă cu cătŭ sum maĭ departe,
Imĭ spune c'altă dată pe tóte le-amŭ avutŭ!

Şi te-amŭ avutŭ pe tine, a tuturorŭ regină!
Tu, care'mĭ împli peptulŭ, soţio neuĭtată!
Şi glasulŭ meŭ te chĭamă, deşi te sciŭ aĭurea;
Ş'o nópte fără tine, o ḑi nu pocĭu petrece;
Chĭarŭ în delirŭ—mĭ-aŭ spus'o aceĭ ce mĕ veghĭază—
Cu minţile perdute repetŭ numele teŭ (224)!

Ceĭa-ce predomnesce în tóte imaginile danubiane alle luĭ Ovidiŭ, este estrema orróre a friguluĭ, pe care Erodotŭ îllŭ menţionéză abia în trécĕtŭ.

Inghĭaţă barbele, înghĭaţă vinulŭ, înghĭaţă Dunărea, înghĭaţă însu-şĭ Pontulŭ! strigă la totŭ passulŭ cu desperare mollateculŭ poetŭ născutŭ la sudulŭ Italieĭ, şi maĭ-maĭ s'arŭ crede că acéstă dură climă nicĭ nu cunnoscea măcarŭ ceĭa-ce 'ĭ véră, décă din fericire n'amŭ avé semi-versulŭ:

Dum tamen aura tepet...!

Tóte aceste ghiăţurĭ alle frigurosuluĭ Ovidiŭ, departe de a fi câtu-şĭ de puţinŭ essagerate, sunt întocmaĭ aşa de miĭe de annĭ pênĕ astă-ḑĭ, şi vorŭ remâné întocmaĭ aşa alte miĭe de annĭ de asta-ḑĭ înainte.

Meteorologia modernă şĭ-a datŭ ostenélla de a aduna de prin diverse sorginţĭ următórele date cronologice, pentru a cărora essactitate noĭ înse nu ne facemŭ respunsabilĭ:

La annulŭ 400 înghiaţă întréga Mare-Négră;

La annulŭ 462 Goţiĭ trecŭ Dunărea pe ghĭaţă;

La annulŭ 558 Marea-Négră stă înghiăţată în cursŭ de doue-ḑecĭ de ḑille, şi totŭ atuncĭ Huniĭ trecŭ pe ghĭaţă Dunărea, făcêndŭ o cumplită invasiune pênĕ aprópe de muriĭ Constantinopoliĭ;

La annulŭ 763, începêndŭ dela octobre pênĕ la februariŭ din annulŭ următorŭ, o ghĭaţă în grossime de treĭ-ḑecĭ coţĭ accopere Marea Négră pênĕ la o distanţă de 100 millurĭ;

La annulŭ 822 cărruţe încărcate trecŭ Dunărea pe ghĭaţă;

La annulŭ 1236 acestŭ fluviŭ înghĭaţă pênĕ la fundŭ;

La annulŭ 1408 cronicele constată unŭ fenomenŭ analogŭ;

La annulŭ 1460 de assemenea;

Şi aşa maĭ încollo (228).

Uniculŭ defectŭ allŭ acestuĭ registru este că putea fi cu multŭ maĭ scurtŭ, căcĭ era de agĭunsŭ a ḑice purŭ şi simplu că Dunărea înghiaţă în toţĭ anniĭ, érŭ apele ţermurene alle Măriĭ-Negre fórte dessŭ.

Noĭ l'amŭ reprodusŭ înse, fiindŭ că ellŭ ni presintă unele daturĭ cu totulŭ escepţionale, pe carĭ nu le preveḑuse nicĭ chĭarŭ Ovidiŭ; bună-óră înghiăţarea Pontuluĭ pênĕ la *o grossime de 30 coţĭ*, séŭ înghiăţarea Dunăriĭ *pênĕ la fundŭ.*

Faţă cu atarĭ monstruosităţĭ, carĭ în adevĕrŭ se parŭ a fi essagerate, frigulŭ poe-

(223) Non domus apta satis, non hic cibus utilis aegro
(224) Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
Ut foret amentis nomen in ore tuum

(228) *Mémorial portatif de chronologie*, t. II, p. 799, şi *Annuaire du Bureau des longitudes pour* 1825, p. 157, ambele citate în *Boudin*, *Traité de géographie médicale*, I, 233—36.

tuluĭ romanŭ este maĭ multŭ decâtŭ modestŭ!

D. Ubicini, după cé visitase România, nu se teme a affirma în secolulŭ XIX, cu o miiă optŭ-sute de annĭ şi maĭ bine în urma luĭ Ovidiŭ, cumŭ-că ĭernele nóstre potŭ rivalisa cu alle Moscoveĭ (230)!

In acéstă privinţă nemicŭ nu s'a schimbatŭ şi nemicŭ nu se schimbă vre-o dată.

Este o dictatură fisică, pe care n'o vorŭ resturna în vecĭ vecilorŭ revoluţiunile cugetăriĭ.

Dela Uralĭ pênĕ la noĭ turbatulŭ crivĕţŭ nu întimpină în calle unŭ singurŭ crescetŭ de munţĭ în Russia centrală, încâtŭ ellŭ dâ năvală d'a-dreptulŭ în bassinulŭ Dunăriĭ de gĭosŭ, întocmaĭ ca într'o pĕlniă, formată într'adinsŭ în amfiteatrulŭ carpatino-balcanicŭ.

A zidi munţĭ peste Nistru, séŭ a modifica direcţiunea Carpaţilorŭ, arŭ puté-o face numaĭ dóră o cataclismă universală!

Décă ni vomŭ maĭ adduce a-minte, cu anemometrulŭ luĭ Voltmann séŭ allŭ luĭ Combes în mână, că o vigeliă dintre celle cântate de Ovidiŭ:

„Ş'atâta-ĭ de cumplită furtuna deslănţată
„Incâtŭ răpesce case, ducêndu-le departe,
„Şi turnurĭ maĭestóse în prafŭ le risipesce..";

décă ni vomŭ adduce a-minte că o vigeliă de acéstă speciă callĕtoresce 162 kilometri pe óră, apoĭ să nu ne maĭ mirâmŭ că bietulŭ poetŭ se credea la pórta Siberieĭ, a căriĭa sufflare îllŭ agĭungea în realitate cu răpeḑiciunea uneĭ locomotive diabolice!

Maĭ essistă apoĭ o deosebire essenţială între acţiunea, pe care o essercită crivĕţulŭ în zona propriŭ ḑisă danubiană, şi între aceĭa-şĭ acţiune în regiunile maĭ apropiate de munţĭ.

Pentru ca Ovidiŭ să fie pe deplinŭ înţellesŭ, acéstă essenţială deosebire nu trebuĭ uĭtată.

Trecêndŭ în lungulŭ territoriuluĭ fórte uscăcĭosŭ allŭ Russieĭ, vêntulŭ nordicŭ sossesce la noĭ secŭ, şi conservă acéstă salubră siccitate în tótă zóna interióră a ţerreĭ, pe cândŭ cĭocnirea'ĭ cu ţermulŭ mlăscinosŭ allŭ Dunăriĭ îllŭ înzestréză d'o dată cu proprietatea diametralmente oppusă de a deveni umedŭ, adecă maĭ nesufferitŭ pentru organismulŭ umanŭ decâtŭ chĭarŭ la Moscova!

Ovidiŭ adessea se plânge că nu-ĭ este datŭ nicĭ măcarŭ setea să şĭ-o stêmpere în rîuleţŭ, ci numaĭ într'o mlascină, din care în timpulŭ erneĭ trebuĭ să spargă buccăţĭ de ghĭaţă:

Săpândŭ adâncŭ o grópă în lacului cellŭ căscatŭ (231).

Ţĕrrênă băltósă, ape băltóse, unŭ cerŭ copleşitŭ de emanaţiunĭ maremmatice, éccĕ aspectulŭ întregeĭ zone a Dunăriĭ de gĭosŭ:

Aci 'n acéstă ţérră, în care ceru-ĭ sumbru,

(230) *La Roumanie*, p. 7: „Le climat de la Moldo-Vala-„chie réunit les extrêmes les plus opposés; *en hiver. c'est le* „*froid de Moscou*; l'été, les chaleurs de la Grèce. A propre-„ment parler, on n'y rencontre que ces deux saisons, qui suc-„cèdent brusquement l'une à l'autre. L'hiver dure environ „cinq mois, de novembre à la fin d'avril: pendant les quatre „premiers, la neige couvre constamment laterre, et l'on ne „peut voyager qu'en traîneau".

(231) *Trist.*, III, 12; *Pont.*, III 1; etc.

Și apele sunt grelle, ba pênĕ și țĕrrêna,
De ce? nu pocĭu precepe, dérŭ simțŭ că'mĭ dă fiorĭ! (232)

Să maĭ adăugămŭ pe d'assupra, că tóte aceste cuĭburĭ de miasme eraŭ combinate în epoca luĭ Ovidiŭ, întocmaĭ ca și astă-ḑĭ, dintr'unŭ ammestecŭ de apă dulce cu apa sărată:

Acquorea bibitur cum sale mista palus! (233)

Febră și éroșĭ febră, începêndŭ dela cea ordinariă și urcându-se treptatŭ în gravitate pênĕ la cea maĭ perniciósă, este o necessariă consecință patologică a uneĭ assemenĭ regiunĭ (234).

Și 'n adevĕrŭ, numaĭ frigurĭ palustre delirențĭ póte fi acea bólă, de care sufferă însușĭ Ovidiŭ, dictândŭ din așternutŭ într'unŭ momentŭ de intermittință:

Chĭarŭ în delirŭ — mĭ aŭ spus'o aceĭ ce mĕ veghĭază —
Cu mințile perdute repetŭ numele teŭ!

Nicĭ ḑece annĭ n'a fostŭ în stare poetulŭ a trăi în acéstă atmosferă.

În flórea bărbățieĭ, destullŭ de avutŭ ca să-șĭ procure totŭ ce se găssĭa la gurele Dunăriĭ, încungiuratŭ de stima și ĭubirea Tomitanilorŭ, ellŭ a muritŭ numaĭ și numaĭ victima impossibilitățiĭ de a se acclimata între bălțĭ

Acéstă impossibilitate, în privința căriĭa sciința medicală de astă-ḑĭ șĭ-a spusŭ degia ultimulŭ seŭ cuvêntŭ, puteaŭ óre s'o biruéscă nesce simpli legionarĭ séŭ colonĭ romanĭ, lipsițĭ de miḑŭ-lócele luĭ Ovidiŭ?

Éccĕ o cestiune fórte gravă, care ni va permitte a resólve aci însușĭ miracolulŭ essistințeĭ naționalitățiĭ române.

„Mlascinele — ḑice cellŭ maĭ eruditŭ igie„nistŭ din secolulŭ nostru—aŭ făcutŭ să pé„ră maĭ mulțĭ ómenĭ, decâtŭ orĭ-ce altă ca„lamitate. Nu o singură armată a fostŭ dis„trusă, nu o singură țérră a fostŭ despopo„rată, nu o singură urbe óre-cândŭ înflorită „a fostŭ ștérsă de pe fața pămêntuluĭ prin „acțiunea bălțilorŭ. Dintre epidemiele de„scrise de Franciscŭ le Boe, cea din 1669-70 „a seceratŭ $\frac{2}{3}$ din poporațiunea Leydeĭ. La „1762, 30,000 Negri și 800 Albĭ aŭ fostŭ „în Bengalia victime alle mlascinelorŭ, și „totŭ acollo la 1741 din aceĭașĭ causă se stin„seseră $\frac{2}{3}$ din 12,000 Anglesĭ de sub com„manda admiraluluĭ Vernon. La 1747, după „cumŭ arrétă Pringle, frigurile palustre aŭ „redusŭ într'atâtŭ armata britannică din Ze„landia, încâtŭ puține regimente maĭ con„servaŭ câte o sutime de ómenĭ sănĕtoșĭ, érŭ „la finea campanieĭ *The Royal* numĕra în și„rurile selle abia 4 indiviḑĭ, pe carĭ îĭ cru„țase morbilitatea generală. Insula Wal„cheren a fostŭ în doue rôndurĭ funestă trup„pelorŭ anglo-francese: o dată la 1806, și a„poĭ maĭ allesŭ la 1809, cândŭ frigurile aŭ

(232) Cf. *Strabo*, VII, 4, § 5, și 5, § 12.—*Simonicus*, apud *Lydum*, *De magistr. rom.*, III, 32.

(233) *Pont* II, 7.

(234) *Maldaresco*, *op. cit.*, 26: „Nous avons reconnu trois „espèces de marais : le marais d'eau douce, le marais d'eau „salée et le marais mixte. L'intensité des effluves qui s'en „exhalent est variable. *L'expérience démontre que le ma„rais d'eau douce est le plus inoffensif, que les effets devien„nent plus funestes et plus redoutables avec les marais mixtes; „le marais salé n'est dangereux que quand il se transforme „en mixte.* C'est ce qu'établit de la manière la plus évidente „le remarquable rapport de Gaëtano Giorgini sur les ma„remmes de la Toscane. *Ce n'est pas seulement le mélange „des eaux de la mer avec les eaux douces qui donne aux „marais cette influence funeste; certains marais qui conti„ennent beaucoup de sels, de sulfate de fer, de sulfate de „magnésie et de chlorure de sodium, agissent de la même „manière.* Il semble que les sels en dissolution dans ces eaux, „comme le fait remarquer M. le professeur Bouchardat, favo„risent le développement des myriades d'êtres vivants qui, „par la quantité plus grande de leur produit agissant com„me ferment, donnent à la décomposition putride des végé„taux une rapidité considérable“.

„pusŭ în neputinţă de a sta sub arme $\frac{2}{3}$ din „ambele oştirĭ. Assemenĭ desastre s'aŭ repe„ţitŭ adessea în Africa. La 1857 o compa„niă a regimentuluĭ XI de liniă, compusă a„tuncĭ din 82 ómenĭ, a trecutŭ întrégă la os„piţiŭ, afară de unŭ sub-officiarŭ şi de offi„ciarulŭ ce o commanda, carele este anume „fratele meŭ. Coutanceau a descrisŭ epide„mia frigurilorŭ intermittinţĭ, care se decla„rase la Bordeaux în 1805 pe timpulŭ des„secăriĭ bălţiĭ dela Chartreuse : în cincĭ lu„ne, vr'o 12,000 persóne se îmbolnăviseră „şi 3,000 aŭ muritŭ. Mlascinele dela Brou„age aŭ decĭuitŭ de doue-ḑecĭ de orĭ popo„raţiunea dela Rochefort, unde murĭaŭ, sunt „acumŭ o giumĕtate de secolŭ, 1 individŭ „din 15, pe cândŭ pentru totalitatea Fran„cieĭ proporţiunea mortalităţiĭ este numaĭ „de 1 la 40. E de prisosŭ a maĭ îmmulţi es„semplele acestorŭ devastaţiunĭ epidemice, „essercitate prin influinţa bălţilorŭ şi cătră „carĭ se maĭ adaugă nesce epizootie totŭ a„tătŭ de ucciḑetóre“ (235).

Unŭ altŭ igienistŭ, nu maĭ puţinŭ celebru, susţine aceĭa-şĭ tesă printr'o altă seriă de fapte decisive :

„Resultatulŭ cellŭ maĭ ordinarŭ allŭ ac„ţiuniĭ băltóse este despoporarea localităţiĭ. „In Italia urbile Brindisi, Acuilea, Acerra, „s'aŭ stinsŭ. In Francia, tĕrguşorulŭ Villars „din Bressa e redusŭ la unŭ micŭ gruppŭ „de locuinţe. Oraşulŭ Vic, unde în secolulŭ „trecutŭ eraŭ 800 séŭ 900 case, nu maĭ are de„câtŭ vr'o 30. Frontignan şi alte tĕrgurĭ din „regiunea Cetteĭ aŭ devenitŭ sate. In di„strictele băltóse, precumŭ este Sologna, „Brenna, Bressa, numĕrulŭ morţilorŭ întrece în genere pe allŭ nascerilorŭ, şi numaĭ „immigraţiunea îĭ maĭ vine în agĭutorŭ. O „despoporare estremă a fostŭ observată tot„d'a-una în maremmele Pontine, unde chiarŭ „după îmbunĕtăţirile essecutate din iniţia„tiva papeĭ Piŭ VI, şi totŭ încă s'aŭ consta„tatŭ între 1801—1811 următórea propor„ţiune :

„ *Localităţile:*	*Nascerile:*	*Morţile:*
„ Velletri	1,786	2.313
„ Serra	3,338	3,181
„ Piferino	1,601	1,717
„ Sorino	885	901
	7,610	8.112

„Prin urmare, tóte lucrările de amelioraţi„une n'aŭ pututŭ să împedece mortalitatea „de a fi maĭ tare decâtŭ nativitatea cu maĭ „bine de $\frac{1}{16}$! După Fodéré, viuéţa mediă în „Elveţia este de 46 annĭ în munţĭ, şi numaĭ „de 26 în locurĭ băltóse. In Bressa viu„éţa mediă se pogóră une orĭ la 22 şi chiarŭ „la 19 annĭ!“ (236).

(235) *Lévy*, I, 415.—Cf. *Orfila* et *Parent-Duchâtel*, *Influence des émanations marécageuses*, în *Annales d'hygiène*, Paris, 1831, in-8, 1-ère série, p. 251 : „Avec des degrés plus „ou moins grands et des différences dans l'intensité des ef„fets, elle est la même dans tous les pays et *n'a pas varié de„puis les premiers documents que nous fournit l'histoire.*“—*Foissac*, *De l'influence des climats sur l'homme*, Paris, 1867, in-8, t 1, p. 517 : „Entretenus par des causes géologiques, la „plupart des anciens marais subsistent encore ; de nos jours, „les Palus-Méotides ne sont pas moins insalubres qu'il y a „3000 ans. La description qu'a faite Hippocrate des habitants „du Phase et de leurs maladies convient toujours aux Géor„giens modernes. En 1855, M Delenda de Santorin adressa à „l'Académie impériale de médecine un mémoire intitulé : „Coup d'oeil sur la pathologie d'Hippocrate comparée à la „pathologie grecque contemporaine, dans lequel il développe „les deux propositions suivantes : 1. *on observe encore au„jourd'hui, dans le climat de la Grèce, les maladies endé„miques et épidémiques décrites par Hippocrate ; 2. par„mi ces affections le génie intermittent, rémittent, pernici„eux, règne communément*“.—*Littré*, *Oeuvres d'Hippocrate*, Paris, 1839-61, in-8, t. 2, p. 563 : „La Grèce antique et la Grèce „moderne sont, à 22 siècles de distance, affligées par les mê„mes fièvres“.

(236) *Becquerel*, 253.—Cf. *Prony*, *Description hydrographique des marais Pontins*, Paris, 1823, in-4.—*Burdel*, *Recherches sur les fievres paludéennes*, Paris, 1858, in-12.

In fine, mediculŭ cellŭ maĭ specialŭ în materia frigurilorŭ, d. Boudin, affirmă cu statistica în mână impossibilitatea acclimatăriĭ într'o regiune băltósă, fie acésta pentru unŭ individŭ, fie şi maĭ multŭ pentru o întrégă sistemă colonială, ast-feliŭ că frigurile sunt acollo cu atâtŭ maĭ mortale, cu câtŭ sporesce vechimea elementuluĭ immigratŭ, pênĕ ce'lŭ reducŭ negreşitŭ la unŭ zero (237).

Tarĭ prin acestŭ verdictŭ allŭ igieneĭ moderne, să ne întrebâmŭ acuma : óre s'arŭ fi născutŭ vre-o dată naţionalitatea română, déca Traĭanŭ, în locŭ de a'ĭ pune temelia în munţiĭ Olteniéĭ şi aĭ Temeşianeĭ, arŭ fi resădit'o în mlascinele Dobrogiĭ séŭ în bălţile Românieĭ de giosŭ ?

D. Michel Lévy éttă cumŭ descrie pe locuitoriĭ uneĭ ţerre palustre :

„Eĭ sunt de statură mică, adessea desfi„guraţĭ, fie în trunchiŭ, fie în membri; pel„lea lorŭ e subţire şi gălbuiă, formele sunt „moĭ şi fără relievurĭ musculare ; ţesseturele „n'aŭ elasticitate, fiindŭ înnecate în fluide a„póse ; şi décă le appésă cine-va cu degetulŭ, „se cunnósce urma....." (238).

O altă autoritate medicală de prima ordine se pronunţă într'unŭ modŭ nu maĭ puţinŭ pessimistŭ :

„Poporaţiunile febricitante alle ţerrelorŭ „mlăscinóse — ḑice Roussel — daŭ nascere „uneĭ posterităţĭ piticite şi fisicesce degradate „chiarŭ din sînulŭ mumeĭ" (239).

Acéstă tristă caracteristică ni esplică, pentru ce anticitatea punea anume lôngă Dunărea de gĭosŭ cuĭbulŭ Pigmeilorŭ.

Este fórte marcantŭ unŭ passagĭu din betrânulŭ Pliniŭ, pe care cată sa'lŭ reproducemŭ întregŭ :

„În laturea unde fluviulŭ Istru se vérsă în „Marea-négră, Tracia possedă celle maĭ fru„móse urbĭ : Istropolea Milesianilorŭ, Tomi, „Calatis numitŭ maĭ 'nainte Acervetis; *maĭ „era óre-cândŭ Heraclea, şi Biḑonea pe care „o înghiţise pămêntulŭ*; maĭ este Dionisopo„lea, ḑisă altă dată Crunos; rîulŭ Ziras tre„ce pe acollo; tótă acéstă regiune aŭ occu„pat'o Sciţiĭ chiămaţĭ Plugarĭ; oraşele lorŭ „sunt : Afrodisias, Libistos, Zigere, Borco„be, Eumenia, Partenopolis, Gerania, *unde „se ḑice a fi essistatŭ gintea Pigmeilorŭ, pe „care barbariĭ o numescŭ Cattuḑi* şi credŭ că „o goniseră de aci cocoriĭ." (240)

Unde maĭ sunt astă-ḑĭ celle treĭ-spre-ḑecĭ urbĭ alle Dobrogiĭ, înşirate maĭ susŭ şi dintre carĭ unele, spulberate de miasmulŭ maremmelorŭ, nu maĭ fiinţaŭ nicĭ chĭarŭ în epoca luĭ Pliniŭ ?

Unde maĭ este vr'o urmă classică a superbelorŭ colonie ellenice, carĭ aŭ fostŭ plântatŭ la gurele Dunăriĭ divina limbă a luĭ Platone?

---

(137) *Traité de géogr. méd.*, II, 150 : „Il résulte de ces do„cuments, auxquels il serait facile d'en joindre d'autres, que „*dans les localités palustres le nombre proportionnel des ma„lades croit avec la prolongation du séjour.*"

(238) I, 417.— Cf. *Foissac*, I, 521 : „On voit dans le pays „Pontin des hommes tellement oedématiés, que *le doigt ad„puyé sur les chairs y laisse un enfoncement*".

(239) Apud *Morel*, *Traité des dégénérescences physiques*, Paris, 1857, in-8, p. 569. — Cf. *Raicevich*, *Osservazioni intorno la Valachia e Moldavia*, Napoli, 1788, in-8, p. 250 : „Li abitanti del piano sono generalmente piu piccioli e de„boli".

(240) *Hist. Nat.*, IV, 18: „Gerania, ubi Pygmaeorum gens „fuisse proditur : Cattuzos Barbari vocant, creduntque a grui„bus fugatos".—Despre Pigmeiĭ din Asia, veḑĭ *Ctesias*, *Indica*, 11 ; despre ceĭ din Africa, *Hecataeus*, fragm. 266 ed. Muller; etc. Elementulŭ communŭ allŭ acestorŭ relaţiunĭ este că tóte se referă la câte o regiune palustră *per excel.entiam.*

Degia Ovidiŭ ni spune că elementulŭ grecŭ abia se maĭ putea recunnósce :

In paucis remanent graiæ vestigia linguæ (241).

Totŭ ce remase de atuncĭ, este numaĭ vaga tradițiune despre nesce ómenĭ micĭ, șubredĭ, maĭ slabĭ decâtŭ cocoriĭ, gĭustificândŭ pe deplinŭ conclusiunile sciințeĭ igienice assupra successiveĭ *piticirĭ* a poporațiunilorŭ băltóse!

Traciĭ îĭ numiaŭ *caticĭ* : „ Cattuzos Barbari vocant“, de unde limba română a moștenitŭ pe *piticiĭ* seĭ, nu schimbândŭ pe *k* în *p*, ca în *patru* din *quattuor* séŭ *peptŭ* din *pectus*, ci revenindŭ purŭ și simplu la unŭ *p* primitivŭ, pe care însișĭ Traciĭ îllŭ prefăcuseră în *k*, căcĭ *katik* allŭ lorŭ nu e decâtŭ ellenicулŭ πίθηκος, *pithecus*, care avea și la vechiĭ Grecĭ acella-și înțellesŭ de *omulețŭ* : ἀνθρωπίσκος (242).

Deși commună Tracilorŭ și Ellenilorŭ, vorba *piticŭ* se pare totușĭ a nu fi fostŭ tocmaĭ de origine ariană, de óră-ce sub cea maĭ vechiă formă noĭ o găssimŭ numaĭ în limba eminamente semitică a Fenicianilorŭ, la carĭ, după cumŭ nĭ-o spune Erodotŭ într'unŭ passagĭu pênĕ aci ne'nțellesŭ dè către commentatorĭ, o figurettă divinisată de pigmeŭ, așeḑată în fruntea corăbielorŭ, se numĭa πατaικός, *pataik* (243), de unde *katik* și *pitek* sunt degia doue forme contrase, adecă maĭ moderne.

In orĭ-ce casŭ, primordialŭ este sonulŭ *p*, érŭ nu *k*.

Re'ntórcerea limbeĭ române la o formă maĭ antică : *pataik-pitek-katik-pitik*, este cu atâtŭ maĭ remarcabilă, cu câtŭ noĭ o observămŭ de assemenea în : *épa-equa*-ἵππα, zendiculŭ *aspa* ; *apa-aqua*, samscritulŭ *ap*, și altele.

Totŭ din puntulŭ de vedere filologicŭ maĭ avemŭ de notatŭ următórele :

1-o. Scriêndŭ *Cattuzi* în locŭ de *Cattizi*, Pliniŭ nu face decâtŭ a se conforma fonetismuluĭ latinŭ : *maximus* și *maxumus*, *optimus* și *optumus*, *Sylla* și *Sulla* etc. ;

2-o. Trecerea luĭ *a* în *i* din *katic* în *piticŭ* este absolutamente identică cu *schimbŭ* din *cambium* séŭ *biserică* din *basilica*.

Ceĭa-ce ne preoccupă înse în casulŭ de față, lăssândŭ la o parte prețiósele învĕțăminte alle limbisticeĭ, este numaĭ și numaĭ originea dobrogiană a *piticuluĭ*.

A peri d'o dată, orĭ a se stinge cu încetulŭ printr'o treptată piticire, éccĕ dérŏ alternativă, care aștepta fatalmente coloniele romane la Kiustengi, Galațĭ, Brăila, pe tótă linia mlăștinósă de ambele laturĭ alle Istruluĭ ; o sórte analógă cu aceĭa ce o avuseseră legionariĭ Urbiĭ Eterne în Asia și'n Africa, unde după o dominațiune secolară, susținută cu anevoiă printr'o trămittere din annŭ în annŭ a nouelorŭ contingințĭ din centrulŭ imperiuluĭ, n'a remasŭ totușĭ la urma urmelorŭ nicĭ unŭ vestigiŭ viŭ allŭ Romeĭ.

Allegêndŭ Oltenia dreptŭ cuĭbŭ allŭ gran-

(241) *Trist.*, V, 7.— Cf *Ibid.*, Y, 2 ; Y., 10.

(242) *Suidas*, v. Πιθώ: πίθηξ δὲ παρά τισιν ὁ βραχὺς ἀνθρωπίσκος. — E cĭudată etimologia luĭ Petru Maĭorŭ în *Lexicon Valachicum*, Budae, 1825, in-8, p. 509 : „a gallico *petit*“, pe basea căreĭa Elleniĭ din anticitate vorŭ fi împrumutatŭ cuvêntulŭ dela Francesiĭ de astĭ-ḑĭ !

(243) *Herod.*, III, 37.—Cf. *Hesychius* și *Suidas*, ad vocem. — Ca essegese, deși fórte nesufficiinte, veḑĭ *Bochart*, *Geographia sacra*, Francofurti, 1667, in-4, p 791, și *Movers*, *Die Phoenizier*, Bonn, 1841, in-8, t. 1, p. 653 —Ḑeulŭ cellŭ *piticŭ* allŭ Fenicianilorŭ era Vulcanŭ, ceĭa-ce ni adduce aminte caracterulŭ de *ferrarĭ* allŭ piticilorŭ și 'n vechile legende germanice, bună-óră în Nibelungenlied, dérŭ assupra acestu vestigiŭ de influință semitică în nordulŭ Europeĭ lăssâmŭ să se pronunțe alțiĭ.

dióseĭ selle întreprinderĭ coloniale, Traianŭ avut'a óre în vedere pericolulŭ ignieicŭ de a întra în Dacia prin acea regiune băltósă, pe unde întrase maĭ 'nainte Persianulŭ Dariŭ?

Nu.

Ceĭa-ce s'a făcutŭ, n'a fostŭ unŭ resultatŭ allŭ înțellepciuniĭ umane.

După teoria medicală a Romanilorŭ, mlascinele de specia cellorŭ dobrogiane, departe de a fi mortifere, eraŭ considerate cu totulŭ din contra ca fórte sănĕtóse.

Vitruviŭ, unŭ scriitorŭ contimpuranŭ espedițiuniĭ dacice a luĭ Traianŭ, affirmă în modulŭ cellŭ maĭ dogmaticŭ, cumŭ-că bălțile potŭ fi séŭ potŭ deveni inoffensive, întru cătŭ natura séŭ artea ammestecă în elle apa dulce cu cea sărată (244).

Mlascina *mixtă*, recunnoscută ca cea maĭ perniciósă după medicina modernă, în urma frumóselorŭ esperimente alle Italianilorŭ Giorgini (245) și Savi (246), era privită de cătră Romanĭ, printr'unŭ contrastŭ diametralŭ, tocmaĭ ca cea maĭ salubră.

Nu dérŏ o preoccupațiune igienică a feritŭ pe Traianŭ de regiunea baltósă, ci numaĭ rațiunea strategică de a lovi pe inamicŭ cătŭ maĭ răpede dreptŭ în ânimă.

Décă centrulŭ politicŭ allŭ Dacilorŭ era unde-va la Milcovŭ, Traianŭ s'arŭ fi mișcatŭ prin Dobrogia, și atuncĭ némulŭ românescŭ nu se maĭ născea nicĭ o dată.

Astŭ-feliŭ Provedința, allŭ căriĭa degetŭ licăresce la totŭ passulŭ în istoria universală, a permisŭ să se concépă și să pótă cresce în condițiunile celle maĭ propicĭ naționalitatea română, scutită în fașă de miasmatica atmosferă a Dunăriĭ de gĭosŭ.

Românismulŭ era degia cu desevĕrșire formatŭ, cândŭ aŭ începutŭ străbuniĭ noștri, pogorîndŭ pe icĭ pe collea din adăpostulŭ munților, a se respândi în direcțiunea Pontuluĭ, unde acclimatarea lorŭ cu zona bălțilorŭ s'a operatŭ pe nesimțite, unulŭ câte unulŭ și din ḑi în ḑi.

Totușĭ chĭarŭ astă-ḑĭ, după atâțĭa și maĭ atâțĭa secolĭ, acéstă acclimatare este în realitate maĭ multŭ decâtŭ problematică.

D. Ionŭ Ionescu ḑice despre Româniĭ din Dobrogia:

„Eĭ sunt așeḑațĭ la pólele codrilorŭ și pe „malulŭ apelorŭ, căcĭ lorŭ li place umbra de „codru verde și recórea de apă limpede; la „altŭ locŭ să nu-ĭ cauțĭ, că nu-ĭ găsescĭ." (247)

Occupândŭ într'adinsŭ posițiunile celle maĭ esceptionale, o sémă de Românĭ aŭ reușitŭ a scăpa în Dobrogia de veninulŭ maremmelorŭ; înse chĭarŭ și așa, totŭ încă coloniele lorŭ, împrăștiate, micĭ, lipsite de unŭ nodŭ communŭ, căcĭ dela *codru verde* pênĕ la *codru verde* séŭ dela *apă limpede* pênĕ la *apă limpede* trebuĭ să trecĭ *mlascine* și érŏșĭ *mlascine*, arŭ fi de-multŭ despărutŭ, de nu

(244) *De architectura*, I. 4: „Item si in paludibus moenia „constituta erunt, *quae paludes secundum mare fuerint, spectabuntque ad septentrionem et orientem, aut inter septentrionem et orientem*, eæque paludes excelsiores fuerint quam „litus marinum, ratione videbuntur esse constituta. *Fossis enim „ductis aquae exitus ad littus, et, mari tempestatibus aucto, „in paludes redundantia motionibus concitatur, marisque „mixtionibus non patitur bestiarum palustrium genera ibi „nasci; quaeque de superioribus locis natando proxime littus perveniunt, inconsueta salsitudine necantur*."

(245) *Sur les causes de l'insalubrité de l'air dans le voisinage des marais en communication avec la mer*, în *Annuaire de chimie*, Paris, 1825, in-8, 1-re série, t 29, p. 225.

(246) *Considerazioni sulla mal'aria delle maremme Toscane*, Pisa, 1839, in-8, tradusŭ în *Ann. de chimie*, 3-e série, t. 3. p. 311.

(247) *Româniĭ din Dobrogia*, in revista luĭ *Alexandri*, *România Literariă*, Iașĭ, 1855, in-4, nr. 1, p 19.

le alimenta o déssă immigraţiune de ţerranĭ mărginaşĭ din Moldova şi maĭ vertosŭ din Muntenia.

Acéstă immigraţiune, începută în evulŭ-mediŭ, maĭ allesŭ după ce Mircea cellŭ Mare cucerise pe unŭ momentŭ Dobrogia (248); acéstă immigraţiune, ne maĭ întreruptă apoĭ de atuncĭ şi pênĕ astă-dĭ (249); ni dă dreptŭ resultatŭ abia-abia ciffra de vr'o 70,000 Românĭ; pe cândŭ o colonisare maĭ puţinŭ vechiă, maĭ puţinŭ numerósă şi maĭ puţinŭ sistematică din Oltenia în Serbia, unde n'o întîmpină elemente fisice atâtŭ de ostile acclimatăriĭ, a crescutŭ peste 150,000 (250).

D. Ionescu affirmă că Româniĭ Dobrogianĭ sunt avuţĭ.

Nemicŭ maĭ naturalŭ!

Este o lege în Economia politică, o lege înregistrată degia de către Adamŭ Smith, cumŭ-că professiunile celle nesănĕtóse adducŭ în genere muncitoruluĭ unŭ salariŭ comparativamente maĭ adausŭ (251).

Cantemirŭ ni spune că Turciĭ, după ce prin cucerirea Bulgarieĭ deveniseră stăpânĭ territorialĭ aĭ Dobrogiĭ, îşĭ adduceaŭ acollo plugarĭ Serbĭ şi Muntenĭ, cărora li accordaŭ prin tocmelle de bună voiă clausule dintre celle maĭ ademenitóre (252).

Avuţia lucrătorilorŭ dintr'o ţérră băltósă se capĕtă prin muncă *plus* viuéţă.

Mlascinele potŭ da banĭ, înse numaĭ banĭ purtătorĭ de mórte, încâtŭ către dênsele nu se applică famósa lege malthusiană cumŭ-că poporaţiunea cresce în mĕsura cresceriĭ subsistinţelorŭ.

In epoca luĭ Ovidiŭ, conservândŭ acella-şĭ aspectŭ fisicŭ şi acella-şĭ caracterŭ patologicŭ, Dobrogia nu putea fi nicĭ măcarŭ avută, căcĭ :

> Aci şi'n timpŭ de pace resboĭulŭ te'ngrozesce;
> De nu maĭ vedĭ pe barbarĭ, e spaĭma ce ţĭ-o lassă;
> Şi neminĭ nu cutédă pe câmpŭ să tragă brazde ;
> Şi ţelină uĭtată remâne sterpŭ pămêntulŭ . . .

O assemenea stare de lucrurĭ nu este totuşĭ ce-va anormalŭ.

Ea s'a maĭ repeţitŭ adessea în urma luĭ Ovidiŭ, şi adessea s'arŭ maĭ puté repeţi şi de acumŭ înainte, fie în Dobrogia, fie în vecinĕtate pe malulŭ nordicŭ allŭ Danubiuluĭ.

Aceĭ barbarĭ, carĭ îngrozescŭ plugăria prin resboiŭ şi prin spaĭmă, încâtŭ „neminĭ nu cutédă pe câmpŭ să tragă brazde", se potŭ numi Sciţĭ, Geţĭ, Sarmaţĭ, Goţĭ, Alanĭ, Gepidĭ, Bulgarĭ, Comanĭ, Pecenegĭ, orĭ-cum poftiţĭ, dérŭ faptulŭ positivŭ este că ţermulŭ Dunăriĭ inferióre pe ambele selle laturĭ, dela Oltŭ pênĕ la Marea-négră, maĭ pururea bântuitŭ de năvalla inamică, numaĭ rare-orĭ a fostŭ in posiţiune de a utilisa vre-unŭ scurtŭ intervallŭ de linişte pentru a scóte pămêntulŭ din „ţelină uĭtată".

Despre locuitoriĭ Moldoveĭ de giosŭ Can-

(248) Vedĭ maĭ susŭ § 1, notele 11 şi 112.

(249) Despre causele mişcăriĭ, între celle-l'alte, vedĭ *Boscowich, Reise von Constantinopel nach Lemberg*, Leipzig, 1779, in-16, p. 49.

(250) După statistica serbă officială, care nu póte fi bănuită de a essagera ciffra Românilorŭ.

(251) *Smith, Wealth of Nations*, I, 10 : „In trades which „are known to be very unwholesome, the wages of labour „are always remarkably high. Unwholesomeness is a species „of disagreeableness, and its effects upon the wages of la„bour are to be ranked under that general head".—Cf. *Stuart Mill, Principles of Political Economy*, London, 1869, in-8, lib. II, cap. 14: Of the differences of wages in different employments.—*Roscher, Die Grundlagen der Nationalökonomie*, Stuttgart, 1871, in 8, lib. III, cap. 3, § 169 : Besondere persönliche Unannehmlichkeiten der Arbeit etc

(252) *Kniga Systima ili sostoianie muchammedanskiia religii*, Petersburg, 1722, in-f, p. 241.

temirŭ ḑicea : „per Tartarorum vicinitatem pauperrimi“ (253), întocmaĭ ca Ovidiŭ despre Dobrogea :

Nec tamen haec loca sunt ullo pretiosa metallo,
Hostis ab agricola vix sinit illa fodi!

„Provincia fiindŭ desvĕlită—ni spune pe la „1590 Italianulŭ Botero despre regiunea da„nubiană a Moldoveĭ—Tătariĭ năvăllescŭ pe „neaşteptate ca nesce lŏcuste assupra locu„itorilorŭ, răpindŭ ómenĭ şi lucrurĭ“ (254), după cumŭ şi Ovidiŭ cănta despre Dobrogia :

Şi barbarulŭ răpesce puţina'ĭ avuţiă,
Totŭ ce putu să strîngă săténulŭ prin sudóre,
Şi carrele, şi turme, şi sărăcia tótă,
Apoĭ pe robĭ îĭ légă cu mânele la spate,
Se ducŭ, se ducŭ sărmaniĭ . . . .

In acestŭ modŭ, chĭarŭ de nu eraŭ febriferele mlascine; chĭarŭ de se depărta teatrulŭ de acţiune dela zóna propriŭ ḑisă a bălţilorŭ maĭ în întrulŭ territoriuluĭ, unde atmosfera e maĭ puţinŭ crudă; şi totuşĭ în şessulŭ Dobrogiĭ séŭ allŭ Dacieĭ nu se putea nasce naţionalitatea română: orĭ-cine arŭ fi scăpatŭ de miasmulŭ palustru, nu scăpa de robia unuĭ torrinte de invasiune, perindŭ astăḑĭ séŭ mâĭnĭ, cu o óră maĭ tărḑiŭ séŭ cu o óră înainte :

Găndesce-te o clipă! Mĕ 'ncongĭură Sarmaţiĭ
Şi Geţiĭ mĕ 'mpresóră, şi 'n miḑŭ-locŭ între dênşiĭ
Mĕ sbuciumă durerea...

(253) *Descriptio Moldaviae*, ed. Papiŭ, Buccur., 1872, in-8, p. 128.—Cf. *Gratiani*, *De Heraclide Despota*, Varsaviae, 1759, in-16, p. 19: „Sunt loca vasta, et ab omni cul„tura hominum *deserta propter continuas et repentinas Tar„tarorum incursiones*.“

(254) *Relationi Universali*, Venetia, 1600, in-4, t. I, p. 107: „Ma, perche la provincia e aperta, soggiace grande„mente ai Tartari Precopiti, che a guisa di locuste, corrono „invedutamente adesso alle genti, e ne menano via le robbe „e le personne“.

Pe cândŭ orĭ-ce năvălitorŭ înfrunta fără sfială *baraganulŭ* Românieĭ şi allŭ Dobrogiĭ, totŭ atuncĭ pămêntulŭ muntosŭ şi pădurosŭ allŭ Oltuluĭ înfiora pe Sciţĭ, pe Romanĭ, pe Ungurĭ, pe Pecenegĭ, pe toţĭ cuceritoriĭ Istruluĭ.

Sub Erodotŭ, după cumŭ arrĕtarămŭ maĭ susŭ, domnĭaŭ în Oltenia făloşĭ Agatirşĭ.

Unŭ rege allŭ lorŭ uccisese prin subterfugiŭ pe unŭ rege allŭ învecinaţilorŭ Sciţĭ, carĭ eraŭ fără comparaţiune maĭ puternicĭ prin numĕrŭ şi prin întindere territorială (255); eĭ bine, acestĭa înghiţiră ruşinea şi nu îndrăsnĭaŭ să-şĭ resbune!

Cu cătŭ va timpŭ maĭ în urmă Sciţiĭ, espuşĭ în câmpia lorŭ cea descoperită invasiuniĭ Persuluĭ Dariŭ, cerŭ agĭutorulŭ Agatirsilorŭ, şi primindŭ din parte-le unŭ rece refusŭ, se încércă dreptŭ pedépsă a strămuta resbellulŭ pe territoriulŭ olténŭ.

Să ascultâmŭ aci chĭarŭ cuvintele luĭ Erodotŭ :

„Apropiându-se Sciţiĭ de hotarulŭ Agatir„silorŭ, carĭ fuseseră marturĭ aĭ fugeĭ şi spaĭ„meĭ popórelorŭ învecinate, acestĭa n'aŭ a„şteptatŭ invasiunea, ci trămiseră pe dată unŭ „eraldŭ ca să sommeze pe Sciţĭ de a nu păşi „înainte, căcĭ la cea ănteiă călcare a pămên„tuluĭ agatirsicŭ vorŭ întimpina o luptă „cu arme. Apoĭ aŭ şi purcesŭ spre frunta„riă, gata să-şĭ apere ţérra contra năvăl„litorilorŭ. Nu aşa făcuseră celle-l'alte na„ţiunĭ, Melanchleniĭ, Androfagiĭ şi Neuriĭ, „carĭ toţĭ, în locŭ de a se apĕra eĭ-înşiĭ faţă „cu invasiunea scitică, uĭtaseră măndria lorŭ „de maĭ 'nainte şi fugiseră în deşerturile

(255) *Herod*, IV. 78. — Cf. *Thucyd.*, II, 97

„nordului. Vedêndŭ resistința Agatirsilorŭ, „Sciții s'aŭ opritŭ. . . “ (256)

Insișĭ vulturiĭ Romeĭ se temeaŭ a înfrunta Oltulŭ.

Sub Mariŭ — dice unŭ classicŭ — Curione agĭunsese la fruntaria Dacieĭ, dérŭ s'a speriatŭ de întunecimea codrilorŭ : „Curio „Dacia tenus venit, sed tenebras saltuum „expavit“ (257).

Analisândŭ pe Constantinŭ Porfirogenetŭ (258), noĭ vĕdurămŭ degia că Unguriĭ și Pecenegiĭ, ceĭ maĭ selbateci cutropitorĭ din evulŭ mediŭ și'n epoca cea maĭ selbatecă din annalele lorŭ, uniĭ se respăndiseră despre appusŭ pênĕ la Orșova, ceĭ-l'alțĭ despre resăritŭ pênĕ la Măgurelle, dérŭ nicĭ uniĭ, nicĭ alțiĭ nu cutedaŭ a se attinge de țérra Oltuluĭ.

Décă a făcut'o Traianŭ, cată să recunnóscemŭ încă o dată educatricea mână a Providințeĭ, care dênsa conducêndu-lŭ anume în Oltenia, cea maĭ sănĕtósă porțiune a Dacieĭ și cea maĭ scutită de gróza invasiunilorŭ, numaĭ astu-feliŭ a pututŭ prinde rădĕcină, plutindŭ într'unŭ sicurŭ refugiŭ d'assupra tuturorŭ eventualitățilorŭ, din noŭ născutulŭ némŭ românescŭ . . .

Sunt unele idee, pe carĭ deși vulgulŭ purrurea le confundă, lè distinge totușĭ o seriósă analisă.

Altŭ lucru, bună-óră, este o națiune căntărétă, și altŭ lucru érășĭ este o națiune poetică.

Poporŭ fórte căntărețŭ, Francesiĭ sunt totŭ ce póte fi maĭ puținŭ poeticŭ; poporŭ fórte poeticŭ, Spanioliĭ sunt totŭ ce póte fi maĭ puținŭ căntărețŭ.

Poetulŭ ni dă imaginĭ, și Ellenulŭ îllŭ numĭa fórte bine ἀοίδος dela ἴδειν, *a vedé*; cântărețulŭ se mulțumesce a sbărnăi sunete, de unde latinulŭ „canor“, dela radicala samscrită „kan“, *a resuna*.

O deosebire totŭ atâtŭ de caracteristică trebuĭ stabilită între o națiune *bellicósă* și o națiune *fórte*.

Francesiĭ sunt maĭ multŭ bellicoșĭ decâtŭ forțĭ; Spanioliĭ, vice-versa, sunt maĭ multŭ forțĭ decâtŭ bellicoșĭ.

Ca și între poesiă și cântecŭ, se póte observa și aci unu feliu de divergință.

Bellicositatea se manifestă prin espansiunĭ momentane, pe cândŭ forța este o stare continuă.

Bellicositatea cedéză de'naintea difficultăților, pe cândŭ forța resistă.

Bellicositatea este offensivă, pe cândŭ forța e defensivă.

Maĭ în sfêrșitŭ, forța se afflă într'o radicală contradicere cu slăbiciunea, pe cândŭ bellicositatea n'o esclude.

Popórele din câmpia cea deschisă a Românieĭ séŭ a Dobrogiĭ aŭ fostŭ totu-d'a-una *bellicóse*, nicĭ o dată *forțĭ*.

Pênĕ și tradiționaliĭ pigmeĭ aĭ luĭ Pliniŭ se bălăbănĭaŭ cu cocoriĭ.

Ovidiŭ și Cantemirŭ zugrăvescŭ fie-care căte o altă epocă și câte o altă ginte, dérŭ absolutamente aceĭa-șĭ natură.

Cellŭ ănteiŭ dice despre Sciţĭ, Geţĭ, Sarmaţĭ :

Invehitur celeri barbarus hostis equo :
Hostis equo pollens longeque volante sagitta,
Vicinam late depopulatur humum . . .

(256) *Herod.*, IV, 99, 125.

(257) *Florus*, III, 5.

(258) Maĭ susŭ § 2, notele 519 și 522, unde vedĭ testurile.

Cellŭ allŭ douilea dice despre Românii din ţérra de giosŭ a Moldoveĭ : „Inferioris Mol-„daviae incolae longo tartaricorum bellorum „usu exerciti, et meliores sunt milites, et „ferociores, praeterea factiosi et inconstan-„tes, et si defuerit hostis externus, facile „corrumpuntur otio et contra praefectos „suos, haud raro etiam contra ipsum prin-„cipem, seditiones movent..." (259)

In evulŭ mediŭ nestêmpĕraţiĭ Berladenĭ făceaŭ incursiunĭ pênĕ la Crimŭ (260), şi totŭ atuncĭ eraŭ renumiţĭ „hoţiĭ Brăileĭ" (261); dérŭ uniĭ şi alţiĭ, după unŭ sgomotŭ efemerŭ, aŭ peritŭ fără veste

În Moldova ca şi'n Muntenia, pe cândŭ bellicósa agressiune petrecea ştrengărindŭ în şessŭ, adevĕrata forţă, începêndŭ dela Agatirşĭ pênĕ la Tudorŭ Vladimirescu, reşedea maiestósă în crescetulŭ Carpaţilorŭ; maĭ în speciă înse nu în munţiĭ orientalĭ séŭ nordicĭ, ci în ceĭ occidentalĭ : acollo unde o desvolta concursulŭ cellŭ maĭ abundinte allŭ tuturorŭ condiţiunilorŭ fisice; acollo unde plaĭulŭ voĭnicŭ se cĭocnesce cu Dunărea bogată; acollo unde chĭarŭ acéstă bogată Dunăre, în locŭ de a tĕrrî după sine pe nesce mallurĭ ofilite unŭ bolnăvicĭosŭ cortegiŭ de lacurĭ dulcĭ-sărate, devine şi ea unŭ formidabilŭ munte de porfirŭ : în Oltenia.

Provedinţa, pe care istoriculŭ o vede prin raţiune, pe cândŭ cellorŭ-l'alţĭ li este datŭ a o simţi numaĭ prin ânimă : „c'est le coeur qui sent Dieu," după espressiunea luĭ Pascal (262); singura Provedinţă, ferindŭ pe Traianŭ de laturea febriĭ şi a piticiriĭ, de regiunea uneĭ acclimatărĭ negative, de secolarulŭ drumŭ băttutŭ allŭ tuturorŭ invasiunilorŭ, de légĕnulŭ uneĭ bellicosităţĭ fără putere, de tóte câte isvorescŭ directŭ séŭ indirectŭ din mlascine, din şessŭ, din felĭulŭ de esposiţiune, din natura materială sub diversele selle punturĭ de vedere, l'a dusŭ la ţérra sănĕtăţiĭ, la ţérra cellorŭ peptoşĭ şi spetoşĭ, la ţérra cea maĭ priinciósă acclimatăriĭ, la ţérra cea maĭ vergină de călcâiele năvăllitorilorŭ, la ţérra forţeĭ, la ţérra cellorŭ *cu douĕ-decĭ şi patru de măsselle* (263).

Şi cândŭ noĭ dicemŭ *Provedinţă*, să nu fimŭ reŭ înţelleşĭ.

Intr'unŭ pamfletŭ se póte vorbi despre „Dumnedeulŭ Românilorŭ"; în istoriă, după cumŭ ni place a o concepe, essistă numaĭ Dumnedeulŭ armonieĭ universale.

Naţiunile se nascŭ, naţiunile trăescŭ, naţiunile morŭ, pentru că nascerea uneĭa, traĭulŭ celleĭ-l'alte séŭ mórtea cutăriĭa dintr'însele a fostŭ, este séŭ va fi o necessitate mediată séŭ immediată a intreguluĭ *totŭ*.

Décă naţionalitatea română s'a născutŭ, décă ea n'a muritŭ în légĕnŭ, décă ea maĭ trăesce, aşa trebuia şi trebuĭ să fie pentru acea armoniă universală, a căriĭa chĭăiă o possedă Dumnedeŭ şi o vede istoriculŭ; o vede, vaĭ! maĭ puţinŭ decumŭ póte vedé de gĭosŭ în susŭ o furmică piramida luĭ Cheopsŭ, dérŭ totuşĭ o vede.

Éttă ceĭa-ce înţellegemŭ noĭ prin Provedinţă.

Şi să nu se crédă că acestŭ pedagogŭ allŭ

(259) *Op. laud*, 127.

(260) Cronicele ruse contimpurane în *Karamzin*, II, nota 95 etc, şi maĭ cu sémă în studiulŭ meŭ : *Diploma berlădénă din* 1131, în *Traianŭ*, 1869, nr. 52.

(261) *Alexandri, Poesie populare*, ballada Kira

(262) *Pensées*, part. 2, art LXII.

(263) *Baronzi, Limba română şi tradiţiunile eĭ*, Brăila 1872, in-8, p. 42, adduce acestŭ proverbiŭ sub o altă formă poporană nu maĭ puţinŭ energică : „A fi Olténŭ cu gura plină de măsselle".

Universuluĭ arŭ nega liberulŭ arbitriŭ individualŭ séŭ naționalŭ, unica basă a responsabilitățiĭ morale a omuluĭ.

Nu.

Individulŭ séŭ naționalitatea facŭ totŭ ce li place în mèsura respectiveĭ lorŭ possibilitățĭ fisice și intellectuale ; inse numaĭ Provedința, numaĭ marele Dascălŭ, numaĭ divinulŭ *Maĭestru de-capellă* póte gruppa într'unŭ singurŭ concertŭ immensitatea tuturorŭ acestorŭ note parțiale, carĭ tocmaĭ pentru că sunt pré-libere, nu se potrivescŭ una cu alta.

Câte-va passage din Ovidiŭ nĭ-au permisŭ să attingemŭ în trécĕtŭ unŭ fenomenŭ, la care adessea vomŭ reveni, căcĭ ellŭ constituă ața Ariadneĭ în labirintulŭ istorieĭ române.

Orĭ-cine crede că naționalitatea nóstră s'a născutŭ d'o dată în întréga Daciă, să se întórcă la ABC allŭ sciințeĭ istorice

Cu anevoiă se forméză o familliă, necumŭ o ginte, acollo unde :

1-o. Mlascinele celle mixte snopescŭ pe omŭ prin febră și piticire ;

2-o Esposițiunea soluluĭ spre nordŭ attrage tótă asprimea uneĭ atmosfere glaciale;

3-o Unŭ șessŭ netedŭ înlesnesce o perpetuă mișcare invasionară ;

4-o Necontenita cĭocnire cu inamiciĭ mănține în lŏcuitorĭ unŭ spiritŭ bellicosŭ, dérŭ nu-ĭ dă forță...

Pentru a termina acumŭ cu cestiunea băltilorŭ, ni maĭ remâne una din problemele archeologice celle maĭ interessante.

In Congressulŭ ținutŭ la 1870 în Copenhaga, savantulŭ nostru amicŭ d. A. Odobescu, pe care încă de pe la 1865 noĭ nu ne sfiirămŭ a'lŭ numi „fruntașŭ allŭ sciințeĭ archeologice în România„ (264), emisese părerea, cumŭ-că o sémă dintre bass-relievurile Columneĭ Traiane arŭ lăssa a se bănui și în țerrele danubiane antica essistință a așa numitelorŭ *palafitte* séŭ *locuințe lacustre* (265).

D. Desor, unulŭ dintre naturalistiĭ ceĭ maĭ distinșĭ aĭ Elvețieĭ, ĭĭ respunse prin următórele doue obiecțiunĭ :

1-o. Pariĭ, pe carĭ eraŭ clădite propriŭ ḑisele lŏcuințe lacustre, nu se vedeaŭ din apă, pe cândŭ eĭ sunt fórte visibilĭ pe Columna Traiană ;

2-o. Palafittele acesteĭa din urmă nu diferă de vedettele militare pe stâlpĭ, după cumŭ se așéḑă pênĕ astă-ḑĭ d'a-lungulŭ țermuluĭ dunărénŭ (266).

D. Desor pĕcătuesce generalmente prin esclusivismulŭ vederilorŭ selle.

Iĭ place a reduce tóte la o singură normă, ceĭa-ce înse nu ĭ-a reușitŭ și nu-ĭ póte reuși totŭ-d'a-una.

Intr'una din ședințele accelluĭa-șĭ Congressŭ, d-sea affirma că represintațiunea figurelorŭ umane nu era familiară véculuĭ de bronzŭ.

---

(264) *Hasdeŭ, Ionŭ cellŭ Cumplitŭ*, dodicațiunea.

(265) *Cazalis de Fondouce, Congrès d'archéologie préhistorique*, în *Revue des cours scientifiques*, 1870, p. 169.— Aceĭa-șĭ opiniune, după cumŭ ni-o indică însușĭ d. Odobescu, o avusese degia *Fröhner, La Colonne Trajane*, Paris, 1865, în 8, p 92.—Nu vorbimŭ nemicŭ d spre cărtecica luĭ *Rückert, Die Pfahlbauten und Völkerschichten Osteuropa's*, Würzburg, 1869, in-8, unde numaĭ titlulŭ este seriosŭ.

(266) *Cazalis, l. c*: „M. Desor dit que l'on pourrait en effet, „à première vue, croire qu'il y a des indices de stations lacustres dans des cabanes sur pilotis, figurées sur la Colonne „Trajanne. Mais si l'on fait attention que les pilotis des cités lacustres ne se voyaient pas, le plancher qu'ils supportaient étant au niveau de l'eau, on doit plutôt penser que „ces figures représentent simplement des vedettes comme „celles qui se trouvent sur les bords du Danube.“

D. Desor uĭtase tocmaĭ pe Omerŭ, carele trăia chĭarŭ în acea epocă şi indică fórte clarŭ imaginĭ antropomorfice (267)!

Véculŭ de bronzŭ din Grecia nu este una cu véculŭ de bronzŭ din Gallia séŭ din Germania.

Totŭ astŭ-felĭu nu e pretutindenĭ din puntŭ în puntŭ d'o potrivă natura lacurilorŭ, încâtŭ nu póte fi din puntŭ în puntŭ d'o potrivă nicĭ caracterulŭ lŏcuinţelorŭ lacustre.

In Elveţia palafittele se făceaŭ din bradŭ, din fagŭ, din stegĭarŭ séŭ mestécănŭ; în Italia din ulmŭ séŭ din castanŭ; în fie-care regiune după nesce împregiurărĭ cu totulŭ locale (268).

De ce óre d. Desor nu contestă realitatea locuinţelorŭ lacustre italiane din causa materialuluĭ, după cumŭ îĭ place a contesta pe a cellorŭ dacice din causa formeĭ?

A fi veḑuţĭ parĭĭ din apă séŭ a nu fi veḑuţĭ, nu este nicĭ decumŭ unŭ lucru essenţialŭ în destinaţiunea palafittelorŭ.

De altă parte, assemĕnarea acellora de pe Columna Traiană cu vedettele danubiane actuale, departe de a fi o obiecţiune, s'arŭ puté considera din contra ca o nouă probă în favórea opiniuniĭ d-luĭ Odobescu, servindŭ a demonstra persistinţa acelluĭa-şĭ tipŭ în aceĭa-şĭ térră după unŭ intervallŭ de doue millennie.

Basile de neîncredere alle emininteluĭ professorŭ dela Neuchatel fiindŭ înlăturate, să privimŭ cestiunea în sine.

Ovidiŭ, deşi scriea cu unŭ secolŭ înainte de datulŭ Columneĭ Traiane, totuşĭ nu menţionéză nicăirĭ locuinţe lacustre.

Prin urmare, elle parŭ a nu fi essistatŭ atuncĭ nicĭ în Dobrogĭa, nicĭ pe correspunḑĕtorulŭ ţermŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ, adecă cellŭ puţinŭ pênĕ pe la gurele Ialomiţeĭ.

Décă noĭ le vedemŭ înse pe Columna Traiană, nu este vr'o contradicţiune, căcĭ bassrelievurile acesteĭa se referă anume la porţiunea occidentală a Dacieĭ, pe care n'o cunnoscea Ovidiŭ.

Archeologia comparată şi consideraţiunile naturale ni vinŭ aci în agĭutorŭ pentru a înţellege atâtŭ tăcerea luĭ Ovidiŭ, precumŭ şi limbagĭulŭ Columneĭ Traiane.

Orĭ-unde s'aŭ descoperitŭ pênĕ acumŭ în Europa locuinţe lacustre (269), pretutindenĭ se póte constata clădirea lorŭ pe nesce *lacurĭ omogene*, érŭ nicĭ o dată pe *bălţĭ mixte*, a cărora terribilă acţiune miasmatică le-arŭ fi distrusŭ cu o estremă răpeḑiciune.

Lacurile sub-albine, séŭ cellŭ puţinŭ interióre, eraŭ celle maĭ preferite, după cumŭ lesne ne convingŭ famósele staţiunĭ din Elveţia, Italia, Irlandia, Bavaria, Moravia, Silesia etc.

(267) *Ibid.*, 201: „M. Bertrand trouve en ceci M. Desor „trop affirmatif, car, si cela peut être vrai pour l'âge du bronze „dans une région déterminée, ce ne saurait être pour cet âge „pris en général. Les représentations humaines étaient en „effet très-ordinaires du temps d'Homère, qui vivait en plein „âge du bronze"

(268) *Gastaldi*, *Lake habitations of Italy*, tr. Chambers, London, 1865, in-8, p 24-5: „Naturally in Switzerland they „brought into use the firs, beeches, oaks and birches, which „abound there; while here they had recourse to the com„mon elm and chestnut."

(269) Despre generalitatea lorŭ se potŭ găsi notele celle maĭ consciinţióse în classica operă a luĭ *Keller*, *Die keltischen Pfahlbauten in den Schweizerseen*, Zürich, 1863, in-4, passim, şi în *Pallmann*, *Die Pfahlbauten und ihre Bewohner*, Greifswald, 1866 in-8.

In România nu s'a făcutŭ încă o distincţiune patologică între lacurĭ.

Totŭ ce putemŭ ḑice noĭ d'o cam dată, este că lôngă Brăila ne întimpină unele plante curatŭ marine, precumŭ *Salicornia herbacea*, *Suaeda maritima*, *Arenaria salina* şi altele (270), denotândŭ în modulŭ cellŭ maĭ peremtoriŭ natura *mixtă* a mlascinelorŭ de acollo.

O escursiune botanică, pe care arŭ trebui s'o întreprinḑă şi pe ţermulŭ Dunăriĭ d. dr. Grecescu, după ce totŭ d-sea a reversatŭ degia o raḑă de lumină assupra unuĭ segmentŭ allŭ Carpaţilorŭ (271), arŭ descoperi cu certitudine prelungirea acesteĭ vegetaţiunĭ pontice maĭ spre appusŭ de Brăila.

Pênĕ unde anume?

Nu scimŭ.

Fie înse cumŭ va fi, celle de maĭ susŭ agĭungŭ pentru a ni esplica lipsa locuinţelorŭ lacustre în Ovidiŭ; o lipsă, pe care o veţĭ găssi în acella-şĭ gradŭ şi din aceĭa-şĭ raţiune orĭ-unde bălţile offeră proprietăţile mixte alle mlascinelorŭ dobrogiane, adecă orĭ-unde elle nu sunt nicĭ francamente dulcĭ, nicĭ francamente sărate.

(270) *Ghebhard, Géographie et botanique de la Moldavie*, în *Bibliothèque Universelle*, Genève, 1849, in-8, p. 94: „Dans les endroits encore inhabités le long du Danube, quelques fondrières sont restées, pour attester du long séjour des eaux de la mer dans ces parages, car non-seulement, comme cela se remarque aussi dans les autres marais salins de la basse Moldavie, l'évaporation des eaux par le soleil ardent de l'été laisse la terre couverte d'une couche de sel; mais il y a de plus ici, pour appuyer mon hypothèse, la présence de plantes maritimes telles que les Salicornia herbacea etc." Apoĭ maĭ adauge: „Principalement sur les bords du Danube et aux environs de Galatz, dont toute la partie basse occupe un terrain qui, il y a peu d'années, n'était qu'un vaste marais salin, praticable seulement en bateau".

(271) *Escursiunea sciinţifică dela Bucecĭu*, în *Monitorŭ*, 1869, nr. 50.

Intorcêndu ne la Columna Traiană, să ne întrebâmŭ acuma, fără a ne grăbi şi fără a precipita soluţiunea: bass-relievurile celle cu palafitte óre se referă elle în adevĕrŭ la territoriulŭ Românieĭ actuale?

Precumŭ vedeţĭ, scepticismulŭ nostru întrece chiarŭ pe allŭ d-luĭ Desor; este înse unŭ scepticismŭ numaĭ provisoriŭ, unŭ scepticismŭ cartesianŭ, care nu négă din plăcere de a nega, ci pentru a conduce la analisă.

Columna Traiană represintă ambele resbelle romane contra luĭ Decebalŭ: de'nteiŭ lupta dintre 101 — 103, a căriĭa principală scenă fusese Temeşiana; apoĭ campania definitivă din 106, operată maĭ allesŭ prin Oltenia şi avêndŭ dreptŭ puntŭ de plecare Mehedinţulŭ (272).

Podulŭ dela Severinŭ este uniculŭ criteriŭ de separaţiune între prima şi secunda gĭumĕtate.

Bass-relievurile anterióre acestuĭ podŭ sunt relative la Temeşiana; bass-relievurile posterióre se rappórtă la Oltenia.

Cu alte cuvinte, întréga Columnă Traiană s'arŭ puté divide în epizodŭ temeşianŭ şi epizodŭ olténŭ.

Eĭ bine, celle doue-treĭ bass relievurĭ, în carĭ se vêdŭ locuinţele lacustre alle Dacilorŭ, sunt tóte în Temeşiana şi nicĭ unulŭ în Oltenia.

Inainte de a conchide, maĭ avemŭ de făcutŭ doue observaţiunĭ fórte ponderóse, căcĭ ni place a slei fôntânele fie-căruĭ puntŭ pusŭ în desbattere.

(272) Acéstă successiune este fórte bine indicată de *Fröhner, op. cit.*, 11—30.—Cf. *Rösler*, 37, unde se baséză pe *Dierauer, Die Dacischen Expeditionen*, pe care noĭ nu ni l'amŭ putută procura. — Pe *Mannert, Engel, Franke* etc. nu-ĭ maĭ citămŭ, fiindŭ cu totulŭ înapoiaţĭ în essgesea Columneĭ Traiane.

Cumŭ-că în Temeşiana se póte urmări cu certitudine antica essistinţă a palafittelorŭ, probă este nu numaĭ Columna Traiană, dérŭ încă şi una din célle maĭ luminóse şi maĭ noue descoperirĭ alle paleontologieĭ.

Analisa luĭ Erodotŭ nĭ-a demonstratŭ maĭ susŭ, că pe la annulŭ 500 înainte de Cristŭ lŏcuĭaŭ în Temeşiana Siginniĭ, aĭ cărora caĭ se distingeaŭ printr'o estraordinariă micime, încâtŭ era peste putinţă a-ĭ întrebuinţa la căllăriă.

Eĭ bine, approfundarea lŏcuinţelorŭ lacustre din Elveţia şi din Italia ni permitte astă-ḑĭ a affirma, că anume regiunilorŭ cu palafitte apparţineaŭ într'o epocă pre istorică speciele animale celle maĭ mĕnunte, érŭ maĭ cu sémă nesce căllușeĭ de totŭ în miniatură (273).

In acestŭ modŭ însuşĭ Erodotŭ, cu cincĭ secolĭ înainte de Columna Traiană, attestă indirectamente, prin importantissimulŭ seŭ passagiŭ despre caiĭ Siginnilorŭ, presinţa lŏcuinţelorŭ lacustre în Temeşiana.

Maĭ este ce-va.

Archeologia pre-istorică a agĭunsŭ la unŭ înaltŭ gradŭ de convicţiune despre caracterulŭ eminamente industrialŭ allŭ palafittelorŭ, unde commerciantulŭ din epoca primitivă se adăpostĭa ellŭ şi mărfurile selle în miḑŭ-loculŭ apeĭ contra fĭarelorŭ selbatece şi contra ómenilorŭ şi maĭ selbatecĭ (274).

Noĭ veḑurămŭ înse totŭ din Erodotŭ, că tocmaĭ mărfaşĭ de acéstă natură, καπηλοι, aŭ fostŭ şi Siginniĭ din Temeşiana, allŭ cărora commerciŭ se întindea spre Occidinte pênĕ'n Italia şi pênĕ la Marsilia.

Maĭ încape óre vr'o îndouélă? . . .

Cu chipulŭ acesta noĭ vomŭ avé a studia palafittele nu aice, ci în *Istoria Românieĭ Transcarpatine.*

De pe acumŭ înse ne putemŭ măguli de a fi dobânditŭ următórele treĭ resultate destullŭ de importante:

1-o. Locuinţe lacustre *essistaŭ* sub Erodotŭ şi pênĕ'n epoca dacică în Temeşiana;

2-o. Locuinţe lacustre *n'aŭ essistatŭ* nicĭ o dată pe ţermulŭ danubianŭ ambilateralŭ dela Ialomiţa în gĭosŭ;

3-o. Locuinţe lacustre *aŭ pututŭ essiste* în Oltenia, considerată ca unŭ territoriŭ intermediarŭ între celle doue punturĭ estreme de maĭ susŭ.

Aceste treĭ conclusiunĭ archeologice corespundŭ cu o seriă analógă de condiţiunĭ fisice :

1-o. Bălţile din Temeşiana sunt atâtŭ de inoffensive, încâtŭ anume printre Bănăţenĭ s'aŭ cullesŭ essemplele celleĭ maĭ estra-ordinare longevităţĭ, bună óră de peste 160 de annĭ (275);

2-o. Bălţile din Oltenia nu potŭ fi nesalubre, de óră-ce numaĭ în Mehedinţŭ elle sunt într'unŭ numĕrŭ de vr'o treĭ-ḑecĭ maĭ însemnate (276), şi totuşĭ poporaţiunea de acollo este dintre celle maĭ robuste;

(273) *Ruetimeyer, Untersuchung der Thierreste aus der Pfahlbauten der Schweiz*, Zuerich, 1860, in-4, p. 63.—*Desor, Les palafittes du lac de Neuchatèl*, Paris, 1865, in-8, p. 15.—*Gastaldi, op. cit.*, 56.— *Keller* etc.

(274) *Pallmann, op. cit.*, 88, 108 etc.

(275) *Böhm, Gesch. d. Tem. Ban.*, II, 218: „Dem General „Mercy wurde ein Walach aus dem District von Karansebes „vorgestellt, Janco Kovin mit Namen, *der 172 und sein Weib „Sara 164 Jahre alt war.* Sie hatten beide 147 Jahr in der „Ehe gelebt und sind 1728 verstorben. Der General liess „sie portraitiren und schickte das Gemälde Kaiser Karl VI, „der es in seiner Bilder-gallerie zu Wien aufstellen liess.“

(276) *Frunḑescu, Dicţ. top.*, X—XI.

3-o. Bălțile în gĭosulŭ Dunăriĭ offerindŭ tóte ammesteculŭ apeĭ dulcĭ cu apa sărată, sunt omorîtóre în culme.

Fie bine înțellesŭ că celle ḑisse despre *possibilitatea* locuințelorŭ lacustre în Oltenia se applică egalmente la regiunea nóstră subcarpatină spre resăritŭ de Oltŭ, esceptândŭ înse chiarŭ în munțĭ acelle lacurĭ, în carĭ apa dulce se ammestecă cu apa minerală, căcĭ lucrarea patogenică a acestora, după cumŭ a demonstrat'o Savi, este totŭ atâtŭ de febriferă ca și a mlascinelorŭ dulcĭ-sărate.

Éccĕ unŭ tĕrrêmŭ, pe care archeologia cată să mérgă brațŭ la brațŭ cu medicina, precumŭ însă-șĭ medicina merge brațŭ la brațŭ cu chimia și cu statistica, tóte ramurele cunnoscințelorŭ, pênĕ și celle maĭ eterogene, findŭ adessea indispensabile unuĭ adevĕratŭ istoricŭ.

Lipsite de palafitte, Dobrogia și România de gĭosŭ le înlŏcuĭaŭ printr'o altŭ-feliŭ de architectură, nu maĭ puținŭ primitivă și nu maĭ puținŭ subordinată acțiuniĭ climaterice.

Trecemŭ la *bordeie.*

Ovidiŭ și Strabone eraŭ contimpuranĭ în tótă puterea cuvêntuluĭ: amĕndouĭ din epoca luĭ Augustŭ.

Cellŭ ânteiŭ trăia ellŭ-însușĭ la gurele Dunăriĭ; cellŭ allŭ douilea le-a visitatŭ personalmente în cursulŭ variatelorŭ selle căllĕtorie. (277)

Astŭ-felĭu testulŭ luĭ Ovidiŭ nu trebuĭ și nu póte fi studiatŭ fără a'lŭ confrunta la totŭ passulŭ cu testulŭ luĭ Strabone.

Illustrulŭ geografŭ ne assicură, între celle-l'alte, cumŭ-că în Dobrogia, ba încă anume lôngă Tomi, unde petrecea nenorocitulŭ Ovidiŭ, ș'apoĭ de gĭurŭ în gĭurŭ între Pontŭ și Dunăre, lŏcuiaŭ *Troglodițĭ*: τῶν περὶ Κάλλατιν καὶ Τομέα καὶ Ἴστρον τόπων (278).

Litteralmente, cuvêntulŭ Τρωγλοδύται însemnéză : *lŏcuitorĭ de pescere.*

In acestŭ simțŭ îllŭ ĭea însușĭ Strabone, cândŭ vorbesce bună-óră despre Caucasŭ (279).

Noĭ scimŭ înse că maĭ nicĭ o pesceră nu se află în Dobrogia.

Espressiunea cată dérŏ să aĭbă unŭ altŭ înțellesŭ, și totŭ Strabone ni-lŭ esplică în următorulŭ passagĭu despre o poporațiune din Africa :

Τινὰς δ'αὐτῶν καὶ Τρωγλοδυτικῶς οἰκεῖν φασιν ὀρύττοντας τὴν γῆν

(280).

Adecă :

„Se ḑice că unii dintr'înșiĭ *trăescŭ trogloditicesce în gaure săpate în pămêntŭ*".

Éccĕ decĭ că Troglodițiĭ din Dobrogĭa, neavêndŭ caverne naturale, sunt purŭ și simplu : *locuitorĭ în bordeĭe.*

Intr'unŭ altŭ locŭ Strabone observă, că traĭulŭ trogloditicŭ aperă contra friguluĭ : διὰ τὰ ψύχη (281), ceĭa-ce concordéză de minune cu condițiunile atmosferice alle Dunăriĭ de

(277) *Strab.*, II, 5, § 11.

(278) *Ib.*, VII, 5, § 12. — Cf. *Ammian. Marcell.*, XXII. 8 : „Peuce prominet insula, quam circumcolunt Troglodytae et „Peuci, minoresque aliæ gentes : et Histros quoniam potentissima civitas, et Tomi, et Apollonia, et Anchialos, et Odissos . . . "

(279) *Strab.*, XI, 5, § 7.

(280) *Ib.*, XVII, 3, § 7.—Cf. *Tacit.*, *Germ.*, 16.

(281) *Ib.*, XI, 7, § 7. — Cf. *Lévy*, I, 551 : „ Les Kamtchadales pratiquent dans la terre des excavations, sortes de „terriers, dans lesquels ils se réfugient contre l'excessive „froidure de leur climat".

gĭosŭ, atătŭ de energicŭ descrise de cătră O-vidiŭ :

Şi barbarulŭ îmbraccă nădragĭ şi peĭ informe,
Cătŭ din a luĭ făptură d'abĭa se vedŭ obraziĭ,
Dérŭ pênĕ şi prin blană dâ gerulŭ în putere;
Şi pulberea de ghĭaţă pe barbă scînteĭază;
Şi te copprinde gróza când sloĭurĭ cristalline
Se 'nchĭagă pintre plete şi se ciocnescŭ cu sgomotŭ
L'a capuluĭ mişcare; şi 'n vasŭ înghĭaţă vinulŭ
De 'lŭ scoţĭ în bolovane păstrândŭ figura óllеĭ,
Şi 'n locŭ a sórbe spumă, mănâncĭ buccăţĭ de vinŭ!

Se nasce acumŭ firésca întrebare : cumŭ de tace poetulŭ despre acestĭ Troglodiţĭ aĭ luĭ Strabone?

A nu-ĭ fi cunnoscutŭ, e absolutamente peste putinţă.

Urméză dérŏ să-ĭ căutămŭ cu orĭ-ce preţŭ în testulŭ luĭ Ovidiŭ.

Descriêndŭ cumplita năvallă a barbarilorŭ de pe ţermulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ assupra bieţilorŭ ţerranĭ din Dobrogia, poetulŭ dice :

Et cremat insontes hostica flamma *casas* . . .

Pentru a nu antecipa assupra resultatelorŭ analiseĭ, noĭ traduseserămŭ :

Şi foculŭ ce se'nalţă din şubrede *colibe* . . .

Dérŭ *casae* din acestŭ passagĭu să fie óre în adevĕrŭ *colibe,* după cumŭ se crede generalmente, séŭ nu cumŭ-va maĭ bine ecivalintele cellŭ rigurosu trebuĭ să fie : *bordeĭe*?

Filologia singură ni póte da o temeĭnică soluţiune.

Unŭ contimpurénŭ allŭ luĭ Ovidiŭ şi allŭ luĭ Strabone, unŭ scriitorŭ specialŭ în cestiunĭ grammaticale, unŭ pedagogŭ de familiă allŭ luĭ Augustŭ, lessicografulŭ Verriŭ Flaccŭ allŭ căruĭa tractatŭ a agĭunsŭ pênĕ la noĭ în prescurtarea luĭ Festŭ, dice : „casa *à cavatione*" (283), ceĭa-ce se traduce prin *bordeĭu*, nicĭ maĭ multŭ, nicĭ maĭ puţinŭ decâtŭ atâta.

O grottă accoperită cu paiă, adecă éròşĭ unŭ bordeiŭ, pe care şi-lŭ făcuse Romulŭ pe muntele Capitolinŭ, séŭ pe care Romanilorŭ li plăcea să-lŭ attribue unuĭ miticŭ fundatorŭ allŭ Urbiĭ Eterne, se numĭa „*casa* Romuli" (284).

Pe lôngă celle-l'alte accepţiunĭ, *casa* însemna şi unŭ cuĭbŭ de passere.

Acésta ne conduce d'a-dreptulŭ la dicerea persiană *kâshah*, *kâshân*, *kâshânah*, care şi ea se applică de assemenea catră orĭ-ce locuinţă rustică şi către unŭ cuĭbŭ de passere, derivândŭ dela verbulŭ *kâw*, pe deplinŭ correspundĕtorŭ cu latinulŭ *cavare* şi de unde limba persiană are nu maĭ puţinŭ *kâwâk*, gaură şi pescеră.

O dată sossiţĭ aci, noĭ găssimŭ la unŭ capĕtŭ oppusŭ allŭ lumiĭ indo-europee, totŭ în înţellesŭ de cavernă, vorba irlandesă *cós*, dela verbulŭ *cab*, a căruĭ semnificaţiune nu differă întru nemicŭ de *cavo* latinŭ şi de *kâw* persianŭ.

Casa pentru *cavsa*, *kâshah* pentru *kâwshah*, *cós* pentru *cabs*, căte-şĭ-trelle cu simţulŭ originalŭ de bordeĭu, s'aŭ formatŭ printr'o identică procedură logică şi fonetică, adecă prin aceĭa-şĭ găurire suterrană a locuinţelorŭ şi prin aceĭa-şĭ facilitate generală a sonuluĭ *v* şi chĭarŭ a tuturorŭ labialelorŭ de a se vocalisa în *u*, absorbindu-se apoĭ de către o vocală învecinată maĭ persistinte : sa*m*bucus, sa*b*ucus, sa*u*cus, *socŭ*; su*b*ula, σοῦβλα, *sulă*; etc.

Ca(v), *có(b)*, *kâ(w)*, constituă partea or-

(283) *Festi et Flacci de verborum significatione*, ed. Dacerius, Amstelodami, 1699, in-4, p. 69.

(284) *Freund, Le grand dictionnaire de la langue latine* tr. Theil, Paris, 1855, în-4, t. 1, p. 431: „Casa Romuli, grotte couverte de paille sur le mont Capitolin".

ganică a cuvêntuluĭ, érŭ *sa*, *s*, *shah*, nu este decâtŭ unŭ suffissŭ dintre celle maĭ ordinare în tóte limbele indo-europee.

Limba ellenică reuşi singura a reţine ĭabiala dela miḑŭ-locŭ, nu totuşĭ fără modificărĭ destullŭ de marcate, şi anume cu *p* în locŭ de *v* : κάψα, adecă κάπσα, şi dândŭ totŭ-d'o-dată cuvêntuluĭ înţellesulŭ de *cutiă*, care altŭ-mintrea nicĭ ellŭ nu e decâtŭ o variaţiune a ideeĭ de *grópă* séŭ de *cuĭbŭ*, ba chĭarŭ şi de *casă*.

Grecitatea cea rustică întrebuinţa înse pênĕ tărḑiŭ o formă vechiă maĭ pură: κάβσα, cărĭĭa poporulŭ îĭ conserva pênĕ şi simţulŭ primitivu de *bordeĭu*, căcĭ în monumentele bizantine, modellate sub acţiunea elementuluĭ vulgarŭ, ne întimpină verbulŭ σκάβγειν, αποσκάβγειν, ex-*cavare*, a s-*cobi*, prin care se înlocuesce classiculŭ σκάπτειν (285).

Limba samscrită n'a suppresŭ nicĭ ea pe *v*, dérŭ l'a schimbatŭ în *k*, ceĭa-ce ni adduce aminte într'unŭ modŭ involuntariŭ o trecere analogă în numele Dacilorŭ : *Dacus* şi *Davus* în poeţiĭ latinĭ, Δακοί şi Δάοι în Strabone, *dava* în celle maĭ multe numĭ alle oraşelorŭ *dakice*, etc.

După fonetica samscrită, *w* devine *k* şi vice-versa prin transiţiunea *hw*.

Kaksha allŭ Indianilorŭ, în locŭ de *kahwsha*, întrebuinţatŭ nu o dată în cărţile vedice în simţŭ de îngrădire şi de grópă, provine din radicala samscrită *kau*, susceptibilă a se contrage în forma *ka* şi în forma *ku*, carĭ se referă una cătră alta întocmaĭ ca latinulŭ *ca*-vus cătră grecesculŭ κοῦ-φος şi ambele esprimă acellaşĭ înţellesŭ de *a fi ce-va concavŭ*, de unde, affară de *kaksha*, se maĭ deduce *kaunas*—arcuşŭ, *kumba* — gaură, şi altele.

Maĭ pe scurtŭ, latinulŭ *casa*, ellenicul̆ŭ κάψα séŭ κάβσα, persianulŭ *kâshah*, irlandesulŭ *cós* şi samscritulŭ *kaksha*, a cărora commună derivaţiune dintr'o radicală *kau*, a scobi, n'o surprinseseră indianistiĭ de pênĕ acumŭ (286) ni presintă d'o potrivă noţiunea fundamentală de gaură, cuĭbŭ, cavernă, bordeiŭ.

Faţă cu Troglodiţiĭ luĭ Strabone, faţă cu „casa à cavatione" a luĭ Verriŭ Flaccŭ, faţă cu „casa Romuli" de pe muntele Capitolinŭ, faţă cu essenţiala ideiă a *caseĭ* la Indianĭ, la Zenḑĭ, la Celţĭ, în limbele celle maĭ caracteristice alle familliеĭ ariane, remâne dérŏ certŭ că „insontes *casae*" din Ovidiŭ denótă purŭ şi simplu grossolanele locuinţe găurite în ţerrênă, offerindŭ vederiĭ abia acoperişulŭ şi servindŭ dreptŭ adăpostŭ uneĭ misere poporaţiunĭ.

Acuma e lesne de înţellesŭ, de ce poetulŭ numesce într'unŭ locŭ Dobrogia: „ţermŭ cimmericŭ", *Cimmerium litus* (287).

Cimmeria implica la ceĭ vechĭ nu numaĭ ideĭa uneĭ obscurităţĭ suterrane în genere, ci chĭarŭ anume *bordeiele*: Ἔφορος δὲ τοῖς Κιμμερίοις προσοικειῶν τὸν τόπον φησὶν αὐτοὺς ἐν καταγείοις οἰκίαις οἰκεῖν (288).

Maĭ departe noĭ vomŭ analisa pe largŭ ceĭ douĭ séŭ treĭ termenĭ, pe carĭ le possedă limba română pentru a distinge acéstă spe-

(285) *Du Cange*, *Glossarium mediae Graecitatis*, Lugduni, 1688, in-f., p. 1378.

(286) *Pictet*, *Les origines indo-européennes*, Paris, 1863, in-8, t 2, p. 86, 255.—*Chavée*, *Lexiologie indo-européenne*, Paris, 1849, in-8, p. 231-33 ; etc.

(287) *Pont*, IV, 10.

(288) *Strab.*, V, 4, §. 5—Cf. *Hom.*, *Odyss.*. 12. — *Hesych.*, υ Κιμμέριος. — *Herod*, IV, II, despre Cimmerĭ lôngă Nistru. — Cf. *Bellermann*, *Ueber die Katakomben zu Neapel*, Hamburg, 1839, in-4, p. 108 sqq. — *Rawlinson*, *On the Cimmerians*, în *Hist.. of. Herod.*, III, 150—156. — etc.

ciă de pescere artificiale, şi vomŭ maĭ arrèta în acella-şĭ timpŭ, din ce felĭu de causă pe ţermiĭ Dunăriĭ, perḍêndŭ vechĭulŭ seŭ înţellesŭ, *casa* a devenitŭ la străbuniĭ nostri sinonimŭ cu *domus*; d'o-cam-dată avemŭ a face numaĭ cu Ovidiŭ, esplicândŭ aci printr'însulŭ, după cumŭ esplicaserămŭ maĭ susŭ prin Erodotŭ, nestrămutata omogenitate a acţiuniĭ fisice assupra omuluĭ în bassinulŭ istrianŭ.

Peste cincĭ-spre-ḍecĭ secolĭ în urma „Tristelorŭ" şi „Ponticelorŭ", unŭ gĭune Ollandesŭ, Georgiŭ Douza, făcu în trécĕtŭ o căllĕtoriă prin România.

Mergêndŭ dela Iaşĭ în gĭosŭ spre gurele Dunăriĭ, ellŭ a fostŭ isbitŭ de unŭ spectacolŭ, pe care nu i se întĕmplase pênĕ atuncĭ a'lŭ întimpina nicăirĭ, nu numaĭ în Occidinte, dérŭ nicĭ măcarŭ în partea de susŭ a Moldoveĭ.

Éccĕ maĭ ânteiŭ chĭarŭ testulŭ cuvintelorŭ selle:

„Post haec spatio octo dierum venimus „Smielum Turcicae ditionis oppidum, ad ri„pam, ut dixi, Danubii situm. *Dum in hoc „itinere eramus, videre contigit pagos com„plures, ubi homines in* **specubus subter„raneis** *habitabant.*" (289)

Adecă:

„De aci după optŭ ḍille agĭunserămŭ la „Ismailŭ, oraşŭ dependinte de Turcĭ şi aşe„ḍatŭ, după cumŭ ḍiseĭ, pe ţermulŭ Dună„riĭ. In cursulŭ acesteĭ căllĕtorie avurămŭ „occasiunea de a vedé *maĭ multe sate întregĭ, „în carĭ ómeniĭ lŏcuescŭ în pescere sub pă„mêntŭ*".

Pescere sub pămêntŭ în locŭ de *bordeie*, ş'apoĭ nu pe icĭ pe collea, ci *maĭ multe sate întregĭ*, éccĕ dérŏ Trogloditiĭ luĭ Strabone şi aĭ luĭ Ovidiŭ între Româniĭ de pe ţermulŭ danubianŭ allŭ Moldoveĭ!

Aceĭa-şĭ natură fisică a petrificatŭ pentru ḍecimĭ de secolĭ acella-şĭ traĭu stereotipŭ sub lunga successiune pestriţă a némurilorŭ cellorŭ maĭ diverse prin origine, prin limbă, prin totŭ ce constituă individualitatea morală şi materială a uneĭ communităţĭ umane.

Lemnulŭ fiindŭ rarŭ şi scumpŭ în câmpia cea pleşuvă a Dobrogiĭ şi a Românieĭ, fiindŭ rarŭ şi scumpŭ sunt acumŭ doue miĭe de annĭ, precumŭ este rarŭ şi scumpŭ în ḍiŭa de astă-ḍĭ şi precumŭ rarŭ şi scumpŭ va fi şi peste doue miie de annĭ de aci încollo, trebuĭ vrêndŭ-nevrêndŭ să recurgĭ la o altă speciă de construcţiune decâtŭ într'o zónă lemnósă.

Ceĭa-ce făceaŭ Geţiĭ la gurele Dunăriĭ, o vedemŭ făcêndu-se totŭ atuncĭ şi totŭ aşa în Asia pe laturea orientală a Pontuluĭ de către fraţiĭ lorŭ Frigianĭ, o altă ramură a acelleĭa-şĭ marĭ ginţĭ tracice.

Éccĕ ce ni spune în ḍillele luĭ Traianŭ architectulŭ Vitruviŭ, descriêndŭ modulŭ de a lŏcui în doue regiunĭ învecinate, dintre carĭ una e pădurósă şi cea-l'altă stérpă:

„Frigianiĭ, aşeḍaţĭ într'o câmpiă lipsită de „arburĭ, îşĭ facŭ lŏcuinţe suterrane găurindŭ „de susŭ în gĭosŭ câte o movilă, în interio„rulŭ căriĭa să se pótă stabili întru câtŭ per„mitte mărimea spaţiuluĭ, érŭ dintr'o lature „maĭ găurescŭ apoĭ o întrare. Peste gaura „cea d'assupra se punŭ în piramidă vr'o câte„va bârne legate împreună, peste carĭ se ar„runcă paiă şi papură, şi 'n fine peste acestea „se maĭ aşterne unu grossŭ stratŭ de pă-

(289) *Dousa, De itinere suo Constantinopolitano*, Lugduni Batavorum, 1599, in-16, p 17 — Acéstă rarissimă cărtecică o possedă Biblioteca Statuluĭ din Buccurescĭ.

„mêntŭ, încâtŭ sub unŭ astŭ-feliŭ de triplu „accoperişŭ Frigianiĭ lesne îndură atâtŭ ĭer„nele celle maĭ friguróse, câtŭ şi celle maĭ „călduróse vere.“ (290)

Archeologia română, care numĕră degĭa vr'o câțĭ-va represintanțĭ de frunte, arŭ trebui să cerceteze şi să lîmuréscă, décă partea cea maĭ anticā dintre nenumĕratele movile preserate maĭ cu preferință în totŭ lungulŭ Dunăriĭ de gĭosŭ, nu cumŭ va arŭ fi nesce remăşițe pre-istorice alle unorŭ *bordeie à-la-Phrygienne*?

Noĭ credemŭ că da, şi probă se pare a fi presința bĕrnelorŭ în interiorulŭ unora din elle, după cumŭ este, de essemplu, aceĭa despre care vorbesce d. Bolliacŭ :

„Amŭ mersŭ la cetatea dela Frumósa, „distanță de 16 kilometri în susŭ de Zimni„cea, pre Teleormanŭ; o cetate de pămêntŭ „regulată, pătrată, cu treĭ şanțurĭ şi cu o în„trare fórte bine vedută. Amŭ pusŭ să facă „câte-va săpăture cu vr'o 30 ómenĭ numaĭ, şi „n'amŭ pututŭ găssi decâtŭ *fragmente de „vasse de pămêntŭ şi* **câte-va bêrne putrede „la adâncime de unŭ metru la întrare,** „cumŭ şi doue fragmente de colónă de pă„mêntŭ arsŭ. (291)

Cu tóte acestea problema remâne în suspensiune pênĕ la grupparea tuturorŭ elementelorŭ de demonstrațiune.

Pênĕ aci amŭ constatatŭ doue marĭ cause directe alle essistințeĭ bordeĭelorŭ în regiunea cea băltósă dulce-sărată a Dacieĭ, adecă tocmaĭ acollo unde, după cumŭ arrĕtarămŭ, nu essistaŭ lŏcuințe lacustre :

1⁰ Frigulŭ;

2⁰ Lipsa de lemne.

Frigulŭ şi lipsa de lemne, ambele atâtŭ de vigurosŭ schițate la totŭ passulŭ de muza luĭ Ovidiŭ :

Vaĭ însĕ cândŭ sossesce possomorîta érnă
Rîngindŭ grozava'ĭ buză, şi cândŭ începe gleba
A cănunți cu 'ncetulŭ sub marmora de gerŭ!
Şi crivĕțulŭ pornesce şi néua împle nordulŭ,
Şi cade, cade, cade : nicĭ sórele, nicĭ plóia
N'o maĭ topescŭ acuma, căcĭ frigulŭ o 'mpetresce;
Şi pênĕ să disparā unŭ stratŭ, s'asterne altulŭ,
Ş'adessea 'n aste cuĭburĭ de ghĭațurĭ îndessate
Privescĭ intr'o grămadă zăpedĭ din doue ernĭ!

Séŭ :

Aice blânda viță a struguruluĭ dulce
Nu se 'mpletesce verde în giurulŭ unuĭ ulmŭ,
Nicĭ arborulŭ nu 'şĭ plécă mlădițele 'ncărcate
De fructe, pĕrguite sub luminosulŭ cerŭ;
Pelinulŭ singurŭ numaĭ informŭ îmbracă şessulŭ,
Şi nu rodesce câmpulŭ decâtŭ amărăciunĭ!

Séŭ :

Pustiă, tristă, nudă, nicĭ arbure, nicĭ frundă;
Fugĭ, fugĭ d'acéstă țérră . . . !

Frigulŭ şi lipsa de lemne, ambele sunt fórte adevĕrate; ambele provinŭ immediatŭ din natura zóneĭ; ambele confirmă minunata persistință a acțiuniĭ climaterice assupra popórelorŭ; dérŭ essistă nu maĭ puținŭ o a treia causă a locuințelorŭ suterrane, o causă totŭ atâtŭ de energică, deşi indirectă.

O specifică Ragusanulŭ Raicevich, cellŭ maĭ finŭ observatorŭ dintre câțĭ aŭ scrisŭ vre-o dată despre România.

Ellŭ dice :

„Satele din şessŭ sunt maĭ tóte fórte mes„chine, offerindŭ aspectulŭ desolațiuniĭ şi „allŭ miserieĭ. Casele, séŭ maĭ bine vizuinele, „sunt construite sub pămêntŭ şi se chiamă „*bordeie*. De departe nu zărescĭ decâtŭ fu-

(290) *De architect.*, II, 1.

(291) *Escursiunea archeologică din annulŭ 1869*, Buccurescĭ, 1869, in-16, p. 7.

„mulŭ ce esse de prin coşurĭ, érŭ de aprópe „veḑĭ numaĭ streşinele, puţinŭ rădicate d'as„supra soluluĭ şi formate din nesce bêrne ac„coperite de ţerrênă, d'assupra căriĭa cresce „érbă. *Locuitoriĭ se ferescŭ totŭ-d'a-una de „drumurile celle marĭ şi 'şĭ caută câte o rîpă, „câte o văgăună, unde să nu fie în callea tre„cĕtorilorŭ şi să se ascundă astŭ-feliŭ de gĭafŭ „şi de năpaste.*" (292)

Cu unŭ secolŭ înainte de Raicevich, aceĭa-şĭ observaţiune o făcea iesuitulŭ francesŭ Filippŭ Avril, carele visitase atuncĭ curtea domnuluĭ moldovenescŭ Constantinŭ Cantemirŭ.

„In partea orientală a ţerreĭ—ḑice ellŭ — „adecă la hotarulŭ tătărescŭ, ţerraniĭ şi toţĭ „aceĭ ce nu locuescŭ pe'n fortăreţe, *sunt „siliţĭ a'şĭ săpa viḑunie pe sub pămêntŭ, as„cunḑêndu-se de 'naintea furieĭ cruḑilorŭ duş„maniĭ aĭ creştinĕtăţiĭ.*" (293)

In ḑillele luĭ Ovidiŭ crestinismulŭ nu se încuĭbase încă pe ţermiĭ Dunăriĭ, dérŭ accellea-şĭ condiţiunĭ fisice împuneaŭ de pe atuncĭ aceĭa-şĭ necessitate a *troglodilismuluĭ.*

Frigulŭ, după Strabone; lipsa de lemne, după Vitruviŭ; temerea uneĭ urgie invasionare, după Avril şi Raicevich; câte-şĭ trelle după noĭ, căcĭ nemicŭ nu póte fi maĭ viţiosŭ ca o esplicaţiune unilaterală şi esclusivistă a fenomenelorŭ istorice; éccĕ genesea *bordeiuluĭ* în câmpia danubiană cea descoperită la vigeliă şi la năvallă, şi éccĕ de ce totŭ-d'o dată acéstă sumbră înmormĕntare de viŭ a omuluĭ este rară, esceptională, sporadică în tótă regiunea nóstră muntósă, pe care, din dossulŭ stâncelorŭ şi allŭ codrilorŭ, nicĭ furtuna cea deslănţată, nicĭ inamiculŭ cellŭ fără milă n'o isbescu dreptŭ în faţă.

Pe Columna Traiană, cea maĭ autentică oglindă a traĭuluĭ anticŭ din Oltenia şi din Temeşiana, se observă în adevĕrŭ o cavernă séŭ doue, înse numaĭ naturale, şi nicĭ chiarŭ acestea nu pentru ómenĭ, ci pentru vite.

Intru câtŭ lŏcuinţele suterrane, cellŭ puţinŭ la Dunărea de gĭosŭ, sunt legate destullŭ de strînsŭ cu regiunea bălţilorŭ cellorŭ mixte, totŭ pe atâta, ba şi maĭ multŭ póte, bordeiele implică pênĕ la unŭ puntŭ construcţiunea unorŭ grănare de assemenea sub pămêntŭ.

Locuindŭ ellŭ-însuşĭ într'o vizuniă, ţermurénulŭ câmpieĭ danubiane putea óre să aĭbe pofta de a clădi ce-va maĭ comfortabilŭ pentru grănele selle?

In fie-care ordine de ideĭe séŭ de lucrurĭ inţelleginţa umană possedă câte o singură normă, copprinḑêndŭ într'însa totŭ ce se assémĕnă séŭ se înrudesce.

O casă, fie pentru sine'şĭ, fie pentru buccatele selle, este în fondŭ totŭ o casă; şi acollo unde una din aceste doue specie alle genuluĭ se scobesce în ţĕrrênă, să nè ascep-

(292) *Raicevich, op. cit.*, 228: „Sfuggono sempre le strade „maestre, e cercano un qualche fosso, o terreno basso, per „non essere veduti dai passagieri, e soggetti a' rapine, e ves„sazioni." — Nu înţellegemŭ de unde va fi luatŭ *Wilkinson, op. cit.*, 142, altŭ-mintrea scriitorŭ fórte seriosŭ, o descriere de totŭ fantastică a bordeĭelorŭ române: cu unŭ catŭ pe sub pămêntŭ şi cu unŭ altulŭ d'assupra, ş'apoĭ acésta „dans toute „l'étendue des principautés, toutes de la même grandeur et „bâties de la même manière" !! — Nu maĭ puţinŭ neessacţĭ sunt *Ubicini*, 204, şi *Fröhner*, 37.

(293) *Avril, Voyage pour découvrir un nouveau chemin à la Chine*, Paris, 1692, in-4, p. 333—46, o întrégă relaţiune despre Moldova, pe care noĭ amŭ reprodus'o testualmente în *Archiva Istorică*, I. 2, p. 13: „Dans la partie orientale, qui „confine à la Tartarie, où les Paisans et tous ceux qui ne de„meurent pas dans quelque ville de défense, sont contraints „de se faire des loges sous terre pour éviter la fureur de ces en„nemis du nom Chrêtien".

tămŭ a găssi scobindu-se totŭ în țĕrrênă și pe cea-l'altă.

Varrone, contimpurénŭ și chĭarŭ amicŭ allŭ luĭ Ovidiŭ, ḑice :

„Uniĭ facŭ grănare sub pămêntŭ, ca unŭ „feliŭ de caverne, ceĭa ce se chĭamă sirĭ, „după cumŭ sunt acellea din Cappadocia și „*din Tracia*; etc.“ (294)

Pliniŭ cellŭ betrânŭ, carele trăia numaĭ unŭ secolŭ în urma luĭ Ovidiŭ, ni spune la rôndulŭ seŭ :

„Este fórte utilŭ de a păstra buccatele „în grópe, numite sirĭ, ca în Cappadocia și „*în Tracia.*“ (295)

Quintŭ Curțiŭ, scriitorŭ sincronicŭ luĭ Pliniŭ după opiniunea cea maĭ accreditată, ni arată maĭ totŭ aceĭa despre provincia asiatică Bactriana, a căriĭ împoporare era învecinată cu Traciĭ din Asia :

„Buccatele se ascundŭ atâtŭ de bine în „grópe, pe carĭ barbariĭ le numescŭ *sirĭ*, în„câtŭ nu le potŭ găssi decâtŭ numaĭ dóră „aceĭ ce le 'ngropaseră.“ (296)

Spațiulŭ de unŭ secolŭ între Varrone și Pliniŭ séŭ Quintŭ Curțiŭ îmbrățișândŭ tocmaĭ epoca luĭ Ovidiŭ, aci este loculŭ de a desbatte și cestiunea *sirilorŭ*, deși poetulŭ, fórte sobru generalmente în detaĭurĭ agricole, nu avusese occasiunea de a-ĭ menționa în *Tristele* séŭ în *Ponticele* selle, precumŭ nu-ĭ pomenesce nicĭ Strabone.

D de Rougemont, campionulŭ cellŭ maĭ passionatŭ allŭ originilorŭ semitice în Europa, după ce înțellesese că Trogloditiĭ dobrogianĭ vorŭ fi lŏcuitŭ în nesce caverne *naturale* din causa uneĭ clime *căldurósе*, adecă totŭ ce póte fi maĭ pe dosŭ în comparațiune cu testulŭ luĭ Strabone și cu testulŭ și maĭ elocinte allŭ realitățiĭ, nu ne maĭ mirămŭ că și invențiunea *sirilorŭ* o accórdă țerrelorŭ ecuatoriale, numaĭ și numaĭ pentru satisfacțiunea de a o attribui Fenicianilorŭ. (297)

In faptŭ înse, fie orĭ-unde arŭ fi, în Tracia séŭ în Anglia, în Tunisŭ séŭ în Bactriana, grópele pentru grâne aŭ o rațiune identică cu a bordeielorŭ, și anume : décă nu frigulŭ, apoĭ lipsa de lemne; décă nu lipsa de lemne, atuncĭ temerea de a-șĭ vedé avuția răpită d'o dată printr'o neașteptată invasiune; una din aceste treĭ cause, séŭ doue din elle, orĭ câte-șĭ-trelle împreună, cătră carĭ se maĭ adaugă pe icĭ pe collea alte considerațiunĭ secundare de unŭ caracterŭ strictamente localŭ.

Umiditatea soluluĭ póte strica buccatele celle îngropate, după cumŭ observase degĭa agronomulŭ romanŭ Columella (298); este înse nu maĭ puținŭ adevĕratŭ, că bietulŭ plugarŭ preferă orĭ-și-cumŭ a le avé nu

(294) *De re rust.*, I, 57: „Quidam granaria habent sub ter„ris, speluncas, quas vocant σειρούς, ut in Cappadocia, ac „Thracia.“

(295) *Hist. Nat.*, XVIII, 73 : „Utilissime tamen servantur „in scrobibus, quos siros vocant, ut in Cappadocia et in „Thracia“

(296) *Hist. Alexandri*, VII, 4 : „Tritici nihil aut admodum „exiguum reperiebatur. Siros vocabant Barbari : quos ita so„lerter abscondunt, ut, nisi qui defoderunt, invenire non „possint. In iis conditae fruges erant“.— Despre Germania cf. *Tacit*, *De mor. Germ.*, 16, unde înse lipsesce orĭ-ce indicațiune topografică.

(297) *L'âge du bronze ou les Sémites en Occident*, Paris, 1866, in-8, p 247, 255, 256: „Ces Britons, chez qui nous con„duisons les Allophyles, avaient certaines coutumes égypti„ennes et sémitiques, qui corroborent notre hypothèse. Ils „conservaient leurs blés dans des silos *Le grenier souterrain*, „*qui suppose un sol très-sec et par conséquent un climat* „*chaud, ne peut être en Angleterre qu'une importation étran*„*gère, venue du sud* etc.“

(298) *De re rustica*, I, 6

tocmaĭ bune, decâtŭ a le perde cu desevĕrşire.

Bordeiele celle umede nu sunt conforme nicĭ elle cu preceptele igieneĭ (299), şi totuşĭ nenorocitulŭ locuitorŭ din Dobrogĭa séŭ din Romania inferióră avea cuvintele selle de a se ascunde cu tótă famillia pe sub pămêntŭ, chĭarŭ cu risculŭ de a căpĕta frigurĭ, scrofule, tubercule séŭ rachitismŭ, maĭ bine decâtŭ a degera érna séŭ a cădé véra în cruda robiă a celluĭ ânteiŭ năvălitorŭ.

Unŭ istoricŭ seriosŭ nu trebuĭ nicĭ o dată să uĭte, că multe şi fórte multe fenomene în annalele umanităţiĭ se esplică séŭ se gĭustifică prin *ne-voĭa* de a allege pe cellŭ maĭ micŭ din doue relle.

Pe ţermiĭ Dunăriĭ de gĭosŭ, nu Fenicianiĭ aŭ introdusŭ grânarele şi casele suterrane; nu le-aŭ introdusŭ înse nu maĭ puţinŭ nicĭ Arianiĭ séŭ Turaniĭ; ci le-a dictatŭ natura fisică a regiuniĭ.

Nu noĭ vomŭ contesta puternica acţiune primordială a Semiţilorŭ în Europa, şi chĭarŭ tocmaĭ în Carpaţĭ; o vomŭ semnala din contra nu o dată în cursulŭ scrieriĭ de faţă; tóte popórele tracice, cu Daco-geţiĭ în frunte, primiseră în sînulŭ lorŭ din cea maĭ depărtată anticitate unŭ copiosŭ ammestecŭ allŭ elementuluĭ semiticŭ; să ne ferimŭ totuşĭ de a încărca luntrea peste mĕsură, în locŭ de a o face să plutéscă fără pericolŭ cu ceĭa-ce póte să conţină cu sicuranţă.

E maĭ norocosŭ d. de Rougemont, cândŭ stabilesce unŭ felĭu de solidaritate între *sirĭ* şi între sistema înmormĕntărilorŭ suterrane în formă de puţurĭ, după cumŭ sunt, bună-óră, celle descoperite în Algeria (300).

Neminĭ înse n'a observatŭ că'n limba maghĭară se conservă cellŭ maĭ luminosŭ monumentŭ relativŭ la acea epocă pre-istorică a îngemĕnăriĭ grópelorŭ alimentare şi funerare.

Unguresce *sir*, citesce *şir*, însémnéză pênè astă-ḑĭ o grópă în genere, şi maĭ în speciă unŭ mormêntŭ.

Sir, adecă tocmaĭ aşa cumŭ ḑiceaŭ Traciĭ după unanima mărturiă a fŏntânelorŭ antice : σῖρος, σειρός, *sirus* (301).

Romănesce *şiródă*, o formaţiune învederată din *şiră* (302), vrea să ḑică o cadă : *lacusculus*, *Ständer*, *cuveau* (303); érŭ *şirimpîŭ*, o ḑicere şi maĭ remarcabilă, denótă, după definiţiunea Lessiconuluĭ Budanŭ : „canalis „aquarius, ductus aquae, *caenum profundum*, „*cuniculus subterraneus ex quo effoditur aurum*" (304); maĭ pe scurtŭ, o seriă de noţiunĭ tóte fórte apropiate de ideĭa unuĭ grânarŭ suterranŭ.

Şirim-pîŭ descompunêndu-se în doue radicale, din carĭ cea dela codă, *pîŭ*, însem-

(299) *D*. *Felix*, *Salubritatea satelorŭ*, în *Tractatŭ de hygienă publică*, Bucurescĭ, 1870, in-8, t. 1, p. 388. — *Becquerel*, *op. cit.*, 334. — *Levy* etc.

(300) *Rougemont*, *op. cit.* 82.

(301) Ni pare reŭ că nu avemŭ în mână scrierea luĭ *Selig Cassel*, *Maghyarische Alterthuemer*, Berlin, 1848, in-8, pe care o cunnóscemŭ numaĭ din citaţiunile luĭ *Vivien de St. Martin*, *Etudes de geographie ancienne*, Paris, 1852, *t.* 2, p. 71. — Amŭ fi curioşĭ de a sci, décă ellŭ a surprinsŭ importanţa luĭ *s r* maghĭarŭ şi originea'ĭ tracică.

(302) Romănesce finalulŭ *ódă*, in celle-l'alte limbe romanice *oda* şi *ata*, este câte o dată o simplă lungire fonetică, alte dăţĭ o întărire a ideeĭ copprinse în porţiunea cea radicală a cuvêntuluĭ, după cumŭ veḑĭ în *Diez*, *Grammatik der romanischen Sprachen*, Bonn, 1838, in-8, t. 2, p. 292, unde adduce ca essemple : span. *nuvada*, portug. *brivada*, ital. *lombata*, *lunata* etc.

(303) *Lexicon Valachicum*, 645.

(304) *Ibid.*, 614 şi 206.

néză apă, dela samscritulŭ *pîvâ*, totŭ ce se póte bé, remâne *șirim* în înțellesŭ de grópă.

Eĭ bine, în limba arménă, curatŭ ca la Românĭ, *șirim* vrea să dică grópă, înse totŭ-d'o-dată și mormêntŭ, ca și maghĭarulŭ *sir*.

Șirim arménŭ este cu atâtŭ maĭ prețiosŭ pentru înțellegerea *șirimuluĭ* românŭ, cu catŭ se scie că:

1-o. Armeniĭ sunt de origine primitivă tracică întocmaĭ ca și Daco-gețiĭ, încâtŭ ambele ramure trebuĭaŭ să fi avutŭ de'nteiŭ o limbă fórte assemĕnată (305);

2-o. In Armenia essistaŭ din vechimea cea maĭ depărtată nu numaĭ bordeie ca și la noĭ, nu numaĭ grópe alimentare, dérŭ pênĕ și animalele se țineaŭ acollo pe sub pămêntŭ (306).

Aceste doue considerațiunĭ revérsă o nouă viuă lumină assupra vorbeĭ *șirim*, a căriĭa solidaritate la Românĭ și la Armenĭ remâne maĭ pe susŭ de orĭ-ce îndouélă.

Décă vomŭ maĭ adăuga samscritulŭ *sirâ*, cófă (307), identicŭ cu românulŭ *șiródă*, o să avemŭ o galleriă etimologică destullŭ de bogată pentru a puté urmări originea *siruluĭ* tracicŭ, pe care Daco-gețiĭ avêndu-lŭ sub di verse forme dialectice de *șira*, *șirim*, *șir*, de acollo aŭ trecutŭ la Românĭ *șiródă* și *șirimpîŭ*, érŭ prin Românĭ la Ungurĭ *sir*.

(305) *Herod.*, VII, 73: Ἀρμένιοι δὲ κατά περ Φρύγες ἐσεσάχατο ἐόντες Φρυγῶν ἄποικοι. — Cf. *Stephan. Byz.*, υ. Ἀρμενία.

(306) *Xenoph.*, *Anab*, IV. 5, 25. — *Diodor. Sicul.*, XIV, 28, după traducerea luĭ Höfer, t. 2, p. 389: „En traversant „les montagnes de l'Arménie.. l'armée entière aurait péri, si „elle n'eût pas bientôt rencontré des villages remplis de vi- „vres. Dans ces villages, le bétail était gardé dans des sou- „terrains où on le faisait descendre; les hommes entraient „dans les maisons par des échelles..“

(307) *Pictet, op. cit.*, II, 280, crede că forma primordială a *siruluĭ* a fostŭ o cófă séŭ unŭ vasŭ cu grâŭ îngropatŭ în pămêntŭ.

Ca să precisâmŭ acumŭ după putință zóna de predilecțiune a grópelorŭ alimentare în România, ni place a recurge și de astă dată la necontestata și necontestabila autoritate agronomică a d-luĭ Ionŭ Ionescu.

D-sea dice:

„Pentru ca să se păstreze grânele în *grópe*, „se facŭ grópele în pămêntŭ în forma uneĭ „caraffe. Gûttulŭ caraffeĭ, prin care se tórnă „grânele în grópă, este de unŭ statŭ de omŭ „de naltŭ, și de grossŭ câtŭ póte să între „unŭ omŭ. Corpulŭ caraffeĭ, în care se ținŭ „grânele, e grosŭ, și cu câtŭ va fi maĭ mare, „cu atâta grópa va copprinde maĭ multe „grâne. Fundulŭ grópeĭ trebue să fie ăngustŭ. „După ce se face grópă, se arde și se ussucă. „Grópele se facŭ în fața caseĭ, ca să fie maĭ „apĕrate de șóricĭ. În grópă grâulŭ este su- „strasŭ dela acțiunea aeruluĭ, a căldureĭ și „a umedelleĭ, și prin urmare dela causele „carĭ provócă fermentațiunea și stricăcĭu- „nea luĭ. In grópe nicĭ gargarițele nu se facŭ. „Inse pentru ca să se conserve în grópe, „trebue ca grânele să fie fórte bine uscate, „căcĭ de vorŭ duce cu sine în grópă umidi- „tate, se desvăllesce fermentațiunea și se „aprindŭ, se strică, dobăndindŭ unŭ mirosŭ „și unŭ gustŭ fórte neplăcutŭ. Grânele se „punŭ în grópe pênĕ la gura lorŭ. Gura se „astupă cu unŭ capacŭ și peste capacŭ se „pune pămêntŭ în totŭ gûttulŭ grópeĭ. Maĭ „'nainte, cultivatoriĭ românĭ păstraŭ grânele „lorŭ în grópe, *și chĭarŭ le păstréză și pênĕ'n „dioa de astă-dĭ în une locurĭ, ca în gĭudețulŭ* „**Ialomița**“. (308)

Astŭ-felĭu dérŏ grănarele suterrane, ca și bordeĭele, deși nu sunt necunnoscute restuluĭ

(308) *Lecțiunĭ de agricultură*, 142—3.

Românieĭ, totuşĭ se potŭ considera maĭ cu preferinţă ca o trăssură caracteristică a regiuniĭ mlascinelorŭ nóstre cellorŭ mixte, copprinḑêndŭ adecă Dobrogĭa şi tótă laturea nordică a Dunăriĭ dela Marea-négră cam pênĕ pe la Ialomiţa. (309)

Nu ne înduoimŭ că archeologia nu va întarḑia a descoperi totŭ pe acollo şi *puţurĭ mormĕntare*, carĭ fuseseră aprópe pretutindenĭ într'o epoca pre-istorică sóţe maĭ-maĭ nedespărţite, şi probabilmente imitaţiunĭ alle grópelorŭ alimentare.

Dupla accepţiune a cuvêntuluĭ maghiarŭ *sir*, unŭ preţiosŭ restŭ retăcitŭ pênĕ'n ḑillele nóstre din vocabularulŭ tracicŭ, implică acéstă coincidinţă şi în Dacia, după cumŭ a constatat'o fórte bine d. de Rougemont în celle-l'alte *pays à silos*, şi după cumŭ în Caucasŭ o indică érŏşĭ dupla accepţiune a cuvêntuluĭ arménŭ *şirim*...

„Poporulŭ — ḑisese nu sciŭ unde marele „Humboldt — pórtă livréua territoriuluĭ.“ (310)

Cândŭ se 'ntêmplă că maĭ multe naţionalităţĭ lŏcuescŭ în aceĭa-şĭ regiune, le unesce communitatea *livrelleĭ*.

La prima vedere creḑĭ a face cu o singură viţă de ómenĭ, şi numaĭ o cunnoscinţă maĭ îndelungată şi maĭ de aprópe permitte a distinge în vasta familliă nesce diverginţe organice fundamentale.

Ovidiŭ menţionéză o mulţime de némurĭ la gurele Dunariĭ; dérŭ nicăirĭ noĭ nu găsimŭ în *Tristele* şi 'n *Ponticele* vr'o demarcaţiune etnică între acelle diverse elemente.

Într'unŭ passagiŭ ellŭ strigă cu desperare, că însuşĭ Omerŭ arŭ fi devenitŭ Getŭ în Dobrogia :

> Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum,
> Esset, crede mihi, factus et ille Getes! (311).

Dérŭ a fi Getŭ nu este pentru Ovidiŭ o ideă precisă.

Sarmaţiĭ, Iazigiĭ, Coraliĭ, Sciţiĭ, Geţiĭ, sunt confundaţĭ maĭ pretutindenĭ.

Intr'unŭ locu ellŭ ḑice ca trăesce în *Sciţia* :

> Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris ..(312);

ş'apoĭ immediatŭ după aceĭa se plânge de a fi *între Sarmaţĭ şi Geţĭ* :

> Quid mihi nunc animum dira regione jacenti
> Inter Sauromatas esse Getasque putas? (313).

Intr'una şi aceĭa-şĭ elegiă ellŭ numesce loculŭ essiliuluĭ seŭ de 'nteiŭ *Sarmaţiă* :

> Sic ego Sarmaticas longe projectus in oras . . . ;

apoĭ *Sciţiă* :

> Sed dedimus poenas, Scythicique in finibus Istri. . . ;

în sferşitŭ *Geţiă* :

> . . . . . . poenae modo parte levata,
> Barbariem, rigidos effugiamque Getas! (314)

Intr'o epistolă *Coraliĭ* capĕtă epitetulŭ de „accoperiţĭ cu peĭ“ :

> Litora pellitis nimium subjecta Corallis . . . (315);

(309) O caracteristică fórte nemerită a natureĭ fisice din Ialomiţa, veḑĭ în *Dr.* Καρακασα, Τοπογραφία τῆς Βλαχίας, Buccur., 1830. in-8, p. 375—6.

(310) *Kosmos*: „Die Völker tragen die Livrée der von ihnen bewohnten Gegenden“.

(311) *Pont.*, IV, 2.

(312) *Trist.*, III, 2.

(313) *Ibid.*, III, 3.

(314) *Ib.*, V, 1.—Cf. *Pont.*, I, 2, vers. 108 — 114.

(315) *Pont.*, IV, 8.

într'o altă învecinată aceĭa-şĭ calificaţiune se dă *Geţilorŭ* :

Hic mihi Cimmerio bis tertia ducitur aestas
Litore, pellitos inter agenda Getas . . . (316)

Aci vedeţĭ pe *Iaʒigŭ* :

Ipse vides, onerata ferox ut ducat Jazyx
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas. . . (317);

maĭ încollo absolutamentė aceĭa-şĭ imagine se attribue *Sarmatuluĭ*:

Perque novos pontes subter labentibus undis
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves . . (318) ;

aĭurĭ *Getuluĭ* :

Et discam Getici quae norint verba juvenci . . (319)

Sarmaţiĭ şi *Geţiĭ* sunt d'o potrivă căllăreţĭ :

Sarmaticae major Geticaeque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias... (320)

Deşi cunnósce sabia (321) şi cuţitulŭ (322), totuşĭ arma de preferinţă, arma aşa ḑicêndŭ naţională a *Getuluĭ*, este arculŭ :

Hic arcu fisos terruit ense Getas . . . (323)

Totŭ arculŭ ni se spune a fi arma favorită a *Sarmatuluĭ* :

Moris an oblitus patrii, contendere discam
Sarmaticos arcus, et trahar arte loci ?.. (324)

De assemenea a *Iaʒiguluĭ* :

Pugnabunt jaculis dum Thraces, Jazyges arcu...; (325)

Nu maĭ putinŭ şi a *Scĭtuluĭ* :

Nil agitur tota Ponti regione sinistri,
Quod mea sedulitas mittere posset, erat ;
Clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra. . (326)

Ameţitŭ de acéstă estremă assemenare esterióră între tóte némurile dela gurele Dunăriĭ, Ovidiŭ identifică adessea pênĕ şi limbele getică, scitică şi sarmatică (327).

Ellŭ nu precepea ceĭa-cė Humboldt botéză atâtŭ de bine : *livréua teritoriuluĭ.*

Şi totuşĭ unŭ poetŭ latinŭ contimpurénŭ luĭ Ovidiŭ descrisese acéstă *livrea*, décă nu totŭ atâtŭ de laconicŭ, încaĭ nu maĭ puţinŭ clarŭ decâtŭ marele naturalistŭ germanŭ.

Fie-care regiune are o altă *lege*, o altă *figură*, o altă *culóre*, transmittêndu-le acellora cė o lŏcuescŭ, ḑicea Marcŭ Maniliŭ :

Idcirco în varias leges variasque figuras
Dispositum genus est hominum, proprioque colore
Formantur gentes, sociataque jura per artus
Materiamque parem privato foedere signant.
Flava per ingentes surgit Germania partus.
Gallia vicino minus est infecta rubore... (328).

Pe Geţĭ şi pe Sarmaţĭ, maĭ cu sémă, îĭ amalgaméză nu numaĭ Ovidiŭ.

Ptolemeŭ, atâtŭ de confusŭ în tóte, numesce Sarmaţĭ pe Geţiĭ dela Nistru : Τυραγγῖται Σαρμάται (329).

Fasti Romani, vorbindŭ despre triumfulŭ

(316) *Pont*, IV, 10.
(317) *Ibid.*, IV., 7.
(318) *Trist.*, III, 10.
(319) *Pont.*, I, 8.
(320) *Trist.*. V, 7.
(321) *Pont.*, I, 2; II, 1.
(322) *Trist.*, V, 7.
(323) *Pont.*, IV, 9.
(324) *Ib.*, I, 5.

(325) *Ibis*, vers. 107.
(326) *Ib.*, III, 8.
(327) *Trist.*, V, 7; *Pont.*, IV, 13; *Trist.*, III, 14; etc.
(328) *Manil.*, *Astronomicon*, III, vers. 708 — 740.
(329) *Geogr.*, III, 10.—Cf. *Strabo*, VII, 3. § 2 : . . οἱ ἁμάξοικοι Σκύθαι καὶ Σαρμάται καὶ γὰρ νῦν ἀναμέμικται ταῦτα τὰ ἔθνη τοῖς Θρᾳξὶ καὶ τὰ Βασταρνικὰ, μᾶλλον μὲν τοῖς ἐκτὸς Ἴστρου, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐντός.

luĭ Asiniŭ Gallŭ pe la annulŭ 15 înainte de Cristŭ : „L. Asinius Gallus de Sauromateis“, sub-înţellegŭ şi pe Geţĭ, peste carĭ trebuĭaŭ să trécă Romaniĭ pentru ca să fi pututŭ a-gĭunge pênĕ la Sarmaţĭ (330).

De assemenea Florŭ cândŭ dice : „Sar-„matae patentibus campis inequitant et hos „per eumdem Lentulum prohibere Danubio „satis fuit“ (331), nu póte să nu fi avutŭ în vedere şi pe Geţĭ, pe allŭ cărora territoriŭ, în Moldova de gĭosŭ şi 'n Bugĭacŭ, se petrecea acţiunea.

Arrianŭ, geografŭ de multă autoritate şi tocmaĭ din timpulŭ luĭ Traĭanŭ, nicăirĭ nu menţionéză pe Geţĭ şi pe Sarmaţĭ allăturĭ uniĭ lôngă alţiĭ, dérŭ în Tactica sea ellŭ copprinde tacitamente ambele naţiunĭ sub numele de Σαυρομάται, érŭ în Cynegetica sub acella de Γέται (332).

Acéstă perpetuă identificare a differitelorŭ popóre din câmpia Românieĭ, pe d'o parte este cea maĭ elocinte probă despre puternica acţiune a natureĭ fisice pentru a li da tuturorŭ o singură fisionomiă, érŭ pe de alta ne autorisă a rectifica aci în trécĕtŭ o erróre capitală, commisă de către unŭ şirŭ de commentatorĭ aĭ Columneĭ Traĭane.

Pe bass-relievele monumentuluĭ nu figuréză nicĭ decumŭ şi nicĭ că potŭ figura „călläreţiĭ sarmaţĭ veniţĭ în agĭutorulŭ Dacilorŭ“ (333), ci *călläreţĭ* **geticĭ**, pe carĭ îĭ chiămа sub stégurile luĭ Decebalŭ nu numa vecinĕtatea, dérŭ maĭ allesŭ communitatea originiĭ tracice, communitatea limbeĭ, prin urmare communitatea interesselorŭ (334).

Dovédă :

1-o. In cursulŭ resbelluluĭ daco-romanŭ Sarmaţiĭ, şi anume cea maĭ putinte ramură a lorŭ, Iazigiĭ (335), se afflaŭ nu în allianţă, ci în cea maĭ crîncenă dusmăniă cu Decebalŭ (336);

2-o. Pe inscripţiunile şi monetele celle autentice alle luĭ Traianŭ, ellŭ se numesce *Germanicus* şi *Dacicus,* nicăirĭ însе *Sarmaticus* (337), după cumŭ n'arŭ fi uĭtatŭ a se întitula, décă Sarmaţiĭ eraŭ alliaţĭ cu Daciĭ;

3-o. Strabone ni arrétă că Daciĭ şi Geţiĭ formaŭ o confederaţiune militară, avêndŭ o armată commună, une-orĭ maĭ mare, alte dăţĭ maĭ mică (338);

4-o. Nu numaĭ armele Geţilorŭ şi modulŭ lorŭ de a căllări se assemenaŭ cu alle Sarmaţilorŭ, dérŭ pênĕ şi zaua cea de pelle în formă de şoldĭ de pesce, după cumŭ ni spune fórte lîmuritŭ Marţialŭ, carele muri la annulŭ 103, adecă tocmaĭ în intervallulŭ espe-

(330) Cf. *Safarjk, Slow. star.*, 279.

(331) *Flor.*, IV, 12. — Cf. *Strabo*, VII, 3, § 14.

(332) *Arrian*, *De venat.*, cap 23.—*Tact.*, passim, unde numele Geţilorŭ se găssesce numaĭ o dată, chĭarŭ la finea cărţiĭ, p 96 ed. Blancard. — *Appianŭ*, unŭ altŭ scriitorŭ fórte ponderosŭ totŭ din epoca luĭ Traianŭ, confundă pe Geţĭ cu Bastarniĭ, *Macedon.*, IX, 1, şi XVI, 2.—*Dio Cass.*, LI, 23, face din Bastarnĭ Sciţĭ.

(333) *Ciaconi*, *Historia utriusque belli Dacici*, în *Ciparŭ*, *Archivŭ pentru filologiă*, Blasiŭ, 1867, in-4, p. 135 : „Tertius „hic fuit cum hoste congressus, in quo multi pedites Daci, „equites Sarmatae ceciderunt...“—*Fröhner*, *op. cit.*, passim, vede la totŭ passulŭ în Columna Traiană pe Parţĭ!

(334) *Strabo*, VII, 3, § 10 şi 13.

(335) *Ibid.*, VII, 4, § 17: οἱ Ἰάζυγες Σαρμάται... — *Plin.*, *H. N.*, IV, 12 : „Jazyges Sarmatae....“ *Tacit.*, *Annal.*, XII, 29 : eques e Sarmatis Jazygibus...“ *Id.*, *Hist.*, III, 5 : „principes Sarmatum Jazygum ..“

(336) *Dio Cass.*, LXVIII, II. — Cf. *Plin.*, *H. N.*, IV, 12, despre ostilitatea între Dacĭ şi Iazigĭ.— Ca monografiă despre Iazigĭ, deşi slabă, vedĭ *Hennig*, *De rebus Jazygum*, Regiomonti, 1812, in-8.

(337) Inscripţiunile în *Fröhner*, *op. cit.*, 151-62.—Numismele în *Fabretti*, *De Columna Trajani syntagma*, Romae, 1683, in-f., p. 269—314.—Apoĭ *Orelli*, *Kohen* etc.

(338) *Strab*, V I, 3, § 13, ad finem.

diţiunil dacice a luĭ Traianŭ; şi anume, vorbindŭ despre pofta luĭ Domiţianŭ de a purta ellŭ însuşĭ acéstă speciă de armatură, *lorica sarmatica*, ellŭ dice :

Invia Sarmaticis Domini lorica sagittis,
Et *Martis Getico tergore* fida magis .. (339)

Astŭ-felĭu nu maĭ remâne nicĭ unŭ dubiŭ cumŭ-că amêndoue ramure tracice d'a-stânga Dunăriĭ, atâtŭ *bellicoşiĭ* Geţĭ precumŭ şi *forţiĭ* Dacĭ, sunt represintaţĭ pe bass-relievele Columneĭ Traiane.

Lipsa uneĭa din elle, arbitrariamente înlŏcuită printr'unŭ continginte de Sarmaţĭ, este unŭ fenomenŭ enigmaticŭ, pe care, profitândŭ de occasiune, noĭ amŭ fostŭ datorĭ a 'lŭ limpedi.

Dérŭ înainte de a se aşeda la nordŭ de Istru, fost'aŭ óre Geţiĭ altŭ-felĭu decumŭ ĭ-a făcutŭ *livréua* câmpieĭ române?

Este o cestiune din celle maĭ instructive.

Nimenĭ dintre frunţaşiĭ sciinţeĭ moderne n'a observatŭ încă o lege istorică: *energica acţiune a territoriuluĭ assupra uneĭ naţiunĭ chĭarŭ după ce acéstă, fie de bună voiă, fie prin forţă, de-multŭ degĭa îllŭ părăssisse.*

Este unŭ felĭu de *influinţă territorială postumă*, care póte să urmăréscă unŭ poporŭ decimĭ de secolĭ şi la nesce distanţe immense.

Posteritatea unuĭ lŏcuitorŭ din Himmalaĭ dintr'o epocă pre-istorică se suppune pe nesciute acesteĭ înděrêtnice acţiunĭ lŏcuindŭ astă-dĭ unde-va în Elveţia.

Vorbindŭ despre Nomenclatura Munteniеĭ, noĭ aretarămŭ în paragrafulŭ precedinte, în ce modŭ legionariĭ luĭ Traianŭ, veniţĭ uniĭ din Alpĭ, alţiĭ din Pireneĭ, căcĭ Spaniolŭ era însuşĭ împeratulŭ, şĭ-aŭ căutatŭ în Dacia maĭ de preferinţă o posiţiune territorială analógă cu a patrieĭ lorŭ primitive; ş'apoĭ emigrândŭ maĭ tărdiŭ de aci în Tracia, îşĭ allegeaŭ érŏşĭ în Balcanĭ, mişcaţĭ de aceĭaşĭ tendinţă instinctivă, nesce cuĭburĭ assemĕnate cu alle Carpaţilorŭ.

Cu alte cuvinte, pênĕ şi 'n fundulŭ Macedonieĭ eĭ nu incetaŭ, după unŭ lungŭ şirŭ de vécurĭ, a resimţi o influinţă climaterică italianǎ séŭ spaniolă!

Înainte de colonisarea romană la Dunăre, acella-şĭ spectacolŭ ni 'lŭ presintă Geţiĭ şi Daciĭ.

Sub Ovidiŭ, allŭ căruĭa cellŭ maĭ legitimŭ interprete este Strabone, România actuală se dividea în doue porţiunĭ fórte distinse: la cataractele Dunăriĭ, adecă în Oltenia, locuĭaŭ Daciĭ; în gĭosulŭ fluviuluĭ pênĕ la Pontŭ, adecă în şessulŭ Munteniеĭ, Moldoveĭ şi allŭ Bugĭaculuĭ, petreceaŭ Geţiĭ; ambele naţionalităţĭ avêndŭ aceĭa-şĭ origine şi vorbindŭ aceĭa-şĭ limbă, dérŭ uniĭ fiindŭ *plăiaşĭ* şi ceĭ-l'alţĭ *câmpenĭ* (340).

Lŏcaşŭ de predilecţiune allŭ Geţilorŭ era năsipósa pustietate dintre Prutŭ şi Nistru: ἡ τῶν Γετῶν ἐρημία (341), unde chĭarŭ astă-dĭ rareorĭ găssesce cine-va unŭ pĕrêŭ, o măgură séŭ unŭ arbure (342).

(339) *Martial.*, *Epigram.*, VII, 2—*Nibuhr, Kl. hist. Schr.*, I, 394, nu şĭ-arŭ fi datŭ ostenélla de a căuta esclusivamente printre Sarmaţĭ pe „geharnischten Reuter" din Columna Traană, déca 'şĭ adducea a-minte disticulŭ luĭ Marţialŭ.

(340) *Strabo*, VII, 3, § 13.

(341) *Ib.*, VII, 3; § 14.

(342) *Laxmann*, *Von der Moldau und Bessarabien*; de-'nteiŭ svedesce în *Tidningar utgifne af et Sälskap i Abo* 1773, nr. 19, apoĭ tradusă în *Schlözer*, *Briefwechsel*, Goettingen, 1780, in-8, t. 4, p. 226: „Wenn man Akkierman ausnimmt, so "ist in ganz Bessarabien fast kein Baum zu finden. Die armen „Hasen müssen sich unter dem Papaver Rheas, der Phlomis „flos venti, oder einem von der Mus Schljäpus und Talpa „vulgari aufgeworfenen Erdhügel verstecken."

Adăpostŭ favoritŭ allŭ Dacilorŭ, din contra, eraŭ isvórele apelorŭ curgĕtóre, nălţimea munţilorŭ, dessişulŭ codrilorŭ, cununele pururea rourate alle crescetuluĭ carpatinŭ (343).

Geţiĭ lesne s'arŭ fi pututŭ apropia de plaĭu şi Daciĭ de cămpiă, dérŭ nu voĭaŭ s'o facă, după cumŭ nu voĭa să remână în deliciele Romeĭ acellŭ barbarŭ, despre care ḑice Ovidiŭ :

> Quid melius Roma? Scythico quid litore pejus?
> Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit (344).

Doue naţiunĭ surorĭ, ba încă surorĭ-gemene, de unde óre le venĭa Dacilorŭ acéstă ne'nvinsă passiune de pădure şi Geţilorŭ curiósa patimă a pustiuluĭ?

Ceĭa-ce 'ĭ Strabone pentru Ovidiŭ, totŭ aceĭa este în casulŭ de faţă Tucidide pentru contimpurénulŭ seŭ Erodotŭ: unŭ preţiosŭ contestŭ.

Pe la anniĭ 500—400 înainte de Cristŭ, pe cândŭ nu eraŭ încă Geţĭ şi Dacĭ pe ţermulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ, şessulŭ Muntenieĭ, Moldoveĭ şi allŭ Bugĭaculuĭ îllŭ occupaŭ Sciţiĭ, plaĭulŭ Ţerreĭ-Românescĭ apparţinea Agatirsilorŭ, érŭ Temeşiana Siginnilorŭ.

Pe Geţĭ, ca şi Erodotŭ, Tucidide îĭ cunnósce numaĭ în Dobrogia, dérŭ vorbesce totŭ-d'o-dată şi despre Dacĭ, pe carĭ cellŭ-l'altŭ nu-ĭ menţionéză; ş'apoĭ vorbesce în deplina cunnoscinţă de causă, căcĭ era Tracŭ ellŭ-însu-şĭ (345) şi locuĭa chĭarŭ în Tracia, unde posseda nesce bogate mine de aurŭ.

Este cĭudatŭ că tóte acestea aŭ scăpatŭ aprópe cu deseverşire din vederea istoricilorŭ nostri (346).

Eĭ bine, Tucidide, ὁ συγγραφεὺς, istoriculŭ prin escellinţă, pe care anticitatea îllŭ făcea, ca şi pe Erodotŭ, părinte allŭ istorieĭ (347); Tucidide ḑice :

„Odrisianulŭ Sitalcé puse în mişcare de „'nteiŭ pe Traciĭ ceĭ aşeḑaţĭ la sudŭ de „munţiĭ Hemŭ şi Rodopŭ, căcĭ toţĭ îĭ e„raŭ suppuşĭ pênĕ la littoralulŭ Pontuluĭ şi „pênĕ la Ellespontŭ; apoĭ pe Geţĭ şi pe alţiĭ „câţĭ se află la nordŭ de Hemŭ d'a-drépta „Istruluĭ în apropiare de Pontŭ. Geţiĭ şi ceĭ„l'alţĭ de acollo sunt *vecinĭ Sciţilorŭ, avêndŭ „acellea-şĭ arme şi obiceĭurĭ, toţĭ arcaşĭ căllărĭ* „(ὅμοροί τε τοῖς Σκύθαις καὶ ὁμόσκευοι, πάντες ἱπποτοξόται). Sital„ce a maĭ chiămatŭ o mulţime de *muntenĭ li„berĭ din Tracia, armaţĭ cu pumnare şi nu„miţĭ Davĭ, carĭ lŏcuescŭ maĭ cu sémă în Ro„dopŭ* (τῶν ὀρεινῶν Θρᾳκῶν πολλοὺς τῶν αὐτονόμων, καὶ μαχαι„ροφόρων, οἵ Δῖοι καλοῦνται, Ῥοδόπην οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες)." (348).

Apoĭ adauge :

„*Din pedestrime, ceĭ maĭ viteḑĭ ereaŭ purtă-*

---

(343) Cf *Plin.*, *H. N.*, IV, 12.—Cf. *Flor.*, IV, 12: „Daci montibus inhaerent.." —Cf. *Statius*, *Theb.*, I, vers. 20: „E conjurato dejectos vertice Dacos"—*Id*, *Silv.*, III, 3 vers. 169: „Quaeque suum Dacis donat clementia montem."—etc.

(344) *Pont.*, I, 3.

(345) *Suid.*, ad vocem—*Marcell*, *Vita Thucyd.*, ḑice că numele patronimicŭ allŭ luĭ Tucidide, după cumŭ e consemnatŭ chĭarŭ în epitafulŭ istoriculuĭ, era 'Ορόλος érŭ nu 'Ολόρος.—Unŭ rege allŭ Geţilorŭ din secolulŭ II înainte de Cristŭ se numĭa de assemenea *Oroles*, veḑĭ *Justin.*, XXXI. 3.

(346) *Rösler*, *Röm. Stud.*, 28, citéză passagĭulŭ luĭ *Dio Cassius*, LI, 22, despre primitiva lŏcuire a Dacilorŭ în Rodopŭ, şi cunnósce fórte bine mărturia luĭ *Strabo*, VII, 3, § 12, despre identitatea între Δακοὶ şi Δάοι; eĭ bine, nesce călăuze atătŭ de positive nu-lŭ conducŭ totuşĭ la Tucidide.—Şi maĭ obstinatŭ este *Ukkert*, III, 2, p. 598, nota 9, unde se mulţumesce purŭ şi simplu cu dogmatica frasă dată cu autoritatea uneĭ assiome : "Daker werden erst viel später genannt".

(347) *Quintil.*, X, I.—*Cicer.*, *Orat.*, § 12: »Quo magis Herodotus Thucydidesque mirabiles; alter enim sine ullis salebris quasi sedatus amnis fluit; alter incitatior fertur, et de bellicis rebus canit etiam quodammodo bellicum; primisque ab his (ut ait Theophrastus) historia commota est ut auderet uberius, quam superiores, et ornatius dicere."

(348) II, 96.

„*torĭĭ de pumnare ceĭ liberĭ, veniţĭ din Ro-*
„*dopŭ* (349) “

Maĭ încollo :

„In aceĭa-şĭ véră veniră la Atena treĭ-sute „pedestri Tracĭ *din némulŭ dacicŭ armaţĭ cu* „*pumnare* (τῶν Θρᾳκῶν τῶν μαχαιροφόρων τοῦ Διακοῦ γένους) (350).

Observămŭ în parentesĭ, că din epoca acelleĭ petrecerĭ a Dacilorŭ, Δάοι, Δῖοι, Διακοί, acollo în Rodopŭ, a remasŭ pênĕ astăḑĭ Albanesilorŭ din vecinĕtate, successorĭ aĭ anticilorŭ Epiroţĭ, cuvêntulŭ *daiu*, voĭnicŭ, vitézŭ (351).

In acestŭ modŭ, după irrecusabila mărturiă a luĭ Tucidide, cu multŭ înainte de a se aşeḑa în România Daciĭ eraŭ *plăiaşĭ* şi Geţiĭ *câmpenĭ*; şi décă ĭ-amŭ urmări şi maĭ susŭ în istoria primordialelorŭ migraţiunĭ alle ginţiĭ tracice, ne-amŭ convinge, póte, că plăiaşĭ aŭ fostŭ Daciĭ şi câmpenĭ Geţiĭ chĭarŭ înainte de a fi trecutŭ din Asia in Europa; dérŭ acéstă interressantă problemă, studiată pe basea fontânelorŭ şi assupra căriĭa nu este ĭertatŭ a se pronunţa cine-va cu uşurinţă, ne va preoccupa în *Istoria etnografică a Munteniei*.

In cursulŭ unuĭ laboriosŭ semi-millenniŭ, fie la sudŭ, fie la nordŭ de Dunăre, Geţiĭ şi Daciĭ conservaŭ absolutamente acellea-şĭ doue norme de traĭu, findŭ-că pretutindenĭ, sub orĭ-ce latitudine séŭ longitudine geografică, eĭ îşĭ căutaŭ, fie-care a-parte, câte o normă territorială éróşĭ stereotipă.

Geţiĭ sunt toţĭ *arcaşĭ căllărĭ*, ḑice Tucidide. Dérŭ óre nu totŭ aşa ĭĭ descrie şi Ovidiŭ?

> Căllărĭ pe caĭ selbatecĭ vrăsmaşiĭ vinŭ încóce,
> Vestindŭ a lorŭ sossire săgeţile ce sbóră,
> Şi remânêndŭ dreptŭ urmă pămêntulŭ despuĭatŭ!

Orĭ-câtŭ de mare arŭ fi avêntulŭ civilisaţiuniĭ umane, astă-ḑĭ ca şi 'n epoca luĭ Tucidide, câmpia este specialulŭ têrrêmŭ allŭ cavallerieĭ şi allŭ armelorŭ *departe-arruncătóre*, ca să ni fie permisŭ a ne esprime astŭfelĭu : săgéttă, glonţŭ, ghĭulea, totŭ una.

Înse o dată incarnându-se printr'o seculară şedere pe unŭ şessŭ acéstă tactică ostăşéscă cu differitele 'ĭ urmărĭ directe şi indirecte assupra moravurilorŭ, cumŭ óre voiţĭ ca o assemenea naţiune să nu vĕneze aceĭa-şĭ disposiţiune a soluluĭ în tóte trecerile selle successive din ţérră în ţérră, ferindu-se cu din-adinsulŭ de munţĭ, unde callulŭ şi arculŭ sunt d'o potrivă la strîmtóre?

Pe Dacĭ, de altă parte, pe cândŭ locuĭaŭ încă în Rodopŭ, Tucidide ni-ĭ depinge pedestri şi purtătorĭ de μάχαιραι, adecă de nesce micĭ săbie resucite, avêndŭ o formă cam de seceră şi pe carĭ noĭ nu le scimŭ traduce maĭ bine decâtŭ prin *pumnare*, căcĭ Romaniĭ le ḑiceaŭ *sica* (352).

Totŭ pedestri şi totŭ μαχαιροφόροι se represintă glótele dacice şi pe bass-relievele Columneĭ Traiane, deşi scena se petrece în Carpaţĭ şi cu cincĭ secolĭ maĭ încóce.

Negreşitŭ că vorŭ fi fostŭ şi căllăreţĭ pintre Dacĭ, după cumŭ vorŭ fi fostŭ şi pedestri pintre Geţĭ; vorŭ fi avutŭ arce şi Daciĭ, după cumŭ vorŭ fi avutŭ pumnare şi Geţiĭ; între zone estreme fiindŭ maĭ multe punturĭ intermediare, unŭ felĭu de traĭu intermediarŭ este şi ellŭ o neapĕrată consecinţă pentru mărginaşiĭ a doue naţiunĭ limitrófe; dérŭ

(349) II, 98.
(350) VII, 27.
(351) *Hahn, Albanesische Studien*, Jena, 1851, in-8, Lexicon, p. 27.

(352) *Valer. Maxim.*, III, 2, § 12.

e nu maĭ puţinŭ adevĕratŭ, că pe Columna Traiană nu caiĭ şi nu arcele, ci maĭ allesŭ pedestrimea şi pumnarele forméză trăssura caracteristică a ostaşuluĭ dacicŭ; o trassură ce 'lŭ distinge anume de arcaşiĭ căllărĭ Geţĭ, veniţĭ de pe la gurele Dunăriĭ în agĭutorulŭ luĭ Decebalŭ şi carĭ, precumŭ scimŭ din Ovidiŭ, nu differĭaŭ întru nemicŭ de arcaşiĭ căllărĭ Sarmaţĭ, încâtŭ poetulŭ îĭ confundă pururea uniĭ cu alţiĭ, érŭ pe uniĭ şi pe alţiĭ nu-ĭ deosebesce de arcaşulŭ căllăreţŭ Scitŭ.

Pedestrimea şi armele *d'aprópe-lovitóre*, fie pumnarŭ, fie măcĭucă séŭ altŭ ce-va, aŭ fostŭ şi vorŭ fi totŭ-d'a-una proprie regiunilorŭ muntóse, unde omulŭ în luptă cu semenulŭ seŭ, ca şi 'n grossolanulŭ duellŭ peptŭ la peptŭ cu ursulŭ, are maĭ multă nevoiă de unŭ bunŭ cuţitŭ, decâtŭ de unŭ armăsarŭ séŭ o carabină.

Éccĕ de ce şi Daciĭ, o dată dedaţĭ a se căţăra pe piscurĭ, puţinŭ li pĕssa de a trăi la sudŭ séŭ la nordŭ de Dunăre, dérŭ numaĭ nu cumŭ-va pe góla câmpiă, ci totŭ pintre pletóse culmĭ alpine.

Nu aci este loculŭ de a desvolta legea *persistinţeĭ ereditare*, pe care o vomŭ analisa la rôndulŭ seŭ în partea etnografică a scrieriĭ de faţă; nu ne putemŭ opri totuşĭ de a nu sĕmnala de pe acumŭ unŭ singurŭ puntŭ, în care ea se cĭocnesce cu cestiunea *acţiuniĭ climaterice.*

Famosulŭ Darwin, alle căruĭ observaţiunĭ, luate una câte una, sunt generalmente atâtŭ de fine şi atâtŭ de gĭuste, fără ca totuşĭ din summa lorŭ să resulte sintesea ce-ĭ place să şĭ-o închipuéscă; famosulŭ Darwin citéză, între celle-l'alte, doue essemple fórte originale, şi anume:

1-o. Americaniĭ numiţĭ *Payaguas* se nascŭ cu nesce gambe de totŭ subţirĭ şi nesce braţe de totŭ grósse, findŭ-că părinţiĭ şi moşiĭ lorŭ, petrecêndŭ ḑi şi nópte în luntri, essercitaseră maĭ mereŭ mânele prin cârmă, dérŭ nu făceaŭ nicĭ unŭ usŭ de picĭóre;

2-o. Eschimoşiĭ se nascŭ cu o aptitudine estraordinariă pentru pescăriă, numaĭ şi numaĭ findŭ-că toţĭ ascendinţiĭ lorŭ n'aŭ avutŭ aprópe nicĭ o altă trébă fisică şi intellectuală decâtŭ de a prinde viţeĭ de mare (353).

Imaginaţi-vĕ că unŭ evenimentŭ silesce pe Payaguas şi pe Eschimoşĭ a emigra.

Unŭ Payagua, cu gambele luĭ celle neputincĭóse, fi-va óre în stare de a se aşeḑa în munţĭ, unde, assemenea căpriórelorŭ, trebuĭ să sară din stâncă în stâncă?

Unŭ Eschimosŭ, croitŭ din mătrice a fi pescarŭ, va căuta pretutindenĭ unŭ ţermŭ unde să nu-ĭ lipséscă viţeiĭ de mare.

Nu este numaĭ atâta.

Unŭ medicŭ francesŭ a desvoltatŭ în treĭ studie consecutive fórte remarcabile resultatulŭ proprielorŭ selle observaţiunĭ în Mĕs-

(353) *Darwin*, *op. cit.*, I. 125: „Rengger (Saügethiere von „Paraguay, p. 4) attribue la minceur des jambes et la gros- „seur des bras des Indiens Payaguas au fait que leurs géné- „rations successives ont passé la presque totalité de leur „vie dans des embarcations, presque sans se servir de leurs „membres inférieurs. D'après Cranz (History of Groenland. 1, „230), qui a vécu longtemps chez les Esquimaux, les indigè- „nes admettent que le talent et la dextérité à la pêche du „phoque, art dans lequel ils excellent, est héréditaire; il y a „là réellement quelque chose de vrai, car le fils d'un pécheur „de phoques célèbre se distinguera même lorsqu'il aura perdu „son père pendant son enfance; dans ce cas, c'est autant l'ap- „titude mentale que la conformation du corps, qui paraissent „être héréditaires. On assure qu'à leur naissance les mains „des ouvriers sont en Angleterre plus fortes que celles des „classes aisées. Chez les enfants, déjà longtemps avant la „naissance, l'épiderme de la plante des pieds est plus épais „que sur toute autre partie du corps, fait qui, à n'en pas dou- „ter, est dû aux effets héréditaires d'une pression exercée „pendant une longue série de générations . . .“

sicŭ assupra effecteloră fisiologice alle aeruluĭ rareficatŭ (354), de unde conchide despre estrema difficultate a indiviḑilorŭ din şessŭ de a se acclimata într'o regiune muntósă, pentru care, ca să respire şi să âmble, omulŭ trebuĭ să aĭbe unŭ peptŭ maĭ largŭ şi nesce membri de moţiune maĭ musculoşĭ decâtŭ ceĭa-ce 'ĭ era necessarŭ în aerulŭ maĭ condensatŭ şi pe solulŭ maĭ oblu allŭ câmpieĭ.

„Câte-va hurmalle şi puţină apă — ḑice „unŭ altŭ igienistŭ — agĭungŭ pentru a să„tura pe Arabulŭ din Sahara, pe cândŭ Es„chimosulŭ se îndópă cu provisiunĭ enorme „de grăssime de balenă. Acéstă differinţă „de nutrimêntŭ este unŭ effectŭ allŭ climeĭ; „înse ea trage dupe sine nesce obiceĭurĭ, „carĭ modifică starea materială şi activitatea „vitală a organelorŭ. De aci se nascŭ resul„tate organice, carĭ se transmittŭ prin ere„ditate. Modificaţiunile căpĕtate de cătră „strămoşĭ devinŭ nesce trăssure congenitale „în constituţiunea strănepoţilorŭ. Din tată „în fiĭu, Arabulŭ este subţire, viuoiŭ, muscu„losŭ, macru; Eschimosulŭ e îndessatŭ, „grassŭ, greŭ ..." (355).

Déca o naţiune întrégă, constrînsă de forţă, arŭ fi silită a se muta vrêndŭ-nevrêndŭ din şessŭ în munte, maĭoritatea s'arŭ stinge cu timpulŭ, conservându-se numaĭ indiviḑiĭ ceĭ escepţionalĭ, adecă ceĭ maĭ peptoşĭ şi maĭ vênoşĭ, carĭ arŭ produce érŏşĭ cu încetulŭ o posteritate totŭ atâtŭ de vigurósă ca şi părinţiĭ lorŭ, constituindŭ o *nouă* naţiune eminamente munténă; înse maĭoritatea cea menită a peri nu s'arŭ fi măngăiatŭ printr'o assemenea perspectivă de renascere: ea preferă în orĭ-ce casŭ a 'şĭ căuta chĭarŭ în emigraţiune aerulŭ şi solulŭ câmpénŭ allŭ patrieĭ primitive.

O naţiune munténă de altă parte, crescêndŭ în atmosfera cea sănĕtósă, robustă, fórte *oḑoniḑată* a înălţimiĭ, se topesce în şessŭ, unde unŭ singurŭ prânḑŭ copiosŭ ca la munte póte să uccidă pe unŭ individŭ sanguinicŭ, supravieţuindŭ dintre toţĭ numaĭ constituţiunile celle maĭ debile, aĭ cărora moştenitorĭ formézá acollo unŭ némŭ degeneratŭ curatŭ câmpénŭ, ceĭa-ce înse nu va surîde în veciĭ veciloră maĭorităţiĭ celleĭ osândite la mórte: ea va ocoli şessulŭ, strămutându-se din munţĭ totŭ în munţĭ, chĭarŭ décă arŭ trebui să-ĭ caute pré-departe.

Éccĕ ce este *influinţa territorială postumă*, după cumŭ amŭ numit'o noĭ.

O lege istorică dintre celle maĭ importante, dintre celle maĭ fecunde în consecinţe, căcĭ ea nĭ-va permitte adessŭ a rectifica unele azardóse conclusiunĭ alle erudiţilorŭ

---

(354) *Jourdanet, Les altitudes de l'Amérique tropicale comparées au niveau des mers*, Paris, 1861, in-8; *L'air raréfié dans ces rapports avec l'homme malade*, Paris, 1862, in-8; *Note sur l'anémie dans ses rapports avec l'altitude*, în *Séances de l'Acad. de médecine*, 1863, 10 martiŭ; câte-şĭ-trelle citate de *Becquerel*, 168, carele adaugă: „Lors„que des individus habitent dans des lieux très-élevés au „dessus du niveau de la mer, il survient dans leur constitu„tion, dans leur tempérament, dans leurs habitudes, des mo„difications physiologiques qui s'harmonisent avec le milieu „raréfié au sein duquel ils vivent. Ces modifications de cons„titution sont spécialement les suivantes: l'appétit devient „vif, ardent, facile; les digestions rapides. La respiration et „la circulation s'exécutent avec une fréquence plus grande, „qui finit par devenir habituelle et tout à fait normale. La „respiration devient en même temps ample, puissante. L'as„cension a lieu désormais sans dyspnée, la voix se fait enten„dre à de grandes distances et sans fatigue. L'exercice mus„culaire est bien supporté. Les montagnards sont agiles, vifs „et ardents . . ." — Cf. *Foissac*, I, 312.

(355) *Lévy*, II, 296.

moderni assupra migraţiunilorŭ diverselorŭ popóre.

O ginte munténă se mută totŭ-d'a-una din délŭ în délŭ; o ginte cămpénă — din şessŭ în şessŭ; esceptiunile sunt pré-puţine, decă sunt..

Astŭ-feliŭ, din tóte punturile de vedere, sub Ovidiŭ ca şi sub Erodotŭ, Oltulŭ despărţĭa territoriulŭ munténŭ în doue marĭ secţiunĭ, fórte bine determinate nu numaĭ prin differinţa condiţiunilorŭ climaterice, dérŭ şi prin diversitatea elementelorŭ etnice, observândŭ înse totŭ-d'o-dată că 'n ambele acelle epoce *muscellulŭ*, adecă brăulŭ carpatinŭ dela Turnu-roşu pênĕ pe la Vrancea, prin analogiă fisică tindea să apparţină anume poporuluĭ aşeḑatŭ în Oltenia.

Sub Erodotŭ, Oltulŭ separă pe Agatirsĭ de Sciţĭ.

Sub Ovidiŭ, pe Dacĭ de Geţĭ.

Originea Sciţilorŭ şi Agatirsilorŭ era identică (356), dérŭ nu identice eraŭ şi obiceĭele lorŭ (357).

Dacĭĭ şi Geţiĭ, avêndŭ aceĭa-şĭ limbă şi eşiţĭ dintr'o singură tulpină tracică, se deosebĭaŭ atăta de multŭ uniĭ de alţiĭ prin moravurĭ aprópe în tóte ramurele activităţiĭ naţionale respective: în tactica militară, în portŭ, în architectură, în resbellŭ şi 'n pace..

Éccĕ ce este *acţiunea territorială directă.*

Dela climatologia propriŭ ḑisă, trecemŭ la topografia luĭ Ovidiŭ.

Se 'nţellege că aci, ca şi pênĕ acumŭ, ne vorŭ preoccupa numaĭ trăssurele celle neşterse alle natureĭ, lăssândŭ la o parte orĭ-ce accidentalŭ.

Ovidiŭ şi Strabone sunt ceĭ ânteĭ classicĭ carĭ constataseră, unulŭ între Latinĭ şi cellŭ-l'altŭ între Ellinĭ, duplicitatea nominală a Dunăriĭ.

Poetulŭ ḑice:

„Este o vechiă urbe, tare prin zidŭ şi „prin posiţiune, aprópe de ţermulŭ *Istruluĭ* „*celluĭ cu doue numĭ :*

.... ripae vicina binominis Istri (358)

Geografulŭ se esprimă şi maĭ clarŭ :

Καὶ γὰρ τοῦ ποταμοῦ τὰ μὲν ἄνω καὶ πρὸς ταῖς πηγαῖς μέρη μέχρι τῶν καταρακτῶν Δανούιον (variantŭ : Δανούβιον) προσηγόρευον, ἃ μάλιστα διὰ τῶν Δακῶν φέρεται, τὰ κάτω μέχρι τοῦ Πόντου τὰ παρὰ τοὺς Γέτας καλοῦσιν Ἴστρον. (359).

Adecă :

„Érŭ susulŭ fluviuluĭ, anume dela sor„ginte pênĕ la cataracte, *carĭ acestea se af„flă maĭ allesŭ lôngă Dacĭ*, se numesce Da„nubiŭ, pe cândŭ *gĭosulŭ pênĕ la Pontŭ, lun„gindŭ territoriulŭ Geţilorŭ, se chĭamă Istru*".

Vomŭ remarca maĭ ânteiŭ că prin cataracte Strabone nu înţellege aşa ḑisele *gherdapurĭ* dintre Severinŭ şi Orşova, ci întréga cotitură olténă a Dunăriĭ, căcĭ :

1-o. Ellŭ spune că fluviulŭ se numĭa Istru numaĭ în dreptulŭ pămêntuluĭ geticŭ : παρὰ τοὺς Γέτας, vrea să ḑică esclusivamente dela Pontŭ pênĕ la Oltŭ, de óră-ce nicĭ o dată Geţiĭ nu se întinseseră maĭ departe;

2-o. Ellŭ lĭmuresce pe d'assupra, înlăturândŭ orĭ-ce ecuivocitate, cumŭ-că Dacĭĭ nu lŏcuiaŭ lôngă Istru, ci lôngă Danubiŭ: μάλιστα διὰ τῶν Δακῶν;

3-o. Καταράκται' le luĭ Strabone correspundŭ din puntŭ în puntŭ cu κόλπος' ulŭ, adecă îndoitura Dunăriĭ pênĕ la care, după Erodotŭ,

(356) *Herod*, IV, 10.
(357) *Ib.*, IV, 104.

(358) *Pont.*, I, 8.—Ovidiŭ ellŭ-însuşĭ întrebuinţéză nu numaĭ *Ister*, ci şi *Danubius*, bună óră *Pont.*, IV, 10, etc.
(359) *Geogr.*, VII, 3, § 13.

se întindea dominaţiunea scitică, érŭ maĭ încollo se începea pămêntulŭ agatirsicŭ.

Geţiĭ, ca şi predecessoriĭ lorŭ Sciţiĭ, locuiaŭ ceĭlŭ multŭ pênĕ la ţermulŭ resăriténŭ allŭ Oltuluĭ.

Daciĭ, ca şi Agatirsiĭ maĭ de 'nainte, stăpăniaŭ littoralulŭ danubianŭ numaĭ pênĕ la laturea appusénă a Oltuluĭ.

Colpulŭ Dunăriĭ în Erodotŭ, întocmaĭ ca în Strabone *cataractele*, copprinde totŭ spaţiulŭ dintre Cerna şi Islazŭ, deşi în stricta realitate, essaminândŭ mappa cu acea precisiune pe care n'o putemŭ pretinde dela părinţiĭ studiuluĭ geograficŭ, gherdapurile, ca şi îndouitura fluviuluĭ, se afflă cu multŭ maĭ spre occidinte de Oltŭ.

Conformitatea între Strabone şi Erodotŭ este aci unŭ argumentŭ peremtoriŭ, chiarŭ déca n'amŭ avé degia celle-l'alte doue de maĭ susŭ, cu atâta maĭ decisive, cu câtŭ sunt basate pe contestŭ.

In acestŭ modŭ geticulŭ *Istru* curgea dela Pontŭ pênĕ la gurele Oltuluĭ; dela gurele Oltuluĭ maĭ încollo — daciculŭ *Danubiŭ.*

Oltulŭ despica pênĕ şi Dunărea în doue zóne separate!

Nu aicĭ vomŭ cerceta interessanta etimologiă a dupleĭ numirĭ *Istru* şi *Danubiŭ*, pe care o reservămŭ pentru o altă occasiune.

Totŭ ce vomŭ desbatte acuma, este antica binomitate a unora din rîurile nóstre.

In analisa Munteniei sub Erodotŭ, noĭ arretarămŭ că Oltulŭ purta şi ellŭ doue numĭ: *Alt*, adecă aurosŭ, în partea'ĭ muntósă care apparţinea Agatirsilorŭ, şi *Maris*, adecă fluviŭ, în porţiunea'ĭ cămpénă, continginte spre resăritŭ cu territoriulŭ sciticŭ. (360)

(360) Veḑĭ totŭ ce s'a spusŭ maĭ susŭ pe pag. 195-7.

In ḑillele luĭ Ovidiŭ gĭosulŭ Oltuluĭ conserva încă numele de Maris, după cumŭ vedemŭ din Strabone, carele ḑice că, pe unde se vérsă în Dunăre, Romaniĭ se pregătiaŭ a întreprinde unŭ resbellŭ contra Dacilorŭ:

Ῥεῖ δὲ δι'αὐτῶν Μάρισος ποταμὸς εἰς τὸν Δανούιον, ᾧ τὰς παρασκευὰς ἀνεκόμιζον οἱ Ῥωμαῖοι τὰς πρὸς τὸν πόλεμον (361).

În acella-şĭ timpŭ appare *Alutus* într'o lungă elegiă la mórtea luĭ Drusŭ, pe care uniĭ o attribue chiarŭ luĭ Ovidiŭ, alţiĭ amiculuĭ seŭ Pedone Albinovanŭ, ceĭa-ce noue ni se pare a fi maĭ probabilŭ.

Éccĕ passagiulŭ, după cumŭ se citesce ellŭ desfiguratŭ în tóte ediţiunile:

> Rhenus, et Alpinae valles, et sanguine nigro
> Decolor infecta testis Itargus aqua;
> Danubiusque rapax, et *Dacius orbe remoto*
> *Apulus*; *huic hosti perbreve Pontus iter* . . .

Nisard traduce:

„Et le Rhin et les vallées des Alpes, et „l'Itargus aux eaux rougies par le sang noir „qui les infectait, et le Danube impétueux, et „*le Dace Apulien relégué aux extremités du* „*monde et vers lequel le chemin le plus court* „*est le Pont Euxin*" (362).

Apoĭ adaugă în notă:

„Apulus était une ville de la Dacie, aujourd'hui la Transylvanie." (363)

Noĭ preferimŭ a citi testulŭ:

> . . . . . et Dacius orbe remoto
> *Alutus*, huic hosti perbreve Pontus iter. .;

traducêndŭ apoĭ:

(361) *Strab.*, VII, 3, § 13.—Cf. *Flor*, IV, 12: „Visum est „Caesari Augusto gentem aditu difficillimam submovere. „Misso igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam, citra „praesidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed submota, „atque dilata est."

(362) *Ovide*, Paris, 1857, in-8, p. 841

(363) *Ibid*, 844.

„Rinulŭ, şi văile alpine; şi Itargulŭ pur-„tândŭ mărturiă negrulŭ sânge în undele „selle pângărite; şi furiósa Dunăre, şi la „marginea pământuluĭ *dacicului Oltŭ, inami-„culŭ către care Pontulŭ e cea maĭ scurtă „calle.*“

Temeiurile nóstre sunt:

1-o. Facilitatea paleografică, ca care *Alutus* s'a pututŭ citi *Apulus* de către copistĭ séŭ de către editorĭ;

2-o. Forma *Alutus*, maĭ correctă decâtŭ *Aluta*, ne întimpină în Tabla Peutingeriană şi'ntr'o preţiósă inscripţiune din chiarŭ timpulŭ luĭ Traianŭ, pe care o vomŭ reproduce maĭ la valle; pe cândŭ oraşulŭ Apulŭ nu figuréză nicăirĭ în scripte séŭ monumente ca *Apulus*, ci numaĭ ca *Apulum* şi *Apula*;

3-o. *Dacius* este evidamente unŭ adiectivŭ: *dacicului*, érŭ nicĭ decumŭ unŭ substantivŭ, după cumŭ îllŭ tradusese Nisard, căruĭa ĭ-a plăcutŭ totŭ-d'o-dată vice-versa, committêndŭ o a doua erróre nu maĭ puţinŭ inesplicabilă, a preface substantivulŭ *Apulus* în adiectivŭ: „le Dace Apulien“ în locŭ de „l'Apulus dacique.“

Applicarea unuĭ epitetŭ de naţionalitate către unŭ oraşŭ este maĭ-maĭ fără essemplu în litteratura latină, ca şi'n cea modernă, căcĭ o urbe apparţine uneĭ singure naţiunĭ, încâtŭ n'are nevoiă de a maĭ fi definită prin assemenĭ calificative; pe cândŭ cursulŭ unuĭ fluviŭ, din contra, celle maĭ de multe orĭ fiindŭ stăpânitŭ în lungulu seŭ de catră unŭ şirŭ de popóre diverse, se gĭustifică necessitatea uneĭ lîmurirĭ.

Maĭ pe scurtŭ, *dacius Apulus* arŭ fi unŭ anormalŭ pleonasmŭ, de vreme ce Apululŭ era numaĭ dacicŭ; *dacius Alutus* este o espressiune fórte normală, fiindŭ că putea să fi fostŭ şi *geticus Alutus*, maĭ allesŭ în poesiă, întocmaĭ după cumŭ Lucanŭ şi chĭarŭ Ovidiŭ întrebuinţéză mereŭ *Scythicus Hister* (364);

4-o. Oraşulŭ Apulŭ fiindŭ în Transilvania, nu înţellegemŭ ca în ce felĭu de chipŭ s'arŭ fi pututŭ pune în legătură cu Pontulŭ: „huic hosti perbreve Pontus iter“, ceĭa-ce cadréză înse de minune cu Oltulŭ, unitŭ cu Marea-négră prin Dunăre şi pe unde totŭ atuncĭ se începuse *hostilitas* între Dacĭ şi Romanĭ;

5-o. Nu e de credutŭ că renumele oraşuluĭ Apulŭ arŭ fi agĭunsŭ pênĕ la Tibru, pe cândŭ Romaniĭ nu cunnosceaŭ încă pe teritoriulŭ dacicŭ nicĭ o altă localitate intermediariă, ş'apoĭ nu era nicĭ măcarŭ capitala Dacieĭ;

6-o. Dicerea „orbe remoto“ correspunde anume cu susulŭ Oltuluĭ, *Alutus* propriŭ, pe cândŭ partea'ĭ de gĭosŭ se numĭa *Marisus*; deşi altŭ mintre Ovidiŭ, după cumŭ vedurămŭ degia, socotĭa ca marginea lumiĭ totŭ ce se affla immediatŭ séŭ mediatŭ la nordŭ de Dunăre;

7-o. În celle patru versurĭ, pe carĭ le citarămŭ din elegia la mórtea luĭ Drusŭ, figuréză numaĭ numirĭ de fluvie: *Rinŭ, Itargŭ, Danubiŭ.*

Oltulŭ appare aci perfectamente la loculŭ seŭ: *Danubius et Alutus.*

O urbe, fie Apulŭ, fie orĭ-şi-care, nu încape.

Éccĕ de ce simţulŭ criticŭ cere imperiosŭ de a se admitte *Alutus* pentru *Apulus*; o cere cu atâtŭ maĭ cutedătorŭ cu câtŭ:

(364) *Lucan*, II 50,418.—*Ovid.*, *Trist.*, V, 1; *Pont.*, I,8; III 5.

8-o. Chĭarŭ allăturĭ se observă trebuința uneĭ alte correcțiunĭ analóge: în locŭ de *Itargus* a se citi *Visurgis* séŭ *Visurgus*, căcĭ cellŭ ănteiŭ nume nu ne întîmpină la nicĭ unulŭ dintre scriitoriĭ anticĭ, pe cândŭ despre cellŭ allŭ douilea noĭ găssimŭ în adevĕrŭ în Florŭ: „*Drusus* praesidia atque custodias ubique disposuit, per Mosam flumen, „per Albim, *per Visurgim*“ (365);

9-o. Degia reposatulŭ Bărnuțŭ bănuĭa că numele orașuluĭ *Apulum* séŭ *Apula* are totŭ aerulŭ de a fi fostŭ impusŭ localitățiĭ de către Romanĭ în urma cuceririĭ Dacieĭ (366).

In adevĕrŭ, numaĭ în Italia noĭ găssimŭ *Apulia*, Teanum *Apulum*, etc. (367);

10-o. Maĭ departe noĭ ne vomŭ încredința, că în ḑillele luĭ Ovidiŭ, Strabone și Albinovanŭ, cu unŭ secolŭ înainte de Traianŭ, Daciĭ nu petrunseseră încă în Transilvania.

Din celle ḑece argumente de maĭ susŭ, numaĭ cincĭ arŭ fi de agĭunsŭ pentru a stabili o perfectă certitudine istorică.

Așa dérŏ passagiulŭ întregŭ sună:

> Rhenus, et Alpinae valles, et sanguine nigro
> Decolor infecta testis Visurgus aqua;
> Danubiusque rapax, et Dacius orbe remoto
> Alutus, huic hosti perbreve Pontus iter...

Patru rîurĭ: doue germane, Renŭ și Visurgŭ; doue dacice, Dunăre și Oltŭ; doue primare, Dunăre și Renŭ; doue secundare, Oltŭ și Visurgŭ.

Puținŭ ni impórtă de a sci cu orĭ-ce prețŭ, décă autorŭ allŭ elegieĭ a fostu Albinovanŭ séŭ Ovidiŭ (368).

In ambele casurĭ ea s'a scrisŭ pe la annulŭ 10 după Cristŭ, adecă îndată după mórtea luĭ Drusŭ, ceĭa-ce ne înavuțesce cu unŭ datŭ cronologicŭ precisŭ.

Numele Oltuluĭ a fostŭ înse cunnoscutŭ Romanilorŭ cu duoĭ secolĭ și maĭ 'nainte de Ovidiŭ, deși acésta érŏșĭ se póte constata numaĭ prin critică, fără alle căriĭa lumine arŭ fi remasŭ scălciate, grațiă ignoranțeĭ vechilorŭ copiștĭ și neglegințeĭ nouilorĭ editorĭ, sute și mie de numĭ proprie din litteratura grécă și latină.

Ceĭa-ce Scaligeriĭ, Casauboniĭ, Lipsiĭ, Burmanniĭ, Wesselingiĭ, Heyniĭ, Reiskiĭ, etc. etc. etc. aŭ făcutŭ de multŭ printr'o muncă secolară pentru purificarea testurilorŭ classice în privința Europeĭ occidentale, asternêndŭ callea criticismuluĭ ulteriorŭ allŭ Dindorfilorŭ și Mullerilorŭ, trebuĭ măcarŭ să se încépă o dată și pe terrêmulŭ istorieĭ române.

Unŭ fragmentŭ din Cneiŭ Naevius, poetŭ romanŭ dintre ceĭ maĭ vechĭ, tocmaĭ de pe la annulŭ 250 înainte de Cristŭ, abia cu vr'o douĭ secolĭ posteriorŭ luĭ Erodotŭ, ḑice:

„Vos qui accolitis *Histrum fluvium atque Algidu*. (369)

Adecă:

„Voĭ carĭ lŏcuițĭ lôngă fluviulŭ Istru și lôngă Algidŭ..“

Algidulŭ din acestŭ passagiŭ este o enigmă geografică.

Nicăirĭ, și cu atâtŭ maĭ puținŭ în părțile Dunăriĭ de gĭosŭ, a *Istruluĭ* despre care vor-

(365) *Flor.*, IV, 12.—Variantele acestuĭ nume în classicĭ veḑĭ în *Forbiger*, III, 329.

(366) *Dreptulŭ publicŭ allŭ Românilorŭ*, Ĭașĭ, 1867, in-8, p. 69.

(367) *Forbiger* III, 745 etc.

(368) *Albinovani fragmenta*, ed Gorallus, Amstelodami, 1715, in-8. – *De morte Drusi*, ed Beck, Lipsiae, 1784, in-8.

(369) Ap. *Ukkert*, III, 1, p. 148.

besce Naevius, n'a essistatŭ vre-o dată unŭ rîŭ cu acestŭ nume.

Vrêndŭ-nevrêndŭ, în locŭ de *Algidum* cată să se pună *Alutum*

Unŭ munte ḑisŭ *Algidus* cu unŭ orăşellŭ omonimŭ era în vecinĕtatea Romeĭ (370), offerindŭ copistuluĭ luĭ Naevius unŭ sunetŭ familiarŭ, care l'a împinsŭ a metamorfosà *Alutum* în *Algidum*, fără să-ĭ fi venitŭ în minte că :

1-o. Nicĭ o assemenea localitate nu se affla unde-va affară din Italia;

2-o. Nicĭ chiarŭ în Italia *Algidus* nu este o apă;

3 o. Testulu vorbesce anume despre *unŭ rîŭ de lôngă Dunăre*.

A preface *Alutus* în *Algidus* era cu atâtŭ maĭ uşorŭ, cu câtŭ :

1-o *Algidus*, după usulŭ latinŭ archaicŭ, se putea pronunţa şi chiarŭ a se scrie : *Algutus* (371), astŭ-feliŭ că unŭ scribă allŭ luĭ Naevius, nesciêndŭ ce-ĭ aceĭa *Alutus* dela Dunăre, înse cunnoscêndŭ *Algutus* de lôngă Roma, îşĭ închipuĭa în bună credinţă că prin *Algidus* nu face decâtŭ à maĭ modernisa stilulŭ pré-învechitŭ allŭ originaluluĭ ;

2-o. *Algidus* însemnândŭ latinesce *frigurosŭ*, se părea a fi termenulŭ cellŭ maĭ propriŭ pentru a desemna unŭ rîŭ din regiunea Dunăriĭ, pe care Ovidiŭ o numesce mereŭ :*frigidus Ister* (372).

Rectificândŭ dérŏ versulŭ :

Voĭ que accolitis Histrum fluvium *atque Alutum*..,

noĭ dobêndimŭ cea maĭ vechiă menţiune despre partea'ĭ de susŭ : *Alt*, căcĭ gĭosulŭ, maĭ apropiatŭ de lumea classică, fusese cunnoscutŭ degĭa luĭ Erodotŭ sub numele de *Maris*.

Celle spuse se potŭ resume în următorulŭ tabellŭ :

OLTULU

ALUTUS	MARIS
(dela isvorŭ pênĕ la câmpia)	(dela câmpiă pênĕ la Dunăre)
In *Naevius* (250 ante Chr.)	In *Erodotŭ* (450 ante Chr.)
In *Albinovanŭ* (10 post Chr.)	In *Strabone* (10 a. Ch.)

Nu numaĭ Dunărea şi Oltulŭ din rîurile române aveaŭ câte doue numĭ, unulŭ munténŭ şi cellŭ-l'altŭ câmpénŭ, dintre carĭ — să se noteze fórte bine acéstă particularitate—numile celle *muntene* s'aŭ conservatŭ singure în limba nóstră, ca o nouă puternică probă despre formaţiunea naţionalităţiĭ române esclusivamente în munte, érŭ nicĭ decumŭ pe câmpiă.

Acella-şĭ fenomenŭ de binomitate ni'lŭ dâ Argeşulŭ.

Itinerariulŭ luĭ Antoninŭ, Tabula Peutingeriană şi Notitia Dignitatum enumeră în următorulŭ modŭ *dela appusŭ spre resăritŭ* o seriă de localităţĭ danubiane din Mesia :

ITIN. ANT. :	TAB. PEUT. :	NOT. DIGN. :
Appiaria	Appiaris.	Appiaria.
Transmariscam.	*Trasmarisca*	*Transmarisca.*
Candidiana.	Nigrinianis.	Candidiana.
Teglicio.	Tegulicio.	Teglicio.
Dorostoro	Durostero	Durostoro (373)

Dorostoro, *Durostero* séŭ *Durostoro*, *Dristorŭ* în tóte monumentele din evulŭ mediŭ, este Silistria de astă-ḑĭ.

(370) *Forbiger*, III, 492, 713.

(371) *Quintil.*, I, 4, despre *i—u* şi *d—t.—Priscian.*, etc.

(372) *Ovid.*, *Ibis*, vers 138 : Dum tepidus Gangus, frigidus Ister erit.—Cf. *Pont.*, III, 2.

(373) Ap. *Böcking*, *Notitia Dignitatum*, Bonnae, 1853, in-8, t. 1, p. 102,453.

Prin urmare, *Transmarisca* se affla spre occidinte în apropiare de acestŭ orașŭ, nu înse immèdiatŭ, ci trecêndŭ peste alte doue localităţĭ : Teglicio séŭ Tegulicio, și Candidiana numită altŭ-felĭu prin antitesă Nigriniana.

După Itinerariulŭ luĭ Antoninŭ, între Transmarisca și Silistria se numeraŭ 53,000 pașĭ; după Tabula Peutingeriană, 49,000; luândŭ dérŭ o cìffră de conciliaţiune între celle doue de maĭ susŭ, căpĕtâmŭ ca ce-va destullŭ de positivŭ: 50,000, ceĭa-ce, după calculiĭ celebruluĭ Canina, basaţĭ pe anticele mesurătorĭ romane autentice de prin muzeele Italieĭ, correspunde cu vr'o șépte-ḑecĭ pênĕ la șépte-ḑecĭ și cincĭ kilometri (374).

Căutândŭ acumŭ pe o mappă acéstă distanţă spre appusŭ de Silistria, dâmŭ peste puntulŭ, unde rîulŭ Argeșŭ se vérsă în Dunăre.

Astă dibuire geometrică se maĭ întăresce, cândŭ ni adducemŭ a-minte că la Romanĭ particula *trans* la începutulŭ unuĭ nume localŭ indica maĭ totŭ d'a-una o posiţiune lôngă o gură de rîŭ séŭ faţă'n faţă; noĭ ḑicemŭ „maĭ totŭ-d'a-una", fiindŭ-că aŭ pututŭ fi escepţiunĭ, deși renumitulŭ Mannert, maĭ puţinŭ reservatŭ, nu le admitte nicĭ de cumŭ, considerândŭ fenomenulŭ ca o regulă generală (375).

Trans marisca însemnéză : „în faţa rîuluĭ *Marisca*", întocmaĭ precumŭ *Trans-dierna* este : „în faţa rîuluĭ *Dierna*".

Dérŭ la appusŭ nu departe de Silistria se vérsă în Dunăre pe territoriulŭ românéscŭ, astŭ-felĭu încâtŭ să fi fostŭ faţă 'n faţă cu Transmarisca de ceĭa parte, numaĭ rîulŭ Argeșŭ.

Éccĕ de ce toţĭ commentatoriĭ în unanimitate aŭ attribuitŭ castelluluĭ Transmarisca loculŭ Turtukaĭuluĭ de astă-ḑĭ, orășellŭ turcéscŭ situatŭ pe ţermulŭ danubianŭ bulgarŭ și avêndŭ în faţă pe mallulŭ oppusŭ gura Argeșuluĭ.

De aci înse urméză necessarmente că acestŭ rîŭ, acollo unde se cĭocnesce cu Dunărea, se numĭa *Marisca.*

Geometria și filologia concurgŭ a stabili în astă privinţă cea maĭ perfectă certitudine.

O consecinţă atâtŭ de neapĕrată o înţellesese degia nu numaĭ Mannert (376), dérŭ și Reichard (377), și este cĭudatŭ cumŭ de n'a voitŭ s'o înţellégă Böcking, deși fisséză și ellŭ posiţiunea Transmariscâĭ, ca și ceĭ-l'alţĭ, în faţa gureĭ Argeșuluĭ (378).

Forbiger nu se sfiesce a vedé lucrurile întocmaĭ ca Mannert și Reichard : „Transmarisca, eine der Mündung des Mariscus gegenüber gelegene starke Festung" (379).

Maĭ pe scurtŭ, décă Transmarisca se affla în adevĕrŭ în faţa Argeșuluĭ, ceĭa-ce nu contestă neminĭ, atuncĭ vrêndŭ-nevrêndŭ cur-

(374) *Mannert, Res Traiani ad Danubium*, Norimbergae, 1793, in-8, p. 26 : „syllaba Trans qua semper castella ultra flumen in barbarico posita signantur".

(375) *Canina, L'architettura romana*, Roma, 1840, in-8, t. 2, p. 139.

(376) *Geogr.*, VII, 114.

(377) *Orbis antiquus*, Dacia.

(378) *Notitia dignitatum*, I, 464.—D. *Bolliacŭ*, *Topographie de la Roumanie*, Paris, 1856, in-8, cădu într'o contradicţiune și maĭ curiósă, căcĭ la pag. 27 d-sea mărturesce că Transmarisca se affla pe loculŭ Turtukaiuluĭ, adecă în faţa Argeșuluĭ, și totușĭ la p. 6 affirmă că Ialomiţa se numĭa Mariscus : „la Jalomitza, ancien Mariscus" !!— D. *Vaillant*, *La Romanie, I*, 85, ne assicură că Dîmboviţa „s'appelait jadis Marisca", uĭtândŭ că Dîmboviţa nicĭ nu se vérsă directŭ în Dunăre ! —Nu maĭ citâmŭ altele analoge.

(379) *Geogr.*, III, 1097.

sulŭ de gĭosŭ allŭ acestuĭ rîŭ purta numele de *Marisca* séŭ *Mariscus.*

Este unŭ faptŭ scosŭ din sfera dubiuluĭ.

Şi totuşĭ noĭ maĭ avemŭ încă o probă decisivă.

Désininţa *iscus* séŭ *isca*, fie lătinesce, fie grecesce, denótă unŭ diminutivŭ.

Mariscus séŭ *Marisca* este „Maris-*micŭ*".

Noĭ amŭ vĕḑutŭ că *Maris* se chiăma, degiă în epoca luĭ Erodotŭ şi pênĕ la Strabone, porţiunea inferióră a Oltuluĭ.

Ca rîulŭ cellŭ maĭ învecinatŭ despre resăritŭ cu acestŭ din urmă, dérŭ totŭ-d'o-dată şi maĭ micŭ decâtŭ dênsulŭ, Argeşulŭ avea totŭ dreptulŭ de a fi *Mariscŭ*, adecă „Olteţŭ".

Diversele forme, sub carĭ ne întimpină Trans marisca, sunt: *Trasmarisca, Transmarisca*, Τραμαρίσκα, *Tramarisca*, *Trasmarica*, Τρομαρίσκα, Τραμακαρίσκα, Τρασμαρικᾶ, *Stamarica.* (380)

Scriitorulŭ cellŭ maĭ vechĭu, din câţĭ aŭ menţionat'o, este Ptolemeŭ, alle căruĭa sorginţĭ de informaţiune sunt cam tóte din ḑillele luĭ Traĭanŭ şi chĭarŭ maĭ de'nainte (381)

Astŭ-felĭu nu numaĭ sub Ovidiŭ, dérŭ pênĕ şi cu maĭ mulţĭ secolĭ după Cristŭ, căcĭ Notitia Dignitatum este de pe la annulŭ 450, Argeşulŭ de gĭosŭ se chiăma încă *Mariscŭ.*

Acuma se lîmuresce pe de plinŭ, ce înţellege Geografulŭ Ravennatŭ din secolulŭ IX, cândŭ pune în Dacia „fluvius *Mariscus*" (382).

Probă peste probă, s'aŭ grămăditŭ prémulte!

De ce înse limba română a păstratŭ esclusivamente numele de Argeşŭ?

Din aceĭa-şĭ causă care a făcut'o să conserve *Dunărea* şi nu Istrulŭ, séŭ *Oltulŭ* şi nu Marisulŭ, adecă să nu cunnóscă decâtŭ numirile curatŭ *muntóse* alle rîurilorŭ, ba încă maĭ allesŭ alle rîurilorŭ cellorŭ apropiate de Olţenia, nesciêndŭ de locŭ pe celle din *câmpiă*, unde naţionalitatea română s'a pogorîtŭ maĭ târḑiŭ cu o limbă formată.

Maĭ departe, în monografia oraşelorŭ Muntenieĭ, noĭ vomŭ demonstra originea tracică a cuvêntuluĭ *Argeşŭ.*

D'o cam dată, antecipêndŭ assupra analiseĭ, vomŭ spune numaĭ că la Dacĭ ellŭ însemna „acuilă".

Ister Danubius, *Maris-Aluta*, *Marisca-Argeşŭ*, forméză antica trinitate a fluvielorŭ binome din Ţérra-Românéscă.

Dérŭ pentru ce óre n'aŭ avutŭ câte doue numĭ şi celle-l'alte rîurĭ din Dacia occidentală?

Unŭ faptŭ fórte caracteristicŭ, este că celle doue ape maĭ fruntaşe alle Ţerreĭ-Românescĭ spre resăritŭ de Argeşŭ: Dîmboviţa şi Ialomiţa, ambele aŭ devenitŭ cunnoscute Românilorŭ în urma invasiuniĭ elementuluĭ slavicŭ în Dacia; prin urmare, în secoliĭ V — VII.

Orĭ-carĭ arŭ fi fantasticele etimologie celtice séŭ romanice alle unorŭ dilettanţĭ în sciinţa istorică, Dîmboviţa şi Ialomiţa sunt şi vorŭ remăné în modulŭ cellŭ maĭ categoricŭ nesce cuvinte curatŭ slavóne.

Rîulŭ cellŭ mare *Dîmboviţa*, rîuleţulŭ *Dîmbovnicŭ* ce se vérsă în Néslovŭ, pĕrîulŭ *Dîmbŭ* din Prahova şi pĕrîulŭ *Dumbrăvenĭ* din Tutova, tóte derivă din rădĕcina slavică *dub*,

(380) *Katancsich, Orbis antiquus ex Tabula Peutingeriana*, Budae, 1824. in 4, t. I, p. 357.— *Forbiger, loco cit.*

(381) *Ptol., Geogr.*, III, 10.

(382) *Ravennatis anonymi cosmographia*, ed. Pinder et Parthey, Berolini, 1860, in-16, p. 179 (IV, 5).

nasalisată în *dîmb* și în *demb* în dialectele bulgarŭ și polonŭ, și avêndŭ semneficațiunea de stegĭarŭ, de unde limba română are *dumbravă* (quercetum, Eichenwald) și *dumbravnicŭ* (melisophyllum, Waldmelisse) (383).

Totŭ de acollo maĭ avemŭ noĭ *dâmbŭ* (collis, Hügel), căcĭ verbulŭ *dubiti* séŭ *dîmbiti* însémnă la Slavĭ a sta în susŭ, *erectum stare*, ceĭa-ce se applică d'o potrivă către unŭ arbure și către o movilă (384).

Lăssândŭ înse la o parte accepțiunile celle secundare, vorba *dîmb* esprimă în tóte dialectele slavice, vechĭ și noue, ideĭa principală de *stegĭarŭ*.

Să mergemŭ maĭ departe.

D. Bolliacŭ ḑice într'unŭ articolŭ :

„Pentru ce *apele verdĭ* alle Dîmbovițeĭ se „chĭamă Dîmboviță, vorŭ spune-o norocițiĭ „generațiunilorŭ viitóre.„ (385)

Fără a aștepta mórtea generațiuniĭ presințĭ, noĭ vomŭ respunde de pe acumŭ venerabiluluĭ nostru archeologŭ :

Apele celle verḑĭ alle Dîmbovițeĭ se chĭamă Dîmboviță, tocmaĭ pentru că Slavilorŭ de pe la începutulŭ evuluĭ mediŭ, ca și d-luĭ Bolliacŭ maĭ dĕ-ună-ḑĭ, elle se păruseră *verḑĭ*, și anume verḑĭ ca *stegĭarulŭ*.

Dîmbovița se descompune în treĭ părțĭ constitutive egalmente slavice :

1-o. Radicala *dîmb*, stegiarŭ;

2-o. Desinința adiectivală *va* : dîmbo-va, prin care cuvêntuluĭ ĭea înțellesulŭ de „a stegiaruluĭ“, adecă „fóiă de stegĭarŭ“ ;

3-o. Suffissulŭ *ița*, generalmente diminutivŭ, aci totușĭ semnalândŭ numaĭ substantivarea adiectivuluĭ *Dîmbova*, ca și'n o mulțime de alte casurĭ de numĭ proprie locale, cullese de către d. Miklosich (386).

Dîmbovița cea verde, după cumŭ o numesce d. Bolliacŭ, nu este filologicesce altŭ ceva decâtŭ o „fóiă de stegiarŭ“, érŭ nicĭ decumŭ unŭ Messia allŭ generațiunilorŭ viitóre, séŭ o imaginară vorbă latină *Ambaevites*, „doue vițe“, după cumŭ îșĭ inchipuia din pré-multŭ zelŭ quiritarŭ unŭ respectabilŭ filo-românŭ (387).

Să venimŭ la Ialomița.

Totŭ d. Bolliacŭ, pe care ni place a'lŭ cita de câte orĭ este in gĭocŭ observațiunea esterióră a lucrurilorŭ, căcĭ d-sea possedă pênĕ la unŭ punctŭ chĭarŭ în ochĭ finețea pipăituluĭ unuĭ numismatŭ cu o semi-secolară esperință; totŭ d. Bolliacŭ spune :

„Cine póte ḑice că Ialomița nu este cea „maĭ *galbenă* gârlă ce avemŭ în țérra nó„stră? “ (388)

D-sea retăcesce înse deseverștŭ cândŭ, eșindŭ din familiara sferă a impressiunilorŭ de pe natură, adaugă că arŭ fi cititŭ în nesce crisóve de pe la 1600 chĭarŭ numele de *Galbena* și că însă-șĭ vorba Ialomiță arŭ fi derivândŭ din γιαλò doricŭ (?) și din *mita*, „galbenŭ într'unŭ dialectŭ celtŭ“(?)

D-sea retăcesce cu deseverșire, căcĭ:

1-o. In istoriă nu se vorbesce cu „foĭlletândŭ prin chrisóve găssescŭ„ după cumŭ

(383) *Lexicon Budanum*, 200.

(384) *Miklosich*, *Lexic.*, 190.

(385) *Tĕrgovistea*, în *Columna luĭ Traianŭ*, t. 3, p. 301.

(386) *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, Wien, 1872. in-4, p. 22 : „Das Suffix itza tritt an Substantiva und „an Adjectiva ; im ersteren Falle bildet es Deminutiva; im „letzteren substantiviert es.“ Probe de a doua speciă : Belitza , Blatnitza , Borovnitza , Brankovnitza , Brestovitza , Breznitza etc. etc. etc., între carĭ : Dobovitza , Dubstitza , Dubnitza, Dubovitza, de aceia-șĭ radicală cu Dîmbovița.

(387) *Vaillant*, I, 86.

(388) *Loco cit.*

se esprimă d-sea, ci se indică datulŭ cronologicŭ allŭ documentuluĭ şi loculŭ numerotatŭ unde se afflă ;

2-o. Nu numaĭ pe la 1600 acestŭ rîŭ purta actualulŭ seŭ nume, dérŭ încă la 1387, într'unŭ crisovŭ allŭ monastiriĭ Nucetulŭ, unde Mircea cellŭ Mare dăruesce călugĕrilorŭ tóte bălţile pênĕ la gura *Ialovniţeĭ*: „dori do ustie *Ialovnitzi*" (389);

3-o. Nemicŭ nu póte fi maĭ fără precedinte în sciinţa filologică, — astă-ḑĭ *sciinţă*, nu petrecere de *farniente* ca în ḑillele luĭ Gorop Bek — decâtŭ a deriva unŭ cuvêntŭ dintr'o radicală dialectică luată de pe la capĕtulŭ orientalŭ allŭ Europeĭ şi dintr'o altă radicală dialectică de pe la capĕtulŭ occidentalŭ, compunêndŭ a nóstră Ialomiţă din „doriculŭ γαλὸ şi celticulŭ *mita*", ca şi cândŭ Bretoniĭ şi Spartaniĭ şĭ-arŭ fi datŭ plăcerea unuĭ congressŭ în Dacia pentru a boteza aci o apă printr'unŭ minunatŭ compromisŭ limbisticŭ!

4-o. Dacă Ialomiţa s'a născutŭ dintr'o închipuită limbă mixtă celto-dorică din anticitatea cea maĭ depărtată, apoĭ uricariĭ românĭ de pe la 1600, carĭ nu scieaŭ nicĭ doricesce, nicĭ cu atâtŭ maĭ puţinŭ celticesce, cumŭ óre de aŭ pututŭ ghici atâtŭ de bine că acea construcţiune verbală, descoperită ad hoc de cătră d. Bolliacŭ, vrea să ḑică Galbenă?

5-o. Etimologie nedemonstrate, croite pe basea uneĭ simple assonanţe, potŭ fi emise cu cărdurĭ assupra fie căruĭ cuvêntŭ din lume, încâtŭ ce arŭ ḑice óre d. Bolliacŭ, décă mânĭ-poĭmânĭ unŭ elevŭ allŭ d-selle arŭ pretinde d'o dată că Ialomiţa se trage din albanesulŭ *ĭalmete*, fune, fiindŭ-că şerpuesce printre mallurĭ ca o şvară? (390).

Astŭ felĭu, din tótă teoria d-luĭ Bolliacŭ numaĭ culórea *galbenă* a Ialomiţeĭ remâne în picĭóre, ca şi culórea *verde* a Dîmboviţeĭ, rîurile differindŭ în adevĕrŭ adessea prin nuanţe, fie din causa compuneriĭ geologice relative a albielorŭ, fie din a diverseĭ nature séŭ disposiţiunĭ a malurilorŭ, fie din a materialuluĭ de alluviune ce'lŭ carră.

Noĭ amŭ veḑutŭ înse, că Dîmboviţa nu s'a numitŭ *verde*, ci numaĭ prin associaţiune de idee cu verdéţă: „fóiă de stegĭarŭ".

Totŭ aşa nicĭ Ialomiţa nu s'a ḑisŭ *galbenă*, căpĕtândŭ unŭ nume după o altă proprietate a sea maĭ pronunţată, care póte să fie cu *gălbenéţă* într'o relaţiune fórte indirectă.

Décă popórele arŭ chiăma tóte rîurile lorŭ numaĭ d'a-dreptulŭ după culóre, vocabularulŭ idrograficŭ arŭ trebui să fie fórte scurtŭ, de óră-ce numĕrulŭ culorilorŭ propriŭ ḑise este de totŭ mărginitŭ.

Forma cea correctă a numeluĭ Ialomiţă, pe care amŭ vĕḑut'o maĭ susŭ în diploma mareluĭ Mircea, nu este cu *m*, ci cu *v*: Ialoviţa

N din crisovulŭ mircianŭ: Ialov-*n*iţa, provine din facultatea limbeĭ slavice de a adăuga acestŭ sonŭ cătră suffissulŭ *iţa* séŭ de a'lŭ supprime, purŭ şi simplu după consideraţiunĭ momentane de eufoniă (391).

Românulŭ a prefăcutŭ apoĭ *Ialoviţa* în *Ialomiţa*, întocmaĭ ca *pivniţa* în *pimniţa*, *rîvnire* în *rîmnire* etc., după propensiunea fone-

(389) *Actele m-riĭ Cozia*, legătura nr. 40, în Archivulŭ Statuluĭ din Bucurescĭ.

(390) O opiniune şi maĭ curiósă veḑĭ în *Vaillant*, I, 85.

(391) *Dobrowsky*, *Institutiones linguae slavicae*, Vindobonae, 1822, in 8, p. 307: „Aliqua pro *itza* amant *nitza*: pievnitza, kormitelnitza, chranitelnitza etc."

tică a tuturorŭ limbelorŭ de a îngădui schimbulŭ reciprocŭ allŭ sonurilorŭ labiale : *p*, *b*, *v* şi *m*.

Cu primitivulŭ *v* Ialomiţa ne întimpină degia în scriitoriĭ bizantinĭ din seculiĭ VII şi VIII după Cristŭ.

Teofilactŭ Simocatta, mortŭ pe la annulŭ 640, o numesce 'Ιλιβακία (392).

Călugĕrulŭ Teofanŭ Cronografulŭ, născutŭ pe la annulŭ 784 : 'Ιλβακία (393).

Schaffarik transcrie ambele aceste grecisme prin *Ilovace* (394) şi traduce însu-şĭ numele, ca şi allŭ nostru Şincaĭ (395), prin Ialomiţă.

Noĭ credemŭ că o transcripţiune maĭ adecuată din 'Ιλιβακία şi 'Ιλβακία este : *Ialovca*.

In adevĕrŭ, aşa se dice Ialomiţa şi în cronica maghĭară a luĭ Iónŭ de Kikullew din secolulŭ XIV (396).

Suffissele *iţa* şi *ca* fiindŭ perfectamente ecivalinţĭ în limba slavică, maĭ allesŭ în numĭ proprie locale, Dîmboviţa se chiămă une-orĭ şi ea Dîmbovca (397).

Elementulŭ materialŭ allŭ cuvêntuluĭ fiindŭ determinatŭ, să ne'ntrebămŭ acuma : ce vrea să dică *Ialoviţa* séŭ *Ialovca*.

(392) *Historia*, rec. Bekkerus, Bonnae, 1834, in-8, p. 257, 279.

(393) *Chronographia*, rec. Classen, Bonnae, 1839, in-8, t. 1, p 426. — Cf. ibid. *Anastasius*, *Historia ecclesiastica*, t. 2, p. 129.

(394) *Slow. Staroz.*, 567, 568.

(395) *Cron.*, I, 116. — Şincai adduce numaĭ pe Teofanŭ, nu şi pe Teofilactŭ, carele însé acesta este maĭ importantŭ.

(396) In *Chronicon Budense*, 329 : „cum exercitu predicto „fluvium *Iloncha* , ubi fortalicia et propugnacula erant per „Vlachos firmata, potenter expugnando pertransiens". — In paleografia latină *n* şi *u* scriêndu-se în acella-şĭ modŭ, avemŭ totŭ dreptulŭ de a corrège lecţiunea *Iloncha* în *Ilou-cha*.

(397) *Ibid* : „*Domboycha*" .— Cf. *Miklosich*, *Die slav*, *Ortsnamen*, p. 19, §7, şi p. 22, § 20.

Ceĭa-ce caracteriză regiunea propriŭ disă a Ialomiţeĭ nóstre, după cumŭ amŭ indicat'o degia în parte vorbindŭ despre bordeie, este o pustietate mlăscinósă şi neroditóriă, unŭ feliŭ de Sahara a Dacieĭ.

Descriêndŭ sub annulŭ 590 espediţiunea Bizantinuluĭ Priscŭ contra Slavilorŭ dela Ialomiţa, Teofilactŭ dice :

„Dândŭ peste *mlascine*, Greciĭ s'aŭ în„curcatŭ într'unŭ pericolŭ estremŭ, încâtŭ „tótă oştirea arŭ fi peritŭ, décă tribunulŭ A„lessandru nu reuşĭa s'o scótă cu grabă din „acelle *locurĭ băltóse şi noroióse* (398)

Bizantiniĭ trecuseră atuncĭ Dunărea la puntulŭ numitŭ actualmente Vadulŭ-oiĭ, de óră-ce Teofilactŭ ni spune că maĭ îndată eĭ aŭ şi sossitŭ la Ialomiţa, ceĭa ce e peste putinţă la orĭ-ce altă trecĕtóre danubiană, căcĭ immediatŭ maĭ susŭ numeróse insule desfacŭ Istrulŭ în maĭ multe ramure, érŭ immediatŭ maĭ gĭosŭ se întrepune între ellŭ şi Ialomiţa uriaşulŭ braţŭ dunărénŭ : Borcea.

Peste câţĭ-va annĭ Greciĭ trecŭ Dunărea într'unŭ altŭ locŭ cu multŭ maĭ spre appusŭ, anume unde-va între Turtucaĭu şi Silistria, căcĭ Teofilactŭ ni arétă că era departe de Ialomiţa; şi apoĭ mergêndŭ înainte spre acestŭ rîŭ, eĭ nemerescŭ — dice scriitorulŭ bizantinŭ — „peste nesce *locurĭ fără apă*, retă„cindŭ astŭ-felĭu vr'o treĭ dille" (399).

Teofanŭ şi traducĕtorulŭ seŭ latinŭ Anastasiŭ Bibliotecarulŭ, care trăia pe la annulŭ 850, sunt nu maĭ puţinŭ espliciţĭ asupra natureĭ fisice a spaţiuluĭ intermediarŭ

(398) *Theophyl*, lib. VI, cap 8.—Cf. *Stritter*, II, 58.

(399) *Ib.*, VII, 5.

dintre Dunărea şi Ialomiţa : *„arida inaquosaque loca“* (400).

Eĭ bine, acéstă sterilitate a ţerreĭ ialomiţane de gĭurŭ în gĭurŭ trebuĭa să fi isbitŭ pe Slavì maĭ multŭ decătŭ chĭarŭ culórea cea galbenă, care impressionase atâtŭ de multŭ pe d. Bolliacŭ.

S'arŭ puté ḑice, ce'ĭ dreptŭ, că ideia de *galbenŭ*, frunḑă *galbenă*, faţă *galbenă*, nu e fără legătură cu ideia de *sterilitate* ; noĭ totuşĭ suntemŭ dispuşĭ a crede că la formaţiunea numeluĭ Ialomiţeĭ acéstă poetică associaţiune n'a gĭucatŭ maĭ nicĭ unŭ rollŭ, deşi altŭ-feliŭ nemicŭ nu ne împedecă de a-ĭ accorda şi eĭ, în lipsă de probă contrariă, o mică dosă indirectă de acţiune.

Orĭ-cumŭ să fie, este certŭ că *sterilitatea* predomnesce în casulŭ de faţă assupra *gălbenelleĭ*.

Adiectivulŭ *ialov*, de unde *ialoviţa* şi *ialovca*, ca şi *dîmboviţa* şi *dîmbovca* din *dîmb*, doue forme substantivale ecivalinţĭ, însémnă în tóte dialectele slavice : *aridŭ*, *sterpŭ*, *neroditorŭ*, fie vaccă, fie câmpŭ, fie óiă, fie arbure (401).

Ialomiţa, care scaldă îndeşertŭ profilulŭ vastuluĭ baraganŭ fără să'lŭ pótă fertilisa, este fluviulŭ cellŭ maĭ sterpŭ allŭ Româniеĭ.

Amŭ demonstratŭ pênĕ la evidinţă, că Dîmboviţa cea verde şi Ialomiţa cea galbenă sunt nesce numĭ eminamente slavice, pe carĭ Românulŭ nu le-arŭ puté traduce decătŭ : *Fóiă-de-stegĭarŭ* şi *Stérpă*.

(400) *Theophan.*, t. 1, p. 426; t. 2, p. 129.

(401) *Karadzicz, Lex. serb.*, 246, ad voces *Ialovitza* şi *Ialovka*. — *Miklosich, Lex Palaeosl.*, 1145, verbo *Ialow*.— *Pfuhl, Lausitzisch-Wendisches Wörterbuch*, Budissin, 1866, in-8, p. 230 : „Ialowy, unfruchtbar, gelt“. — etc.

Vomŭ vorbi maĭ departe despre Buzeŭ, Prahova, Ilfovŭ, Cricovŭ şi celle-l'alte rîurĭ secundare, tóte nu maĭ puţinŭ slavice prin nomenclatură, din pătratulŭ cămpénŭ orientalŭ allŭ Munteniеĭ.

Aci este loculŭ de a constata atâta că, de cândŭ essistă Dacia, Slaviĭ, ca elementŭ compactŭ, n'aŭ lŏcuitŭ nicĭ o dată şi nicĭ o dată n'aŭ fostŭ în stare de a pĕtrunde în Ţérra-Românéscă decătŭ numaĭ şi numaĭ în porţiunea territorială copprinsă între Dîmboviţa şi Ialomiţa, agĭungêndŭ spre appusŭ pênĕ la Argeşulŭ de gĭosŭ şi întinḑêndu-se spre resăritŭ dincollo de Buzeŭ.

Despre Moldova noĭ nu vorbimŭ aice.

Oltenia şi munţiĭ dela Muscellŭ pênĕ la Vrancea aŭ fostŭ pururea vergure de orĭ-ce impoporare slavică.

Teofilactŭ şi Teofanŭ, scriitorĭ de cea maĭ înaltă autoritate, cellŭ ănteiŭ fiindŭ contimpurénŭ evenimintelorŭ şi cellŭ allŭ douilea basându-se pe memorie sincronice, mărginescŭ în modulŭ cellŭ maĭ decisivŭ *Slavonia* dela Istru, din secolulŭ eĭ de apogeŭ, într'o sferă ce-va în stânga şi ce-va în drépta de Ialomiţa, nu maĭ încollo.

O mărturiă totŭ atâtŭ de preţiósă o găsimŭ în Bizantinulŭ Menandru, unŭ scriitorŭ érŏşĭ contimpurénŭ evenimintelorŭ, carele ni spune sub annulŭ 581 că hanulŭ Avarilorŭ, carĭ lŏcuĭaŭ atuncĭ în partea occidentală a Temeşianeĭ, fiindŭ irritatŭ pe Slavĭ din causa refusuluĭ lorŭ de a-ĭ plăti unŭ tributŭ, trece Dunărea din Ungaria în Serbia, păşesce prin tótă Bulgăria pênĕ la Dobrogia, aci trece din noŭ Dunărea, naturalmente unde-va între Brăila şi Silistria, ca liniă correspunḑĕtóriă littoraluluĭ dobrogianŭ, şi apoĭ prédă

țérra slavică, adecă érŏși presmele Ialomițeĭ, ca și'n Teofilactŭ séŭ în Teofanŭ (402).

Décă Slaviĭ arŭ fi lŏcuitŭ în Oltenia séŭ măcarŭ puținŭ spre appusŭ de Argeșŭ, óre nu era absurdŭ din partea Avarilorŭ de a veni să'ĭ caute tocmaĭ prin Dobrogea, pe cândŭ nu aveaŭ, ca uniĭ ce domnĭaŭ în Temeșiana, decâtŭ să trécă Dunărea pe la Severinŭ séŭ pe la Măgurelle, orĭ să vină pe uscatŭ prin Vĕrcĭorova?

Este dérŏ vederatŭ, este pipăitŭ că în seco-liĭ VI, VII și VIII, vrea să ḑică pênĕ la însă-șĭ nascerea cirillismuluĭ, a căruĭ influință a fostŭ unicamente culturală, possessiunile slavice în Dacia nu se întindeaŭ spre occidinte maĭ departe de Dîmbovița, érŭ centrulŭ puteriĭ lorŭ, unde venĭaŭ să-ĭ isbéscă successivamente Greciĭ și Avariĭ, era în vecinĕtatea Ialomițeĭ.

Pênĕ să ne apuce rândulŭ de a petrece în revistă tóte fontânele istorieĭ Slavilorŭ la Dunarea de gĭosŭ, nu ne tememŭ de pe a-cumŭ, sfidândŭ a ni se da o singură desmințire pe basea unuĭ singurŭ testŭ documentalŭ, să affirmâmŭ că nicĭ unŭ poporŭ slavicŭ n'a lŏcuitŭ vre-o dată în Dacia spre appusŭ de Argeșŭ și maĭ cu sémă în Oltenia; nicĭ unŭ poporŭ slavicŭ, affară dóră de câte unŭ isolatŭ sătulețŭ serbŭ séŭ bulgarŭ, colonisatŭ de peste Dunăre și adăpostitŭ sub deplina dominațiune a elementuluĭ românŭ; ș'apoĭ chĭarŭ acésta cu multŭ maĭ încóce de secolulŭ VIII.

Străbătuțĭ pe pămêntulŭ românescŭ cam între anniĭ 300—400 după Cristŭ, căcĭ prima mențiune despre stabilirea lorŭ la noĭ se afflă în Cesariŭ, fratele sântuluĭ Gregoriŭ Teologulŭ, adecă unŭ scriitorŭ din secolulŭ IV (403), Slaviĭ occupaseră aci territoriulŭ totŭ-d'a-una cellŭ maĭ puținŭ lŏcuitŭ din causa acellorŭ omorîtóre condițiunĭ climaterice, pe carĭ noĭ le descriseserămŭ maĭ susŭ din diverse punturĭ de vedere.

Cumŭ-că la venire eĭ nu găssiseră între Buzeŭ și Dîmbovița maĭ pe neminĭ, nemerindŭ într'unŭ feliŭ de pustiŭ, dovédă este, între celle-l'alte, că n'a fostŭ cine să li spună nicĭ încaĭ numirile celle vechĭ alle localităților; numirĭ ce se transmittŭ generalmente fără nicĭ o modificare din poporŭ în poporŭ și din ginte în ginte, maĭ allesŭ în privința fluvielorŭ, alle cărora mallurĭ sunt maĭ totŭ-d'a-una și maĭ pretutindenĭ celle maĭ lŏcuite, astŭ-felĭu că după miĭe de annĭ *Pyretos* allŭ luĭ Erodotŭ este totŭ *Prutŭ*, *Alutus* a luĭ Naevius este totŭ *Oltŭ*, etc.

Din Teofilactŭ, din Iornande (404), din impĕratulŭ Mauriciŭ (405) și din alte fontâne mediane, pe carĭ nu aci este pentru noĭ loculŭ de a le cita, ne încredințâmŭ că spre nordŭ dominațiunea Slavilorŭ în Țérra-Românéscă, adecă în regiunea Ialomițeĭ cu o cóstă la Dîmbovița și o cóstă peste apa Buzeuluĭ, nu maĭ multŭ decâtŭ a-tâta, se întindea în susŭ pênĕ la zóna pădurilorŭ, prin urmare pênĕ la brâulŭ territorialŭ intermediarŭ între pólele Carpațilorŭ și Dunăre.

Toțĭ pênĕ la unulŭ caracterisândŭ locuința

(402) *Menander*, ap. *Stritter*, II, 48.

(403) *Bibliotheca Patrum*, Lugduni, 1677, in-f., t. 5, p. 773.— Acéstă importantă communicațiune o datorescŭ reposatuluĭ meŭ părinte A. Hâsdeŭ, trămițêndu-mĭ-o la 1870 în urma publicăriĭ studiuluĭ meŭ: *Limba slavică la Românĭ* în ḑiarulŭ *Traianŭ*.

(404) *De reb. Get.*, V; „Hi paludes silvasque pro civitatibus habent".

(405) *Strategicum*, XI, 5.

danubiană a Slavilorŭ prin *mlascine şi păduri*, şi absolutamente nemini prin *păduri şi munţi;* aşa dérŏ este în cestiune laturea cea *mlascino pădurósă*, despre care cânta din vecinětate Ovidiŭ :

> Non avis obloquitur silvis nisi si qua remotis,
> Aequoreas rauco gutture potat aquas (406).

Pădurile celle depărtate în midŭ-loculŭ bălţilorŭ sălcie, despre cari vorbesce aci poetulŭ, nu eraŭ în Dobrogia, nu numai pentru că ni-o spune termenulŭ *remotae*, dérŭ şi pentru că acollo nu se găssiaŭ nici arbori isolaţi, necumŭ păduri :

> Poma negat regio: nec haberet Acontius in quo
> Scriberet hic dominae verba legenda suae ;
> Aspiceres *nudos sine fronde, sine arbore campos!* (407).

Celle doue versuri din Ovidiŭ se referă la aceia şi parte de locŭ, pe care noi o vědŭserămŭ descrisă în Teofilactŭ, Teofanŭ, împěratulŭ Mauriciŭ, etc.

Este ţérra ialomiţénă.

Pe timpulŭ lui Augustŭ, în véculŭ de midŭ-locŭ, astă-di, ea nu s'a schimbatŭ nici o dată.

Schimba-se-va pe viitorŭ?

In měnunţişuri, da; în caracterŭ, nu.

Trăgêndŭ pe chartă o linia dela Brăila prin Buzeŭ şi Plouiesci pêně la Tergovişte, apoi dela Tergovişte prin Buccuresci pêně la Olteniţa séŭ Căllăraşŭ, şi 'n fine de aci pe Dunăre érŏşi pêně la Braila, ni putemŭ forma o imagine approssimativă a *Slavoniei* danubiane dintre secolii V—VIII; notândŭ înse bine că pe acestŭ spaţiŭ dessimea elementului slavicŭ era fórte disproporţionată, avêndŭ *maximum* la gura Ialomiţei şi scădêndŭ din ce în ce mai multŭ în mesura depărtării de acollo.

Pe câtŭ este de certŭ că Slavii aŭ botezatŭ la noi Dîmboviţa şi Ialomiţa de'mpreună cu tóte celle-l'alte rîuri mai mici din porţiunea ost-sudică a Ţerrei-Românesci: Prahova, Ilfovŭ, Cricovŭ, Telégenŭ, Buzeŭ, Milcovŭ, etc.; pe câtŭ este de certŭ că, la aşedarea lorŭ în morbifica regiune a mlascinelorŭ danubiane, ei o găssiseră aprópe pustiă; totŭ pe atâta e de certŭ, că străbunii nostri începuseră anume în urma Slavilorŭ, descindêndŭ din munţii Olteniei şi ai Muscellului, a înainta gradatŭ în acéstă direcţiune, dândŭ la fie-ce passŭ peste nesce numiri locale slavice degia înrădĕcinate, pe cari le-aŭ şi adoptatŭ în cea mai mare parte, după cumŭ arŭ fi adoptatŭ şi Slavii o nomenclatură topografică anterióră, décă într'unŭ deşertŭ arŭ fi afflatŭ pe cine-va ca să li-o communice.

Întêmplată în urma lui Teofilactŭ, Menandru, Iornande, Mauriciŭ şi a cellorŭ-l'alte fontâne istorice de pêně la 650, mişcarea Românilorŭ spre Ialomiţa se póte fissa cu destullă precisiune în intervallulŭ secundei giumětăţi a secolului VII, adecă vr'o cinci sute de anni şi mai bine după întrarea legionarilorŭ lui Traianŭ în muntósa lature appusénă a Daciei.

Pêně atunci strămoşii nostri nu se întělniseră nicăiri şi nu aveaŭ unde să se întělnéscă cu elementulŭ slavicŭ, carele se feria purureа de *plaiŭ,* urcându-se în regiuni deluróse dóră în casuri de forţă maioră, cândŭ strîmtoratŭ de pretutindeni nu avea încotro

(406) *Pont.*, III, 1.
(407) *Trist.*, III, 10.

să apuce; pe cândŭ din contra naționalitatea română, antică odraslă alpo-pireneică, se ferĭa pururea de *cămpiă*, pogorîndu se de nevoiă în șessŭ numaĭ și numaĭ cândŭ niciĭ într'unŭ felĭu nu putea să încapă la munte.

Este încă o applicațiune a legiĭ istorice de *influință territorială postumă*, pe care noĭ amŭ desbăttut'o pe largŭ vorbindŭ despre differința dintre Geți și Dacĭ.

Digressiunea de maĭ susŭ, pe lôngă aceĭa că limpeḑesce celle doue versurĭ din Ovidiŭ, era necessariă și ca unŭ corollariŭ la desvoltările precedințĭ:

1-o. Prin legătura cu problema nasceriĭ némuluĭ românŭ departe de zona mlăscinósă a Dacieĭ;

2-o. Pentru a esplica de ce Ialomița și Dîmbovița, rîurĭ eminamente cămpene, fără nicĭ o însemnĕtate in regiunea munțilorŭ de unde elle abĭa își ĭeaŭ nesce pĕrĕiόse inceputurĭ, n'aŭ avutŭ căte doue numĭ ca Dunărea, Oltulŭ și Argeșulŭ, séŭ cellŭ puținŭ n'aŭ lăssatŭ nicĭ o urmă de o assemenea binomitate;

3-o. Pentru că era bine, profitândŭ de prima occasiune, a maĭ stĕmpĕra pênĕ la unŭ puntŭ setea slavofililorŭ să îngiță cu nepusă mésa întrégа Daciă din evulŭ mediŭ, séŭ să pretinḑă, ca unŭ óre-cine dela Iașĭ, că „elementele românŭ și slavŭ aŭ fostŭ „față 'n față *dela celle d'ânteiŭ minute* (!) *alle „începeriĭ ḑimisliriĭ* (!!) *nouluĭ poporŭ ro„mânŭ*" ! ! !

Câtŭ se attinge in speciă de duiosulŭ poetŭ allŭ Sulmoneĭ, strămutatŭ de cruda sórte in pustietatea Dobrogeĭ, ellŭ mențiónéză, déca nu Dimbovița, incaĭ invecinata Ialomiță, pe care nu putea să n'o cunnóscă, de óră-ce nu ĭ era necunnoscutŭ orașulŭ Troesmis (408), pusŭ maĭ-maĭ in fața gureĭ acestuĭ fluviŭ (409); o menționéză înse intr'unŭ modŭ de totŭ anonimŭ intre „rîurĭ getice" :

Non bene pacatis flumina pota Getis (410)

Să trecemŭ acumŭ la apele oltene, prin carĭ vomŭ inchiăia idrografia munténă din epoca luĭ Ovidiŭ.

Primulŭ rîŭ interiorŭ, pe care l'aŭ cunnoscutŭ Romaniĭ descăllecândŭ pe territoriulŭ Munteniеĭ, a fostŭ rîulețulŭ Cerna, la hotarŭ între Temeșiana și Oltenia.

Admirabila balladă poporană „Erculénŭ" nĭ-a conservatŭ pênĕ astă-ḑĭ antica tradițiune a nasceriĭ naționalitățiĭ române din căsătoriele legionarilorŭ luĭ Traĭanŭ cu fetele învinșilorŭ Dacĭ pe romanticele stânce și'n misteriósele grotte, printre carĭ șerpuindŭ se străcóră „limpeḑia Cernă" (411).

In epigrafia daco-romană din epoca colonisăriĭ și maĭ încóce numele acestĕ ape, care este de o importanță idrografică atâtŭ de mică, gĭócă totușĭ unŭ rollŭ fórte însemnatŭ din causa stațiuniĭ militare omonime, unde însușĭ cuceritorulŭ Dacieĭ stabilise o coloniă latină.

D. Laurianŭ resumă în următorulŭ passagiŭ indicațiunile anticitățiĭ assupra Cerneĭ :

„Ruinele acestĕ cetățĭ romane sunt în „ânghiulŭ de către nordŭ-vestŭ cellŭ for„matŭ de Dunăre și de rîulŭ Cerna, care „se vérsă într'însa sub 40°8', 44°40'. Fun„damentele castelluluĭ forméză unŭ pătratŭ

(408) *Pont*, IV, 9.

(409) *Laurianŭ, Cetatea Troesmis*, în *Papiŭ, Tesaurŭ de monumente*, t. 3, p. 1 7-202.

(410) *Pont.*, III, 4.

(411) *Alexandri, Poesie poporale.*

„a căruĭ liniă parallelă cu Dunărea face „120, cea-l'altă parallelă cu Cerna 100 de „paşĭ. Dérŭ cetatea trebuĭ să se fi întinsŭ „cu multŭ maĭ departe prin acéstă valle. „Urme de zidŭ, affară de fundamentele ca-„stelluluĭ, se maĭ vĕdŭ în deosebite locurĭ. „Cărămidele şi cimentulŭ nu lassă nicĭ o în-„douinţă assupra romanităţiĭ acestorŭ ruine. „Famósă fu în vechime astă cetate ca o co-„loniă fundată chiarŭ de împeratulŭ Tra-„ianŭ : In Dacia quoque *Zernensium* colo-„nia a Divo Traiano deducta iuris Italici „est, ḑice iurisconsultulŭ Ulpianŭ. Inscrip-„ţiunea cea luată de Caryophilus din băile „Erculane face dintr'însa o staţiune militară: „expraefectus Legionis V stationis *Tiernen-„sis.* Tablele cerate spunŭ şi de unŭ Gioue „Cernénŭ : Artemidorus Apollonis Magi-„ster Collegii Jovis *Cernem.* Aicĭ era a „doua trecĕtóre peste Dunăre din Mesia în „Dacia. Posiţiunea geografică a loculuĭ ace-„stuĭa e dreptŭ însemnată şi de Ptolemeŭ, „care'lŭ numesce *Dierna,* şi de Tabla Peu-„tingeriană, care'lŭ numesce *Tierna*". (412)

Décă vomŭ rectifica că'n inscripţiunea dela Mehadia este *Tsier*nensis, érŭ nu *Tier*-nensis (413), schiţa d-luĭ Laurianŭ va fi completă, căcĭ tenacitatea unora de a citi pe Tabla Peutingeriană *Tierua* în locŭ de *Tierna* nu provine decâtŭ din uĭtarea paleografică că lătinesce *u* şi *n* maĭ-maĭ nu differĭaŭ în scriere cursivă.

Aşa dérŏ rîuleţulŭ Cerna dintre Oltenia şi Temeşiana se numĭa astŭ-felĭu degia în epoca Dacilorŭ.

Dérŭ cuvêntulŭ *Cerna* este totŭ ce póte fi maĭ slavicŭ! esclamă panslavistiĭ (414).

Decĭ – închiăiă dênşiĭ cu aerulŭ cellŭ maĭ triumfalŭ – Daciĭ aŭ fostŭ Slavĭ.

S'a pré grăbitŭ conclusiunea.

Este dreptŭ că'n tóte dialectele slavice vorba *cẑern*, *cẑarn*, *cẑorn*, însémnă *negru.*

Inainte înse de a risca o soluţiune, istoriculŭ este datorŭ a lua tóte mesurele pentru a nu se poticni cumŭ-va peste periculosulŭ: „post hoc, ergo propter hoc".

Limba dacică fiindŭ de aceĭaşĭ tulpină indo-europeă ca şi graĭurile germanŭ, grecŭ, latinŭ, persianŭ, slavicŭ etc., óre nu se póte întĕmpla fórte lesne ca o ḑicere óre-care să fie commună sub aceĭa-şĭ formă la doue séŭ maĭ multe din aceste vere-primare, după cumŭ *nasum* latinŭ nu se deosebesce de *nase* germanŭ?

Possibilitatea uneĭ assemenĭ coincidinţe fiindŭ necontestabilă, vine acumŭ o a doua cestiune.

Deşi forma dacică arŭ puté să fie pe deplinŭ aceĭa-şĭ cu forma slavică, fără să urmeze de aci că Daciĭ aŭ fostŭ Slavĭ, cu tóte astea ambele forme sunt elle óre în realitate aşa de perfectamente identice, după cumŭ o pretindŭ slavistiĭ?

Să vedemŭ.

La Slavĭ predomnesce sonululŭ palatalŭ *cẑ*, pe care numaĭ Serbiĭ, neavêndu'lŭ de locŭ, l'aŭ redusŭ la sibilantulŭ *tẑ*.

Acestŭ elementŭ foneticŭ nu ni appare în numele dacicŭ allŭ Cerneĭ, alle căruĭa forme în monumente istorice sunt :

(412) *Laurianŭ, Istriana,* în *Magaz. ist.*, II, 119-121.

(413) *Katancsich, Tab. Peut.*, I, 373. — *Idem, Geogr. epigraph.*, II, 233, 294, 312.

(414) *Schaffarik, Abk. d. Slaw.*, 177.—*Czertkov. O pereselenii thrakiiskich plemen za Dunai,* Moskva, 1851, in-8, passim. — *Katancsich, Tab. Peuting.*, etc.

1-o. In Ptolemeŭ : Δίερνα;

2-o. Pe Tabla Peutingeriană : *Tierna*;

3-o. In inscripţiunea dela Mehadia : *Tsierna*;

4 o. La Ulpianŭ : *Zerna*.

Apoĭ localităţĭ învecinate cu acellaşĭ nume, fie pe mallulŭ danubianŭ sudicŭ după uniĭ, fie după alţiĭ chĭarŭ în Oltenia actuală :

5-o. In Notitia Dignitatum, faţă cu versarea Cerneĭ în Dunăre : Trans-*diernis*;

6-o. Totŭ acollo, o altă staţiune în apropiare: *Zernes* (415);

7-o. In Procopiŭ : Ζέρνης (416).

Cerna din table cerate, citată de către d. Laurianŭ, nu se póte citi după ortografia italiano-română, care arŭ corrėspunde cu *cẓerna* slavică; nu se póte citi, căcĭ sunetulŭ *ce* la vechiĭ Romanĭ, căruĭa Greciĭ îĭ ḑiceaŭ κ, érŭ Germaniĭ îllŭ rostescŭ *tẓ*, nu ni este cunnoscutŭ; încâtŭ nemicŭ n'arŭ împedeca de a crede că *Cerna* este o formă omogenă cu *Tsierna* din inscripţiunea dela Mehadia séŭ cu *Tierna* de pe Tabla Peutingeriană, confundându-se *c* cu *t*, întocmaĭ precumŭ în cursulŭ evuluĭ mediŭ, cândŭ tradiţiunea grammaticală latină nu se perduse încă, scribiĭ puneaŭ „na*c*io“ séŭ „ora*c*io“ în locŭ de „na*t*io“ séŭ „ora*t*io„.

Valeriŭ Maximŭ, scriitorŭ contimpurénŭ luĭ Ovidiŭ, povestindŭ severitatea vechilorŭ Romanĭ în casŭ de adulteriŭ, ḑice că Publiŭ *Cernius* castrase pe amantulŭ nevesteĭ selle (417).

Ore n'arŭ fi absurdŭ a pretinde că acellŭ terribilŭ quiritŭ *Cernius* a fostŭ vre-unŭ Slavŭ *Cẓerni*?

(415) *Böcking*, I, 108-9.

(416) *De aedif.*, IV, 6.

(417) *Memorab.*, VI, I, § 13.

Să classificămŭ acumŭ celle şépte forme de maĭ susŭ.

Doue din elle sunt cu dentala *d: Dierna*.

Una cu dentala *t* : *Tierna*.

Forma cu *ẓ* : *Zerna* séŭ *Zernes*, repeţită de treĭ orĭ, adecă cea maĭ respăndită, este unŭ evidinte romănismŭ din *Dierna*, unŭ provincialismŭ daco-romanŭ, ca şi'n *ẓi* din *dies*, *ẓece* din *decem* (ital. *diece*), *ẓeŭ* din *deus* (ital. *dio*) etc.;

Forma cu *ts* : *Tsierna*, întrebuinţată numaĭ într'unŭ rôndŭ, este érŏşĭ o proprietate a dialectuluĭ latinŭ din Dacia în locŭ de *Tierna*, ca şi'n *tséra* din *terra*, *tsin* din *teneo*, *tserm* din *terminus*, *tses* din *texo*, *tsévă* din *tibia* etc.

Frecuenţa formeĭ *Zerna* îndemnase pe uniĭ (418) a o lua dreptŭ primitivă, căutându-ĭ apoĭ originea în slaviculŭ *ẓ'rno*, care însemnéză *sîmbure*, şi uĭtândŭ doue lucrurĭ essenţiale :

1-o. Nicĭ o localitate slavică nu s'a numitŭ nicăirĭ şi nicĭ o dată după *ẓ'rno* (419), ideĭa de sîmbure fiindŭ fórte depărtata de orĭ-ce representaţiune topică, maĭ allesŭ în privinţa uneĭ ape;

2-o. Vorba slavică *ẓ'rno* provine dintr'unŭ anticŭ *g'rno*, dela radicala ariană *gær*, de unde decurgŭ assemenea latinulŭ *granum*, germanulŭ *kern* etc. (420), încâtŭ sonulŭ *ẓ* în *ẓ'rno* este derivatŭ din *g* şi fără nicĭ o legătură cu *d* séŭ *t*.

Astŭ-feliŭ, lăssândŭ la o parte forma înduoĭósă *Cerna* din table cerate, celle-l'alte şésse se reducŭ la doue, carĭ ambele provinŭ dintr'una singură :

(418) *Sulzer, Gesch. d trans. Dac.*. I, 241.

(419) *Miklosich, Ortsnamen*, 11—12.

(420) *Chavée*, 419.

1-o. Forma primitivă cu o dentală, fie *d* séŭ *t*: *Dierna* séŭ *Tierna*;

2-o. Forma derivată din cea primitivă, distingêndu-se printr'o sibilantă, fie *ẓ* séŭ *ts*: *Zerna* séŭ *Tsierna*.

Ca resultatŭ dobândimŭ că prototipulŭ, prin urmare forma cea dacică, anterióră celleĭ romane, necumŭ celleĭ slavice, se caracterisa printr'o dentală, érŭ nicĭ decumŭ printr'o palatală.

Dérŭ puşĭ între doue dentale, nu cumŭ-va amŭ puté allege dintre elle pe cea maĭ correctă?

Daciĭ ḑiceaŭ eĭ óre *Dierna* séŭ *Tierna*?

Se scie că limbeĭ latine ĭ̂ plăcea a schimba pe *d* în *t*, maĭ allesŭ cândŭ cellŭ ânteiŭ se afflă de 'nainte în apropiarea unuĭ *r* (421).

In acestŭ chipŭ este degia o probabilitate despre latinismulŭ formeĭ *Tierna*, remănêndŭ pe séma Dacilorŭ *Dierna*.

Essistă înse unŭ miḑŭ-locŭ de a demonstra acésta într'unŭ modŭ irrecusabilŭ.

In preţiósa glossă antică assupra botaniceĭ luĭ Diòscoridŭ, noĭ găssimŭ că „veratrum *nigrum*", o varietate de elleborŭ remarcabilă prin negréţa rădĕcineĭ şi chĭarŭ a foielorŭ, încâtŭ Greciĭ ĭĭ ḑiceaŭ de assemenea *melan*podion, se numĭa în limba dacică pro-*diorna*: προδιορνα.

Éccĕ dérŏ daciculŭ *diorna* séŭ *dierna* correspunḑêndŭ litteralmente cu latinulŭ *nigrum* şi greculŭ μέλαν; ḑicemŭ *diorna* séŭ *dierna*, ca şi slavonesce *cẓorna* şi *cẓerna*, ca şi latinesce *vorsus* şi *versus* etc., *o* şi *e* fiindŭ în tóte graiurile abĭa o mică divergință dialectică a acelleĭa-şĭ limbe, după cumŭ şi la noĭ Bucurescenii facŭ *picere* din *picĭorŭ*.

Câtŭ pentru prima sillabă *pro*, ea derivă evidamente din radicala samscrită *pr*, de unde aŭ provenitŭ maĭ multe numirĭ indoeuropee de vegetale, bună-óră celticulŭ *peur* —érbă, arménulŭ *perk*—fructŭ, persianulŭ *pârî* etc. (422); o radicală fórte respăndită, de óră-ce o aŭ şi limbele semitice, de essemplu ebraiculŭ *prî*—rodŭ, siriaculŭ *piro* şi altele; o radicală de unde vine şi la Românĭ, moştenire dela Dacĭ, termenulŭ *purŭ*, care se applică totŭ-o-dată la verbascum-thapsus şi la doue feliurĭ de aiŭ (423).

Daciculŭ *pro dierna* esprimă dérŏ ideĭa de o *plantă-négră*.

Amŭ arrĕtatŭ că spiritulŭ dialectuluĭ dacoromanŭ cere trecerea luĭ *di* în *ẓ*, adecă din *dierna* — *ẓerna*, séŭ şi maĭ correctŭ *ẓĕrnă*, nu pré împăcându-se graĭulŭ nostru cu vocalele deschise, ci tinḑêndŭ aprópe totŭ-d'a-una în usŭ vulgarŭ a li da unŭ sonŭ maĭ obscurŭ: *ẓĕŭ* şi nu *ẓeŭ*, *ẓî* şi nu *ẓi*, *ẓîc* şi nu *ẓic* etc.

Eĭ bine:

1-o. Planta „solanum *nigrum*", care în tóte limbele neo-latine pórtă epitetulŭ de *négră* din causa culoriĭ fructelorŭ selle: francesesce *morelle*, italianesce *morella*, anglesesce *morel*, spaniolesce *yerba mora*, dela

(421) *Quintil.*, I, 4: „Quare minus mirum, si in vetustis „operibus urbis nostrae, et celebribus templis legantur A„lexanter et Cassantra".

(422) *Pictet*, I, passim.

(423) *Lex. Budanum*, 563. -- Ţiganiĭ aŭ addusŭ din India doue forme alle acestuĭ termenŭ: *pura* — ail şi *purum* — ognon. Veḑĭ *Cogălnicénu, Esquisse sur les Cigains*, Berlin, 1837, in-8, Vocabulaire.

μαῦρος, negru; planta „solanum *nigrum*“ se chiamă românesce *ζĕrna* (424);

2-o. Într'unŭ cântecŭ poporanŭ cam obscenŭ, pe care negreşitŭ că nu'lŭ putemŭ reproduce, vorba *ζĕrna* servesce ca refrenŭ la adressa pĕrului *negru*;

3-o. În limbagiulŭ mocanilorŭ oiţele *negre* se numescŭ *ζĕrne*...

Ore agiunge?

Ni se pare că mai avemŭ ce-va.

Dela cuvêntulŭ dacicŭ *dierna*, românisatŭ în *ζĕrna*, remasă pênĕ astă-ḑi în poporŭ sub acéstă archaică formă daco-romană şi cu înţellesulŭ seŭ propriŭ de *negru*, s'aŭ născutŭ la noi o mulţime de numi topice.

In Ardélŭ, fără a fi cercetatŭ nomenclatura localităţilorŭ mĕnunte, este marele satŭ *Zĕrnesci* cellŭ cu fabrica de hărtiă şi muntele *Zĕrne* în Secuime.

In România danubiană avemŭ satulŭ *Zĕrnesci* din Argeşŭ, satulŭ *Zĕrnesci* din Covurluiŭ, satulŭ *Zĕrnesci* din Cahulŭ şi doue sate *Zĕrnesci* din Buzeŭ, din cari unulŭ formézā o singură commună cu satulŭ *Cernătesci*, adecă doue cătune învecinate, ambele *negre*, dérŭ unulŭ daco-romanesce, şi cellŭ l'altŭ degia refacutŭ în slavonesce (425).

In districtulŭ Putna sunt doue peraie: *Zĕrna*-mare şi *Zĕrna*-mică, cari aŭ scăpatŭ ca prin minune de a fi şi elle *cernisate* ca surorile lorŭ din Oltenia (426).

Forma patronimică *Zĕrnesci* presuppune neapĕratŭ, ca poreclă a fundatorului, pe câte unŭ *Zĕrnă*, adecă ceia ce Românii mai adessea ḑiceaŭ *Negrilă* şi ceia-ce Slavii numescŭ *Czernat*.

In adevĕrŭ, noi deschidemŭ într'unŭ norocŭ o collecţiune de documente, şi dâmŭ în secolulŭ XVI peste unŭ „popă *Zĕrnă*“ (427).

Din passŭ în passŭ pe callea cellei mai migălóse analise, vedeţi câtŭ de departe se întinde pe territoriulŭ nostru posteritatea cuvêntului dacicŭ *Dierna*, formândŭ epitete ca acellŭ allŭ pĕrului *negru* séŭ allŭ oiţilorŭ *negre*, termini botanici, numi locale, porecle personale..

Dentalulŭ curatŭ dacicŭ *d* din *Dierna* şi chiarŭ sibilantulŭ daco-romanŭ *ζ* din *Zĕrna* sunt fórte depărtate de palatalulŭ slavicŭ *cζ* din *Czerna*.

Inţellesulŭ este identicŭ: *negru* şi *negru*; nu mai puţinŭ identicŭ e suffissulŭ *n*: Di-er*n*a, Zĕr*n*a şi Czer*n*a; dérŭ prin *d*, forma dacică *dierna* se apropiă mai multŭ de espressiunea negrului la Celţi: *du* séŭ *di*; prin *ζ*, forma daco-romană *ζĕrna* se apropiă mai multŭ de espressiunea negrului la Albanesi: *ζi* séŭ *ζia*; érŭ însuşi elementulŭ radicalŭ allŭ cuvêntului, adecă **d+r**, nu differă de negrulŭ latinŭ: *ater*, în care tulpina este **t+r**.

Forma slavică e mai puţinŭ înrudită cu acea dacică decâtŭ chiarŭ cu turculŭ *qara* séŭ *kara*, care în dialectulŭ iakutŭ se pronunţă *cζara*, încâtŭ numai lipsa suffissului îllŭ distinge de polonulŭ *cζarny* (428).

Ce se mai face dérŏ cu imaginarulŭ sla-

(424) *L. x. Budan.*, 770.—In Oltenia, după cumŭ ne assicură d. Dr. Demetrescu-Severénu, se ḑice *zĕrnotă*, cu accentulŭ pe prima sillabă.

(425) *Frunḑescŭ, Dicţ. top.*, ad voces.

(426) *I Ionescu*, *Agricultura din Putna*, Buccuresci, 1860, in-8, p 45.— D. Frunḑescu a scăpatŭ din vedere aceste doue numi.

(427) *Archiva Istor*, I, 1, p. 35. — Dela Români acestŭ nume a trecutŭ şi la vecinii noştri Serbi, unde se dă înse numai femeielorŭ. Veḑi *Karadzicz, Lex*, 311, v. *Zrna*

(428) *Klaproth, Asia Polyglotta*, Paris, 1831, in 4, Sprach-atlas, fol., p XXXVII.

vismŭ allŭ Dacilorŭ, scosŭ cu entuziasmŭ din rîulețulŭ Cerna?

Peste aşteptările orĭ-căruĭ slavistŭ, tocmaĭ Cerna demonstră că Daciĭ n'aŭ fostŭ Slavĭ.

Dacica *Diernă*, daco-romana *Zĕrnă*, „colonia *Zern*ensium" după cumŭ îĭ ḑicea iurisconsultulŭ Ulpianŭ în secolulŭ III, cândŭ din ammesteculŭ elementelorŭ romane şi dacice începuse degia a licări limba românéscă, s'a pututŭ metamorfosa în *Cʒerna* abia între anniĭ 1000 — 1300, după ce se întrodusese la străbuniĭ nostri abecedarulŭ şi liturgia luĭ Cirillŭ.

Totŭ atuncĭ şi totu în Oltenia cață să se fi prefăcutŭ din *Zĕrnă* în *Cʒerna* o altă apă cu multŭ maĭ voluminósă, deşi maĭ puținŭ celebră, anume rîulŭ Cerna, affluintele Olteţuluĭ din districtulŭ Vălcea.

Assemenĭ modificărĭ eraŭ cu atâtŭ maĭ uşóre, cu câtŭ înțellesulŭ de *negru* allŭ vorbeĭ *ʒĕrna*, după cumŭ vĕḑuserămŭ, nicĭ pĕnĕ astă ḑĭ nu s'a perdutŭ de totŭ din limba română, încâtŭ moda slavofilă a părinţilorŭ nostri din evulŭ mediŭ sciea fórte bine că *ʒĕrna* şi *cʒerna* însémnă totŭ una

In secolulŭ de faţă, cândŭ ne copleşise d'o dată furia gallomană, fie-care *Radu* vrea să fie *Rodolphe*, érŭ reposatulŭ Assaki mersese pĕnĕ a ḑice că cetatea *Némţŭ* este „la forteresse de *Saint-Germain*" (429) şi dintr'unŭ pĕrîŭ *a luĭ Martinŭ* făcea „*Lamartine*" (430)!

Totuşĭ francesismulŭ a avutŭ o vĕlfă abia de căţĭ-va annĭ, fără a fi câtu-şĭ de puţinŭ limbă ecclesiastică şi officială a ţerreĭ, pe cândŭ acţiunea slavismuluĭ fussese la noĭ secolară la curte şi'n biserică.

(429) *Nouvelles historiques de la Moldo-Roumanie*, Iassy, 1859, in-8, t. I, p. 81.

(430) *Ibid.*, 37.

Unŭ rîuleţŭ învecinatŭ cu Cerna ni póte servĭ ca essemplulŭ cellŭ maĭ nemeritŭ pentru a ne încredința, în ce chipŭ nu numaĭ se desfiguraŭ numile assemĕnate în sonŭ cu celle slavice, dérŭ sĕ traduceaŭ pe de'ntregulŭ nesce terminĭ aĭ nostri cu totulŭ differiţĭ din puntulŭ de vedere foneticŭ.

Arborulŭ *plopŭ* (populus) a datŭ nascere la o mulţime de numĭ topice în România: *Plopană, Plopanŭ, Plopenĭ, Plopésca, Plopescĭ, Plopĭ, Plopiţŭ, Plopuşorŭ* etc.

Mehedinţulŭ maĭ în specià possedă unŭ munte *Plopĭ* aprópe de hotarŭ, unŭ satŭ *Plopĭ* în plassa Dumbravă, totŭ pe acollo unŭ altŭ munte *Plopĭ* şi unŭ pĕrîŭ *Plopĭ* în plassa Ocolŭ (431).

Plopulŭ slavonesce se chĭamă *topol*.

Éccĕ dérŏ că din celle multe *plopane* alle Mehedinţuluĭ, cellŭ puţinŭ una trebuĭa să se *topoliseʒe* în urma secoluluĭ IX, şi acéstă sórte, ba tocmaĭ în aceĭa-şĭ plassă unde essistă unŭ pĕrîŭ *Plopĭ*, a avut'o anume pittorescului rîuleţŭ ce se vérsă în Dunăre lôngă Cerneţŭ şi pe care degĭa în crisóvele dintre 1350 — 1400 noĭ îllŭ citimŭ sub botezulŭ slavicŭ de *Topolniţă*.

In cursŭ de şépte secolĭ de cirillismŭ officialŭ şi ecclesiasticŭ în România pĕnĕ la Mateiŭ Bassarabŭ şi Basiliŭ Lupulŭ, fără să fi fostŭ nevoiă de cea maĭ slabă intervenire etnografică din partea Slavilorŭ, ci curatŭ numaĭ pe callea culturală, a fostŭ destullŭ timpŭ pentru a applica acéstă copleşitóriă procedură de traducţiune maĭ peste tótă întinderea territorială a Dacieĭ.

Slaviĭ puteaŭ să locuéscă în China séŭ în Brasilia, şi totuşĭ noĭ, graţiă unuĭ altoĭu

(431) *Frunḑescu, Dicţ. top.*, 363.

de cultură cirillică, să ne slavisămŭ mereŭ pe țermiĭ Dunăriĭ, după cumŭ Roma era de-multŭ mórtă ca naționalitate, pe cându latinisarea nu înceta de a lucra, prin religiune și legislațiune, pênĕ'n fundulŭ Britanniei.

Slavofiliĭ, în locŭ de a face atâta sgomotŭ cu numirile slavice din România, arŭ fi trebuitŭ maĭ ânteiu să studieze propria lorŭ topografiă; illustrulŭ Schaffarik maĭ cu deosebire, trăindŭ și scriêndŭ în Praga, fruntașŭ în erudițiune și'n pĕtrundere, nu avea decâtŭ să arunce ochiĭ împregĭuru'ĭ pentru ca să se fi convinsŭ că *moda*, fără niciĭ unŭ ammestecŭ directŭ cu străiniĭ, póte să înstrăineze o mare parte din nomenclatura uneĭ țerre.

Boemia este plină de *Löwenberg*, *Rosenberg*, *Sternberg*, *Riesenburg*, *Lichtenburg*, *Schwamberg*, *Riesenberg*, *Waldek*, *Wartenberg*, *Waldstein*, *Falkenstein*, etc., fiindŭ că fundatoriĭ acestorŭ localitățĭ, maĭ toțĭ de pe la annulŭ 1200, deși eraŭ Cehĭ curațĭ fără nicĭ o picătură de sânge teutonicŭ, totușĭ— ḑice marele istoriografŭ boemŭ Palacky — lĭ-a plăcutŭ să-șĭ boteze proprietățile lorŭ nemțesce (432).

Sculatu-s'a vre-unŭ Germanŭ ca să strige că Cehiĭ sunt pe gĭumĕtate Nemțĭ?

Pe la 1203 Boemiĭ snopescŭ cumplitŭ într'o bătăllia o armată germană.

Cine era hatmanŭ slavŭ?

Benc̦u *Herrmann* (433).

Cellŭ maĭ vitézŭ patriotu boemŭ, carele cu măcĭuca în mână striga în luptă: „mórte, mórte Sașilorŭ!“ purta totușĭ o poreclă eminamente germană.

După cumŭ Boemulŭ Beneșŭ Herrmann era Némțŭ, totŭ așa de Slavĭ aŭ fostŭ la noĭ Dragomiriĭ, Vladislaviĭ, Bogdaniĭ, Golesciĭ, Grădișteniĭ, Vladoianiĭ, Socoliĭ etc.!

Avemŭ de'naintea nóstră codicele giudiciarŭ, scrisŭ pe la annulu 1500 pentru usulŭ tribunalelorŭ Boemieĭ de către professorulŭ universitățiĭ din Praga Victorinŭ de Wszehrd.

Acollo ne isbescŭ la fie-care pagină nesce numĭ locale și personale ca acestea: Wilim de *Pernstetn*, Ian de *Schellenberg*, Put *Szwihowski de Riesenberg*, Bohuslaw *Hasisteinsky* (adecă: *Hasenstein-ski*), Wilim de *Tallmberg*, Ian de *Herrstein*, Pawel de *Jentstein*, Benesz de *Waitmille*, Burian *Linhart de Gutstein*, Alsza de *Klinstein*, Boczko de *Kunstadt*, Ctibor de *Cimburg*, Dobrohost de *Ronsberg*, Jan *Hilburg de Wrzesowic*, Wilim *Ilburg de Mszeny*, Hynek de *Wisemburg*, etc. etc. etc. (434).

(432) So nannten die Brüder Jaroslaw und Hawel, die „Söhne Marquard's des Castellans von Teschen, die von ih„nen um's J. 1241 erbaute Burg *Löwenberg* (jetzt Lämberg), „da sie einen Löwen im Wappen führten; Wok, der Sohn „und Enkel zweier Witek von Prczic, deren Wappen eine „Rose war, baute zwischen 1241 und 1246 die Burg Rosen„berg. Zdislaw, ein Sohn des Diwisz von Diwiszow, königl. „Hofmarschalls im J. 1224, erbaute im J. 1242 die Burg *Stern„berg*. Boresz, der Sohn Bohuslaw's, Enkel Slawek's von „Osek, nahm den Namen von *Riesenburg* an, nach der „gleichnamigen, unweit des Stiftes Osek erbauten Burg. „Smil, der Sohn Heinrichs von Zittau, Burggrafen von Budis„sin, gab sich seit 1246 aus gleichem Grunde den Namen „von *Lichtenburg*. Dieselbe Veranlassung hatten auch die „etwas später urkundlich auftauchenden Namen von *Schwam„berg*, *Riesenberg*, *Waldek*, *Wartenberg*, *Waldstein*, *Fal„kenstein* u. dgl. m, *da der rein böhmische Ursprung „dieser Familien auf's Strengste nachgewiesen werden „kann.*“ — Veḑĭ *Palacky*, *Gesch. v. Bo hmen*, t. 2, I, p. 101, apud *Wocel*, *Grundzüge der boehmischen Alterthumskunde*, Prag. 1845, in-8, p. 105.

(433) *Rukopis zelenohorsky a kralodvorsky*, ed Korz'nek, Jindrzichove Hradce, 1864, in 8, p. 41.

(434) *Vikt. ze Wszehrd, O prâwiech a sùdiech i o dskach zemê czeskê*, Praha, 1841, in-8, passim

Acella şi codice, atâtŭ de teutomanŭ în privinţa onomastică, manifestă totuşi pe faţă o pază estremă contra intrusiunii etnografice a elementului germanŭ prin următorulŭ energicŭ passagiŭ : „*Numaĭ Boemulŭ de o* „*rigine boemă, nicĭ o dată Némţulŭ* séŭ altŭ „străinŭ, vorŭ occupa *după lege* funcţiunile „ţerreĭ, *pênĕ şi celle maĭ de gĭosŭ*... "(435)

„Sub Venceslaŭ I (936 – 967) — ḑice „archeologulŭ boemŭ Wocel—limba şi obi„ceiele germane întrândŭ în graţiă la curtea „regéscă din Praga, o parte dintre nobilĭ „începuse a germanisa numile proprietăţi„lorŭ lorŭ, *venerândŭ moda* : **der Mode** „**huldigend** (436)."

„Boemiĭ—spune celebrulŭ istoricŭ şi le„gistŭ slavŭ Maciejowski — se germanisaŭ „prin teutonomania regilorŭ şi a aristocra„ţieĭ, cărora li plăcea chĭarŭ a face versurĭ "nemţesce" (437).

Să punemŭ acumŭ într'o cumpĕnă germanismulŭ Boemieĭ în comparaţiune cu slavismulŭ Românieĭ, şi resultatulu o să fie radicalmente strivitorŭ pentru pretensiunile luĭ Katancsich, Schaffarik, Czertkov, Lelewel, Venelin şi alle scóleĭ lorŭ.

In adevĕrŭ, ce vedemŭ ?

In Boemia, cultura teutonă lucră numaĭ prin *modă*, şi totuşĭ, întrodusă pe la 950, după treĭ secolĭ de o acţiune fórte *intreruptă* ea ni appare degia în culme pe la 1250.

In România, cultura slavică se încuĭbéză prin *modă*, prin *officiŭ*, prin *ecclesiă* totŭ-d'o-dată, ş'apoĭ lucrarea'ĭ, fiindŭ *legală*, este de o natură *permaninte*.

In Boemia simţulŭ de conservaţiune naţională merge pênĕ la escluderea orĭ-căruĭ străinŭ, şi *maĭ allesŭ a orĭ-căruĭ Germanŭ*, dela orĭ-ce influinţă cătŭ de mică séŭ cătŭ de indirectă assupra affacerilorŭ statuluĭ.

In România, deşi unŭ Alessandru cellŭ Bunŭ nu permittea străinilorŭ a ţiné taverne în Sucéva (438); deşi unŭ Mihaiŭ cellŭ Vitézŭ, uĭtândŭ că tocmaĭ atuncĭ mâna'ĭ dréptă în consiliulŭ princiarŭ era Greculŭ Mihalcea, dechĭara că nicĭ unŭ Grecŭ nu va puté occupa vre-o funcţiune în ţérră (439); totuşĭ toleranţa *de faptŭ*, nu numaĭ religiósă, dérŭ şi curatŭ politică pentru totŭ feliulŭ de străinĭ, maĭ cu deosebire înse pentru ceĭ ortodossĭ, întru cătŭ eĭ veniaŭ pe nesimţite unulŭ căte unulŭ, a fostŭ pururea nemărginită (440), érŭ cancellaria domnéscă maĭ în speciă, logofeţĭ şi uricarĭ, eraŭ celle maĭ de multe orĭ Serbĭ séŭ Bulgarĭ, căcĭ trebuĭa să scrie actele slavonesce, şi'n astă privinţă negreşitŭ că întreceaŭ pe Românĭ.

Faţă cu unŭ assemenea bilanţŭ, cată să mărturimŭ că territoriulŭ nostru, după *şépte secolĭ* de quadrupla pressiune a cirillismuluĭ prin *modă*, prin *lege*, prin *clerŭ* şi prin *funcţionariatŭ*, s'a slavisatŭ pré-puţinŭ în allăturare cu germanisarea Boemieĭ, unde lucrase într'unŭ chipŭ efemerŭ abia unulŭ din celle patru elemente, ba încă cellŭ maĭ puţinŭ statornicŭ : moda.

(435) *Ibid*, p. 121 : „prawy przirozeny Czech ne Nĕmec „nebo jiny cizozemec, neb toliko wzàdny urzàd zemsky od „najwyszszieho azs do najnizsszieho urzadu zsàdny cizoze„mec nemà wsazen a przijat byti podlé pràwa."

(436) *Op. cit.*, 105

(437) *Pamietniki o dziejach Slowian*, Petre-burg. 1839, in-8, t. 2, p. 96.

(438) Actulŭ din 1407 în *Archiva istorică*, I, 1, p. 132.

(439) *Pray. Dissert.*, 151 : „Graecus natione inter XII ju„ratos Bojerones esse nequeat, neque aliquod munus, et „officium spectans ad gubernationem illius regni obire possit."

(440) Veḑĭ a mea *Istoria toleranţeĭ în România*. passim.

Cu tóte astea, cătŭ se attinge de idrografiă, affară de Dîmbovița și Ialomița, unde aŭ domnitŭ în realitate Slaviĭ în cursŭ de maĭ mulțĭ secolĭ, nu s'aŭ slavisatŭ în Dacia nicĭ unŭ *fluviŭ*, nicĭ o *apă mare*, ci numaĭ *rîurĭ de a doua mână*, numaĭ *rîulețe* și *pĕraĭe*, pe carĭ era lesne a le metamorfosa pentru totŭ-d'a-una printr'unŭ singurŭ crisovŭ, și éttă cumŭ: unŭ proprietarŭ avêndŭ o moșiă pe apa *Răpede* și căpĕtândŭ d'o dată assupra'ĭ o confirmațiune domnéscă cu termenulŭ tradusŭ de *Bistriță*, maĭ putea óre, de frică de a-șĭ perde pămêntulŭ din causa unuĭ altŭ nume, să nu ḑică și ellŭ, de'mpreună cu toțĭ moștenitoriĭ luĭ, că *Răpedea* este chĭarŭ *Bistriță*?

In Oltenia maĭ allesŭ, după cumŭ vomŭ vedé maĭ la valle, ne întîmpină nu numaĭ rîurĭ și rîulețe, dérŭ pênĕ și pĕraĭe carĭ, departe de a se fi slavisatŭ, conservă pênĕ astă-ḑĭ nesce numĭ anterióre cuceririĭ romane.

Să trecemŭ la rivallulŭ Oltuluĭ, maiestosulŭ Giĭu, carele ca și dênsulŭ sparge Carpațiĭ pentru a străbatte la noĭ din Transilvania, și după numele căruĭ întréga Olteniă se ḑicea căte-o-dată în crisóve: „banatŭ allŭ Giĭuluĭ" (441).

„Asta e țérra cea roditóriă,
„Asta'ĭ cămpia cea zîmbitóriă
„Ce'nteĭu pe dênsa holde-aurescŭ;
„Asta'ĭ ținutulŭ de vechĭ costume,
„Care e mîndru de allŭ seŭ nume,
„*Ce Oltulŭ, Giulŭ, rotindŭ în spume,*
„*Ca scntinelle îllŭ ocolescŭ!*" (442)

Forma poporană actuală a acestuĭ nume este *Jiŭ* și *Jiĭu*; forma străină, trecută în celle-l'alte limbe prin canalulŭ Germanilorŭ, este *Schyl*; forma română vechiă, înregistrată în urice începêndŭ de prin secolulŭ XV, este *Jilŭ* și *Julŭ* (443), ceĭa-ce probézā că vocala de miḑŭ-locŭ, intermediară între *i* și *u*, era unŭ *î*.

Din numele cellŭ vechĭu allŭ *Jiĭuluĭ*, Germaniĭ, neavêndŭ sonulŭ palatalŭ *j*, făcură *Schyl*, reținêndŭ fórte correctŭ restulŭ cuvêntuluĭ; érŭ Româniĭ, după cunnoscuta proprietate a limbeĭ nóstre, o proprietate înse despre care nu se găssesce nicĭ o urmă pênĕ pe la gĭumĕtatea sutimiĭ XV (444), aŭ muĭatŭ finalulŭ *l*: din *Jîlŭ*—*Jîiŭ*.

De unde va fi luatŭ d. Bolliacŭ, că Giulŭ este „le *Gilid* (!) des Romains" (445), nu scimŭ, și nicĭ d-sea chĭarŭ nu póte s'o scie; probabilmente, venerabilulŭ archeologŭ confundă aci, după cumŭ o făcuseră și alțiĭ maĭ 'nainte, Giulŭ olténŭ cu rîulŭ *Gilfil* din Iornande (446) séŭ *Gilpit* din Geografulŭ Ravennatŭ (447), nebăgândŭ de sémă că acestŭ Gilfil séŭ Gilpit se affla lôngă actualele rîurĭ transcarpatine Crișŭ și Mureșŭ (448), încâtŭ este o ușurință de a'lŭ ammesteca cu Giĭulŭ nostru.

Dérŭ nesciêndŭ din testurĭ cumŭ se chiăma în anticitate importantulŭ riŭ olténŭ, nu urmézā încă impossibilitatea de a n'o

(441) Unŭ actŭ din 1538 în *Venelin*, 164: „Szerban *vel ban Zsil'ski*"

(442) *Bolliacŭ, Poesie naționale*, Paris, 1857, in-8, p. I.

(443) Actŭ din 1429: „na *Zsili* selo Czauri.." în *Venelin*, 56; altulŭ din 1480: „da si uzmet vamu na *Zsilie*", ibid., 122; etc.

(444) Veḑĭ în *Archiva istorică*, III, 190, probe documentale cumŭ-că pênĕ la 1450 Româniĭ din Dacia ḑiceaŭ *urecle*, érŭ nu *ureche*, adecă nu muĭaseră încă pe *l*.

(445) *Topogr de la Roum.*, 7.

(446) *De reb. Get.*, XXII.

(447) *Geogr.*, IV, 14.

(448) *Iornand.*, XXII. — Cf. *Zeuss, Die Deutschen und die Nachbarstämme*. München, 1837, in-8, p. 447 — 8. — Cf. *Schaffarik, Slov. star.*, 403. — etc.

puté affla de aïurï pe o calle sciinţifică cu nu maï puţină sicuranţă.

Metodulŭ analiticŭ cere maï ănteïu de a se cerceta după putinţă, décă sonulŭ palatalŭ *j* la începutulŭ *Jiuluï* este primordialŭ, séŭ numaï vechiŭ.

Cu alte cuvinte, trebuï să definimŭ valórea genetică a iniţialuluï *j* în vorba poporuluï românŭ; ḑicemŭ: „în vorba poporuluï românŭ", căcï limba cultă póte fără nicï unŭ inconveninte să'lŭ supprime cu deseverşire, înlocuindu lŭ în maïoritatea casurilorŭ prin *dj* (*ge*, *gi*) ca la Italianï (449), érŭ une-orï esceptionalŭ prin *ĭ* ca în *maĭu* din *majus*, séŭ prin *s* de'naintea uneï consóne, bună-óră *vrasbă* pentru *vrajbă*.

Tóte vorbele de origine slavică cu *j* în capŭ aŭ conservatŭ la noï întocmaï sonulŭ, pe care'lŭ aŭ la Slavï în prototipurile lorŭ: *jórdă* — zserd', *jitniţă* — zsitnitza, *jéle* — zsal' etc.

Acéstă ecuaţiune înse între *j* şi *zs* n'arŭ fi nicï decumŭ essactă în privinţa vorbelorŭ române provenite din alte fontâne decâtŭ acea slavică.

Dreptŭ probă, éccĕ unŭ tabellŭ destullŭ de completŭ şi fórte elocinte:

Jugŭ, latinesce *iugum*, după cumŭ se citesce în înscripţiunï şi'n celle maï vechï manuscripte (450), încâtŭ: *j=i*;

Joie, lătinesce *Iovis*: *j = i*;

Josŭ, lătinescă *deorsum*: *j = d*;

Jude, lătinesce *iudex*: *j = i*;

Jocŭ, lătinesce *joco*: *j = i*;

Jumĕtate, lătinesce *dimidietas*: *j = d*;

June, latinesce *iuvenis*: *j = i*;

Junghiŭ, latinesce *iugulum*: *j = i*;

Jurŭ, latinesce *iuro*: *j = i*;

Jale, planta *salvia*: *j = s*;

Joldŭ, medianulŭ *soldum*, latinulŭ *solidum* (451): *j = s*;

Jeţŭ, látinesce *sessus*, în gréca bizantină σέντζος (452): *j = s*;

Jacŭ séŭ *jafŭ*, de unde *a jăcui* şi *a jăfui*, din medianulŭ *sac* (453): *j-s*;

Javră, grecesce σαῦρα: *j = s*;

Jemlă, nemţesce *Semmel*: *j = s*;

Jeliţă, unguresce *szellö* (citesce: *sellö*): *j = s*;

Jemlugă, pescele *salmo*: *j = s*;

Jigă, la Românil de peste Carpaţï numele *Sigismundus*: *j = s*;

Jigăritŭ, unguresce *szigorù* (cit. *sigoru*): *j = s*;

Jumalţŭ, italianesce *smalto*, nemţesce *schmelz*: *j = s*...

Astŭ felïu de doue orï avemŭ *j = d*, de şépte orï *j = i* şi de ḑece orï *j = s*.

Acéstă intimă înrudire a derivatuluï *j* românŭ la începutulŭ vorbelorŭ cu unŭ primitivŭ *s* n'a fostŭ încă observată de câtră

(449) Acéstă foneticesce legitimă înlocuire a luï *j* cu *dj* ne întîmpină în documentele române fórte vechï. In Archivulŭ Statuluï din Bucuresci, *actele m-riĭ Némţŭ*, legătura 21, nr. 4 si 7, se află în originalŭ doue preţióse crisóve moldovenescï, carï se confirmă reciprocŭ, ambele avêndŭ în vedere acellea-şï moşie: unulŭ din 11 martiŭ 1446 şi cellŭ l'altŭ din 8 decembre 1453 In cellŭ de'nteiŭ găsimŭ numele propriŭ: „Barbŭ *Jamărŭ*," adecă cu *j*; în cellŭ allŭ douilea acestŭ sonŭ se înlocuesce cu *dj*: „Barbu *Giamărŭ*."

(450) Despre analogia semi-vocaleï latine *j* cu samscritulŭ *y*, din care de assemenea derivă *dj* în limba zendă, veḑï o interessantă observaţiune a luï *Bopp*, *Grammaire des langues indo-européennes*, trad. Bréal, Paris, 1866 in-8, t. 1, p. 109 — Cf. *Loumyer*, *De la prononciation du Grec et du Latin*, Bruxelles, 1840, in-8; *Rapp*, *Physiologie der Sprache*, Stuttgard, 1836, etc.

(451) *Seulescu*, *Glossariŭ*, in *Albina Românéscă*, supplem. la nr. 11, 1845, verbo: *joldŭ*.

(452) *Du Cange*, *Gloss med. graecit.*, 1356.

(453) *Id.*, *Gloss. med. latin.*, v. *sacum*.

filologiĭ nostri, și tocmaĭ ea ne va agĭuta a descoperi sorgintea interessantuluĭ nume topicŭ *Jilŭ*, allŭ căruĭa prototipŭ este *Sil*.

Pliniŭ ni spune că Sciţiĭ numĭaŭ *Silis* doue fluvie alle lorŭ, Donulŭ în Europa și Iaxartulŭ în Asia : „Tanain ipsum Scythae *Silin* vocant“ (454), și apoĭ maĭ la valle : „includente flumine Jaxarte, quod Scythae Silin vocant“ (455).

Prin urmare la Sciţĭ, a cărora tulpină ariană nu maĭ e o problemă, termenulŭ *sil* avea unŭ înţellesŭ genericŭ de *rîŭ* séŭ *apă*.

Dérŭ în limbele indo-europee moderne óre nu se descopere vre-o urmă a acesteĭ vorbe, pentru ca să se întăréscă și maĭ bine conclusiunea?

La Celţiĭ din Irlandia verbulŭ *silim* însémnă : *a curge*.

In dialectulŭ zendicŭ allŭ Afganilorŭ, pe de altă parte, cuvêntulŭ *silah* vrea să ḑică *fluviŭ* (456).

Nemerindŭ înainte de noĭ preţiósa indicaţiune a luĭ Pliniŭ, d. Adolfŭ Pictet a rennodatŭ la aceĭa-șĭ radicală *sil* anticulŭ rîŭ *Silis* din provincia veneţiană, rîulŭ *Silarus* din Gallia Cisalpină, și totŭ-d'o dată maĭ multe ape *Sala*, *Salia* și *Saale* din Spania și Germania (457).

Inregistrândŭ înse forma în *a* allăturĭ cu acea în *i* : *sal* și *sil*, illustrulŭ filologŭ elveţianŭ a scăpatŭ din vêdere că și lătinesce *salum* însémnă *mare*, *culórea apeĭ marine* și chĭarŭ *fluviŭ*, care termenŭ în evulŭ mediŭ se modifica în *salatia*, în *salona* etc. (458).

Apoĭ luĭ *salum* latinŭ îĭ correspunde din puntŭ în puntŭ celticulŭ *sal*, pe care'lŭ citéza însușĭ d. Pictet și „qui signifie à la fois la mer et l'écume“ (459).

In fine, atâtŭ *salum* latinŭ precumŭ și *sal* celticŭ se regăsescŭ în sanscritulŭ *salan*, apă, dela radicala *sal*, a se mișca (460),

La aceĭa-șĭ sorginte se referă albanesulŭ *ẓal*, prundŭ, „das Geroell eines Flussbettes“, de unde *ẓalişte*, locŭ prundosŭ, „Ort der mit Geroell bedeckt ist“ (461)...

In latinitatea mediană, întorcêndu-ne la forma cu *i*, ne maĭ întîmpină *siliva* în înţellesŭ de mlascină : „quae aestivum tempus siccat“, érŭ într'unŭ glossariŭ greco-latinŭ figuréză : „silanum, ὑδρίον (462).

Forma cu *a* în locŭ de *i* o possedă și Oltenia în *Jaleşŭ*, primitivamente *Sal* cu aceĭa-șĭ raţiune cu care *Jîlŭ* este primitivamente *Sil*.

Acestŭ pĕrîŭ din gĭudeţulŭ Gorgiŭ se citesce degia în diploma mirciană din 1387 (463), érŭ actulŭ confirmativŭ dela împeratulŭ Sigismundŭ din 28 octobre 1429 ni spune și maĭ lîmuritŭ că pe malulŭ Gialeșuluĭ se afflă satulŭ Arcaniĭ (464), care în realitate essistă acollo pênĕ astă-ḑĭ, încâtŭ nu maĭ remâne nicĭ o îndouélă că Gĭaleşulŭ

(454) *Hist. Nat.*, VI, 7.

(455) *Ibid.* VI, 1, 8.

(456) *Klaproth, Mémoires sur l'Asie*, Paris, 1828, in-8, p. 458—*Neumann, Die Völker des suedlichen Russlands*, Leipzig, 1847, in-8, p 12, asicură că *sil* însémnă pĕrĕŭ în limba turcă. Este o erróre capitală. *Klaproth, Sprach-atlas*, XXV—XXVI, cercetése 23 dial cte turce, și nicĭ într'unulŭ n'a găsitŭ pe *sil*. O nouă probă limbistică despre indo-europenismulŭ anticilorŭ Sciţĭ!

(457) *Origines indo-européennes*, I, 139.

(458) *Du Cange, Gloss. med. lat*, ad voces.

(459) *Origines*, I, 118.

(460) *Eichhof, Paral. d. langues*, 153. — Cf *Chavée, Lexiologie*, 307.

(461) *Hahn, Alban. Stud.*, Lexikon, 35.

(462) *Du Cange, Gl. m. lat.*, ad voc.

(463) *Venelin*, 10.

(464) *Ibid.*, 56.

din 1387 şi 1429 este identicŭ cu actualulŭ Gĭaleşŭ.

După numele acestuĭ pĕrîŭ însuşĭ districtulŭ Gorgiuluĭ în acellea-şĭ doue documente se chĭamă gĭudeţŭ de *Jaleşŭ* : „zsaleszsko sudstvo“.

La prima vedere se pare curiosŭ, cumŭ de s'a botezatŭ o regiune întrégă după numele unuĭ rîuleţŭ fără nicĭ o însemnĕtate, cândŭ scimŭ că nemicŭ nu póte fi maĭ secundarŭ şi maĭ terţiarŭ decâtŭ perîulŭ gorgianŭ Gĭaleşŭ, unŭ bietŭ affluinte allŭ pĕrîuluĭ Suhodolŭ, care la rândulŭ seŭ se vérsă în perîulŭ Bistriţa, tributarŭ érăşĭ allŭ pĕrîuluĭ Tisména, totŭ din perîŭ în perîŭ!

Dérŭ sunt óre maĭ respectabile perîulŭ Covurluiŭ séŭ perîulŭ Tutova, după carĭ se chĭamă doue importante districte din Moldova?

Singura obiecţiune ce ni s'arŭ puté face, este că satele Ploscina, Cireşŭ şi Leurda, menţionate în diploma sigismundiană ca făcêndŭ parte din „gĭudeţulŭ de Jaleşŭ“, apparţinŭ astă-ḑĭ Mehedinţuluĭ, érŭ nu Gorgiuluĭ.

Da; înse elle se afflă anume la marginea dintre Mehedinţŭ şi Gorgiŭ, încâtŭ nu trebuĭa după secolulŭ XV decâtŭ o mică modificare administrativă pentru a le lua dela unulŭ şi a le da celluĭ-l'altŭ.

Totŭ astŭ-feliŭ satulŭ olténŭ Cumaniĭ la Dunăre, nu maĭ departe decâtŭ sub Mateiŭ Bassarabŭ era documentalmente allŭ Mehedinţuluĭ (465), pe cândŭ astă-ḑĭ face parte din districtulŭ Dolgiŭ (466).

(465 *Actele monastiriĭ Tisména*, legătura 14, în Archivulŭ Statuluĭ din Bucurescĭ.

(466) *Frunḑ., Dicţ top.*, 128.

Totulŭ probéză că'n vechime districtulŭ mehedinţénŭ se întindea maĭ multŭ decâtŭ acuma dela vestŭ spre ostŭ, adecă călca peste Dolgiŭ, şi maĭ puţinŭ decâtŭ acuma dela sudŭ spre nordŭ, adecă era călcatŭ de Gorgiŭ.

Ecce de ce, încă o dată, „gĭudeţulŭ de *Jaleşŭ*“ din epoca luĭ Mircea cellŭ Mare este purŭ şi simplu Gorgiulŭ, allŭ căruĭa nume actualŭ Gor-Giŭ însémnă slavonesce „Giulŭ-de-susŭ“, după cumŭ Dol-Giŭ, numele învecinatŭ allŭ districtuluĭ craĭovénŭ, vrea să ḑică totŭ slavonesce „Giulŭ-de-giosŭ“.

Gor-Giŭ şi *Dol-Giŭ*, deşi numĭ locale slavóne, s'aŭ născutŭ totuşĭ abia după annulŭ 1450.

Ore cumŭ s'o esplice slavofiliĭ?

Nu cumŭ va şi'n secolulŭ XV se va fi revĕrsatŭ peste România vr'o invasiune *materială* a elementuluĭ slavicŭ?

Incă o probă din celle nenumerate, cumŭcă slavisarea nomenclatureĭ a fostŭ la noĭ unŭ simplu effectŭ allŭ influinţeĭ culturale a cirillismuluĭ, érŭ nicĭ decumŭ allŭ unuĭ imaginarŭ ammestecŭ corporalŭ cu Slaviĭ!

Pe lôngă *Jîlŭ* séŭ *Sil* şi *Jaleşŭ* séŭ *Sal*, Oltenia maĭ are Gilortulŭ, unŭ însemnatŭ affluinte allŭ Giĭuluĭ şi'n a căruĭa primă sillabă degĭa d. Vaillant recunnoscuse pe *Jîlŭ*, dérŭ s'a încurcatŭ reŭ assupra *ortuluĭ*, derivându lŭ din latinesculŭ *ortus*, începutŭ.

Ca şi *Jîlŭ*, acestŭ misteriosŭ *ort* póte fi descoperitŭ numaĭ dóră într'unŭ stratŭ limbisticŭ anteriorŭ pe teritoriulŭ nostru cuceririĭ romane; şi din fericire, graĭulŭ românŭ a conservatŭ în adevĕrŭ o vorbă, o vorbă maĭ remasă astă-ḑĭ în cânturile poporane celle maĭ archaice, care póte să ne conducă la o seriósă soluţiune, fără ca să

fimŭ constrînşĭ de a face din Gilortŭ pe tatălŭ Giuluĭ : „Gilli-ortus".

Vorba în cestiune este: „*órto*manŭ", allŭ căriĭ înţellesŭ appare fórte limpede in următorulŭ passagiŭ allŭ balladeĭ *Mieĭóra*:

„Şi se sfătuiră
„Pe l'appusŭ de sóre
„Ca să mi'lŭ omóre
„Pe cellŭ Moldovénŭ,
„Că-ĭ maĭ *ortomanŭ*,
„Ş'are oĭ maĭ multe,
„Multe şi cornute,
„Şi caĭ învĕţaţĭ,
„Şi cânĭ maĭ bărbaţĭ . . . (467)·

Noĭ descompunemŭ pe *ortoman* în *ort* şi *man*.

Man, germanulŭ *mann*, celticulŭ *mon*, sanscritulŭ *manus* şi *manu*, omŭ, ne întimpină în limba română ca finalŭ acollo unde se cere a se da maĭ multă vigóre funduluĭ espressŭ în prima parte a cuvêntuluĭ, adecă a face ideĭa maĭ *bărbată*; astŭ-felĭu : din *gogŭ*, prostŭ, *gógo-manŭ*, şi maĭ prostŭ; din *hoţŭ*, banditŭ, *hoţo-manŭ*, şi maĭ banditŭ; din *marghiolŭ*, glumeţŭ, italianesce *mariolia*, neogrecesce μαργιολία, *marghĭolo-manŭ*, şi maĭ glumeţŭ; etc.

Acella-şĭ rollŭ gĭócă în alte vorbe române finalulŭ *andru*, elleniculŭ ἀνήρ — ἀνδρος, adecă érŏşĭ omŭ séŭ bărbatŭ ca şi *man*; bună-óră: *flăcăi-andru*, ce de maĭ *flăcăŭ*; *copil-andru*, ce de maĭ *copilŭ*, etc.; érŭ într'unŭ basmŭ poporanŭ fórte vechĭu : *seteş andru*, ce de maĭ *setosŭ, chitacĭu-andru*, ce de maĭ meşterŭ a *chiti*, *ĭuteş-andru*, ce de maĭ *ĭute*, *falcăşŭ-andru*, ce de maĭ *fălcosŭ* (468).

Man şi *andru*, doue ḑicerĭ ariane identice prin înţellesulŭ lorŭ si printr'o anticitate fără cellŭ maĭ micŭ dubiŭ anterióră la Dunăre epoceĭ luĭ Traĭanŭ, n'aŭ pututŭ remâné în graiulŭ nostru decâtŭ dela Dacĭ, ca ceĭ ce sunt uniculŭ stratŭ primordialŭ peste care se suprapusese apoĭ elementulŭ latinŭ.

Man în cuvintele române compuse fiindŭ o simplă întărire, cată dérŏ să cercetămŭ valórea sillabeĭ *ort*, în care se copprinde simţulŭ fundamentalŭ allŭ vorbeĭ *ortomanŭ*.

Savantulŭ archeologŭ şi amicŭ allŭ nostru d. A. Odobescu a spusŭ de-multŭ că *ortŭ* din „ortomanŭ" arŭ fi înruditŭ cu elleniculŭ ὀρθός, dreptŭ.

Etimologia este perfectamente gĭustă, dérŭ trebuĭ completată.

Essistă unŭ altŭ gruppŭ de terminĭ indo-europeĭ de aceĭa-şĭ tulpină, cu carĭ ḑicerea românéscă se afflă într'o relaţiune şi maĭ de aprópe decâtŭ cu espressiunea grécă.

Ὀρθός ellenicŭ correspunde samscrituluĭ *arddha*, rădicatŭ, naltŭ, crescutŭ, de unde conduce o firéscă transiţiune logică la unŭ lucru ce se'ntinde în liniă dréptă: „qui s'étend en ligne droite" (469); dérŭ totŭ *arddha* samscritŭ, printr'o altă transiţiune logică nu maĭ puţinŭ naturală, se légă cu: zendiculŭ *arĕta* séŭ *ĕrĕta*, illustru, veneratŭ; persianulŭ *ard*, resboĭnicŭ; celto-irlandesulŭ *art*, nobilŭ (470).

Erodotŭ ḑice că numele cellŭ anticŭ allŭ Persilorŭ a fostŭ Ἀρταῖοι (471) şi că'n limba lorŭ cuvêntulŭ *art* însemna ce-va mare, μέγαν (472).

(467) *Alex., Poes. popor.*

(468) *Serrea, Visulŭ luĭ Titanŭ*, în *Columna luĭ Traianŭ*, t. 3, p. 55.

(469) *Chavée*, 363.

(470) *Pictet*, I, 33.

(471) *Herod.*, VII, 61.

(472) *Ibid*, VI, 98.

Lessicografulŭ Esichiŭ, şi maĭ esplicitŭ în astă privinţă, ni spune că vorba *art* avea persianesce treĭ înţellesurĭ : mare, μέγας; luminosŭ, λαμπρός; vitézŭ: Ἀρταῖοι, οἱ ἥρωες παρὰ Πέρσαις (473).

Eccĕ-ne dérŏ sossiţĭ dreptŭ la „ortomanulŭ" românŭ.

Ort, vitézŭ; *orto man*, cellŭ maĭ vitézŭ.

Prin schimbarea luĭ *a* în *o*, ca şi'n *Oltŭ* din *Alt*, forma daco-romană se apropie maĭ multŭ de ὀρθός ellenicŭ; prin înţellesulŭ înse de putere, ea se lovesce maĭ bine cu *art* zendo-celticŭ.

Gil ortulŭ, adecă *Sil-art*, însémnă în limba dacică : *riŭ-voĭnicŭ*.

După cumŭ *dierna*, românisată în *ţĕrnă*, n'a încetatŭ de a semnifica *negru* în graĭulŭ poporuluĭ nostru, totŭ aşa daciculŭ *sil*, românisatŭ în *jilŭ*, a păstratŭ la noĭ pênĕ astă ḑĭ înţellesulŭ de *apă*; înse nu pretutindenĭ, ci numaĭ în acea Olteniă, unde se petrecuse actulŭ de căsătoriă între celle doue elemente logodite prin luptă : romanŭ şi tracicŭ.

Maĭ ânteiŭ să reproducemŭ din d. Ionŭ Ionescu unŭ preţiosŭ passagiŭ relativŭ la idrografia Mehedinţuluĭ :

„Trecêndŭ délulŭ séŭ culmea cea maĭ înaltă a văiĭ séŭ a lunceĭ Motruluĭ, dâmŭ peste o mulţime de pĕrae, carĭ formézā vâĭ şi lunce frumóse şi fertile şi carĭ se numescŭ *jelţurĭ*. Satele din jelţurĭ sunt tóte situate lôngă albiele pĕraelorŭ. In vallea dela Runcurellŭ începe unŭ jelţŭ, care se duce şi dă prin luncă la Metăssarŭ. Intre culmea Motruluĭ şi lunca Metăssaruluĭ sunt văile prin carĭ trecŭ jelţurile. Tóte văile şi luncele sunt occupate de ogórele celle maĭ fertile alle locuitorilorŭ din satele Miculescĭ, Tihomirŭ, Cozmănescĭ, Slăvilescĭ, Sura; érŭ la Şacŭ jelţulŭ dela Miculescĭ dă în jelţulŭ dela Metăssarŭ. Jelţulŭ dela Metăssarŭ se pogóră în gĭosŭ pe la Drăgotescĭ şi se unesce cu cellŭ dela Miculescĭ. Jelţurile aceste minunate se potŭ assemĕna cu numeróse nervure alle uneĭ frunḑe, căcĭ nervurele sunt apele cu luncele lorŭ celle fertile. Délurile sunt coperite cu pădurĭ ce înfrumuseţéză cóstele şi văile, prin carĭ trecŭ jelţurile. Verdéţa şi activitatea vegetaţiuniĭ este întreţinută numaĭ de umeḑéla jelţurilorŭ. Ce arŭ fi cândŭ apa din jelţurĭ s'arŭ scóte, şi cu dênsa s'arŭ irriga luncele? Arŭ fi unŭ spectacolŭ unicŭ şi pe care nu l'amŭ vĕḑutŭ încă nicăirĭ, cu tóte că amŭ călĕtoritŭ, şi încă pe gĭosŭ, numaĭ în Elveţia de doue orĭ, şi amŭ veḑutŭ multe şi minunate ţerre în occidentulŭ Europeĭ ca şi 'n orientŭ, şi în Asia-mică, unde sunt peĭsagele celle maĭ pittorescĭ şi maĭ frumosŭ înzestrate de natură. In jelţurile din gĭudeţulŭ Mehedinţŭ pe lôngă matcele lorŭ sunt şi allee de copacĭ; lôngă matcă şi pe albia văiĭ sunt ogóre; la pólele délurilorŭ vâilorŭ sunt situate satele cu case între liveḑĭ de prunĭ şi de totŭ felĭulŭ de pomĭ roditorĭ ce mergŭ pênĕ sub sprîncéna délurilorŭ. Din dreptulŭ Metăssaruluĭ peste délŭ se începe vallea, în care sunt satele Buhurellŭ, Negomirŭ, Ursóiă, Artanŭ şi Racŭ. Apa ce trece prin acéstă valle se numesce jelţŭ şi merge pênĕ la Borescĭ, unde se împreună cu maĭ multe jelţurĭ ce vinŭ din vâĭ şi mergŭ tóte la Ionescĭ de se vérsă în Gĭĭu... (474).

(473) *Hesych.*, ad vocem.

(474) *Agricult. în Mehed.*, 72 — 73. — Ca şi'n privinţa

Jelțŭ, acéstă caracteristică denumire curatŭ olténă a pĕraielorŭ, pe care în deșertŭ o vețĭ căuta în restulŭ Munteniеĭ, în Ardélŭ séŭ în Moldova, ni offeră o formă puținŭ modernisată a cuvêntuluĭ.

Nu maĭ departe decâtŭ în secolulŭ XVI se ḑicea încă *Jilțŭ*, pe cândŭ totŭ atuncĭ Giĭulŭ se chiăma *Jilŭ.*

Într'unŭ crisovŭ dela Alessandru Mircea din 11 iuliŭ 1571, privitorŭ la satulŭ Turcenĭ din districtulŭ Gorgiŭ — probă că *jelțurile* nu sunt proprie numaĭ Mehedințuluĭ, ci Olteniеĭ întregĭ — noĭ citimŭ :

„Aŭ fostŭ datŭ eĭ cu suffletele lorŭ luĭ Za„haria și ceteĭ selle moșia în Turcenĭ *pe jilțŭ* „*în susŭ*, érŭ moșia luĭ Maniŭ și Stanŭ este „giumĕtatea cea *pe jilțŭ în gıoșŭ* . . . (475)

Și maĭ departe :

„Hotarulŭ să se scie *dela gura jilțu*„*luĭ*..." (476)

In acestŭ importantŭ documentŭ termenulŭ *jilțŭ* se repetă de cincĭ orĭ.

Astŭ feliŭ vorba dacică *sil*, devenită *jılŭ* după o lege de preferință a fonetismuluĭ românŭ, trăesce pênĕ 'n momentulŭ de față în Oltenia, ș'apoĭ numaĭ acollo, în diminutivulŭ *jilțŭ.*

Jilŭ, rîŭ ; *jılțŭ*, pĕrêŭ; éccĕ o legitimă posteritate directă a *siluluĭ* Dacilorŭ.

Și câte maĭ sunt altele, pe carĭ e menită a le desmormĕnta cu încetulŭ sciința istorică, cu tóte pedecele ce-ĭ pune în calle ridicolulŭ pedantismŭ puritanŭ allŭ unorŭ închipuiț filologĭ, înlăturândŭ cu o patriotică perfidiă orĭ-ce nu li se pare a fi destullŭ de *ciceronianŭ* în graĭulŭ românŭ și uĭtândŭ cu naivitate că o limbă, ca și unŭ individŭ, se face dintr'unŭ tată și o mumă, érŭ nu dintr'unŭ fantasticŭ androginŭ.

Se nasce acumŭ o întrebare fórte delicată.

Veḑuserămŭ maĭ susŭ doue forme : *sil* și *sal*, amendoue avêndŭ aceĭa-șĭ origine primordială și conservândŭ într'o mulțime de limbe ariane acella-șĭ simțŭ de *apă*.

Ore ambele să fi fostŭ dacice?

Este cu putință că una din elle, perpetuându se ca nume localŭ, să fi remasŭ încă din epoca dominațiuniĭ Agatirsilorŭ în Oltenia, moștenind'o apoĭ Daciĭ, după cumŭ maĭ tărḑiŭ dela Dacĭ aŭ împrumutat'o la rôndulŭ lorŭ legionariĭ romanĭ.

Forma *sil* este certamente dacică, cacĭ :

1-o. Ea se repetă în maĭ multe essemple topice, pe cândŭ *sal* appartine numaĭ Gĭaleșuluĭ;

2-o. Ea se alliază în *Gil-ortŭ* cu termenulŭ *ort*, care este cu sicuranță dacicŭ, fiindŭ că noĭ îllŭ regăsimŭ în antica espresiune română appellativă *ortomanŭ*, pe care n'amŭ putut'o lua dela necunnoscuțiĭ predecessorĭ territorialĭ aĭ Dacilorŭ ;

3-o. Fiindŭ că ea s'a conservatŭ pênĕ'n ḑillele nóstre în numele olténŭ allŭ peraielorŭ : *jılțŭ*.

Câtŭ se attinge de forma *sal*, póte să fi fostŭ dacică; nemicŭ înse n'arŭ împedeca de a-ĭ attribui și o provenință agatirsică.

In acestŭ ultimŭ casŭ, arŭ fi în adevĕrŭ curiosŭ și instructivŭ de a possede în Ro-

cellorŭ doue Zĕrne din Putna, regretâmŭ și aci că d. Frunḑescu a omisŭ acéstă însemnată particularitate topografică a *jelțurilorŭ* oltene

(475) *Documentele m-riĭ Tisména*, legătura 40, nr. 6, în Archivulŭ Statuluĭ :„kako sut dali s's nichni duszi Zachariev „i czet emu ôtczinu Turczani ôt *zsiltzu* u gor, a ôczina Ma„niulov i Stanov est pol ot *zsiltzu* u dol."

(476) *Ibıd.*: „i chotarul da se znaet ot usta *zsiltzov*"..

mănia unŭ bietŭ perêuţŭ de a treĭa mână, păstrândŭ pênĕ astă ḑĭ acella-şĭ nume, pe care'lŭ purtase cu cincĭ séŭ şésse secolĭ înainte de Cristŭ!

Agatirsismulŭ Gialeşuluĭ este cu atâtŭ maĭ probabilŭ, cu cătŭ nu se pré esplică ca ce feliŭ de necessitate să fi avutŭ Dacïĭ de a reţiné în limba lorŭ douĭ termenĭ omogenĭ şi quasi-omofonĭ, *sil* şi *sal*, pentru a esprime una şi aceĭa-şĭ ideiă.

Orĭ cumŭ să fie: Cerna séŭ *Dierna*, adecă „Négră"; Giĭulŭ séŭ *Sil*. adecă „Rîŭ"; Gialeşulŭ séŭ *Sal*, în acella-şĭ înţellesŭ; şi Gilortulŭ séŭ *Sil-art*, adecă „Rîŭ voĭnicŭ"; sunt căte şĭ-patru prin nomenclatură cu multŭ anterióre colonisăriĭ romane în Dacia, şi putemŭ ḑice cu totŭ dreptulŭ că apparţinŭ epoceĭ luĭ Ovidiŭ, deşi cunnoscinţele geografice alle poetuluĭ nu se întinseseră pênĕ acollo.

Aĭurea ne vomŭ încredinţa passŭ la passŭ cumŭ-că totŭ atâtŭ de ante-romane, fie dacice, fie agatirsice, sunt numile apelorŭ oltene: Motrulŭ séŭ Mutrulŭ, Μούτριον în Ptolemeŭ şi *Mutria* pe Tabla Peutingeriană; Lutrulŭ, prefăcutŭ prin simpla assonanţă în Lotru, deşi adevĕrata'ĭ etimologiă ariană este fórte departe de ceĭa ce vrea să ḑică *latro* latinŭ; apoĭ *Amaradia* şi tóte rîurile séŭ localităţile cu aceĭa-şĭ interessantă finală *dia*: Cĭoca*dia*, Cisne*dia*, Cerna*dia*, Arpa*dia*, Creve*dia* etc., o formaţiune nominală absolutamente necunnoscută în Dacia orientală, şi chĭarŭ în Transilvania maĭ susŭ de Sibiĭu; etc.

Pên'atuncĭ celle spuse ni agĭungŭ pentru a completa idrografia Ţerreĭ-Românescĭ în ḑillele luĭ Ovidiŭ, arătândŭ totŭ-d'o dată, pe lôngă celle-l'alte probe adduse séŭ de addusŭ de acumŭ înainte, cumŭ-că suprapunerea elementuluĭ latinŭ peste cellŭ dacicŭ, fecundă prin nascerea uneĭ noue viguróse naţionalităţĭ, pe care arŭ fi fórte correctŭ de a o numi daco-romană, avusese locŭ maĭ cu sémă în Oltenia; deşi — să fimŭ bine înţelleşĭ — acestŭ „maĭ cu sémă" nu contestă nicĭ decumŭ o dosă de partecipare la aceĭa şĭ operaţiune din partea munţilorŭ învecinaţĭ aĭ Ardélluluĭ şi Temeşianeĭ.

Nicĭ una din apele oltene interióre n'a fostŭ binomă, adecă n'a avutŭ în acella şĭ timpŭ doue numĭ deosebite, unulŭ în cursulŭ inferiorŭ şi altulŭ în cellŭ superiorŭ, după cumŭ vĕḑuserămŭ din contra că fuseseră binome Dunărea, Oltulŭ şi Argeşulŭ, fără a maĭ vorbi despre fluviele din Moldova.

Déca amŭ urma luĭ Ptolemeŭ, arŭ trebui să credemŭ, ce-ĭ dreptŭ, că Giulŭ a fostŭ nu numaĭ *Sil*, dérŭ se va maĭ fi chĭămatŭ şi altŭ-feliŭ.

In adevĕrŭ, immediatŭ spre appusŭ fórte aprópe de Oltŭ şi immediatŭ spre resăritŭ cam departe de Temeşŭ, la miḑŭ-locŭ între aceste doue fluvie şi maĭ-maĭ faţă'n faţă cu riulŭ Cibru de pe mallulŭ bulgarŭ, geografulŭ alessandrinŭ face a se versa în Dunăre unŭ fluviŭ, care nicĭ într'unŭ chipŭ nu póte fi decătŭ numaĭ şi numaĭ Giulŭ, precumŭ a constatat'o degĭa şi Ukkert (477).

Pré-puţine cestiunĭ în geografia antică sunt atătŭ de clare.

(477) *Geogr.*, III, 2, p. 603: „Rhabon — Schyll". — *Katancsich*, *De Istro*, 47, crede că e Mureşulŭ, uĭtândŭ că acesta nicĭ în Dunăre nu se vérsă, nicĭ gura nu şĭ-o are aprópe de a Oltuluĭ, nicĭ între Oltŭ şi între Temeşŭ nu curge, nicĭ maĭ-maĭ în faţa gureĭ Cibruluĭ nu se află: patru condiţiunĭ essenţiale, pe carĭ tóte le satisface Giulŭ.

Ptolemeŭ, după tóte edițiunile, îllŭ numesce Ῥαβῶν.

Acéstă lectură înse, deşi generalmènte admisă, nu este destulŭ de correctă.

Termenulŭ cellŭ essactŭ, pe care e lesnè a'lŭ restabili, nu presintă unŭ nume propriŭ fluvialŭ, ci unŭ epitetŭ regionalŭ, ca şi cândŭ cine-va arŭ ḑice „rîŭ bulgărescŭ" séŭ „rîŭ ungurescŭ", adecă bulgărescŭ séŭ ungurescŭ prin escellință, maĭ multŭ decătŭ tóte celle-l'alte rîurĭ bulgărescĭ séŭ ungurescĭ.

In manuscriptele luĭ Ptolemeŭ se citesce: καταραβωνποταμου. . . .

Transcripțiunea nóstră este : κατ' Ἀράβων ποταμοῦ, în loculŭ celleĭ vulgare : κατα Ῥαβῶνος ποταμοῦ.

Să se noteze că noĭ nu adăogămŭ nicĭ o virgulă cătră testŭ şi nu schimbămŭ în ellŭ nicĭ o litteră.

Genitivulŭ pluralŭ Ἀράβων arată că e vorbă de o collectivitate etnică prin care se definesce unitatea cea topică.

Κατ' Ἀράβων ποταμοῦ însemnéză : „despre *fluviulŭ Arabilorŭ*", offerindu ni una din celle maĭ vechĭ mărturie de țérra Bass-*arabilorŭ* d'a-drépta Oltuluĭ, pe care şi'n evulŭ mediŭ, precumŭ amŭ demonstratŭ printr'o grămadă de sorgințĭ studiândŭ nomenclatura, toțĭ veciniĭ nostri, Serbiĭ, Unguriĭ, Germaniĭ etc. o cunnosceaŭ sub acella-şĭ nume scurtatŭ de (Bass)*Arabiă*, tradusŭ apoĭ, pe basea uneĭ poporane associațiunĭ de ideĭ, prin adiectivulŭ *Négră*.

Numindŭ Giulŭ Ἀράβων ποταμός, Ptolemeŭ n'a făcutŭ altŭ ce va decătŭ ceĭa-ce făcuse Licofronŭ cu patru secolĭ înainte în respectulŭ Dunăriĭ, dândŭ acesteĭa numaĭ epitetulŭ regionalŭ de Κέλτρος (478), nu dóră că ea se va fi chiămatŭ astŭ-feliŭ, ci fiindŭ-că veniĭa din „regiunea *Celților ŭ*".

In acella-şĭ înțellesŭ Donulŭ era *Amazonius* din causa limitrofelorŭ Amazóne(479), măcarŭ-că şi aci éroşĭ epitetulŭ curatŭ regionalŭ n'a trecutŭ nicĭ o dată în nume propriŭ allŭ fluviuluĭ.

Cu multŭ maĭ tărḑiŭ scriitoriĭ arabĭ botezaŭ acella-şĭ Donŭ cu termenulŭ de „Nehrer-Rusiet", vrea să ḑică *rîŭ-russescŭ*(480), de unde înse de sicurŭ nimenuĭ n'arŭ veni în minte de a conchide că aşa se va fi numitŭ în realitate.

Casulŭ luĭ Ptolemeŭ nu differă de tóte acestea.

Apparținêndŭ Olteniei prin ambele selle malurĭ, nu printr'o singură cóstă ca vecinulŭ Oltŭ, Giulŭ merita şi ellŭ pe deplinŭ de a fi consideratŭ ca „rîŭ bass *arabescŭ*": Ἀράβων ποταμός, după cumŭ Germaniĭ ḑicŭ Rinuluĭ lorŭ : „deutscher Fluss".

Părințiĭ nostri o simțiaŭ şi eĭ acésta, numindŭ une-orĭ întrégа regiune trans-olténă : „banatŭ *allŭ Giuluĭ*"(481).

In *Istoria dinastică a Munteniei*, cândŭ va fi să desfăşurâmŭ annalele némuluĭ Bassarabescŭ începêndŭ dela însăşĭ colonisarea Dacieĭ, ba chĭarŭ maĭ de'nainte, basându-ne şi acollo unicamente pe nesce fontâne sincronice, carĭ se completéză şi se limpeḑescŭ unele prin altele, ceĭa-ce constituă cea maĭ înaltă operațiune a analiseĭ critice, noĭ vomŭ reveni assupra testuluĭ luĭ Ptolemeŭ.

D'o cam dată esplicarămŭ abia în trécĕtŭ interessanta calificațiune a Giuluĭ de către

(478) *Lycophr.*, *Alexandra*, vers. 189.

(479) *Plutarch.*, *De flum.*, XIV.

(480) Ap. *Schaffarik*, *Slow. star.*, 400.

(481) Maĭ susŭ nota 441.

geografulŭ alessandrinŭ, cu singurulŭ scopŭ de a preveni accusarea cumŭ-că amŭ fi uĭtatŭ unŭ anticŭ nume allŭ acestuĭ fluviŭ.

Déca rîurile oltene nu ni offeră nicĭ unŭ vestigiŭ de binomitate, causa este că - affară de mallulŭ sud-osticŭ allŭ Oltuluĭ, care de aceĭa se şi numĭa acollo *Maris*, érŭ nu *Alt*, şi affară de cursulŭ inferiorŭ allŭ Dunăriĭ, care érŏşĭ de aceĭa se şi numĭa acollo *Ister*, érŭ nu *Danubius* — elle n'aŭ appartinutŭ nicĭ o dată la doue popóre.

Dela Vĕrcĭorova la Islazŭ şi din vallea Haţeguluĭ pênĕ la cataracte, Oltenia a fostŭ în toţĭ timpiĭ unŭ corpŭ nedespărţitŭ, pe care întregŭ l'aŭ stăpânitŭ de'nteĭu Agatirsiĭ, apoĭ Daciĭ, în fine Româniĭ, fără ca istoria să ni arrete o singură epocă de o durată seriósă, unde să fi locuitŭ doue naţionalităţĭ, necumŭ doue ginţĭ, pe acestŭ fericitŭ spaţiŭ territorialŭ, atâtŭ de bine determinatŭ din tóte părţile prin ceĭ maĭ formidabilĭ munţĭ şi celle maĭ furióse fluvie.

Dérŭ—ne aştéptă orografia...

S'arŭ păré la prima vedere că Ovidiŭ abia într'unŭ singurŭ versŭ menţionéză Carpaţiĭ, numindu-ĭ cu unŭ feliŭ de groză „selbaticiĭ munţĭ sciticĭ şi sarmaticĭ " :

Inque feris Scythiae Sarmaticisque jugis (482).

Dérŭ cântărindŭ şi descompunêndŭ fiecare espressiune în locŭ de a se mulţumi cu suprafaţa lucruluĭ, critica descopere în cântăreţulŭ dela Tomi unŭ adevĕratŭ tesaurŭ assupra crescetuluĭ carpatinŭ.

Ovidiŭ dice că numaĭ undele Dunăriĭ despartŭ regiunea tomitană de către mallulŭ crivĕţénŭ allŭ fluviuluĭ, unde locuescŭ „Iazigiĭ, şi Geţiĭ, şi *Colchiĭ*, şi *glota meteră* „séŭ *regaturile meteree*" :

Jazyges, et Colchi, Metereaque turba (variantŭ: regna) Getaeque,
Danubii mediis vix prohibentur aquis... (483).

In aceste câte-va cuvinte sunt copprinse doue grelle enigme.

Maĭ ânteiŭ, ce să fie „*Meterea*" ?

Commentatoriĭ aŭ propusŭ successivamente patru ipotese :

1-o. Prin „Meterea" se înţellege o urbe în regiunea superióră a Nistruluĭ, aceĭa pe care Ptolemeŭ o numesce *Maetonium* (484);

2-o. „Meterea" este o lecţiune corruptă în locŭ de *Neurea*, referindu-se la Neuri (485), unŭ poporŭ sciticŭ cam din Galiţia actuală, descrisŭ pe largŭ de către Erodotŭ (486);

3-o. „Meterea", după Zamoscius, derivă dela μετώριος, adecă *transmontanŭ*, indicândŭ într'unŭ modŭ generalŭ tóte ginţile de peste Carpaţĭ (487);

4-o. „Meterea", după Katancsich, vine ἀπὸ τοῦ μετέρχομαι, însemnândŭ *glóte vagabunde* (488).

Prima din aceste ipotese este de totŭ puerilă, căcĭ după numele unuĭ problematicŭ oraşŭ fără nicĭ o însemnĕtate, care nicĭ acella nu este *Metereum*, ci *Maetonium*, nu se putea dice „regna", şi nicĭ chĭarŭ „turba".

A doua nu adduce în spriginulŭ seŭ nicĭ măcarŭ o plausibilitate paleografică, de óră

(482) *Trist.*, I, 8.

(483) *Ibid.*, II, vers 191.
(484) *Ovidius*, ed. Lemaire, Paris., 1822, in-8, t. 7, p. 69.
(485) *Ibid.*
(486) Vedĭ maĭ susŭ p. 209.
(487) *Zamoscius, Antiquitates Daciae*, cap. VIII, citatŭ în *Bombard, Topographia regni Hungariae*, Viennae, 1750, in-f, p. 20.
(488) Katancsich, *De Istro*, 114.

ce *Neurea*, orĭ-cumŭ să fi fostŭ în manuscripte, cu greŭ s'arŭ fi prefăcutŭ în *Meterea*.

Opiniunea luĭ Katancsich, deși ingeni6să, nu se împacă cu Ovidiŭ, poetulŭ depingêndŭ ca *vagabunde* tóte popórele țermuluĭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ, încâtŭ nu putea să califice ἀπὸ τοῦ μετέρχομαι numaĭ pe unulŭ din elle, ș'apoĭ fără a ni spune încaĭ pe care anume.

Singura ipotesă seriósă este a luĭ Zamoscius.

Ea offeră maĭ multe condițiunĭ de admissibilitate.

O espressiune atâtŭ de vagă ca „meterea turba" séŭ „meterea regna" nu se póte applica la vr'o regiune apropiată de reședința luĭ Ovidiŭ, carele în privința țerrelorŭ învecinate întrebuințéză totŭ-d'a-una nesce terminĭ concrețĭ : Corallĭ, Bessĭ, Scițĭ, Sarmațĭ etc.

In disticulŭ de maĭ susŭ țermulŭ nordicŭ immediatŭ allŭ Dunăriĭ, adecă partea cea limitrofă cu Dobrogĭa, este represintatŭ prin Iazigĭ și Gețĭ, de invasiunile cărora poetulŭ dela Tomi se plânge necontenitŭ în *Tristele* și'n *Ponticele* selle:

Iazyges, et Colchi, Metereaque turba, *Getaeque*...

Iazigiĭ ceĭ de némŭ sarmaticŭ și Gețiĭ ceĭ de viță tracică eraŭ doue marĭ popóre, cărora li apparținea în epoca luĭ Ovidiŭ întregulŭ spațiŭ dela Nistru spre occidinte pênĕ pe la Oltŭ, locuindŭ ambele față'n față cu Dobrogia, astŭ-feliŭ că'n realitate se putea ḑice despre dênsele :

Danubii mediis vix prohibentur aquis...

„Colchi" din versulŭ ovidianŭ, după cumŭ ne vomŭ convinge îndată, însemnéză pe locuitoriĭ din Carpațĭ.

In acestŭ chipŭ tóte celle-l'alte numĭ găsindu-șĭ applicațiunea în zóna danubiană și acea muntósă, „meterea turba" remâne fórte naturalŭ pe séma *trans-montanilorŭ*, completândŭ tabellulŭ și giustificândŭ ipotesa luĭ Zamoscius :

NÉMURILE TRANSMONTANE (*meterea turba*)

. . . .

CARPATINII (*Colchi*)

. . . .

IAZIGIĬ (*Jazyges*) GEȚIĬ (*Getae*)

Dunărea (*Danubius*) — Marea-négră (*Pontus*)

DOBROGIA (*Scythia minor*)

Admittêndŭ modulŭ de a interpreta allŭ luĭ Zamoscius, nu e nevoiă nicĭ chĭarŭ de a correge în testulŭ luĭ Ovidiŭ cuvêntulŭ *meterea*, punêndŭ în locu'ĭ *metorea* după prototipulŭ μετώρειος; nu e nevoiă, de vreme ce la vechiĭ Romanĭ, după cumŭ amŭ observatŭ adessea în cursulŭ acesteĭ scrierĭ, *o* și *e* se puteaŭ lua câte o dată unulŭ dreptŭ altulŭ din considerațiunĭ curatŭ eufonice .

Una din celle doue enigme fiindŭ ca și deslegată, deslegarea ulterióră a celleĭ-l'alte, la care procedemŭ acuma, va întări și maĭ multŭ acéstă soluțiune.

De unde și pênĕ unde *Colchiĭ* în Dacia ?

Colchida este tocmaĭ la marginea oppusă a littoraluluĭ crivĕțénŭ allŭ Măriĭ-negre.

Colchiĭ, o națiune maĭ multŭ asiatică decâtŭ europeă, aveaŭ a face cu muntele Caucasŭ și fluviulŭ Fasŭ, nu cu Carpațiĭ și Istrulŭ.

In ce modŭ Ovidiŭ, atâtŭ de bine informatŭ despre totŭ ce se petrecea în bassinulŭ Dunăriĭ de giosŭ, și carele în acella-șĭ

timpŭ, autorŭ allŭ *Fastelorŭ* şi allŭ *Metamorfoselorŭ*, era unulŭ din bărbaţiĭ ceĭ maĭ învĕţaţĭ aĭ Romeĭ; în ce modŭ Ovidiŭ putèa să crédă că numaĭ Istrulŭ desparte pe Colchĭ de Dobrogĭa?

Orĭ-ce mirare va dispare din dată ce monumentele celle maĭ autentice vorŭ proba pênĕ la ultima evidinţă, că Carpaţiĭ nostri aŭ purtatŭ şi eĭ în vechime numele de *Caucasŭ*, érŭ prin urmare aŭ essistatŭ àtuncĭ şi pe ţermiĭ Istruluĭ o *Colchidă.*

Vomŭ începe printr'o lespede din epoca luĭ Traianŭ.

Acéstă inscripţiune, afflată nu de multŭ în Germania appusénă, unde se pare a'şĭ fi închiăiatŭ svĕnturata carrieră unulŭ din viteziĭ espediţiuniĭ dacice, sună aşa:

MATRONIS
AVFANIB. C
IVL. MANSVE
TVS. M. L. I. M.
P. F. V. S. L. M. FV
FADALVTVM
FLVMEN. SECVS
MONTCAVCASI.

In transcripţiune:

„Matronis Aufanibus (489) Caius Iulius „Mansuetus, miles legionis primae Miner„viae piae felicis, votum solvit lubens merito. „Fecit (séŭ: votum solvit laetus merito feli„citer,) voto facto *ad Alutum flumen secus „montem Caucasi*".

(489) O altă inscripţiune cu numele „Matrónelorŭ Aufane", găssită în Pannonia, veḑĭ la *Katancsich, Geogr. epigr.*, II, 121. — Celle din Occidinte sunt citate în *Du Cange, Gloss. med. lat.*, I, 488 etc. — Originea etimologică şi înţellesulŭ mitologicŭ allŭ cuvêntuluĭ *Aufana* aŭ remasŭ pênĕ acumŭ neghicite din causa că nimenĭ n'a observatŭ următorulŭ passagiŭ din *Martianus Capella*, scriitorŭ latinŭ din seculŭ V, *De nuptiis*, II: „Fatueque vel Fantue *vel etiam* „Fanne a quibus Fana dicta, *quod soleant divinare*". — La Albanesĭ credinţa în *Fane* séŭ *Fatue* trăesce pênĕ astă-ḑĭ; veḑĭ *Hahn, Alb. Stud.*, Lex., 139, verbo φατία.

În traducere:

„Ḑinelorŭ Ursitóre, Caiŭ Iuliŭ Man„suetŭ, ostaşŭ în prima legiune Minerviă „piă fericită, îndeplini cu buccuriă cuvi„osulŭ votŭ, făcutŭ *la fluviulŭ Oltŭ lôngă „muntele Caucasŭ*".

Pe astă marmură cuvintele relative la Oltŭ şi Caucasŭ sunt scrise fără prescurtărĭ, încâtŭ în privinţa lorŭ nu se póte rădica nicĭ măcarŭ o umbră de controversă:

AD ALVTVM
FLVMEN SECVS
MONT. CAVCASI

Oltulŭ e pusŭ aci la masculinŭ, ca şi 'n Naevius, pe Tabla Peutingeriană şi'n limba română: *Alutus*, nu *Aluta* ca în Ptolemeŭ şi'n Dione Cassiŭ.

Publicândŭ pentru ânteia dată importantissima pétră, archeologulŭ germanŭ Lersch constată că prima legiune Minerviă fusese în adevĕrŭ în Dacia anume sub Traĭanŭ, ceĭa-ce nicĭ că putea să nege, căcĭ faptulŭ se scie pré-bine dintr'o mulţime de fontâne (490); dérŭ îllŭ surprinde totŭ-d'o-dată că 'n ce felĭu adecă *fluviulŭ Oltŭ se afflă lôngă muntele Caucasŭ*! (491)

D. Fröhner reproduce fără nicĭ o reservă inscripţiunea între celle privitóre la resbellulŭ daco-romanŭ, şi recunnósce că prin

(490) *Spartian.*, *Vita Hadr.*, 3: „Secunda expeditione „dacica Traianus eum (Hadrianum) primae legioni Minerviae „praeposuit secumque duxit".—O inscripţiune în *Fröhner*, 152, nr. 2: „legato legionis I Minerviae piae fidelis bello „Dacico". — O altă inscripţiune *ibid.*, 155, nr. 10: „promo„tus ex legione I Italica in legionem I Minerviam, iterum „donis donatus torquibus armillis phaleris corona vallari „bello Dacico". — O a treĭa *ib.*, 160, nr. 24: „legionis I „Minerviae piae fidelis, donis donato ab imperatore Traiano „bello Dacico". — etc.

(491) *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunde im Rheinlande*, t. 5, Bonn, 1844, in-8, p. 316 — 317.

mons Caucasi nu se înţellege altŭ ce-va decâtŭ munţiĭ Dacieĭ (491).

D-sea nu este înse destullŭ de essactŭ, cândŭ observă în notă că şi'n Florŭ, istoricŭ latinŭ numaĭ cu unŭ secolŭ posteriorŭ luĭ Traĭanŭ, Carpaţiĭ arŭ fi de assemenea numiţĭ *Caucasŭ.*

Nu Carpaţiĭ, ci Balcaniĭ. căcĭ étă cumŭ sună passagiulŭ testualmente :

„Piso Rhodopen *Caucasum*que penetra-„vit. Curio Dacia tenus venit, sed tenebras „saltuum expavit. Appius in Sarmatas usque „pervenit; Lucullus ad terminum gentium „Tanaïm, lacumque Maeotim" (492).

Florŭ enumeră în modulŭ cellŭ maĭ sistematicŭ, mergêndŭ dela vest-sudŭ spre nord-ostŭ, progressulŭ armelorŭ romane contra diverselorŭ naţiunĭ pontice :

1-o. Pisone trece Rodopulŭ : *Rhodopen*;

2-o. Totŭ dênsulŭ, după ce trecuse Rodopulŭ, străbatte Balcaniĭ: *Caucasum*;

3-o. Curione, maĭ fericitŭ decâtŭ predecessorulŭ seŭ Pisone, înaintéză pênĕ la ţermulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ, dérŭ la Carpaţĭ nicĭ ellŭ nu petrunde, speriatŭ de întunecimea codrilorŭ : *tenebras saltuum expavit*;

4-o. Appiŭ, lăssândŭ callea cea grea a Carpaţilorŭ la stânga, apucă spre appusŭ şi se apropiă de Nistru *: in Sarmatas*;

5-o. Lucullŭ, mergêndŭ pe urmele luĭ Appiŭ, agiunge la Donŭ : *ad terminum gentium Tanaïm.*

Pusŭ la miḑŭ-locŭ între Rodopŭ şi între Dunăre, *Caucasus* din Florŭ nu póte fi decâtŭ crescetulŭ intermediarŭ allŭ Balcanilorŭ, érŭ nicĭ decumŭ Carpaţiĭ, după cumŭ s'a fostŭ părutŭ d-luĭ Fröhner (493).

Dérŭ nicĭ acésta nu este fără interessŭ.

In analisa Munteniei sub Erodotŭ ne întimpinase degía unŭ essemplu şi maĭ vechiŭ de omonimitate între Carpaţĭ şi Balcanĭ, cărora părintele istorieĭ li ḑicea d'o potrivă *Hemŭ*, mărginindu-se numaĭ a deosebi Hemulŭ nordicŭ de Hemulŭ Sudicŭ. (494)

Aci de assemenea, pe cândŭ Florŭ attribue numele de *Caucasŭ* Balcanilorŭ, inscripţiunea luĭ Lersch îllŭ întrebuinţéză despre Carpaţĭ.

Şi 'n adevĕrŭ, ambele linie de munţĭ nu forméză decâtŭ unŭ singurŭ lanţŭ, pe care nemicŭ nu'lŭ sfăramă în legătura'ĭ de continuitate, căcĭ pênĕ şi prin undele Dunăriĭ îllŭ re'nnódă lôngă Orşova veriga cataractelorŭ.

Cu treĭ séŭ patru secolĭ înainte de Florŭ şi de piosulŭ legionarŭ carele în ḑillele luĭ Traianŭ făcuse unŭ votŭ de devoţiune *„la fluviulŭ Oltŭ lôngă muntele Caucasŭ"*, poetulŭ alessandrinŭ Apolloniŭ de Rodosŭ versifica mitulŭ ellenicŭ despre espediţiunea Argonauţilorŭ.

In acéstă poemă, în care intriga este fabulósă, dérŭ descrierea localităţilorŭ manifestă cunnoscinţele geografice fórte seriόse alle Grecilorŭ din secolulŭ II înainte de Cristŭ, noĭ dâmŭ érŏşĭ peste *Caucasŭ* pe ţermiĭ Istruluĭ, ba încă însoţitŭ de nesce amĕnunte de totŭ originale.

Dunărea după Apolloniŭ, ca şi după toţĭ

(491) *Op. laud.*, 156, nr. 14.—In transcrierea inscripţiuniĭ d. Fröhner differă de Lersch numaĭ prin „laetus" în locŭ de „lubens" şi „feliciter" în locŭ de „fecit".

(492) *Flor.*, III, 5.

(493) Acestŭ meritosŭ commentatorŭ allŭ Columneĭ Traiane a maĭ commisŭ o altă scăpare din vedere analogă acollo unde ne assicură că legislatorulŭ geticŭ Zamolxe lŏcuĭa într'unŭ *bordeiŭ*, pe cândŭ ellŭ se ascunsese purŭ şi simplu într'o *pesceră.*

(494) Veḑĭ maĭ susŭ p. 214.

geografiĭ din acella şĭ ciclu: Teopompŭ, Aristotele, Scimnŭ, Eratostene etc. (495), se divide în doue braţe, din carĭ unulŭ se vérsă în Pontŭ, cellŭ-l'altŭ în Adriatica, avêndŭ ambele puntulŭ lorŭ de separaţiune dela trunchĭulŭ communŭ acollo unde lŏcuescŭ Traciĭ, Sciţiĭ, Siginiĭ, Graukeniĭ şi Sindiĭ.

Din analisa luĭ Erodotŭ noĭ scimŭ că territoriele respective alle Tracilorŭ, Sciţilorŭ şi Siginilorŭ se apropiaŭ unulŭ de altulŭ în direcţiunea Oltuluĭ, astŭ-feliŭ că Siginiĭ se afflaŭ în Temeşiana, Sciţiĭ în zóna de şessŭ a Ţerreĭ-Românescĭ, Tracii pe malulŭ sudicŭ allŭ fluviuluĭ.

Dérŭ ce feliŭ de Tracĭ?

Apolloniŭ n'o spune.

Déca vomŭ căuta o radă de lumină érŏşĭ în Erodotŭ, acesta ni va respunde că Tracĭ prin escellinţă, ca „ceĭ maĭ nobilĭ şi ceĭ maĭ dreptĭ", eraŭ Geţiĭ, încâtŭ ellŭ nu o dată în locŭ de Γέται se mulţumesce a pune numaĭ Θρήϊκες. (496)

Dintre tóte popórele tracice Geţiĭ singurĭ fiindŭ vecinĭ cu Sciţiĭ, cu atâta maĭ multŭ dérŏ pe dênşiĭ, nu pe altŭ cine-va, cată să'ĭ vedemŭ noĭ sub epitetulŭ nedefinitŭ de „Tracĭ" în Apolloniŭ, căcĭ poetulŭ vorbesce în speciă despre acellŭ locŭ unde *se învecinéză Sciţiĭ şi Traciĭ.*

Acestŭ puntŭ e decisŭ.

Intre Geţĭ, Sciţĭ şi Siginĭ, Argonautica înşiră doue némurĭ intermediare: Sindĭ şi Graukenĭ, fără a ne lîmuri înse, care dintre dênsele va fi fostŭ pe mallulŭ dreptŭ şi care pe cellŭ stângŭ allŭ Dunăriĭ.

Unŭ sicurŭ indice ni permitte totuşĭ a limpeḑi acéstă ambiguitate.

Apolloniŭ ḑice că Sindiĭ occupaŭ o întinsă câmpiă numită Laurium.

Eĭ bine, unica vastă câmpiă în care să fi lŏcuitŭ atuncĭ unŭ poporŭ întregŭ în vecinĕtatea Olteniei, şi despre care să ni fi remasŭ vr'o urmă în litteratura antică, este *câmpia triballică* a luĭ Erodotŭ (497).

Πεδίον τὸ τριβαλλικὸν din părintele istorieĭ corespunde de minune cu πεδίον τὸ λαύριον din Argonautica.

Aşa dérŏ *Sindiĭ* luĭ Apolloniŭ sunt identicĭ cu *Triballiĭ* luĭ Erodotŭ.

Cu o gĭumetate-secolŭ în urmă, Ateniaanulŭ Apollodorŭ cunnoscea pe Triballĭ de assemenea sub numele de *Sindĭ.*

Vorbindŭ despre escursiunile eroice alle luĭ Bacchŭ, ellŭ ḑice că, plecândŭ din Grecia, ḑeulŭ *prin Tracia merse la Indĭ*: ἐπὶ Ἰνδοὺς διὰ τῆς Θράκης ἠπείγετο, ş'apoĭ de acollo s'a întorsŭ în Grecia, după ce cutrierase *tótă Tracia şi India*: διελθὼν δὲ Θράκην καὶ τὴν Ἰνδικὴν ἅπασαν(498).

Puşĭ la nordŭ de Balcanĭ, acestĭ *Indĭ* aĭ luĭ Apollodorŭ sunt evidamente *Sindiĭ* luĭ Apolloniŭ, încâtŭ editoriĭ viitorĭ aĭ celluĭ d'ânteiŭ sunt datorĭ să înlocuéscă în testŭ Ἰνδοὺς prin Σινδοὺς şi Ἰνδικὴν prin Σινδικὴν, fără care legitimă correcţiune se încarcă într' unŭ modŭ benevole eruditulŭ mitografŭ ellinŭ cu absurditatea de a fi pusŭ India lôngă Dunăre.

In geografiĭ grecĭ o assemenea confusiune între *Indĭ* şi *Sindĭ* ne întîmpină nu o dată, şi nesce rectificărĭ absolutamente analóge cu a nóstră aŭ fostŭ de-multŭ întroduse

(495) Veḑĭ citaţiunile în *Lelewel, Badania we wzgledzie geografii*, Wilno, 1818, in-8, p. 201; *Ukkert*, III, 146; etc.

(496) *Herod.*, IV, 93, 94, 99, etc.

(497) Veḑĭ maĭ susŭ p. 203.

(498) *Apollod.*, *Biblioth.*, III, 4, 5.

în alțĭ classicĭ de cătră Casaubon și Schweighäuser (499).

A maĭ fostŭ totŭ printre Tracĭ o altă națiune pe care degĭa Omerŭ o menționéză sub numele de Σιντοί. (500)

O a treĭa în Sciția pe lôngă Marea de Azovŭ (501).

Assupra originiĭ și însemnĕtățiĭ acesteĭ nomenclature etnice, cunnoscute în Europa numaĭ ginților pontice, adecă cellorŭ maĭ próspete emigratiunĭ din Asia, noĭ vomŭ reveni în *Istoria etnografică a Munteniei.*

Déca Sindiĭ locuĭaŭ în fața Olteniei pe țermulŭ sudicŭ allŭ fluviuluĭ, urméză dérŏ că'n însășĭ Oltenia, la midŭ-locŭ între celle-l'alte popóre enumerate de cătră Apolloniŭ, trebuĭ să așeḑâmŭ pe Graukenĭ, carĭ nu maĭ încapŭ aĭurea.

Cu alte cuvinte, Argonautica numesce așa pe Agatirsiĭ luĭ Erodotŭ.

Dérŭ de unde acestŭ nume de *Graukenĭ?*

Noĭ arretarămŭ cu o altă occasiune, cumŭ-că Eforŭ, scriitorŭ contimpurénŭ luĭ Apolloniŭ, numĭa pe Agatirsĭ Καρπίδαι, adecă *muntenĭ* (502).

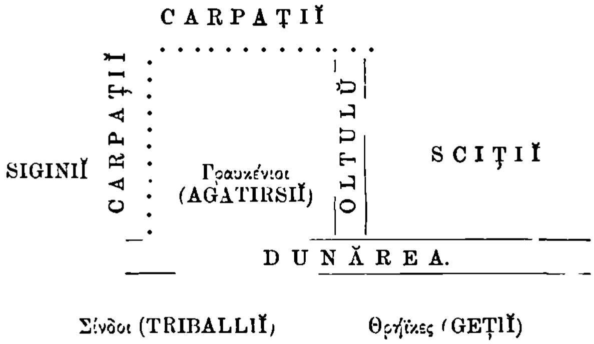
Aci este loculŭ de a spune că aceia-șĭ ideiă se copprinde în însușĭ numele erodotianŭ allŭ acestuĭ poporŭ : Αγά-θυρσοι, căcĭ *aga* în limba samscrită vrea să ḑică *munte* (503).

Intocmaĭ acella-șĭ înțellesŭ are și numele *Graukenĭ.*

Pliniŭ cellŭ betrânŭ ḑice că Sciţiĭ chiămaŭ Caucasulŭ *Groucas*, ceĭa-ce în limba lorŭ însemna *albitŭ-de-nea* : „Scythae Cau-„casum montem (appellavere) Groucasum „hoc est, nive candidum" (504).

Să maĭ insistâmŭ óre că Γραυκένιοι luĭ Apolloniŭ sunt unŭ simplu apellativŭ din *Graucasus* luĭ Pliniŭ ?

Astŭ-feliŭ topografia poetuluĭ alessandrinŭ se reduce la următórea schiță :

In acéstă chartă este înse ce-va inessactŭ.

Pentru a fi bine ințelleșĭ, noĭ ni permiserămŭ a ne abatte dela concepțiunea mappografică a luĭ Apolloniŭ.

După dênsulŭ Dunărea nu curge dela appusŭ spre resăritŭ, ci dela nordŭ spre sudŭ, formândŭ apoĭ doue brațe, unulŭ ponticŭ și cellŭ-l'altŭ adriaticŭ, carĭ se separă acollo unde, precumŭ spuseserămŭ, se învecinaŭ Sciţiĭ, Geţiĭ, TribalIiĭ, Siginiĭ și Agatirsiĭ, adecă în sfera Oltuluĭ.

Cursulŭ Dunăriĭ avea pentru poetulŭ alessandrinŭ o direcțiune cam așa :

(499) *Ukkert*, III, p. 494, nota 3.

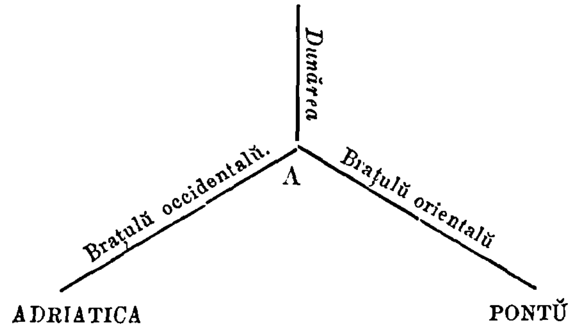
(500) *Iliad.*, I, 594 — *Strab.*, VII, fragm. 44. ed. Didot

(501) *Raoul-Rochette*, *Antiquités du Bosphore-Cimmérien*, Paris, 1822, in-8, p. 84 etc.

(502) Veḑĭ maĭ susŭ p. 212.

(503) *Pictet*, I, 123 : „Sanscr. *aga*, montagne, enceinte, „paroi, synonyme de *agama*, c'est-à-dire qui ne se meut „pas, immobile. Ici encore, l'irlandais seul paraît avoir con-„servé ce nom dans *aighe*, colline, hauteur".

(504) *Hist. Nat.*, VI, 19. — In limba samscrită *grâvan* munte : *Pictet*, I, 131. — Cf *Solin.*, 49

Puntulŭ întêlnirii ambelorŭ braţe, însemnatŭ cu littera A, sunt cataractele dela Orşova.

Intr'unŭ altŭ passagiŭ, în care se lassă la o parte Siginiĭ, Sindiĭ şi Graukeniĭ, Apolloniŭ se esprimă şi maĭ clarŭ în astă privinţă, ḑicêndŭ că celle doue braţe alle Dunăriĭ se despartŭ *la marginea dintre Sciţĭ şi Tracĭ* :

ἀλλ'ὁπόταν Θρηκῶν Σκυθέων τ' ἐπιβήσεται οὔρους ..

Nu maĭ încape dérŏ nicĭ măcarŭ discuţiunea incidentală despre cine vorŭ fi fostŭ Sindiĭ séŭ Graukeniĭ, de óră-ce vedemŭ puse în gĭocŭ numaĭ celle doue ginţĭ marĭ, alle cărora territorie relative ni sunt fórte bine cunnoscute din Erodotŭ şi din successoriĭ seĭ pênĕ la Strabone.

A împinge maĭ spre occidinte puntulŭ de separaţiune allŭ închipuitelorŭ braţe alle Dunăriĭ dincollo de cataracte, arŭ fi a ne depărta peste mĕsură de *marginea Sciţieĭ*, adecă a trece peste littera şi spiritulŭ testuluĭ.

Putemŭ dérŏ crede orĭ-ce ni va plăcé despre Sindĭ şi Graukenĭ, dérŭ suntemŭ siliţĭ a ne opri lôngă Orşova.

Şi nemicŭ maĭ conformŭ cu natura.

Numaĭ acollo unde Dunărea îşĭ strîmtéză malurile astŭ-feliŭ că ochiulŭ nu-ĭ maĭ póte urmări cursulŭ; numaĭ acollo unde o grămadă de stănce din laturĭ şi din fundŭ se parŭ gata a astupa communicaţiunea între susulŭ şi gĭosulŭ apeĭ (505); numaĭ acollo imaginaţiunea se simţĭa liberă de a plăsmui essistinţa unuĭ altŭ braţŭ allŭ fluviuluĭ, plecândŭ nevĕḑutŭ într'o direcţiune oppusă.

Ş'apoĭ orĭ-ce dubiŭ se sterge cândŭ însuşĭ Apolloniŭ pune aci douĭ munţĭ faţă'n faţă de ambele laturĭ alle fluviuluĭ, ceĭa-ce nu se póte referi decătŭ la puntulŭ cĭocniriĭ Carpaţilorŭ cu Balcaniĭ, adecă nu aiurĭ unde-va decâtŭ la cataractele dela Orşova.

Unŭ munte este din partea câmpieĭ Laurium, prin urmare crescetulŭ balcanicŭ, căruia poetulŭ alessandrinŭ îĭ ḑice *Angurŭ*, Ἄγγουρον.

Cellŭ-l'altŭ munte se află prin consecinţă pe ţermulŭ oppusŭ allŭ fluviuluĭ, adecă Carpaţiĭ, allŭ cărora nume figuréză în codiciĭ Argonauticeĭ în doue modurĭ diverse, dérŭ egalmente caracteristice.

Unele manuscripte şi ediţiunĭ numescŭ Carpaţiĭ : *stânca Caucasŭ.*

Şi anume :

1-o. Unŭ manuscriptŭ din Vaticanŭ;

2 o. Unŭ altulŭ totŭ de acollo;

3-o. Manuscriptulŭ ḑisŭ „Codex Guelpherbytanus" ;

4-o. Manuscriptulŭ Mediceŭ.

Să se observe că unulŭ din manuscriptele vaticane, codicele guelferbitanŭ şi cellŭ mediceŭ sunt dintre celle maĭ bune, „praestan-

(505) O admirabilă descriere poetică a cataractelorŭ Dunăriĭ, estrasă dintr'unŭ vechiŭ autorŭ perdutŭ, veḑĭ în *Suidas*, v Καταρράκται.

tissimae“, peste totŭ șépte, nu maĭ multe (506).

Apoĭ:

5-o. Edițiunea florentină din 1496;

6-o. Edițiunea parisiană din 1574.

Aci vomŭ nota érĕșĭ, că prima din aceste doue edițiunĭ a fostŭ essecutată după nesce manuscripte perdute, încâtŭ criticiĭ o consideră ca avêndŭ tótă valórea codicilorŭ originalĭ (507).

In fine:

7-o. Vechiulŭ scoliastŭ allŭ luĭ Apolloniŭ, care dechĭară și ellŭ că maĭ multe manuscripte aŭ *Caucasŭ* (508).

Fațâ cu nesce codicĭ escellințĭ și fațâ cu mărturia scoliastuluĭ, ca și nu maĭ puținŭ a doue edițiunĭ fórte prețuite, *Caucasŭ* póte fi privitŭ maĭ multŭ decâtŭ ca admissibilŭ. și noĭ amŭ avé totŭ dreptulŭ de a adăoga de pe acumŭ pe Apolloniŭ către inscripțiunea luĭ Lersch.

Acestŭ dreptŭ înse devine absolutamente necontroversatŭ, cândŭ se maĭ constată pe d'assupra că și variantulŭ, care se găsesce într'o sémă de manuscripte, differă numaĭ în apparință, érŭ în fondŭ este unŭ sinonimŭ allŭ *Caucasuluĭ*.

Lectura cea diverginte sună: Καυλιακοῖο, Καυλιακὸς σκόπελος, adecă *stânca cauliacă*.

Caulica, prin contragere *Colica*, este unulŭ din numile celle maĭ vechĭ alle Caucasuluĭ asiaticŭ.

Ecateŭ, scriitorŭ anteriorŭ chĭarŭ luĭ Erodotŭ, ni spune că părțile celle maĭ înalte alle crescetuluĭ caucasicŭ se chĭamă Κωλικὰ ὄρη (509)

De acollo însușĭ numele *Colch*ilorŭ.

Éccĕ dérŏ *Colchida* la Dunăre nu numaĭ în Ovidiŭ, dérŭ și cu doue vécurĭ maĭ 'nainte într'unŭ altŭ poetŭ nu maĭ puținŭ celebru, și totulŭ provine din aceĭa că Carpațiĭ se dĭceaŭ și eĭ *Caucasŭ*.

Limbagiuluĭ poeticŭ ĭ a plăcutŭ maĭ bine metaforiculŭ și vagulŭ *Colchi* decâtŭ directulŭ și positivulŭ *Caucasŭ* (510).

Gotulŭ Iornande din seculolŭ VI, citindŭ unde-va séŭ aflândŭ din audite că și Carpațiĭ sé chĭamă *Caucasŭ*, a agĭunsŭ la ingeniósa conclusiune cumŭ-că Caucasulŭ se începe în India, apoĭ trece prin tótă Russia meridională și se opresce tocmaĭ la Dunăre, după cumŭ vedurămŭ și'n Apolloniŭ, lôngă cataractele dela Orșova: „indeque Scythi„cis gentibus dorso suo terminum praebens, „ad Pontum usque descendit, consertisque „collibus, *Histri quoque fluenta contingit*, „*quo amnis scissus dehiscens...*“ (511)

Ammianŭ Marcellinŭ, istoricŭ latinŭ din seculolŭ IV, povestindŭ invasiunea Hunilorŭ în Dacia, a căriĭa porțiune orientală appartinea atuncĭ Goțilorŭ, arrată că acestia, voindŭ a se sustrage giuguluĭ cumplițilorŭ năvăllitorĭ, s'aŭ împărțitŭ în doue tabere: una trecu Dunărea, refugindŭ pe pămêntulŭ imperiuluĭ romanŭ; cea-l'altă,

(506) *Wellauer*, *Apollonii Rhodii Argonautica*, Lipsiae, 1828, in-8, t. 1, praef. p. VI.

(507) *Ibid*: „Editiones ex libris manuscriptis expressae „*eorumque instar habendae* sunt tres, Florentina anni 1496, „Aldina 1521, Parisina 1541“.

(508) Noĭ ne-amŭ servitŭ de edițiunea luĭ *Wellauer*, citată maĭ susŭ, t. 1, p 220, 223, nota la vers. 324, t 2, p. 165, și de a luĭ *Enricŭ Etienne*, *Apollonii Rhodii Argonauticon libri IV*, (Parisiis), 1574, in-4, p. 189.

(509) *Hecataei fragm.* 186, în *Fragmenta historicorum graecorum*, rec. Muller, Paris, 1841, in-8, p. 13.—Cf. *Steph. Byz.*, v. Κῶλοι.

(510) Vedĭ observațiunile nóstre maĭ susŭ p. 155.

(511) *De reb. Get.* VII.

sub conducerea regeluĭ Atanaricŭ, după ce în deşertŭ se încercase a resiste pe mallulŭ appusénŭ allŭ Prutuluĭ, a fostŭ silită a se retrage în regiunea fórte pădurósă şi forte muntósă numită *Caucaland*: „ad Cauca-„landensem locum altitudine silvarum inac-„cessum et montium, cum suis omnibus de-„clinavit" (512).

Puţinŭ ne preoccupă d'o cam dată, décă asilulŭ luĭ Atanaricŭ va fi fostŭ în Moldova séŭ în Muntenia (513); ni agĭunge a sci că e vorba despre unŭ segmentŭ allŭ Carpaţilorŭ şi că acellŭ segmentŭ se numĭa *Cauca*, căcĭ finalulŭ "land„ în tóte limbele germanice însémnă „ţérră" : Cauca-land — ţérra Cauca.

Din noŭ Carpaţiĭ, „locus altitudine silvarum inaccessus et montium", ni apparŭ sub numele de *Caucasŭ*.

Inse ceĭa-ce'ĭ maĭ curiosŭ decâtŭ tóte, este că pênĕ'n secolulŭ XII, cu o miiă de annĭ şi maĭ bine în urma diverselorŭ mărturie de maĭ susŭ, Carpaţiĭ se numĭaŭ totŭ încă din cândŭ în cândŭ *Caucasŭ*.

Cronicarulŭ russŭ Nestorŭ, născutŭ pe la annulŭ 1056, ḑice :

„Spre nordŭ pênĕ la marea Pontuluĭ, „Dunărea, Nistrulŭ, şi *munţiĭ* **Caucasianĭ**, „*adecă ceĭ Unguresci*" (514).

Este dérŏ unŭ faptŭ înregistratŭ în şésse fontâne irrecusabile, pe lôngă carĭ Ovidiŭ e a şéptea şi Strabone o să fie a opta, cumŭ că Carpaţiĭ, începêndŭ din timpiĭ ceĭ maĭ depărtaţĭ şi pênĕ'n evulŭ mediŭ, se chĭamaŭ *Caucasŭ*, întocmaĭ ca şi maiestosulŭ crescetŭ dela marginea orientală a Europeĭ, cu care eĭ nu potŭ avé nicĭ o legătură affară de cea nominală.

Şi nu se chiăma astŭ-feliŭ numaĭ o porţiune a Carpaţilorŭ, ci sistema întrégă, ba pênĕ şi prelungirea'ĭ transdanubiană, căcĭ :

1 o. In Apolloniŭ, *Caucasŭ* sunt cataractele dela Orşova;

2-o. In Iornande, de assemenea ;

3-o. In inscripţiunea luĭ Lersch, *Caucasŭ* sunt munţiĭ Olteniеĭ, séŭ maĭ currêndŭ aceĭ din Muscellŭ;

4-o. In Florŭ, *Caucasŭ* sunt Balcaniĭ;

5-o. In Ammianŭ, *Caucasŭ* sunt munţiĭ ceĭ maĭ apropiaţĭ de Prutulŭ de gĭosŭ;

6-o. In Ovidiŭ, *Caucasŭ* se pare a fi ramura vrăncénă séŭ acea din Buzeŭ, gĭudecândŭ după contestulŭ : „munţiĭ scitici şi sarmaticĭ";

7-o. In Nestorŭ, *Caucasŭ* sunt toţĭ „munţiĭ unguresci."

Ca nume allŭ Carpaţilorŭ, *Caucasŭ* este la noĭ anteriorŭ dominaţiuniĭ dacice, căcĭ în epoca luĭ Apolloniŭ Oltenia se maĭ afla încă sub stăpânirea Agatirsilorŭ.

Ca termenŭ semneficativŭ, ellŭ s'a conservatŭ în maĭ multe limbe ariane : persianesce *koh* — munte, litvanesce *kaukaras* — movilă, ossetesce *choch* — plaiŭ, abasesce *kauch* — stâncă, irlandesce *coiche* — délŭ etc. (515).

Cuvêntulŭ agatirsicŭ *cauc* nu se scie décă va fi essistatŭ şi'n limba dacică, decâtŭ numaĭ dóră ca moştenitŭ în accepţiunea sea

(512) *Rer. gest.* XXI, 3 — 4.

(513) Cea maĭ erudită desbattere a acesteĭ cestiunĭ apparţine d-luĭ *A. Odobescu, Notice sur les antiquités de la Roumanie* Paris, 1868, in-8, p 49 — 52.

(514) *Schaffarik, Slow., star.* 990 : „do ponet'skogo moria „na pol'nosecznyia strany, Dunai, D'niestr i Kavkaisinskiia „gory, reksze Ugor'ski".

(515) *Pictet*, I. 73.

topografică, în care a trecutŭ apoĭ și la Românĭ.

După spiritulŭ graiuluĭ nostru *cauc* conträgêndu-se în *coc*, cată să admittemŭ ca o sicură urmă supraviuețuindă a numeluĭ *Caucasŭ* în privința Carpațilorŭ délulŭ *Cocanŭ* din Muscelŭ, adecă maĭ-maĭ în acella-șĭ locŭ unde ostașulŭ Mansuetŭ dintr'o legiune a luĭ Traianŭ stătuse în timpulŭ resbelluluĭ dacicŭ *la fluviulŭ Oltŭ lôngă muntele Caucasŭ.*

Amŭ profitatŭ de occasiunea pentru a cita încă o dată aceste cuvinte, căcĭ s'arŭ puté cărti că Egipténulŭ Apolloniŭ nu sciea ce vorbesce despre Dunăre, că Florŭ va fi commisŭ și ellŭ o erróre analógă, că *Caucaland* allŭ luĭ Marcellinŭ arŭ fi altŭ ce-va decâtŭ *Caucasus,* că Iornande confundă tóte, că'n Nestorŭ este vr'o greșéllă de copistŭ, că Ovidiŭ îșĭ va fi permisŭ o gróssă licență poetică (516); s'arŭ puté cărti tóte și maĭ căte, dérŭ numaĭ de'naintea inscripțiuniĭ luĭ Lersch amuțesce orĭ-ce poftă de contradicțiune chĭarŭ din partea cellorŭ maĭ dispușĭ a căuta céртă, fiindŭ impossibilŭ a găssi o formulă maĭ limpede decâtŭ : *„ad Alutum flumen* **secus montem Caucasi“.**

O dată constatatŭ că Carpațiĭ se chiămaŭ și eĭ *Caucasŭ,* devine lesne acumŭ a correge unŭ passagiŭ fórte însemnatŭ din Strabone, carele ni spune că Siginiĭ lŏcuiaŭ pe timpulŭ seŭ περὶ τὸν Καύκασον, descriêndŭ apoĭ în următorulŭ modŭ obiceiele lorŭ :

„Siginiĭ, în celle-l'alte trăindŭ persia-„nesce, întrebuințéză nesce căllușeĭ micĭ și „pĕroșĭ, carĭ nu potŭ duce unŭ călläreţŭ, „dérŭ se înhamă la cărruțe, mĕnându-ĭ apoĭ „femeiele, dedate din copillăriă la acestŭ „meșteșugŭ, și cea maĭ bună în conducerea „cailorŭ îșĭ ĭea de bărbatŭ pe cine'ĭ pla-„ce.“ (517)

Affară de amĕnuntulŭ despre femeĭ, restulŭ s'a vedutŭ degia în Erodotŭ, pe cândŭ Siginiĭ lŏcuĭaŭ la cóstele Agatirsilorŭ în actuala Temeșiană :

1-o. Traĭulŭ persianescŭ;

2-o. Căllușeĭ micĭ și peroșĭ, bunĭ numaĭ la cărruță (518).

In dillele luĭ Apolloniŭ Siginiĭ se afflaŭ totŭ încă în Temeșiana, căcĭ poetulŭ alessandrinŭ îĭ așédă lôngă cataractele Dunăriĭ.

Intre Strabone și Apolloniŭ este unŭ intervallŭ de vr'o sută cincĭ-decĭ de annĭ.

Intr'unŭ secolŭ și ce-va, cumŭ óre de s'aŭ strămutatŭ Siginiĭ dela noĭ din Temeșiana tocmaĭ în Asia la Caucasŭ, ducêndŭ cu sine pênĕ și vița cea *mică și pĕrósă* de călluşeĭ?

Bĭetele lorŭ cărrucĭóre, mĕnate de intrepide fete și neveste, trebuĭaŭ să trécă, călcândŭ sub picĭóre orĭ-ce opposițiune, printr'o sută de feliurite popóre scitice, sarmatice și de alte némurĭ, tóte fórte bellicóse, carĭ stăpânĭaŭ întregulŭ territoriŭ allŭ Russieĭ meridionale.

Este dérŏ evidinte că *Caucasulŭ,* unde se duseseră Siginiĭ, nu este acella din Asia, ci purŭ și simplu o ramură a Carpațilorŭ.

Omonimitatea înșellase pe Strabone.

Invasiunea Dacilorŭ, întemplată anume cu vr'unŭ secolŭ și ce-va înainte de Cristŭ și operată anume în direcțiunea Temeșianeĭ, după cumŭ se vĕdesce din vecinĕtatea lorŭ

(516) Amŭ maĭ puté adăuga pe *Ptolemaeus, Geogr.*, III, 8, carele pune în Dacia poporulŭ *Caucoensii*.

(517) *Strab*., XI, 11, § 8.

(518) Maĭ susŭ p. 202—205 și 242.

în acellŭ periodŭ de cucerire cu popórele pannonice Boiĭ şi Tauriscii (519), trebuĭa firesce să respingă pe Siginĭ, înse n'a pututŭ nicĭ într'unŭ casŭ să-ĭ asvĕrle în Asia, ci nu maĭ departe ca peste Carpaţĭ în Transilvania.

Caucasulŭ Siginilorŭ sunt munţiĭ Árdélului, unde topografia a şi păstratŭ unele vestigie alle lorŭ pênĕ astă-ḑĭ, după cumŭ vomŭ demonstra-o aĭurĭ.

Totŭ atuncĭ ne vomŭ convinge că şi pe Agatirsĭ Daciĭ îĭ goniseră din Oltenia éröşĭ în Transilvania, ş'apoĭ maĭ tărḑiŭ, degĭa în urma luĭ Strabone, ambele popóre de secolĭ învécinate, Siginiĭ şi Agatirsiĭ, aŭ fostŭ constrînse a înainta susŭ spre nordulŭ Europeĭ, nicĭ decumŭ înse nu s'aŭ întorsŭ în Asia.

Sub Augustŭ dérŏ Daciĭ nu petrunseseră încă în Ardélŭ.

Passagĭulŭ din Strabone e cu atăta maĭ importantŭ în casulŭ de faţă, cu cătŭ illustrulŭ geografŭ este unŭ contestŭ nedispensabilŭ, după cumŭ amŭ maĭ spus'o, pentru perfecta înţellegere a topografieĭ contimpurénuluĭ seŭ Ovidiŭ.

Acuma încetéză cu deseverşire d'a maĭ fi enigmă celle doue versurĭ :

> Jazyges, et Colchi, Metereaque turba. Getaeque
> Danubii mediis vix prohibentur aquis ..

Elle se traducŭ şi se esplică astŭ feliŭ :

„De Iazigĭ şi de *Caucasianĭ* (muntenĭ din Carpaţĭ), de popóre trans-montane (Agatirsĭ, Siginĭ etc.) şi de Geţĭ, abia ne apĕră apele Dunăriĭ."

Intr'unŭ cuvêntŭ, ca şi'n Apolloniŭ, ca şi'n Strabone, ca şi'n Ammianŭ, ca şi'n Iornande, ca şi'n Nestorŭ, ca şi'n preţiosissima inscripţiune a luĭ Lersch, care nĭ-a servitŭ dreptŭ puntŭ de plecare în acéstă laboriósă analisă, numele Carpaţilorŭ în Ovidiŭ este : *Caucasus.*

Sunt multe şi interessante consecinţele ulterióre alle acesteĭ descoperirĭ, pe carĭ noĭ de astă dată nu le vomŭ attinge, fiindŭ fórte depărtate de obiectulŭ strictŭ allŭ studiuluĭ de faţă.

Nu cumŭ-va la Dunăre, printre bogatele năssipurĭ metallice alle Olteniei, va fi fostŭ însăşĭ *Colchida* cea cu lâna de aurŭ a Medeeĭ, ţinta practică a espediţiuniĭ celleĭ mercantile a Argonauţilorŭ, încătŭ tocmaĭ de aceĭa tradiţiunea ellenică, cullésă de cătră Apolloniŭ, va fi făcutŭ pe acestiĭa să căllĕtoréscă pe la cataractele dela Orşova?

Nu cumŭ-va totŭ în bassinulŭ danubianŭ, cea maĭ scurtă calle commercială între Oriinte şi Europa centrală, trebuĭ căutatŭ *Caucasulŭ* primuluĭ civilisatorŭ allŭ continentuluĭ nostru, acella care răpise foculŭ luĭ Gĭoue, érŭ din focŭ s'a născutŭ industria?

In epoca luĭ Traianŭ, adecă a memorabileĭ inscripţiunĭ cu Oltulŭ „secus montem Caucasi", Marţialŭ scriea unuĭ amicŭ care pleca spre Dunăre, că *în ţérra Geţilorŭ o să găsséscă stânca luĭ Prometeŭ* :

> Miles hyperboreos modo, Marcelline, Triones,
> *Et Getici tuleris sidera pigra poli*;
> *Ecce Prometheae rupes*, et fabula montis,
> Quam prope sunt oculis nunc adeunda tuis... (520)

Sunt nesce probleme de cea maĭ mare valóre archeologică, pentru soluţiunea că-

(519) *Strab.*, VII, 3, § 11.

(520) *Mart.*, *Epigr.*, IX, 46. — Despre rollulŭ Dunăriĭ de gĭosŭ în civilisaţiunea europeă dintr'o epocă pre-istorică, veḑĭ câte-va observaţiunĭ fórte nemerite, din nenorocire cu totulŭ nedemonstrate, cellŭ puţinŭ intr'unŭ modŭ sciinţificŭ, în *Rougemont*, *L'âge du bronze.* Paris, 1866, in-8, passim.

rora noĭ credemŭ a fi deschisŭ o largă şi solidă calle.

Cândŭ va fi vorba despre elementulŭ semiticŭ în Dacia, vomŭ reveni...

Amŭ isprăvitŭ acumŭ cu epoca luĭ Ovidiŭ.

Să ne resumâmŭ.

Dela Augustŭ şi pênĕ astă-ḑĭ nu s'a schimbatŭ nemicŭ fundamentalŭ în climatologia şi'n topografia Munteniei; după cumŭ nicĭ înainte nu se schimbase nemicŭ în intervallulŭ aprópe semi-millenariŭ dintre Erodotŭ şi Ovidiŭ.

Oltulŭ n a încetatŭ atuncĭ, şi nu scimŭ décă va înceta vre o dată, de a divide Ţérra Românéscă în doue marĭ regiunĭ fórte caracteristice, dintre carĭ în cea d'a-drépta fluviuluĭ precumpĕnesce plaĭulŭ assupra câmpieĭ, pe cândŭ în cea d'a-stânga câmpia precumpĕnesce assupra plaĭuluĭ, însoţite ambele aceste precumpĕnirĭ oppuse de câte o seriă diversă de condiţiunĭ atmosferice şi tellurice, tóte împreună concurândŭ a desvolta unŭ altŭ tipŭ materialŭ şi moralŭ spre appusŭ de Oltŭ şi altulŭ spre resăritŭ, chĭarŭ cândŭ territoriulŭ întregŭ e lŏcuitŭ de nesce popóre eşite primitivamente, ca Dacĭ şi Geţiĭ séŭ ca Sciţiĭ şi Agatirsiĭ, din câte o singură tulpină.

In regiunea cis-olténă, arteria commercială a Dunăriĭ reduce depărtata ramură ost-carpatină la unŭ rollŭ absolutamente secundarŭ, căcĭ tótă activitatea umană, productivă séŭ improductivă, fie industriosulŭ Grecŭ séŭ grossolanulŭ barbarŭ, se îndésă acollo spre ţermulŭ danubianŭ, unde perŭ apoĭ pe nesimţite, séŭ se piticescŭ în nesce vizuine subterrane, prin terribilulŭ miasmŭ allŭ mlascinelorŭ, prin estremulŭ frigŭ şi estrema arşiţă, prin ne'ncetatele torrente de nouĭ năvălitorĭ, Sciţĭ, Sarmaţĭ, Goţĭ, Hunĭ, Avarĭ, etc. etc., pe carĭ nemicŭ nu-ĭ popresce în calle pe unŭ şessŭ descoperitŭ de pretutindenĭ, arenă a uneĭ lungĭ successiunĭ de popóre bellicóse, înse lipsite de vitalitate.

In regiunea trans-olténă, scutită de mortiferele bălţĭ mixte, Dunărea împacă industria fluvială cu sănetatea muntosă printr'o intimă cununiă cu Carpaţiĭ, allŭ cărorŭ ânghiŭ nord-vesticŭ dela Cósta-Căinenĭ pênĕ la Orşova se afflă aci cu totulŭ în affară de drumulŭ invasiunilorŭ, fie din Appusŭ séŭ din Resăritŭ, căcĭ puntulŭ obiectivŭ allŭ barbarilorŭ fiindŭ totŭ-d'a-una bogatele provincie grece, năvălitoriĭ orientalĭ petrundeaŭ la dênsele prin Moldova, ceĭ occidentalĭ prin Ungaria, lăssândŭ uniĭ şi alţiĭ pururea la o parte Oltenia, unde lĭ-arŭ fi fostŭ, cam anevoiă de a străbatte şi altmintrea de gróza uneĭ posiţiunĭ naturale dintre celle maĭ întărite prin stânce şi ape, încâtŭ locuitoriĭ de acollo, de 'nteiŭ Agatirsiĭ, apoĭ Daciĭ, în fine Româniĭ, mulţumită condiţiunilorŭ economice, igienice şi strategice cellorŭ maĭ princióse, aŭ putută într'unŭ spaţiŭ territorialŭ fórte restrînsŭ să agĭungă successivŭ la unŭ gradŭ înaltŭ de resistinţă vitală.

Immutabilitatea natureĭ fisice s'a resfrântŭ pênĕ la unŭ puntŭ în însăşĭ nomenclatura topică, astŭ-feliŭ că unŭ munte din Muscellŭ ni maĭ amintesce numele *Caucasŭ*, după cumŭ se chiamă Carpaţiĭ într'o seriă de fontâne istorice de'nainte şi de după Cristŭ, între celle-l'alte în Ovidiŭ şi'ntr'o superbă inscripţiune traianică relativă tocmaĭ la porţiunea superióră a Ol-

tuluĭ, carele şi acesta se numesce astă ḑĭ precumŭ se numĭa sunt acumŭ doue miie de annĭ în poetulŭ romanŭ Naevius; Giulŭ este *Sil* allŭ Dacilorŭ, Cerna-*Dierna* şi Gilortulŭ —*Sil-art*; Motrulŭ e *Mutria* din Ptolemeŭ şi de pe Tabla Peutingeriană; pênĕ şi epitetulŭ de Bass-*arabiă* se applica degĭa cătră Oltenia; pênĕ şi mitutellulŭ Gialeşŭ, unŭ perêuţŭ aprópe invisibilŭ, essista sub actualulŭ seu nume *Sal* cu cincĭ séŭ şésse vécurĭ înainte de crestinismŭ; şi décă limba română n'a conservatŭ primordialele numirĭ alle rîurilorŭ din *cămpiă*, causa este că străbuniĭ noştri aŭ începutŭ s'o cunnóscă fórte tărḑiŭ, abia pe la secolulŭ VII, găssindŭ acollo anume pe Slaviĭ ceĭ cu Dîmboviţa, Ialomiţa, Cricovulŭ, Ilfovulŭ etc., érŭ pênĕ atuncĭ naţionalitatea „daco-romana" se născuse, crescuse şi se formase definitivamente în plaiŭ şi numaĭ în plaiŭ, încâtŭ chĭarŭ fluviele celle commune tuturorŭ zónelorŭ ţerreĭ noĭ le scimŭ aşa cumŭ se ḑiceaŭ din vechime esclusivŭ la munte: *Danubius*, nu „Ister"; *Alutus*, nu „Maris"; *Argeşŭ*, nu „Mariscus".

In fine, déca arŭ voi cine va să restabiléscă mappa etnografică a Munteniei în ḑillele luĭ Ovidiŭ, după cumŭ o schiţaserămŭ noĭ pentru timpulŭ luĭ Erodotŭ, n'are decâtu să aşeḑe pe Dacĭ în Oltenia şi 'n Temeşiana, pe Siginĭ şi pe Agatirsĭ în laturea vest-sudică a Transilvanieĭ, apoĭ în câmpia danubiană pênĕ la Pontŭ pe ambiĭ ţermĭ aĭ fluviuluĭ o ammestecătură de Sciţĭ şi Sarmaţĭ cu predomnirea înse a elementuluĭ geticu.

Trecemŭ acuma cu analisa la natura fisică a Dacieĭ Occidentale în epoca formaţiuniĭ limbeĭ române.

Mergemŭ încetŭ, passŭ la passŭ, oprindu-ne la fie-ce puntŭ suppusŭ controverseĭ şi grămădindŭ pentru orĭ-ce soluţiune isvóre peste isvóre; dérŭ cu acéstă singură condiţiune de muncă migălósă se póte clădi în istoriă, petricică cu petricică, unŭ edificiŭ durabilŭ, pe care în momente de recreaţiune cândŭ va vré să'lŭ sgărie vre-unŭ copilŭ trecêndŭ în fugă pe de'nainte ĭ cu abecedarulŭ subsuóră, să ĭea séma de a nu-şĭ strivi unghile (522).

Agiunge căte o dată o litteră pentru a caracterisa o naţiune.

Luândŭ în mână o carte anglesă, va fi cine-va surprinsŭ de a întimpina mereŭ figurândŭ isolatŭ căte unŭ *I*, care nu póte forma nicĭ unŭ nume propriŭ, şi totuşĭ ellŭ pururea predomnesce prin mărime assupra tuturorŭ litterelorŭ învecinate.

Acestŭ grandiosŭ *I* însemnéză: „eŭ".

Individualismulŭ atâtŭ de pronunţatŭ în tótă natura Anglesuluĭ s'a resfrântŭ şi'n ortografiă.

Este uniculŭ poporŭ în lume, căruĭa să-ĭ fi pututŭ veni în capŭ ideĭa de a scri *eŭ* cu o litteră capitală.

Cu câtŭ maĭ multŭ totalitatea lessică şi grammaticală a uneĭ limbe trebuĭ să fie pentru unŭ cugetătorŭ o nesecată comóră de revelaţiunĭ assupra întregeĭ desvoltărĭ a uneĭ naţionalităţĭ în timpŭ şi'n spaţiŭ!

Astă-ḑĭ dérŏ nu maĭ e permisŭ fără limbistică a face unŭ singurŭ passŭ seriosŭ în limpeḑirea periódelorŭ cellorŭ obscure din annalele popórelorŭ; şi negreşitŭ că cea maĭ deplină dreptate avea d. Rösler, cândŭ a formulatŭ cellŭ ânteiŭ următorea fericită proposiţiune:

(522) *G. Panu* în *Convorbirĭ Litterarie.*

„Décă Românii aŭ trăitŭ în adevĕrŭ începêndŭ dela Traianŭ pe țermulŭ nordicŭ „allŭ Dunării; décă ei n'aŭ venitŭ aci tărḑiŭ „în evulŭ mediŭ din Dacia lui Aurelianŭ; décă „ei sunt noui séŭ vechi în actuala lorŭ pa„triă, acésta trebui să se cunnóscă din limba „română" (523).

Nemicŭ mai giustŭ!

Și cândŭ noi ḑicemŭ „limbă română", înțellegemŭ nu vr'o carricatură de sub condeiulŭ latinomanilorŭ, cari pretindŭ că părinții nostri vorŭ fi trăitŭ totŭ-d'a-una în deliciósa societate a lui Virgiliŭ, ci înțellegémŭ purŭ și simplu, ca și d. Rösler, graiulŭ romănescŭ așa cumŭ îllŭ vorbesce țerranulŭ, așa cumŭ îllŭ cântă doinele, așa cumŭ îllŭ scriŭ cronicarii, adecă cu turcisme, cu ungurisme, cu slavisme, cu grecisme, cu totŭ ce ni-a lăssatŭ moștenire realitatea trecutului.

D. Rösler susține că împeratulŭ Aurelianŭ de frica Goțilorŭ va fi scosŭ din Dacia Traiană în secolulŭ III pe toți Românii pênĕ la unulŭ, ducêndu-i acollo unde se afflă așa numiții Macedo-români, ș'apoi degia o parte dintre acesti din urmă, întorcêndu-se pe țermulŭ nordicŭ allŭ Dunării abia pe la annulŭ 1200, vorŭ fi datŭ nascere actualei naționalități daco-române.

Cu alte cuvinte, Maghiarii, Serbii, chiarŭ Sașii și cine mai scie cine, sunt toți mai indigeni decâtŭ noi la póllele Carpaților.

In cursŭ aprópe de o miiă de anni nu s'a veḑutŭ aci unŭ piciorŭ de Românŭ.

Istoriculŭ vienezŭ își baséză asserțiunea pe doue considerațiuni filologice fórte importante și totŭ-d'o-dată fórte adevĕrate:

1-o. Assemenarea între limbele română și albanesă;

2-o. Lipsa de elementŭ goticŭ în graiulŭ românŭ.

Ambele aceste punturi, pe cari d. Rösler se mulțumesce a le affirma, noi din parte-ne le vomŭ și demonstra pe largŭ, fiindŭ-că elle ne conducŭ la o conclusiune diametralmente oppusă.

D. Rösler ḑice: décă Românii n'arŭ fi petrecutŭ vécuri întregi peste Dunăre în vecinĕtatea Epirului, limbele română și albanesă nu ni-arŭ offeri atâtă assemĕnare.

Inse care anume să fie *natura* acestei assemĕnări? — d-sea nu ni-o spune.

Este o nenorocire pentru d. Rösler de a sci pré-puținŭ romănesce.

Eccĕ o probă dintre celle multe:

„Mĕ surprinde — ḑice d-sea — cuvêntulŭ „*Sirte-Margarite* din doinele române alle lui „Murray, și eŭ credŭ că ellŭ corespunde „pe deplinŭ noțiunii *Sirtje* a Samoieḑilorŭ; „după cumŭ și maledicțiunea romănéscă „astă-ḑi de totŭ ne'nțellegibilă *s....* mi se „pare éróși a fi numele demonului la némuri „uralice: *Schitkir* séŭ *Tschitkir*".

Cuvêntulŭ însemnatŭ cu mai multe punte, lassŭ să se citéscă giosŭ în notă (524), nefiindu-ni permisŭ a'lŭ băga în testulŭ românŭ.

O trivialitate turcă dintre celle mai necuviincióse, întrodusă la noi în nefasta e-

(523) *Román. Stud.*, 121 et seq.

(524) *Ibid.*, 259: „Aufgefallen ist mir noch die *Sirte* „*Margarite* in einem Volksliede das Murray erzählt (? über„setzt ?), und ich finde, dass sie durchaus den Vorstellungen „von den *Sirtje* bei den Samojeden entspricht; endlich „scheint mir uralisch auch das walachische jetzt gänzlich un„verstandene Verwünschungswort *siktir*, da wir bei ura„lischen Stämmen den bösen Geist *Schitkir* oder *Tschit*„*kir* finden."

pocă fanariotă şi pe care *ob pudorem* nu cutéḑă a o reproduce nicĭ chĭarŭ dicţionarele limbeĭ ottomane, d. Rösler o preface cu gravitate într'o maledicţiune, o maledicţiune românéscă, o maledicţiune românéscă atâtŭ de antică încâtŭ nicĭ înţellesulŭ nu i se maĭ cunnósce, ş'apoĭ allérgă după origine tocmaĭ la mitologia finnesă!

De altă parte, luândŭ pe *înşiră-te-mărgărite*, compusŭ din verbulŭ *înşiră* la imperativŭ, din pronumele *tu* în accusativŭ şi din substantivulŭ *mărgăritŭ* la vocativŭ, câte-şĭ-trelle fórte latine: *in-seriem te (dispone) margarite,* espressiune poporană a uneĭ limbuţie fără capŭ şi códă, d. Rösler isoléză pe „înşiră-te“, îşĭ închipuesce că-ĭ o singură radicală, o metamorfoséză în *sirte*, şi se răpede cu ea dreptŭ peste munţiĭ Uralĭ!

Cu unŭ assemenea metodŭ de a commenta naţionalitatea română prin Samoieḑĭ, noĭ ne mirâmŭ că d. Rösler a uĭtatŭ unŭ lucru şi maĭ ingeniosŭ.

In dialectulŭ samoiedicŭ dela Obdorsk din fundulŭ Siberieĭ codrulŭ se chĭamă *pidira* (525).

Éccĕ dérŏ — trebuĭa să esclame — éccĕ dérŏ de unde s'a născutŭ românésca *pădure*!

Şi totuşĭ, orĭ-câtŭ de cĭudată arŭ fi coincidinţa materială a ambilorŭ terminĭ, filologia modernă, care urmăresce desfăşurarea fonetică şi istorică totŭ-d'o-dată a fie-căriĭ vorbe, demonstră matematicesce că a nóstră *pădure* derivă din *padules*, o formă romanică a latinuluĭ *palus*, baltă, italianesce *padule* (526); érŭ pe lôngă pura filologiă maĭ vine şi Columna Antonină, arătându-ni cu plasticitatea sculptureĭ, cumŭ-că bălţile danubiane din Oltenia şi din Temeşiana din epoca colonisăriĭ romane eraŭ în adevĕrŭ nesce *pădurĭ* în tótă puterea espressiuniĭ, în carĭ se ascundeaŭ barbariĭ în timpŭ de resbellŭ:

(527)

(525) *Klaproth, Mémoires relatifs à l'Asie*, Paris, 1826, in-8, t. 2. p. 33.

(526) *Cihac, Dict. d'étymologie daco-romane*, Francfort, 1870, in-8, p. 189. — Cellŭ ânteiŭ o spusese *Sestini, Viaggio per la Valachia*, Firenze, 1815, in-8, p. 9: „padure o „paduri in valaco, che deriva da Palus.“

(527) *Columna Antonina*, ed Bartoli, tab. 30, 32 etc.

Necunnoscêndŭ limba română, care să fi fostŭ óre criteriulŭ d-luĭ Rösler pentru a constata că ea séměnă cu cea albanésă?

O ecuaţiune *à-priori* între unŭ *x* şi unŭ *y*.

Limba albanesă e plină de reminiscinţe latine.

Éccĕ dérŭ essenţialmente unŭ puntŭ de asseměnare cu graĭulŭ românŭ.

Urméză înse de aci că Albanesiĭ vorŭ fi împrumutatŭ latinismele lorŭ anume dela Românĭ?

Să cercetămŭ.

Albanesiĭ ḑicŭ : *tra* (trabs), *mic* (amicus), *armic* (inimicus), *kembe* (gamba), *vittore* (victoria), *lĭume* (flumen), *binĭac* (bignus), *gorg'e* (gurges), *kĭint* (centum), *gric* (grex), *g'ĭind* (gens), *pendohem* (poenitet), *spereig* (spero), *cafşe* (causa), *turpe* (turpitudo), *fat* (fatum), *fer* (inferna), *cater* (quatuor), etc.

Aceste vorbe atâtŭ de latine, óre cumŭ putea să le fi datŭ cuĭ-va Daco-românulŭ, cândŭ nu le are? şi pe unele ellŭ nu credemŭ să fi reţinutŭ din limba-mumă nicĭ chĭarŭ în epoca luĭ Traĭanŭ, bună-óră *flumen*, *bignus* séŭ *fatum*, de vreme ce esprimă acellea-şĭ idee prin alţĭ terminĭ nu maĭ puţinŭ latinĭ: *gemenŭ* (geminus), *rîŭ* (rivus), *sórte* (sors); érŭ câtŭ despre *cater*, şi unŭ copillŭ va recunnósce că s'a formatŭ din *quatuor*, nu din *patru*.

Albanesiĭ ḑicŭ : *kercoig* (quaerito), *kĭarc* (circus), *kĭertoig* (certo), *kĭepe* (cepa), *kĭiel* (cœlum), *fkĭinĭe* (vicinitas), etc.

Bănui-se-va că le-aŭ luatŭ din românesce: *a cerceta*, *cercŭ*, *a certa*, *cépă*, *cerŭ*, *vecinětate*, prefăcêndŭ numaĭ sonulŭ *ce* în *k*?

Atuncĭ de ce în ḑicerile turce *cĭaderre*, *cĭair*, *cĭacmac*, *cĭalem*, *cĭardac*, *cĭarşaf*, *cirac*, *cisme*, *ciflic*, *cift* etc., aŭ lăssatŭ pe *ci* intactŭ, neprefăcêndu le în *kĭaderre*, *kĭair*, *kĭacmac*, *kĭalem* etc?

De ce vorbele slavice *cĭas*, *cete*, *cĭudit*, n'aŭ schimbatŭ de assemenea în *kĭas*, *kĭete*, *kĭudit*?

In sferşitŭ, de ce aŭ conservatŭ *ce* şi *ci* în cuvintele împrumutate în adevěrŭ dela Românĭ : *cĭarc* (circulus), şi *ce* (quid)?

Greciĭ numaĭ în classica anticitate esprimaŭ *ce* şi *ci* latinŭ prin κ : Κικέρων (Cicero), Κίννας (Cinna), Σκιπίων (Scipio), Κέθηγος (Cethegus), Κέλσα (Celsa), Κέντρωνες (Centrones), Κίρκαιον ὄρος (Circaeus mons), etc., pe cândŭ în evulŭ mediŭ îĭ vedemŭ ḑicêndŭ: τζελεστρῖνος (caelestinus), τζεντογάλη (centrum gallinae), τζεριμονία (cerimonia), τζέρκη (circulus), τζέρτος (certus), τζηκουρέα (cicoria), τζιβέλις (civilis) şi altele (528).

Cumŭ-că la vechiĭ Romanĭ *ce* şi *ci* se rostĭaŭ în realitate *ke* şi *ki*, precumŭ le-aŭ şi transpusŭ Elleniĭ şi Albanesiĭ, érŭ nu după cumŭ le-aŭ modificatŭ maĭ tărḑiŭ Româniĭ şi Italianiĭ, probă este că lătinesce se scriea ecalmente *squilla* şi *scilla*, *coqui* şi *coci*, *caeso* şi *kaeso*, încâtŭ unŭ distinsŭ filologŭ modernŭ nu se teme a stărui ca să se citéscă şi astă-ḑĭ *kinis* pentru *cinis*, *kervus* pentru *cervus*, *kitus* pentru *citus* etc., numindŭ orĭ-ce altă pronunciaţiune: „unŭ detestabilŭ inorganismŭ" (529).

Aşa dérŏ *k* în locŭ de *ce* şi *ci* constituă la Albanesĭ, ca şi la Grecĭ, unŭ venerabilŭ archaismŭ latinŭ cu multŭ anteriorŭ cunnoscinţeĭ Epiruluĭ cu Turciĭ, Slaviĭ şi Româniĭ (530).

---

(528) *Du Cange, Gloss. med. graec.*, 1565 — 1569.

(529) *Chavée, Lexiologie indo-européenne*, 21.

(530) Noĭ ne mirâmŭ, cumŭ de a pututŭ respectabilulŭ canonicŭ *Cipariŭ, Principie de limbă*, Blasiŭ, 1866, in-8, p.

Albanesiĭ aŭ *vĭetere* (vetus, veteris), *virg'ĭineșe* (virgo, virginis), *ĭatere* (alter), *rĭete* (rete), etc., pe carĭ nicĭ într'unŭ chipŭ nu le-aŭ pututŭ lua dela Românĭ, în graĭulŭ nostru tóte aceste vorbe fiindŭ maĭ puținŭ classice : *vechĭu*, la Macedo românĭ *veclĭu*, nicĭ o dată *vetere*; *vergură*, nu *vergine*; *altŭ*, nu *altere*; *rețea*, nu *rete*; ș'apoĭ părințiĭ noștri nu le-aŭ formatŭ astŭ-feliŭ prin vr'o posterióră corrupțiune provincială, ci așa le-aŭ și moștenitŭ, precumŭ probéză italianulŭ *vecchio* și sonulŭ *u* pentru *i* în *vergură* din archaiculŭ latinŭ *virgunis*.

Albanesiĭ aŭ adverbulŭ *fort* și adiectivulŭ *forte*, correspundêndŭ cellŭ ânteĭu cu latinulŭ *fortiter* și cellŭ-l'altŭ cu *fortis*, pe cândŭ Românulŭ nu possedă decâtŭ unŭ *fórte* pentru ambele casurĭ, întocmaĭ precumŭ noĭ ḑicemŭ *frumosĭ* pentru *pulcher* și *pulchre*, *adevĕratŭ* pentru *verus* și *vere*, etc., mulțumindu-ne, după însușĭ spiritulŭ organicŭ allŭ limbeĭ nóstre, cu o singură formă adiectivo-adverbială.

Sperâmŭ a fi convinsŭ pe d. Rösler, că limba albanesă este unŭ dialectŭ neo-latinŭ cu totulŭ neattĕrnatŭ de dialectulŭ neo-latinŭ allu Românilorŭ; unŭ dialectŭ maĭ anticŭ, fiindŭ că Albania întrégă devenise provinciă romană cu unŭ secolŭ înainte de crâncena luptă a luĭ Traianŭ cu Decebalŭ; unŭ dialectŭ înse fără comparațiune maĭ săracŭ în elemente latine, de óră-ce colonisarea romană nu avusese acollo acellŭ caracterŭ compactŭ și sistematicŭ, prin care s'a distinsŭ ea pe țermulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ.

Ambele aceste dialecte se maĭ întĕlnescŭ prin puntulŭ fórte importantŭ de a fi traco-latine, ceĭa-ce sub privința hematologică, adecă a înrudiriĭ materiale, apropiă pe Românĭ de Albanesĭ maĭ multŭ chĭarŭ decâtŭ de Italianĭ, cu carĭ noĭ suntemŭ încuscrițĭ numaĭ după tată, pe cândŭ cu ceĭ-l'alțĭ ne lovimŭ după amendouĭ părințiĭ.

Numerósa ginte pan-tracică, stăpână într'o vreme peste maĭ tótă peninsula balcanică și maĭ tótă Asia-mică, se împărțĭa în doue ramure fórte marĭ, cea tracică propriŭ ḑisă și cea illirică, prima din elle occupândŭ regiunea despre Pontŭ din territoriulŭ communŭ și cea-l'altă regiunea despre Adriatică, fie-care subdivisă într'o mulțime de naționalitățĭ și triburĭ purtândŭ differite numĭ : Frigianĭ, Bistonĭ, Bessĭ, Ciconĭ, Crobizĭ, Odrizĭ, Peonĭ, Sapeĭ, Sintĭ, Trausĭ, Gețĭ, Dacĭ, Triballĭ, Mesĭ, Macedonĭ, Epirοțĭ, Árupinĭ, Bulinĭ, Daorsĭ, Encheleĭ, etc. etc. etc.

Albanesiĭ sunt unica posteritate actuală directă a ramureĭ illirice, ca și Româniĭ a celleĭ tracice propriŭ ḑise.

Cumŭ-că Illiriĭ și Traciĭ propriŭ ḑișĭ vorbĭaŭ aceĭa-șĭ limbă fundamentală, dovédă este nu numaĭ că scriitoriĭ anticĭ îĭ confundă mereŭ uniĭ cu alțiĭ, dérŭ maĭ cu sémă că dicționarulŭ albanesŭ póte să ni esplice fără nicĭ o difficultate filologică celle maĭ complicate probleme din nomenclatura dacică și din limba daco-latină.

Samonicus, scriitorŭ romanŭ cu unŭ secolŭ posteriorŭ luĭ Traĭanŭ și carele posseda pe atuncĭ o bibliotecă de 60,000 volume, încâtŭ avea la disposițiune maĭ totŭ ce se va fi scrisŭ vre-o dată pênĕ la dênsulŭ; Samo-

68, să se poticnéscă a ḑice că și Macedo-româniĭ aŭ pe *k* în locŭ de *ci* și *ce*, adducêndŭ dreptŭ probă *treĭ* cuvinte, din carĭ unulŭ, *pescu*, nu este la loculŭ seŭ, fiindŭ vorba despre *ce* și *ci*, nu despre *cu*, érŭ celle-l'alte doue, de totŭ anormale românesce, sunt luate dela Albanesĭ : *pakĭe* și *ghinta*.

nicus dice că tracicesce *Danubius* însémnă „purtătorŭ de norĭ“ : Δανούβιον δὲ τὸ νεφελοφόρον ἐκεῖνοι καλοῦσι πατρίως (531).

La Albanesĭ norulŭ se chĭamă *re*.

In tóte limbele indo-europee *dan* şi *don*, albanesce *dane* şi *dene*, esprimă ideĭa de *a da* şi *a ţiné* (532).

Dane-re séŭ *Dene-re*, éccĕ dérŏ forma tracică, din care Românulŭ a făcutŭ *Dunăre* şi pe care Samonicus a tradus'o destullŭ de correctŭ prin νεφελοφόρος, „purtătorŭ de norĭ“.

Totŭ limba albanesă şi numaĭ ea ni póte esplica maĭ pe d'assupra, de ce Grecii, Romaniĭ şi Germaniĭ aŭ terminatŭ numele acestuĭ fluviŭ prin β séŭ b, pe care nu'lŭ aŭ Româniĭ.

Albanesce *re*, norŭ, admitte în unele casurĭ unŭ *v* de'nainte'ĭ : *vre* (533), încâtŭ Δανούβιος ellinŭ, *Danubius* latinŭ şi *Donaw* allŭ Germanilorŭ, dela carĭ l'aŭ împrumutatŭ apoĭ Slaviĭ ca *Dunava*, Maghĭariĭ ca *Duna* etc., provinŭ dintr'o formă collaterală *Dane-vre* séŭ *Dene-vre*.

Românulŭ singurŭ înse a reţinutŭ pe caracteristiculŭ *re*, în care se copprinde însăşĭ chiăia enigmeĭ.

Şi a reţinutŭ nu numaĭ atâta, dérŭ pênĕ şi interessantulŭ blăstemŭ poporanŭ : „battă-te Dunărea! “ carele pe de o parte se potrivesce atâtŭ de bine cu ideĭa unuĭ „purtătorŭ de norĭ“, érŭ pe de alta ni adduce a-minte că la Dacĭ gĭurămêntulŭ cellŭ maĭ sacru era legatŭ cu solemnitatea de a bé apă din Danubiŭ (534), încâtŭ „purtătorulŭ de norĭ„ pedepsĭa apoĭ pe spergiurĭ: „îĭ băttea Dunărea“.

Românulŭ nu dice : „battă te Oltulŭ“, „battă-te Siretulŭ“, „battă-te Prutulŭ,“ ci : *battă-te Dunărea*!

Astŭ-feliŭ, mulţumită limbeĭ dacice, restaurate anume prin confruntaţiunea dialectuluĭ epiroto-latinŭ allŭ Albanesilorŭ cu diatectulŭ traco-latinŭ allŭ Românilorŭ, se inlătură în rubrica unorŭ simple coincidinţe fonetice etimologia generalmente patronată a *Dunărĭĭ* dela osseticulŭ *don*, flumen, pe care'lŭ aŭ şi Româniĭ într'o accepţiune diminutivă (535)

Ne măgulimŭ a crede că d Rösler nu va găssi absolutamente nicăirĭ o altă interpretaţiune possibilă passagiuluĭ din Samonicus.

Orĭ-cumŭ arŭ turmenta cine va pe *Danubius* séŭ pe *Donau*, fără *re* nu va descoperi pe „purtătorulŭ de norĭ“, érŭ fără limba albanesă nu va înţellege pe acestŭ preţiosŭ *re*.

Intrebâmŭ acuma :

Albanesiĭ, lŏcuindŭ în toţĭ timpiĭ fórte departe de Istru, puteaŭ óre să înveţe tocmaĭ eĭ pe Românĭ cumŭ să'lŭ chiăme?

Séŭ nu cumŭ-va se va dice că Româniĭ, plecândŭ peste Balcanŭ sub Aurelianŭ, vorŭ fi dusŭ acollo cu dênşiĭ numele dacicŭ allŭ Dunărĭĭ, pe care nu l'aŭ maĭ uĭtatŭ de atuncĭ, astŭ-feliŭ că tocmaĭ peste **1000** de annĭ îllŭ vorŭ fi readdusŭ înderêtŭ în Dacia?

D. Rösler este pusŭ într'o rigurósă dilemmă : orĭ să îmbrăţişeze vrêndŭ-nevrêndŭ o assemenea glumă, orĭ să mărturéscă că nu pe toţĭ coloniĭ latinĭ îĭ strămutase în Mesia împĕratulŭ Aurelianŭ şi că românimea actuală de pe ţermulŭ nordicŭ allŭ Dunărĭĭ

(531) Ap. *Lydum*, *De magistr. rom*, III, 32.
(532) *Chavée*, 256.
(533) *Hahn*, *Alb. Stud.*, Lex., 107.
(534) *Aufidius Modestus*, ap. *Phylarg. in Virgilii Georg* II.

(535) *Lex. Bud.*, 195 : „*Donŭ*, canalis potatorius, die Trankrinne“.

nu s'a mişcatŭ de aci nicĭ o dată, remânêndŭ neclintită în cuĭbulŭ formaţiuniĭ selle naţionale din amesteculŭ elementelorŭ latine şi tracice.

Dintre celle treĭ păsserĭ, pe carĭ Linneŭ le confunda într'unŭ singurŭ gruppŭ : *ciconia, ardeą* şi *grus*, prima este cea maĭ *albă.*

Genulŭ *ciconia* se sub-divide la rôndulŭ seŭ în treĭ specie, din carĭ érŏşĭ maĭ *albă* decâtŭ tóte este cea vulgară, numită de Românii din Muntenia : **barḑă.**

In istoria naturală acéstă speciă se chĭamă: ciconia *alba,* cigogne *blanche.*

Elleniĭ îĭ ḑiceaŭ πέλαργος, în care lesne se recunnósce de assemenea constitutivulŭ ἀργός, *albŭ.*

Astŭ-feliŭ *albéţa* a fostŭ totŭ-d'a-una trăssura esterióră cea maĭ caracteristică a *barḑeĭ* pintre celle-l'alte păsserĭ de carĭ se apropiă prin configuraţiune.

Insuşĭ terminulŭ *barḑă* cată să esprime dérŭ ideĭa de ce-va *albŭ.*

Eĭ bine, îĭ veţĭ căuta în deşertŭ acéstă derivaţiune în tóte limbele de sub sóre.

Veţĭ affla numaĭ şi numaĭ albanesce : *bard,* albŭ.

Pretinde-va d. Rösler că Româniĭ aŭ addusŭ *barḑa* din Epirŭ?

Din norocire pentru noĭ, albanesce *bard* are esclusivamente înţellesulŭ adiectivalŭ de *albŭ,* érŭ la barḑă se ḑice *lelek,* încâtŭ este evidinte că Româniĭ nu aveaŭ ce să împrumute de acollo, ci trebuĭaŭ s'o găsséscă într'o altă limbă, în care era şi *bard*—albus şi *barḑă* — ciconia, astŭ-feliŭ că lăssândŭ la o parte pe cellŭ ănteiŭ, şĭ-aŭ appropriatŭ numaĭ pe derivatulŭ seŭ.

Totŭ aşa, bună-óră, părinţiĭ nostri aŭ luatŭ în timpiĭ moderni dela Slavĭ vorba *pagulă,* fără să ĭea totŭ-d'o-dată şi radicala *gubiti*; déca înse limba slavică nu şĭ arŭ fi formatŭ *paguba* din *gubiti,* după cumŭ Albanesiĭ nu şĭ-aŭ formatŭ *barḑă* din *bard,* puteaŭ óre să fi luatŭ Româniĭ ceĭa-ce nu essista?

De aceĭa-şĭ natură sunt în limba nóstră o mulţime de alte pretinse albanisme, carĭ tóte constituă fondulŭ dacicŭ cellŭ maĭ necontestabilŭ şi dintre carĭ vomŭ adduce aminte d-luĭ Rösler numaĭ vr'o doue-treĭ :

Mire, romănesce *fidanţatŭ*; **mire,** albanesce *frumosŭ*; **mîreh,** în dialectulŭ zendo-afganŭ *însuratŭ* (536);

Codru, romănesce *pădure*, la ceĭ din Istria *munte* (537); **kodre,** albanesce *movilă*; **kód,** cělticesce *pădure*;

Malŭ, romănesce *ţermŭ* şi *înălţime* (538); **mallĭ,** albanesce *délŭ*; **mala,** în limba samscrită *crescetŭ* (539);

Bradŭ, romănesce arborulŭ *abies*; **bred,** albanesce idem (540); **pardi,** armenesce o speciă mare de *plopŭ* (541);

Gădelŭ séŭ **gădelescŭ** esprimă romănesce ideĭa: *titillo*; **gudulis,** albanesce idem;

Ghĭujŭ, la Româniĭ din Moldova *betrânŭ neputincĭosŭ*; albanesce **ghĭuş** — *bunicŭ*, **şterghĭuş** — *străbunŭ*;

---

(536) *Klaproth, Sur la langue des Afghans,* în *Mémoires,* III, 457.

(537) *I. Maĭorescu, Vocabularŭ istriano-românŭ,* în *Columna luĭ Traĭanŭ,* t. 4, p. 43.

(538) *Dositeŭ, Prologele sănţilorŭ,* Iaşĭ, 1683, in-f., la ghenarie 22 : „Acesta lŏcui la unŭ oraşŭ la Efratŭ apa cea mare „la *unŭ malŭ ce-ĭ ḑicŭ Kaparsana dincollo de ţĕrmurĭ...*"

(539) *Pictet, Origines indo-européennes,* Paris, 1859, in-8, t. 1, p. 123.

(540) Despre albanesulŭ *bred* a vorbitŭ degĭa d. *Bolliacŭ* în *Currierulŭ Românescŭ,* Buccurescĭ, 1846, in-4, p. 721.

(541) *Collection des historiens de l'Arménie,* éd. Langlois, Paris, 1867, in-8, t. 1, p. 31.

Cĭocărliă, romănesce passerea *alauda*; **zoc**, albanesce *passere mică;* **cĭakur**, în limba persă *păterniche*;

Şopărlă, romănesce *lacerta*; **şapi**, albanesce idem; grecesce σαῦρα, adecă σάπρα. idem;

Cĭomagŭ, romănesce *bâtă*; **cĭomaĭe**, albanesce, etc. etc. etc.

Ḑice-va d. Rösler că Românii aŭ luatŭ dela Albanesĭ pe *mire* în simţŭ de frumosŭ, şi'ĭ vorŭ fi datŭ apoĭ eĭ-înşiĭ înţellesulŭ concretŭ de fidanţatŭ?

Dérŭ atuncĭ ce'ĭ va respunde óre din fundulŭ Asieĭ zendo-afganulŭ *mîreh* – însuratŭ, maĭ apropiatŭ prin înţellesŭ de vorba română decâtŭ chĭarŭ albanesulŭ *mire*?

Luatu-l'aŭ şi Persiĭ totŭ din Epirŭ?

Ḑice-va că romănésca *şopârlă* s'a formatŭ directŭ din albanesulŭ *şapi*?

Dérŭ cumŭ de se va împăca acésta cu organiculŭ *r*, conservatŭ şi la Grecĭ, precumŭ şi cu suffissulŭ *la* : **ş+p+r** (*l*), pe carĭ nu le aŭ de locŭ Albanesiĭ?

Persulŭ *cĭakur* va striga d-luĭ Rösler că *cĭocărlia*, deşi absolutamente de aceĭa-şĭ origine cu *zoc*, totuşĭ nu provine din albanesce, ci dintr'o altă limbă ariană, care seměna cu a Albanesilorŭ, fără înse a fi totŭ una cu dênsa, şi'n care numele acesteĭ păsserĭ va fi fostŭ **ç+k+r** (*l*).

Pentru a nega *dacismulŭ* elementelorŭ ḑise albanese în limba română, eruditulŭ şi spiritualulŭ istoricŭ dela Viena va trebui să restórne pe dosŭ întréga sciinţă filologică, cea maĭ superbă operă a laboriosităţiĭ germane din secolulŭ XIX!

Să se noteze că noĭ n'amŭ vorbitŭ aci nicĭ despre post-punerea articoluluĭ definitivŭ, nicĭ despre finalulŭ *u*, nicĭ despre timpulŭ viitorŭ espressŭ cu agĭutorulŭ ideeĭ *voĭu*, nicĭ despre formaţiunea numeralelorŭ dela 11 pênĕ la 19 prin întrepunerea unuĭ *supra*, nicĭ despre o grămadă de alte particularităţĭ grammaticale séŭ lessice, pe carĭ le vomŭ desbatte analiticesce cândŭ vomŭ avé a restaura dialectulŭ dacicŭ şi carĭ ne vorŭ adduce érŏşĭ şi érŏşĭ la resultatulŭ dobânditŭ cu deplinĕtate maĭ susŭ, şi anume :

Limbele română şi albanesă sunt dĭue dialecte d'o potrivă traco-latine, desvoltate înse fie-care pe o calle individuală nedependinte.

Amŭ redusŭ la adevĕrata'ĭ valóre gĭumĕtatea cea positivă din teoria d-luĭ Rösler.

Fără a se mişca uniĭ din Dacia Traĭană şi alţiĭ din Epirŭ, Româniĭ séŭ Daco-latiniĭ şi Albanesiĭ séŭ Epiroto-latiniĭ sunt şi nu potŭ a nu fi legaţĭ printr'o estremă assemĕnare limbistică, de óră ce provinŭ uniĭ şi alţiĭ din elemente romanice şi elemente tracice, ammestecate înse în diverse epoce, prin diverse dialecte, cu diverse dose şi sub diverse condiţiunĭ climatologice.

Să trecemŭ la gĭumĕtatea cea negativă a teorieĭ d-luĭ Rösler.

Décă Daco-româniĭ nu s'aŭ clintitŭ de pe ţermulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ, affară negreşitŭ de porţiunea cea strămutată de către împeratulŭ Aurelianŭ şi din care se trage începutulŭ actualilorŭ Macedo-românĭ, cumŭ atuncĭ de nu essistă în limba română nicĭ o urmă gotică, precumŭ nicĭ în limba gotică nu essistă nicĭ o urmă română.

Nu essistă! nu! repeţimŭ şi noĭ după d. Rösler.

Nu este nu numaĭ unŭ gotismŭ la Românĭ séŭ unŭ românismŭ la Goţĭ, dérŭ nicĭ măcarŭ unŭ cuvêntŭ despre Goţĭ.

S'a ḑisŭ adesea, şi de'mpreună cu alţiĭ vomŭ fi affirmat'o şi noĭ altă dată, cumŭ-că vorba română *hoţŭ* arŭ fi o reminiscinţă a dominaţiuniĭ *got*ice în Dacia Traĭană.

Studiulŭ ulteriorŭ ne face a renunţa la acéstă etimologiă.

Iniţialulŭ *h* este la Românĭ o uşóră aspirâţiune cam analógă cu a Grecilorŭ, séŭ şi maĭ bine cu *hi* allŭ Armenilorŭ, astŭfeliŭ că poporulŭ rostesce d'o potrivă *hrăpire* şi *răpire*, *harapŭ* şi *arapŭ*, *heleşteŭ* şi *eleşteŭ*, *hotarŭ* şi *otarŭ*, *hoţŭ* şi *oţŭ*.

Unŭ assemenea *h* nu se nasce niciĭ o dată din durulŭ *g*, şi degĭa acéstă singură consideraţiune arŭ puté fi de agĭunsŭ pentru a invalida proveninţa *hoţuluĭ* din *Goth*.

Dérŭ maĭ este ce-va.

Luândŭ pe rôndŭ tóte vorbele române monosillabice cu finalulŭ *ţ*, pentru a constata valórea etimologică a acestuĭa din urmă, ne încredinţămŭ că ellŭ derivă, affară de regularulŭ seŭ prototipŭ *ti*, din : *te (puteus=puţ)*, *sp (crispus—creţ)*, *ss (sessus—jeţ)*, *que (laqueus—laţ)*, *chi (brachium—braţ)*, *thi (struthio — struţ)* etc., adecă totŭ-d'a-una din doue consóne din carĭ una e *s*, orĭ dintr'o consónă séŭ doue urmate de unŭ *i* séŭ unŭ *e*, nicĭ o dată înse dintr'o singură consónă isolată orĭ din doue neşuerătóre.

T séŭ *th* din *Goth* e totŭ atâtŭ de netransformabilŭ în *ţ* din *hoţŭ*, precumŭ de netransformabilŭ e *g* din cellŭ ânteiŭ în *h* din cellu allŭ douilea, încâtŭ definitivamente *hoţ*ulŭ şi *Got*ulŭ sémĕnă unulŭ cu altulŭ numaĭ dóră prin littera *o*!

De unde înse derivă în realitate acéstă misteriósă monosillabă?

Lessiconulŭ Budanŭ propunea o derivaţiune din latinulŭ *hostis*, care foneticesce arŭ fi maĭ-maĭ admissibilă, décă n'amŭ vedé că tóte limbele romanice aŭ formatŭ de acollo altŭ ce-va : românesce *óste*, francesesce *ost*, spaniolesce *hueste*, italianesce *oste*, provenţalesce *host*, portugesesce *hoste* (542), aşa că n'a remasŭ în *hostis* nicĭ o portiţă deschisă pentru *hoţŭ*.

Să căutâmŭ aĭurĭ.

Amŭ fi curioşĭ de a sci, décă impressiunea altora va differi séŭ nu de a nóstră propriă, citindŭ într'o cronică francesă următorulŭ passagiŭ relativŭ la secolulŭ XIII :

„Imperio regis Ludovici Hutini, quo no„mine prisca lingua nostra turbulentus sig„nificatur“.

Adecă :

„Sub domnia regeluĭ Ludovicŭ, supranu„mitŭ **hutin**, *ceĭa ce în vechĭa nóstră limbă „însemnéḑă* **turburătorŭ**“.

Apoĭ într'unŭ actŭ din 1363 :

„Jehan, dit Vyanne, *risseur*, *brigueur*, **hu„stineur**, *mal et outrageux parleur*“. (543).

Ca ideiă, noĭ întrebâmŭ décă nu e vorba de ceĭa-ce se chĭamă românesce *hoţŭ*?

Ca formă, *hust* francesŭ corespunde maĭ multŭ decâtŭ perfectamente cu românulŭ *hoţ*, întocmaĭ ca *bast* francesŭ cu românulŭ *bâţ*.

Şi totuşĭ acéstă interessantă ḑicere nicĭ Româniĭ n'aŭ luat'o dela Francesĭ, nicĭ Francesiĭ dela Românĭ, ci în ambele ţerre ea s'a născutŭ spontanaminte din causa uneĭ onomatopee.

In Francia, după cumŭ o demonstră prin

(542) *Cihac. Etymol. daco-romane*, 184.

(543) Ambele testurĭ în *Du Cange*, *Gloss. med. lat.*, III, 736.

ḑecimĭ de documente Du Cange (544), poporulŭ era datorŭ să allerge după hoțĭ țipândŭ și trămbițândŭ.

In latinitatea din evulú mediŭ acéstа se chiăma **hut***esium*, de unde a remasŭ în limba francesă *huée*, care nu differă întru nemicŭ de romănulŭ *huĭetŭ* (545), încâtŭ urméză naturalmente că și părinții noștri aveaŭ acella-șĭ obiceiŭ, însoțitŭ de acellea-șĭ strigăte : *hu*! *ho*! francesesce *hutz*! (546), romănesce *hăț*! apoĭ derivatele: *hățurĭ*, *a înhăța* pe cine-va, etc. în simțŭ de a prinde, a apuca, a lega.

Aceste esclamațiunĭ o dată devenindŭ caracteristice la góna făcĕtorilorŭ de relle și stereotipându-se „pro eo multitudinis cla-„more incondito, quo *latronem* seu in ipso „crimine deprehensum, seu fugientem ac „latitantem, pagani omnes tenentur insec-„tari ac prosequi, donec comprehendatur „et in judicis manus tradatur“ (547), nu numaĭ că trebuĭa, dérŭ era măĭ peste putință de a nu se nasce în Francia *hut*, *hutin*, *hust*, *hustin*, *hustineur*, érŭ în Romănia *hoțŭ*.

Să nu maĭ *hoțimŭ* dérŏ pe *Goțĭ*, carĭ n'aŭ pututŭ să fure dela noĭ, precumŭ vomŭ vedé îndată, nicĭ măcarŭ doue litere dintr'o vorbă!

Reposatulŭ Ionŭ Maĭorescu, alle căruĭa merite ca istoricŭ românŭ sunt fórte marĭ în considerațiunea timpuluĭ cândŭ scriea și a miḑŭ-lócelorŭ ce putea să aĭbe la disposițiune, credea că a datŭ peste patru *romănisme* în testulŭ goticŭ allŭ luĭ Ulfila :

1-o. Numele Romanilorŭ: *Rumoneis*, *Rumonim*, correspunḑêndŭ formeĭ române poporane *Rumân*;

2-o. *Hausjan*, dela românulŭ *auḑire*;

3-o. *Aljar*, romănesce *aĭure*, maĭ correctŭ *alĭure*, francesesce *alleurs*, latinesce *aliorsum*;

4-o. *Mais*, dela românulŭ *maĭ* din *magis* (548).

Anteiŭ punemŭ la o parte pe *aljar*, care este nu unŭ *romănismŭ*, ci o proprietate commună maĭ tuturorŭ popórelorŭ neo-latine, după cumŭ mărturesce însușĭ Maĭorescu, deși uĭtase a maĭ cita, pe lôngă formele română și francesă, vechĭulŭ spanĭolŭ *alubre*, provențalulŭ *ailhors* și portugesulŭ *alhur* (549).

Remânŭ dérŏ celle-l'alte treĭ.

In *hausjan* sonulŭ *s* înlocuesce pe *r*: *haurjan*, de unde modernulŭ germanŭ *hören*, întocmaĭ după cumŭ totŭ în testulŭ luĭ Ulfila se vede *raus* în locŭ de *raur*, modernulŭ germanŭ *rohr*, séŭ *veinabasi* în locŭ de *veinabari*, modernulŭ germanŭ *weinbeere*, încâtŭ de acollo și pênĕ la românulŭ *auḑire* e cam departe.

Goticulŭ *mais*, *maists*, *maiza*, e purŭ și simplu germanulŭ modernŭ *meist*, fără nicĭ o legătură cu românulŭ *maĭ*.

Maĭ avemŭ dérŏ unŭ singurŭ-singurellŭ *Rumonim* séŭ *Rumoneis*, care nicĭ acesta nu se pretinde a fi românŭ ca întrégа vorbă, ci unicamente prin sonurile *u* în locŭ de *o* și *o* în locŭ *â* din celle șépte séŭ optŭ littere.

(544) *Ibid.*, 736, 724, 725, 726.

(545) *Lex. Bud.*, 267 : „*huiescŭ*, batgĭocorescŭ, strigŭ, „*huiŭ* pe cine-va ca și pe porcĭ, îllŭ șuerŭ, îllŭ fluerŭ, cla-„more et sibillis quem explodo. — *Huietŭ*, strigare multă „assupra cuĭ-va ; multitudinis inconditus clamor, explosio, „exsibilatio.“

(546) *Vita Ludovici Pii* anno 840, ap. *Du Cange*, III, 724: „dixit bis: *hutz* ! *hutz* ! quod significat: *foras* ! *foras* !“

(547) *Du Cange*, III, 725.

(548) Art. *Romänien* în *Rotteck und Welcker*, *Staats-Lexicon*, ed. 2, p. 158, citatŭ în *Rösler*, *Rom. Stud.*, 140, unde înse autorulŭ confundă pe Maĭorescu-tată cu fiĭulŭ seŭ distinsulŭ nostru filosofŭ d. T. L. Maĭorescu.

(549) *Cihac*, 6.

Arŭ fi comicŭ ca tóte elementele române în limba gotică să se reducă în urma urmelorŭ la nesce 2/8 dintr'unŭ bĭetŭ cuvêntŭ!

Dérŭ şi aci romănismulŭ e fictivŭ.

Crénga limbistică neo-latină cea maĭ germanisată foneticesce, este aşa numitulŭ dialectŭ reto-romanŭ din Elveţia (550), care'şĭ dă ellŭ-însuşĭ numele de **rumonsch** (551).

Décă în Alpĭ *rumonsch* e unŭ effectŭ allŭ germanismuluĭ între Latinĭ, cumŭ óre la Dunăre aceĭa-şĭ formă *rumoneis* arŭ puté să fie vice-versa unŭ effectŭ allŭ latinismuluĭ între Germanĭ?

Apoĭ totŭ Goţiĭ şi totŭ după testulŭ luĭ Ulfila prefăcuseră pe slaviculŭ *ʒsupan* în *siponeis* (552), de unde resultă că goticulŭ *on* nu correspunde românuluĭ *ăn*, ci latinuluĭ *an* din *Romanus*.

Să lăssămŭ dérŭ în pace şi pe *Rumoneis* séŭ pe *Rumonim*.

Mergêndŭ în urmele neuĭtatuluĭ Maĭorescu, noĭ credeamŭ pênĕ maĭ dĕ-unădĭ că arŭ fi unŭ romănismŭ la toţĭ Germanĭĭ în genere cuvêntulŭ *biene*, după pronunţa vechiă *pina*, basându-ne pe treĭ consideraţiunĭ:

1 o. Lipsa absolută de albine, după affirmaţiunea luĭ Iornande, în regiunea de unde veniaŭ Goţiĭ (553);

2-o. Latinismulŭ necontroversatŭ allŭ vorbeĭ române al*bina*, adecă „musca al*vina*" séŭ „ex *alveo*", fără ca totuşĭ acéstă originală formaţiune să essiste în celle-l'alte limbe neo-latine (554), astŭ-feliŭ că n'o possedă nicĭ chĭarŭ Macedo-românĭĭ;

3-o. Defectulŭ uneĭ esplicaţiunĭ genealogice a suffissuluĭ *ne* séŭ *na* şi chĭarŭ a finaluluĭ întregŭ *ina* în germaniculŭ *pina*, de óră-ce în sanscrita este numaĭ *bha* (555).

Dialectulŭ pracritŭ nĭ-a procuratŭ înse maĭ tărdiŭ numele albineĭ: *bhin*go (556), pe care nu'lŭ observase illustrulŭ Pictet.

Nicĭ *biene* nu este dérŏ unŭ romănismŭ.

Să trecemŭ la gotisme.

Conduşĭ de analogia transformaţiunĭĭ logice a luĭ *reus* latinŭ în românulŭ *reŭ*, noĭ bănuĭamŭ altă dată că dicerea *tŏlharŭ* arŭ proveni din goticulŭ *dulgs,* datoriă, culpă, adecă unŭ *vinovatŭ.*

D. Rösler probéză înse că nu este decâtŭ maghĭarulŭ *tolvaj,* de care nu differă câtu-şĭ de puţinŭ în ideiă séŭ în formă.

In adevĕrŭ, din *tolvaj* în *tŏlharŭ* trecerea fonetică în spiritulŭ limbeĭ române este totŭ aşá de regulară ca în *mohila-movila*, *silva-sîlha*, *volbatŭ-holbatŭ*, *vulpe-hulpe*, *vorbă horbă* etc.

S'a maĭ spusŭ că arŭ fi gotică vorba *odorŭ*, dela *aud* contrasŭ în *od*, tesaurŭ, avuţiă, possessiune.

In realitate înse cuvêntulŭ este de o provenință fórte slavică şi relativamente modernă.

Serbesce *odora* are treĭ accepţiunĭ:

1 o. Haĭne;

2-o. Arme;

(550) *Carisch, Formenlehre der rhaetoromanischen Sprache.* Chur, 1852, in 8, p. 107, 115 etc.

(551) *Carisch, Wörterbuch der rhaetoromanischen Sprache,* Chur, 1848, in-16, p. 137.

(552) *Schaffarik, Slow. star.*, 347.

(553) *De reb. Get.*, III: „Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus nunquam reperitur."

(554) *Cihac*, 9.

(555) *Pictet, Origines indo-européennes*, I, 404.

(556) *Bohlen, De origine linguae zendicae e sanscrita repetenda*, Regiomonti, 1831, in-8, p. 22.

3-o. Prédă (557).

Radicala este verbulŭ curatŭ slavicŭ *dr'ti*, a despuĭa.

Odorulŭ semnifică totŭ ce se póte răpi în resbellŭ dela unŭ inamicŭ, *spolia opima* la vechiĭ Romanĭ.

S'a maĭ susținutŭ că vorba română *patŭ* arŭ proveni din goticulŭ *badi*.

Nu s'a observatŭ înse că *patulŭ* face parte dintr'o famillia întrégă de terminĭ românĭ, cu carĭ trebuĭ studiatŭ într'o strînsă legătură, și anume :

1-o. **Patŭ,** *lectus* ;

2-o. **Pătulŭ**, *cubile, stratum*, „pre carele „se așédă stupĭ, legumele séŭ pómele érna, „gâscele cândŭ clocescŭ etc". (558)

3-o. **Pătură,** *folium, volumen*, fóiă, înduoitură, legătură ;

4-o. **Păturŭ** séŭ **împăturŭ**, *complico*, strîngŭ la unŭ locŭ.

Prin urmare, ideia fundamentală a *patului* consistândŭ în stratificațiune, adecă în suprapunerea unuĭ lucru peste unŭ altŭ lucru, este din puntŭ în puntŭ, în fondŭ ca și'n formă, albanesulŭ *pat*, stagiŭ, „Stockwerk" după traducerea d-luĭ de Hahn (559).

Aceĭa-șĭ noțiune esprimă latinulŭ *stratum*, pe care Românulŭ l'a mostenitŭ de assemenea, correspundêndŭ cu samscritulŭ *stara*, greculŭ στρῶμα, anglo-sassonulŭ *streow, straete, strael*.

Goticulŭ *badi*, din contra, esprimă în maĭ tóte formațiunile collaterale și derivate noțiunea pronunțată de ce-va planŭ, adecă nestratificatŭ, nesuprapusŭ, căte o dată chiarŭ escavatŭ (560), ceĭa-ce 'lŭ depărtéză de ideia *patuluĭ* românŭ, pe care o esprimă atătŭ de bine din tóte puntele de vedere numaĭ albanesulŭ *pat*.

La Românĭ înse, ca și la Albanesĭ, *patulŭ* póte să nu fie unŭ tracismŭ, căcĭ unele dialecte italiane aŭ *patume* cu acella-șĭ înțellesŭ (561), încătŭ noĭ amŭ fi dispușĭ a'lŭ considera ca o archaică moștenire din *lingua latina rustica*, transplantată ecalmente în Epirŭ și 'n Dacia.

Ni agĭunge a sci că de proveninţă germanică nu este.

La prima vedere s'arŭ puté crede că cellŭ puținŭ vorba *bordeiŭ* arŭ fi unŭ gotismŭ.

Anglo-sassoniĭ numĭaŭ casa *bord*, de unde împrumutase limba francesă ḑicerea mediană ecivalente *borde*, din care conservă astă-ḑĭ numaĭ diminutivulŭ în simțŭ de lupanarŭ (562).

Diez susține că *bordeĭulŭ* arŭ fi unŭ germanismŭ (563).

E maĭ de mirare că o face și Diefenbach, deși avea la mână totŭ ce trebue pentru a se convinge că acéstă etimologiă e o pură allucinațiune filologică.

Bord este o contragere din goticulŭ *baurd*, ca și *bôt* din *bauth*, *kos* din *kaus* etc. (564)

Goticesce *baurd*, în tóte celle-l'alte dialecte teutóne și scandinave *bord* și *bort*, anglesesce *board*, însémnă tablă, bancă, malŭ,

(557) *Karadzicz, Lex.*, 447.

(558) *Lex. Bud.*, 490.

(559) *Alb. Stud.*, Lex., 94

(560) *Diefenbach, Woerterbuch der gothischen Sprache*, Frankfurt, 1851, in-8, t. 1, p. 254 .

(561 *Ibid.*

(562) *Du Cange, Gloss. med. lat.*, I, 728. — *Merlin*, *Répertoire de jurisprudence*, 5-e éd., Paris, 1827, in-4, t. 2, p. 242 : „*Borde*, on nomme ainsi dans quelques provinces „une petite ferme, moins considérable que la métairie."

(563) *Grammatik der romanischen Sprachen*, Bonn, 1836, in-8, t. 1, p. 54.

(564) *Bopp, Gramm.*, I, § 78.

zidŭ, tota-d'a-una ce-va înălţatŭ d'assupra pămêntuluĭ, după cumŭ observă însuşĭ Diefenbach : „Rand, Ufer, als Erhobenes, die „*Grundbedeutung* bildet (565)."

Bordeĭulŭ românŭ e cu totulŭ diversŭ.

Ellŭ implică o lŏcuinţă subterrană, o escavaţiune, fiindŭ de aceĭa-şĭ familliă cu :

1-o. **Bórtă**, *caverna* (566);

2-o. **Burtucă**, *foramen in glacie* (567);

3-o. **Burtuşŭ**, *peritonaeum* (568);

4-o. **Burghiŭ**, *cochlea*.

Rădĕcina este **b+r**.

Căutândŭ dérŭ acéstă rădĕcină, fie orĭ-şi-care differinţa suffissuluĭ, şi căutând'o totŭ-d'o-dată anume în însoţire cu ideia fundamentală de ce-va sfredelitŭ, noĭ găssimŭ numaĭ în limba albanesă întréga genealogiă a cuvêntuluĭ :

1-o. **Bur***oĭg*, isvorescŭ de sub pămêntŭ;

2-o. **Bur***me*, bórta pusceĭ;

3-o. **Bur***kd*, grierŭ, litteralmente : insectulŭ care şede în gaură;

4-o. **Bur***im*, isvorŭ, apa ce isbucnesce affară ;

5-o. **Bur***g'i*, burghiŭ, instrumentŭ de sfredelitŭ;

6-o. **Burk**, bordeiŭ.

Cunnoscêndŭ degĭa de maĭ susŭ natura înrudiriĭ între limbele albanesă şi română, noĭ vedemŭ dérŏ că *bordeiulŭ*, ca şi *bórta*, ca şi *burghiulŭ*, ca şi *burtucă* séŭ *burtuşulŭ*, nĭ-aŭ remasŭ dreptŭ dela Dacĭ, fiindŭ cu totulŭ neattĕrnate de sassonulŭ *bord*, cu care se aflĭ într'o diametrală oppositiune ca şi *gĭosulŭ* cu *susulŭ*.

(565) *Wört. d. goth. Spr.*, I, 285.
(566) *Lex.*, *Bud*, 63.
(567) *Ibid*, 75.
(568) *Ib.*

Poporŭ eminamente munténŭ, Dacĭĭ nu trăiaŭ în *bordeĭe*, dérŭ ascundeaŭ în elle averea lorŭ în timpŭ de resboiŭ, întocmaĭ după cumŭ ni spune d. de Hahn şi despre albanesulŭ *burk* : „unterirdisches Vorraths-„haus, welches auf der Erdoberfläche nicht „sichtbar ist und die Habe waehrend eines „Krieges birgt" (569).

Să observe d. Rösler că Macedo-românĭĭ, deşi locuescŭ aprópe de Albanesĭ, totuşĭ n'aŭ de locŭ vorba *bordeiŭ*, încâtŭ originea'ĭ curatŭ dacică pe ţermulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ este totŭ ce póte fi maĭ irrecusabilŭ.

Maĭ în sfĕrşitŭ, scormonindŭ pretutindenĭ şi sgăndărindŭ tóte córdele şi cordiţele limbeĭ române, noĭ n'amŭ pututŭ găssi nicĭ o umbră de gotismŭ măcarŭ în doue optimĭ alle uneĭ singure vorbe!

Prin urmare — va ḑice d. Rösler - în timpulŭ dominaţiuniĭ Goţilorŭ Românĭĭ nu se afflaŭ în Dacia.

Aci ne despărţimŭ de eminentulŭ istoricŭ vienesŭ, căcĭ se desparte şi d-sea de prescripţiunile criticismuluĭ, care cerea imperiosamente ca să procédă în următorulŭ modŭ :

1-o. Să preciseze pe o mappă, ţinêndu-se strictŭ de fontâne sincronice, întregulŭ spaţiŭ territorialŭ, pe care l'aŭ occupatŭ la noĭ Goţiĭ ;

2-o. Să probeze că, affară din acellŭ spaţiŭ territorialŭ, nu essista în Dacia nicĭ unŭ locuşorŭ, unde să fi pututŭ trăi Românĭĭ departe de Goţĭ şi sustraşĭ influinţeĭ acestora;

3-o. Décă demonstra că unŭ assemenea locuşorŭ, aptŭ a adăposti o naţionalitate în-

(569) *Hahn*, *Lex.*, 16.

trégă, nu se affla nicăirĭ, atuncĭ, dérŭ numaĭ atuncĭ putea să conchidă cu totŭ dreptulŭ, că împĕratulŭ Aurelianŭ nu lăssase unŭ puiŭ de Românŭ în Dacia dė vreme ce nu găssimŭ nicĭ unŭ vestigiŭ goticŭ în limba română.

Éccĕ ce trebuĭa să facă d. Rösler.

Itinerariulŭ successiveĭ migrațiunĭ istorice a Goțilorŭ se începe dela nordŭ în direcțiunea littoraluluĭ Măriĭ-negre, așeḑându-se acollo în secolulŭ II după Cristŭ în spațiulŭ dintre Donŭ și Nistru, adecă la hotarulŭ de totŭ orientalŭ allŭ Dacieĭ.

Stabilițĭ aci, urméză din parte-le unŭ șirŭ de încercărĭ de a străbatte pe mallulŭ dreptŭ allŭ Dunăriĭ, unde lacomele lorŭ hórde eraŭ attrase de fama avuțieĭ provincielorŭ grece.

Acestŭ puntŭ obiectivŭ fiindŭ hotărîtŭ, callea cea maĭ scurtă de realisare eraŭ naturalmente gurele Dunăriĭ, de unde Goțiĭ treceaŭ dreptŭ în Bulgaria și maĭ departe, mulțumindu-se cu possessiunea transitóriă a actualeĭ Bessarabie și lăssândŭ să maĭ trécă multŭ timpŭ pênĕ să încépă a sė găndi măcarŭ la Moldova, care nu se affla nicĭ ea în drumulŭ ce'șĭ alleseseră pentru a agĭunge maĭ currêndŭ la țintă.

In adevĕrŭ, orĭ-cândŭ e în gĭocŭ Goția propriŭ ḑisă, unde se affla forța offensivă și defensivă, simburele de resistință și de espansiune a elementuluĭ goticŭ, o găssimŭ **între Prutŭ și Nistru.**

La annulŭ 251 espedițiunea Goțilorŭ contra Romanilorŭ se dirige assupra Filippopoliĭ, de unde retrăgêndu-se și căutândŭ a se întórce a-casă, urmărițĭ de armata împĕratuluĭ Deciŭ, eĭ apucă spre orașulŭ Abritŭ lôngă Varna (570), adecă în cea maĭ dréptă liniă *spre Bessarabia.*

Intre 268-270 — ḑice Zosimŭ — Sciții, Eruliĭ, Peuciĭ și Goțiĭ punŭ 320,000 ómenĭ pe 6,000 vasse și attacă ănteiŭ orașulŭ Tomi în Dobrogia.

De unde plecase acea formidabilă flottă?

„De *lôngă Nistru*“ (571).

Intre anniĭ 367-369 împeratulŭ Valinte, voindŭ să isbéscă pe Goțĭ în propria lorŭ țérră, face unŭ podŭ pe Dunăre.

In ce locŭ anume?

Lôngă orașulŭ Noviodunŭ séŭ Novietunŭ, carele după unanima mărturiă a luĭ Ptolemeŭ, a Tableĭ Peutingeriane, a Itinerariuluĭ luĭ Antoninŭ, a Notițeĭ „Dignitatum“, a luĭ Procopiŭ, a Codiceluĭ Teodosianŭ etc., se affla lôngă actuala Isakce, adecă *în fața Bessarabieĭ* (572).

Astŭ feliŭ dérŏ pênĕ la 370 *dominațiunea* gotică, în înțellesulŭ cellŭ adevĕratŭ allŭ cuvêntuluĭ, se concentra esclusivamentre între Prutŭ și Nistru.

Tocmaĭ atuncĭ năvăllescŭ terribiliĭ Hunĭ.

---

(570) *Katancsich. Tab. Peut.*, I, 362. — *Aurel. Vict.*, XXIX. — *Zosim.*, I. 23. — *Iornand.*, XVIII.

(571) *Zosim.*, I, 42.

(572) *Schaffarik, Abh. d. Slaw.*, 116 — 117: „Ptolemaeus „ist der erste Schriftsteller, der uns den Namen der Stadt „Νουϊόδουνον, Noviodunum, aufbewahrt hat. Nach seiner genau„en Bestimmung lag der Ort 26 röm. oder 5 1/2 geogr. Ml. „von Arubium und 41 röm. oder 8 1/5 geogr. Ml. von Salsovia. „Das Itinerarium Antonini führt es ebenfalls auf derselben „Strasse an, und gibt als die nächsten Oerter Diniguttia am „Einflusse des Prut mit 20 röm. oder 4 geogr. Ml. und Aegis„sus mit 24 röm. oder 4 4/5 geogr. Ml. an. Die Notitia Digni„tatum Imp. verlegt hieher die Legio 1 Jovia. Nach Amm. „Marcellinus schlug der General des K. Valens bei dem„selben eine Schiffbrücke auf seinem Zuge gegen die go„thischen Greuthungi: Per Novidunum, navibus ad trans„mittendum amnem connexis, perrupto barbarico continuatis „itineribus longius agentes Greuthungos aggressus est. „XXVII. 5,“ etc.

Peste ramura cea maĭ occidentală a Goţilorŭ domnĭa Atanarik.

Ellŭ trămitte o parte din óste pentru a recunnósce posiţiunea Hunilorŭ, érŭ singurŭ se ăşéḑă într'o valle *pe malulŭ Nistruluĭ*.

Gonitŭ de aci — ḑice contimpurénulŭ Ammianŭ Marcellinŭ — Atanarik se încércă a rădica unŭ zidŭ, prin care să unéscă mallulŭ Prutuluĭ cu Dunărea şi din dossulŭ căruĭa să pótă resiste Hunilorŭ: „a superciliis Gerasi fluminis adusque Danubium" (573).

Acestŭ passagiŭ remăsese pênĕ acumŭ ne'nţellesŭ, şi totuşĭ ellŭ este de o claritate perfectă.

S'a creḑutŭ generalmente că Atanaricŭ va fi clăditŭ unŭ murŭ delà mallulŭ *occidentalŭ* allŭ Prutuluĭ spre Dunăre pênĕ unde-va lôngă Galaţĭ (574).

In acestŭ casŭ regele Goţilorŭ arŭ fi commisŭ unŭ actŭ de cea maĭ flagrantă absurditate, căcĭ Huniĭ venĭaŭ dela resăritŭ, nu dela appusŭ, încâtŭ n'arŭ fi avutŭ decâtŭ să trécă Prutulŭ pe la spatele luĭ Atanarik, prinḑêndu-lŭ apoĭ în căpcana pe care şĭ-o va fi construitŭ cu naivitate ellŭ-însuşĭ.

Este evidinte că zidulŭ în cestiune unĭa malulŭ *orientalŭ* allŭ Prutuluĭ cu Dunărea, barricadândŭ astŭ-feliŭ contra Hunilorŭ anume regiunea Izmailuluĭ.

Acestŭ spaţiŭ — ḑice totŭ Ammianŭ Marcellinŭ — era locuitŭ de ramura gotică numită Taĭfalĭ: „Taifalorum terras *praestringens*".

Nicĭ acestiĭa dérŏ nu lŏcuĭaŭ în Moldova.

(573) *Amm. Marc.*, XXXI, 3.

(574) Şi maĭ curiósă este combinaţiunea luĭ *Mannert*, *Res Trajani ad Danubium*, Norimbergae, 1793, in-8, p. 18, carele printr'o trăsură de condeiŭ mută murulŭ luĭ Atanarik în Temeşiana, sub simplulŭ cuvêntŭ că acollo vorŭ fi nesce ruine!

Tóte s'aŭ petrecutŭ esclusivŭ *în Besarabia*.

Constrînşĭ din noŭ a fugi, Goţiĭ caută scăparea în munţiĭ *Cauca*: „ad Caucalandensem locum".

Aci noĭ îĭ vedemŭ degĭa pe pămêntulŭ moldovenescŭ.

Dérŭ nu maĭ era acollo territoriŭ goticŭ, de óră-ce Atanarik — ḑice totŭ Ammianŭ Marcellinŭ — trebuĭa să'lŭ apuce cu forţa, gonindŭ pe Sarmaţiĭ carĭ îllŭ stăpânĭaŭ: „Sarmatis inde extrusis".

Acésta ni adduce a-minte că şi Constantinŭ cellŭ Mare, cu o gĭumĕtate-secolŭ maĭ 'nainte, bătttuse pe Goţĭ nu pe propriulŭ lorŭ pămêntŭ, ci érŏşĭ „în ţerrele Sarmaţilorŭ":

„Victi Gothi ab exercitu Romano *in terris Sarmatarum*" (575).

Fundarea castelluluĭ Dafne la gura Argeşuluĭ, attribuită espressamente mareluĭ Constantinŭ de către Procopiŭ şi a căriĭa posiţiune topografică, de vreme ce se affla faţă în faţă cu oraşulŭ Transmarisca de dincollo de Dunăre, este de o precisiune aşa ḑicêndŭ geometrică, mulţumită Tableĭ Peutingeriane şi Itinerariuluĭ luĭ Antoninŭ (576); fundarea castelluluĭ Dafne la gura Argeşuluĭ probéză că acelle „ţerre alle Sarmaţilorŭ", espuse unorŭ momentane incursiunĭ gotice, copprindeaŭ gĭumĕtatea cea resăriténă a Munteniеĭ (577).

(575) *Idatius*, *Chron.*, ann. 332. — Cf. *Orosius*, VII, 28. — *Paul. Diac.*, XI.

(576) Veḑĭ maĭ susŭ p. 265.

(577) Aci e loculŭ de a correge o gravă erróre a luĭ *Zeuss*, *Die Deutschen und die Nachbarstaemme*, Muenchen, 1837, in-8, p. 434, carele affirmă că totŭ pe aci va fi trecutŭ şi împeratulŭ Valinte în prima'ĭ espediţiune contra Goţilorŭ, povestită în *Amm. Marc.*, XXVII, 5: „prope Daphnem nomine munimentum est castra metatus, ponteque contabulato supra navium foros flumen transgressus est." Ce-

Acésta confirmă opiniunea d-luĭ Odobescu, cumŭ-că „Caucaland" allŭ luĭ Ammianŭ Marcellinŭ trebuĭ căutatŭ în regiunea Buzĕuluĭ, unde în adevĕrŭ vr'o douĭ munţĭ pórtă pênĕ astă-ḑĭ numele de *Coca* contractatŭ din *Cauca*, şi unde descoperirea tesauruluĭ goticŭ dela Petrósa esplică fórte bine faptulŭ petreceriĭ pe acollo a fugaruluĭ Atanarik.

Moldova propriŭ ḑisă, pusă la miḑŭ-locŭ între Goţĭ şi Sarmaţĭ, formà unŭ tĕrrêmŭ dubiosŭ, pe care şi-lŭ appropriaŭ cândŭ şi cândŭ ambele popóre, fără ca să resulte de unde-va vre-o dominaţiune esclusivă assupră-ĭ din partea unuĭa din elle.

Maĭ pe scurtŭ, **numaĭ în Bessarabia** Goţiĭ sunt la sine a-casă, făcêndŭ din cândŭ în cândŭ câte o appariţiune pe ţĕrmulŭ appusénŭ allŭ Prutuluĭ, cellŭ multŭ pênĕ la câmpia ostică a Munteniеĭ, dérŭ tóte opintirile invasionare celle maĭ crâncene reservândŭ specialmente provincielorŭ romane de peste Dunăre, căcĭ îĭ ademenĭa aurulŭ bizantinŭ (578).

Inrumperea hunică a pusŭ capĕtŭ *dominaţiuniĭ* Goţilorŭ chiarŭ între Prutŭ şi Nistru, strămutându-ĭ maĭ cu toţiĭ în Bulgaria, unde s'aŭ aşeḑatŭ la pólele Balcanuluĭ — ḑice Iornande — ca şi cândŭ arŭ fi fostŭ pămêntulŭ lorŭ de nascere: „tanquam solo genitali potiti".

tăţuĭa Dafne din acestŭ passagiŭ, unde se oprise armata *înainte de a fi făcutŭ podulŭ*, este în modulŭ cellŭ maĭ limpede aşeḑată pe ţĕrmulŭ sudicŭ allŭ Dunăriĭ, pe cândŭ Δάφνης allŭ luĭ *Procopiŭ, De aedif.*, IV, 7, se afla pe ţermulŭ nordicŭ, încâtŭ e peste putinţă a vedé în ambele una şi aceĭa-şĭ localitate.

(578) *Amm. Marc.*, XXXI, 16: „Constantinopolim, copia„rum cumulis inhiantes amplissimis." —Cf. *Eunapius*, VI.

Sub marele Teodosiŭ se încércă a se străcura într'acollo ultimulŭ restŭ goticŭ de pe malulŭ nordicŭ allŭ Istruluĭ, şi 'lŭ vedemŭ pogorîndu-se **totŭ din Bessarabia**, căcĭ trecĕtórea se operă anume la gurele fluviuluĭ:

„Corporibus premitur *Peuce, per quinque recurrens*
„*Ostia* barbaricos vix egerit unda cruores.." (579).

De peste Dunăre cea maĭ mare parte s'aŭ îndrumatŭ cu încetulŭ spre Pannonia şi maĭ încollo.

După dênşiĭ n'aŭ întârḑiatŭ a emigra şi Sarmaţiĭ din câmpia Ţerreĭ-Româneseĭ, mergêndŭ a se contopi cu fraţiĭ lorŭ din Temeşiana, aşeḑaţĭ acollo încă din ḑillele luĭ Traĭanŭ . . .

Pe cândŭ Goţiĭ occupaŭ numaĭ regiunea de peste Nistru, se afla allăturĭ cu dênşiĭ unŭ altŭ némŭ germanicŭ.

Eraŭ aşa numiţiĭ Gepiḑĭ.

Posiţiunea lorŭ geografică în acea epocă resultă fórte limpede din narraţiunea luĭ Iornande.

Ellŭ ḑice că eĭ locuiseră ântêiŭ pe o insulă a Visleĭ, că de acolo s'aŭ întinsŭ apoĭ peste o ţérră maĭ mănósă, fără à se depărta totuşĭ de reşedinţa primitivă, căcĭ n'aŭ încetatŭ de a avé veciniĭ o ramură a Burgunḑilorŭ, pe care şi Ptolemeŭ o pune lôngă Visla (580), şi 'n fine că acéstă nouă patriă a Gepiḑilorŭ era numaĭ munţĭ şi numaĭ pădurĭ, după propria espressiune a unuĭ rege allŭ lorŭ: „inclusum se montium quaeritans „asperitate, silvarumque densitate constric„tum" (581).

(579) *Claudian., de IV Cons. Honor.* 623 sq. — *Zosim.*, IV, 35.

(580) *Geogr.*, III, 5.

(581) *Iornand.*, XVII.

Cu aceste indicaţiunĭ în mână şi o mappă de'naintea ochilorŭ, e peste putinţă a nu recunnósce Galiţia la póllele crescetuluĭ resăriténŭ allŭ Carpaţilorŭ.

Fiindŭ-că Gepiḑiĭ vorbĭaŭ goticesce, precumŭ nĭ-o spune nu numaĭ Iornande, dérŭ şi Procopiŭ, nĭ arŭ fi lăssatŭ şi eĭ în limbă nesce adevĕrate *gotisme*, décă vre-o dată amŭ fi avutŭ a face cu dênşiĭ; suntemŭ datorĭ prin urmare a maĭ urmări şi sfera *dominaţiuniĭ* lorŭ în Dacia, după cumŭ făcurămŭ maĭ susŭ pentru ceĭ dintre Prutŭ şi Nistru.

Din Galiţia Gepiḑiĭ aŭ trecutŭ în Ungaria, adecă întocmaĭ ca maĭ târḑiŭ Maghĭariĭ (582)

Testulŭ luĭ Iornande este aci de o confusiune spăimĕntătóriă, pe care póte cine-va s'o descurce numaĭ dóră adducêndu-şĭ aminte că entuziastulŭ istoricŭ allŭ Goţilorŭ trăia pe la annulŭ 550 şi că *totŭ pe atuncĭ* scrieaŭ Bizantiniĭ Procopiŭ, Agathias şi Menandru.

Iornande repetă mereŭ că Gepiḑiĭ stăpănescŭ Dacia *întrégă*, pe care éroşĭ *întrégă* o stăpăniseră maĭ 'nainte Goţiĭ (583).

Cândŭ agĭunge înse a delimita topograficesce hotarele acesteĭ dominaţiunĭ a Gepiḑilorŭ, ḑice purŭ şi simplu că eĭ şedeaŭ lôngă fluviele Crişŭ şi Mureşŭ, între carĭ la miḑŭlocŭ maĭ bagă doue rîurĭ cu nesce numĭ enigmatice : „Gepidae sedent juxta flumina „*Marisia*, Miliare, et Gilfil, et *Grissia, qui* „*amnes supradictos excedit*" (584).

Acésta-ĭ „întrégа Daciă" ?

Ş'apoĭ tocmaĭ în astă regiune nicĭ că a fostŭ vre-o dătă nu numaĭ o *dominaţiune*, dérŭ nicĭ măcarŭ o invasiune gotică despre care să ni fi remasŭ o sillabă în tóte fontânele anticităţiĭ!

Intr'unŭ altŭ passagiŭ Iornande trage hotarele territoriuluĭ gepidicŭ cu totulŭ altŭfeliŭ, şi anume :

„Prin ţérra Gepiḑilorŭ curgŭ rîurĭ marĭ şi „renumite, căcĭ despre nordŭ şi appusŭ o „scaldă *Tisianus*, despre sudŭ marea Dunăre, „despre resăritŭ o curmă fluviulŭ *Tavsis*, „alle căruĭ unde ĭuţĭ şi spumânde se răpedŭ „furióse în Dunăre". (585)

Tisianus fiindŭ Tissa; *Tavsis*, pe Tabla Peutingeriană *Tivisco*, în Priscŭ Τιφήσας, în Ptolemeŭ Τίβισκος, neputêndŭ să fie altŭ ce-va decâtŭ Temeşulŭ; Gepidia este dérŏ o porţiune trans-temeşiană a Ungarieĭ.

Cumŭ óre să împăcâmŭ pe Iornande cu Iornande?

Procopiŭ, Agathias şi Menandru ni spunŭ într'unŭ glasŭ, că Gepiḑiĭ stăpănĭaŭ oraşulŭ Sirmiŭ cu regiunea învecinată, şi nu că o spunŭ printr'o nudă affirmaţiune de felĭulŭ accelleĭa a luĭ Iornande, dérŭ înregistrézā unŭ şirŭ de evineminte autentice, petrecute între Gepiḑĭ şi Longobarḑĭ, între Gepiḑĭ şi Grecĭ, între Gepiḑĭ şi Francĭ etc., tóte învĕrtindu-se în actuala Serbiă (586).

Unŭ altŭ scriitorŭ sincronicŭ, Eunodiŭ, confirmă şi ellŭ mărturia céllorŭ treĭ Bizantinĭ, punêndŭ în Gepiḑia apa *Ulca*, pe care o recunnoscuse Katancsich (587) şi ni pare bine că şi d Rösler o recunnósce a fi actuala Vukă (588), unŭ rîŭ éröşĭ din regiunea Sirmiuluĭ.

(582) *Endlicher, Monum. Arpadiana*, 11.
(583) *De reb. Get.*, *XII*. — Cf *ibid*, L.
(584) *Ib.*, XXII.
(585) *Ib.*, V.
(586) *Stritter, Gepidica*, passim.
(587) *Tab. Peuting.*, I, 301.
(588) *Rom. Stud*, 74.

Cumŭ să reconciliâmŭ celle doue asserțiunĭ contradictórie alle luĭ Iornande cu necontroversabila unanimitate a luĭ Procopiŭ, Agathias, Menandru și Eunodiŭ?

Istoriculŭ Gotŭ, deși trăia pe la 550, totușĭ scriea departe în Italia, copiândŭ pe Cassiodorŭ séŭ compilândŭ de prin Ablavius și alțĭ scriitorĭ perduțĭ, fără să observe vre o dată că fontânele selle nu sunt tóte din aceĭa-șĭ epocă.

Estrema neglигință a luĭ Iornande este unŭ faptŭ, care l'a deochĭatŭ de-multŭ în ochiĭ criticilorŭ (589).

Nu noĭ îllŭ constatâmŭ aci pentru ănteia óră.

Totulŭ se limpeḑesce, déca vomŭ restabili următórea ordine cronologică în migrațiunile Gepiḑilorŭ :

Primulŭ stabilimentŭ : lôngă Visla;

Allŭ douilea : în Galiția;

Allŭ treilea : lôngă Crișŭ și Mureșŭ;

Allŭ patrulea : între Tissa și Temeșŭ;

Allŭ cincilea și ultimulŭ : peste Dunăre lôngă Sirmiŭ.

Nicĭ într'una din aceste cincĭ stațiunĭ successive, carĭ tóte sunt fórte adevĕrate, căcĭ pentru a agĭunge din Galiția în Serbia callea cea naturală ducea la Crișŭ și la Tissa; nicĭ într'una din aceste cincĭ stațiunĭ successive Gepiḑiĭ n'aŭ stăpânitŭ Dacia Traiană, din totalitatea căriĭ abĭa attinseseră în trécĕtŭ o cóstă a Transilvanieĭ.

Cumŭ dérŏ Iornande, deși descrie pe largŭ ellŭ-însușĭ hotarele gepidice în primele patru migrațiunĭ, totușĭ nu se satură de a celebrà dominațiunea Goțilorŭ și Gepiḑilorŭ peste „*totius* Daciae fines"?

Aci ellŭ érŏșĭ nu committe altŭ pĕccatŭ decătŭ acella de a nu fi înțellesŭ fontânele de carĭ se servise.

Și étă cumŭ.

Bizantinulŭ Procopiŭ este autoritatea autorităților în ceĭa ce privesce ambiĭ țermĭ aĭ Dunăriĭ.

Ca secretarŭ allŭ luĭ Belisariŭ, ellŭ luase parte la tóte strălucitele espedițiunĭ alle mareluĭ capitanŭ și cunnoscea de aprópe totŭ felĭulŭ de némurĭ germanice : Goțĭ, Gepiḑĭ, Vandalĭ, Longobarḑĭ etc.

„Descriŭ celle veḑute cu ochiĭ meĭ„ (590).

Negreșitŭ că neminĭ pe acestŭ tĕrrêmŭ nu ne va puté conduce maĭ cu certitudine.

Eĭ bine, Procopiŭ ḑice într'unŭ locŭ :

„Gepiḑiĭ, carĭ stăpânĭaŭ **urbea Sirmiŭ**
„**și tótă Dacia**, după ce împeratulŭ Iustini-
„anŭ smulsese *acea regiune de sub domina-*
„*țiunea Goțilorŭ.*"

Cu câte-va rôndurĭ maĭ gĭosŭ :

„Imperatulŭ a datŭ Erulilorŭ alte căte-va
„locurĭ din **Dacia în gĭurulŭ Singidunu-**
„**luĭ**, unde eĭ lŏcuescŭ și astă-ḑĭ" (591).

Intr'unŭ altŭ passagiŭ :

„Maĭ 'nainte, pe cândŭ **Dacia era tribu-**
„**tariă Goțilorŭ**, Gepiḑiĭ nu se mișcaŭ din
„*fóstele lorŭ lŏcuințe* **dincolo de Istru**, căcĭ
„atăta se temeaŭ de Goțĭ, încătŭ nu cuteḑaŭ
„*a trece fluviulŭ (592).*"

---

(589) *Moujan, Notice sur Jornandès*, în *Jornandès*, ed. Nisard, Paris, 1849, in-8, p. 412: „On dirait qu'il s'est fait „un jeu barbare de jeter ces faits pêle-mêle, d'en rompre „l'enchaînement, d'en brouiller la chronologie."

(590) *De bello Pers.*, I, 1. — Cf. *Photius*, *Myriobibl.*, cap. LXIII. — *Suidas* etc.

(591) *De bello Goth*, III., 33: Γήπαιδες δὲ πόλιν τε Σίρμιον καὶ Δακίας ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἁπάσας καταλαβόντες ἔσχον· ἐπεὶ δὲ τάχιστα βασιλεὺς αὐτὰς Ἰουστινιανὸς ἀφείλετο Γότθους etc. καὶ ἄλλα μέντοι Δακίας χωρία δόντος βασιλέως Ἔρουλοι ἔσχον αμφὶ πόλιν Σιγγηδόνα.

(592) *Ibid*, III, 34.

Pentru scriitorulŭ bizantinŭ „dincollo de Istru“ este naturalmente ţermulŭ nordicŭ.

Prin urmare, pe ţermulŭ **sudicŭ** allŭ Dunăriĭ se afflaŭ Goţiĭ, cărora li era tributariă *Dacia* **de acollo** şi de grózā cărora tremuraŭ *Gepiḑiĭ aşeḑaţĭ atuncĭ lôngă Tissa.*

Apoĭ érŏşĭ :

„In **Dacia** şi în Pannonia sunt *oraşele* „*Singidunŭ şi Sirmiŭ* pe mallulŭ Istru- „luĭ...“ (593)

Maĭ încă :

„Hotarele **Dacieĭ**. *unde se afflă urbea* „*Sirmiŭ* ..“ (594)

In fine :

„Gepiḑiĭ stăpânescŭ *Singidunulŭ şi Sir-* „*miulŭ* **cu reginnea învecinată**...“ (595)

Décă aceste şésse citaţiunĭ nu sunt de agiunsŭ, Procopiŭ nĭ-arŭ maĭ puté procura altele vr'o doue-treĭ nu maĭ puţinŭ decisive.

Sirmiulŭ, adecă Mitrovitz de astă-ḑĭ; Singidunulŭ, adecă actualulŭ Bielgradŭ; maĭ pe scurtŭ **Serbia**, nicĭ decumŭ România danubiană, éccĕ dérŏ *tótă Dacia*, pe care o occupaseră de'nteiŭ Goţiĭ după trecerea lorŭ peste Dunăre, precumŭ nĭ-o spune şi însu-şĭ Iornande (596), érŭ retrăgêndu-se acestiĭa aŭ copprins'o Gepiḑiĭ, pogorîţĭ acollo din laturea vest-carpatină, unde lŏcuiseră maĭ 'nainte.

Confusiunea nominală între Dacia cisdanubiană pe de o parte, şi pe de alta între celle doue Dacie transdanubiane, alle cărora hotare aŭ fostŭ totŭ-d'a-una fórte reŭ definite, dérŭ pe unde în realitate aŭ stăpânitŭ cätŭ va timpŭ némulŭ goto-gepidicŭ în urma invasiuniĭ Hunilorŭ, a făcutŭ pe compilatorĭ de feliulŭ luĭ Iornande a plăsmui o fantastică *dominaţiune a Goţilorŭ şi a Gepiḑilorŭ peste tótă Dacia* **d'a-stânga Dunăriĭ.**

Unŭ altŭ vechiŭ scriitorŭ totŭ atâtŭ de putinŭ scrupulosŭ, „necriticulŭ şi istoricesce nepĕssătorulŭ Eutropiŭ“, după cumŭ îllŭ califica Eichhorn (597), bagă şi ellŭ în Dacia Traiană nu numaĭ pe Tervingĭ şi Taifalĭ, dérŭ încă şi pe Victofalĭ (598), pe carĭ totuşĭ adevĕratele fontâne nu ni-ĭ arétă nicăirĭ de cătŭ spre appusŭde Temeşŭ (599) şi despre carĭ nu ni se va cita unŭ singurŭ *faptŭ* pe territoriulŭ danubianŭ allŭ Românieĭ.

Istoriciĭ modernĭ, fără a'şĭ da ostenélla de a scăpĕra lumină prin cumpĕnirea şi confruntarea izvórelorŭ, s'aŭ mulţumitŭ a totŭ repeţi fabula, pênĕ ce sub eleganta pénă a d-luĭ Rösler ea a luatŭ maĭ dĕ-unăḑĭ nesce proporţiunĭ iperbolice pêné şi'n cronologiă : „Bis zum sechsten Jahrhun- „dert ist Dacien der Wohnsitz germanischer „Stämme“ (600)!

Noĭ înţellegemŭ patriotismulŭ ca o pĕrghiă prin care să se mişce cine-va a studia istoria; din dată înse ce a întratŭ în sciinţă, unŭ altŭ mobilŭ vine de'lŭ împinge înainte : dorinţa de a affla adevĕrulŭ.

Décă se întêmplă într'o cestiune óre-care ca ambele aceste impulsurĭ să pótă merge în armoniă, este negreşitŭ o fericire; dacă

(593) *Ib.*, I, 15.

(594) *Hist. arcan.*, 18.

(595) *De bello Vandal.*, I, 2.

(596) *De reb. Get.*, LV, descrierea copprinderiĭ de către regele goticŭ Teodoricŭ a Singidunuluĭ, pe care „suae subdidit ditioni.“

(597) *Geschichte der Litteratur*, Göttingen, 1805, in-8, p. 3?9 : „in einem zwar leichten, aber *unkritischen und histo-* „*risch nachlaessigen* Vortrag.“

(598) *Epit.*, VIII, 2,

(599) *Amm. Marc.*, XVII, 12– *Capitolin.*, *M. Anton.*, XIV.

(600) *Rom. Stud.*, 52.

înse veritatea nu se'mpacă cu interessulŭ naționalŭ, nu remâne decâtŭ a sacrifica pe acesta din urmă, orĭ a ḍice adio istorieĭ, una din doue.

Patriotismulŭ teutonŭ a îmbolditŭ pe d. Rösler de a vedé Goțĭ peste Goțĭ pretutindenĭ (601).

Patriotismulŭ latinŭ face la noĭ pe o sémă să strige că aŭ fostŭ Românĭ pênĕ și sântulŭ Sava cu amiculŭ seŭ Sansala, Goțĭ némŭ de némulŭ lorŭ, martirisațĭ de către Gotulŭ Atanarik fiindŭ-că eraŭ de partitulŭ contrariŭ allŭ Gotuluĭ Fritigern (602).

Essistă óre vr'o deosebire între ambele aceste teorie?

Amĕndoue sunt patriotice și amendoue nu sunt istoriă!

Bi-secolara dominațiune a Goțilorŭ în Dacia Traiană s'a essercitatŭ numaĭ și numaĭ între Prutŭ și Nistru.

La appusŭ de acollo, estrema margine a unorŭ trecĕtóre stabilimente gotice, lipsite de orĭ ce caracterŭ de dominațiune, nu merge maĭ departe de șessulŭ osticŭ allŭ Țerreĭ-Românescĭ, unde s'aŭ și descoperitŭ în regiunea Buzeuluĭ prețiósele vase de aurŭ cu o necontestabilă inscripțiune gotică.

Dominațiunea cu multŭ maĭ scurtă și maĭ șovăitóriă a Gepiḍilorŭ în Dacia Traiană s'a essercitatŭ numaĭ și numaĭ spre occidinte de Crișŭ și de Temeșŭ.

La resăritŭ de acollo, estrema margine a unorŭ trecĕtóre stabilimente gepidice, lipsite de orĭ-ce caracterŭ de dominațiune, nu merge maĭ departe de regiunea Turdeĭ, unde s'a și descoperitŭ remarcabilulŭ sfinxŭ de bronzŭ cu antica inscriptiune germanică: „ima ima si thi ere farloan“ (603).

Româniĭ din Oltenia și din vallea Hațeguluĭ pênĕ pe la Murășŭ nu avuseseră nicĭ o dată occasiunea de a învĕța o singură vorbă gotică, după cumŭ nicĭ Goțilorŭ n'a fostŭ datŭ să auḍă unde-va sunândŭ romănesce, affară numaĭ dóră peste Dunăre, de unde ne adduce d. Rösler, scăpândŭ din vedere că tocmaĭ acollo ne-amŭ fi putută *goti̦za* maĭ cu înlesnire.

In adevĕrŭ, nu numaĭ în Serbia, precumŭ veḍuserămŭ maĭ susŭ, a fostŭ adevĕrata dominațiune a Goțilorŭ și a Gepiḍilorŭ; nu numaĭ însușĭ Ulfila, părintele acelluĭ testŭ goticŭ pé basea căruĭ avuseserămŭ plăcerea de a constata împreună cu d. Rösler absolutulŭ ne-gotismŭ allŭ limbeĭ române, trăiă anume în Bulgaria; nu numaĭ fórte numerósa coloniă gotică, „populus immensus“, pe care o transplantase acestŭ apo-

(601) Totŭ astŭ-feliŭ, fără ca să maĭ vorbimŭ despre alțĭ, *Zeuss*, *Die Deutschen*, 434, făcêndu-se a uĭta că Taĭfaliĭ din Dacia Traiană emigraseră peste Dunăre împreună cu restulŭ Goțilorŭ și că, în urma acesteĭ commune emigrațiunĭ, totŭ împreună cu Goțiĭ și apoĭ cu Gepiḍiĭ se așeḍară câtŭ-va timpŭ în *Dacia cea de lôngă Sirmiŭ*, unde însușĭ *Amm. Marc.*, XVII, 13, îĭ pune *între Misia și Sarmațiĭ din Temeșiana*: „tractus contiguos Moesiae sibi miles elegit, „Taifali proxima suis sedibus obtinebant, liberi (Sarmatae) „terras occupaverant e regione sibi oppositas,“ interpretă pe dosŭ acestŭ passagiŭ din Ammianŭ, îllŭ légă fără respectŭ pentru cronologiă cu passagiulŭ cellŭ relativŭ la murulŭ luĭ Atanarik, s'apoĭ conchide că dominațiunea Taĭfalilorŭ se întindea dela Temeșŭ pênĕ la Prutŭ, adecă copprindea Temeșiana, Țérra-Românéscă și Moldova! Décă tribulŭ secundarŭ allŭ Taifalilorŭ ținea atâta locŭ, negreșitŭ că celle doue naționaltățĭ gotice marĭ, Goțiĭ propriŭ ḍișĭ și Gepiḍiĭ, ne maĭ încăpêndŭ la Dunăre, se întindeaŭ uniĭ pênĕ la Uralĭ și ceĭ-l'alțĭ pênĕ la Pireneĭ!

(602) *Trompetta Carpațilorŭ*, 1873, nr. 1061, art. Triumfulŭ Crestinismuluĭ. — Greșise în astă privință și betrânulŭ *Șincai*, *Cron.*, I, 57, în care tótă epoca gotică este de o confusiune estremă — Despre gotismulŭ luĭ St. Sava veḍĭ actulŭ contimpurénŭ in *Ozanam*, *La civilisation chrétienne chez les Francs*, Paris, 1861, in-8, p. 26.

(603) *Albina Românéscă*, 1847, nr. 43.

stolŭ allŭ arianismuluĭ, remase în Balcanĭ pentru totŭ d'a-una, adoptândŭ unŭ traiŭ cam românescŭ (604) şi póte chĭarŭ românisându-se cu timpulŭ, de nu cumŭ-va se va fi bulgarisatŭ, căcĭ în orĭ-ce casŭ urma nu i se maĭ allege; dérŭ pălcurile gotice petrunseseră atuncĭ pênĕ 'n fundulŭ Grecieĭ (605).

In Albania se făceaŭ căsătorie între Goţĭ şi pamĕntene (606).

D. de Hahn constată că în partea nordică a Epiruluĭ dominaţiunea gotică a duratŭ 130 annĭ dela 403 pênĕ la 535 (607).

Cumŭ de maĭ merge dérŏ cu teoria d-luĭ Rösler că : Româniĭ dela Dunăre sunt veniţĭ maĭ tărḑiŭ din Albania séŭ de lôngă Albania **fiindŭ-că** *nu possedă în limbă elemente gotice*?

Insĕ tocmaĭ de acollo décă veniaŭ, amŭ avé în graĭulŭ nostru măcarŭ unŭ gotismŭ séŭ doue !

Slaviĭ aŭ trăitŭ în vecinĕtate séŭ chĭarŭ la unŭ locŭ cu Goţiĭ pe ambele laturĭ alle Dunăriĭ, ântêiŭ în Bessarabia şi peste Nistru (608), apoĭ maĭ cu sémă în Bulgaria şi'n Serbia, în astă din urmă fraternisândŭ cu Gepiḑiĭ (609).

Este dérŏ lucru firescŭ că'n limba slavică aŭ remasŭ nesce urme neînduoĭóse de înrîurirea gotică, bună óră : *vr'tograd*, grădină (*aurtigards*, dela *aurts*, érbă); *userez*, cercellŭ (*ausahriggs*, dela *auso*, urechiă); *prosoka* cercetare (*socareis*, dela *saka* , causă) etc. ; precumŭ se surprindŭ unele slavisme şi la Goţĭ : *klısmo*, cimbalŭ (*klık*, huĭetŭ); *plinsjan*, a sălta (*pliasati*) şi altele; affară de acellea în carĭ nu se póte precisa, décă le vorŭ fi căpĕtatŭ Slaviĭ dela Goţĭ orĭ vice-versa : *chleb — hlaibs, m'zda — mizdo, st'klo — stikls*, *chwila — hveila*, *vitez — vithings* etc. (610)

Schaffarik observă că celle maĭ multe gotisme se afflă anume în dialectulŭ bulgarŭ şi în cellŭ vechiŭ serbescŭ, adecă la Slaviĭ de peste Dunăre (611).

Şi d. Rösler se duce de ne caută tocmaĭ pe acollo **fiindŭ-că** *nu possedămŭ în limbă elemente gotice* !

Acéstă procedură se traduce aşa : plécă la Turcĭ, décă vreĭ să nu înveţĭ turcesce; şi de nu veĭ sci turcesce, e sicurŭ că aĭ venitŭ din Turcia.

Intre unŭ assemenea raţionamentŭ şi între modulŭ de a argumenta a savantuluĭ professorŭ viennesŭ, noĭ nu vedemŭ în fondŭ cea maĭ mică differinţă.

Conchidemŭ :

Lipsa absolută a elementuluĭ goticŭ în limba daco-latină probéză că naţionalitatea română s'a născutŭ şi s'a desvoltatŭ în Oltenia pênĕ'n vallea Haţeguluĭ, fără să fi fostŭ vre o dată în contactŭ cu Goţiĭ propriŭ ḑişĭ, carĭ domnĭaŭ peste Prutŭ agĭungêndŭ în

(601) *Iornand* , LI : „Erant siquidem et alii Gothi, qui „dicuntur Minores, populus immensus, cum suo pontifice, „ipsoque primate Vulfila, qui eis dicitur et litteris instituisse, „*hodiequesunt* in Moesia regionem incolentes Eucopolitanam. „Ad pedes enim montis gens multa sedit pauper et imbellis, „nihil abundans, *nisi armenta diversi generis pecorum*, *et* „*pascuis, silvaque lignorum*, parum habens tritici, caete„rarum specierum est terra foecunda. Vineas vero nec si sunt „alibi, certi eorum cognoscent, ex vicinis locis sibi vinum „negotiantes ; nam *lacte aluntur*". — Cf. *Procop*, *De bello Goth.*. I, 16.

(605) Veḑĭ testurile în *Zeuss*, 414 etc.

(606) *Malchus* în *Excerpta de legationibus*, rec Bekker et Niebuhr, Bonnae, 1829, in-8, p. 258.

(607) *Alb. Stud.*, 310.

(608) *Iornand.*, V.

(609) *Procop.*, *De bello Goth.*, IV, 25.

(610) *Schaffarik*, *Slow. Star.*, 347.

(611) *Ibid.*, 348 : „we dnesznjm narzeczj bulharskèm, na „djle i we starych zàkonech srbskych, *neywjce gothickych* „*slow se wyskyta.*"

fluctuaţiunile lorŭ cellŭ multŭ pe la Buzeŭ, şi fără să fi fostŭ vre-o dată în contactŭ cu ramura gotică a Gepiḑilorŭ, carĭ domnĭaŭ în Serbia, după ce abia o clipă petrecuseră dincóce de Dunăre pênĕ la Crişŭ şi pênĕ la Temeşŭ agĭungêndŭ în fluctuaţiunile lorŭ cellŭ multŭ pe la Turda.

Vecinĭ immediaţĭ aĭ Românilorŭ în epoca gotică, ca şi vecinĭ immediaţĭ aĭ Dacilorŭ în timpulŭ luĭ Traĭanŭ, atâtŭ despre partea câmpieĭ cis-oltene precumŭ şi din a Temeşianeĭ, sunt Sarmaţiĭ.

De ce némŭ să fi fostŭ acestia şi prin ce felĭu de descendinţă sunt represintaţĭ astă-ḑĭ, n'o demonstrămŭ acuma, mulţumiţĭ a observa numaĭ că îndelungata vecinĕtate cu Daciĭ şi cu Româniĭ trebuĭa să li fi lăssatŭ în limbă fórte multe tracisme şi fórte multe latinisme.

Orĭ cumŭ să fie, nicĭ cu Slaviĭ, nicĭ cu Germaniĭ nu potŭ fi confundaţĭ Sarmaţiĭ, fiindŭ-că 'ĭ vedemŭ trăindŭ pe toţĭ în acella-şĭ timpŭ, anume în epoca gotică, fie-care cu propria sea viuéţă naţională cu totulŭ neatĕrnată, încâtŭ nu se póte ḑice că numele Slavilorŭ séŭ allŭ Germanilorŭ va fi venitŭ să înlocuéscă pe allŭ Sarmaţilorŭ.

Limba albanesă fiindŭ într'o mare parte unŭ restŭ allŭ vechiuluĭ graĭu tracicŭ, estrema 'ĭ assemĕnare cantitativă şi calitativă cu limba română de pe ţermulŭ nordicŭ allŭ Dunăriĭ în privinţa elementelorŭ ne-latine, dintre carĭ unele nu essistă la Macedo-românĭ, probézā că naţionalitatea nóstră s'a născutŭ şi s'a desvoltatŭ anume în acea parte a Provincieĭ Traĭane, unde Daciĭ fuseseră maĭ înrădĕcinaţĭ decâtŭ aĭurĭ, adecă în Oltenia pênĕ'n vallea Haţeguluĭ.

In acestŭ modŭ limba nóstră, prin lipsa gotismelorŭ şi prin abundinţa albanismelorŭ, o lipsă şi o abundinţă constatate maĭ ânteiŭ de d. Rösler, căruĭa Româniĭ arŭ puté să ĭ fie recunnoscĕtorĭ, schiţézā ea singură cea maĭ fidelă mappă etnografică a *Românicĭ* din seconliĭ III, IV, V şi VI: dela Severinŭ pênĕ'n Haţegŭ, dela munţiĭ Temeşianeĭ pênĕ'n Oltŭ, departe de Goţĭ şi de Gepiḑĭ.

Câtŭ pentru Slavĭ, noĭ amŭ demonstratŭ degia în studiulŭ nostru despre Muntenia în epoca luĭ Ovidiŭ, cumŭ-că acţiunea lorŭ assupra limbeĭ române a fostŭ eminamente culturală, introducêndu-se prin cirillismŭ după secolulŭ IX, apoĭ respândindu-se şi întărindu-se în graĭulŭ poporanŭ şi 'n terminologia topografică mulţumită usuluĭ officialŭ, mulţumită liturgieĭ şi mulţumită modeĭ, o triplă pressiune essercitată fără întrerumpere în cursŭ de optŭ vécurĭ pênĕ la 1700.

Nicĭ unŭ singurŭ slavismŭ ante cirillicŭ, ca şi nicĭ unŭ singurŭ gotismŭ, ci numaĭ dóră nesce germanisme posterióre allŭ-de *şură*, nu essistă în limba română.

In epoca gotică Slaviĭ petreceaŭ la gurele Dunăriĭ, confundaţĭ cu triburĭ germanice; érŭ ramura cea maĭ puternică, „fortissimi eorum“, după espressiunea luĭ Iornande, era concentrată dincollo de Nistru.

Trecerea Goţilorŭ şi a Sarmaţilorŭ peste Dunăre a permisŭ unora dintre Slavĭ, pe cândŭ alţiĭ colindaŭ după Goţĭ şi după Sarmaţĭ prin Pannonia şi chiarŭ prin Italia, să înainteze din ce în ce maĭ multŭ în interiorulŭ Dacieĭ, unde în secolulŭ VII ĭĭ găsesce Teofilactŭ, Menandru, împĕratulŭ Mauriciŭ etc. în băltósa regiune a Ialomiţeĭ, nu maĭ departe.

Aci înse noĭ avemŭ a face numaĭ cu acellŭ

periodŭ de formatiune, în care despre Slavĭ nu póte fi vorbă.

D. Rösler a uĭtatŭ o particularitate fórte caracteristică a limbeĭ române.

Dacia Traiană occupă unŭ territoriŭ egalŭ prin mărime cu allŭ Franciei.

Dela cucerirea romană pênĕ astă-ḑĭ aŭ trecutŭ şépte-spre-ḑecĭ vécurĭ, adecă cincĭḑecĭ generaţiunĭ, numerândŭ numaĭ căte treĭ la fie-care secolŭ.

Despărţiţĭ prin munţĭ şi prin elemente străine, Românii aŭ maĭ fostŭ trunchĭaţĭ prin diversitatea guvernelorŭ.

Eĭ bine, unŭ essemplu fără părechiă în analele lumiĭ, sunt ḑece millióne preserate în treĭ, patru séŭ cincĭ provincie, abia cunnoscêndu-se de nume uniĭ pe alţiĭ, totuşĭ vorbindŭ pretutindenĭ o singură limbă nedialectizată.

Gallia, Italia, Spania, Germania, Britannia, aŭ gĭargóne peste gĭargóne.

Antica Elladă, atătŭ de mică, era tótă numaĭ dialecte.

Dacia Traiană—nicĭ decumŭ.

Éccĕ o problemă démnă de a fi studiată.

Lipsa elementuluĭ goticŭ şi abundinţa celluĭ albanesŭ în limba nóstră nĭ-aŭ demonstratŭ maĭ susŭ, că cellŭ puţinŭ pênĕ pe la annulu 500 naţionalitatea română era concentrată întrégă în Oltenia şi'n vallea Haţeguluĭ, adecă acollo pe unde dacismulŭ fusese maĭ încuĭbatŭ şi pênĕ unde nu petrunsese nicĭ una din ramurele germanice.

Nu e dérŏ de mirare că într'unŭ spaţiŭ atătŭ de restrînsŭ nu se formase pênĕ atuncĭ dialecte, cu atăta maĭ multŭ că timpulŭ anteriorŭ de treĭ secolĭ abĭa fussese de agĭunsŭ ca să se nască însă-şĭ limba din apropiarea şi împăcarea unorŭ ingrediente aşa de ostile ca celle latinŭ şi dacicŭ.

Dela secolulŭ VI încóce putêndŭ să se încépă mişcarea de espansiune a noueĭ naţionalităţĭ daco-latine, adecă respăndirea romănităţiĭ din Oltenia şi din vallea Haţeguluĭ peste Ardélŭ, Temeşĭana, cămpia Ţerreĭ-Românescĭ etc., n'a maĭ încetatŭ cu desevĕrşire decătŭ în secolulŭ XIV.

Ultima migraţiune olténă cunnoscută este de pe la 1360.

Copprinḑêndŭ din corpulŭ Temeşianeĭ districtulŭ Almaşuluĭ séŭ Amlaşuluĭ, limitrofŭ anume cu Oltenia, Vladislavŭ Bassarabŭ l'a împoporatŭ cu ómenĭ de aĭ seĭ, l'a colonisatŭ, l'a făcutŭ „nova plantatio“ (612).

Pênĕ astă-ḑĭ Româniĭ din acea regiune sunt chiămaţĭ „Ţerranĭ (613), şi se scie că acestŭ cuvêntŭ denótă peste Carpaţĭ numaĭ pe ceĭ veniţĭ din Muntenia, care şi ea se numesce acollo fără nicĭ unŭ altŭ epitetŭ: „Ţérră“ (614).

„Ţérră“, adecă *patriă*, érŏşĭ o elocinte dovédă, conservată în limbă şi numaĭ în limbă după ce s'a perdutŭ de-multŭ din tradiţiune, cumŭ-că romănimea transcarpatină îşĭ are légĕnulŭ în porţiunea sud-vestică a Romăniei danubiane.

Pentru Ardelénŭ séŭ pentru Bănăţénŭ Moldova este Moldovă, dérŭ Muntenia e „Ţérră“.

(612) Veḑĭ maĭ susŭ. p. 19-22, esplicaţiunea diplomeĭ luĭ Vladislavŭ Bassarabŭ din 1372.

(613) *Schott*, *Walachische Mährchen*, Stuttgart, 1845. p. 57, unde constată faptulŭ, fără a înţellege ce vrea să ḑică termenulŭ etnicŭ de „Ţerranŭ.“

(614) *Marienescu*, *Colinde*, Pesta, 1859, in-8, p. 116, colinda: Treĭ gĭocurĭ. — *Codru Drăguşianu*, *Peregrinulŭ Transsilvanŭ*, Sibiŭ, 1865, in-8, t. I, p. 4.

Epoca de migraţiune olténă spre tóte celle-l'alte părţĭ alle Dacieĭ Traiane se cercuscrie dérŏ în intervallulŭ de vr'o şépte secolĭ dintre VI—XIV.

In acellŭ intervallŭ Româniĭ din Oltenia şi vallea Haţeguluĭ se respăndiseră spre appusŭ pênĕ'n Moravia, unde posteritatea lorŭ abia maĭ reţine astăḑĭ epitetulŭ de Vlachĭ, însăşĭ poporaţiunea fiindŭ de-multŭ slavisată(615).

In acellŭ intervallŭ Româniĭ din Oltenia şi vallea Haţeguluĭ se respăndiseră spre resăritŭ pênĕ'n Volinia, unde în secolulŭ XVI Poloniĭ maĭ păstraŭ încă suvenirea şi arătaŭ chĭarŭ posiţiunea localităţiĭ, care în vechime purtase numele de *vadulŭ luĭ Bassarabŭ*: „Ostrokol, *antiquis* **Bassarabei** vadum vocatum, brod **Bazarabski**" (616).

Cumŭ-că acéstă mişcare espansivă a fostŭ continuă, adecă s'a repeţitŭ destullŭ de dessŭ, astŭ-feliŭ că nu lăssa nicăirĭ să degenereze din primitiva'ĭ uniformitate graiulŭ poporuluĭ românŭ, o probă irrecusabilă se găssesce totŭ în limbă.

Incetarea migraţiuniĭ coincidă cu appariţiunea Ottomanilorŭ în Europa.

Cuvintele turce, pe carĭ le are romănimea danubiană, sunt absolutamente necunnoscute romănimiĭ de peste Carpaţĭ, căriĭa nu maĭ era cine să i le communice.

Slavismele şi bizantinismele, întru cătŭ elle sunt anteriόre seculuĭ XIV, ne întimpină din contra pe tótă întinderea Dacieĭ Traiane.

(615) *Jireczek, Entstehen christlicher Reiche vom J. 500 bis 1000*, Wien, 1865, in-8, p. 225.

(616) *Sarnicki, Descriptio veteris et novae Poloniae*, Varsaviae, 1585, în *Mizler, Historiarum Poloniae collectio*, Varsaviae, 1761, in-f, t. 1, p. 245, 260.

Fiindŭ înse că elementele slavice şi bizantine n'aŭ năvălitŭ d'o-dată în limba română, ci s'aŭ întrodusŭ treptatŭ din timpŭ în timpŭ, este învederatŭ că nu fusese întreruptŭ currentulŭ, carele dela Dunăre le respăndĭa peste Carpaţĭ.

Şi nu numaĭ dela Dunăre peste Carpaţĭ, ci încă din munţiĭ Olteniéĭ spre mlăştinósa cămpiă danubiană a Ţerreĭ-Romănescĭ şi a Moldoveĭ, căcĭ sciinţa igienică demonstră că acclimatarea uneĭ naţionalităţĭ într'o regiune caracterizată prin febrifcrele bălţĭ mixte, după cumŭ sunt maĭ cu sémă acellea dintre Ialomiţa şi Nistru, este cu putinţă sub o singură condiţiune: trămitterea acollo a unorŭ contingente din timpŭ în timpŭ re'nouite, pênĕ ce după maĭ mulţĭ secolĭ abĭa se operéză prin aşa numita lege a *selecţiuniĭ naturale* o definitivă accomodare a organismuluĭ umanŭ cu viciósele elemente circumfuse (617).

Astŭ-feliŭ din tóte puntele de vedere, migraţiunea română din regiunea olténă peste Carpaţĭ şi spre Marea-négră este unŭ fenomenŭ continuŭ în lungulŭ intervallŭ dintre secoliĭ VI—XIV.

Éccĕ de ce Dacia Traiană are o singură limbă.

Peste Dunăre graiulŭ macedo-românŭ e unŭ adĕvĕratŭ dialectŭ faţă cu allŭ nostru.

Cu tóte astea, chĭarŭ ellŭ a fostŭ nu puţinŭ influinţatŭ prin successive migraţiunĭ din Oltenia, după cumŭ o vomŭ demonstra într'unŭ modŭ analiticŭ cu o altă occasiune.

(617) *Bertillon, Acclimatement*, în *Dict. encyclopédique des ciences médicales*, Paris, 1864, in-8, t. 1, p. 270—323

Dérŭ putea óre ăngusta regiune dintre Oltŭ şi crescetulŭ appusénŭ allŭ Carpaţilorŭ să împoporeze întrégа Daciă Traiană, trecêndŭ şi maĭ încollo?

Fără a repeţı aci conclusiunile medicineĭ assupra salubrităţiĭ generale a ţerrelorŭ muntóse (618), érŭ sănĕtatea — ḑice economistulŭ Roscher — e miḑŭ loculŭ cellŭ maĭ sicurŭ de a îmmulţi o poporaţiune (619), noĭ ne vomŭ mărgini în sfera concretă a cătorŭ-va fapte relative anume la Oltenia.

D. Dr. Z. Petrescu, savantulŭ professorŭ de terapeutică dela Facultatea din Buccurescĭ studiase nu de multŭ districtulŭ Vălciĭ, cellŭ maĭ nordicŭ allŭ Olteniеĭ.

D sea ḑice :

„Plaĭurile aŭ o posiţiune pittorééscă prin „munţiĭ giganticĭ, prin pădurile seculare, prin „marnele colossale şi prin stâncele celle „grandióse de pétră, precumŭ este matca Bi„striţeĭ, pe pisculŭ căriĭa se afflă aşeḑată „Arnota cea înfiorătóriă. Luândŭ cine-va în „consideraţiune influinţa tuturorŭ acestorŭ „aginţĭ cosmicĭ assupra organismuluĭ ani„malŭ, nu va fi surprinsŭ cândŭ va vedé în „acestŭ districtŭ *ómenĭ fórte înaintaţĭ în etate „şi încă fórte sânĕtoşĭ, fórte robusʼĭ şi plinĭ de „vieţă.* Influinţa acestorŭ aginţĭ cosmicĭ face „ca să predomine aci temperamentulŭ san„guinŭ şi constituţiunea fórte robustă : *omulŭ „muntenŭ e voinicŭ şi voiosŭ, şi femeĭa mun„ténă voinică şi voiósă* (620).

D. Ionŭ Ionescu, o autoritate statistică dintre celle maĭ solide, studiase totŭ atuncĭ unulŭ din districtele sudice alle Olteniеĭ.

D-sea a găssitŭ în Mehedinţĭ sate, unde se póte constata dupplicarea numĕruluĭ lŏcuitorilorŭ în fie care **20** de annĭ, fără a fi vr'o immigraţiune din affară (621).

Unŭ millionŭ, de nu s'arŭ întĕmpla epidemiă, fómete séŭ alte accidente neprevĕḑute, arŭ cresce la ciffra de 32,000,000, într'unŭ singurŭ secolŭ!

Treĭ bulle papale, una din 1236, alta din 1238, a treĭa din 1239, ni spunŭ pe rôndŭ că „ţérra Severinuluĭ" deşi fusese pustiită, totuşĭ poporaţiunea'ĭ crescu din noŭ peste orĭ-ce mesură.

---

(618) *Isensée*, *Elementa geographiae medicinalis*, Berolini, 1833, in-8, p. 107 : „Morbi peculiares montium incolas, „quantum tenemus, non afficiunt. Nec ullum de hac re „libellum evolvere nobis quidem contigit. Vidimus mon„tanos qui aërem siccum, tenuem, purum, temperatumque „spirant et cum limpido fonte nutrimenta simplicia sibi „assumunt, vivaciores et agiles, fortes et indomitos." — *Becquerel*, *Traité d'hygiène*, Paris, 1864, in 8, p. 169: „Les montagnards sont agiles, vifs et ardents. Leurs pas„sions sont vives ; ils cherchent à les satisfaire rapidement „et avec ardeur. Les fonctions génitales s'exécutent avec „énergie." — *Lévy*, *Traité d'hygiène*, Paris, 1869, in-8, t. I, p. 314: „Les montagnards présentent ces caractères : leur „agilité, leur souplesse, leur courage, leur esprit remuant, „inquiet, ardent à l'indépendance, sont autant de traits his„toriques qui les distinguent des habitants des plaines." — *Rochard*, *Acclimatement*, în *Nouveau dict. de médecine* (Jaccoud, Paris, 1861, in-8, t. I, p. 186. „L'air des monta„gnes a toujours été considéré comme très salubre. Inces„samment renouvelé par les grands courants atmosphéri„ques, exempt de toute influence palustre, il est tonique et „vivifiant. La santé, la vigueur, l'énergie des montagnards „sont proverbiales." — etc.

(619) *Die Grundlagen der Nationalökonomie*, Stuttgart, 1871, in-8, p. 587.

(620) *Statistica medico-militară*, în *Columna luĭ Traĭanŭ* t. 4. p 321.

(621) *Agricultura în Mehedinţŭ*, Buccurescĭ, 1868, in 8, p. 200 : „Poporaţiunea rurală din munţĭ *s'a îmmulţitŭ „atâtŭ de multŭ*, încâtŭ n'o maĭ póte hrăni pămêntulŭ cul„tivabilŭ de care dispune. Necessitatea este aci evidinte „*de a eşi din acéstă poporaţiune, ca dintr'o matcă, roĭurĭ „carĭ să mérgă şi să populeze locurile celle bune din căm„piele ţerreĭ.*" — *Ibid.*, p. 674 · „La Govodarva moşneniĭ se „înmulţescŭ atâtŭ de multŭ, câtŭ singurĭ aŭ începutŭ a se „îngrigi. Sunt betrânĭ carĭ spunŭ că eĭ aŭ apucatŭ aicĭ în „satŭ numaĭ 16 familliĭ, şi că acumŭ aceste s'aŭ îmmulţitŭ „şi aŭ agĭunsŭ la 100. După aceste fapte, *poporaţiunea „se dubléză aicĭ din 20 în 20 de annĭ.*"

Éccĕ testurile :

1-o. *„multitudo gentium* terrae Ceurin..“ (622);

2-o. „terram, quae Zemram nominatur, in qua dudum desolata *excrevit populi multitudo...*“ (623)

3-o. „terra, quae Zeuren nominatur, quae „dudum fuerat desolata, *populi multitudo* **„supercreverit...“** (624)

D. Ionŭ Ionescu nu cunnoscea bullele luĭ papa Gregoriŭ IX, érŭ papa Gregoriŭ IX nu putea să prevéḑă cartea d luĭ Ionŭ Ionescu!

Pustiirea, despre care se vorbesce maĭ susŭ, se referă la o invasiune tătară din annulŭ 1221, adecă cu optŭ-spre ḑecĭ annĭ anterióră ultimeĭ din celle treĭ bulle.

„Tătariĭ — ḑice unŭ cronicarŭ occidentalŭ „contimpurénŭ — distruseseră atuncĭ tótă „țerra care se întinde dincollo de Ungaria „în direcțiune spre Galiția“ (625).

In fața aceste urgie dumneḑeescĭ, Olteniĭ se trăseseră naturalmente în creeriĭ munțilorŭ, de unde apoĭ întorcêndu-se, li-aŭ fostŭ de agĭunsŭ vr'unŭ decenniŭ și gĭumĕtate pentru a speria prin mulțime Sântulŭ Scaunŭ.

Peste ḑece annĭ se întemplă o nouă invasiune tatară.

Nĭ-o povestesce Fazel ullah-Rașid, carele scriea în Persia la **1300** și avea la disposițiune *rapporturile officiale autentice* (626).

„In primă-véra annuluĭ 1240 — ḑice ellŭ „—principiĭ mongolĭ trecură munțiĭ Galiției (دارق بال) pentru a întra în țérra Bulgarilorŭ (بولر) și Ungurilorŭ. Ordà, carele mergea spre drépta, după ce a trecutŭ *țérra Aluta* (ايلاوت) îĭ esse înainte „**Bazaran-bam** (بزرنبام) cu o armată, „dérŭ e băttutŭ. Cadan și Buri aŭ mersŭ asupra Sașilorŭ și ĭ-aŭ învinsŭ în treĭ băttălie. Bugek din țérra Sașilorŭ trecu peste „munțĭ, întrându la *Kara-ulaghĭ*, și a băttutŭ popórele *ulaghice...*“ (627)

Acestŭ importantissimŭ passagiŭ, assupra căruĭ îmĭ attrăsese attențiunea reposatulŭ meŭ părinte și neuĭtatulŭ magistru în sciința istorică, are nevoiă de următórele lîmurirĭ topografice prealabile :

1-o. De vreme ce Ordà mergea spre drépta în privința regiuniĭ Sașilorŭ, urméză necessarmente că sub „țérra Aluta“, pe unde tre-

(622) *Theiner*, *Monumenta Hungariae*, Romae, 1859, in-f., t. I, p. 150-1.

(623) *Ibid.*, 165.

(624) *Ib.*, 171.

(625) *Albericus*, *Chronicon*, ed. Leibnitz, Lipsiae, 1698, in-4, part. 2, p. 508.

(626) *D'Ohsson*, *Histoire des Mongols*, La Haye, 1834, in-8, t. I, p. XXXV : „Il existait dans les archives du khan „mongol de la Perse des fragments historiques d'une authenticité reconnue, écrits en langue et en caractéres mongols, mais peu de personnes avaient la faculté de les lire. „Pour mettre ces matériaux à la portée du public, le sultan „Mahmoud Gazan khan voulut qu'il fussent rédigés en corps „d'histoire, et confia ce travail, en 702 (1303), au plus „humble de ses serviteurs Fazel-oullah, fils d'Abou-l-Khair, „surnommé Raschid le médecin, de Hémédan. qui reçut „l'ordre de consulter, pour compléter ces matériaux, les „savants chinois, indiens, ouigours, kiptchacs, et autres, qui „se trouvaient à sa cour.“ — *Klaproth*, *Asia Polyglotta* Paris, 1831, in-4, p. 4, numesce cronica luĭ Rașid : „ein „höchst schätzbares Werk, welches als die einzige Quelle „angesehen werden kann, aus welcher alle späteren Mohammedanischen Schriftsteller dass geschöpft haben, was „sie über die ältere Geschichte der Mongolischen und Türkischen Völker beibringen.“

(627) *D'Ohsson*, II, 627-8.— Acéstă citațiune e totŭ-d'odată și ca unŭ respunsŭ la asserțiunea d-luĭ *Rösler*, *Rom. Stud.*, 296, cumŭ-că prima mențiune istorică despre Bassarabĭ arŭ fi din annulŭ *1330*.

cuse înainte de a se lovi cu *Bassarabŭ banulŭ*, Raşid înţellege anume Făgăraşulŭ, carele se afflă în adevĕrŭ spre drépta de Braşovŭ şi a căruĭa provinciă se chiamă pênĕ astă-ḑĭ de cătră Ardelenĭ: „ţérra Oltuluĭ“ (628), nemţesce *Altland* (629).

2-o. De vreme ce contra *Kara-ulaghilorŭ*, adecă a „Negrilorŭ-vlachĭ“, Bugek mergea directŭ prin regiunea Saşilorŭ, adecă aşa numita Bârsă, urméză necessarmente că sub „popórele kara-ulaghice„ Raşid înţellege anume pe locuitoriĭ din Muntenia cis-olténă séŭ muscellulŭ Ţerreĭ Românescĭ.

Aşa dérŏ Tătariĭ pustiescŭ din noŭ Oltenia.

Poporulŭ îşĭ caută refugiulŭ ca totŭ-d'a-una în nestrăbăttuţiĭ codri aĭ munţilorŭ, deşertândŭ partea cea descoperită a Romanaţuluĭ, a Dolgĭuluĭ, a Vălciĭ.

La acéstă situaţiune se referă famosulŭ actŭ din 1247, abia cu şésse annĭ posteriorŭ invasiuniĭ tătare şi'n care se copprinde donaţiunea „ţerreĭ Severinuluĭ“ Cavallerilorŭ Teutonicĭ din partea regeluĭ maghĭarŭ Bela.

Documentulŭ ḑice limpede că Tătariĭ devastaseră întréga Oltenia, în corpulŭ căriĭ ellŭ intercaléză şi vallea Haţeguluĭ: „terra Harsoc“ (630).

Totuşĭ donaţiunea a fostŭ fictivă.

Remănêndŭ cu chrisovulŭ în mână, intrepiḑiĭ cruciaţĭ n'aŭ pututŭ stăpâni în realitate unŭ singurŭ petecŭ în Oltenia.

De ce?

Pentru că revenită din spaĭma Tătarilorŭ, térra s'a umplutŭ d'o dată de obicĭnuita mulţime de Românĭ: „supercrevit multitudo“, după espressiunea bulleĭ papale.

La 1259 Oltenia îndură o a treĭa invasiune tătară.

Cronicarulŭ polonŭ contimpurénŭ ḑice sub acellŭ annŭ:

„Thartari, subiugatis **Bessarebenis**, Li„tuanis, Ruthenis et aliis gentibus...“ (631)

Eĭ bine, peste ḑece annĭ Oltenia renasce érŏşĭ din ruine plină de succulŭ viueţeĭ, astŭfeliŭ că pe la 1270 voevodulŭ Liténŭ, probabilmente fiĭu allŭ luĭ Bassarabŭ din 1240, nu se sfiesce a purta unŭ crâncenŭ resbellŭ contra întregeĭ puterĭ maghĭare, şi deşi e uccisŭ, deşi frate-seŭ Bărbatŭ cade în mânele Ungurilorŭ, deşi autoritatea banuluĭ chĭarŭ pênĕ la 1350 era contrabalanţată prin essistinţa maĭ multorŭ principate române subordinate (632), totuşĭ regele Vladislavŭ nu póte annessa Oltenia cătră coróna sântuluĭ Stefanŭ, ci se mulţumesce cu

(628) *Codru Drăguşianu*, op. cit., 1: „Inaintea mea era „*Ţérra Oltuluĭ* ca o grădină măréţă, întinsă, ţermurită de „Carpaţiĭ Făgăraşuluĭ, de culmea Perşianilorŭ şi de malulŭ „ardelénŭ formândŭ rîpa dréptă a Oltuluĭ etc.“

(629) Charta Transsilvanieĭ în *Reichersdorfer*, *Transsylvaniae ac Moldaviae descriptio*, Coloniae, 1595, in-f.

(630) *Féjer*, *Cod. diplom. Hungariae*, t. 4, vol. 1, p. 447. —*Pray*, *Dissertat.*, 134.—*Katona*, VI, 95.—etc.

(631) *Sommersberg*, *Silesicar. rer. script.*, II 82.—Passagiulŭ întregŭ l'amŭ esplicatŭ în *Istoria critică*, t. 1. vol., 2, p. 67—8.

(632) Bulla papală din 1345 în *Theiner*, *Monum. Hung.* I, 691: „Alexandro Bassarati, et aliis tam nobilibus quam „popularibus Olachis Romanis, Nicolao principi de Reme„cha, Ladislao Voyvade de Bivinis, Stanislao de Syp„prach, Aprozye Voyvade de Zopus. et Nicolao Voyvade „de Auginas...“ — Numile oraşelorŭ fie-căruĭa din acestĭ principĭ feŭdalĭ din Muntenia, *puşĭ pe a doua liniă după Alessandru Bassarabŭ*, le vomŭ restabili în istoria oraşelorŭ române, utilisândŭ atuncĭ unŭ fac-simile de pe actulŭ originalŭ.—Aci întrebâmŭ numaĭ: de unde a luatŭ d. *Rösler*, *Rom. Stud.*, 300, călcândŭ littera şi spiritulŭ testuluĭ, cumŭ-că eĭ toţĭ vorŭ fi fostŭ *egalĭ* cu Alessandru Bassarabŭ?

unŭ simplu tributŭ, carele nicĭ acella nu se plătĭa cu destulă regularitate (633).

Nu maĭ vorbimŭ de ceĭ duoĭ marĭ Bassarabĭ, Alessandru şi urmaşulŭ seŭ Vladislavŭ, alle cărora lungĭ resbelle oltene contra regilorŭ Carolŭ-Robertŭ şi Ludovicŭ, uniĭ din ceĭ maĭ puternicĭ monarchĭ aĭ Europeĭ în secolulŭ XIV, manifestă unŭ înaltŭ gradŭ de vitalitate naţională.

Despre dênşiĭ se potŭ repeţi cuvintele luĭ Tacitŭ despre Olteniĭ ceĭ vechĭ aĭ luĭ Decebalŭ : „glorioşĭ cândŭ battŭ, glorioşĭ cândŭ sunt băttuţĭ". (634)

Căcĭ şi băttuţĭ aŭ fostŭ adessea ; să nu ascundemŭ adevĕrulŭ istoricŭ; dérŭ cândŭ eraŭ băttuţĭ, tocmaĭ atuncĭ inamiculŭ profita de occasiunea, nu ca să-ĭ suppună, ci să se împace cu dênşiĭ.

In totŭ cursulŭ secoluluĭ XIV Oltenia conserva antica'ĭ prioritate assupra Ţerreĭ-Românescĭ.

Sub successoriĭ mareluĭ Mircea preponderinţa începe a se muta cu încetulŭ din ce în ce maĭ spre zóna mlăştinósă a regiuniĭ cisoltene.

Scăderea politică se povĕrnesce de atuncĭ în aceĭa-şĭ mĕsură, cu care se depărtéză centrulŭ de activitate morală dela norma anterióră a natureĭ territoriale.

„Geniulŭ mercantilŭ — ḑice unŭ igienistŭ „—n'a inventatŭ încă hapurĭ contra vêntuluĭ „despre rĕsăritŭ; şi totuşĭ chĭarŭ în Francia „acestŭ vêntŭ se pare a predispune pe maĭ „mulţĭ ómenĭ la tristeţă şi la descuragiare, „érŭ în Andalusia se crede că'n unele anno„timpurĭ ellŭ produce unŭ feliŭ de frenesiă, „care se manifestă prin vendette şi assassi„naturĭ" (635).

Dacă atâtŭ de energică póte fi acţiunea unuĭ singurŭ aginte fisicŭ assupra direcţiuniĭ affacerilorŭ umane, cu câtŭ maĭ decisivă cată să fie înrĭurirea totalităţiĭ condiţiunilorŭ tellurice şi atmosferice.

Cândŭ statulŭ magĭorŭ allŭ uneĭ ţerre, adecă tocmaĭ creeriĭ naţiuniĭ, reşede în Bucurescĭ, ellŭ nu maĭ cugetă ca la Tergovisce séŭ la Argeşŭ, érŭ acollo nu maĭ cugeta ca la Severinŭ.

Este originalŭ de a vedé unele popóre culcându-se de bună voiă cu capulŭ în giosŭ!

Câtŭ despre Oltenia, dela secolulŭ XIV încóce ea s'a redusŭ, ca în 1617 séŭ 1821, la ingratulŭ rollŭ allŭ unuĭ medicŭ, pe care bolnavulŭ îllŭ chĭamă după ce nu maĭ agĭută nicĭ o doftoriă băbéscă:

Frunḑă verde magheranŭ,
Voĭnicellŭ Mehedinţénŭ,
Sum născutŭ pe frunḑĭ de fagŭ
Ca să fiŭ la lume dragŭ,
Şi'sŭ scăldatŭ de micŭ în Oltŭ
Să mĕ facŭ vitézŭ de totŭ,
Şi'sŭ frecatŭ cu busuĭocŭ
Să amŭ ḑille cu norocŭ !
După ce amŭ maĭ crescutŭ,
Din ochĭ maĭca m'a perdutŭ,
C'amŭ fugitŭ dela părinţĭ
Totŭ în munţĭ la Mehedinţĭ,
Apoĭ m'amŭ lăssatŭ în valle
Cu treĭ rôndurĭ de pistólle,
Ş'amŭ agiunsŭ unŭ voĭnicellŭ
Cu ânima de oţellŭ!
Aolĭo, ce focŭ de dorŭ!
Veni-va badea Tudorŭ
Să maĭ strîngă din pădurĭ
Cete mândre de pandurĭ.... ? (636)

(633) *Fejer*, V, 3, 271:„ tributum nostrum in eisdem par„t snq nobis fuit restauratum."

(634) *Tacit.*, *Hist.*, I, 2 : „nobilitatus cladibus mutuis Dacus."

(635) *Foissac*, *De l'influence des climats*, Paris, 1867, in-8, t. 2, p. 106.

(636) *Poesie poporale*, ed. Alexandri, 292.

Succesulu operei de faţă a întrecutu aşteptările autorului.

Publicând'o în făscióre, nu mi-au mai remasu din primele trei, în momentulu cându scriu aceste rânduri, decâtu vr'o câte-va, reservate într'adinsu pênĕ la finea volumului.

D. generalu Tell, în înţellegere cu Consiliulu Superioru allu Instrucţiunii Publice, a luatu prin prenumeraţiune unu numĕru insemnatu de essemplare pentru a fi distribuite la essamene scolastice.

Parlamentulu, în şedinţa'i din 16 februariu, a votatu fără nici o voce de opposiţiune unu premiu „pentru continuarea Istoriei Critice a Româniloru."

Sum datoru a mulţumi mai cu sémă principelui Demetriu Ghica, d. B. Boerescu, d. C. Grădiştênu, d. Gună Vernescu, d. G. Chiţu, d. T. L. Maiorescu, d. C. Aninoşênu etc.

Approbaţiunea pressei (1) a fostu totu atâtu de căldurósă ca şi simpatia din partea publicului, a guvernului şi Representaţiunii Naţionale.

In acestu concertu de bună primire n'a lipsitu totuşi o notă discordantă, pe care o represintă unu d. G. Panu dela „Convorbiri Litterarie", autoru allu ingeniósei teorie că „graniţa nu e graniţă", că „Moldova se află d'a-stânga Moldovei", că „hotarele trebui să mérgă în linie drepte", că „Niebuhr traducea pe bizantini cu mai mulţi anni şi chiaru secoli înainte de a se fi născutu pe lume", etc. etc. etc. (2).

Nu potu vorbi cu aceia-şi ilaritate despre o altă critică mai puţinu glumétă.

Intr'o fóiă dela Iaşi unu anonimu a publicatu assupra scrierii melle o scurtă recensiune, pe care o inchiaiă astu-feliu :

„Cu acestu conţinutu seriosu şi bogatu contrastéză înse în modulu cellu mai bizaru stilulu d-lui Hasdeu. „Pe lônga exageraţiuni nesufferite în exprimarea lucruriloru celloru mai simple, predomnesce pretutindeni „unu reu gustu, care ne-a pusu în cea mai mare mirare cându este atâtu de cunnoscută maiestria cu care „d. Hasdeu mănuesce pana. Forma în lucrări sciinţifice nu este lucrulu principalu; totuşi ea este unu pu-„ternicu magnetu pentru înţellegerea fondului. Câtu mai potrivitu pentru opera seriósă şi însemnată a Isto-„riei Critice a Româniloru aru fi unu stilu simplu şi seriosu, lipsitu de antitese exagerate, de expressiuni um-„flate, de invective şi exclamaţiuni, în unu cuvêntu unu stilu cumu l'a avutu şi'lu are ori-ce istoricu însem-„natu". (3)

---

(1) *Românulŭ* 1872, 15 apr., maiŭ etc.; *Transacţiunĭ Litterarie*, 1872, 15 iuniŭ; *Trompetta Carpaţilorŭ*, 1872, 23 apr., *Albina*, 1872, 22 iuniŭ; *Journal de Bucarest*, 1872, 18 apr., *Transilvania*, 1872, 1 maiŭ; *Pressa* etc.

(2) Veḑĭ opuscolulŭ fórte importantŭ allŭ d-luĭ *Gr. G. Tocilescu*, *Cum se scrie la noĭ istoria*, Buccur., 1873, in-8, unde nu numaĭ spulberă din puntŭ în puntŭ ciudatelele asserţiunĭ alle acestuĭ d. G. Panu, indicându-ĭ adeverata procedură a uneĭ critice sciinţifice, dérŭ încă limpeḑesce totŭ-d'o-dată cu erudiţiune şi cu spiritŭ maĭ multe cestiunĭ, pe carĭ noĭ abĭa le-amŭ atinsŭ, ast-feliŭ că s'arŭ puté considera ca unŭ supplementŭ la scrierea de faţă.

(3) *Curierulŭ de Iaşĭ*, 1872, nr. 108.

Lassu la o parte cestiunea stilului.

„Lucrulu în lucrări“ séu *seriositatea* mereu repetată, ânteiu „conținutu seriosu“, apoi „opera seriósă“, în fine „stilu seriosu“, tóte acestea, ori-câtu de *seriόse*, totuşi m'au convinsu cu multă părere de reu cà nu dela anonimulu criticu voiu puté să învěțu a sgăria chărtia.

Unu scriitoru orientalu din secolulu XIV, Abd-ullah Vassaf-ul-Hazret, a ḑisu într'unu locu :

„Laconismulu stilului se asséménă prin scurtime cu nóptea cea fericită pentru doui amanți; déru póte „să placă şi unu stilu abundinte, ca lungile plete pe umerii unei frumóse (4).“

Să nu mai discutămu dérě despre stilu : cându terrěmulu e atâtu de caprițiosu, mě grăbescu a consola pe anonimulu criticu că pênĕ şi celle trei *seriosităţi* îşi voru găssi admiratori !

D-sea are înse cea mai deplină dreptate, cându accusă „invectivele şi esclamaţiunile“, copprinse în făsciórele I şi II, cari singure i-au fostu cunnoscute.

Da ! amu commisu în adevěru acestu pěccatu de a fi fostu une-ori pré-violentu în termini şi pré-entuziastu în imagini, căci abia-abia renunţasemu la polemica militantă, încâtu irritabilitatea ḑiaristului politicu mai venia din cându în cându să turbure sângele rece allu istoricului.

In a-doua ediţiune îmi voiu da tótă ostenélla de a şterge ori-ce probă despre acéstă fasă eminamente subiectivă.

Criticulu anonimu trebui să recunnóscă pênĕ atunci, că făsciórele III şi IV, adecă ultima giumětate a cărţii, departe de a fi cătu-şi de puţinu vehemente, pěccătuescu mai curêndu prin escessulu contrariu de a vorbi *pré-englezesce.*

Atâta amu profitatu şi eu din critică!

Cătu despre fondu, décă se va fi străcuratu pe ici-collea căte o erróre, cată s'o observu eu însumi.

Analisându cu d'a-měnuntulu fie-care virgulă din istoria română şi verificându apoi prin sintese din ce în ce mai vaste cestiunile degia desbăttute, amu agiunsu a mě măguli cu credinţa că fórte a-nevoiă se va puté sgudui vre-una din basile stabilite în acéstă operă.

Applicarea cellei mai rigurόse metόde analitice silindu-mĕ a descompune tóte elementele constitutive alle fie-carii cestiuni pênĕ la puntulu *non-plus-ultra,* m'a attrasu vrêndu-nevrêndu în epizóde mari şi mici, de cari înse sum departe de a mě căi, caci elle mi-au permisu a resólve într'unu modu incidentalu o mulţime de probleme de cea mai înaltă importanţă nu numai pentru Români, déru şi pentru studiulu universalu allu istoriei.

Voiu indica aci numai vr'o câte-va :

Rollulu commercialu allu aurului olténu in evulu-mediu şi'n anticitate (pag. 103—8, 193—202);

Teoria acţiunii naturei fisice assupra omului (pag. 173—187);

Proveninţa numelui Mării-negre (pag. 162—165);

Esplicaţiunea critică a Daciei lui Erodotu (pag. 187—225);

De assemenea a Daciei lui Ovidiu (pag. 225—302);

Legea istorică a influinţei territoriale postume (pag. 255—60);

Pênĕ unde au lŏcuitu Slavii in Dacia? (pag. 266—273);

Resturile limbei dacice la Români (pag. 273—300, 309 sqq.);

Epoca şi caracterulu slavisării Românilor (pag. 278—281);

Carpaţii sub numele de Caucasu în Apolloniu, Strabone, Ovidiŭ, Iornande, Ammianu, Nestoru etc. (pag. 290 sqq.);

Originea şi natura limbei albanese (pag. 305 sqq.),

(4) *D'Ohsson, Hist. d. Mongols*, I, XXXII.

Pênĕ unde au lŏcuitu Goţii şi Gepiḑii în Dacia (pag. 315 sqq.); etc. etc. etc.

Tóte acestea ne interessă pe noi în acella-şi gradu ca şi pe Slavi, pe Germani, pe Greci, pe ori-ce altă naţionalitate.

Câtu despre cestiunile propriu ḑise române, va fi destullu să amintescu érŏşi numai vr'o doue-trei, assupra cărora domnise pênĕ acumu cellu mai profundu întunerecu.

Bună-óră :

Intinderea territoriala a Munteniei pênĕ la Marea-négră (pag. 1—9, 25—26);

Copprinderea Făgăraşului de cătră banii de Severinu pe la 1180 (pag. 10—13, 42—44, 119—120);

Originea termeniloru Vlach (pag. 29—34), *Ungro-vlachiă* (pag. 36—45), *Bassarabiă* (pag. 61 sqq.) etc.;

Derivaţiunea olténă a dinastiei domnesci din Moldova (pag. 84—95);

Negru-vodă ca mitu şi Negru-vodă ca realitate (pag. 114 sqq).

Fundaţiunea monastiriloru Tisména (pag. 131—132), *Coḑia* (pag. 133—135), *Cotména* (pag. 135—136), *Câmpu-lungu* (pag. 136—142), etc.;

Personagiulu Sântului Nicodemu (pag. 243—251);

Numirile fluvieloru Prutu (p. 191), *Oltu* (p. 196, 261 sq.), *Argeşu* (p. 266) *Ialomiţa* (p. 267), *Dîmboviţa* (p. 266), *Giu* (p. 281 sqq.) etc.;

Istoria bordeiului în România (pag. 243—252, 313 sq.); etc. etc. etc.

Ne'ntrerupta stăruinţă de a nu vorbi despre nemicu într'unu chipu superficialu m'a împinsu atâtu de departe în desvoltarea materiei, încâtu n'amu pututu restrînge într'unu mare volumu de peste 40 cólle în 2 columne nici măcaru istoria curatu territorială a Munteniei pênĕ la 1400.

Reacţiunea omului contra naturei, originea urbiloru şi recapitulaţiunea sintetică voru forma copprinsulu volumului II, la finea caruia se va da unu duplu indice alfabeticu, menitu a înlesni pe acei ce aru voi să gruppeze totu ce s'a ḑisu assupra unei singure localităţi séu assupra unui singuru personagiu în ambele părţi alle tomului I.

Deşi amu luatu ori-ce precauţiune possibilă pentru a assicura soliditatea generală a edificiului, totuşi în unele amĕnunte amu pututu retăci séu a nu mĕ fi espresu cu destullă precisiune.

Cându temelia e adâncă, cându zidulu e fórte, cându economia structurei e durabilă, nu este greu a adăuga séu a supprime mai târḑiu vre-o ferésträ în interessulu unei mai potrivite combinaţiuni a luminei.

O póte face însuşi architectulu, o potu indica şi alţii.

Notele supplementarie, cari urméză după acéstă post-faţă, voru împle pênĕ la unu puntu neagiunsulu.

FINEA VOLUMULUI I.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

La pag. 6, col. 2, după rândulŭ 31 se intercalézä :

In paragrafulŭ 2 ne vomŭ încredința, că pênĕ și tronulŭ Moldoveĭ Petru Mușatŭ îllŭ datoria luĭ Radu Bassarabŭ, tatălŭ mareluĭ Mircea, ceĭa ce maĭ întăresce celle dise maĭ susŭ.

La pag. 14, col. 2, rândurile 17—24 se supprimă, punêndu-se în loculŭ lorŭ :

Ceĭa-ce scusă pênĕ la unŭ puntŭ *transilvanisarea* ducatuluĭ amlașénŭ allŭ Bassarabilorŭ, este unŭ actŭ din partea regeluĭ Mateiŭ Corvinŭ din 1467, prin care decide că *nicĭ o dată și sub nicĭ unŭ pretestŭ* să nu se înstrăineze cuĭ-va Rodna, Făgărașulŭ și Amlașulŭ, pentru ca pururea să pótă fi acollo unŭ adăpostŭ pentru principiĭ ceĭ espatriațĭ din Moldova séŭ din Țérra-Românéscă, de unde, intrigândŭ și năvăllindŭ spre a-șĭ recăpĕta perdutele tronurĭ, eĭ să turbure mereŭ lucrurile Românieĭ, ceĭa-ce convenĭa de minune diplomațieĭ maghiare (1).

Amlașulŭ stă aci allăturĭ cu Rodna și cu Făgărașulŭ, adecă cu doue localitățĭ transilvane.

Actulŭ este adressatŭ cătră voevodulŭ Ardéluluĭ.

Decĭ : Amlașulŭ se affla în Transsilvania.

Décă acestŭ documentŭ e autenticŭ, apoĭ cumŭ dérŭ la 1472 totŭ regele Mateiŭ Corvinŭ, uĭtându-șĭ próspĕta decisiune atâtŭ de solemnă, dăruesce Sașilorŭ Făgărașulŭ și Amlașulŭ (2), érŭ la 1475 li maĭ dă și Rodna (3) ?

Décă acestŭ documentŭ e autenticŭ, apoĭ cumu dérŭ acella-șĭ Amlașŭ appare într'unŭ altŭ actŭ ca o proprietate a familliеĭ maghĭare Hederfaja la 1464 (4) ?

1464, 1467, 1472, 1475, sunt nesce date atâtŭ de vecine, încâtŭ e peste putință a le împăca cu celle treĭ flagrante contradicțiunĭ de maĭ susŭ : 1-o Amlașulŭ pusŭ în reservă pentru pretendințĭ românĭ ; 2-o Amlașulŭ hărăzitŭ Sașilorŭ ; 3-o Amlașulŭ stăpănitŭ de Hederfaja !

Ș'apoĭ chĭarŭ décă actulŭ în cestiune arŭ fi autenticŭ, nu urméză încă, pe basea uneĭ simple omonimitățĭ, cumŭ-că o localitate destinată din diplomațiă pentru *ex*-principĭ, după cumŭ este Amlașulŭ din actulŭ dela 1467, să fie necessarmente identică cu o altă localitate, pe care o possedaŭ domniĭ Țerreĭ-Românescĭ fără a fi *ex*, după cumŭ era ducatulŭ Amlașuluĭ.

Se va dice, póte, că figuréză aci lôngă Făgărașŭ, întocmaĭ ca și 'n crisóvele muntene.

Acésta arŭ puté fi unŭ argumentŭ secundarŭ pe lôngă altele decisive, în lipsa cărora înse nu este decâtŭ o coincidință.

Spre a stabili o ecuațiune, se cerŭ probe fórte seriόse, și să vedemŭ décă elle essistă.

Amlașulŭ luĭ Benkŏ este unŭ satŭ. (5)

Chĭarŭ de ĭ-amŭ accorda calitatea de orașŭ, precumŭ îllŭ numesce o inscripțiune săsséscă din 1460 (6), și chĭarŭ de l'amŭ associa cu patru sate învecinate, după cumŭ se vede într'unŭ actŭ din 1383 (7), totŭ încă ne întrebâmŭ : óre acéstă miniatură, nemicŭ maĭ multŭ ca o moșiă cu cincĭ cătune, să fi fostŭ acellŭ famosŭ *ducatŭ*, pe care Bassarabiĭ îllŭ puneaŭ în

(1) *Epistolae Matthiae Corvini*, t. 3, p. 11, ap. *Pray*, *Annales*, IV, 38. — *Katona*, XV, 240.

(2) *Schlözer*, *Sammlungem zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Göttingen, 1795, in-8, p. 67. — *Eder*, *Sieb. Quartalschrift*, t. 2, p. 428, dice că originalulŭ se affă în Archivulŭ Naționalŭ din Sibiĭu nr. 342.

(3) *Eder*, *Observ.*, 230.

(4) *Eder*, *Quartalschr.*, l. c., dicêndŭ că originalulŭ se affă în Arch. Naț. din Sibiŭ nr. 234.

(5) *Windisch*, 186. — *Treuenfeld*, III, 224.

(6). Ap *Schwandtner*, *Script Rer. Hung.* I, 886. — *Katona*, XIV, 338.

(7) Ap. *Șincai*, I, 349. — *Katona*, XI, 50.

titlulŭ lorŭ princiarŭ *totŭ-d'a-una maĭ pe susŭ de Făgăraşŭ?* (8).

In consecinţă se suprimă la pag. 17, col. 1, rândurile 22—33, apoĭ col. 2 întrégă, de aci la pag 18, col. 1, rândurile 1—32, punêndu se în loculŭ lorŭ:

Sunt acumŭ vr'o doue sute de annĭ, maĭ essista încă acollo séŭ pe aprópe o mică fortăréţă.

Totŭ în consecinţă la pag. 22, col. 1, se supprimă rândurile 24—30, înlocuindu-se cu:

In secolulŭ XV Unguriĭ reuşiaŭ

urmândŭ apoĭ testulŭ.

La pag. 22, col. 2, se supprimă rândurile 18—34, apoĭ la pag. 23 întréga col. 1 şi din col. 2 rândurile 17, punêndu-se în loculŭ lorŭ:

Ceĭa-ce'ĭ maĭ cu sémă interessantŭ, este că colonia olténă, „nova plantatio", trămisă de către Vladislavŭ Bassarabŭ în porţiunea orientală a Temeşianeĭ, conservă acollo pênĕ astă-ḑĭ din partea cellorŭ-l'alţĭ locuitorĭ numele de *Ţerranĭ* (9), carele se scie că în limbagiulŭ românŭ de peste Carpaţĭ, precumŭ amŭ maĭ spus'o, denótă numaĭ şi numaĭ pe ceĭ veniţĭ din Muntenia.

Să ni se arrete vre-unŭ fenomenŭ analogŭ lôngă Amlaşulu cellŭ din Transilvania.

Astŭ-feliŭ pênĕ şi actualitatea cea viuă concurge aci la desgroparea înmormĕntateĭ veritățĭ istorice.

La pag. 25, col. 1, după rândulŭ 30 se intercalézā:

In adevĕrŭ, poporulŭ românŭ ḑice în graiulŭ vulgaru: *omŭ bălăcenescŭ*, *omŭ cantacuzinescŭ*, etc., adecă *de casa cuĭ-va*, dérŭ nicĭ o dată: *omŭ nemţescŭ*, *omŭ russescŭ*, *omŭ serbescŭ*.

Să se observe că şi famósa diplomă a regeluĭ maghiarŭ Bela din 1247, fórte instructivă în privinţa topografică şi pe care noĭ o vomŭ esplica maĭ gĭosŭ în paragrafulŭ 3, menţionézā Haţegulŭ, „terra *Harsoc*", ca făcêndŭ parte integrantă din Oltenia, „terra de Zevrino". (10)

La pag. 32, col. 2, după rândulŭ 30 se intercalézā:

Maĭ este încă o opiniune, patronată de o sémă de filologĭ de prima ordine, dérŭ care totuşĭ nu póte resiste la cea ânteiă attingere a analiseĭ critice.

In antica litteratură indiană, orĭ-cine nu sciea limba samscrită se chiăma *mlêcĭha*, cuvêntŭ derivatŭ din verbulŭ *mlêcĭh*, a vorbi într'unŭ modŭ îngăimatŭ (11), adecă întocmaĭ ideĭa pe care o esprimaŭ Elleniĭ prin Βάρβαρος (12).

Eĭ bine, uniĭ şĭ-aŭ închipuitŭ cumŭ-că *Vlah* arŭ puté fi o simplă modificaţiune din *Mlêcĭha*, însemnândŭ din puntulŭ de vedere allŭ Germanilorŭ pe toţĭ aceĭ ce nu vorbĭaŭ nemţesce (13).

Acéstă ingeniósă ipotesă se cĭocnesce cu următórele obiecţiunĭ:

1-o. Pentru a se puté admitte probalitatea uneĭ transiţiunĭ fonetice din *Mlêcĭha* în *Vlah*, se cerŭ nesce forme intermediare, carĭ înse nu essistă nicĭ într'o limbă indo-europeă;

2-o. Verbulŭ samscritŭ *mlêcĭh* s'a conservatŭ pênĕ astă-ḑĭ la Slavĭ, anume *ml'czati* în înţellesŭ de a tăcé, de unde la Românĭ *mulcomŭ*, ceĭa-ce probă că nicĭ substantivulŭ samscritŭ *mlêcĭha* n'ar fi perdutŭ sonulŭ *m*;

3-o. Limbele germanice nu ni offeră absolutamente nicĭ unŭ derivatŭ din verbulŭ *mlêcĭh*, încâtŭ chĭarŭ de reţineaŭ elle substantivulŭ *mlêcĭha*, fie şi sub forma de *Vlah*, totŭ încă n'arŭ fi sciutŭ să-lŭ întrebuinţeze tocmaĭ în simţulŭ cu care, ḑecimĭ de secolĭ înainte, îllŭ întrebuinţaŭ Indianiĭ, adecă: „poporŭ ce vorbesce într'o *limbă ne'nţellésă*".

Maĭ în sfĕrşitŭ, nicĭ unŭ argumentŭ *pentru* şi maĭ multe obiecţiunĭ *contra*, ni se pare a fi unŭ bilanţŭ destullŭ de elocinte.

La pag 33, col. 2, după rândulŭ 9 se intercalézā:

Totŭ aşa Persiĭ din anticitate numĭaŭ pe Sciţĭ *Saka* (14), dela radicala *çaka*, stăpânŭ, domnŭ, fórte, ceĭa-ce face pe Pictet să observe: „Rien de plus „naturel que d'appeler *les puissants*, *les forts*, des „peuples redoutables par leur nombre, leur vaillance „et leurs perpetuelles agressions" (15).

(8) Notele precedinţĭ 21, 47, 49 etc.

(9) *Schott Walachische Mährchen*, Stuttgart, 1845, in-8, p. 57, constată faptulŭ, fără să scie cumŭ să şi-lŭ esplice.

(10) *Fejér*, IV, 1, 417. — *Pray*, *Dissert.*, VII, 134—5.— etc.

(11) Cellŭ maĭ bunŭ essemplu, împrumutatŭ din *Mimânsâ*, veḑĭ în *Colebrooke*, *Essais sur la philosophie des Hindous*, trad. Pauthier, Paris, 1833, in-8, p. 138, 307. — Cf. *Lassen*, *Indische Alterthumskunde*, Bonn, 1843, in-8, t. 1, p. 855.

(12) *Aristophan.*, *Aves*, vers. 200. — *Herodot.*, II, 158. — *Ovid*, *Trist.*, V, 10, etc.

(13) *Kuhn*, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, t. 2, p. 252, 260.

(14) *Herodot.*, VII, 64.

(15) *Origines indo-européennes*, I, 87.

Se supprimă la pag. 36, col. 2, rândulŭ 32 — 37 și la pag. 37, col. 1, rândurile 1—7.

La pag. 45, col. 2, după rândulŭ 15 se intercalézã :

Este interessantŭ că și domniĭ Moldoveĭ începuseră într'unŭ timpŭ a-șĭ forma unŭ titlu analogŭ cu *Ungro-vlachia.*

In correspundința luĭ Alessandru cellŭ Bunŭ cu patriarcatulŭ constantinopolitanŭ, Moldova se chiamă *Russo-vlachiă*, Ρουσσοβλαχία (16).

Din evulŭ mediŭ și pênĕ la împărțirea Polonieĭ cuvêntulŭ *Russia* se applica specialmente cătră actuala Gallițiă, *palatinatus Russiae* séŭ *Ruskie wojewodztwo*, din care făcea parte Pocuția, o mică provinciă la marginea nordică a Moldoveĭ (17).

Pe la 1388, ca depositŭ spre assicurarea unuĭ împrumutŭ, Polonia cedase Moldoveĭ acea Pocuțiă, adecă o porțiune din corpulŭ *Russieĭ* (18).

Éccĕ de unde se ivesce d'o dată *Russo-vlachia.*

Domniĭ moldovenĭ, possedêndŭ unŭ fragmentŭ din Galliția, începură a se făli, cellŭ puținŭ în relațiunile lorŭ cu Greciĭ, de a fi *domini Russiae et Vlachiae*, după cumŭ domniĭ muntenĭ, possedêndŭ maĭ demultŭ și într'unŭ modŭ maĭ durabilŭ unŭ fragmentŭ din Transilvania, se făliaŭ cătră Grecĭ și cătră Slavĭ de a fi *domini Ungriae et Vlachiae.*

Nicĭ ceĭ ântéĭ înse nu-șĭ dedeaŭ titlulŭ cu *Russia* cândŭ vorbiaŭ cu Poloniĭ, nicĭ ceĭ-l'alțĭ nu se lăudaŭ cu *Ungria* cândŭ aveaŭ a face cu Maghiariĭ.

Tótă differința consistă în aceĭa că *Russo-vlachia* perise în fașă, pe cândŭ *Ungro-vlachia* s'a perpetuatŭ maĭ pênĕ în dillele nóstre; dérŭ în fondŭ ambele casurĭ sunt absolutamente de aceĭa-șĭ natură.

Se va pretinde óre că Moldova se chiăma *Russo-vlachiă* din causa vassalitățiĭ selle cătră Polonia ?

Dérŭ atuncĭ s'ar fi disŭ : *Polono-vlachiă.*

Nu maĭ insistâmŭ assupra unuĭ punctŭ atâtŭ de limpede.

La pag. 68, col. 2, după rândulŭ 6 se intercalézã :

In adevĕrŭ, cu 19 annĭ înainte de anonimulŭ polonŭ, sub annulŭ 1240, vorbindŭ despre o întemplare perfectamente analogă, cronicarulŭ mongolŭ Rașid descrie degia o luptă a hanuluĭ Ordà cu domnulŭ muntenŭ *Bassarabŭ-banŭ* (19)

La pag. 8', col. 1, la nota 232 se adaugă :

La contestarea d-luĭ *Cogălnicénu, Cronicele Românieĭ*, Buccur., 1872, in-8, t. 1, p. XIX, nota, vedĭ respunsulŭ nostru în *Columna luĭ Traianŭ*, 1872, nr. 31.

La pag. 114, col. 1, rândurile 22—24 se supprimă, punêndu-se în loculŭ lorŭ :

Cu douĭ secolĭ înainte de Turcĭ, pe la anulŭ 1240, locuitoriĭ Munteniei aŭ fostŭ degia cunnoscuțĭ Mongolilorŭ sub numele de *Kara-ulag*, după cumŭ nĭ-o spune celebrulŭ cronicarŭ orientalŭ Rașid, care trăia ellŭ însușĭ între 1250—1300 și a descrisŭ o invasiune a hanuluĭ Ordà din Transilvania în Térra-Românéscă (20).

In Ardélŭ nu eraŭ Slavĭ ca să communice eĭ Mongolilorŭ că Româniĭ se chĭamă *Vlachĭ* și se chĭamă și *Negri*, după cumŭ aŭ communicat'o maĭ tărdiŭ Turcilorŭ Serbiĭ și Bulgariĭ.

Informațiunea cată să fi venitŭ dintr'unŭ altŭ isvorŭ: dela Sașĭ séŭ dela Maghiarĭ.

Săssesce înse România și Româniĭ se numescŭ : *Blesche*, *Bleschland*, *Blöchslandt*, *Blechsland*, etc. (21), adecă nesce forme fórte depărtate de *Ulag.*

Să căutămŭ prin urmare la Ungurĭ, unde găssimŭ în adevĕrŭ *Olah*, o formațiune de totŭ apropiată de cea mongolică.

Notândŭ dérŏ că acéstă interessantă manifestațiune a *negrețeĭ* Bass-*arabilorŭ* e cu totulŭ nedependinte prin sorgintea'ĭ de turculŭ *Kara-iflak* și că ea implică essistința la Maghiariĭ din evulŭ mediŭ a termenuluĭ correspundinte *Fekete-Oláhok*, fără care nu se póte esplica mongoliculŭ *Kara-Ulag*, să trecemŭ acuma la famósa legendă a luĭ *Negru-vodă.*

La pag. 120, col. 2, după rândulŭ 29 se intercalézã :

Sub anulŭ 1240, povestindŭ o invasiune a Mongo-

(16) *Acta Patriarch. Constantinop.*, ed. Miklosich, II, passim.

(17) *Starovolski, Descriptio Poloniae*, în *Mizler* I, 451.

(18) *Akty Zapadnoi Rossii*, I, 22.

(19) *D'Ohsson, Histoire des Mongols*, La Haye, 1834, in-8 t. 2, p. 628. — Passagiulŭ întregŭ va fi reprodusŭ în paragrafulŭ 3.

(20) *D'Ohsson, Hist. d. Mong.*, II, 628.

(21) *Trauschenfels, Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens*, Kronstadt, 1860, in-8, p. 55, 59, 120, 249, 251 etc.

lilorŭ prin Ardélŭ în România dunărénă, cronicarulŭ lorŭ Rașid stabilesce degia o deosebire fórte clară între ţérra luĭ *Bassarabŭ-banŭ* și ţérra *Negrilorŭ-Vlachĭ*.

Cea de'ntêiŭ este pentru dênsulŭ Oltenia; cea din urmă îmbrăţișéză porţiunea cis-olténă a Ţerreĭ Românescĭ (22).

Era unŭ singurŭ principe, și nicĭ Rașid nu menţionéză douĭ séu maĭ mulţĭ, dérŭ acestŭ singurŭ principe se chiăma Bass-*arabŭ* la Olterĭ și se traducea prin *Negru*-vodă la Muscellenĭ.

~~~~~~~~~~

La pag. 192. cól. 1, se supprimă rândurile 3—21, înlocuindu-se cu :

Pentru a găssi etimologia *Siretuluĭ*, nu avemŭ decâtŭ a reproduce următorulŭ passagiŭ din Pictet :

„Samscritesce *sarit*, rîŭ; *sârani*, perêŭ, canalŭ;
„dela radicala *sr*, a curge, de unde provinŭ și alte
„vorbe ecivalinţĭ : *sara* , *saras* , *sarila*, *saranyu* etc.
„Formele vedice : *sîra*, rîŭ, *surâ*, apă, sunt indubita-
„mente de aceĭa-șĭ origine“ (23).

Așa dérŏ la Sciţĭ **s+r+t** însemna *rîŭ*, adecă *rîŭ prin escellinţă* (24).

~~~~~~~~~~

La pag. 195, col. 1, în rândurile 24—25 se supprimă cuvintele . „latinulŭ *auru (m)* séŭ gutturalŭ *ausu*“, érŭ după rândulŭ 30 se intercaléză :

Se crede că *aurum* latinŭ arŭ fi o formă relativamente nouă în locŭ de primitivulŭ *ausum* séŭ *ausrum*, dela radicala samscrită *usz* séŭ *uszra*, a luci, strălucitorŭ.

Noĭ *nu* împărtășimŭ acéstă opiniune.

Nu din causa elleniculuĭ θησ-αυρος, tes-*aurŭ*, căcĭ nu e certŭ décă αυρός în acéstă compositiune arŭ esprime în adevĕrŭ ideia de *aurŭ*, ci póte maĭ curêndŭ noţiunea vre-uneĭ alte specie de avuţiă de unŭ caracterŭ maĭ patriarcalŭ, bună óră vite, ca în *pecus-pecunia*, și atuncĭ va fi înruditŭ nu cu *aurum*, ci numaĭ dóră cu *auriga*.

Eterodossismulŭ nostru se radémă pe următórea consideraţiune.

Romaniĭ pretindeaŭ eĭ-înșiĭ a fi de viţă frigiană refugită în Italia după căderea Troieĭ, ceĭa-ce însemnéză, înlăturându-se fabula, cumŭ-că elementulŭ frigianŭ, transplantatŭ dintr'o anticitate immemorabilă pe ţermiĭ Adriaticeĭ, concursese la formaţiunea naţionalităţiĭ romane.

In limba frigiană aurulŭ se numĭa: *gur*, γουρός (25).

Acestŭ *ur*, communŭ latinuluĭ *aur* și frigianuluĭ *gur*, ne întîmpină ecalmente la descendinţa cellorŭ maĭ antice poporaţiunĭ nord-africane și iberice.

La Berberĭ aurulŭ se chĭamă *ur*gh (26).

La Bascĭ: *ur*rea (27).

Berberiĭ nu'lŭ puteaŭ lua dela Bascĭ nicĭ viceversa, dérŭ pentru ambele aceste ginţĭ Italia era o regiune intermediară.

Noĭ admittemŭ dérŏ pe *ur*, provenitŭ din frigianulŭ *gur* séŭ maĭ bine *hur*, ca forma latină cea maĭ vechiă, eufonizată apoĭ în *aurum*, după cumŭ totŭ la Romanĭ umbriculŭ *tur* era *taurus*, *uhtur-auctor*, *utc-aut* etc. (28).

O dată stabilită acéstă genealogiă, *ausrum* séŭ *ausum* appare ca o formă collaterală posterióră, produsă de vre-unulŭ din dialectele limbeĭ latine și pe care este o gravă erróre filologică de a o lua dreptŭ archaică numaĭ și numaĭ pentru că *Valesius* séŭ *Fusius* arŭ fi maĭ vechĭ decâtŭ *Valerius* séŭ *Furius*.

Totŭ ce probéză aci analogia, este că fonetismulŭ dialecticŭ confunda la Romanĭ pe *s* cu *r*, și tocmaĭ fiindŭ-că le *confunda*, de aceĭa în unele vorbe schimba pe *s* în *r*, în altele din contra pe *r* în *s*, astŭ-feliŭ că, pentru a descoperi în casulŭ datŭ primitivitatea sonuluĭ, fie-care temă trebuĭ studiată pe o calle individuală.

Ni va ḑice înse illustrulŭ Pictet: cumŭ de aŭ și Lettoniĭ forma *ausis* (29)?

Chĭarŭ décă amŭ presuppune că gintea litvană va fi occupatŭ tot-d'auna actualulŭ seŭ territoriŭ nordicŭ, totŭ încă între ea și Italia găssimŭ la miḑ-locŭ pe Germanĭ, la carĭ dialectulŭ goticŭ prefăcea de assemenea pe *r* în *s*: *hausjan* din *haurjan* (hören), *raus*

(22) *D'Ohsson*, II. 628. — Passagiulŭ și esplicaţiunea luĭ, veḑĭ în paragrafulŭ 3

(23) *Origines indo-européennes*, I, 139.—Străinŭ studiuluĭ specialŭ allŭ paleo-geografieĭ, Pictet într'unŭ altŭ locŭ, p. 144, se ĭea după Mannert, confundândŭ Tiarantulŭ luĭ Erodotŭ cu actualulŭ Giŭ și deducêndu-ĭ apoĭ numele din samscritulŭ *taranta*, șiroiŭ de plóiă. Fórte ipotetică. acéstă derivaţiune devine și maĭ puţinŭ probabilă din dată ce s'a demonstratŭ identitatea Tiarantuluĭ Erodotianŭ cu Siretnlŭ de astă-ḑĭ.

(24) In Donŭ, vechĭulŭ Tanais, marginea orientală a Sciţieĭ după Erodotŭ, se vérsă unŭ rîŭ de assemenea numitŭ *Seret*. Veḑĭ antica geografiă russă *Kniga Bolszoi Czertezs*, ed. Spasskii, Moskva. 1846, in-8, p. 49: „pala v Don s Nagaiskoi storony rieka Seret“. — Unŭ altŭ *Seret* se află érŏșĭ într'o regiune scitică, în Polonia despre hotarele Moldoveĭ. Veḑĭ *Sarnicki*, *Descriptio Poloniae*, în *Mizler*, I, 268.

(25) *Phavorin* ad voc. — *G* în frigianulŭ *guros* póte fi și o simplă aspiraţiune, ca la Grecĭ în γοῖνος, γοιδα și alte essemple citate de *Buttmann*, *Lexicologus*, Berlin, 1825, in-16, t. 2, p. 161.

(26) *Movers*, *Die Phönizier*, III, 410.

(27) *Rougemont*, *L'âge du bronze*, 98.

(28) *Aufrecht und Kirchhoff*, *Die umbrischen Sprachdenkmäler*, Berlin, 1849, in-4, t. 1, p 49.

(29) *Les origines indo-européennes*, I, 157.

din *raur* (Rohr), *veinabasi* din *veinabari* (Weinbeere) etc. (30).

Nu e dérŭ de mirare că şi lettonulŭ *ausis* este unŭ dialectismŭ din *auris*, ş'apoĭ unŭ dialectismŭ care a produsŭ la Litvanĭ o altă formă érŏşĭ dialectică şi maĭ depărtată: *auksas*.

Eccĕ de ce noĭ nu ne sfiimŭ a deduce totŭ din radicala samscrită *ghr* pe frigianulŭ *gur*, latinulŭ *aurum*, berberulŭ *urgh*, basculŭ *urrea* şi litvanulŭ *auris*.

La pag. 207, col. 2, rôndurile 18—25 se supprimă.

La pag 274. col. 2, rôndurile 31—32 se supprimă, érŭ în rôndulŭ 30 după *cz* se pune unŭ puntŭ.

La pag. 277, col. 2, la rondulŭ 33 după cuvêntulŭ *czarny* se adaoge:

şi serbulŭ *czarn*.

Pentru a face slavofilorŭ plăcerea de a-ĭ convinge cătŭ de apropiatŭ este slaviculŭ *czern* de turculŭ *kara*, li maĭ putemŭ spune că din sanscritulŭ *kara*, mână, Armeniĭ aŭ formatŭ *tziern*.

La pag. 283, col. 1, după rondulŭ 21 se intercalézā:

Şi turcesce *sĭlab* însémnă *torrentŭ*, ceĭa-ce arată că este una din acelle teme, carĭ sunt commune limbelorŭ ariane şi turanice, fie prin împrumutŭ, precumŭ se pare a fi în casulŭ de faţă, fie printr'o înrudire ante-istorică.

In consecinţă din nota 456 se supprimă ultimele 6 rondurĭ, începêndŭ dela cuvêntulŭ: *Neumann*...

La pag. 289, col. 1, rândurile 12 — 13 se supprimă, punêndu-se în loculŭ lorŭ:

In codicele originalŭ allŭ luĭ Ptolemeŭ se citĭa: καταραβωνποταμου.

(30) *Gaugengigl*, *Ulfilas*, *Lex.*, ad voces.

O probéză manuscriptulŭ de pe la finea secululuĭ XII, cellŭ maĭ vechĭu.

Ellŭ apparţine monastiriĭ Vatopedi din Sântulŭ-Munte.

Superba ediţiune fotolitografică, datorită archeologuluĭ russŭ Sewastianoff, permitte orĭ-şi-cuĭ a'lŭ avé de'naintea ochilorŭ.

Eĭ bine, în acestŭ preţiosissimŭ codice se citesce: καταραβωνπουταμου, treĭ cuvinte legate într'una fără nicĭ unŭ accentŭ distinctivŭ, ceĭa-ce arată că însuşĭ copistulŭ sta la îndouélă despre modulŭ cellŭ correctŭ de a le scrie (31).

Cu o mână nesicură ellŭ prelungesce puţinŭ a doua trăssură din littera ν, astŭ-feliŭ că se póte lua dreptŭ abbreviaţiune paleografică pentru ος; dérŭ de ce a-tuncĭ nu cutéḑă a pune circumflessulŭ pe ω, după cumŭ făcuse ce-va maĭ susŭ de treĭ orĭ pe o singură pagină în cuvêntulŭ: (τοῦ) ναραβῶνος (ποταμοῦ)? (32).

Acella-şĭ dubiŭ transpiră şi maĭ bine pe mappa Dacieĭ, unde primele doue vorbe sunt singure impreunate: καταραβων ποτ.

Aci copistulŭ, voindŭ degia cu orĭ-ce preţŭ să accenteze, trage de 'nteiŭ o liniuţă dela capulŭ luĭ β spre a forma unŭ ὀξύς pe α din ρα, dérŭ i se pare d'o dată că arŭ fi maĭ potrivitŭ a accenta pe ω, şi 'lŭ şi accentéză cu unŭ lungŭ βαρύς, fără înse a pune şi d'assupra luĭ ν pe ος cellŭ abbreviatŭ, după cumŭ trebuia spre a fi consecinte. (33)

In ambele locurĭ κατα nu e accentatŭ, deşi în întregulŭ manuscriptŭ copistulŭ nicĭ o dată nu uĭtă a o face de câte orĭ acéstă preposiţiune nu se confundă prin ellipsŭ cu vorba ce 'ĭ succede; dovédă palpabilă că aci este arbitrariŭ de a citi: κατὰ...

Tóte acestea ne conducŭ vrêndŭ-nevrêndŭ la transscripţiunea: κατ' Ἀράβων ποταμοῦ în loculŭ celleĭ vulgare: κατὰ Ῥαβῶνος ποταμοῦ.

(31) *Géographie de Ptolémée*, Paris, 1867, in-4 maj. p. XXXIII.

(32) *Ibid.*, XXVI.

(33) Ib. LXXVIII.

ERRATA

Pagina :	Columna :	Rôndulŭ :	S'a tipăritŭ :	Citesce :
6	1	37	1380	1389
8	1	22	Pe la 1410	După 1407
33	1	26	*val-dufni*	*val d-ufni*
61	2	14	uxoremquesuamet	uxoremque suam et
129	1	12	derŭ	dérŭ
136	2	1	Cumŭmaĭ	Cumŭ maĭ
—	—	9	dn	din
—	—	11	asemi-ḑeuluĭ	a semi ḑeuluĭ
191	2	12	E ce-va	Nu e
204	2	11	lorŭ lorŭ	lorŭ
263	1	25	Visurgus	Isurgus
283	1	20	*sîlah*	*sîlab*